НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ІМ. М.С. ГРУШЕВСЬКОГО

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК
“СОФІЯ КИЇВСЬКА”

Вячеслав Корнієнко

КОРПУС ГРАФІТІ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ (XI – початок XVIII ст.)

Частина X, том 2:

південні хори та сходова вежа

Київ 2020

УДК 930.2:003.071]:27(477-25)"10/17"
ББК 63.2+86.372-505(4 Укр-2К)
К67

Корнієнко В.В.

Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.). – К.: Горобець, 2010. – .

ISBN 978-966-2377-01-9

Ч. X, т. 2: Південні хори та сходова вежа. – К., 2020. – 528 с.: іл.

ISBN 978-966-02-9326-7 (загальний, Ч. X)
ISBN 978-966-02-9328-1 (Т. 2)

У другому томі десятої частини "Корпусу графіті Софії Київської" публікуються 728 дипінті та графіті, що знаходяться на фресках південних хорів та південної сходової вежі Софійського собору. Епіграфічні пам'ятки публікуються з описом їх розташування, аналізом та інтерпретацією текстів, датуванням за кількома параметрами, наведенням фотографій та прорисовок. Складовою частиною книги є низка покажчиків, які дозволяють читачеві легко відшукати кожен напис чи малюнок на сторінках книги.

УДК 930.2:003.071]:27(477-25)"10/17"
ББК 63.2+86.372-505(4 Укр-2К)

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор **Ірина Борисівна Матяш**

доктор історичних наук, професор **Надія Миколаївна Нікітенко**

доктор історичних наук, професор **Василь Іринархович Ульяновський**

кандидат історичних наук **Інна Леонідівна Калечиц**

Підготовлено до друку в рамках виконання
"Комплексної програми дослідження, реставрації та популяризації Софійського собору у 2016–2021 рр."

Затверджено до друку Вченою радою Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України (протокол № 5 від 12.03.2020 р.)

ISBN 978-966-2377-01-9
ISBN 978-966-02-9326-7 (загальний, Ч. X)
ISBN 978-966-02-9328-1 (Т. 2)

© В.В. Корнієнко, 2020
© Національний заповідник "Софія Київська", 2020
© Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2020

Розділ V

ГРАФІТІ У ДРУГОМУ ЯРУСІ ПІВДЕННОЇ ВНУТРІШНЬОЇ ГАЛЕРЕЇ

V.1. Графіті на личкувальному розчині стіни

Знаходиться у другому із заходу компартименті другого ярусу південної внутрішньої галереї, на північній стіні, ліворуч від східних дверей, що ведуть до південних хорів. На цій стіні відкрите первісне мурування, що імітує кладку з великих квадрів. На деяких ділянках тиньк відвалився, відкривши бутове каміння, також наявні вибої і в інших місцях. На досліджуваній поверхні стіни виявлено три графіті, які отримали номери від 6919-го по 6921-й (табл. I, 1).

Графіті № 6919 (табл. II, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 104 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 133 см від ребра східної дверної пройми, що веде до південних хорів.

Опис. На поверхні личкувального розчину подвійною рискою видряпане обернене догори півколо.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 6920 (табл. II, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 104 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 120 см від правого ребра східної дверної пройми, що веде до південних хорів.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпаний п’ятикутник, правий нижній кут якого увігнутий усередину.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 6921 (табл. II, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 105 см від ребра східної дверної пройми, що веде до південних хорів.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпана літера ѡ та, на деякій відстані, три літери о.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

V.2. Графіті на личкувальному розчині стіни

Знаходиться у західному компартименті другого ярусу південної внутрішньої галереї, на північній стіні, ліворуч від західних дверей, що ведуть до південних хорів. У цьому місці відкрите первісне мурування, яке імітує кладку з великих квадрів. В окремих місцях первісний тиньк відвалився, відкривши бутове каміння, у деяких місцях на личкувальному розчині наявні велики вибої. На досліджуваній ділянці виявлено сім графіті, які отримали номери від 6922-го по 6928-й (табл. I, 2).

Графіті № 6922 (табл. II, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 167 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 204 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпаний малюнок простого чотириконечного хреста.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 6923 (табл. III, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 171 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 15 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину прокреслена монограма літер ТР, причому нижня частина петлі літери Р перетинає щоглу та заходить далеко за неї.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6924 (табл. III, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 194 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпаний чотириконечний хрест, нижня частина щогли якого вдвічі більша за верхню.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 6925 (табл. III, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 104 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпані літери ѪІ у верхньому рядку та І – у нижньому.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6926 (табл. IV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 145 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину прокреслена фігура у вигляді виконаного подвійною рискою оберненого донизу півкола, кінці якого закручуються всередину, майже утворюючи маленькі кола. Такі ж два кола прокреслені дещо праворуч.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 6927 (табл. IV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 228 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину прокреслена фігура, що нагадує виконане подвійною рискою відкрите праворуч вгору півколо, зовнішня лінія якого справа вивертається назовні, утворюючи маленьке коло. Аналогічне коло прокреслене праворуч.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 6928 (табл. IV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 106 см від кута між стіною та західною лопаткою.

Опис. На поверхні личкувального розчину прокреслена фігура, утворена трьома невеликими колами, з'єднаними одне з одним округлими рисками. Праворуч знаходиться ще одне невелике півколо. Особливості виконання усіх трьох графіті, розташованих на одній висоті, вказують на одного автора.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

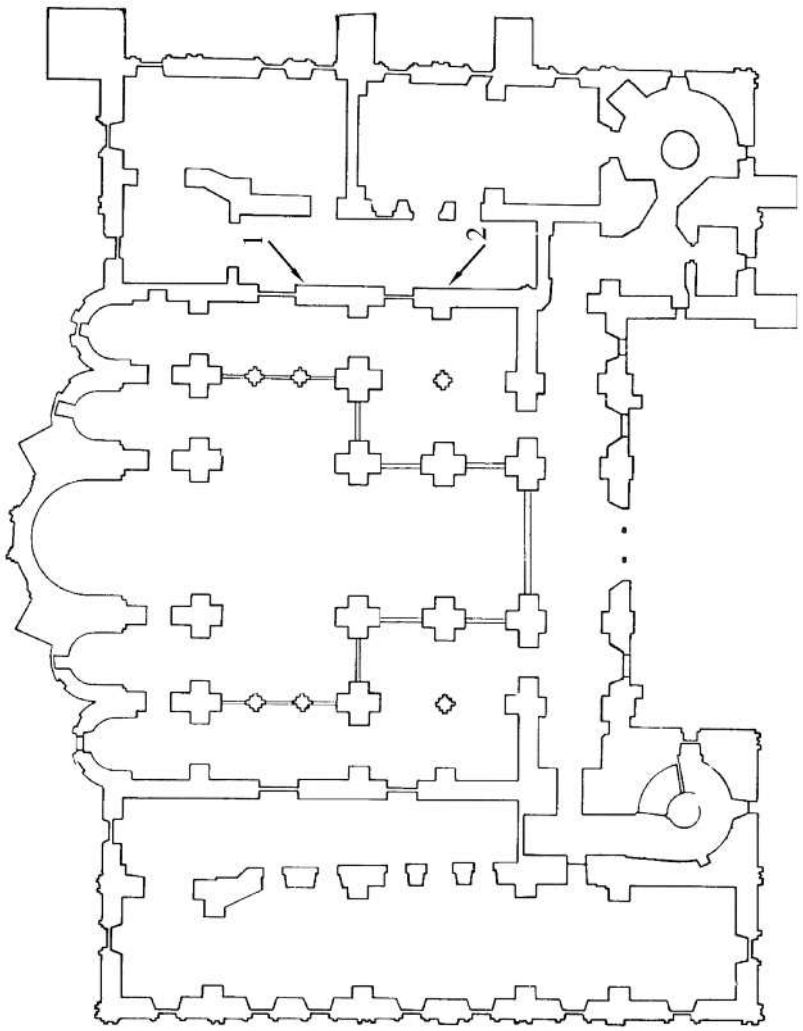

Таблиця I

План другого поверху Софійського собору з позначенням місця розташування графіті:
1 – №№ 6919–6921; **2** – №№ 6922–6928

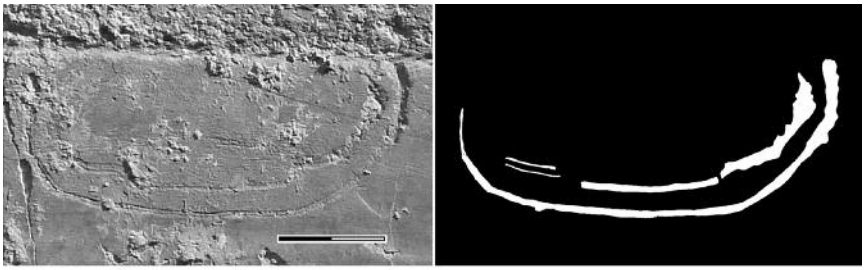

1

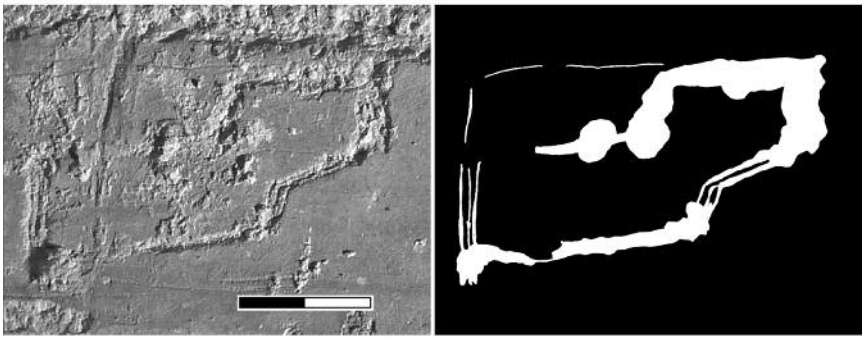

2

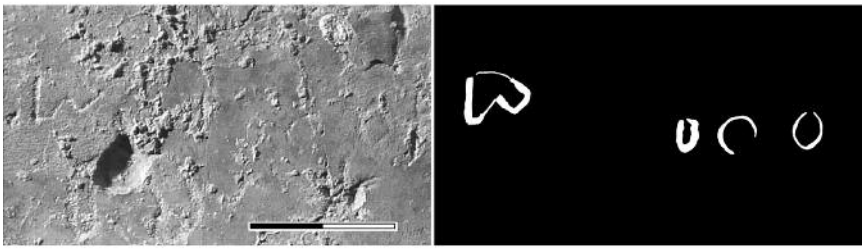

3

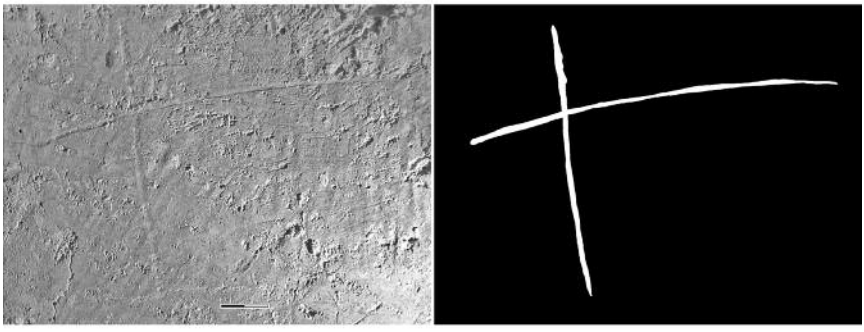

4

Таблиця II

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6919; **2** – № 6920; **3** – № 6921; **4** – № 6922

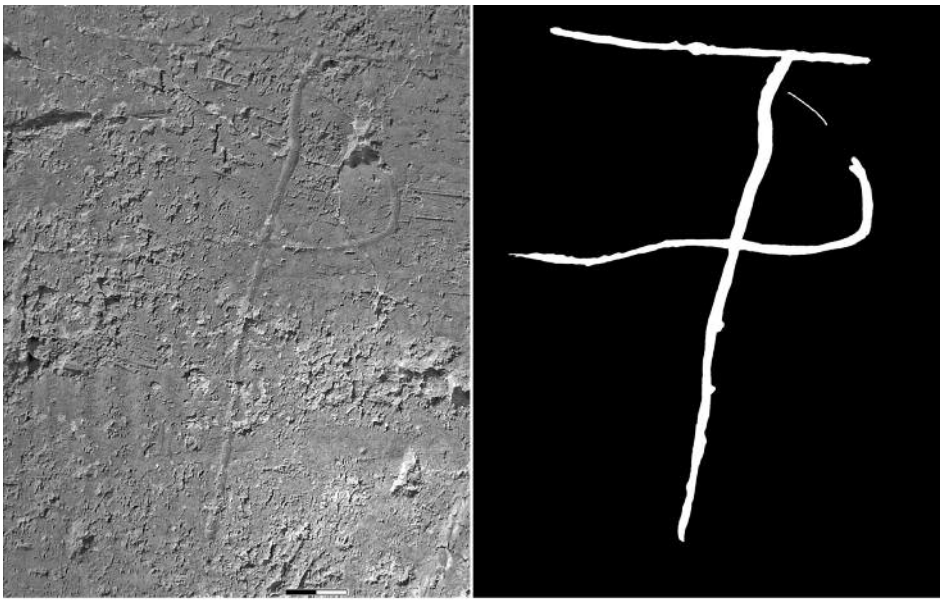

1

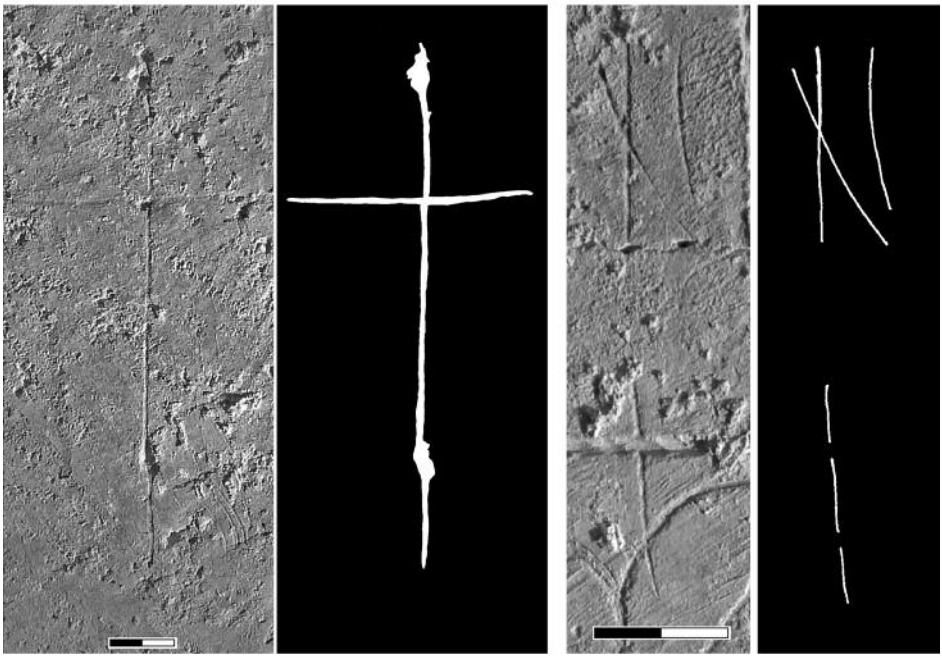

2 3

Таблиця III

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6923; **2** – № 6924; **3** – № 6925

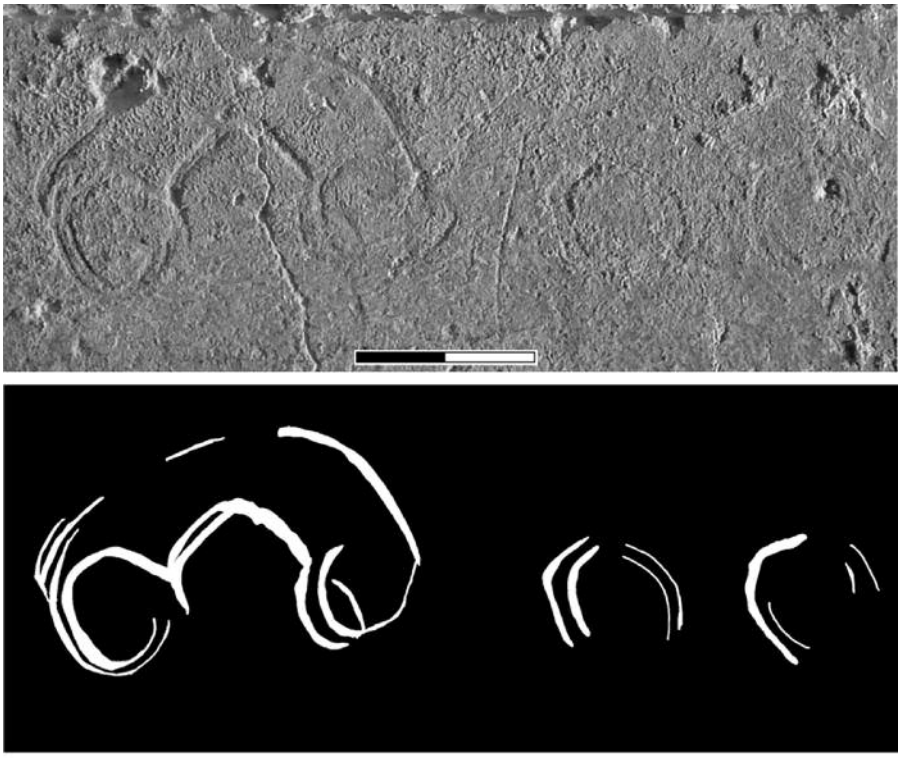

1

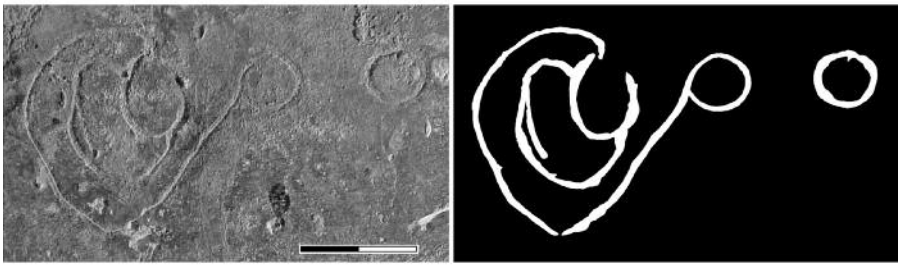

2

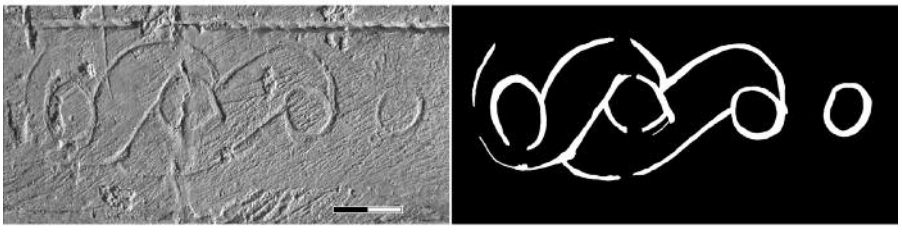

3

Таблиця IV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6926; **2** – № 6927; **3** – № 6928

Розділ VI

ГРАФІТІ НА ФРЕСКАХ АРКИ ДРУГОГО ЯРУСУ МІЖ ВІМАМИ ГОЛОВНОГО ВІВТАРЯ ТА ЙОАКИМА Й АННИ

Дослідження епіграфічних пам'яток у цій частині Софійського собору було здійснене у 2007 р. під час реставрації мозаїки центральної апсиди. Завдяки встановленому риштуванню вдалося дістатись арок другого ярусу між вімами центральної нави та вімами приділу свв. Петра і Павла (з півночі) та свв. Йоакима й Анни (з півдня). У першому випадку було з'ясовано, що на фресках північної арки графіті відсутні, попри непоганий стан збереження тиньку. Натомість у південній арці було виявлено тридцять вісім різночасових графіті, що дозволило не лише атрибутувати образи святих в арках, але й обґрунтувати наявність містка-переходу до цієї арки вівтарної частини південних хорів (приділу св. Андрія)[1].

VI.1. Графіті на фресці з образом св. Феопістії

Знаходиться на західній стороні арки. Образ святої ідентифікується на підставі іконографічних особливостей та визначенні розташованого навпроти образу святого Євстафія. Поверхня фрески пошкоджена низкою дрібних вибоїв, місцями слабо розчищена від шпаклівки та олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено двадцять шість графіті, які отримали номери від 626-го по 651-й (табл. V, 1).

Графіті № 626 (табл. VI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня низу арки та на відстані 91 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження дрібними вибоями та слабо розчищені від шпаклівки та олійної фарби прорізи, складові напису збереглись добре, їх можемо впевнено прочитати:

г҃нпомо | ꙁнрабо | ѹсвоѥ | моѹ

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози рабоѹ своѥмоѹ.

Господи, поможи рабу своєму.

---

[1] В.В. Корнієнко, *Графіті в арках другого ярусу центральної апсиди Софії Київської: деякі підсумки дослідження*, Софійські читання. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції "Пам'ятки Національного заповідника "Софія Київська": культурний діалог поколінь" (Київ, 25–26 жовтня 2007 р.), К., 2009, с. 387–396.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання ѧ з видовженою спинкою, ѣ з виступом зверху, нахиленої ліворуч ꙁ із переломом, прямолінійної ꙋ з округлою петлею.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 627 (табл. VIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня низу арки та на відстані 57,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера М.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 628 (табл. VI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 165 см від рівня низу арки та на відстані 86 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Simon Suwosky ‘*Симон Сувоський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 629 (табл. VII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня низу арки та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку в місці розташування напису можемо встановити, що на поверхні фрески було видряпане особове та родове імена автора: Grzegor [D]ebsky ‘*Ґжеґош Дебський*’.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Дебських[2], з яких міг походити автор софійського графіті.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 630 (табл. VII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 170 см від рівня низу арки та на відстані 88 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису дуже пошкоджена вибоями та слабо розчищена від олійної фарби, внаслідок чого частину його складових простежити не вдається. Тим не менше, за наявними складовими дворядковий текст можемо реконструювати як запис особо-

[2] A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 4: Czetwertyńscy – Dowiakowscy, Warszawa 1901, s. 277–283.

вих та родового імен автора: Augus[t]inu[s] Sta(nislaw) Chwali[b]og ‘*Августин-Станіслав Хвалибог*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 631 (табл. VIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 159,5 см від рівня низу арки та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім’я автора: Игнатъ ‘*Гнат*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ѧ з видовженою вертикальною спинкою, г з відворотом ліворуч, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 632 (табл. VIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 178 см від рівня низу арки та на відстані 90 см від лівого ребра.

Опис. Закінчення напису не збереглось внаслідок пошкодження тиньку, проте за наявними складовими текст може бути впевнено реконструйований таким чином:

Помилꙋ(и) грѣш[ьнаго].

Помилуй грішного.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед г з відворотом ліворуч, ρ з видовженою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 633 (табл. IX)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня низу арки та на відстані 96 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості напису добрий, незважаючи на дрібні вибої та закриті шпаклівкою прорізи, тож текст можна впевнено прочитати:

Семенъ Василиевъ рокꙋ ахкѕ априлꙗ.

Семен Василів, року 1626 квітня.

Остання літера нижнього рядка ꙗ Семеном Василевим була з’єднана з літерою ѕ року, тож, можливо, вона одночасно відіграє роль позначення дати – 6 квітня.

Датування. 1626 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 634 (табл. X, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 184 см від рівня низу арки та на відстані 81 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни та складові напису сильно пошкоджені та частково закриті шпаклівкою, що ускладнює впевнену ідентифікацію літер. Зважаючи на особливості їх розташування у компонуванні цього підпису, найвірогідніше розглядати його як запис особового та родового імен автора: Маρкъ Завадичь ‘*Марко Завадич*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, м з нахиленими щоглами, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 635 (табл. X, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня низу арки та на відстані 89 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку, на фресці можемо прочитати запис особового імені автора: Кaρіонъ ‘*Каріон*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед И-подібної к, ρ з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 636 (табл. X, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 177 см від рівня низу арки та на відстані 100 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, проте можемо встановити, що він складався із двох груп літер ГN та, на деякій відстані, ІѲѲє з надрядковою S під дуговим титлом.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед вигнутої г, є у вигляді дзеркальної трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 637 (табл. XI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 203,5 см від рівня низу арки та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Ѳеодосъ Чега ‘*Феодосій Чега*’[3].

[3] Пропоноване мною під час попередньої публікації напису тлумачення (В.В. Корнієнко, *Графіті в арках другого ярусу центральної апсиди Софії Київської*, с. 389, 391) не знайшло подальшого підтвердження з позиції текстології софійських епіграфічних пам’яток.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками та виступом вгору, є у вигляді дзеркальної трійки, ч зі зміщеною чашею, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 638 (табл. XII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 195 см від рівня низу арки та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. Біля автографічного напису Теодосія (№ 637) праворуч та під ним іншим автором видряпані групи літер. Праворуч це літери ІАО та надрядкова А, а під ним – у верхньому рядку літери МИХ з надрядковою В та ЗВС, а в нижньому – ѠОЛ та ХО з надрядковою N.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Написи, зміст яких не встановлений.

Графіті № 639 (табл. XI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня низу арки та на відстані 45 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески прокреслений запис особового та родового імен автора: Иванъ Плосинъ '*Іван Плосин*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з вигнутою довгою спинкою, в з округлими петлями та щоглою, и з діагональною перемичкою, п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 640 (табл. XIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 186,5 см від рівня низу арки та на відстані 22 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку вибоями та затерстість, складові напису дозволяють впевнено реконструювати текст:
[Ale]xandra[s] Olszansky 1621.
Олександр Ольшанський 1621.

Датування. 1621 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 641 (табл. XIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 192 см від рівня низу арки та на відстані 25 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, текст можемо впевнено прочитати:

Г(оспод)и старого спаси Тимофиа[4] помини тѹт(ъ).
Господи, старого спаси Тимофія, пом'яни тут.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною перемичкою, ρ із довгою вигнутою щоглою, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 642 (табл. XIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 206 см від рівня низу арки та на відстані 25 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис трьох особових імен: Гρего(ρии) Петро Ни(колаи) '*Григорій, Петро, Миколай*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з округлою перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 643 (табл. XIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня низу арки та на відстані 15 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис трьох особових імен: Кѵр(илъ) Викто(ρъ) Гав(ριилъ) М(ιχаилъ) '*Кирило, Віктор, Гаврило, Михайло*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями, ρ з довгою відкритою петлею, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 644 (табл. XV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня низу арки та на відстані 24 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора, а також рік його перебування у Софійському соборі:
Сомнич(ь) Стеф|а|н(ъ) ахкѕ
Сомнич Стефан, 1626.

Датування. 1626 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 645 (табл. XV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 167,5 см від рівня низу арки та на відстані 29 см від лівого ребра.

[4] Літери иа написані у вигляді лігатури.

Опис. На фресці видряпані літери MW.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 646 (табл. XII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня низу арки та на відстані 17 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери МИ[5]Т з надрядковою N над ними під дуговим титлом.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 647 (табл. XIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня низу арки та на відстані 23 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери МТѲ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед гострокінцевої ѳ, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 648 (табл. XV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня низу арки та на відстані 26 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку, на поверхні фрески можемо прочитати запис родового імені: Ma[s]alsky ‘*Масальський*’.

Автор напису належав до представників великої гербової родини[6], проте за браком інформації та відсутності особового імені неможливо встановити, ким саме було видряпане графіті.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 649 (табл. XVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 177,5 см від рівня низу арки та на відстані 29 см від лівого ребра.

---

[5] Літери ит написані у вигляді лігатури.

[6] K. Niesiecki, *Korona Polska przy złotey wolnosci starożytnemi Wszystkich Kathedr, Prowincyi, y Rycerstwa kleynotami Heroicznym Męstwem y odwagą, naywyższymi Honorami; a naypierwey Cnotą, Pobożnością, y Swiątobliwością ozdobiona Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę Pamiętnych w tey Oyczyźnie Synow podana*, t. III, Lwów 1740, s. 226–229.

Опис. На поверхні фрески трохи нижче запису Масальського можемо простежити незавершений напис: М[и]хаи[л](ъ) рокѵ ‘*Михайло року*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед л з довгою спинкою, к у вигляді двох паралельних рисок, р з великою петлею, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 650 (табл. XVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 159 см від рівня низу арки та на відстані 5 см від лівого ребра.

Опис. Напис зберігся фрагментарно через пошкодження тиньку вибоями.У верхньому рядку залишилась літера р, у середньому – м, фрагменти двох літер та склад ма, у нижньому – ѳ та залишки літери за нею.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ш з нахиленими щоглами, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 651 (табл. XVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 167 см від рівня низу арки та на відстані 11,5 см від лівого ребра.

Опис. Від напису у верхньому рядку збереглись літери ко та, на відстань однієї літери, т, а у нижньому рядку помітна літера а.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

VI.2. Графіті на фресці з образом св. Євстафія

Знаходиться на східній стороні арки. Образ святого впевнено ідентифікується на підставі іконографічних особливостей та інформації напису-графіті з його ім’ям (№ 658). Поверхня тиньку вкрита низкою дрібних вибоїв та подряпин, закритих шпаклівкою та шматками олійної фарби XIX ст.; у нижній частині фреска втрачена, тут знаходиться олійна вставка XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено дванадцять графіті, які отримали номери від 652-го по 663-й (табл. V, 2).

Графіті № 652 (табл. XVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня низу арки та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. На фресці помітні літери мо.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 653 (табл. XVII, 3)

Публікації. Н. Нікітенко та В. Корнієнко[7].

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня низу арки та на відстані 86 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений запис року: ѕ҃ѳмѧ ‘*6541, 1033 р.*’. Поява напису інспірована есхатологічними очікуваннями початку XI ст.[8]

Датування. 1033 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 654 (табл. XVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 169 см від рівня низу арки та на відстані 85 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового імені: Петро ‘*Петро*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 655 (табл. XVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня низу арки та на відстані 72 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис двох імен: Іона Лука ‘*Йона, Лука*’, причому в обох випадках дві останні літери виконані у вигляді лігатури.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 656 (табл. XVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від рівня низу арки та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. На фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора, проте через пошкодження можемо прочитати лише перше: Jan ‘*Ян*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 657 (табл. XVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 160 см від рівня низу арки та на відстані 68 см від лівого ребра.

---

[7] З останніх публікацій див.: Н. Никитенко, В. Корниенко, *Древнейшие граффити Софии Киевской и время ее создания*, К. 2012, с. 114–115, рис. 35.

[8] Докл. див.: В.В. Корнієнко, *Датовані графіті 30-х рр. XI ст. із Софії Київської в контексті давньоруської есхатології*, “1020-ліття хрещення Русі-України – із Києва по всій Русі”: Збірник матеріалів науково-практичної конференції (Київ, 21 жовтня 2008 р.), К. 2008, с. 208–216.

Опис. На фресці помітні літери КЄВОІ[9]. Нижче проходить лінія обвалу тиньку, тож найвірогідніше, напис містив ще декілька рядків, які не збереглись. З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів наявний текст можемо представити таким чином:
Κ(υρι)ε βοι[θι]…
Κύριε βοήθει…
Господи, поможи…

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за хронологією поширення грекомовних написів у Софії Київській.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 658 (табл. XIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня низу арки та на відстані 73 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний підпис до фрескового образу: ⓐ Овстатъ ‘*святий Євстафій*’.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою та ъ з округлою петлею.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 659 (табл. XIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня низу арки та на відстані 30 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Ѳеодоръ Аѳанаско ‘*Федір Афанаско*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з горизонтальною перемичкою, д з виступом вгору, є у вигляді дзеркальної трійки, р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 660 (табл. XX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 188 см від рівня низу арки та на відстані 54 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Иванъ Васовъ ‘*Іван Васов*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, ъ з високою вигнутою далеко ліворуч щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

[9] Літери кє написані у вигляді лігатури.

Графіті № 661 (табл. XX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 192 см від рівня низу арки та на відстані 64 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, проте за наявними складовими можемо встановити, що тут був видряпаний запис особового та родового імен автора: Al[exa]n[der] C[z]opowski '*Олександр Чоповський*'.

Ця особа була присутня серед підписантів інструкції обивателів Київського воєводства послам до польського короля Станіслава I Лещинського від 1708 р.[10]

Датування. Середина XVII – початок XVIII ст.; за ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 662 (табл. XX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 178,5 см від рівня низу арки та на відстані 30,5 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку та частково закриті шпаклівкою прорізи, на фресці можемо прочитати особове ім'я автора: Иръмолаи '*Єрмолай*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 663 (табл. XX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 179,5 см від рівня низу арки та на відстані 37,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери ϹNϴ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

[10] *Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссиею для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе*, К. 1910, ч. II, т. 3: Постановления провинциальных сеймиков Юго-западной Руси в 1698–1726 гг., с. 173.

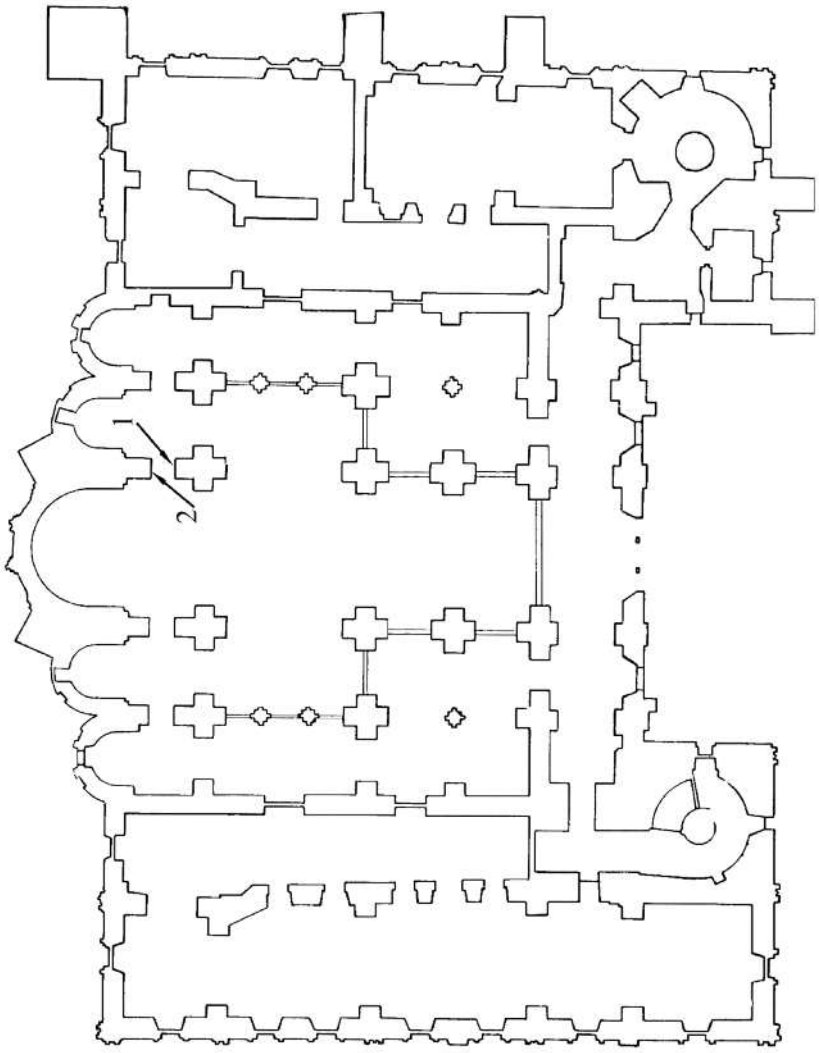

Таблиця V

План другого поверху Софійського собору з позначенням місця розташування графіті:
1 – №№ 626–651; **2** – №№ 652–663

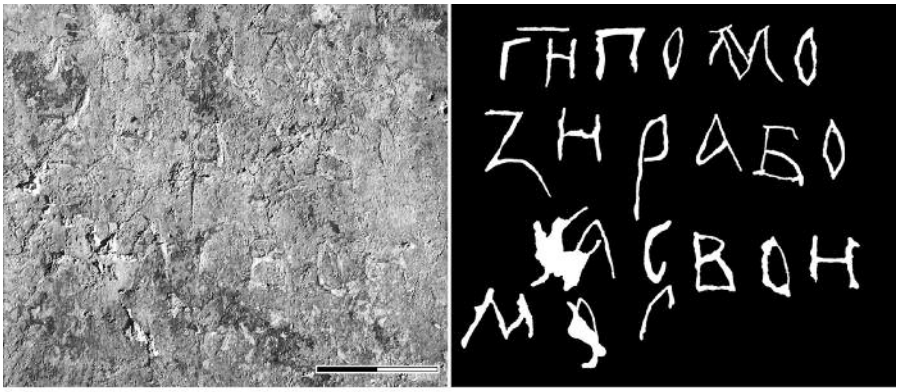

1

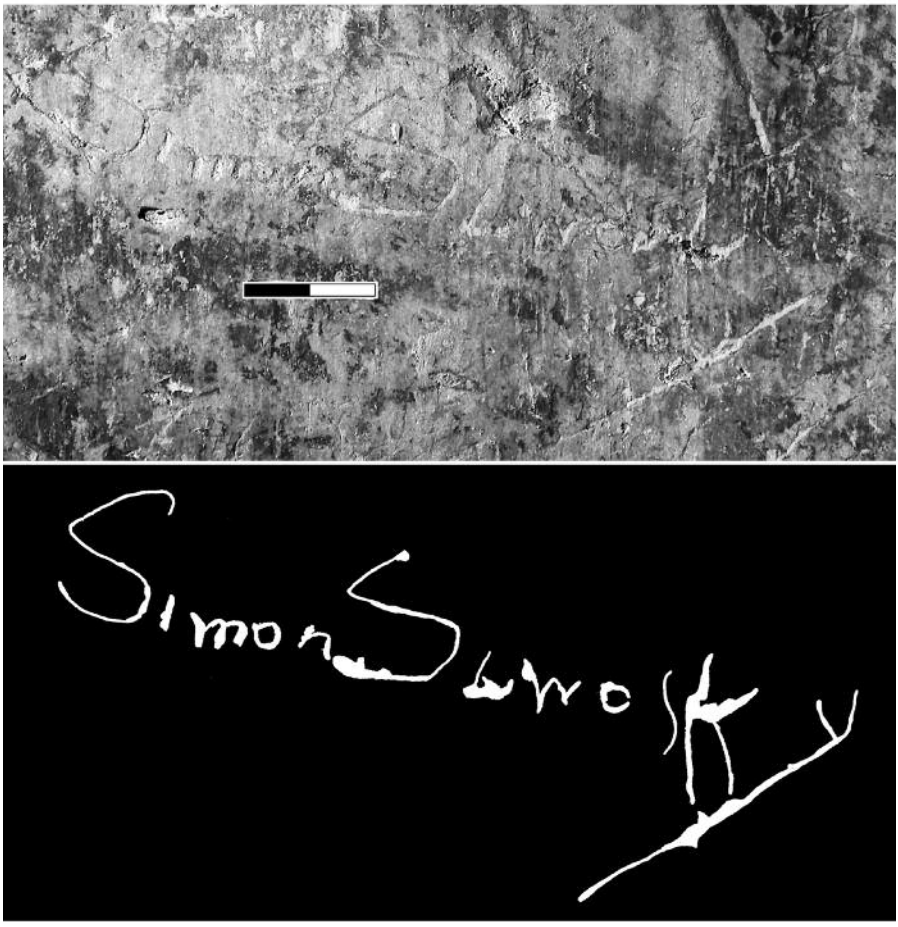

2

Таблиця VI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 626; **2** – № 628

1

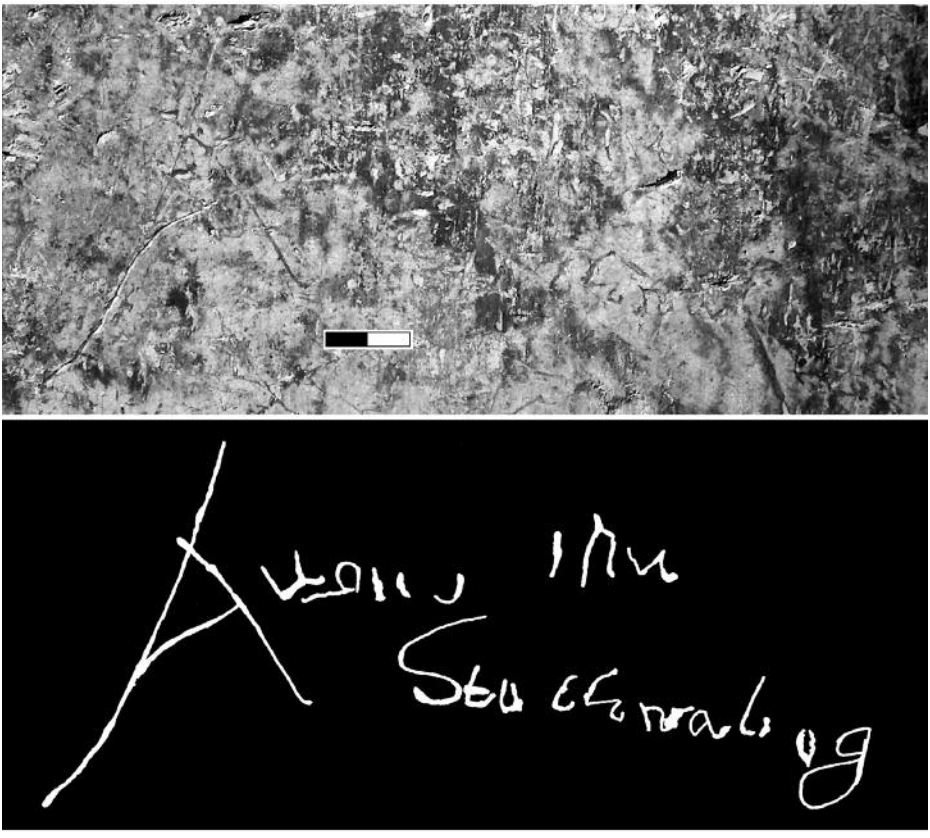

2

Таблиця VII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 629; **2** – № 630

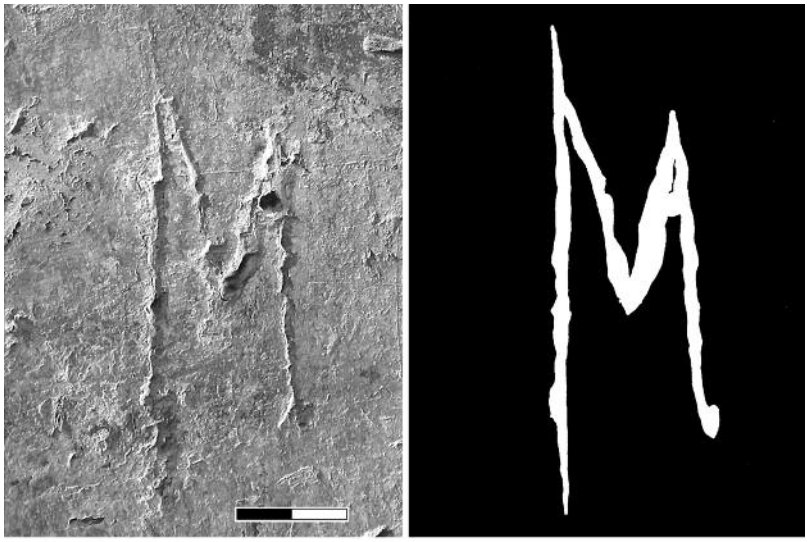

1

2

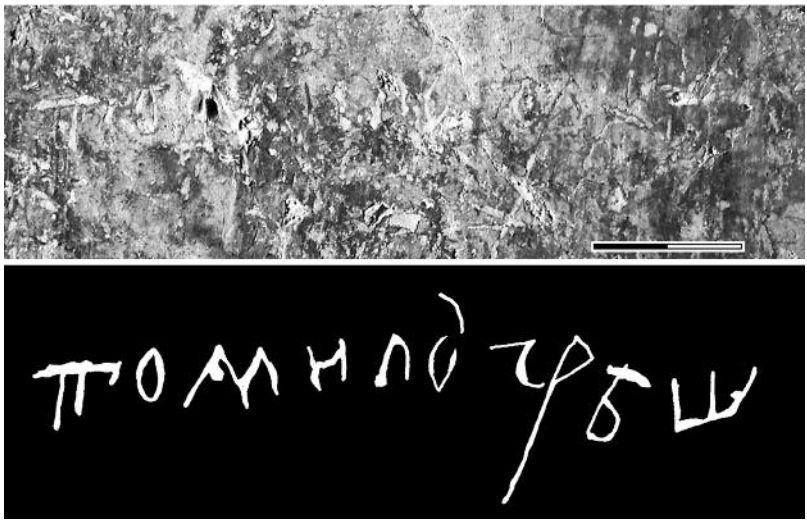

3

Таблиця VIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 627; **2** – № 631; **3** – № 632

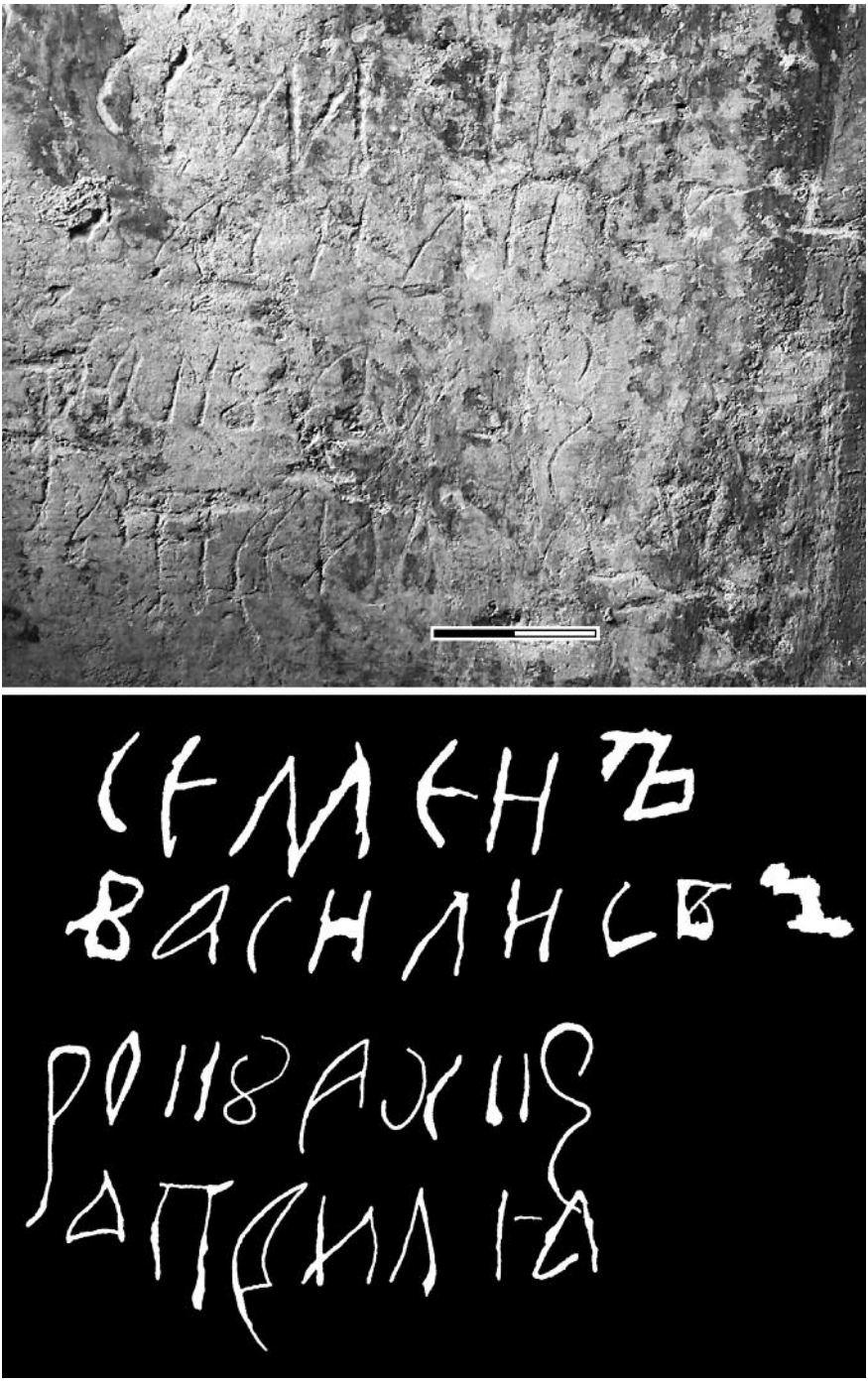

Таблиця IX
Фотографія та прорисовка графіті № 633

1

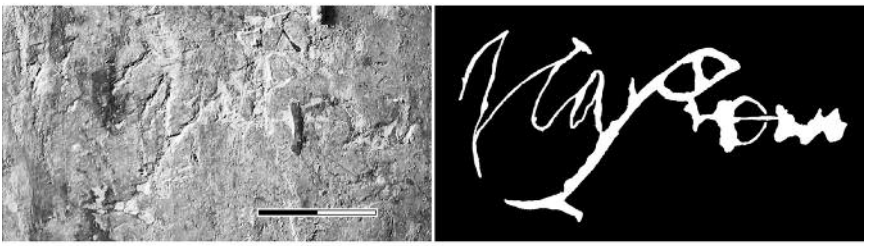

2

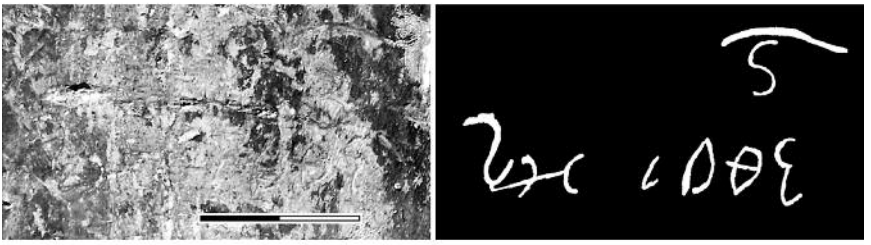

3

Таблиця X

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 634; **2** – № 635; **3** – № 636

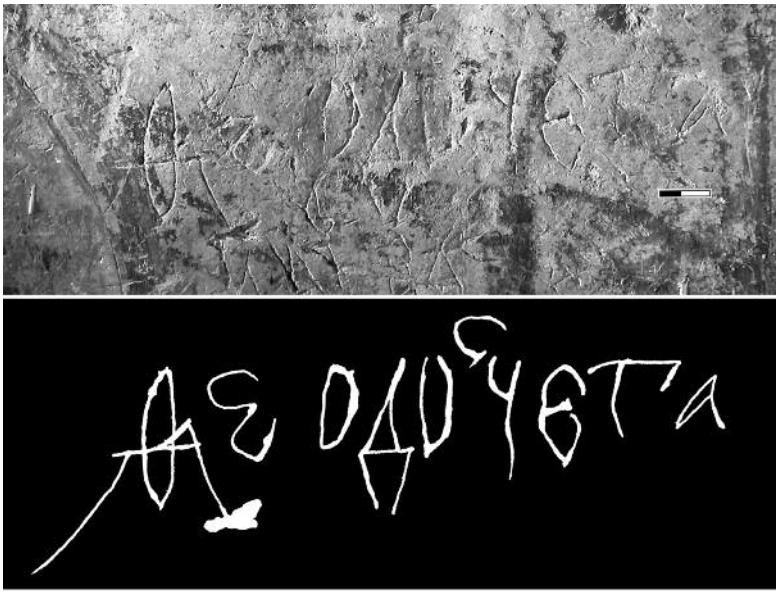

1

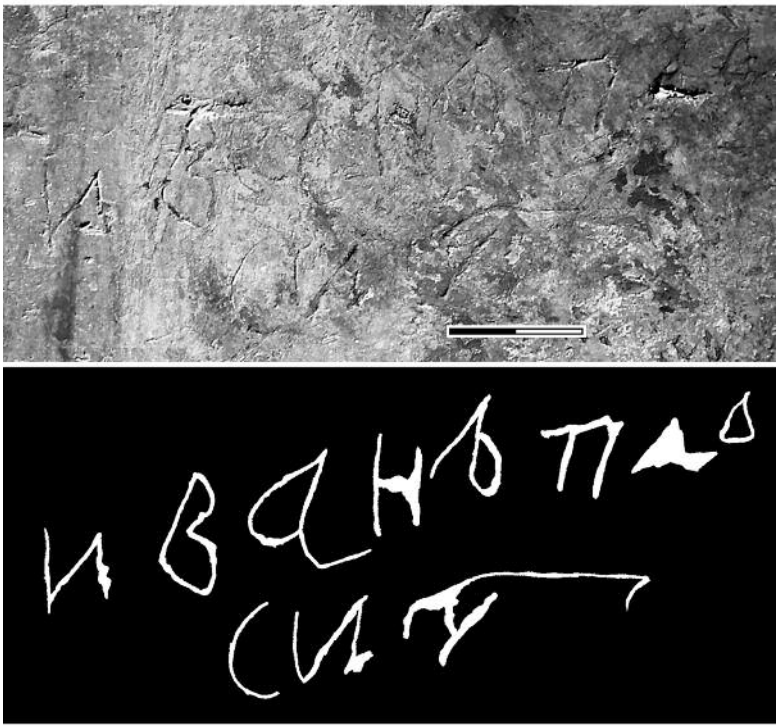

2

Таблиця XI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 637; **2** – № 639

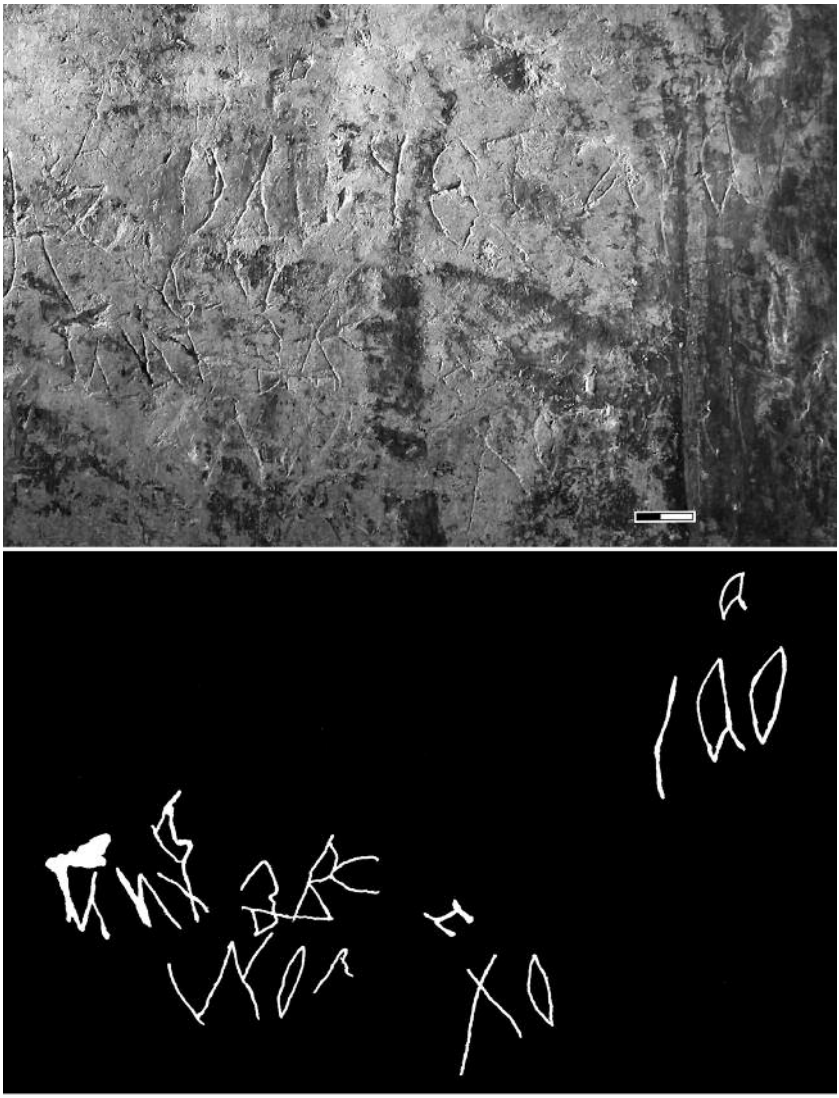

1

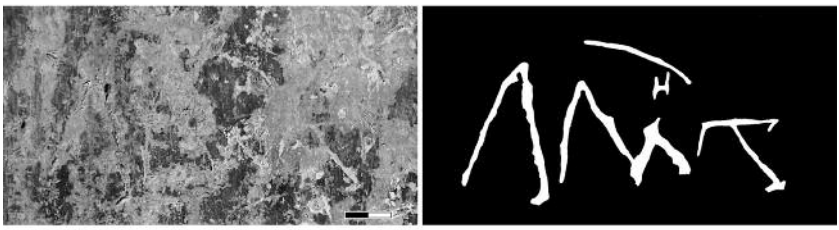

2

Таблиця XII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 638; **2** – № 646

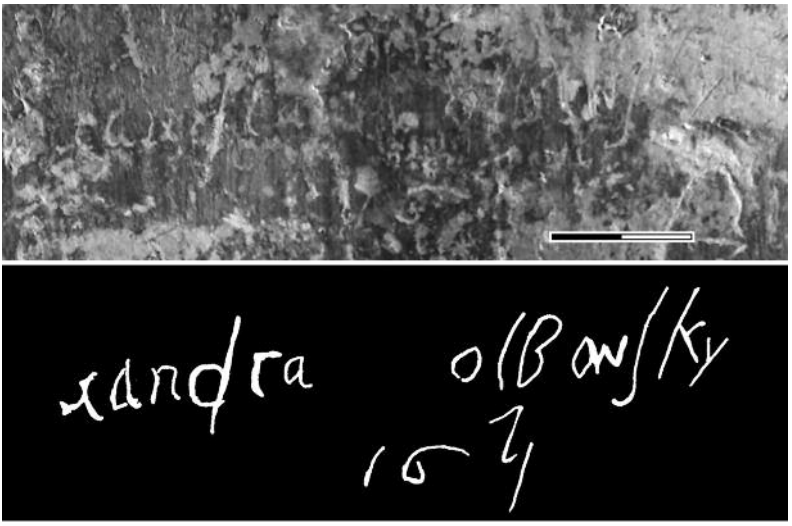

1

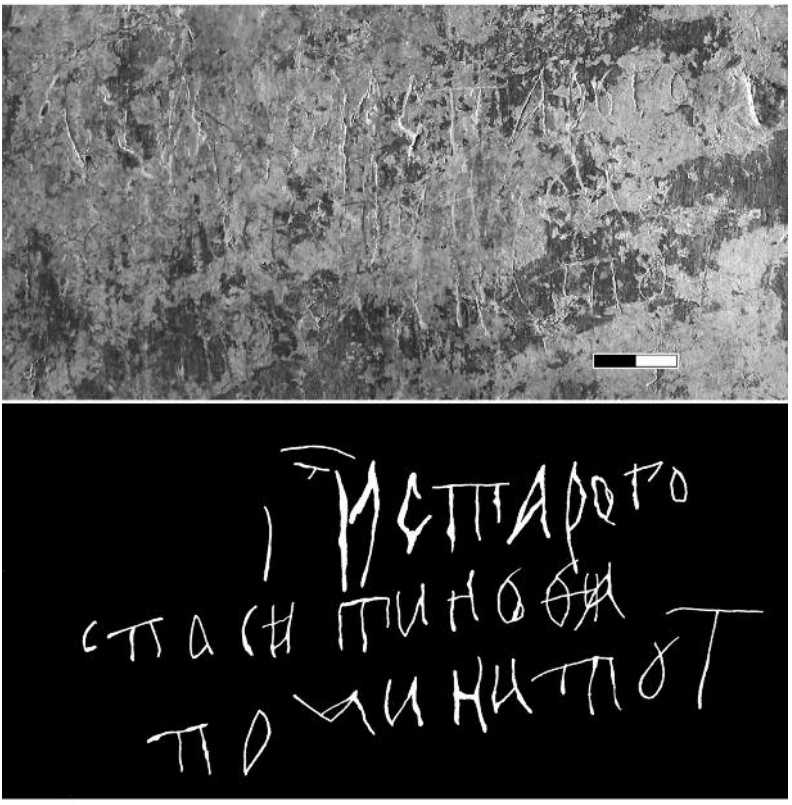

2

Таблиця XIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 640; **2** – № 641

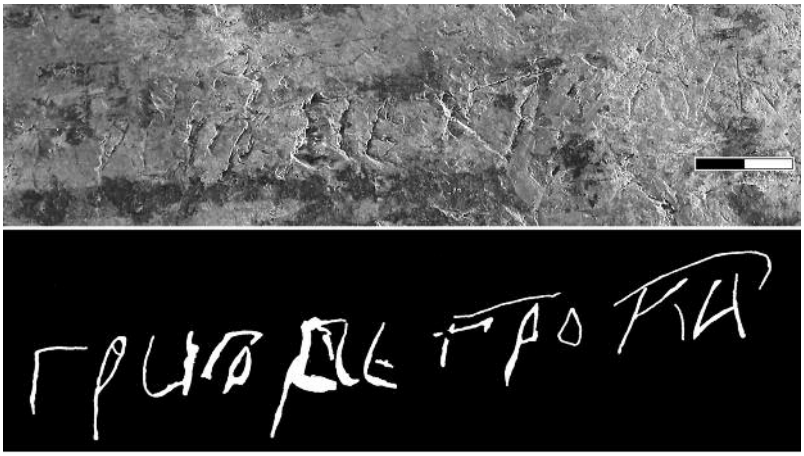

1

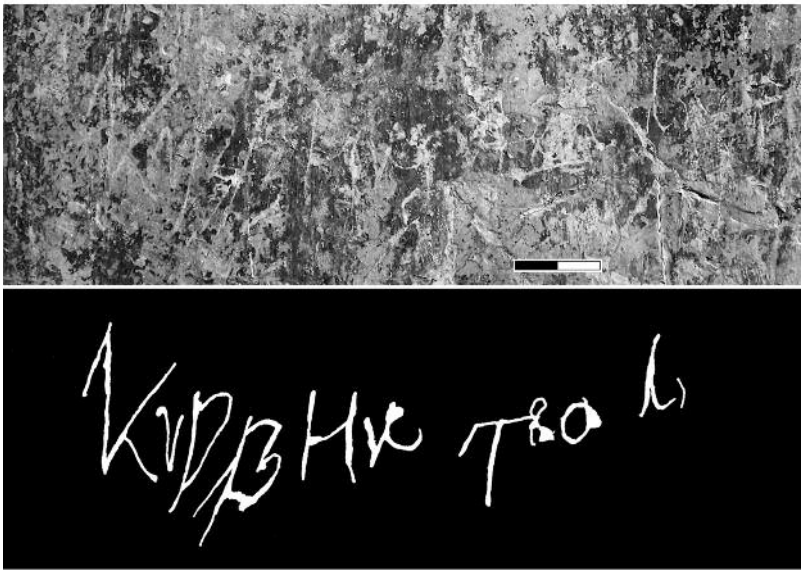

2

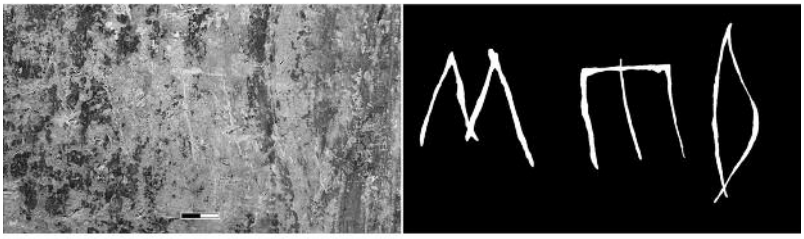

3

Таблиця XIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 642; **2** – № 643; **3** – № 647

1

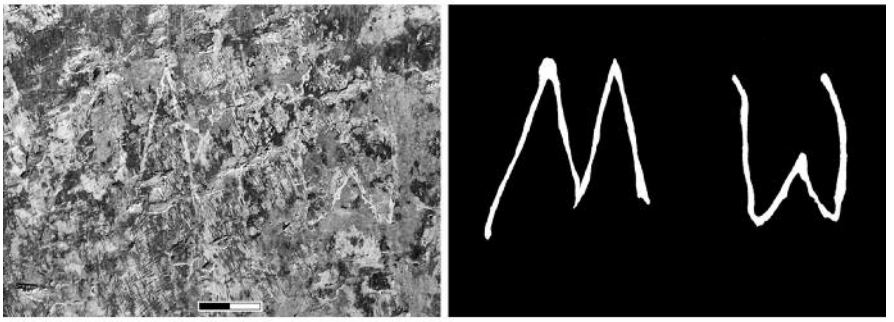

2

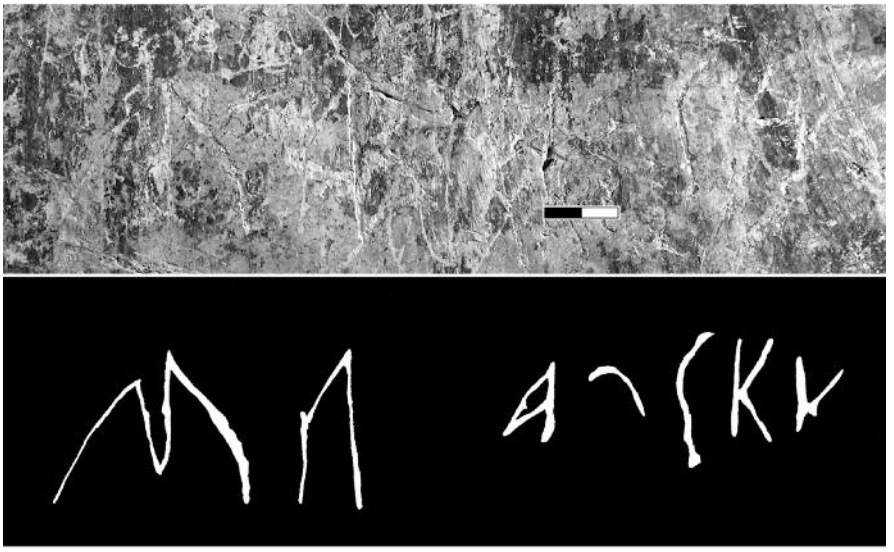

3

Таблиця XV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 644; **2** – № 645; **3** – № 648

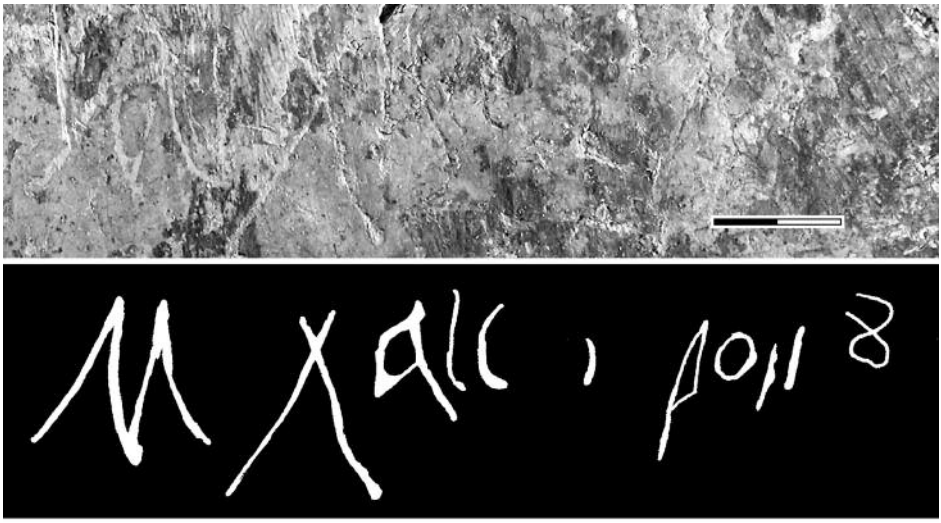

1

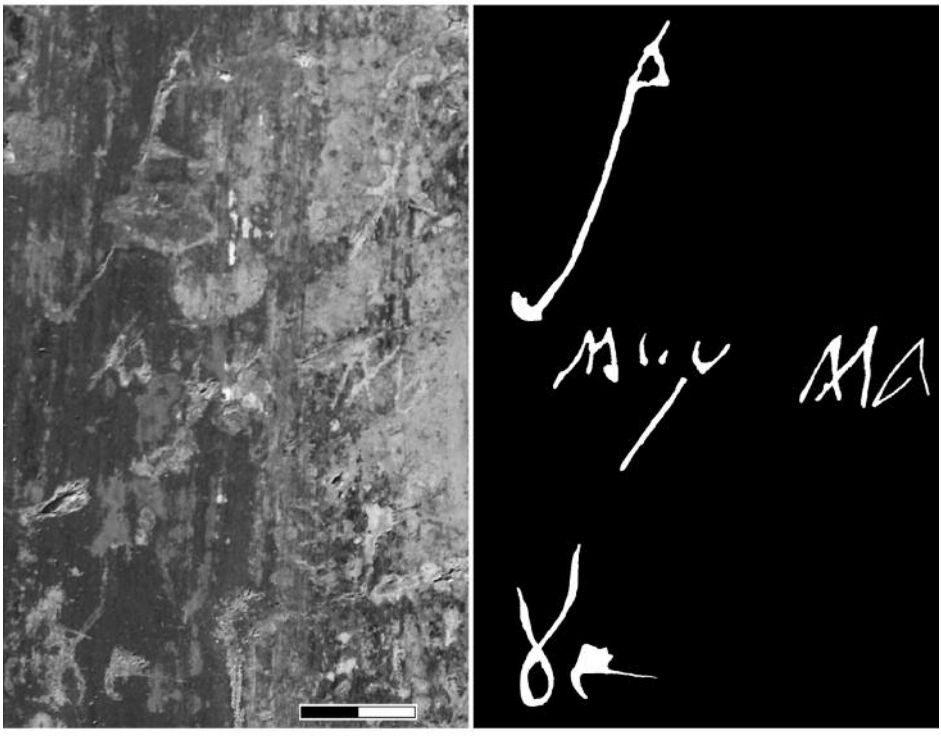

2

Таблиця XVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 649; **2** – № 650

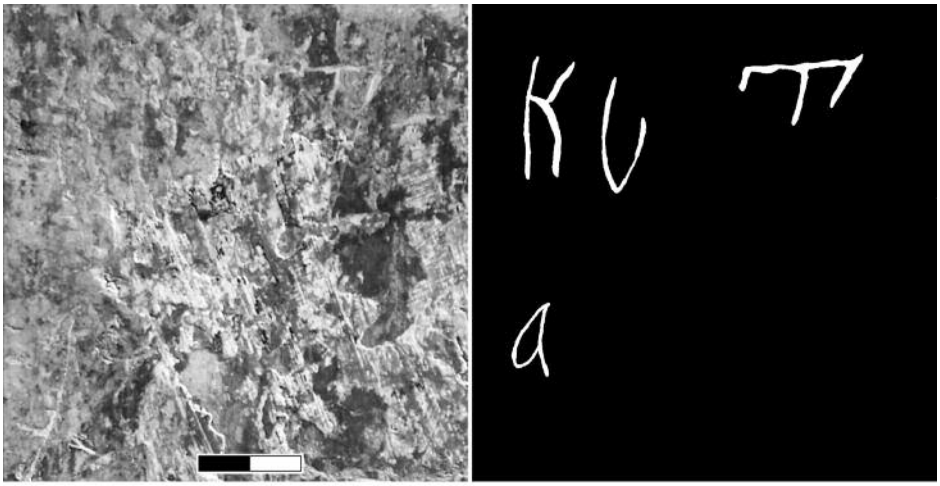

1

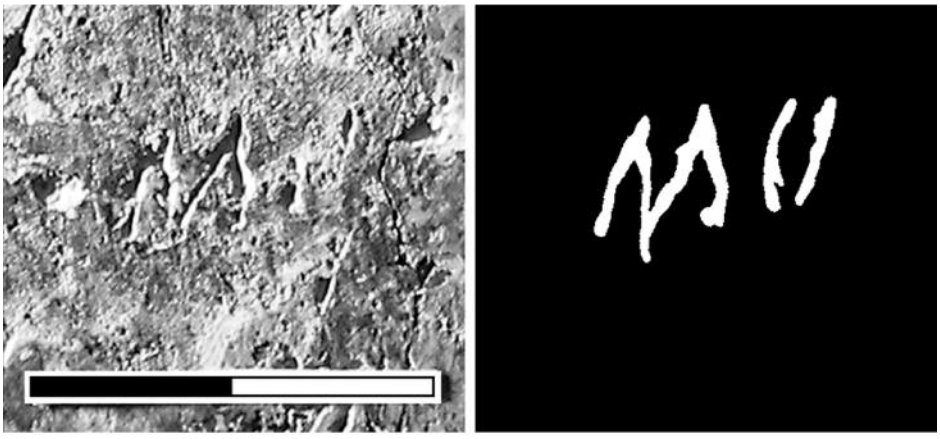

2

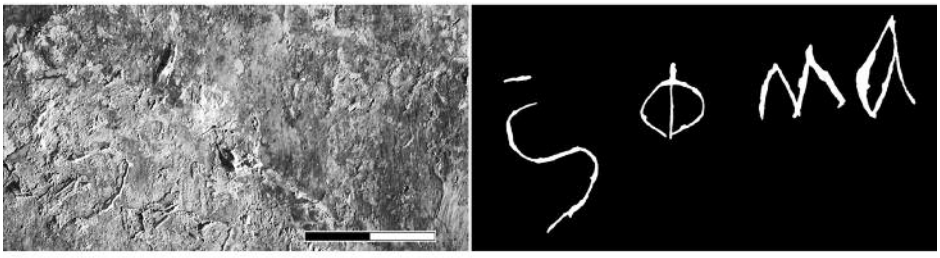

3

Таблиця XVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 651; **2** – № 652; **3** – № 653

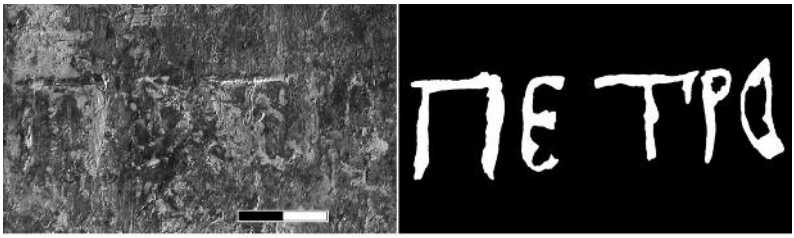

1

2

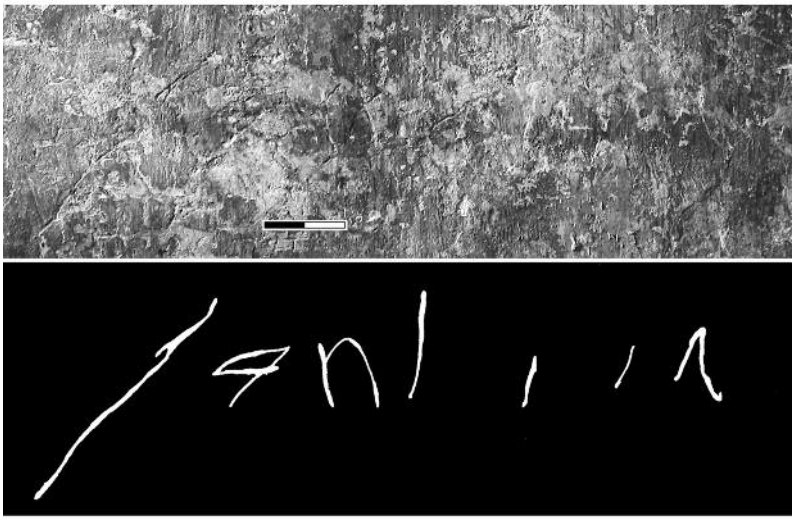

3

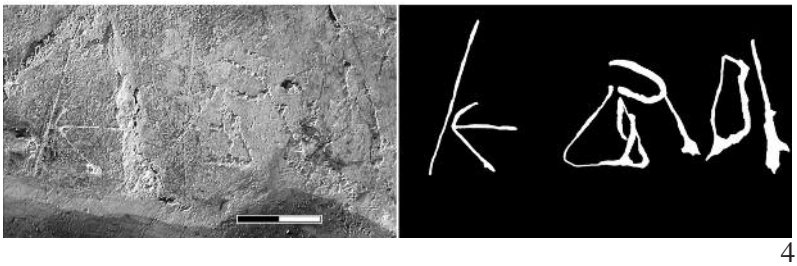

4

Таблиця XVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 654; **2** – № 655; **3** – № 656; **4** – № 657

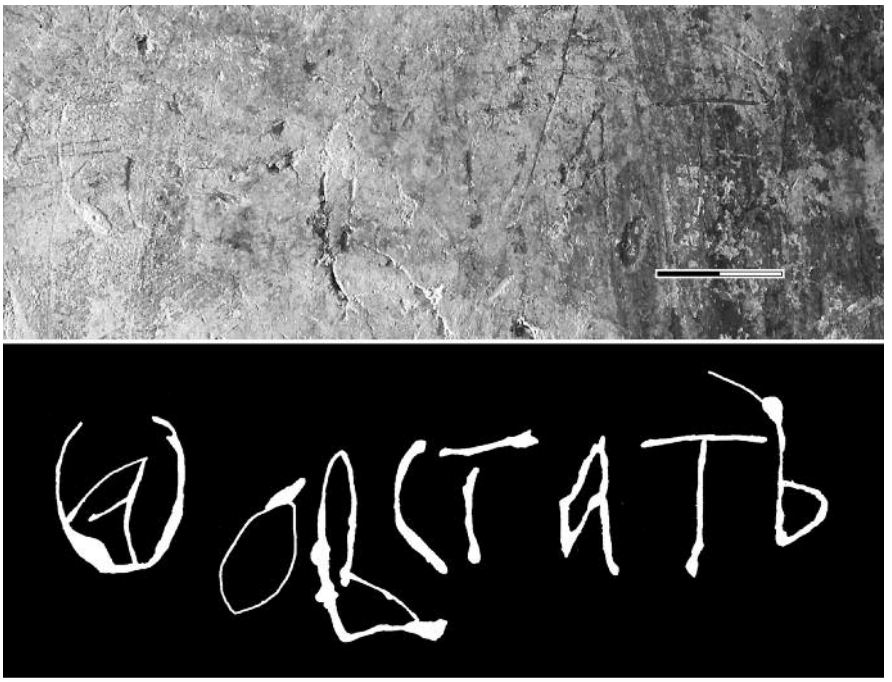

1

2

Таблиця XIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 658; **2** – № 659

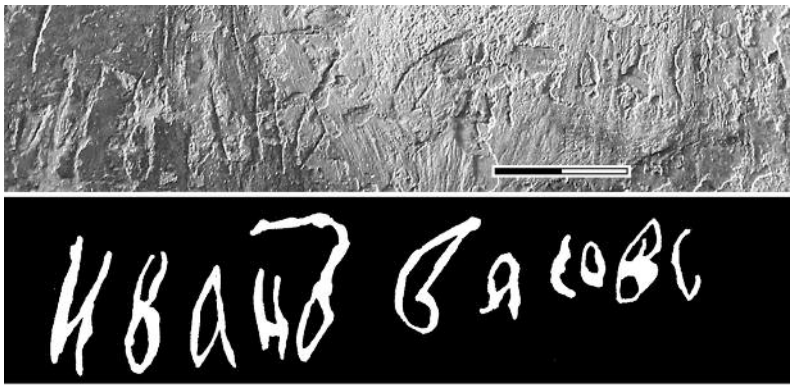

1

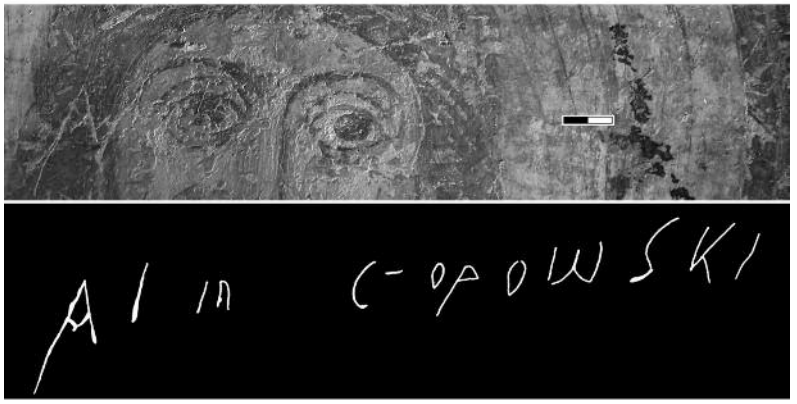

2

3

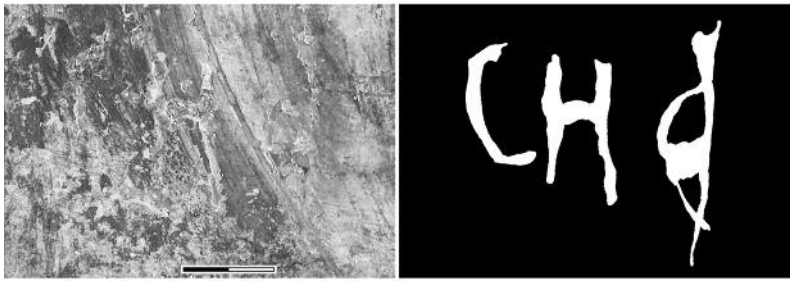

4

Таблиця XX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 660; **2** – № 661; **3** – № 662; **4** – № 663

Розділ VII

ГРАФІТІ НА ФРЕСКАХ ПІВДЕННИХ ХОРІВ (КОЛИШНЬОГО ПРИДІЛУ СВ. АПОСТОЛА АНДРІЯ)

VII.1. Графіті на фресці з композицією "Зустріч Авраамом трьох подорожніх"

Знаходиться на західній стіні західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). У верхній лівій та правій на всю висоту частинах композиції первісний тиньк втрачений, тут знаходяться вставки олійного живопису XIX ст. Поверхня фрескового тиньку вкрита низкою дрібних вибоїв та подряпин, що місцями розташовані доволі щільно і закриті шпаклівкою; також трапляються затерті ділянки тиньку, особливо на рівні людського зросту, де знаходиться переважна більшість графіті. Під час досліджень С. Висоцького був опублікований один малюнок під номером 268, сучасні дослідження дозволили зафіксувати на фресці ще п'ятдесят графіті, які отримали номери від 6929-го по 6978-й (табл. XXII, 1).

Графіті № 268 (табл. XXIII, 1)

Публікації. С. Висоцький[11].

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня підлоги та на відстані 198 см від лівого кута.

Опис. На фресці подвійними рисками прокреслений шестикінечний проквітлий хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Вершина щогли, а також кінці перекладини та таблички мають розширення у вигляді кіл. Всередині цих кіл видряпані крапки, з'єднані попарно відрізками всередині тіла хреста. Основа щогли роздвоюється та розходиться назовні пишними пагонами, що закручуються всередину.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 6929 (табл. XXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 122 см від рівня підлоги та на відстані 200 см від лівого кута.

Опис. Напис частково постраждав внаслідок розчистки малюнку проквітлого хреста (№ 268), тому частина його складових знищена. Тим

[11] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской (по материалам граффити XI–XVII вв.)*, К. 1976, с. 122, табл. CXLVI, 1.

не менше, за збереженими частинами можемо прочитати текст як запис особового та родового імен автора: Ian Olewsky ‘*Ян Олевський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6930 (табл. XXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня підлоги та на відстані 264 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена дрібними вибоями, внаслідок чого частина літер знищена. Тим не менше, наявні складові дозволяють реконструювати текст як запис особового та родового імен автора: Ma[ciej] Lansky ‘*Мацей Ланський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6931 (табл. XXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 133 см від рівня підлоги та на відстані 262 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Michal ‘*Міхал*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6932 (табл. XXIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 131 см від рівня підлоги та на відстані 265 см від лівого кута.

Опис. Напис пошкоджений дрібними вибоями, його закінчення не збереглось. За наявними складовими можемо встановити, що на поверхні стіни було видряпане запис особового та родового імен авторки. Перше збереглось: Anna ‘*Анна*’. Від другого ж залишився тільки початок – Hi.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6933 (табл. XXIV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня підлоги та на відстані 266 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування дворядкового напису дуже пошкоджена дрібними вибоями, внаслідок чого у верхньому рядку

збереглись лише літери СПА, що є початком дієслова-прохання спа[си] ‘*спаси*’, а у нижньому – лише одна літера С.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 6934 (табл. XXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 165 см від рівня підлоги та на відстані 204 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку виконаний запис особового імені автора: Andrey ‘*Андрій*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6935 (табл. XXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 170 см від рівня підлоги та на відстані 220 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпана літера К.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6936 (табл. XXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня підлоги та на відстані 218 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпана літера Р.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6937 (табл. XXV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня підлоги та на відстані 173 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпана літера Р.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6938 (табл. XXV, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 101 см від рівня підлоги та на відстані 218 см від лівого кута.

Опис. Права частина напису не збереглась, проте за наявними складовими текст впевнено можна реконструювати як запис особового імені автора: Стєф[анъ] ‘*Стефан*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед, є у вигляді дзеркальної трійки, триногої т та ѳ з вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6939 (табл. XXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 132 см від рівня підлоги та на відстані 88 см від лівого кута.

Опис. Поверхня тиньку в місці розташування напису пошкоджена вибоями, внаслідок яких дуже постраждали складові однорядкового напису. За наявними частинами можна впевнено прочитати особове ім'я автора: Seweryn '*Северин*'. Проте родове ім'я через пошкодження не може бути відновлене, адже збереглась тільки початкова C та закінчення -sky.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6940 (табл. XXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 130 см від рівня підлоги та на відстані 80 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески простежуються літери M, A та дві щогли іншої літери за ними.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6941 (табл. XXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 79 см від рівня підлоги та на відстані 136 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпані літери SOM.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6942 (табл. XXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня підлоги та на відстані 92 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпана скорочена форма запису особового імены автора: Stani(slaw) '*Станіслав*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6943 (табл. XXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 159 см від рівня підлоги та на відстані 155 см від лівого кута.

Опис. Поверхня тиньку пошкоджена низкою дрібних вибоїв, проте за наявними складовими можемо визначити, що тут видряпаний запис особового та родового імен автора: Pawel Sadkow[sky] '*Павло Садковський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6944 (табл. XXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня підлоги та на відстані 202 см від лівого кута.

Опис. Поверхня тиньку у місці розташування дворядкового напису пошкоджена низкою дрібних вибоїв, які знищили його початок та дещо зруйнували інші літери. Проте за наявними складовими текст може бути реконструйований таким чином:

[Pio]tr Powczensky a(nno) D(omini) 1602.

Петро Повченський, року Божого 1602.

Датування. 1602 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6945 (табл. XXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 148 см від рівня підлоги та на відстані 206 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені літери JH та CL.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6946 (табл. XXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 111 см від рівня підлоги та на відстані 48 см від лівого кута.

Опис. Збереженість напису відносно добра, тому, попри певну схематичність у нарисі окремих літер, текст можемо впевнено прочитати:

Помѧни раба П.

Пом'яни раба П.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, м з нахиленими щоглами, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 6947 (табл. XXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня підлоги та на відстані 155 см від лівого кута.

Опис. Збереженість напису добра, незважаючи на низку дрібних вибоїв, що пошкодили його складові. Можемо встановити, що на фресці був видряпаний запис скороченого до двох початкових літер ВА особового імені автора, що дозволяє реконструювати його повну форму як, найвірогідніше, Ва(rtłomiej) '*Варфоломій*'. Родове ім'я автора було написане у повній формі: Dziankowsky '*Дзянковський*'.

У Речі Посполитій існувало декілька родин Дзянковських, гербів Яструбець, Костеша та Сокола[12]; саме в останній зустрічаємо згадку про дідича Дзянкова Варфоломія Дзянковського під 1557 р.[13], що близька до часу поширення латиничних написів у Софії Київській. Проте повної впевненості у такому ототожненні наразі не маємо.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6948 (табл. XXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня підлоги та на відстані 167 см від лівого кута.

Опис. Поверхня тиньку в місці розташування дворядкового напису сильно пошкоджена дрібними вибоями, які знищили закінчення верхнього рядка та, майже повністю, нижній, у якому простежується лише И та щогла іншої літери за нею. За наявними складовими верхній рядок можемо реконструювати як запис особового імені Иѡаки[мъ] '*Йоаким*'. Можливо, у другому рядку містилося родове ім'я автора, або ж особове ім'я іншої особи, як то часто трапляється у кириличних графіті ранньомодерного часу.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема и з діагональною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6949 (табл. XXIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 87 см від рівня підлоги та на відстані 114 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

[12] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 5: Dowiattowie – Gąsiorkowicz, Warszawa 1902, s. 161–162.
[13] *Ibid*., s. 161.

Графіті № 6950 (табл. XXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 160 см від рівня підлоги та на відстані 130 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування трирядкового напису сильно пошкоджена дрібними вибоями, які знищили початок середнього рядка та майже весь нижній рядок. За наявними складовими у верхньому рядку можемо прочитати запис особового та родового імен автора: Василии Чижов(ъ) '*Василь Чижов*'. У середньому можна реконструювати два слова: м[ѣ]щанин(ъ) моз[ы]рски[и] '*міщанин мозирський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, и з округлою перемичкою, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, ч зі зміщеною чашею, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6951 (табл. XXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 167 см від рівня підлоги та на відстані 145 см від лівого кута.

Опис. На фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора. Перше збереглось добре: Mikolay '*Миколай*'. У другому початок та середня частина знищені вибоями, проте за збереженими частинами його можемо реконструювати: [L]o[ma]kowski '*Ломаковський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6952 (табл. XXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 125,5 см від рівня підлоги та на відстані 149 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена вибоями, внаслідок чого більшість його складових була знищена. На початку рядка збереглась літера A, на деякій відстані від неї можемо побачити склад OD, далі – неясні фрагменти літер, літеру S та, після вибою, закінчення родового імені автора -wski.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6953 (табл. XXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня підлоги та на відстані 129 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку дрібними вибоями та частково закриті шпаклівкою прорізи, складові запису можна простежити. У верхньому рядку видряпані літери МАКОІА, у нижньому – РПИІА. Причому нижнє слово з обох боків обмежене вертикальними рисками, по одній на початку та в кінці.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з довгою вигнутою спинкою, м з нахиленими щоглами, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Написи, зміст яких не встановлений.

Графіті № 6954 (табл. XXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня підлоги та на відстані 133 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку виконаний запис особового та родового імен автора: Миколд Хромꙗкъ) ‘*Микола Хром’як*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з видовженою спинкою, м з нахиленими щоглами, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6955 (табл. XXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 123 см від рівня підлоги та на відстані 118 см від лівого кута.

Опис. Середня частина напису знищена обвалом тиньку, проте наявний текст можемо впевено реконструювати таким чином:

Спаси [Г(оспод)и ф]отинию.

Спаси, Господи, Фотинію.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед великої с та триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 6956 (табл. XXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 119 см від рівня підлоги та на відстані 108 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені два скісних хрести.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 6957 (табл. XXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 171 см від рівня підлоги та на відстані 59 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний скорочений до однієї літери М запис особового імені автора та повністю – родового: Odoiewsky ‘*Одоєвський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6958 (табл. XXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 167 см від рівня підлоги та на відстані 43 см від лівого кута.

Опис. На поверхні стіни видряпані літери СХ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6959 (табл. XXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 155 см від рівня підлоги та на відстані 30 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена вибоями та подряпинами, через які значно постраждали його складові, тому літери впевнено ідентифікувати складно. Тим не менше, текст двох верхніх рядків може бути реконструйований таким чином:

Был(ъ) [т]ут(ъ) Ион[а] року ахка…

Був тут Йона року 1621…

Датування. 1621 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6960 (табл. XXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 93 см від рівня підлоги та на відстані 86 см від лівого кута.

Опис. На фресці у стовпчик прокреслені літери ΛΧ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6961 (табл. XXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня підлоги та на відстані 25 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпана літера П.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6962 (табл. XXXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня підлоги та на відстані 27 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена вибоями, які знищили низку його складових. Внаслідок цього у верхньому рядку можна прочитати запис особового імені автора: филонъ ‘*Філон*’. За ним, вочевидь, йшов запис родового, від якого залишився склад ор, а решта знищена вибоями. У середньому рядку видряпане слово был(ъ) ‘*був*’, дві щогли літери за ними та, на деякій відстані, літери ао, обабіч яких помітні по дві щогли інших літер.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з відворотом ліворуч та петлею кутом вгору, и з діагональною перемичкою, великої ф з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6963 (табл. XXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 138 см від рівня підлоги та на відстані 53 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження складових напису вибоями, текст можемо впевнено прочитати:

Помени Г(оспод)и ма.

Пом’яни, Господи, мене.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною перемичкою, м з нахиленими щоглами, п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 6964 (табл. XXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 173 см від рівня підлоги та на відстані 21 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Martin Krokowsky ‘*Мартін Кроковський*’.

Вочевидь, автор напису належав до родини Кроковських гербу Сліповрон, тісно пов’язаною з руськими землями[14].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6965 (табл. XXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня підлоги та на відстані 34 см від лівого кута.

[14] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, Lwów 1738, s. 709; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 12: Korty – Krzemieniewscy, Warszawa 1908, s. 294–295.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Mikolay Kotlinsky ‘*Микола Котлінський*’.

У Речі Посполитій були дві родини Котлінських, гербів Огончик та Равич[15], проте впевнено пов’язати автора напису на стіні Софії з котроюсь із них наразі складно.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6966 (табл. XXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 198 см від рівня підлоги та на відстані 50 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на значні пошкодження напису вибоями та подряпинами, текст може бути прочитаний таким чином:
Stanislaw Lesnewsky byl tu 1619.
Станіслав Лесневський був тут 1619.

У Речі Посполитій було кілька родин Лесневських, гербів Бойча, Гржимала, Сліповрон та Равич[16]; в останній було кілька осіб на ім’я Станіслав, згадки про яких вкладаються у хронологічні межі можливого виконання цього напису.

Датування. 1619 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6967 (табл. XXXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 106,5 см від рівня підлоги та на відстані 96,5 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: ѳєдор(ъ) Богданович(ь) ‘*Федір Богданович*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема в з округлими петлями та щоглою, д з довгими ніжками, є у вигляді дзеркальної трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6968 (табл. XXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 220 см від рівня підлоги та на відстані 75 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески простежуються частково пошкоджені вибоями та затерті літери, на початку рядка помітні дві пари щогл без пе-

[15] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, s. 674; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 11: Komorowscy – Kotowski, Warszawa 1907, s. 386–387.
[16] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 14: Lasoccy – Liwiński, Warszawa 1911, s. 115–117.

ремички, за ними ѦПР, на деякій відстані – тринога Т або Ш, відповідно, без перекладини чи платформи, И та, поодаль, менша за розмірами И.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед п з виступом зверху та ρ з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6969 (табл. XXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 192 см від рівня підлоги та на відстані 142 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку вибоями, текст можемо впевнено прочитати:

Сп(а)си Г(оспод)и.

Спаси, Господи.

Молитовне звернення невідомого автора завершується малюнком простого чотириконечного хреста.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема и з діагональною перемичкою, великої с, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 6970 (табл. XXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 182 см від рівня підлоги та на відстані 238 см від лівого кута.

Опис. Права частина дворядкового напису знищена внаслідок обвалу тиньку. У верхньому рядку можемо прочитати особове ім'я автора: Andrzey '*Андрій*', а також початок родового Haw. У нижньому рядку, попри певну схематичність виконання низки літер, можемо прочитати фразу: renka wlasna '*рука власна'*.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6971 (табл. XXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 128,5 см від рівня підлоги та на відстані 217 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: ѢЦко '*Яцко'*.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед к у вигляді двох розімкнених рисок, ц зі зміщеним хвостом, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6972 (табл. XL, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня підлоги та на відстані 220 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески помітні три довгі вертикальні риски, що внизу з'єднані невеликим горизонтальним відрізком, нагадуючи літеру Ш. Праворуч продряпаний знак, що нагадує літеру S. Загалом графіті скидається на нижню праву частину малюнку проквітлого хреста, проте в місці ймовірного "продовження" малюнка жодних слідів прорізів не помітно.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 6973 (табл. XL, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 196 см від рівня підлоги та на відстані 229 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни пошкоджена низкою дрібних вибоїв, місцями скупчених, які пошкодили складові напису, що мають низький рельєф. У верхньому рядку помітні залишки напису, за яким можна розібрати запис особового та родового імен: Романъ(ъ) Рожински(и) '*Роман Рожинський*'. У другому рядку читаємо імена іншої особи: Лазарь(ь) Петровичъ(ь) '*Лазар Петрович'*. Під останнім словом помітні залишки двох літер третього рядка, а в четвертому видряпана велика літера N.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед розімкненої а, в з округлими петлями та щоглою, є у вигляді дзеркальної трійки, к з верхньою скісною до основи щогли, и з діагональною та н з горизонтальною перемичкою, п з виступом зверху, р з вигнутою довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6974 (табл. XLI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 195 см від рівня підлоги та на відстані 202 см від лівого кута.

Опис. Ліворуч від згаданого вище напису видряпаний інший, частково пошкоджений вибоями, які знищили його середню частину. Проте наявні складові дозволяють впевнено реконструювати текст як запис особового та родового імен автора: Woy[ciec]h S[p]ysky '*Войцех Списький*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6975 (табл. XLI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 100,5 см від рівня підлоги та на відстані 126 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження окремих складових напису, текст можна впевнено прочитати:
Помѧни Г(оспо)ди раба св(о)го Андриана.
Пом'яни, Господи, раба свого Адріана.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, м з нахиленими щоглами, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 6976 (табл. XLI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня підлоги та на відстані 153 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на низку дрібних пошкоджень вибоями окремих складових напису, текст можна впевнено прочитати:
Ѿмелѧн(ъ) Кратович(ь) Аверкии.
Омелян Кратович, Аверкій.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, н з горизонтальною виступаючою перекладиною, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6977 (табл. XLII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 107 см від рівня підлоги та на відстані 117 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис імені та по батькові автора: Ѡм(елѧнъ) Тимоѳие[в]ич(ь) '*Омелян Тимофійович'*.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насаперед и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, м з нахиленими щоглами, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6978 (табл. XLII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 119 см від рівня підлоги та на відстані 233 см від лівого кута.

Опис. Окремі складові напису, як і закінчення нижнього рядка, знищені вибоями:

г҃нпомоꙁнр-бусвое | муѳеодоров-дн--------

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози ꙗ[а]бꙋ своемꙋ Ѳеодоров[и]…
Господи, поможи рабу своєму Федорові…

Датування. Друга чверть XII – початок XIII ст.; за формою написання вертикальної або нахиленої ліворуч є, нахиленої праворуч ꙁ із розвилкою, криволінійної ꙗ з округлою петлею.

Категорія. Молитовний напис.

VII.2. Графіті на фресці з композицією "Жертвоприношення Авраама"

Знаходиться на південній стіні західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). У верхніх лівій та правій частинах давній тиньк втрачений, тут знаходяться вставки олійного живопису XIX ст. Поверхня фрески вкрита численними дрібними вибоями та подряпинами, місцями вона дуже затерта. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковано два графіті, розташовані тут, № 117 та № 172. Окрім цих двох написів, на поверхні досліджуваної ділянки виявлено ще шістдесят три графіті, яким надано номери 425, а також від 6979-го по 7039-й (табл. XXII, 2).

Графіті № 117 (табл. XLII, 3)

Публікації. С. Висоцький[17]; А. Залізняк[18].

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня підлоги та на відстані 161 см від лівого кута.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, його складові можемо впевнено ідентифікувати:

пꙋтъкоѱалъ[19]съжасъкомъ[20]

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Пꙋтъко ѱалъ съ Жасъкомъ.
Путко писав з Жаском.

Найвірогідніше, згаданий у цьому написі Жаско – та сама особа, яка згадується в написі на північних хорах Софійського собору (№ 76а).

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання виконаної у три змахи зіркоподібної ж.

Категорія. Пам'ятний напис.

---

[17] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 41, табл. XXII, 2; XXIII, 2.
[18] А.А. Зализняк, *К изучению древнерусских надписей,* [у:] В.Л. Янин, А.А. Зализняк, А.А. Гиппиус, *Новгородские грамоты на бересте (Из раскопок 1997–2000 гг.)*, т. XI, Москва 2004, с. 282.
[19] С. Висоцький вказував цю літеру як втрачену, проте вона збереглась.
[20] Літера ъ була помилково визначена С. Висоцьким як ь. Останню правильно ідентифікував А. Залізняк.

Графіті № 172 (табл. XLIV, XLV)

Публікації. С. Висоцький[21]; А. Турилов[22].

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня підлоги та на відстані 40,5 см від лівого кута.

Опис. Напис навмисно кимось перекреслений кількома рисками, пошкоджений низкою вибоїв та подряпин, проте більшість його складових можемо визначити:

[23]реченсакъ[24]аврамоу | ѿче[25]речеавраме[26] | -ьже[27]чадосео[28]гн[29]ь[30] |
ндровакде[31]овъчѧрече | аврамъб҃ъоу-рнтъов[32]ъч[33]ѧчадо

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Рече Исакъ Аврамоу ѿче рече Авраме [с]ьже чадо се огнь и дрова кде овъчѧ рече Аврамъ Б(ог)ъ да оу[з]ритъ овъчѧ чадо.

Каже Ісаак Аврааму: "Отче", каже те чадо, "Аврааме, це вогонь та дрова, де ягня?" Каже Авраам: "Бог покаже ягня, чадо".

А. Турилов правильно інтерпретував цей текст як один з найдавніших у кириличній традиції старозавітних біблійних текстів, хоча прямих аналогій цьому тексту він не знайшов. Проте справедливо відзначив близькість тексту до уривку про епізод із жертвоприношенням Авраама, вміщеним у "Ходінні ігумена Даниїла"[34], що датується початком XII ст., тобто, часом близьким до часу видряпування графіті.

Датування. Середина XI – середина XII ст.; за формою написання а з опуклою петлею, б з виступом зверху, в звичайного вигляду, з великою верхньою петлею та нижньою петлею кутом вперед, вертикальної є, ви-

---

[21] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 76, табл. LXXI, 1; LXXII, 1. Дослідник прочитав окремі фрагменти напису – у третьому, четвертому та п'ятому рядках.

[22] А.А. Турилов, *Заметки о киевских граффити*, Лингвистическое источниковедение и история русского языка, Москва 2000, с. 39–40.

[23] А. Турилов вважав, що напис первісно мав ще один рядок, проте тиньк у цьому місці рівний, тож жодного рядка зверху не було, рівно як і літери и, вказаної ним на початку речення.

[24] А. Турилов помилково продублював склад къ.

[25] У цьому місці знаходяться дві пошкоджені літери, можливо, під час виконання складу ре тиньк викришився, тож автор переніс цей склад далі. Контури вибоїв у цьому місці не суперечать такому тлумаченню.

[26] Цей рядок А. Турилов пропустив.

[27] Початок рядка пошкоджений, проте для реконструйованої А. Туриловим фрази "что есть" місця немає, тут чітко можна простежити одну пошкоджену літеру та ьже.

[28] Цю літеру С. Висоцький пропустив.

[29] Літера була неправильно визначена С. Висоцьким як и.

[30] Цю літеру С. Висоцький пропустив.

[31] А. Турилов помилково вказав тут ѣ.

[32] С. Висоцький помилково прочитав цю літеру як т.

[33] С. Висоцький помилково прочитав цю літеру як ц.

[34] *Житье и хоженье Данила русския земли игумена. 1106–1107 гг.*, 3й и 9й выпуски Православного палестинского сборника, издание Православного палестинского общества, Санкт-Петербург 1885, с. 61–62.

конаної у три змахи зіркоподібної ж, м з верхніми засічками, прямолінійної р з округлою маленькою петлею, ѿ з високим т, ч у вигляді чаші, ь з покриттям.

Категорія. Цитати та посилання на твори книжної писемності.

Графіті № 425 (табл. XLIII, 1)

Публікації. Н. Сінкевич та В. Корнієнко[35].

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня підлоги та на відстані 338 см від лівого кута.

Опис. Дворядковий напис зберігся дуже добре, текст можна впевнено прочитати:

Piotr Klokowski 1615 29 7bris.

Петро Клоковський 1615 29 вересня.

Родина Клоковських походить з перемишльської землі[36].

Датування. 1615 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6979 (табл. XLIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 185 см від рівня підлоги та на відстані 74 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески помітний запис особового імені автора: Adam '*Адам*'. Нижня частина, де, вочевидь, містився запис родового імені, не збереглась внаслідок обвалу тиньку.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6980 (табл. XLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня підлоги та на відстані 33 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв, які знищили частину його складових:

аноугрѣшъннцє | иаковъпоустивъсоудѣ | лжнвонзбавнмѧ---оу | -ъ

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

---

[35] Н.О. Сінкевич, В.В. Корнієнко, *Латиничні графіті XVI–XVII ст. Софії Київської: до питання класифікації та атрибуції написів*, Труди Київської Духовної Академії 5: Спеціальний випуск, присвячений 300-літтю з дня упокоєння гетьмана Івана Мазепи. Матеріали науково-практичної конференції "Гетьман Іван Мазепа – будівничий Української Православної Церкви" (22–23 вересня 2009 р., м. Київ) (2009) 167.

[36] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, s. 534; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 10: Kęstowscy – Komorowscy, Warszawa 1907, s. 174–175.

Аноу грѣшнице Иаковъ поусти въ соудѣ лживо избави ма [Г(оспод)и м]оу[к]ъ.
З Анною, грішниче Яків, ти розлучився у суді брехливо. Збав мене, Господи, від мук.

Побудова тексту дозволяє встановити, що його виконано третьою особою, добре ознайомленою з особливостями процесу розірвання шлюбу між Анною та Яковом, що передано за допомогою дієслова поустити з уточненням лживо. Таким чином автор викрив підступність Якова, звернувшись саме до нього – грѣшънице Иаковъ. Прикметна заміна в кличному відмінку слова грѣшъниче[37] літери ч на ц дозволяє вбачати в авторові вихідця з північних регіонів Руси з притаманним для їх мешканців "цоканням"[38]. Форма кличного відмінку – Иаковъ замість очікуваного Иакове, може бути пояснена узгодженням з формою аориста третьої особи однини дієслова – поусти.

На жаль, автор не вказав, що саме стало причиною розлучення. Практика середньовічного руського права передбачала кілька можливих причин для розірвання шлюбу, від подружньої невірності жінки до її співучасті у пограбуванні чоловіка чи навіть у підготовці замаху на його життя[39]. В усіх цих випадках Яків міг брехливо звинуватити Анну, підкупивши або домовившись зі свідками, які й "підтвердили" її "злочин". Про все це знав автор графіті, однак, мабуть, не мав змоги викрити в інший спосіб підступність Якова по відношенню до Анни та довести її невинуватість, аніж видряпати напис на фресці. Не виключено, що він був одним з тих самих "свідків", тож акція виконання графіті мала у такому разі не тільки засвідчити факт неправомірності розірвання шлюбу, але й була для автора сподіванням позбутись докорів сумління (моукъ) через викриття нещирості Якова бодай у такий спосіб. За подібного тлумачення графіті логічним буде розглядати саме як напис-покаяння цього невідомого автора. Ми не можемо визначити, чи вплинуло якимось чином таке "оголошення" на стіні собору про безпідставність розірвання шлюбу між Яковом та Анною на їх подальшу долю, проте однозначно можна стверджувати, що автор таки привернув увагу відвідувачів храму, а дії Якова викликали їхній осуд, адже над словами грѣшънице та Иаковъ іншими авторами були прокреслені вигуки оу '*о, ах*' (графіті № 6981 та № 6982).

---

[37] Приклади подібного звертання див., напр., у графіті № 204 на фресці з образом св. Онуфрія у Софії Київській, що хронологічно близьке до напису на хорах: Андрониче (В.В. Корнієнко, *Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.)*, ч. VIII: Південні внутрішня та зовнішня галереї, К. 2018, с. 440).

[38] А.А. Зализняк, *Древненовгородский диалект*, Москва 1995, с. 34.

[39] Див., напр.: А.И. Загоровский, *О разводе по русскому праву*, Х. 1884, с. 88–200; С.В. Юшков, *Общественно-политический строй и право Киевского государства*, Москва 1949, с. 444–446; Я.Н. Щапов, *Брак и семья в древней Руси*, Вопросы истории 10 (1970) 218; В.І. Озель, *Правове регулювання припинення шлюбу в Київській Русі*, Право і суспільство 15–2 (2014) 100–104 та ін.

Датування. Друга чверть XII – початок XIII ст.; за формою написання в із переломом з петлями, що не торкаються щогли, Δ-подібної д, прямолінійної р з петлею кутом вгору, злитих повних о та у в диграфі оу.

Категорія. Напис-покаяння.

Графіті № 6981 (табл. XLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 129,5 см від рівня підлоги та на відстані 38 см від лівого кута.

Опис. Над словом грѣшънице згаданого вище напису (№ 6980) прокреслений вигук оу ‘*о, ах*’.

Датування. Друга чверть XII – початок XIII ст.; за контекстним зв’язком із написом № 6980.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 6982 (табл. XLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня підлоги та на відстані 27 см від лівого кута.

Опис. Над словом Иѧковъ напису про розлучення Якова та Анни (№ 6980) прокреслений вигук оу ‘*о, ах*’.

Датування. Друга чверть XII – початок XIII ст.; за контекстним зв’язком із написом № 6980.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 6983 (табл. XLVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 121 см від рівня підлоги та на відстані 340 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслене особове ім’я автора: Ѳєдо(ръ) ‘*Федір*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема д з довгими ніжками, є у вигляді дзеркальної трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 6984 (табл. XLVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 189 см від рівня підлоги та на відстані 70 см від лівого кута.

Опис. Напис практично повністю знищений обвалом тиньку та вибоями, внаслідок чого літери не можна впевнено ідентифікувати. Перша збережена літера може бути визначена як пошкоджена М, НА або А із залишками іншої літери перед нею, друга збережена – як Ѡ чи пошкоджена К, третя – як П або НА.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 6985 (табл. XLVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 173 см від рівня підлоги та на відстані 295 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Stephanus Hinek '*Стефан Гінек*'.

Автор напису був приналежний до шляхетської родини гербу Топор[40], проте виявити серед її представників особу на ім'я Стефан наразі не вдалося, як, утім, й іншого її представника – Федора, який залишив свій автограф на цій же фресці (№ 6986).

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6986 (табл. XLVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня підлоги та на відстані 265 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Fedor Hinek '*Федір Гінек*'[41].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6987 (табл. XLVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 168,5 см від рівня підлоги та на відстані 295 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Jan Pekus '*Ян Пекус*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6988 (табл. XLVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 112 см від рівня підлоги та на відстані 220 см від лівого кута.

Опис. Збереженість виконаного великими літерами дворядкового напису добра, текст можна впевнено прочитати:

Бꙑл(ъ) Гр[и]цко Вѣдин(с)ки(и).

Був Грицько Ведінський'.

[40] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, s. 385–386; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 7: Grabowscy – Hulkiewiczowie, Warszawa 1904, s. 281–283.

[41] Див. коментар до № 6985.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скоропи́сними формами написання літер, насамперед в з петлею кутом вгору та відворотом ліворуч, в з округлими петлями та щоглою, н з горизонтальною виступаючою перекладиною, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6989 (табл. XLIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 135,5 см від рівня підлоги та на відстані 225 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження напису низкою вибоїв, текст може бути реконструйований як запис особового імені автора: Ale[x]an[dr]us '*Олександр*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6990 (табл. XLIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 135,5 см від рівня підлоги та на відстані 210 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслена літера ҁ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6991 (табл. XLIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 60 см від рівня підлоги та на відстані 287 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслена літера ѧ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6992 (табл. XLIX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня підлоги та на відстані 139 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені літери SE.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6993 (табл. L, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня підлоги та на відстані 331 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслене особове ім'я автора: ѲІЛИПЪ '*Пилип*'.
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6994 (табл. L, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня підлоги та на відстані 331 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені літери КЛПР, причому три останні виконані у вигляді лігатури.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6995 (табл. LI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня підлоги та на відстані 342 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені літери КNП.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6996 (табл. LI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 155 см від рівня підлоги та на відстані 221 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені літери SKY.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київської та за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6997 (табл. LI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня підлоги та на відстані 257 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження тиньку та певну схематичність у виконанні літер, текст напису можемо впевнено прочитати:
Рок(ꙋ) а҃х҃із м(ѣсѧ)ца а[в]г(ꙋ)ста а.
Року 1617 місяця серпня 1.

Трохи вище тим же автором дописане слово рокꙋ '*року*'.

Датування. 1617 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 6998 (табл. LII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня підлоги та на відстані 171 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпана літера З̆.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 6999 (табл. LII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня підлоги та на відстані 25 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені літери WN у верхньому рядку та літера H у нижньому.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7000 (табл. LIII)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня підлоги та на відстані 225 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслені обведений колом знак у вигляді стріли вістрям вгору, що стоїть на півмісяці рогами донизу, обабіч якої видряпані літери К та О. Знак та літери обведені овальною фігурою з загостреним верхом, в якій прокреслені літери ОЄПС. Під загальною композицією видряпаний також запис: року а҃хкѕ҃ '*року 1626*'.

Датування. 1626 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7001 (табл. LIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 170 см від рівня підлоги та на відстані 337 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест, нижня частина щогли якого довша за верхню.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7002 (табл. LIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від рівня підлоги та на відстані 101 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Stephan '*Стефан*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7003 (табл. LV)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня підлоги та на відстані 315 см від лівого кута.

Опис. На фресці у два рядки видряпаний запис особового та родового імен автора: Georgij Skowronski ‘*Георгій Сковронський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7004 (табл. LVI)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня підлоги та на відстані 334 см від лівого кута.

Опис. На фресці у два рядки видряпаний запис особового та родового імен автора: Nicolaus Komoro[42]wsky ‘*Микола Коморовський*’.

У Речі Посполитій існувало багато родин Коморовських, гербів Остоя, Наленч, Лебідь тощо[43], тому визначити приналежність автора напису до якоїсь із них наразі проблематично.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7005 (табл. LVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 87 см від рівня підлоги та на відстані 312 см від лівого кута.

Опис. Стан збереженості дворядкового напису дуже добрий, текст можна впевнено прочитати:

Недостоины(и) и многогрешны(и) рабъ Б(о)жи(и) Даниил(ъ) Дашъкевич(ь).

Недостойний та многогрішний раб Божий Данило Дашкевич.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед, літери а з видовженою вигнутою спинкою, г з відворотом ліворуч, д з довгими винутими ніжками та виступом зверху, є у вигляді дзеркальної трійки, скорописної ж, р з видовженою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7006 (табл. LVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 168 см від рівня підлоги та на відстані 251 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпана скорочена форма запису особового імені автора: ѳесѡ(доръ) ‘*Федір*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

---

[42] Склад го написаний над рядком.

[43] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, s. 565–569; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 11, s. 28–39.

Графіті № 7007 (табл. LVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 112 см від рівня підлоги та на відстані 202 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни у місці розташування п'ятирядкового напису пошкоджена низкою вибоїв та затерта, у третьому-четвертому рядках збереглись лише окремі складові літер. Тим не менше, можемо встановити, що тут був видряпаний запис особового та родового імен автора, а також рік його перебування у Софйському соборі:
Grigor Sobiersky ... 1630.
Григорій Соберський ... 1630.

Датування. 1630 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7008 (табл. LVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня підлоги та на відстані 255 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на затертість тиньку та пошкоджені прорізи, на поверхні стіни можемо прочитати запис особового та родового імен автора: Siamuel Malsky '*Самуїл Мальський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7009 (табл. LIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня підлоги та на відстані 247 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку в місці розташування напису низкою вибоїв, текст можемо впевнено прочитати:
Woyciech Czarnolesky roku 1626.
Войцех Чорноліський року 1626.

Датування. 1626 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7010 (табл. LIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 21,5 см від рівня підлоги та на відстані 135 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку вибоями, можемо встановити, що напис складався із двох груп літер: ЄК з надрядковою В, а також група з тих самих літер плюс ще Ѧ наприкінці.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед, є у вигляді дзеркальної трійки та в у вигляді квадрату, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7011 (табл. LX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 157 см від рівня підлоги та на відстані 283 см від лівого кута.

Опис. Права частина напису знищена вибоєм, за наявними складовими можемо встановити, що на поверхні фрескового тиньку був виконаний запис двох особових імен: Маρк(ъ) ‘*Марк*’ та Іос[иф](ъ) ‘*Йосип*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7012 (табл. LX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня підлоги та на відстані 252 см від лівого кута.

Опис. За останнім рядком автографу Войцеха Чорноліського (№ 7009) іншим автором були видряпані кілька літер. Спочатку була виконана I, яка пошкодила слово roku в записі Войцеха, тому автор, вочевидь, і переніс напис далі, прокресливши літери INAL, розділені посередині скісною.

Датування. 1626 – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській, за особливостями розташування та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7013 (табл. LXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня підлоги та на відстані 86 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслений скорочений до однієї літери запис А особового імені автора, яке можемо впевнено відносити: А(нтонии) ‘*Антоній*’, адже родове було виконане повністю: Грековичъ[44](ь) ‘*Грекович*’.

Антоній Грекович був намісником уніатського митрополита у Києві у 1610–1618 рр., він вбитий козаками 23 лютого 1618 р. Це вже другий автограф цього церковного діяча, виявлений на стінах Софії Київської[45].

Датування. 1610–1618 рр.; за ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7014 (табл. LXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 203 см від рівня підлоги та на відстані 71 см від лівого кута.

Опис. На фресці помітні літери ϵNO та затерті фрагменти ще однієї літери за ними. Не виключено, що текст було виконано латиною.

[44] Закінчення ичъ написане у вигляді лігатури: літери ви знаходяться над рядком, права перекладина останньої є скісною до ъ, а ъ співпадає зі щоглою рядкової к.

[45] Перший (№ 1945) виявлено у головному вівтарі: В.В. Корнієнко, *Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.)*, ч. III: Центральна нава, К. 2011, с. 94, табл. CXLVII, 3.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7015 (табл. LXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 126 см від рівня підлоги та на відстані 85 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслена літера N.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7016 (табл. LXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 104 см від рівня підлоги та на відстані 91 см від лівого кута.

Опис. На фресці прокреслена літера Х.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7017 (табл. LXII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 215 см від рівня підлоги та на відстані 86 см від лівого кута.

Опис. На фресці по сирому тиньку була видряпана літера П.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7018 (табл. LXII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня підлоги та на відстані 200 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Mikolay Zagorsky ‘*Микола Загорський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7019 (табл. LXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня підлоги та на відстані 174 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпане особове ім’я автора: Михаило ‘*Михайло*’, нижче помітна скісна риска та літера Λ, можливо, скорочене родове ім’я.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема ѧ з довгою вигнутою спинкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7020 (табл. LXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 131 см від рівня підлоги та на відстані 195 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпане родове ім'я автора: Ordicz '*Ордич*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7021 (табл. LXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 161 см від рівня підлоги та на відстані 152 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на пошкодження прорізів літер низкою вибоїв, закритих нині шпаклівкою, текст можемо впевнено прочитати:
Бꙑлъ тꙋтъ Дем(иѧнъ) Лецински(и).
Був тут Дем'ян Лещинський.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з петлею кутом вгору та відворотом ліворуч, д із довгими вигнутими ніжками, є у вигляді дзеркальної трійки, к у вигляді двох рисок, н з горизонтальною перемичкою та виступом зверху, ц зі зміщеним хвостом, ы з петлею кутом доверху та перемичкою по низу рядка, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7022 (табл. LXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня підлоги та на відстані 188 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта, проте можна встановити, що на ній був видряпаний запис особового та родового імен автора: Leh Koronsky '*Лех Коронський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7023 (табл. LXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 114 см від рівня підлоги та на відстані 182 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями та подряпинами, особливо постраждало закінчення. На фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора. Перше збереглось добре: Michal '*Міхал*'. Проте від другого залишився лише перший склад Soj, решта літер пошкоджені.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7024 (табл. LXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 157 см від рівня підлоги та на відстані 236 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку у два рядки видряпані літери: ГАNДАРО та МѸЛАРИ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема ѧ з видовженою спинкою, ʌ та м з виступами зверху, ρ з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Написи, зміст яких не встановлено.

Графіті № 7025 (табл. LXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 157 см від рівня підлоги та на відстані 236 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни та складові дворядкового напису сильно пошкоджені вибоями, внаслідок чого впевнено ідентифікувати можемо лише частину з них:

т-ᵀгора--м --- | таᵀми---

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед г з відворотом ліворуч, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7026 (табл. LXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 129 см від рівня підлоги та на відстані 230 см від лівого кута.

Опис. Внаслідок пошкодження тиньку від запису особового та родового імен автора збереглось тільки перше: Ian '*Ян*'. Від другого залишились тільки початок та закінчення: Z(...)ski.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7027 (табл. LXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 146,5 см від рівня підлоги та на відстані 158 см від лівого кута.

Опис. Тиньк в місці розташування напису частково пошкоджений вибоями, проте можемо встановити, що тут був виконаний запис особового та родового імен автора: Jan Zurkow[s]ki '*Ян Журковський*'.

Вірогідним автором запису із Софії Київської може бути краківський муляр Ян Журковський, відомості про якого синхронні часу появи латиничних графіті на її стінах[46]. Можливо, він відвідував собор у зв'язку з проведенням ремонтних робіт у храмі в першій третині XVII ст.

Датування. Кінець XVI – перша третина XVII ст.; за ймовірною ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7028 (табл. LXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня підлоги та на відстані 251 см від лівого кута.

Опис. Тиньк у місці розташування напису пошкоджений, внаслідок чого збереглись лише окремі складові: літери Б або В, ОЛ на початку, З та вертикальна риска трохи поодаль, склад NA та, на певній відстані, У.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7029 (табл. LXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня підлоги та на відстані 200 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпані три групи літер. Першу через певні умовності у виконанні можна прочитати як ХА. За ними знаходяться чітко накреслені ЄВ. Під останнім складом помітні літери ПА, причому другу однозначно визначити складно через особливості виконання.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, є у вигляді дзеркальної трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7030 (табл. LXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 116 см від рівня підлоги та на відстані 50 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Иоан(ъ) Козевич(ь) '*Йоанн Козевич*'. Під ним тим же автором видряпаний запис скороченої форми особового імені: Єрѡд(ионъ) '*Іродіон*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема є у вигляді дзеркальної трійки, з у вигляді трійки, к у вигляді двох вертикальних рисок, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, ч зі зміщеною чашою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

[46] S. Tomkowicz, *Przyczynki do Historii Kultury Krakowa w pierwszej połowie XVII wieku*, Archiwum Naukowe, dział I, tom V, zeszyt 1, Lwów 1912, s. 147.

Графіті № 7031 (табл. LXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня підлоги та на відстані 200 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний повний запис особового імені автора: Jarosz '*Ярош*', а також скорочений або незавершений запис родового: Rodn.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7032 (табл. LXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 123,5 см від рівня підлоги та на відстані 159 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний дворядковий запис одного повного особового імені та двох у скороченій формі:

Софонияъ Сем(ионъ) Мо(исии).

Софонія, Симеон, Мойсей.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, ф з видовженою щоглою, ѣ, складова ѧ якої не має нижньої перемички, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7033 (табл. LXX)

Розташування. Знаходиться на висоті 195 см від рівня підлоги та на відстані 84 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпані літери ПѢѯХ[47]ЄМО у верхньому рядку та ОП у нижньому.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є у вигляді дзеркальної трійки, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7034 (табл. LXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня підлоги та на відстані 161 см від лівого кута.

Опис. На поверхні стіни видряпаний запис особового та родового імен автора: Laurentius Hann '*Лаврентій Ганн*'. Нижче прокреслений запис року відвідання Лаврентієм Софійського собору – 1629.

[47] Літера χ надрядкова.

Автора можемо ототожнити із магістратом імперського села Гокс-гайм (Баварія) Лаврентієм Ганном, який через двадцять шість років після відвідин Софії Київської посяде уряд у цьому німецькому містечку[48].

Датування. 1629 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7035 (табл. LXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня підлоги та на відстані 154 см від лівого кута.

Опис. Трохи нижче невеликими літерами видряпаний запис особового та родового імен іншого автора: David Ochalsky '*Давид Охальський*'. Він також відвідав Софійський собор у 1629 р., зазначення якого видряпав під записом імен.

Датування. 1629 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7036 (табл. LXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 117 см від рівня підлоги та на відстані 157 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Walenti Jagodzynsky '*Валентин Ягодзинський*'.

Автор напису походив з родини Ягодзинських гербу Корвин[49].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7037 (табл. LXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 203 см від рівня підлоги та на відстані 162 см від лівого кута.

Опис. Збереженість напису дуже добра, попри дрібні пошкодження тиньку текст можемо впевнено прочитати:

Hic fuit Fabian Zeromski.

Тут був Фабіан Зеромський.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Зеромських, гербів Гриф, Єліта, Новіна та Побог[50], тому визначити походження автора напису наразі неможливо.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

[48] B.A. Kümin, *Imperial Villages. Cultures of Political Freedom in the German Lands c. 1300–1800*, Studies in Central European Histories, volume 65, Leiden; Boston 2019, S. 229.
[49] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 8: Humańscy – Jelonek, Warszawa 1905, s. 148–149.
[50] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. IV, Lwów 1743, s. 734–735.

Графіті № 7038 (табл. LXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 176 см від рівня підлоги та на відстані 245 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на значну схематичність виконання літер, напис може бути прочитаний як скорочене до однієї літери М родове ім'я автора та виконане повністю особове: Joan '*Йоанн*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7039 (табл. LXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня підлоги та на відстані 213 см від лівого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв, внаслідок чого частина його складових не збереглась:

----со---о---------- | всвєволо--ѣ-- | къолъгови--

Зважаючи на збережені фрагменти та наявне на поверхні тиньку місце для відновлення літер, текст у середньому та нижньому рядках найвірогідніше реконструювати таким чином:

... Всєволо[дъ] ѣ[ли]къ Олъгови[чь].

... Всеволод, який Ольгович.

Причини уточнення батьківського імені князя найвірогідніше пояснити тим фактом, що на час виконання напису були відомі імена двох князів Всеволодів, що й змусило автора графіті конкретизувати, про якого саме Всеволода мовиться. У другій половині 1130-х рр. за протистояння між Всеволодом Ольговичем та великим київським князем Ярополком Володимировичем актуальним та відомим широкому загалу було ім'я ще одного Всеволода – Мстиславича, новгородського князя, якому після вигнання з Новгороду Ярополк надав в уділ Вишгород. Ці події у літописах датуються по різному, зокрема, у Новгородському першому літописі вони відносяться до 6644 (1136/1137 рр.)[51], а у Лаврентіївському – до 6646 р. (1138/1139 рр.)[52]. Вочевидь, приблизно цим часом може датуватись поява напису на стіні храму.

Датування. Друга третина 1130-х рр.; за ідентифікацією особи автора та текстологічним аналізом.

Категорія. Пам'ятний напис.

---

[51] Докл. див.: *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*, Москва; Ленинград 1950, с. 209–210.

[52] Докл. див.: *Полное собрание русских летописей, издаваемое по высочайшему повелению археографической комиссией*, т. I. II: Лаврентьевская и Троицкая летописи, Санкт-Петербург 1846, с. 133.

VII.3. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться у південно-східному куті західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія), на західному виступі лопатки стіни (табл. XXI). Давній тиньк зберігся тут на незначну висоту, охоплюючи зображення декоративної панелі внизу та нижню частину орнаментального візерунку трохи вище; решта містить доповнення олійним живописом XIX ст. Поверхня тиньку вкрита низкою дрібних вибоїв та подряпин, місцями досить щільно розташованих. На досліджуваній ділянці виявлено два графіті, які отримали номери 7040 та 7041 (табл. XXII, 3).

Графіті № 7040 (табл. LXXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 123 см від рівня підлоги та на відстані 48,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Карп(ъ) '*Карпо*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед р з довгою вигнутою щоглою, п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7041 (табл. LXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня підлоги та на відстані 29,5 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, проте текст можемо впевнено прочитати:

Ѱ(а)ль Илья.

Писав Ілля.

Праворуч внизу Ілля видряпав фігуру, що складається з вертикальної риски, від основи якої праворуч вгору відходить скісна лінія.

Датування. Середина XIV – кінець XV ст.; за формою написання и з діагональною перемичкою та гостроверхої ѧ з язичком кутком.

Категорія. Пам'ятний напис.

VII.4. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на північному виступі лопатки стіни між передвівтарним та західним компартиментами південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Давній тиньк зберігся на незначну висоту, охоплюючи зображення декоративної панелі внизу та нижню частину ніг. У XIX ст. на цьому місці був виконаний образ св. Ірини, постать якої закриває ту частину, де не збереглась фреска. На досліджуваній ділянці виявлене одне графіті, що отримало номер 7042 (табл. XXII, 4).

Графіті № 7042 (табл. LXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 117 см від рівня підлоги та на відстані 35,5 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису дуже добрий, текст можемо впевнено прочитати:

Хведор(ъ) рабь недостоиный.

Федір, раб недостойний.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками та виступом зверху, лежачої надрядкової и, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

VII.5. Графіті на фресці з образом св. Антонія Великого

Знаходиться у південно-західному куті передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія), праворуч від дверної пройми, що веде до зовнішньої галереї (табл. XXI). Образ святого ідентифікований спільно з Н. Нікітенко на підставі іконографії[53]*. Поверхня фрески вкрита численними дрібними вибоями, місцями доволі щільно розташованими та слабо розчищеними від шпаклівки й олійної фарби XIX ст., біля ребра та у верхній частині спостерігаються втрати давнього тиньку. На досліджуваній ділянці виявлено вісім графіті, що отримали номери від 7043-го по 7050-й (табл. XXII, 5).*

Графіті № 7043 (табл. LXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня підлоги та на відстані 68 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку, які знищили закінчення верхнього рядка та частково зруйнували деякі його складові, майже усі літери можна впевнено визначити:

միսակսիս-- | թվնռլ

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Միսակ Սիս[ցր] թվ(ի)ն ռլ.

Місак з Сіса року 1030 (1581).

Датування. 1581 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7044 (табл. LXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 111 см від рівня підлоги та на відстані 45 см від лівого ребра.

[53] Н. Никитенко, В. Корниенко, *Собор святых Софии Киевской*, К. 2014, с. 285–287.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Михаилъ '*Михайло*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема и з нахиленою щоглою, л та м з виступами зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7045 (табл. LXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 124 см від рівня підлоги та на відстані 51 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис скороченої форми особового імені автора: Михл(илъ) '*Михайло*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема и з нахиленою щоглою, м з нахиленими щоглами та виступами зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7046 (табл. LXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня підлоги та на відстані 38 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис родового імені автора: Gaczycki '*Гачицький*'. Тиньк ліворуч знищений, тож тут, на початку рядка, цілком вірогідно міг знаходитися запис його особового імені.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті Софії Київської та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7047 (табл. LXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 156,5 см від рівня підлоги та на відстані 60,5 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку дрібними вибоями, текст можна впевнено прочитати:

С(ва)щенноиреа Родиѡна.

Священноієрея Родіона.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, великих с та и на початку слів, щ з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7048 (табл. LXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня підлоги та на відстані 26 см від лівого ребра.

Опис. Ліва частина малюнка знищена обвалом тиньку. Біля лінії зламу бачимо овальну фігуру, від якою вгору відходить чотирикутна видовжена на кшталт прямокутника фігура. Від її верхньої сторони вниз виходить ƨ-подібна лінія.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7049 (табл. LXXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 148,5 см від рівня підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

Опис. Від малюнка збереглась тільки верхня частина – вершина щогли виконаного потрійною замкненою рискою хреста.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7050 (табл. LXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня підлоги та на відстані 28 см від лівого ребра.

Опис. Ліва частина малюнка знищена обвалом тиньку, проте за збереженою частиною можемо визначити, що тут було зображено представника родини котячих, можливо, лева.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Зооморфні зображення.

VII.6. Графіті на фресці з композицією "Перетворення води на вино" (права сторона)

Знаходиться на південній стіні передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія), праворуч від дверної пройми, що веде до другого ярусу південної внутрішньої галереї (табл. XXI). Права частина фрески втрачена, лінія зламу проходить практично на всю висоту посередині. У місці відсутності фрески під час реставраційних робіт залишені олійні доповнення XIX ст. Поверхня давнього тиньку пошкоджена численними вибоями та подряпинами, що місцями слабо розчищені від шматків олійної фарби та шпаклівки. На досліджуваній ділянці виявлено дев'ятнадцять графіті, що отримали номери від 7051-го по 7069-й (табл. XXII, 6).

Графіті № 7051 (табл. LXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня підлоги та на відстані 17 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно затерта, проте текст можна все ж упевнено прочитати:
Помени Г(оспо)ди раба свого С.
Пом'яни, Господи, раба свого С.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, д з довгими ніжками, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7052 (табл. LXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня підлоги та на відстані 14 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена, тому частина його складових не простежується. Тим не менше, за наявними літерами та їх фрагментами з урахуванням місця для відтворення втрачених літер, текст можна реконструювати таким чином:
Помени Г(оспо)д[и] М[арка] Таро[в]ского.
Пом'яни, Господи, Марка Таровського.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, м з нахиленими щоглами, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7053 (табл. LXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154,5 см від рівня підлоги та на відстані 36 см від лівого ребра.

Опис. Напис зберігся добре, текст можна впевнено прочитати:
Иродиакон(ъ) Силиѡн(ъ).
Ієродиякон Силіон.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, к у вигляді двох вертикальних рисок, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7054 (табл. LXXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 150,5 см від рівня підлоги та на відстані 77 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Iow Woysk[54]у '*Іов Войський*'.

[54] Літери sk написані у вигляді лігатури.

Йов належав до родини Войських гербу Венява[55].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7055 (табл. LXXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 188 см від рівня підлоги та на відстані 13 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане незавершене дієслово-прохання, найвірогідніше, по{мѩни} '*пом'яни*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7056 (табл. LXXX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 165 см від рівня підлоги та на відстані 13 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпані дрібні літери КОN. Найвірогідніше розглядати текст як запис скороченої форми особового імені автора: Кон(стантинъ) '*Костянтин*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7057 (табл. LXXX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня підлоги та на відстані 59,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7058 (табл. LXXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня підлоги та на відстані 86 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису пошкоджена низкою дрібних вибоїв, внаслідок чого деякі його складові не збереглись. Проте за збереженою частиною можемо встановити, що тут був видряпаний запис особового та родового імен автора: Grzeg[o]rz Kobiersky '*Ґжеґож Коберський*'.

Найвірогідніше, Ґжеґож походив зі шляхетської родини Коберських гербу Прус, проте відомостей про нього наразі виявити не вдалося[56]. Варто

[55] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. IV, s. 604.
[56] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 10, s. 215–217.

підкреслити, що на північних хорах виявлені також ще два графіті-автографи Ґжегожа (Григорія) Коберського, це написи № 6711 та № 6868[57].

Датування. Друга чверть – середина XVII ст.; за прямим датуванням іншого автографу Григорія (№ 6868).

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7059 (табл. LXXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 133 см від рівня підлоги та на відстані 87 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери A, G та K або H.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7060 (табл. LXXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня підлоги та на відстані 94,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери GE.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7061 (табл. LXXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 112 см від рівня підлоги та на відстані 64 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку прокреслений запис скороченої форми особового імені автора та повної форми його родового імені: Al(exander)[58] Jasky '*Олександр Яський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7062 (табл. LXXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня підлоги та на відстані 94 см від лівого ребра.

Опис. На фресці у стовпчик прокреслені ДѪ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

[57] Див.: В.В. Корнієнко, *Корпус графіті Софії Київської (XI – початок XVIII ст.)*, ч. X, т. 1: Північні сходова вежа та хори, К. 2020, с. 260, 315.

[58] Повна форма імені відновлена як найвірогідніша.

Графіті № 7063 (табл. LXXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 134 см від рівня підлоги та на відстані 55 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпані скорочені форми записів двох особових імен: Вас(и)л(ь) Се(менъ) ‘*Василь, Семен*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7064 (табл. LXXXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 101 см від рівня підлоги та на відстані 25 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на певну схематичність у виконанні літер, можемо встановити, що на фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора: Иван(ъ) Сохані[вск]ии ‘*Іван Соханівський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з довгою вигнутою спинкою, в з округлими петлями та щоглою, и з діагональною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7065 (табл. LXXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 107,5 см від рівня підлоги та на відстані 12,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпана скорочена форма запису особового імені автора: Wal(enty)[59] ‘*Валентин*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7066 (табл. LXXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня підлоги та на відстані 84,5 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження фрескового тиньку низкою дрібних вибоїв та затертість поверхні стіни, за наявними складовими можемо встановити, що тут був виконаний запис особового та родового імен автора: Stefan Krawsky ‘*Стефан Кравський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

[59] Повна форма імені відновлена як найвірогідніша.

Графіті № 7067 (табл. LXXXIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня підлоги та на відстані 58 см від лівого ребра.

Опис. Напис був видряпаний на стику між шарами фрескового тиньку, внаслідок чого частина складових не збереглась, коли у подальшому тонкий шар нахлесту одного шару тиньку на інший відвалився. Проте наявні складові дозволяють встановити, що на поверхні фрески було виконано запис особового та родового імен автора. З них перше можемо доволі впевнено реконструювати: Sta[nislaw] '*Станіслав*'. Родове ім'я автора через втрату середньої частини впевнено відновити не виявляється за можливе: Kl(...)nsky.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7068 (табл. LXXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 119 см від рівня підлоги та на відстані 90 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери EML.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7069 (табл. LXXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 105 см від рівня підлоги та на відстані 45 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис повної форми особового імені автора та скорочений до однієї літери запис родового: Michal L. '*Міхал Л.*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

VII.7. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться на східній стороні арки-переходу з передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) до другого ярусу південної внутрішньої галереї (табл. XXI). Давній тинькпошкоджений дрібними вибоями та подряпинами, він зберігся смугою біля ребра, позаяк при облаштуванні дверної коробки фреска була збита. На досліджуваній ділянці виявлено три графіті, що отримали номери від 7070-го по 7072-й (табл. XXII, 7).

Графіті № 7070 (табл. LXXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 176,5 см від рівня підлоги та на відстані 3 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку низкою дрібних вибоїв та певну схематичність у виконанні автором літер, текст можемо все ж впевнено прочитати:

Bil tu Ian Jasky 1631.

Був тут Ян Яський 1631.

Це вже другий автограф представника родини Яських у Софії Київської, перший був виконаний Олександром (№ 7061).

Датування. 1631 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7071 (табл. LXXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 100 см від рівня підлоги та на відстані 31 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери ΤΛ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7072 (табл. LXXXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 99 см від рівня підлоги та на відстані 21 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.8. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться на західній стороні арки-переходу з передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) до другого ярусу південної внутрішньої галереї (табл. XXI). Давній тиньк пошкоджений дрібними вибоями та подряпинами. Як і на протилежній стороні арки, він зберігся смугою біля ребра, позаяк при облаштуванні дверної коробки фреска була збита. На досліджуваній ділянці виявлено одинадцять графіті, що отримали номери від 7073-го по 7083-й (табл. XXII, 8).

Графіті № 7073 (табл. LXXXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 132,5 см від рівня підлоги та на відстані 5,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний горизонтальний вольфсангель, обабіч якого виконані дві літери: F у вигляді хреста ліворуч та L або I праворуч.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7074 (табл. LXXXVI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 206,5 см від рівня підлоги та на відстані 22,5 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, від нього залишились щогли літери И або П, а також склад СА за ними.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7075 (табл. LXXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 194 см від рівня підлоги та на відстані 14 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, текст можна впевнено прочитати:
Ian Waszkowsky z Witebska byl tu roku 1633.
Ян Вашковський з Вітебська був тут року 1633.

Датування. 1633 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7076 (табл. LXXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 209,5 см від рівня підлоги та на відстані 21 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування дворядкового напису пошкоджена, зберігся лише запис особового імені автора: Алєксѧ[д]єр(ъ) '*Олександр*'. Нижче помітні лише незначні залишки літер.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ѧ без перемички або зі злегка нахиленою перемичкою, є у вигляді дзеркальної трійки, д з довгими ніжками та округлою верхньою частиною, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7077 (табл. LXXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня підлоги та на відстані 18 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування дворядкового напису пошкоджена, внаслідок чого у верхньому рядку збереглись літери SA та, на деякій відстані, OP. У нижньому рядку можемо прочитати фразу: racz Boze '*racz Boże, благоволи, Боже*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7078 (табл. LXXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 172 см від рівня підлоги та на відстані 23,5 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни та складові напису сильно пошкоджені, внаслідок чого впевнено визначити літери вкрай складно. Відносно добре можна прочитати другу λ, за якою помітні дві щогли літери, та МЄИ, хоча остання літера може бути визначена також і як К.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7079 (табл. LXXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 155,5 см від рівня підлоги та на відстані 34,5 см від лівого ребра.

Опис. Права частина дворядкового напису знищена під час облаштування дверної коробки, проте наявні складові дозволяють впевнено реконструювати текст:

Boze mil[osci] prosze.

Boże miłośći proszę.

Боже, милості прошу.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7080 (табл. LXXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 152,5 см від рівня підлоги та на відстані 8 см від лівого ребра.

Опис. Напис практично повністю знищений. На початку рядка помітні літери ОИ, хоча не виключено, ще перша є петлею Р або В. Трохи далі помітні залишки ще двох літер.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7081 (табл. XC, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 187 см від рівня підлоги та на відстані 15 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв, закритих шпаклівкою. На початку рядка помітні залишки

літер з надрядковою В та ИЙ. Трохи далі помітне слово рок(ꙋ) ‘*року*’ та перші дві цифри дати а҃х(...) ‘*16(...)*’[60].

Датування. Початок – кінець XVII ст.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7082 (табл. XC, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 177,5 см від рівня підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

Опис. Напис пошкоджений низкою вибоїв, поверхня тиньку на початку верхнього та наприкінці нижнього рядків затерта, внаслідок чого можемо прочитати лише частину тексту:

[Jako]bos Nowoszewsky rok 1600...

Яків Новошевський, рік 1600…

Датування. 1600 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7083 (табл. XCI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 127,5 см від рівня підлоги та на відстані 24 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпані літери ИN у вигляді лігатури, та, на деякій відстані, П.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VII.9. Графіті на фресці з композицією “Перетворення води на вино” (ліва сторона)

Знаходиться на південній стіні передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія), ліворуч від дверної пройми, що веде до другого ярусу південної внутрішньої галереї храму (табл. XXI). Первісно фреска була закрита дерев’яним кіотом XIX ст., після реставрації 2019 р. останній був розміщений навпроти арки-переходу до зовнішньої галереї, внаслідок чого була відкрита фрескова композиція. Ліва її частина втрачена, тут збережений олійний живопис XIX ст., який доповнює фресковий сюжет. Поверхня давнього тиньку пошкоджена численними вибоями та подряпинами, проте в цілому стан її збереження задовільний. На досліджуваній ділянці виявлено п’ятнадцять графіті, що отримали номери від 7084-го по 7097-й (табл. XXII, 9).

[60] У цьому випадку за двома цифрами-літерами дати, що позначають тисячі та сотні, знаходиться вибій, тож найвірогідніше тут знаходились ще одна або дві цифри дати, які позначали десятки та одиниці.

Графіті № 7084 (табл. XCI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 171 см від рівня підлоги та на відстані 93 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження тиньку, складові напису збереглись непогано. З відновленням пропущених фрагментів текст найвірогідніше представити таким чином:

An(n)o 1640 Al(exander)[61].

Року 1640 Олександр.

Датування. 1640 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7085 (табл. XCII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 170 см від рівня підлоги та на відстані 44 см від правого ребра.

Опис. Складові напису пошкоджені та частково закриті шпаклівкою, внаслідок чого частина його складових не може бути впевнено визначена. Найвірогідніше представити текст таким чином:

Byl tu Jan pisar nasz Jurkiewicz.

Був тут Ян, писар наш, Юркевич.

А. Бонецький згадує дві родини Юркевичів – гербів Нечуя та Сас, проте відомості про їх представників вкрай скупі та відносяться переважно до пізнішого часу[62].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7086 (табл. XCII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня підлоги та на відстані 119 см від правого ребра.

Опис. На фресці великими літерами виконаний запис особового та родового імен автора: Jan Jasinsky '*Ян Ясинський*'.

К. Несецький згадує Яна Ясинського гербу Сас, який мешкав під Вінницею, саме він від Руського воєводства брав участь у виборах польського короля Яна II Казимира[63], тож за територіальними та хронологічними характеристиками міг залишити автограф на стіні Софійського собору. Утім, у родині були й інші представники з таким ім'ям, а також існували й інші гербові родини Ясинських[64].

---

[61] Повна форма імені відновлена як найвірогідніша.
[62] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 9: Jelowscy – Kęstowiczowie, Warszawa 1906, s. 114–115.
[63] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, s. 411.
[64] *Ibid.*, s. 411; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 8, s. 285–306.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7087 (табл. XCIII)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня підлоги та на відстані 119 см від правого ребра.

Опис. На фресці помітний незграбно прокреслений запис особового та родового імен автора: Stanislaw Kuczinski '*Станіслав Кучинський*'.

Вочевидь, автор належав до численної родини Кучинських гербу Сліповрон, кілька представників якої носили таке ім'я[65]. Утім, відомі й інші гербові родини Кучинських[66].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7088 (табл. XCIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня підлоги та на відстані 63 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на низький рельєф прорізів та затерту поверхню тиньку, текст напису можемо прочитати впевнено:

An(no) D(o)m(ini) 1611.

Року Божого 1611.

Датування. 1611 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7089 (табл. XCIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 162,5 см від рівня підлоги та на відстані 79 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпане родове ім'я автора: Walsky '*Вальський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7090 (табл. XCV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 230 см від рівня підлоги та на відстані 83 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці дворядкового напису затерта, проте текст у цілому можна прочитати:

---

[65] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, s. 739–740; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 13: Krzemieniowscy – Lasoccy, Warszawa 1910, s. 111–123.

[66] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 13, s. 123.

Микола Тупаленич(ь) был(ъ) ту(тъ) ахді.
Микола Тупаленич був тут 1614.

Датування. 1614 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7091 (табл. XCV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня підлоги та на відстані 155 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери ТѴБО. Над останньою помітні дві скісні риски та, дещо вище, півколо.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з петлею кутом вгору та відворотом ліворуч, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7092 (табл. XCV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня підлоги та на відстані 40 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта, проте його складові можемо простежити:

гнпомозн | рабусвоемунвановн

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:
Г(оспод)и помози рабу своему Иванови.
Господи, поможи рабу своєму Іванові.

Датування. Середина XI – кінець XII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою або з округлою петлею і покриттям, в з переломом, петлі якої не торкаються щогли, вертикальної є з видовженим язичком, вертикальної з із переломом, и з засічками, прямолінійної р з петлею кутом вгору.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7093 (табл. XCVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 131 см від рівня підлоги та на відстані 91 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера Σ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7094 (табл. XCVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 145,5 см від рівня підлоги та на відстані 25 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7095 (табл. XCVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня підлоги та на відстані 25 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест, нижня частина щогли якого вдвічі довша за верхню.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7096 (табл. XCVI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня підлоги та на відстані 30 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження вибоями та затертість фрескового тиньку в місці розташування напису, його складові простежуються добре:

гͨипомоꙁира | бѣсвоеима | рии

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помоꙁи рабѣ своеи Марии.

Господи, поможи рабі своїй Марії.

Датування. Середина XII – кінець XV ст.; за формою написання а з опуклою петлею, є із засічкою на язичку, нахиленої ліворуч ꙁ із переломом, прямолінійної р з петлею кутом донизу, ѣ із виступаючою над рядком петлею; найвірогідніше, середина XII – перша чверть XIII ст.; за типовістю поширення такої форми ѣ.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7097 (табл. XCVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня підлоги та на відстані 32 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпана фігура, що нагадує елемент орнаменту у вигляді закрученого всередину ліворуч пагону із хвилястою лінією під ним.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

VII.10. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться на східному пучковому стовпі передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Поверхня давнього тиньку пошкоджена численними вибоями

та подряпинами, місцями закритими шпаклівкою та слабо розчищеними від олійної фарби XIX ст., сильно затерта, на західній стороні у нижній частині фреска втрачена, тут залишено олійний живопис XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено вісім графіті, що отримали номери від 7098-го по 7106-й (табл. XXII, 10)

Графіті № 7098 (табл. XCVII, 2)

Розташування. Знаходиться на східній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на висоті 137 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 10 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена, внаслідок чого на ній помітні тільки окремі літери:

г҃нп---------- | мн---------- | ѕо-------- | ----ѹм---ѹл--- |
---------- | ----------м-| ----------вѣмъ

Через значні втрати можемо реконструювати лише початок верхнього рядка, виконаного за традиційною молитовною формулою:

Г(оспод)и п[омози]…

Господи, поможи…

Датування. Остання чверть XII – початок XIV ст.; за формою написання в з переломом, петлі якої не торкаються щогли, нахиленої праворуч ꙁ із переломом, п з виступом зверху, ъ з високою петлею; найвірогідніше, остання чверть XII – початок XIII ст.; за типовістю поширення таких форм ꙁ та ъ.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7099 (табл. XCVII, 3)

Розташування. Знаходиться на східній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на висоті 152 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 11 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, внаслідок чого помітні лише окремі літери:

єпифа-д--- | м---------- | ρ------

Через значні втрати можемо реконструювати лише написане на початку особове ім’я автора: єпифа[н](ии) ‘*Єпіфаній*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема є у вигляді дзеркальної трійки, ф з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7100 (табл. XCVIII)

Розташування. Знаходиться на західному округлому виступі пучкового стовпа на висоті 178 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 13 см від правого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, внаслідок чого текст трирядкового напису майже знищений. У верхньому рядку наприкінці збереглись літери SKY, у середньому – BO. В інших місцях помітні фрагменти літер, проте їх складно правильно визначити.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7101 (табл. XCIX, 1)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 10 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена. У верхньому рядку помітні склад NO та літера З на деякій відстані від нього. У середньому рядку збереглась літера А та склад ГР. У нижньому рядку помітна лише Є, хоча її прочитання не зовсім впевнено.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ѧ з горизонтальною перемичкою, г з відворотом ліворуч, р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7102 (табл. XCIX, 2)

Розташування. Знаходиться на східній грані північно-східного виступу пучкового стовпа на висоті 176 см від рівня сучасної підлоги хорів та на відстані 9 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Jozef Sluzewsky '*Йозеф Служевський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7103 (табл. XCIX, 3)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 195 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис родового ім'я автора та рік відвідання ним Софійського собору: Lomnicki 1631 '*Ломницький 1631*'.

У Речі Посполитій були родини Ломницьких гербів Нечуя та Сухекомнати[67], проте відсутність згадки особового імені автора не дозволяє пов'язати його особу із котроюсь з них.

[67] A. Boniecki, A. Reiski, *Op. cit.*, t. 15: Liwscy – Łopuscy, Warszawa 1912, s. 372–373.

Датування. 1631 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7104 (табл. С, 1)
Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 127 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від правого ребра.
Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест з розширеними у вигляді трикутників кінцями.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVII ст.; прорізи повністю закриті шпаклівкою.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7105 (табл. С, 2)
Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 127,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від правого ребра.
Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест з розширеними у вигляді трикутників кінцями.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7106 (табл. С, 3)
Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 141 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 4 см від правого ребра.
Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест з розширеними у вигляді трикутників кінцями.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.11. Графіті на шиферній плиті перил південних хорів

Знаходиться у передвівтарному компартименті південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) між західним та східним пучковими стовпами (табл. XXI). Поверхня шиферу пошкоджена значною кількістю вибоїв та подряпин, тут наявні також і сучасні написи. Утім, у цьому місці виявлено три стародавні графіті, що отримали номери 457, 7107 та № 7108 (табл. XXII, 11)

Графіті № 457 (табл. С, 4)
Розташування. Знаходиться на відстані 96 см від лівого краю та на відстані 8 см від верхнього краю.

Опис. На поверхні каменю видряпаний запис особового та родового імен автора, а також рік відвідання ним Софійського собору: Bogdan Kadinsky 1625 ‘*Богдан Кадинський 1625*’.

Датування. 1625 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7107 (табл. CI, 1)

Розташування. Знаходиться на відстані 65 см від лівого краю та на відстані 10 см від верхнього краю.

Опис. Незважаючи на пошкодження сучасними написами та вибоями, видряпаний на поверхні каменю текст можемо впевнено прочитати: Помѣни Г(о)с(по)ди Василиѧ.

Пом’яни, Господи, Василя.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед великими літерами п, г та в на початку слів, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, ѧ з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7108 (табл. CI, 2)

Розташування. Знаходиться на відстані 10,5 см від лівого краю та на відстані 13,5 см від верхнього краю.

Опис. На поверхні каменю дуже глибоко вирізаний малюнок чотириконечного хреста.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.12. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться на західному пучковому стовпі передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Поверхня давнього тиньку пошкоджена численними вибоями та подряпинами, місцями закритими шпаклівкою та слабо розчищеними від олійної фарби XIX ст., сильно затерта, у місці стику парапетів хорів зі стовпом фреска втрачена, тут залишено олійний живопис XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено дванадцять графіті, що отримали номери від 7109-го по 7120-й (табл. XXII, 12).

Графіті № 7109 (табл. CI, 3)

Розташування. Знаходиться на східному округлому виступі пучкового стовпа на відстані 141 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 13,5 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7110 (табл. CI, 4)

Розташування. Знаходиться на східному округлому виступі пучкового стовпа на відстані 141 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 10,5 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7111 (табл. CII, 1)

Розташування. Знаходиться на східному округлому виступі пучкового стовпа на відстані 140 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 9,5 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпані літери ПѺ. Найвірогідніше розглядати їх як скорочену форму дієслова-прохання пѡ(мѣни) ‘*пом’яни*’.
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7112 (табл. CII, 2)

Розташування. Знаходиться на південній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на відстані 157,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 13 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери ПѺ, на деякій відстані – ГИ, а також пошкоджена ще одна літера, ймовірно, Г або П. Ймовірно, текст може бути реконструйований як скорочений варіант традиційної молитовної формули, що містив скорочені дієслово-прохання пѡ(мѣни) ‘*пом’яни*’, слово-звернення Г(ѻспѡдѝ ‘*Господи*’, а також ім’я особи прохача, що не збереглось внаслідок пошкоджень тиньку.
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7113 (табл. CII, 3)

Розташування. Знаходиться на південній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на відстані 166 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 5 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку, складові напису збереглись відносно добре, текст може бути реконструйований таким чином: Рѡ[к]Ѕ ахи.
Року 1608.

Датування. 1608 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7114 (табл. CII, 4)

Розташування. Знаходиться на східній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на відстані 190 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 13 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни помітний двічі повторений запис особового імені автора: Семион(ъ) [Се]ми[он](ъ) '*Симеон, Симеон*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є у вигляді дзеркальної трійки, и з діагональною та н з горизонтальною пермичками, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7115 (табл. CIII, 1)

Розташування. Знаходиться на східній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на відстані 172 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 14 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта та пошкоджена вибоями, закритими шпаклівкою та олійною фарбою XIX ст. Від нижнього рядка збереглись лише окремі фрагменти літер, натомість текст верхнього можемо прочитати:

Помини Г(оспо)ди…
Пом'яни, Господи…

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, великої п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7116 (табл. CIII, 2)

Розташування. Знаходиться на східній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на відстані 176 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 9 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески прокреслені літери ИѴ. Найвірогідніше реконструювати текст як запис особового імені автора: Ив(ѧнъ) '*Іван*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, и з діагональною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7117 (табл. CIII, 3)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на відстані 152 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 16 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера Х.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7118 (табл. CIII, 4)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на відстані 142,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від правого ребра.

Опис. На фресці подвійними замкненими рисками прокреслений чотириконечний хрест, розділений посередині горизонтальною та вертикальною рисками, які утворюють простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7119 (табл. CIV, 1)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на відстані 166 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв та подряпин, місцями закритих шпаклівкою та олійною фарбою XIX ст. Проте за збереженими складовими текст можемо реконструювати таким чином:

Приими д(ꙋ)шꙋ гр[ѣшъ]нꙋю.

Прими душу грішну.

На початку верхнього рядка помітний знак, схожий на велику літеру А. Його зв’язок з основним текстом не встановлено, можливо, це ініціал особи, про яку мовиться у написі.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, п з виступом зверху, р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7120 (табл. CV, 1)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на відстані 130 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 9 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв та подряпин, внаслідок чого зберігся лише його початок:

Помѣни Г(оспо)ди…
Пом'яни, Господи…

Від імені особи прохача збереглось лише закінчення -инѧ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, и з діагональною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

VII.13. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться в арці між південним хрещатим стовпом та західним пучковим стовпом, на східній грані східної лопатки хрещатого стовпа у північно-західному куті передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Під час реставраційних робіт постать юного святого мученика, виконаного тут у XIX ст. олійними фарбами, залишена, внаслідок чого сильно виділяється на тлі давнього тиньку. Поверхня стіни пошкоджена численними вибоями та подряпинами, місцями закритими шпаклівкою та слабо розчищеними від олійної фарби XIX ст., також вона сильно затерта. На досліджуваній ділянці було виявлено п'ять графіті, що отримали номери від 7121-го по 7125-й (табл. XXII, 13).

Графіті № 7121 (табл. CIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 20 см від лівого ребра.

Опис. Права частина дворядкового напису закрита олійним живописом XIX ст., у верхньому рядку його складові затерті. Утім, можемо встановити, що тут було виконано запис особового та родового імен автора: Wo[j]c[ie]c[h] Wierk[owski]/Wierk[owicz] '*Войцех Верковський/Веркович*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7122 (табл. CV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 90 см від лівого ребра.

Опис. Права частина дворядкового напису закрита олійним живописом XIX ст. та затерта, внаслідок чого реконструкції підлягає лише частина тексту:

Помен[и] … рабѣ свое[го]…
Помени … раба свого…

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема в з округлими петлями та щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7123 (табл. CVI)

Розташування. Знаходиться на висоті 172 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 90 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування чотирирядкового напису сильно пошкоджена вибоями, які знищили частину його складових; тому реконструювати можемо лише частину тексту трьох нижніх рядків:
...roku 1626 bil tu ... [Pro]kop Zahorowsky.
... року 1626 був тут ... Прокіп Загоровський.

Датування. 1626 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7124 (табл. CVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 184 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 24 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта, але на ній можемо прочитати запис року: ҂ахлѕ '*1636*'.

Датування. 1636 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7125 (табл. CVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 69 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно затерта, внаслідок чого від тексту залишилась лише середня частина:
[Спа]сі Г(оспо)ди рабꙋ св[ою] ... [пом]ѧни.
Спаси, Господи, рабу свою ... пом'яни.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема б з петлею кутом вгору, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

VII.14. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться у північно-західному куті передвівтарного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія), на південній грані східної лопатки південного хрещатого стовпа (табл. XXI).

У XIX ст. у цьому місці було виконано зображення Чесного хреста, позаяк на фресці збереглась лише середня частина постаті святого, яка розчищена в ході реставраційних робіт. Поверхня тиньку пошкоджена численними вибоями та подряпинами, вона затерта. На досліджуваній ділянці виявлено п'ять графіті, що отримали порядкові номери від 7126-го по 7130-й (табл. XXII, 14).

Графіті № 7126 (табл. CVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 161 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 48 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Іоан(ъ) '*Йоанн*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема ѧ з горизонтальною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7127 (табл. CVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 27 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпане дієслово-прохання сп(ѧ)си '*спаси*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7128 (табл. CVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 109 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 39 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, тому на ній збереглись лише три початкові літери STA, які, утім, дозволяють впевнено реконструювати текст як запис особового імені автора: Sta[nislaw] '*Станіслав*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7129 (табл. CVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 154,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 37,5 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера Б.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7130 (табл. CVIII, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 153,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 47 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера λ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VII.15. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на західній стороні південної лопатки південного хрещатого стовпа, що утворює арку-перехід між західним та передвівтарним компартиментами південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). У XIX ст. на цій стіні було виконано зображення Чесного хреста, позаяк від фрескової композиції збереглась лише середня частина постаті святого та частина полілітії, що розчищені під час реставраційних робіт. Поверхня давнього тиньку частково пошкоджена вибоями та подряпинами, місцями вона затерта. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковане одне графіті, розташоване тут, що отримало номер 113. Окрім цього, на досліджуваній ділянці виявлено ще шість графіті, яким надано номери від 7131-го по 7136-й, а також одне дипінті, яке отримало номер 7137 (табл. XXII, 15).

Графіті № 113 (табл. CIX, 1)

Публікації. С. Висоцький[68].

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від правого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису відносно добрий, його складові, попри пошкодження та часткове закриття шпаклівкою, можуть бути ідентифіковані:

а҃мн҃н[69] | в҆ѕноє[70]х҃м҃ѕ:[71]

З розбивкою на слова виконаний на стіні текст можемо представити таким чином:

Амин в(ъ) ѕноєх҃м҃ѕ:.

Амінь. У 6-не 647 (1139).

Датування. 1139 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

---

[68] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 39, табл. XX, 1; XXI, 1.

[69] Цей рядок С. Висоцький пропустив, хоча і вказав на прорисовці.

[70] Така форма є не звична для XII ст., проте С. Висоцький зазначив, що подібне написання зустрічається в рукописах, наприклад, в Успенському збірнику. Див.: С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 39, прим. 6.

[71] Наприкінці рядка С. Висоцький вказує літеру є, проте тут знаходиться двокрапка.

Графіті № 7131 (табл. CIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 132 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від правого ребра.

Опис. Стан збереженості напису відносно добрий, його складові, попри пошкодження, можуть бути ідентифіковані:

гнпozн

З розбивкою на слова текст можемо представити таким чином:

Г(оспод)и по(мо)зи.

Господи, поможи.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за формою написання нахиленої праворуч з із переломом та п з виступом зверху; вірогідніше, друга чверть XI – кінець XII ст.; за типовістю поширення такої форми з.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7132 (табл. CX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 114,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50,5 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта, проте можемо прочитати дієслово-прохання помени ‘*пом’яни*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед м з нахиленими щоглами та виступом зверху, н з горизонтальною перемичкою, п з вигнутими дугою щоглами та виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7133 (табл. CX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового імені автора: Hermolaj ‘*Єрмолай*’. Нижче тим же автором прокреслена складна фігура, можливо, спроба видряпати гербову емблему.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7134 (табл. CXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 28 см від правого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису, попри пошкодження вибоями та затертість, дозволяє впевнено прочитати текст:

Помѩ(ни) Г(оспо)ди д(ꙋ)шꙋ Милѣтіѩ.
Пом'яни, Господи, душу Мелетія.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед великої початкової г, д з довгими ніжками та виступом зверху, и з діагональною перемичкою, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, великої початкової п з хвилястим виступом зверху, триногої т, ꙋ з довгими хвилястими вусами, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7135 (табл. CXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 138 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 9 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування малюнка сильно пошкоджена вибоями, проте можемо встановити, що тут подвійними рисками було видряпане зображення проквітлого хреста.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7136 (табл. CXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від правого ребра.

Опис. Початок напису знищений пошкодженнями тиньку, внаслідок чого збереглись тільки літери ПОМО, що дозволяють реконструювати тут дієслово-прохання помо[зи] '*поможи*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання літери м з покриттям та п з виступом зверху.

Категорія. Молитовний напис.

Дипінті № 7137 (табл. CXII)

Розташування. Знаходиться на висоті 173 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42 см від правого ребра.

Опис. На поверхні стіни червоною фарбою у три рядки виконано напис, який частково постраждав у процесі розчистки давнього живопису. У верхньому рядку накреслений чотириконечний хрест, у лівому верхньому полі якого помітні складові теонімограми – літери ІС. Середній рядок зберігся добре, тут впевнено можемо прочитати фразу року ҂а҃х҃к҃д, '*року 1624*'. У нижньому рядку, на жаль, збереглись тільки окремі літери та їх фрагменти, що не дозволяють реконструювати текст.

Датування. 1624 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

VII.16. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на південній стороні західної лопатки південного хрещатого стовпа, що утворює арку-перехід між південно-східним кутом західного компартименту та центральним пучковим стовпом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Постать святого збереглась практично повністю, втрачена лише права верхня частина композиції. У XIX ст. образ святого було визначено як св. Іраклія, напис-дипінті цього періоду зберігся на втраченій частині композиції. Поверхня давнього тиньку частково пошкоджена низкою вибоїв та подряпин, що нерідко закриті шпаклівкою, місцями вона затерта. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковане одне графіті, розташоване тут, що отримало номер 199. Окрім цього, на досліджуваній ділянці виявлено ще двадцять сім графіті та два дипінті, яким надано номери від 7138-го по 7166-й (табл. XXII, 16).

Графіті № 199 (табл. CXIII, 1)

Публікації. С. Висоцький[72]; В. Янін[73]; А. Зализняк[74].

Розташування. Знаходиться на висоті 123 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 61 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена дрібними вибоями, а нижній рядок – написом ієродиякона Захарії (№ 7139), літери якого пошкодили частину складових ранішого графіті:

гнне[75]помознра | боусвоемоукон[76] | стѣтиноустанн[77] | мнрнц[78]оу

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Г(оспод)ине помози рабоу своемоу Костѣтиноу Станимирицу.

Господи, поможи рабу своєму Костянтину Станимиричу.

Привертає увагу притаманне північним регіонам Русі цокання у батьківському імені, що дозволяє вбачати у авторові запису новгородця або псковича. В. Янін відмітив[79], що у Новгородському першому літописі

[72] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 92, табл. XCII, 2; XCIII, 2.
[73] В.Л. Янин, *Эпиграфические заметки*, Вопросы языкознания 2 (1992) 29.
[74] А.А. Зализняк, *К изучению древнерусских надписей*, с. 255–256.
[75] Літери нє С. Висоцький пропустив; це зробили й інші дослідники.
[76] Літеру н С. Висоцький помилково читав як с.
[77] С. Висоцький визначав цю літеру як ѧ чи ѳ, проте тиньк у цьому місці пошкоджений, однак можемо розрізнити залишки двох щогл, які дозволяють, спільно з контекстом імені, реконструювати тут літеру и. Саме таку реконструкцію зробив А. Зализняк.
[78] С. Висоцький та В. Янін читали в цьому місці літеру н, натомість А. Зализняк запропонував її розглядати як ц. У цьому місці тиньк пошкоджений, у тому числі й щоглами літери н автографу ієродиякона Захарії (№ 7139), причому щогли цієї літери співпадають зі щоглами літери напису № 199. Між щоглами спірної літери знаходяться вибої, які дозволяють реконструювати тут горизонтальну перемичку. Нахилена скісна лінія, як показує форма прорізів, з'явилась тут пізніше, можливо, в процесі розчистки напису під час реставрації. Тож найвірогідніше читати в цьому місці літеру ц.
[79] В.Л. Янин, *Эпиграфические заметки*, с. 29.

під 1311 р. згадується особа Костянтина Ілліча-Станимировича[80], який міг бути автором напису на стіні Святої Софії. Зважаючи на можливий часовий діапазон появи графіті, а також на північне походження автора, таке ототожнення цілком допустиме. Проте, з урахуванням поширення імені "Станимир" у середньовічному руському іменослові[81], а також вірогіднішим більш раннім часом виконання напису на фресці, це ототожнення не виходить за рамки припущення.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за формою написання в з переломом при щоглі, нахиленої праворуч є, нахиленої праворуч з із переломом, п з виступом зверху, прямолінійної р з округлою петлею, що не змикається зі щоглою або не торкається її, ѣ з верхньою засічкою; найвірогідніше, друга чверть XI – кінець XII ст.; за типовістю поширення таких форм є, з, р та ѣ.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7138 (табл. CXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 168,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 13 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження фрескового тиньку вибоями, текст можемо прочитати таким чином:

Сп(д)си Г(о)с(по)ди.

Спаси, Господи.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема великої г з довгою вигнутою щоглою, д з довгими ніжками, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7139 (табл. CXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 119 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 59,5 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості тиньку в місці розташування напису добрий, текст можемо впевнено прочитати таким чином:

Іеродиаконъ Захарияъ.

Ієродиякон Захарія.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є у вигляді дзеркальної трійки, з із видовженою хвилястою нижньою петлею, и з діагональною перемичкою, р з видовженою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

---

[80] *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*, с. 93.

[81] Див.: Н.М. Тупиков, *Словарь древнерусских личных собственных имен*, Санкт-Петербург 1903, с. 371.

Графіті № 7140 (табл. CXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 112,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 37,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Mikolai Zalewsky ‘*Микола Залевський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7141 (табл. CXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 114 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 34,5 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису пошкоджена кількома вибоями, а два нижні рядки також значно пошкоджені згаданим вище написом Миколи Залевського (№ 7140), який знищив частину складових:

г҃нпомознрабоусвоемѹсемоуновн--- | мѹвъѡ----ъ---а-о--левнг--- | --нне

Через значні втрати прочитанню підлягає текст верхнього рядка, який, з розбивкою на слова, виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози рабоу своемѹ Семоунови...

Господи, поможи рабу своєму Семьюнові...

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання нахилених праворуч є та з із переломом, в, г та п з виступом зверху, м з покриттям, прямолінійної р з округлою петлею, округлої ѡ.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7142 (табл. CXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 119 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 36 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості тиньку в місці розташування напису непоганий, тож попри дрібні пошкодження вибоями його складові впевнено визначаються:

гнпомознрабоусвоем | петрате

З розбивкою на слова та відновленням пропущених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози рабоу своем(оу) Петрате.

Господи, поможи рабу своєму Петряті.

Датування. Друга чверть XII – перша чверть XIII ст.; за формою написання в з петлями, що не торкаються щогли, б та р з розімкненими петлями, нахилених праворуч є та з із переломом, а без перемички.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7143 (табл. CXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 196 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 24 см від лівого ребра.

Опис. На фресці дуже тонко прокреслені літери ЛОС у верхньому рядку та ВДСС у нижньому.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7144 (табл. CXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 117 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана дзеркальна літера Б.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7145 (табл. CXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 66 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери ЛЛ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7146 (табл. CXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 70 см від лівого ребра.

Опис. На фресці знаходиться дуже пошкоджений малюнок чотириконечного хреста, який мав розширені кінці, що збереглись на перекладині та верхній частині щогли.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7147 (табл. CXVI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 10 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку в місці розташування малюнка можемо встановити, що тут було виконане зображення шестикінечного хреста, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Кінці таблички та перекладини, а також вершина щогли, мали трикутні розширення. Основа ж щогли спиралась на трикутну Голгофу, перетинаючи її від вершини до основи.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7148 (табл. CXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 185 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 57 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни виконаний транслітерований кирилицею запис особового імені автора: Клименс ‘*Clemens, Климент*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7149 (табл. CXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 183 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 31 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на затертість поверхні тиньку та пошкодження вибоями, текст можемо прочитати таким чином:

Г(оспо)ди Вдси[л]иѧ.

Господи, Василя.

Дієслово-прохання відсутнє. Оскільки поверхня тиньку довкола не містить жодних слідів літер або їх залишків від нього, можемо виснувати про незавершеність напису. Утім, форма відмінку дозволяє визначити, що він мав містити, найвірогідніше, традиційне для цього часу прохання про поминання автора.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ѧ з вигнутою спинкою, в з округлою петлею та щоглою, и з округлою перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7150 (табл. CXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 31 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Ilyar ‘*Ільяр*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7151 (табл. CXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 44 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, завдяки ретельності у виконанні складових текст можемо впевнено прочитати:

Ian Starzechowsky a(nno) D(omini) 1604.

Ян Стажеховський року Божого 1604.

Автора напису найвірогідніше ототожнити із Яном Стажиховським гербу Нечуя[82], сином львівського підкоморія Войцеха (1564–1576)[83], онуком подільського воєводи Яна Стажиховського (1562–1567)[84].

Датування. 1604 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7152 (табл. CXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 39 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Ѧдѧ(мъ) '*Адам*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7153 (табл. CXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 157 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 35 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису затерта та пошкоджена низкою вибоїв, внаслідок чого не всі літери закінчення рядка можна впевнено ідентифікувати, натомість початок можемо прочитати чітко:

Спѧси Г(о)с(по)ди…

Спаси, Господи…

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7154 (табл. CXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 57 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена, внаслідок чого постраждали практично усі його складові, більша частина з яких не може бути впевнено ідентифікована. Проте все ж можна визначити, що на фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора. Перше можна впевнено прочитати: Walenty '*Валентин*'. У другому, на жаль, чітко можна визначити лише першу літеру R та закінчення -sky.

---

[82] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. IV, s. 199.

[83] *Urzędnicy dawnej rzeczypospolitej XIV–XVIII wieku: spisy*, t. 3: Ziemie ruskie, zeszyt 1: Urzędnicy województwa Ruskiego XIV–XVIII wieku (Ziemie Halicka, Lwowska, Przemyska, Sanocka): spisy, opracował K. Przyboś, Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk 1987, s. 133.

[84] *Urzędnicy dawnej rzeczypospolitej XIV–XVIII wieku: spisy*, t. 3: Ziemie ruskie, zeszyt 3: Urzędnicy Podolscy XIV–XVIII wieku: spisy, Opracowali: E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka; pod redakcja A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1998, s. 145.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7155 (табл. CXIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 139,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Adam '*Адам*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7156 (табл. CXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 156,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера Р.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7157 (табл. CXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 130,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 71 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери АМ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7158 (табл. CXX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані дві довгі вертикальні риски, які пошкодили автограф Адама (№ 7152).

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів та за особливостями розташування.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7159 (табл. CXX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 68,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане родове ім'я автора: Сокаль '*Сокаль*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7160 (табл. CXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 32,5 см від лівого ребра.

Опис. Початок верхнього рядка й, вочевидь, нижній, знищений вибоями та записом 1640 р. (№ 7161), внаслідок чого прочитати можемо лише закінчення верхнього рядка:

… Г(оспод)и рабѣ…

… Господи, рабу…

Датування. Кінець XVI – 1640 р.; за формою прорізів та за особливостями розташування.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7161 (табл. CXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 27,5 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження складових, на фресці можна прочитати запис року: ахм ‘*1640*’.

Датування. 1640 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7162 (табл. CXXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 88 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 29 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на певну схематичність у виконанні літер, особливо наприкінці рядка, текст все ж можна прочитати:

Помени Г(оспо)ди дѹшѹ.

Пом’яни, Господи, душу.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема д із довгими вигнутими ніжками, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7163 (табл. CXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 147,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 10,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7164 (табл. CXXII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Дипінті № 7165 (табл. CXXIII)

Розташування. Знаходиться на висоті 206 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 43 см від лівого ребра.

Опис. Виконаний червоною фарбою чотирирядковий напис-дипінті, на жаль, зберігся у вигляді окремих фрагментів літер, що не дозволяють впевнено реконструювати бодай хоч одне слово. В цілому вигляд фарби ідентичний виконаному на сусідній фресці напису 1624 р. (№ 7137).

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за аналогією із прямо датованим написом-дипінті (№ 7137).

Категорія. Фрагмент напису.

Дипінті № 7166 (табл. CXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 178 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 47 см від лівого ребра.

Опис. Як у згаданому вище випадку, внаслідок розчисток чотирирядковий напис-дипінті практично повністю знищений, від нього залишились окремі фрагменти, а також літера А наприкінці другого рядка, И – наприкінці третього, З та, на певній відстані, СЦЄ – наприкінці четвертого. Колір фарби цього дипінті ідентичний написам № 7137 та № 7165.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за аналогією із прямо датованим написом-дипінті (№ 7137).

Категорія. Фрагмент напису.

VII.17. Графіті на фресці з образом царя-пророка Єзекії

Знаходиться на західній стороні західної лопатки південного хрещатого стовпа, що утворює арку-перехід між південно-східним кутом західного компартименту та центральним пучковим стовпом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ на фресці надійно ідентифікується на підставі іконографії та інформації написів-графіті (№ 111, № 422 та № 423). Поверхня давнього тиньку пошкоджена низкою дрібних вибоїв та подряпин, місцями затерта та слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковано чотири видряпані тут графіті, які отримали номери 111, 132, 240 та 287. Окрім цього, на досліджуваній ділянці виявлено ще сорок сім графіті, яким надано номери від 421-го по 424-й, 444, від 7167-го по 7208-й (табл. XXII, 17).

Графіті № 111 (табл. CXXII, 2)

Публікації. С. Висоцький[85].

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 100 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпане ім'я зображеного на фресці образу: Ѥзекиꙗ '*Єзекія*'.

Датування. Остання чверть XIV – кінець XV ст.; за формою написання нахилених ліворуч є та ꙁ із переломом, и з горизонтальною перемичкою, ѥ з нахиленою вниз перемичкою та ꙗ з перемичкою по верху.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 132 (табл. CXXV, 1)

Публікації. С. Висоцький[86]; А. Залізняк[87].

Розташування. Знаходиться на висоті 114 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 68 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереження поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, його складові можна чітко ідентифікувати:

г҃нпомъꙁирабусвое | муволодимирꙋнамъ | ногалетанпро |
щ[88]ѣ[89]ннегрѣхана[с90]уди[91]

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помъзи рабу своему Володимирꙋ на мънога лета и прощѣние грѣха на суди.

Господи, поможи рабу своєму Володимиру на многая літа та прощення гріха на суді.

С. Висоцький припускав можливість виконання напису Володимиром Мономахом[92], що, з огляду на хронологію напису, є теоретично допустиме. Проте для впевненого ототожнення автора саме з цим великим київським князем даних бракує.

Датування. Друга чверть XII – перша чверть XIII ст.; за формою написання а з розкритою петлею або звичайною, в з переломом при щоглі, д з покриттям, нахиленої ліворуч є, нахиленої ліворуч ꙁ із розвилкою, прямолінійних р з округлою або кутом вгору петлями, що повністю знаходяться у рядку, ꙋ з петлею із двома заломами, щ повністю у рядку,

[85] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской,* с. 37, табл. XVI, 3; XVII, 3.
[86] *Ibid*., с. 49–50, табл. XXXVIII; XXXIX.
[87] А.А. Зализняк, *К изучению древнерусских надписей*, с. 282–283.
[88] Літеру С. Висоцький вказав як втрачену, проте вона збереглась.
[89] У цьому місці С. Висоцький помилково вказав є.
[90] Особливості виконання вказують, що літеру с автор пропустив, тому видряпав її вгорі.
[91] Наприкінці рядка С. Висоцький вказав склад нь, проте за літеру н він прийняв дві поздовжні подряпини, а ь насправді є літерою в та іншим графіті. А. Залізняк запропонував читати тут склад [щи] для узгодження тексту з власною конструкцією.
[92] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской,* с. 50.

ѣ, петля якої не виступає над рядком, звичайного вигляду та з петлею, що торкається коромисла.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 240 (табл. CXXVI, 1)

Публікації. С. Висоцький[93].

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 91 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку дуже добрий, текст дворядкового напису можемо впевнено прочитати:

Иванъ ѱ(а)лъ въ[94] :҂а҃фі:

Іван писав у 1510.

Датування. 1510 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 287 (табл. CXXV, 2)

Публікації. С. Висоцький[95].

Розташування. Знаходиться на висоті 119,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 11,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески виконаний малюнок пальметки, що нагадує, як зазначив С. Висоцький, оформлення кутів заставок.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 421 (табл. CXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 113,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане доволі реалістичне зображення зайця.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Зооморфні зображення.

Графіті № 422 (табл. CXXII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 111 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане ім'я образу святого: Ѥзєкиѩ '*Єзекія*'.

Датування. Початок XIV – кінець XV ст.; за формою написання нахилених ліворуч є та ꙁ із переломом, и з горизонтальною перемичкою, к зі зменшеним верхом, ѥ та ѩ з високими перемичками.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

---

[93] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской,* с. 114, табл. CXXVII, 4; CXXVIII, 4.

[94] С. Висоцький помилково визначив цю літеру як л.

[95] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской,* с. 128, табл. CLIX, 3.

Графіті № 423 (табл. CXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис імені зображеного на фресці святого: Изєкиλ ‘*Єзекія*’.

Датування. Початок XII – кінець XIV ст.; за формою написання нахиленої ліворуч є, нахиленої праворуч з із розвилкою; найвірогідніше, початок XII – перша чверть XIV ст.; за типовістю поширення такої форми з.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 424 (табл. CXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 15 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний чотириконечний хрест, у центрі якого зображена ромбоподібна фігура, вершини якої завершуються видовженими овалами, що є центрами більших овальних рамен хреста; кожен з овалів є продовженням кутів центральної фігури. Довкола центральної частини подвійною рискою прокреслене коло, що наче знаходиться за нею. В останню чергу автором було видряпано хрест з великих овалів, причому праві лінії верхнього та правого рамена, а ліві лінії нижнього та лівого, доведені до внутрішньої лінії кола, а інші – лише до верхньої. Це створює враження взаємного переплетіння протилежних рамен великого хреста.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 444 (табл. CXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 150 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Авєлъ ‘*Авель*’.

Датування. Перша чверть XIV ст.; за формою написання л з краплеподібною петлею, в з переломом при щоглі, вертикальної є, ъ з петлею із двома заломами.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7167 (табл. CXXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 125,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 16,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест, обабіч щогли якого над перекладиною виконані літери Λ та N, а під нею – M та K.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання ѧ з діагональною перемичкою та за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7168 (табл. CXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 100 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера Б.

Датування. Друга чверть XI – середина XIII ст.; за формою написання б з округлою петлею.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7169 (табл. CXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 138 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 75 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера Z.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7170 (табл. CXXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 47,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера M.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7171 (табл. CXXVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереження поверхні тиньку в місці розташування напису задовільний, текст, попри дрібні пошкодження, можемо прочитати: Д(ꙋ)ше моꙗ грѣшьнаѧ.

Душе моя, грішна.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими вигнутими ніжками, ѧ з горизонтальною перемичкою, ρ з довгою вигнутою щоглою, ь з петлею кутом вгору, а також за формою прорізів.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7172 (табл. CXXVIII, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 108,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 71 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане слово Бъг(ъ) ‘*Бог*’.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7173 (табл. CXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 145,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 16 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний малюнок виконаного подвійною рискою чотириконечного хреста, кінці якого розширюються у вигляді незамкнених у верхівці трапецій.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7174 (табл. CXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 132 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 99 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний малюнок чотириконечного проквітлого хреста, вершина щогли та кінці перекладини якого мають розширення у вигляді трикутників. Основа щогли спирається на прямокутну одноступінчасту відкриту донизу Голгофу. Приблизно посередині нижньої двічі довшої порівняно з верхньою частини щогли вбік та вгору відходять пишні пагони.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограм, теонімограми.

Графіті № 7175 (табл. CXXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 97 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв та затерта, внаслідок чого частину його складових простежити складно:

✣κ̄ε̄βοηθιτονσον | δουλονκοντηνω | κονσ-α-----τα---εσ-

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Κ(υρι)ε βοηθι τον σον δουλον Κον(σταν)τηνω Κονσ[τ]α[ντηνω]...
Κ(ύρι)ε βοήθει τὸν σὸν δοῦλον Κονσταντῖνον Κονσταντῖνον…
Господи, поможи рабу своєму Костянтину Костянтину…

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за хронологією поширення грекомовних графіті Софії Київської; найвірогідніше, друга чверть XI – кінець XII ст.; за особливостями розташування – наявністю напису-приписки до основного тексту.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7176 (табл. CXXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 168 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 96 см від лівого ребра.

Опис. Трохи вище молитви Костянтина (№ 7175) видряпаний запис іншого автора: Ильицѣ ‘*Ільїця*’. Таким чином він приєднується до грекомовної молитви.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання ь з петлею кутом вперед, ц з платформою по низу рядка та ѣ із звичайною перемичкою та ѧ з видовженою спинкою.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7177 (табл. CXXX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 138 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 99 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери MONNKA[96].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7178 (табл. CXXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 93,5 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, внаслідок чого частина його складових втрачена:

----ρ-м--- | ---оλо-в--- | -м------

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7179 (табл. CXXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, затерта, можливо, внаслідок не зовсім вдалої розчистки фрески, через що його складові визначаються не впевнено. У верхньому рядку можна прочитати літери Z та B або G, а також OSZ за нею. Літери нижнього рядка визначити на вдалось.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

[96] Дві середні літери визначені як найвірогідні, адже у цьому місці напис пошкоджений. Означене графіті можна також розглядати як форму запису особового імені Моникѧ ‘*Моніка*’, у якому друга літера н є дзеркальною и. Проте, зважаючи на поширення цього імені в польському іменослові з XIX ст., така інтерпретація тексту є малоймовірною.

Графіті № 7180 (табл. CXXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 130,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису дуже пошкоджена, проте за наявними частинами майже всі його складові можна впевнено визначити:

гн҃помозиравъ | оусвоемоупетро-

З розбивкою на слова та відновленням втраченого фрагмента текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози рабоу своемоу Петро[ви].

Господи, поможи рабу своєму Петрові.

Датування. Остання третина XII – перша третина XIII ст.; за формою написання в з високою петлею, в з більшою за нижню верхньою петлею, нахиленої праворуч є, вертикальної з із розвилкою, р з петлею кутом донизу.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7181 (табл. CXXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 102 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 80 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку доволі схематично видряпаний запис двох особових імен: Иоан(ъ) Илиꙗ '*Йоанн, Ілля*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7182 (табл. CXXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 199 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 17,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку, незважаючи на пошкодження, можна прочитати запис особового та родового імен автора: Jakub Kobins[ky] '*Яків Кобінський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7183 (табл. CXXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 224 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 26 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане ім'я: Иоан(ъ) '*Йоанн*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7184 (табл. CXXXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 231 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку, незважаючи на його пошкодження вибоями, можна прочитати запис особового та родового імен автора: Andrzei Hamiec '*Андрій Хамець*'.

Андрій походив з родини Хамець гербу Гриф; можливо, авторство напису варто віддати королівському віцеротмістрові Андрієві, що згадується під 1649 р.[97]

Датування. Друга – третя третини XVII ст.; за ймовірною ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7185 (табл. CXXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 222 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Ioann Ianczuk '*Йоанн Янчук*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7186 (табл. CXXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 35 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на певну схематичність у виконанні літер, текст можна впевнено прочитати:

Пом(ѣни) Данила.

Пом'яни Данила.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема а з краплеподібною петлею із двома заломами, д із довгими ніжками, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7187 (табл. CXXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 150 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис родового та особового імен автора: Janec Jan '*Янець Ян*'.

[97] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. I, Lwów 1728, s. 245; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 2: Bonieccy h. Bończa – Chmieleńscy, Warszawa 1900, s. 339–340.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7188 (табл. CXXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 29 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери Ν або И та Г.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7189 (табл. CXXXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 214 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 73 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера М.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7190 (табл. CXXXV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 61 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера П.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7191 (табл. CXXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 58 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису затерта, проте текст можна прочитати:

Помени Васил[иѣ].

Пом'яни Василя.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема великих літер в та п на початку слів, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7192 (табл. CXXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 69 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана монограма імені Ѳєѡдор(ъ) '*Федір*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7193 (табл. CXXXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 154,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 73 см від лівого ребра.

Опис. Поруч із згаданою вище монограмою простежуються пошкоджені літери. Перша може бути визначена як Ѳ або Д, друга – як А або Є, третя – як N, четверта впевнено визначається як К.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7194 (табл. CXXXVI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 171 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 63 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена та затерта, проте можна встановити, що тут був виконаний запис особового та родового імен автора. Перше можна прочитати: Andrzei '*Андрій*', проте середня частина другого втрачена, тому його визначити складно.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7195 (табл. CXXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 188 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 24 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове та родове імена автора: Alexander Mideszko-Makowecky '*Олександр Мідешко-Маковецький*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7196 (табл. CXXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 161,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове та родове імена автора: Иоан(ъ) Ломєр[о]вич(ь) '*Йоанн Ломерович*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема в з округлими петлями та щоглою, є у вигляді дзеркальної трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7197 (табл. CXXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 130 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування трирядкового напису сильно пошкоджена, внаслідок чого можна прочитати лише текст двох нижніх рядків:

... hołszanec Mikolay.

…гольшанець Миколай.

Вочевидь, перше слово є утвореним від топоніму Гольшани прізвиськом автора, який зазначив своє походження з цього містечка[98].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7198 (табл. CXXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 160,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 67 см від лівого ребра.

Опис. На фресці доволі незграбно видряпані літери МѲМ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7199 (табл. CXXXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 158,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 20 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Макарии '*Макарій*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7200 (табл. CXXXVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 151,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 101 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на затертість тиньку можемо визначити, що на фресці був видряпаний малюнок голуба.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Орнітоморфні зображення.

Графіті № 7201 (табл. CXXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 161 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

[98] *Słownik geograficzny Królewstwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chłebowskiego, W. Walewskiego, t. III, Warszawa 1882, s. 102–103.

Опис. На фресці прокреслена літера Z.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7202 (табл. CXXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 24 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери MP.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7203 (табл. CXXXIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 100,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера Ꙁ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7204 (табл. CXXXIX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 156,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 95,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери MK.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7205 (табл. CXXXIX, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 137,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслені літери АБ.

Датування. Остання чверть XI – кінець XVI ст.; за формою написання ѣ з високою петлею.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7206 (табл. CXXXIX, 6)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 90 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний малюнок чотириконечного проквітлого хреста.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7207 (табл. CXL, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7208 (табл. CXL, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 15,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці подвійними замкненими рисками прокреслений чотириконечний хрест, кінці якого розширюються у вигляді незамкнених у верхівці трапецій.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.18. Графіті на фресці з образом св. Лавра

Знаходиться на північній стороні західної лопатки південного хрещатого стовпа, що утворює арку-перехід між південно-східним кутом західного компартименту та центральним пучковим стовпом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ святого надійно ідентифікується на підставі іконографії та інформації написів-графіті (№ 7211 та № 7212). Поверхня давнього тиньку місцями дуже затерта, щільно вкрита низкою дрібних вибоїв та подряпин, закритих шпаклівкою. На досліджуваній ділянці виявлено шість графіті, яким надано номери від 7209-го по 7214-й (табл. XXII, 18).

Графіті № 7209 (табл. CXL, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 199 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 17 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний скісний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7210 (табл. CXL, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 182 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження тиньку, текст напису можна легко прочитати:

Помѧни Г(оспод)и Ларисѡна ҂ах҃к.

Пом'яни, Господи, Іларіона. 1620.

Датування. 1620 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7211 (табл. CXLI, 1)
Публікації. В. Корнієнко[99].
Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 8 см від правого ребра.
Опис. На поверхні стіни видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Λαβρος '*Λαβρος, Лавр*'.
Датування. Кінець XI – кінець XII ст.; за формою написання ⍺ з видовжено внизу та вгору спинкою, прямолінійної ρ з округлою петлею.
Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7212 (табл. CXLI, 2)
Публікації. В. Корнієнко[100].
Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 8 см від правого ребра.
Опис. На поверхні стіни видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Λαβρο[ς] '*Λαβρος, Лавр*'.
Датування. Середина XIII – кінець XIV ст.; за формою написання прямолінійної ρ з петлею кутом вперед на весь рядок.
Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7213 (табл. CXLI, 3)
Розташування. Знаходиться на висоті 193 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 43 см від правого ребра.
Опис. На поверхні фрескового тиньку доволі незграбно видряпаний запис родового імені автора: Golsky '*Гольський*'.
Автор напису належав до родини Гольських гербу Роля[101].
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7214 (табл. CXLI, 4)
Розташування. Знаходиться на висоті 122 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 30 см від правого ребра.
Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена численними вибоями, проте за наявними складовими можемо встановити, що тут було видряпане особове ім'я автора: Бѡгдан(ъ) '*Богдан*'.

[99] В. Корнієнко, *Визначення за графіті образів святих на хорах*, Пам'ятки України: історія та культура 3 (березень): Софійський монастир і майдан (2013) 4.
[100] *Ibid.*, с. 4.
[101] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 6: Gąsiorowscy – Grabowniccy, Warszawa 1903, s. 193–195.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема в з відворотом ліворуч, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

VII.19. Графіті на фресці з образом св. Флора

Знаходиться на західній стороні північної лопатки південного хрещатого стовпа, у південно-східному куті західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ святого надійно ідентифікується на підставі іконографії та інформації напису-графіті № 7215. Стан збереженості поверхні давнього тиньку задовільний, незважаючи на наявні дрібні вибої та подряпини, частково закриті шпаклівкою. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковано три розташовані тут графіті, № 81, в тому числі й № 81а, та № 269. Окрім того, на досліджуваній ділянці виявлено ще двадцять чотири графіті, яким надано номери від 7215-го по 7238-й (табл. XXII, 19).

Графіті № 81 (табл. CXLII, 1)

Публікації. С. Висоцький[102].

Розташування. Знаходиться на висоті 126 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 48 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни подвійними рисками видряпаний шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Усі кінці хреста розширюються у вигляді незамкнених у верхівці трапецій, причому розширення основи щогли значно більше за розмірами, нагадуючи Голгофу. Від вершини цього розширення вгору назовні вивертаються пишні пагони, які доходять майже до вершини щогли. Малюнок пошкодив напис № 7218.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIV ст.; за особливостями розташування.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 81а (табл. CXLIII, 1)

Публікації. С. Висоцький[103].

Розташування. Знаходиться на висоті 133,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 53 см від лівого ребра.

---

[102] С.А. Высоцкий, *Древнерусские надписи Софии Киевской XI–XIV вв. Выпуск I*, К. 1966, с. 112, табл. LXXIII, 1.

[103] *Ibid.*, с. 112, табл. LXXIII, 1. Дослідник вважав цей малюнок складовою проквітлого хреста (№ 81), проте форма прорізів вказує на їх виконання різними авторами.

Опис. На фресці прокреслений чотириконечний хрест складної форми. В основу покладений простий чотириконечний хрест, обведений виконаним подвійною рискою колом, причому лінії цього хреста виступають за межі зовнішньої лінії кола. Ці виступаючі частини обрамлюють овальні фігури, що примикають до зовнішньої лінії кола.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 269 (табл. CXLII, 2)

Публікації. С. Висоцький[104].

Розташування. Знаходиться на висоті 118 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 23 см від лівого ребра.

Опис. На фресці подвійними рисками видряпаний шестикінечний проквітлий хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над Головою Ісуса Христа. У середохресті трохи вище перекладини до щогли вписане коло, від якого у сторони та вниз відходять відрізки всередині частин перекладини та щогли. Основа щогли роздвоюється та розходиться вгору назовні пишними короткими пагонами, від їх нижньої частини вниз всередину прокреслено однією рискою ще по одному пагону. В місці роздвоєння щогли видряпана краплеподібна фігура.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7215 (табл. CXLII, 3)

Публікації. В. Корнієнко[105].

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Φλορος '*Φλῶρος, Флор*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за формою написання ʌ з покриттям та прямолінійної ρ з округлою петлею.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7216 (табл. CXLIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 124 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 65 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний проквітлий хрест, кінці перекладини та вершина щогли якого розширюються у вигляді три-

[104] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 122, табл. CXLVI, 4. Дослідник помилково зазначив розташування малюнка на фресці з образом царя-пророка Єзекії.
[105] В. Корнієнко, *Визначення за графіті образів святих на хорах*, с. 5.

кутників, а основа щогли спирається на вершину трикутної закритої Голгофи, від основи якої вбік вгору назовні відходять пагони.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7217 (табл. CXLIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 148 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 11 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана скорочена форма дієслова-прохання помѧ(ни) ‘*пом’яни*’.

Датування. Середина XII – кінець XIV ст.; за формою написання ѧ з нижніми засічками.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7218 (табл. CXLIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46 см від лівого ребра.

Опис. На фресці помітні літери ВЪ, інші складові не збереглись. Прямо по напису був видряпаний малюнок проквітлого хреста (№ 81).

Датування. Друга чверть XI – кінець XIV ст.; за формою написання в з петлями, що не торкаються щогли, та ъ з виступом зверху.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7219 (табл. CXLIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 124,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 60 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера о.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7220 (табл. CXLIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 124 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 55 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7221 (табл. CXLIV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 9,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест, вершина щогли та кінці перекладини якого мають розширення у вигляді трикутників, а

основа щогли спирається на двоступінчасту відкриту донизу прямокутну Голгофу. Малюнок пошкодив напис № 7215.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за особливостями розташування.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7222 (табл. CXLV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 43 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження та затертості поверхні фрескового тиньку, можна прочитати запис особового та родового імен автора: Mikolaj Medowsky '*Микола Медовський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7223 (табл. CXLV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 174 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 44 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта, проте можна встановити, що на фресці було видряпано запис особового та родового імен автора: Konstanty Szemnycki '*Костянтин Шемницький*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7224 (табл. CXLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 203 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 28 см від лівого ребра.

Опис. Попри затертість поверхні тиньку та низький рельєф доволі незграбно виконаних прорізів літер, текст напису все ж можна реконструювати таким чином:

1613 hic f[uit] Andrzei Solonsky.

1613 був тут Андрій Солонський.

Датування. 1613 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7225 (табл. CXLVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 59 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Joanes Wladesz '*Йоанн Владеш*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7226 (табл. CXLVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 208 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 31 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Jan Kowsky '*Ян Ковський*'.

А. Бонецький наводить відомості про двох представників родини Ковських, однак ім'я Яна у цих згадках відсутнє[106].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7227 (табл. CXLVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 57 см від лівого ребра.

Опис. Тиньк у місці розташування напису значно пошкоджений, внаслідок чого збереглись лише окремі його складові:

--нь----------тѧ--- | ----вʒ-ѧ---------- | нг-ѣшникдѧ--- | --ѵʌ-----

Через майже повну втрату тексту реконструювати можемо лише одне слово: г[ρ]ѣшникѧ '*грішника*'.

Датування. Друга третина XII ст.; за формою написання нахиленої ліворуч ʒ із переломом та ѵ з пласкою чашею.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7228 (табл. CXLVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 23 см від лівого ребра.

Опис. Напис виконаний доволі незграбно, проте в цілому текст можна прочитати:

Помени Г(оспо)д[и] Петρѧ[107].

Пом'яни, Господи, Петра.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є у вигляді дзеркальної трійки, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, м з нахиленими щоглами та виступом зверху, п з довгим виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

---

[106] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 12, s. 40.

[107] Літери ρѧ написані у вигляді лігатури.

Графіті № 7229 (табл. CXLVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 112 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 38,5 см від лівого ребра.

Опис. Початок напису пошкоджений, внаслідок чого перші літери збереглись у вигляді фрагментів. Найвірогідніше реконструювати текст таким чином:

[Г(оспо)д]и Антонiа Пашкова.

Господи, Антонія Пашкова.

Вочевидь, напис залишився незавершеним. По тексту був видряпаний малюнок чотириконечного хреста (№ 7230).

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема а з видовженою спинкою та петлею, що не змикається з нею, ѣ з перемичкою по верху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7230 (табл. CXLIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 115,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 26 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за особливостями розташування.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7231 (табл. CXLIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 115 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7232 (табл. CXLIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7233 (табл. CXLIX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. На фресці потрійними замкненими рисками прокреслений малюнок шестикінечного хреста, що складається зі щогли, перекладини

та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Основа щогли роздвоюється на кшталт хвоста ластівки та кінцями спирається на горизонтальну риску.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7234 (табл. CL, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 155 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 65,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена видовжена овальна фігура, у центрі якої видряпана нахилена риска. Середня частина пошкоджена вибоєм, тому чого складно встановити її загальну форму.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7235 (табл. CL, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 132 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 57,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески прокреслена фігура, яка нагадує перегорнуту квітку лілії.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7236 (табл. CL, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 133 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку прокреслений малюнок подвійної хризми, утвореної двома літерами Х.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7237 (табл. CLI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 113,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 57 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний малюнок шестикінечного проквітлого хреста[108], що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Кінці таблички та перекладини, а також вершина щогли, мають розширення у вигляді трикутників. Основа щогли проходить через вершину трикутної замкненої Голгофи та спирається на її основу. Від вершини Голгофи вгору та назовні відходять пагони.

[108] Горизонтальний вибій проходить під перекладиною паралельно їй, створюючи враження ще одного елемента хреста – горизонтального видовженого підніжжя.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7238 (табл. CLI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 114,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 52 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний малюнок шестикінечного хреста, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.20. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на північній стороні північної лопатки південного хрещатого стовпа, в арці-переході між західним компартиментом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та приділу свв. Йоакима та Анни (табл. XXI). У нижній частині внаслідок установки та зняття кіоту по центру давній тиньк втрачений, а на рівні людського зросту, де зосереджується більшість графіті, він сильно пошкоджений вибоями, закритими шпаклівкою, слабо розчищений від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено чотири графіті, яким надано номери від 7239-го по 7242-й (табл. XXII, 20).

Графіті № 7239 (табл. CLII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 2 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний малюнок чотирикінечного хреста, основа щогли якого спирається на одноступінчасту відкриту донизу Голгофу.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7240 (табл. CLII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 171,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 4 см від правого ребра.

Опис. Складові трирядкового напису сильно пошкоджені, внаслідок чого правильна їх ідентифікація ускладнена. У верхньому рядку можемо умовно визначити літеру П, в середньому АО, в нижньому РВ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7241 (табл. CLIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 159 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 21 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування трирядкового напису пошкоджена, тому можна прочитати лише текст двох верхніх рядків:
а҃хкє мєс(ѧ)ца марта з҃і дьнь…
1625 місяця березня 17 день…

Датування. 1625 р. за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7242 (табл. CLIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 17 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, тому можна прочитати лише його середню частину:
… [ро]кꙋ ахли …
… року 1638 …

Датування. 1638 р. за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

VII.21. Графіті на фресці з образом св. апостола Фоми

Знаходиться на південній стороні південної лопатки південно-західного підкупольного хрещатого стовпа, в арці-переході між західним компартиментом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та приділу свв. Йоакима та Анни (табл. XXI). Образ святого надійно ідентифікується на підставі іконографії та даних графіті № 7244[109]*. У нижній частині внаслідок установки та зняття кіоту по центру давній тиньк втрачений, проте в цілому стан збереженості тиньку задовільний, незважаючи на низку дрібних вибоїв та місцями залишки олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено сімнадцять графіті, яким надано номери від 7243-го по 7259-й (табл. XXII, 21).*

Графіті № 7243 (табл. CLIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане слово овьцє '*вівці*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIV ст.; за формою написання в з переломом, петлі якої не торкаються щогли, нахиленої ліворуч

[109] Докл. див.: Н. Никитенко, В. Корниенко, *Собор святых Софии Киевской*, с. 276–277.

є, ц, що повністю знаходиться у рядку; найвірогідніше, середина XII – кінець XIV ст.; за типовістю поширення такої форми в та ц.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7244 (табл. CLIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 167,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 4 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Θομα '*Θωμᾶς, Фома*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7245 (табл. CLIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 122 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 102 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери ПО, які найвірогідніше розглядати як скорочену форму дієслова-прохання по(мѧни) '*пом'яни*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7246 (табл. CLV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 132 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження складових напису вибоями, вони чітко можуть бути визначені:

гн҃помо | ѕнрабоу

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Г(осподи)и помози рабоу.

Господи, поможи рабу.

Датування. Остання чверть XII – початок XIII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою, б з високою петлею, нахиленої праворуч з із переломом, р з петлею кутом донизу.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7247 (табл. CLV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 82 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису затерта, простежується одна літера є, а також фрагмент нижньої петлі літери є на деякій відстані від неї.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописною формою написання літери є у вигляді дзеркальної трійки та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7248 (табл. CLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 173 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні фрескового тиньку в місці розташування напису задовільний, незважаючи на затертість поверхні стіни, тож текст можемо впевнено прочитати:

Hic fuit Stefan Olechowsky.

Тут був Стефан Олеховський.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7249 (табл. CLVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 55 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису пошкоджена, внаслідок чого у верхньому рядку можна прочитати лише літери ОТ, а в нижньому – Р.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед р з довгою вигнутою щоглою, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7250 (табл. CLVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 20 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису дуже пошкоджена, тому частина складових не збереглась:

г҃нпомоꙁнрабоу | св--м-----р----

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози рабоу св[оє]м[оу]…

Господи, поможи рабу своєму…

Датування. Середина XII – початок XIII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою, вертикальної ꙁ із переломом, в з переломом при щоглі та більшою верхньою петлею, р з петлею кутом донизу.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7251 (табл. CLVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 63 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Jan Jadkowsky '*Ян Ядковський*'.

А. Бонецький згадує одного представника родини, згадки про якого відносяться до кінця XVII ст.[110]

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7252 (табл. CLVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 156,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від лівого ребра.

Опис. Малюнок пошкоджений вибоєм, проте можна встановити, що тут подвійними замкненими рисками був видряпаний шестикінечний хрест, що складався зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Основа щогли роздвоювалась та розходилась вбік та вгору пагонами, від яких вниз та всередину відходили пагони. У місці роздвоєння щогли прокреслена фігура у вигляді перегорнутої краплі, гострою частиною донизу. Над символічною табличкою видряпані складові тонімограми І҃С Х҃С, а під перекладиною – [NИ] КА.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання ѧ з видовженою спинкою.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7253 (табл. CLVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 159 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 43 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження поверхні тиньку можемо встановити, що на фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора: P[au]l Jasinsk[y] '*Павло Ясинський*'.

Це вже другий автограф представника родини Ясинських, виявлений на південних хорах Софійського собору. А. Бонецький згадує Павла Ясинського гербової родини Сас, відомості про якого датуються межею XVII – XVIII ст.[111], тож цей Павло теоретично міг бути автором запису на стіні храму. З неї вірогідно походив і Ян – автор іншого графіті на хорах. Утім, зважаючи на існування у Речі Посполитій кількох родин Ясинських, така ідентифікація є досить вірогідним, проте, все ж, припущенням[112].

---

[110] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 8, s. 141.
[111] *Ibid.*, t. 8, s. 301.
[112] Див. також коментар до № 7086.

Датування. Кінець XVII ст.; за вірогідною ідентифікацією особи автора, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7254 (табл. CLIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 227 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 29 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв та затерта. У верхньому рядку можемо чітко прочитати виконаний великими літерами запис двох особових імен автора: Simon Joh(an) '*Симон-Йоган*'. У нижньому рядку меншими літерами було виконано запис родового імені: Rostow[s]ki '*Ростовський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7255 (табл. CLIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 65 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена. У верхньому рядку можемо розібрати запис родового імені автора: Glinsky '*Глинський*'. У нижньому зберігся початок одного слова: ro[ku] '*року*'.

У Речі Посполитій існувало декілька родин Глинських, тож встановити походження автора з якоїсь із них складно[113].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7256 (табл. CLIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 150 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 6 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Микꙋла '*Микула*'.

Датування. Середина XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою та IC-подібної ꙗ.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7257 (табл. CLX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 203 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 20 см від лівого ребра.

[113] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 6, s. 77–87.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Jan Lodzinski '*Ян Лодзинський*'.

Автор напису походив з родини Лодзинських гербу Радван, серед представників якої було кілька осіб, які мали це ім'я[114] і теоретично могли залишити автограф на стіні Святої Софії у XVI–XVII ст.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7258 (табл. CLX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 55,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест у колі.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7259 (табл. CLXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 257 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 90 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпаний запис особового та родового імен автора: Woiciech Wieseniewsky '*Войцех Весеневський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

VII.22. Графіті на фресці з образом св. Вакха

Знаходиться на західній стороні південної лопатки південно-західного підкупольного хрещатого стовпа, у північно-східному куті західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ святого надійно ідентифікується на підставі іконографії[115]. Стан збереженості давнього тиньку задовільний, проте на поверхні наявні невеликі вибої, затерті місця та залишки олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено двадцять два графіті, яким надано номери від 7260-го по 7281-й (табл. XXII, 22).

Графіті № 7260 (табл. CLX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 14 см від правого ребра.

[114] A. Boniecki, A. Reiski, *Op. cit.*, t. 15, s. 357–362.

[115] Н.В. Герасименко, А.В. Захарова, В.Д. Сарабьянов, *Изображение святых на хорах Св. Софии в Киеве. Новые атрибуции*, Византийский временник 73 (98) (2014) 228–229.

Опис. На фресці потрійними замкненими рисками видряпаний чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7261 (табл. CLX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 132,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 11,5 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7262 (табл. CLXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18,5 см від правого ребра.

Опис. Внаслідок пошкодження тиньку низкою вибоїв частина складових напису не збереглась:

г҃нпомоꙁнрабꙋсвоє-- | костє---ꙋ

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помози рабꙋ своє[мꙋ] Костє[тин]ꙋ.

Господи, поможи рабу своєму Костянтину.

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання нахиленої праворуч є, нахиленої ліворуч ꙁ із переломом, IC-подібної к, м з плечима та провисаючою петлею, прямолінійної р з округлою петлею; найвірогідніше, друга чверть XI – середина XII ст.; за типовістю поширення таких форм ꙁ та є.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7263 (табл. CLXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 133 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 14,5 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери ΛΛ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7264 (табл. CLXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 168 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 43 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери КУ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7265 (табл. CLXII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 133,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 8,5 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний шестикінечний хрест-якір, що складається зі щогли, перекладини та підніжжя. Його щогла та кінці якоря виконані подвійною рискою, інші елементи – одинарною.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7266 (табл. CLXII, 4)

Публікації. В. Корнієнко[116].

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 25 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Пꙋдъ '*Пуд*'.

Первісна інтерпретація напису як підпису до зображеного тут св. Пуда (а не св. Вакха) не знайшла іконографічного підтвердження. Вочевидь, зображення св. апостола Пуда знаходилось у арці верхнього регістру, тому автор не міг видряпати напис безпосередньо біля цього зображення.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання д на трикутних ніжках та ъ з нахиленою щоглою та високою петлею; найвірогідніше, кінець XIII – кінець XV ст.; за типовістю поширення таких форм літер.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7267 (табл. CLXII, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису та його складові сильно пошкоджені, що ускладнює їх правильну ідентифікацію. Утім, можемо розібрати залишки дієслова-прохання помѧ[ни] '*пом'яни*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7268 (табл. CLXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 32 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження напису автографом Яна Любковського (№ 7270), можемо все ж прочитати запис особового та родового імен автора: Jan B[a]ran[o]wsky '*Ян Барановський*'.

[116] В. Корнієнко, *Визначення за графіті образів святих на хорах*, с. 5, 7.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Барановських[117], тому впевнено встановити зв'язок автора напису з котроюсь із них не виявляється за можливе.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7269 (табл. CLXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 32 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження напису автографом Миколи Маковецького (№ 7271), можемо розібрати запис двох літер ◊.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7270 (табл. CLXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 190 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 32 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Jan Lubkowsky '*Ян Любковський*'.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Любковських[118], тому встановити походження автора напису не виявляється за можливе.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7271 (табл. CLXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 32 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Mikolai Makowiecki '*Микола Маковецький*'.

К. Несецький наводить відомості під 1633 р. про Миколая Маковецького гербу Помян, галицького стольника та посла на сейм[119], який теоретично міг бути автором напису на стіні Святої Софії. Утім, зважаючи на існування у Речі Посполитій інших родин Маковецьких, наприклад, гербу Доленга[120], таке ототожнення є вірогідним припущенням.

[117] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. I, s. 37–42; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 1: Aaron – Boniccy, Warszawa 1899, s. 99–109.
[118] A. Boniecki, A. Reiski, *Op. cit.*, t. 16: Łopuszańscy – Madalińscy,Warszawa 1913, s. 69–74.
[119] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, , s. 211.
[120] *Ibid*., s. 211.

Датування. Кінець XVI – середина XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській, формою прорізів та ймовірною ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7272 (табл. CLXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 114 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 56 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний скорочений варіант традиційного молитовного звернення:

Г(оспод)и пом(ози).

Господи, поможи.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за формою написання м з плечима та провисаючою петлею та п з виступом зверху.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7273 (табл. CLXIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 121,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 27 см від правого ребра.

Опис. Подвійними замкненими рисками на фресці прокреслений шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. В основі щогла роздвоюється на пишні пагони, які піднімаються вгору до самої перекладини.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7274 (табл. CLXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 115 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 44 см від правого ребра.

Опис. Подвійними замкненими рисками на фресці прокреслений шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. В основі щогла роздвоюється на пишні пагони, які піднімаються вгору та назовні. Над та під перекладиною обабіч щогли видряпані складові теонімограми: ІС ХС та НИКА. Під основою щогли зображено череп Адама під Голгофою.

Датування. Середина XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною та н з діагональною перемичками, ІС-подібної к.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7275 (табл. CLXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 147,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 28 см від правого ребра.

Опис. На фресці прокреслене слово проща '*проща*', перед яким помітна вертикальна риска та горизонтальна риска під нею.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема а з краплеподібною петлею із двома заломами, а також за формою прорізів.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7276 (табл. CLXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 148 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Іωан(ъ) '*Йоанн*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема а з горизонтальною перемичкою, а також формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7277 (табл. CLXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 28 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрески великими літерами прокреслений запис імен кількох осіб, яких автор, вочевидь, просив Господа пом'янути, хоча дієслово-прохання у тексті відсутнє:

Ієреа Ӏако[ва] рабꙋ свою Аннꙋ Михаила.

Ієрея Якова, рабу свою Анну, Михайла.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з горизонтальною перемичкою, є у вигляді дзеркальної трійки, р з маленькою петлею та довгою вигнутою щоглою, ꙗ з перемичкою по верху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7278 (табл. CLXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 23 см від правого ребра.

Опис. Від напису, знищеного згаданою вище молитвою (№ 7277), збереглись незначні фрагменти літер, які складно правильно визначити.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7279 (табл. CLXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 37 см від правого ребра.

Опис. На поверхні стіни потрійними рисками видряпаний чотириконечний хрест, над перекладиною якого обабіч щогли видряпані складові теонімограми ІС ХС.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7280 (табл. CLXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 131,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку подвійними рисками видряпаний чотириконечний хрест, причому його щогла суцільна, а ліва та права частини перекладини примикають до неї.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7281 (табл. CLXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 134,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.23. Графіті на фресці з образом св. Сергія

Знаходиться на південній стороні західної лопатки південно-західного підкупольного хрещатого стовпа, у північно-східному куті західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ святого надійно ідентифікується на підставі іконографії[121]*. Стан збереженості давнього тиньку задовільний, хоча на поверхні наявні невеликі вибої, затерті місця та залишки олійної фарби XIX ст. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковано два розташовані тут графіті, що отримали номери 116 та 288. Окрім того, на досліджуваній ділянці виявлено ще дванадцять графіті, яким надано номери від 7282-го по 7293-й (табл. XXII, 23).*

Графіті № 116 (табл. CLXVII, 4)

Публікації. С. Висоцький[122].

Розташування. Знаходиться на висоті 115 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 60 см від лівого ребра.

[121] Н.В. Герасименко, А.В. Захарова, В.Д. Сарабьянов, *Op. cit.*, с. 228–229.

[122] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 40–41, табл. XXII, 3; XXIII, 3.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, проте майже усі складові добре збереглись:

ѱсалъ | въто̆удоровонед-лѫ[123] | г҃нпомознрабу | своемоугеоргню

З розбивкою на слова та відновленням втраченого фрагмента текст виглядає таким чином:

Ѱсалъ въ Тоудорово(у) нед[ѣ]лѫ Г(оспод)и помози рабу своемоу Георгию.

Писав у Федорів тиждень. Господи, поможи рабу своєму Георгію.

Датування. Друга чверть XI – середина XII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою, б з округлою петлею, в з нижньою петлею кутом вперед, г з виступом зверху, вертикальних є та з із переломом, прямолінійної р з округлою петлею, простої ѫ.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 288 (табл. CLXVIII)

Публікації. С. Висоцький[124]; В. Корнієнко[125].

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 56 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису та малюнку пошкоджена вибоями, проте майже усі складові добре збереглись. На фресці бачимо зображення качки, а трохи вище ліворуч тим же автором виконаний трирядковий запис, складові якого, попри дрібні пошкодження, можемо впевнено ідентифікувати:

ѱхъ[126] | петро[127] | ꙁ[128]ѳэѵ[129]

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Ѱ(а)хъ Петро ꙁѳэѵ.

Писав Петро {року} 6583 (1075/1076).

Датування. 1075/1076 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

---

[123] Два наступні рядки С. Висоцький пропустив, проте форма прорізів та особливості виконання літер показують, що усі чотири рядки виконані одним автором.

[124] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 128–129, табл. CLXI; CLXII.

[125] В.В. Корнієнко, *Кирилично-глаголичне графіті XI ст. на південних хорах Софії Київської*, Чернігівські старожитності, випуск II. Науковий збірник за матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції “Християнські старожитності Київської Русі”, Чернігів 2009, с. 173–177.

[126] Верхній рядок було пропущено С. Висоцьким.

[127] Наприкінці рядка С. Висоцький вказав ще дві літери, одна з яких реконструювалась як в, а друга була вказана як наявна ъ. Насправді літери в цьому місці відсутні.

[128] Цю літеру С. Висоцький помилково вказав як глаголичну ꙋ. Дві наступні літери досліднику прочитати не вдалось.

[129] Варто вказати на спробу російського дослідника С. Міхеєва (С.М. Михеев, *Заметки о надписях-граффити новгородского Софийского собора. Часть I*, Древняя Русь: вопросы медиевистики 2 (4) 2010) 101–102) спростувати пропоноване прочитання цього рядка як глаголичного тексту, вдавшись до відвертих маніпуляцій з оригіналом тексту з метою підтвердження власної тези про відсутність прикладів змішування кирилиці та глаголиці. Недоречності пропонованого С. Міхеєвим прочитання вже стали предметом висвітлення: В.В. Корнієнко, *Графіті Софії Київської XI – початку XVIII ст.: Інформаційний потенціал джерела*, К. 2014, с. 38–42.

Графіті № 7282 (табл. CLXIX, 1)

Публікації. Н. Нікітенко та В. Корнієнко[130].

Розташування. Знаходиться на висоті 138 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис року: ѕф и л ‘*6500 і 30 (1022)*’ у верхньому рядку, а також літера ѡ у нижньому. Поява цього напису викликана есхатологічними очікуваннями на Кіріопасху 1022 р.[131]

Датування. 1022 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7283 (табл. CLXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 133 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 45 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, проте його складові можна прочитати:

помоzнрабоус | воемус-монѯ

З розбивкою на слова та відновленням втраченого фрагмента текст виглядає таким чином:

Помози рабоу своему с[и]монѯ.

Поможи рабу своєму Симону.

Датування. Середина XII – початок XIII ст.; за формою написання б та п з виступом зверху, ѡ з верхньою засічкою, нахиленої праворуч є, вертикальної з із переломом, ѡ з верхніми засічками, прямолінійної р з петлею кутом вгору, ѯ з короткими вусами.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7284 (табл. CLXIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 106,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від лівого ребра.

Опис. Закінчення напису не збереглось через пошкодження тиньку:

г҃нп---zнрабоусвое---

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и п[омо]зи рабоу свое[моу]…

Господи, поможи рабу своєму…

Датування. Друга чверть XI – початок XIII ст.; за формою написання вертикальної є, нахиленої праворуч з із розвилкою, прямолінійної р з маленькою петлею.

Категорія. Молитовний напис.

[130] Н. Никитенко, В. Корниенко, *Древнейшие граффити Софии Киевской*, с. 104–117, рис. 31.
[131] *Ibid.*, с. 140–148.

Графіті № 7285 (табл. CLXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане слово аминь[132] ‘*амінь*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з горизонтальною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7286 (табл. CLXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Woyceh Hanski ‘*Войцех Ганський*’.

Вочевидь, автор походив з родини Ганських гербу Корчак, серед яких натрапляємо на згадку саме Войцеха наприкінці XVI ст.[133] Саме він, найвірогідніше, міг бути автором напису на стіні Софійського собору.

Датування. Кінець XVI ст.; за ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7287 (табл. CLXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 190 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора, а також дати відвідання ним Софійського собору:

Piotr Roczynsk[i] r[o]ku 1614 s(eptembri) 10.

Петро Рочинський року 1614 вересня 10.

Датування. 1614 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7288 (табл. CLXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 29 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, частина складових не збереглась:

г҃нпомо-н--

З розбивкою на слова та відновленням пропущеного фрагмента наявний текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помо[з]и…

Господи, поможи…

---

[132] Літера ь написана у дзеркальному відображенні.

[133] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 7, s. 238.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою та короткими верхніми засічками.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7289 (табл. CLXXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 104,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 38 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена, від нього залишилось тільки слово обрѣсть ‘*знайти*’ та літера п за ним.

Датування. Остання чверть XII – початок XIV ст.; за формою написання б з високою петлею, нахиленої праворуч є, прямолінійної р з округлою петлею.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7290 (табл. CLXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 56 см від лівого ребра.

Опис. Права частина напису не збереглась внаслідок пошкодження тиньку вибоями, проте текст можна впевнено реконструювати:

Г(оспод)и по[мози].

Господи, поможи.

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання п з виступом зверху.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7291 (табл. CLXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 121 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 39 см від лівого ребра.

Опис. На фресці незграбно видряпаний запис особового та родового імен автора, причому останнє розташовано у центрі, а над та під ним виконані два перші: Iakob Ko[n]stanty Szalinsky ‘*Яків-Костянтин Шалінський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7292 (табл. CLXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 172 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 48 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена дрібними вибоями та затерта, внаслідок чого частину його складових простежити не виявляється за можливе. На початку рядка помітні літери

ВА, далі – вертикальна риска, за якою читаємо НУ та велику J, а наприкінці рядка – S.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7293 (табл. CLXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 100 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 52,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера ѧ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VII.24. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на західній стороні західної лопатки південно-західного підкупольного хрещатого стовпа, в арці-переході від західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) до центральної нави (табл. XXI). Поверхня тиньку вкрита низкою дрібних вибоїв, місцями затерта та слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковано два розташовані тут графіті, що отримали номери 122 та 171. Окрім того, на досліджуваній ділянці виявлено ще чотири графіті, яким надано номери від 7294-го по 7297-й (табл. XXII, 24).

Графіті № 122 (табл. CLXXIV, 1)

Публікації. С. Висоцький[134]; В. Німчук[135]; А. Залізняк[136].

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 97 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, проте усі складові добре збереглись:

[137]кнаже[138]межнмо | стома

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Кнаже межи мостома.

Княже, між переходами.

---

[134] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 43–44, табл. XXVIII, 2; XXIX, 2.
[135] В.В. Німчук, *Давньоруські написи – пам'ятки літератури XI–XIII ст.*, Писемність Київської Русі і становлення української літератури. Збірник наукових праць, К. 1988, с. 32.
[136] А.А. Зализняк, *К изучению древнерусских надписей*, с. 282.
[137] С. Висоцький, а слідом з ним інші дослідники, помилково читали у цьому місці літеру ѧ, насправді відсутню.
[138] В. Німчук та А. Залізняк правильно прочитали цю літеру як ѥ, а не як ѳ, зазначену С. Висоцьким.

Датування. Середина XII – початок XIII ст.; за формою написання ѧ з видовженою вгору спинкою, виконаної у три змахи зіркоподібної ж, нахиленої ліворуч є, ѧ із язичком кутом.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 171 (табл. CLXXIV, 2)

Публікації. С. Висоцький[139]; В. Німчук[140].

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 97 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, проте усі його складові добре збереглись:

нг[141]о[142]нлоуттѣтножесъгрѣшѧешн

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

И гоило утѣти оже съгрѣшѧеши.

І дітородний член утяти, яким грішиш.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання виконаної у три змахи зіркоподібної ж, вертикальної є, и з короткими верхніми засічками, прямолінійної ρ з округлою петлею.

Категорія. Цитати та посилання на твори книжної писемності.

Графіті № 7294 (табл. CLXXV)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 86 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями та затерта, внаслідок чого частина його складових не збереглась або не може бути впевнено прочитана:

аминь-абала | зорака--м-н-ка | ра-на кост--- | на

Через втрати та неоднозначність у визначенні окремих літер, реконструювати можемо лише початок та закінчення тексту:

Аминь [р]аба Лазора … Кос[тянти]на.

Амінь. Раба Лазара … Костянтина.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед великої ѧ без перемички на початку слова, к у вигляді двох паралельних рисок, ρ з видовженою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

---

[139] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 76, табл. LXXI, 1; LXXII, 2.

[140] В.В. Німчук, *Давньоруські написи – пам'ятки літератури XI–XIII ст.*, с. 32.

[141] С. Висоцький помилково читав цю літеру як п.

[142] Під час публікації С. Висоцький помилково вказав надрядкову літеру м, проте прийняті ним за елементи літери прорізи є складовою іншого напису.

Графіті № 7295 (табл. CLXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 92 см від лівого ребра.

Опис. На фресці доволі схематично видряпані літери ѲВШД.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема в з округлими петлями та щоглою, д з довгими вигнутими ніжками, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7296 (табл. CLXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 152 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 85 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження фрескового тиньку вибоями, виконаний на стіні текст можна впевнено прочитати:

Попъ Стефан(ъ).

Піп Стефан.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7297 (табл. CLXXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 88,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслений простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.25. Графіті на фресці з образом св. Василія Анкірського

Знаходиться на східній стороні східної лопатки західного хрещатого стовпа, в арці-переході від західного компартименту південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) до центральної нави (табл. XXI). Образ святого визначається нами за іконографією та інформацією графіті № 7298[143]*. Поверхня тиньку вкрита низкою дрібних вибоїв, місцями вона затерта та погано розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено п'ять графіті, яким надано номери від 7298-го по 7302-й (табл. XXII, 25).*

[143] Н. Никитенко, В. Корниенко, *Собор святых Софии Киевской*, с. 277–278. Натомість російські дослідники Н. Герасименко, А. Захарова та В. Сарабьянов, спираючись на інформацію того ж самого напису, визначили образ як св. Власія Севастійського: Н.В. Герасименко, А.Д. Захарова, В.Д. Сарабьянов, *Op. cit.*, с. 229–230.

Графіті № 7298 (табл. CLXXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний підпис до фрескового образу: ο αγιος Βαση(λη)ος ‘*ὁ ἅγιος Βασίλειος, святий Василь*’.

Датування. Середина XI – початок XIV ст.; за формою написання ѧ з округлою або звичайною петлею, в із переломом при щоглі.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7299 (табл. CLXXIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 11,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслена літера J.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7300 (табл. CLXXVII)

Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, внаслідок чого частина його складових не збереглась:

----мо-н | ---оуєво | ----ѧкъ- | ---грѣшьна | моуамнь

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів наявний текст можна реконструювати таким чином:

… [по]мо[з]и [раб]оу сво[ємоу] Ѧк[овоу] грѣшьнамоу аминь.

… поможи рабу своєму Якову грішному, амінь.

Датування. Друга чверть XI – середина XII ст.; за формою написання в з нижньою петлею кутом вперед, прямолінійної ρ з відкритою петлею, ш з платформою над рядком.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7301 (табл. CLXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 136 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 19 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, тому частина його літер не збереглась. Однак за наявними складовими текст можемо впевнено реконструювати таким чином:

Стєфан(ъ) Поповичь(ь) Васил(ь) Т[и]ша, Митро[фан](ъ) Поли[н](ъ).

Стефан Попович, Василь Тиша, Митрофан Полін.

З-поміж трьох згаданих у тексті осіб відомою за писемними джерелами є друга особа, яку можемо ототожнити з київським зем’янином

Василем Федоровичем Тишею-Биковським († 1624 р.) або Василем Васильовичем Тишею-Биковським († 1634 р.)[144]. Вочевидь, інші згадані у тексті особи також належали до київських міщан.

Датування. Кінець XVI – перша третина XVII ст.; за ймовірною ідентифікацією згаданої у тексті особи.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7302 (табл. CLXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 130 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 78 см від лівого ребра.

Опис. На фресці у два рядки видряпані літери:

ѕ҃л т рлст҃и | н

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VII.26. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на південній стороні східної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між західним компартиментом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та центральною навою (табл. XXI). Поверхня тиньку викрита низкою дрібних вибоїв, інколи слабо розчищених від шпаклівки, а також погано розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено шість графіті, яким надано номери 417, а також від 7303-го по 7307-й (табл. XXII, 26).

Графіті № 417 (табл. CLXXX)

Розташування. Знаходиться на висоті 177 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 32 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, текст можна впевнено прочитати:

Iakub Labesky Iakub Labesky a(nno) D(omini) 1640.

Яків Лабеський, Яків Лабеський, року Божого 1640.

Датування. 1640 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7303 (табл. CLXXIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 113,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від правого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена дрібними вибоями, внаслідок чого частина його складових не збереглась:

[144] Г. Літвін, *З народу руського. Шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569–1648)*, К. 2016, с. 205–206.

--------соромьнобоудѣта--------м-----

З розбивкою на слова наявну частину тексту можна представити таким чином:

…соромно будѣта…

…соромно буде…

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання ѣ з виступом зверху, прямолінійної ρ з округлою петлею; найвірогідніше, друга чверть XI – кінець XII ст.; за типовістю поширення такої форми ѣ.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7304 (табл. CLXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження поверхні тиньку вибоями, текст напису можна прочитати:

Спа(си) Іоанна.

Спа(си) Йоанна.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7305 (табл. CLXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 123 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 39 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера П.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7306 (табл. CLXXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 44 см від правого ребра.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження вибоями, текст напису можна повністю реконструювати:

Пом[ѭ]н[и] Г(оспо)д[и] Іоанна.

Пом'яни, Господи, Йоанна.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7307 (табл. CLXXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 116 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 17 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера ѿ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VII.27. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на східній стороні південної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між ним та центральним пучковим стовпом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Поверхня давнього тиньку вкрита низкою дрібних вибоїв та подряпин, що нерідко не розчищені від шпаклівки та шматків олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено дев'ять графіті, яким надано номери від 7308-го по 7316-й (табл. XXII, 27).

Графіті № 7308 (табл. CLXXXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 2 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера Д.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7309 (табл. CLXXXI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 148,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 3 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера Х під титлом, праворуч від якої можемо бачити ще одну літеру, яку важко визначити.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7310 (табл. CLXXXI, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 117 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 55 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена дрібними вибоями, частина його складових не збереглась:

---ѥм-грѣшномꙋ | --гато | -ꙋгр-ха----

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів наявний текст виглядає таким чином:

… [сво]ѥм[ꙋ] грѣшномꙋ [бо]гато[м]ꙋ гр[ѣ]ха[ми]…

… своєму грішному, багатому гріхами…

Датування. Середина XII – кінець XIV ст.; за формою написання нахиленої ліворуч є та прямолінійної р з петлею кутом вперед.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7311 (табл. CLXXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 145,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 21,5 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана скорочена форма запису особового імена автора: ѡѧ(нъ) ‘*Йоанн*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7312 (табл. CLXXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 30 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7313 (табл. CLXXXII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 54 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7314 (табл. CLXXXII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 176 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від лівого ребра.

Опис. На фресці прокреслене коло, у якому можемо розібрати лише літеру ѳ вгорі у верхньому рядку та ъ у кінці другого. Через пошкодження тиньку від двох інших літер збереглись лише окремі фрагменти, що не дозволяють їх впевнено визначити. Нижче, під колом, у два рядки прокреслені літери ѓєѓ та ѓъі. Під ними так само прокреслене відкрите до верху півколо.

Датування. Початок XII – кінець XV ст.; за формою написання вертикальної є та ы без перемички.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7315 (табл. CLXXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 109,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 14 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім’я автора: Ивѧнъ ‘*Іван*’.

Датування. Середина XIV – кінець XVI ст.; за формою написання вертикальної в з розвилкою та и з нахиленою перемичкою.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7316 (табл. CLXXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 185 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.28. Графіті на фресці з образом св. Акепсими

Знаходиться на південній стороні південної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між ним та центральним пучковим стовпом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ святого надійно визначається на підставі іконографії та інформації напису-графіті (№ 7319). Стан збереженості поверхні давнього тиньку поганий, на ній наявна значна кількість дрібних вибоїв та подряпин, місцями вона сильно затерта та слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено тридцять сім графіті, яким надано номери від 7317-го по 7353-й (табл. XXII, 28).

Графіті № 7317 (табл. CLXXXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера ⱑ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою написання ⱑ з горизонтальною перемичкою та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7318 (табл. CLXXXIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 156 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера ⱑ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою написання ⱑ з горизонтальною перемичкою та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7319 (табл. CLXXXIII, 5)

Публікації. В. Корнієнко[145].

Розташування. Знаходиться на висоті 174,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 88,5 см від лівого ребра.

[145] В. Корнієнко, *Визначення за графіті образів святих на хорах*, с. 6.

Опис. На поверхні стіни видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Акѱима ‘*Акепсима*’.

Датування. Кінець XI – кінець XII ст.; за формою написання а з видовженою вгору та вниз спинкою, нахиленої праворуч є.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7320 (табл. CLXXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 49 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження вибоями тиньку та його затертість, можемо встановити, що на ньому був видряпаний запис особового та родового імен автора: Stanys[l]a[w] Kozlowsky ‘*Станіслав Козловський*’.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Козловських[146], тож впевнено ототожнити автора напису з якоюсь із них складно.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7321 (табл. CLXXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на пошкодження вибоями поверхні стіні та її затертість, можемо встановити, що на фресці був видряпаний запис особового та родового імен автора. Перше можемо впевнено реконструювати: Da[mian] ‘*Даміан*’, проте друге через знищені вибоями літери реконструювати не вдалося: Sz(…)m(…)lo(…).

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7322 (табл. CLXXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 46,5 см від лівого ребра.

Опис. Між особовим та родовим іменами Даміана (№ 7321) іншим автором видряпана літера Т.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7323 (табл. CLXXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 123 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 103 см від лівого ребра.

[146] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. II, Lwów 1738, s. 687–688; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 12, s. 96–118.

Опис. На фресці видряпана літера M.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7324 (табл. CLXXXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 181 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 21 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери AL. Зважаючи на контекст розташованих довкола написів, їх варто розглядати як скорочену форму запису особового імені автора: Al(exander) ‘*Олександр*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7325 (табл. CLXXXV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана скорочена форма запису особового імені автора: Mik(olaj) ‘*Микола*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7326 (табл. CLXXXV, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 185 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана скорочена форма запису особового імені автора: Stan(islaw) ‘*Станіслав*’. Поруч ним же виконаний малюнок хреста зі скісною перекладиною.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7327 (табл. CLXXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 193 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис скороченої форми особового імені автора: Woj(ciech) ‘*Войцех*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7328 (табл. CLXXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 205 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 16 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпана скорочена форма запису особового імені автора: Stanys(law) '*Станіслав*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7329 (табл. CLXXXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 193 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 21 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Mikolay '*Миколай*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7330 (табл. CLXXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 185 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 21 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Marcin '*Мартін*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7331 (табл. CLXXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 186 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 89 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис родового імені автора: Przyłecky '*Пшилецький*'.

На жаль, оскільки автор не вказав свого особового імені, співвіднести його з конкретним представником родини[147] не виявляється за можливе.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7332 (табл. CLXXXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 168 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 43 см від лівого ребра.

[147] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. III, Lwów 1740, s. 371–372.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, проте можемо встановити, що тут був виконаний запис родового імені автора, від якого залишилось лише закінчення: -ymsky.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7333 (табл. CLXXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 45 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни був виконаний запис особового та родового імен автора. Перше збереглось добре: Ioannes '*Йоанн*'. Від родового імені через пошкодження залишились лише окремі фрагменти.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7334 (табл. CLXXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 162 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 44 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Jan Lohowski '*Ян Лоховський*'.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Лоховських, серед представників яких було кілька осіб на ім'я Ян[148], тож впевнено ідентифікувати автора напису наразі не виявляється за можливе.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7335 (табл. CLXXXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 193 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 57 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані скорочені форми запису особового та родового імен автора: Stany(slaw) Mi(...) '*Станіслав Мі(...)*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7336 (табл. CLXXXIX)

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 54 см від лівого ребра.

[148] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. III, s. 138; A. Boniecki, A. Reiski, *Op. cit.*, t. 15, s. 344–348.

Опис. На фресці доволі великими літерами видряпані скорочені вказівка на сан та особове ім'я автора, а також повна форма родового імені: o(jciec) T(heodo)r Stefany '*Отець Федір Стефані*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7337 (табл. CXC, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 44 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери AZM.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7338 (табл. CXC, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 109 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 50 см від лівого ребра.

Опис. Тиньк у місці розташування трирядкового напису пошкоджений, тому багато його складових знищені. Проте можемо встановити, що тут був видряпаний запис особового та родового імен автора, з яких збереглось лише перше: And[rzey] '*Андрій*', а також рік його відвідання Софії, що передане фразою: a(nno) D(omini) 1630 '*року Божого 1630*'.

Датування. 1630 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7339 (табл. CXCI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 38 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису дуже пошкоджена, тож майже усі його складові знищені. Реконструювати можемо тільки особове ім'я автора: A[n]dr[zey] '*Андрій*', від родового ж залишились лише три літери наприкінці.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7340 (табл. CXCI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 193 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 60 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпана літера Ь або Б без покриття, ⅄ чи ⅄, пошкоджений знак, що не може бути впевнено визначений, ⊕ та ⅄ над нею під довгим дуговим титлом.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7341 (табл. CXCII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 164,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 22 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці дворядкового напису сильно затерта та пошкоджена дрібними вибоями, проте можемо реконструювати у верхньому рядку дієслово-прохання по[м]ѧн[и] ‘*пом’яни*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема п з довгим виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7342 (табл. CXCII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 115,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 78 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпана скорочена форма запису особового імені автора: Вас(илии) ‘*Василь*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7343 (табл. CXCII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 148 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім’я автора: Сѣмион(ъ) ‘*Симеон*’.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7344 (табл. CXCIII)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 97 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування малюнка пошкоджена, проте за наявними складовими можна встановити, що тут було виконано зображення коня у русі.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Зооморфні зображення.

Графіті № 7345 (табл. CXCIV)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 2 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування видряпаного в один високий стовпчик біля ребра фрески напису сильно пошкоджена, внаслідок чого збереглись лише окремі його складові:

пе҃р- | пьса | лън-о | новы | --н- | ---ь- | -нм-о- | вну-- | тътр- | уън---а | лъкъ- | ж--ъ- | л---ъ | кон-- | н-----є | ------жо- | ---------

На жаль, через значні втрати реконструювати можна лише текст верхніх рядків:

Петр[о] пьсалъ…

Петро писав…

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання в з петлями, що не торкаються щогли, виконаної у три змахи зіркоподібної ж, прямолінійної р з округлою петлею, у у вигляді простої чаші.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7346 (табл. CXCV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 161 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 14 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена, внаслідок чого збереглись лише окремі його складові:

к---аз--- | кнаж--о------ | ----з--------т-----ам----о | р-еершеею

Через значні втрати можна реконструювати лише слово-звернення кнаж[е] ‘*княже*’ у другому рядку.

Датування. Середина XII – початок XIII ст.; за формою написання вертикальної є, виконаної у три змахи зіркоподібної ж, нахиленої ліворуч з із переломом, прямолінійної р з петлею кутом вперед.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7347 (табл. CXCV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 164 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 95 см від лівого ребра.

Опис. Середня частина рядка пошкоджена вибоями, знищено два знаки; втрати наявні і наприкінці рядка:

лазорь--гд-

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Лазорь [ѱ(ал)ъ] Г(оспо)д[и].

Лазар писав, Господи.

Датування. Середина XII – початок XIII ст.; за формою написання А-подібної д, вертикальної з із переломом хвоста, прямолінійної р з петлею кутом вперед.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7348 (табл. CXCV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 108 см від лівого ребра.

Опис. Напис практично повністю знищений вибоями, від його складових помітні окремі фрагменти, лише остання літера Н збереглась добре.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7349 (табл. CXCVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 99 см від лівого ребра.

Опис. Напис практично повністю знищений вибоями, збереглись лише чотири літери:

ѱъ----ѣ-ъ

Реконструкція тексту внаслідок втрат унеможливлена, можна лише прочитати дієслово ѱ(ѧл)ъ ‘*писав*’ на початку рядка.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання ъ з виступом зверху.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7350 (табл. CXCVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 148,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 97 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня тиньку в місці розташування напису пошкоджена, внаслідок чого збереглось лише декілька складових:

г҃н------д----------нм-

Реконструкція тексту внаслідок втрат унеможливлена, можна лише прочитати слово-звернення Г(оспод)и ‘*Господи*’ на початку рядка.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7351 (табл. CXCVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 169 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 23 см від лівого ребра.

Опис. Напис практично повністю знищений вибоями:

------ѵ----со---ън-р-------

Датування. Середина XII – початок XIV ст.; за формою написання прямолінійної р з округлою петлею, вертикальної дзеркальної ѵ, ъ з високою петлею та виступом зверху.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7352 (табл. CXCVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 151,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 91,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7353 (табл. CXCVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 118 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 42,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.29. Графіті на фресці з образом св. Аполонія

Знаходиться на західній стороні південної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між цим хрещатим стовпом та центральним пучковим стовпом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) (табл. XXI). Образ святого надійно визначається на підставі іконографії та інформації напису-графіті (№ 7357). Стан збереженості поверхні давнього тиньку задовільний, адже на ній наявна значна кількість дрібних вибоїв та подряпин, місцями вона сильно затерта та слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено двадцять одне графіті, яким надано номери від 7354-го по 7374-й (табл. XXII, 29).

Графіті № 7354 (табл. CXCVI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 149 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 34 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрески простежується літера И чи N без перемички, З та знак у вигляді монограми з літер NKS.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7355 (табл. CXCVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 56,5 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери XI.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7356 (табл. CXCVII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 157 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані скорочена форма запису особового імені автора: Konstan(ty) '*Костянтин*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7357 (табл. CXCVIII, 1)

Публікації. В. Корнієнко[149].

Розташування. Знаходиться на висоті 155 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 8 см від правого ребра.

Опис. Поверхня тиньку в місці розташування напису пошкоджена вибоями, його закінчення не збереглось. Тим не менше, можемо встановити, що на фресці було видряпане ім'я зображеного на фресці святого: Аполло[нии] '*Аполлоній*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Підпис до фрескового образу.

Графіті № 7358 (табл. CXCVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18 см від лівого ребра.

Опис. Напис Костянтина (№ 7356) пошкодив інше графіті, проте наявні складові дозволяють впевнено прочитати у цьому місці слово: Маринꙋ '*Марину*'. Форма відмінку змушує розглядати текст як скорочену форму молитовного звернення.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед м з нахиленими щоглами та виступом зверху, р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7359 (табл. CXCVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 31 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис родового імені автора: Jasky '*Яський*'. Це вже третій запис представника родини Яських, залишений на південних хорах[150].

---

[149] В. Корнієнко, *Визначення за графіті образів святих на хорах*, с. 6–7.

[150] Див. також коментар до № 7061 та № 7070.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7360 (табл. CXCIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 34 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Joannes Czieluzinsky '*Йоанн Челюжинський*'.

Автор напису походить з родини Челюжинських гербу Топор[151], проте відомостей про нього віднайти не вдалося[152].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7361 (табл. CXCIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 150 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Ꙗцко лесковски(и) '*Яцко Лесковський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7362 (табл. CC, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 26 см від правого ребра.

Опис. Початок напису пошкоджений записом Йоанна Челюжинського (№ 7360), у цьому місці можемо бачити скісну риску (можливо, спинку від A), літеру R, далі склад NO та три вертикальні риски, вочевидь, схематично виконана літера M або W.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7363 (табл. CC, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 170 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 7 см від правого ребра.

---

[151] A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 3: Chmielewscy – Czetowscy, Warszawa 1900, s. 354.

[152] Щоправда, у другому томі "Acta Rectoralia Almae Universitatis Studii Cracoviensis" зустрічаємо згадку про студента Йоанна Челюжинського під 1560 р. (s. 217), проте у цьому випадку маємо справу з одруком, позаяк у записах під цими роками йдеться про Станіслава Челюжинського: S. Estreicher, *Acta Rectoralia Almae Universitatis Studii Cracoviensis*, т. 2, continens annos 1536–1580, Kraków 1909, s. 217–218.

Опис. Стан збереженості поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, його складові можемо впевнено визначити:

никⷪла | пса | лъ

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

Никола псалъ.

Микола писав.

Датування. Кінець XI – кінець XII ст.; за формою написання а з видовженою вгору та вниз спинкою, л та ъ з виступом зверху.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7364 (табл. CCI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 17 см від правого ребра.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису пошкоджена кількома вибоями та затерта, утім, можемо встановити, що на ній був виконаний запис скорочених форм особового та родового імен автора: А(нтонии) Греко(ви)[ч](ь) '*Антоній Грекович*'.

На сьогодні це вже третій виявлений автограф відомого уніатського церковного діяча, залишений ним на стінах Святої Софії[153].

Датування. 1610–1618 рр.; за ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7365 (табл. CCI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 45 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери БО.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7366 (табл. CCI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 138 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 4 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери КА, причому нижня скісна к є водночас спинкою а.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7367 (табл. CCI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 20 см від правого ребра.

[153] Див. коментар до № 7013.

Опис. Незважаючи на значні пошкодження тиньку можемо визначити, що тут було прокреслене дієслово-прохання помⷩни ‘*пом’яни*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7368 (табл. CCII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 127,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 29 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7369 (табл. CCII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 127,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 27 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7370 (табл. CCII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 22 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7371 (табл. CCII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 19,5 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7372 (табл. CCII, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 124,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 17 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7373 (табл. CCII, 6)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 37 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7374 (табл. CCIII, 1)
Розташування. Знаходиться на висоті 122,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 31 см від правого ребра.
Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.30. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на південній стороні західної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між західним компартиментом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та центральною навою (табл. XXI). Стан збереженості поверхні давнього тиньку задовільний, фреска пошкоджена низкою дрібних вибоїв та подряпин, місцями слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці стіни виявлено шість графіті, яким надано номери від 7375-го по 7380-й (табл. XXII, 30).

Графіті № 7375 (табл. CCIII, 2)
Розташування. Знаходиться на висоті 110 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 47 см від лівого ребра.
Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7376 (табл. CCIII, 3)
Розташування. Знаходиться на висоті 112 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 51 см від лівого ребра.
Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7377 (табл. CCIII, 4)
Розташування. Знаходиться на висоті 124 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 55 см від лівого ребра.
Опис. На фресці видряпаний шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Усі його кінці розширюються у вигляді трикутників.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7378 (табл. CCIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 144,5 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 18 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери ⰰⰹ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7379 (табл. CCIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 130 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 51 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Симеѡн(ъ) '*Симеон*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7380 (табл. CCIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 41 см від лівого ребра.

Опис. Стан збереження поверхні тиньку в місці розташування напису добрий, тому текст можна впевнено прочитати:
Спаси Г(о)с(по)ди рабꙋ своꙋ Аннꙋ.
Спаси, Господи, рабу свою Анну.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ⰰ з горизонтальною перемичкою, р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.
Категорія. Молитовний напис.

VII.31. Графіті на фресці з образом св. Григорія Богослова

Знаходиться на західній стороні західної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між західним компартиментом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та центральною навою (табл. XXI). Образ святого надійно визначається на підставі іконографії[154]*. Стан збереженості поверхні давнього тиньку задовільний, адже на ній наявна значна кількість дрібних вибоїв та подряпин, місцями вона сильно затерта та слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. У*

[154] Н. Никитенко, В. Корниенко, *Собор святых Софии Киевской*, с. 281.

нижній частині наявні втрати внаслідок облаштування парапетів хорів. На досліджуваній ділянці виявлено чотири графіті, яким надано номери від 7381-го по 7384-й (табл. XXII, 31).

Графіті № 7381 (табл. CCV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 165 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 60 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку, попри пошкодження низкою дрібних вибоїв та подряпин, можемо встановити наявність літери ⲙ, за якою помітний нерозбірливий знак, який важко однозначно визначити, потім можемо прочитати літери ⲙⲟⲕⲉⲛ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є з петлею, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7382 (табл. CCV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 155 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 45 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпані літери ⲕⲙ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7383 (табл. CCV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 107 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 25 см від правого ребра.

Опис. Нижня частина малюнка знищена обвалом тиньку, проте наявна частина дозволяє інтерпретувати його як малюнок виконаного подвійною замкненою рискою, найвірогідніше, чотириконечного хреста, від якого збереглась вершина щогли.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVII ст.; прорізи повністю закриті шпаклівкою.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7384 (табл. CCV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 159 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 60 см від правого ребра.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

VII.32. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на північній стороні західної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку-перехід між західним компартиментом південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та центральною навою (табл. XXI). До перебудов кінця XVII ст. до цього кута підходила підлога західних хорів, тому автори написів-графіті мали змогу діставатись до фрески. Нині фресковий образ знаходиться на другому ярусі центральної нави, дістатись сюди можна виключно із риштувань. Епіграфічні дослідження в цьому місці були здійснені у 2020 р., коли тривали роботи з розкриття олійного живопису XIX ст. з-під нейтральних тонувань XX ст. Стан збереженості поверхні давнього тиньку на рівні людського зросту (від давньої підлоги) поганий, у багатьох місцях наявні зашпакльовані дрібні вибої та подряпини, місцями затоновані олійною фарбою. На досліджуваній ділянці виявлено два графіті[155]*, яким надано номери 7385 та 7386 (табл. XXII, 32).*

Графіті № 7385 (табл. CCVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 134 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 20 см від правого ребра.

Опис. Напис не зберігся внаслідок пошкодження тиньку, проте можемо встановити, що наявні залишки є закінченням запису родового імені автора: -l[e]w[s]ky.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7386 (табл. CCVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 38 см від правого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: W[a]claw Witowsky ‘*Вацлав Вітовський*’.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Вітовських, гербів Брохвич, Роля та Яструбець; вочевидь, Вацлав походив саме з останньої, що була тісніше пов’язана із Києвом[156].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

[155] У декількох місцях пошкодження тиньку скидаються на залишки графіті, але повної упевненості в такій їх ідентифікації немає, тому до “Корпусу” вони не включені.
[156] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. IV, s. 357–358.

VII.33. Графіті на фресці з образом невідомого святого

Знаходиться на західній стороні північної лопатки західного хрещатого стовпа, що формує арку між західними компартиментами південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) та північних хорів (табл. XXI). До перебудов кінця XVII ст. до цього кута підходила підлога західних хорів, тому автори написів-графіті мали змогу діставатись сюди. Нині фресковий образ знаходиться на другому ярусі центральної нави, дістатись сюди можна виключно з риштувань. Дослідження в цьому місці були здійснені у 2020 р., коли тривали роботи з розкриття олійного живопису XIX ст. з-під нейтральних тонувань XX ст. Стан збереженості поверхні давнього тиньку поганий, у багатьох місцях наявні вибої та подряпини, які частково зашпакльовані, також місцями поверхня слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено одне дипінті (№ 7397) та десять графіті, яким надано номери від 7387-го по 7396-й (табл. XXII, 33).

Графіті № 7387 (табл. CCVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 141 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 14 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями та слабо розчищена від олійної фарби, внаслідок чого від нього збереглись літера ⍲ у верхньому рядку та літера ⍥ у нижньому.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ⍲ з горизонтальною перемичкою, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7388 (табл. CCVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 28 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпані скорочені форми запису особового та родового імен автора, а також рік його перебування у соборі: 1609. Завдяки особливостям скорочення повну форму першого можемо впевнено відновити як Sta(nislaw) ‘*Станіслав*’, від другого збереглись початкові літери CZ та не зовсім впевнено ідентифікована літера наприкінці.

Датування. 1609 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7389 (табл. CCVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 27 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями та слабо розчищена від олійної фарби. У верхньому рядку можна визначити літери П та И, у нижньому – М, на деякій відстані, Л чи А, ПР.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7390 (табл. CCVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 196 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 21 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку двічі був видряпаний запис особового та родового імен автора: [Stani]slaw Wiczow[sky] [St]an[i]slaw Wiczows[ky] '*Станіслав Вічовський, Станіслав Вічовський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7391 (табл. CCVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 79 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 9 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7392 (табл. CCIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 199 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 15 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена та слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. У верхньому рядку простежуються залишки літер, які найвірогідніше читати як ST, у нижньому рядку добре проглядається літера W.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7393 (табл. CCIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 183 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 30 см від лівого ребра.

Опис. Незважаючи на знищення частини складових вибоями, текст можна впевнено реконструювати як запис особового імені та по батькові автора: Михаил(ъ) Ки[рило]вич(ь) '*Михайло Кирилович*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, и з діагоналною перемичкою, м з нахиленими щоглами та виступами зверху, ѵ зі зміщеною чашею, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7394 (табл. CCIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 178 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 27 см від лівого ребра.

Опис. Поверхня фрески в місці розташування напису пошкоджена вибоями та затерта, внаслідок чого більшість його неглибоко прорізаних складових не збереглась або фрагментована. Впевнено можемо прочитати лише перше слово: помⷧ[ꙗ]ни '*пом'яни*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема п з довгим виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7395 (табл. CCX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 190 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 21 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпаний запис особового та родового імен автора: Piotr Bielinsky '*Петро Бєлінський*'.

У Речі Посполитій існувало кілька родин Бєлінських[157], тому встановити приналежність автора до котроїсь із них наразі неможливо.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7396 (табл. CCX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 117 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 20,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці двома паралельними горизонтальними, двома паралельними вертикальними та двома скісними лініями видряпаний знак, схожий на невдало виконану шестипроменеву зірку.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Дипінті № 7397 (табл. CCXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 198 см від рівня шиферного карнизу під фрескою та на відстані 22 см від лівого ребра.

[157] A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 1, s. 224–234.

Опис. Напис практично повністю стертий, простежуються лише літери Р, на деякій відстані А та фрагмент ще однієї букви, та З. Колір фарби цього дипінті ідентичний іншим написам-дипінті південних хорів.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема ѧ з краплеподібною петлею та вигутою спинкою, ꙁ у вигляді трійки та з виступом зверху, ⍴ з довгою щоглою та виступом зверху, а також за аналогією із прямо датованим написом-дипінті на північних хорах (№ 7137).

Категорія. Фрагмент напису.

VII.34. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться у центральній частині південних хорів (колишнього приділу св. апостола Андрія) на пучковому стовпі (табл. XXI). Збереженість фрескового тиньку задовільна, проте у багатьох місцях наявні дрібні зашпакльовані вибої, подряпини, місцями тиньк затертий, а також вкритий невеликими шматками олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці стіни збереглось вісім давніх графіті, яким надано номери від 7398-го по 7405-й (табл. XXII, 34).

Графіті № 7398 (табл. CCX, 3)

Розташування. Знаходиться на західній грані північно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 122 см від сучасної підлоги та на відстані 6 см від лівого ребра.

Опис. На фресці незграбно видряпане особове ім’я автора: Іan ‘*Ян*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7399 (табл. CCXI, 2)

Розташування. Знаходиться на північній грані північно-східного виступу пучкового стовпа на висоті 119 см від сучасної підлоги та на відстані 17 см від лівого ребра.

Опис. На фресці у верхньому рядку видряпана повна форма особового імені автора Сѧвѧ ‘*Сава*’ та скорочена до однієї літери С форма родового імені[158]. У нижньому рядку прокреслені літери ГРЄ, причому дві останні виконані у вигляді монограми. Найвірогідніше, що вон є скороченою формою прикметника гр҃ѣ(шьныи) ‘*грішний*’.

[158] Звісно, можна припустити, що автор видряпав грецьку форму імені – Σαβας, і за такої інтерпретації родове ім’я відстунє. Утім, цей варіант, зважаючи на наявність нижче скороченої форми кириличного прикметника, виглядає менш вірогідним.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7400 (табл. CCXI, 3)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 174 см від сучасної підлоги та на відстані 12 см від правого ребра.

Опис. Тиньк у місці розташування напису пошкоджений, однак за збереженими складовими тут можна реконструювати слово [д]ѣⱄ[ъ] '*дяк*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7401 (табл. CCXII)

Розташування. Знаходиться на південній грані південно-східного виступу пучкового стовпа на висоті 180 см від сучасної підлоги та на відстані 12 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпаний запис особового імені автора та рік його відвідання Софійського собору: Stanislaw 1621 '*Станіслав 1621*'.

Датування. 1621 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7402 (табл. CCXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на західній грані північно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 128 см від сучасної підлоги та на відстані 17 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні стіни видряпане особове ім'я автора: Ian '*Ян*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7403 (табл. CCXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на південній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 144 см від сучасної підлоги та на відстані 5,5 см від лівого ребра.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора напису: Ian '*Ян*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7404 (табл. CCXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на західній грані південно-західного виступу пучкового стовпа на висоті 148 см від сучасної підлоги та на відстані 10 см від лівого ребра.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVII ст.; прорізи повністю закриті шпаклівкою.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7405 (табл. CCXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на західному округлому виступі пучкового стовпа на висоті 156 см від сучасної підлоги та на відстані 29 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку виконаний запис особового та родового імен автора: Jan Jasinsky '*Ян Ясинський*'.

Це вже другий автограф Яна Ясинського, залишений ним на фресках південних хорів Софійського собору[159].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

[159] Див. коментар до № 7086.

Таблиця XXI

План другого поверху Софійського собору. Сірим кольором позначена досліджувана ділянка південних хорів

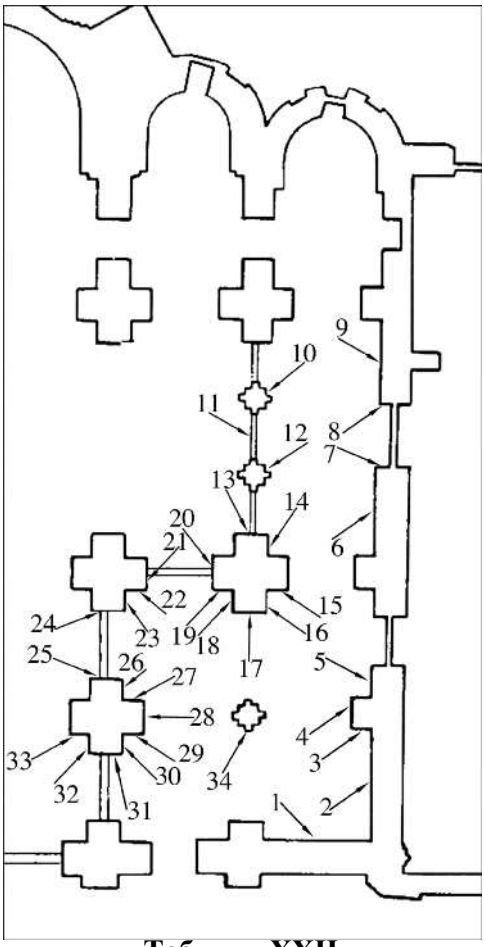

Таблиця XXII

Схема досліджуваної ділянки південних хорів з позначенням місця розташування графіті: **1** – №№ 268, 6929–6978; **2** – №№ 117, 172, 425, 6978–7039; **3** – №№ 7040–7041; **4** – № 7042; **5** – №№ 7043–7050; **6** – №№ 7051–7069; **7** – №№ 7070–7072; **8** – №№ 7073–7083; **9** – №№ 7084–7097; **10** – №№ 7098–7106; **11** – №№ 457, 7107–7108; **12** – №№ 7109–7120; **13** – №№ 7120–7125; **14** – №№ 7126–7130; **15** – №№ 113, 7131–7137; **16** – №№ 199, 7138–7166; **17** – №№ 111, 132, 240, 287, 421–424, 444, 7167–7208; **18** – №№ 7209–7214; **19** – №№ 81, 269, 7215–7238; **20** – №№ 7239–7242; **21** – №№ 7243–7259; **22** – №№ 7260–7281; **23** – №№ 116, 288, 7282–7293; **24** – №№ 122, 171, 7294–7297; **25** – №№ 7298– 7302; **26** – №№ 417, 7303–7307; **27** – №№ 7308–7316; **28** – №№ 7317–7353; **29** – №№ 7354–7374; **30** – №№ 7375–7380; **31** – №№ 7381–7384; **32** – №№ 7385–7386; **33** – №№ 7387–7397; **34** – №№ 7398–7405

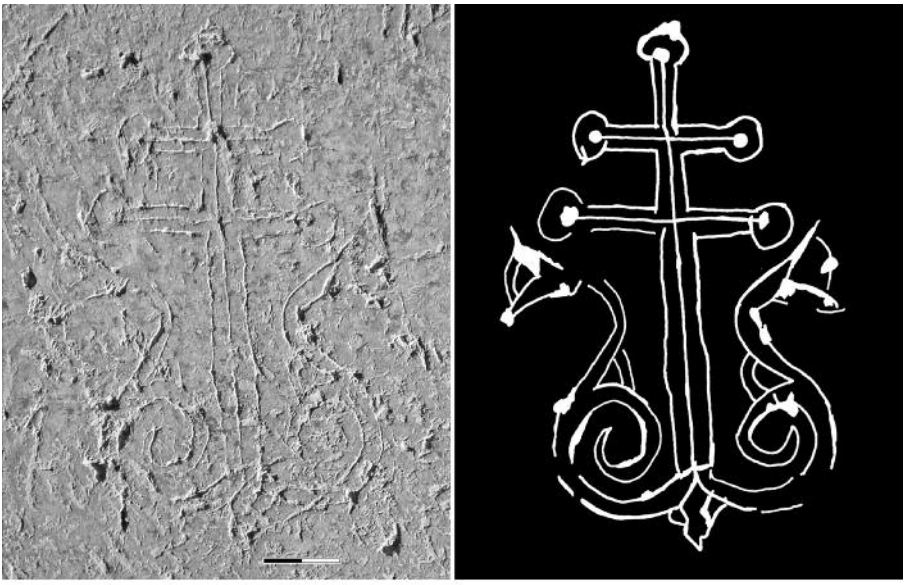

1

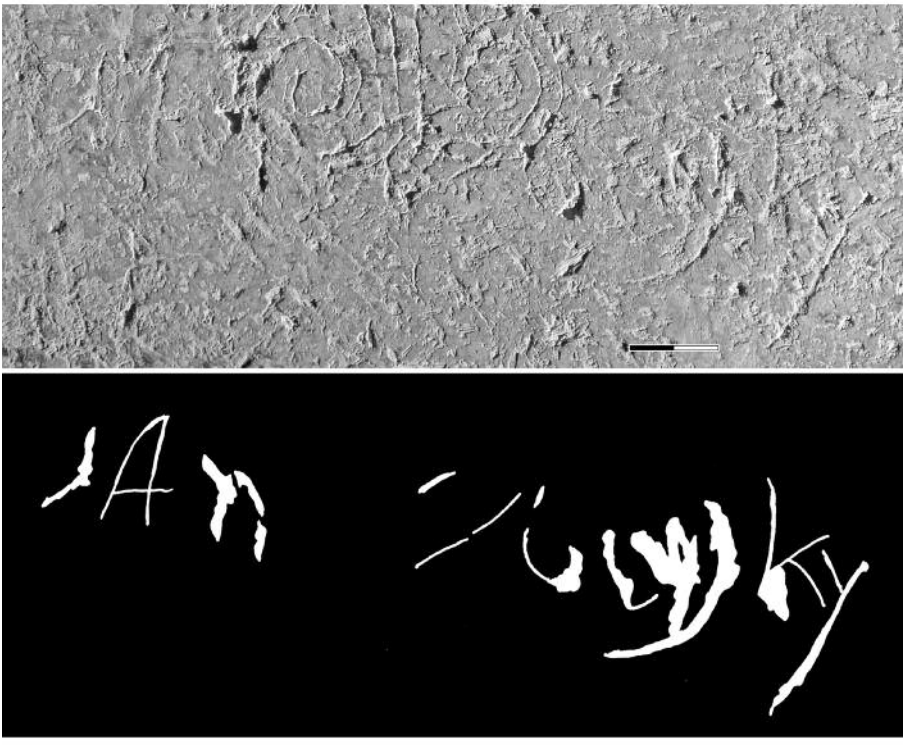

2

Таблиця XXIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 268; **2** – № 6929

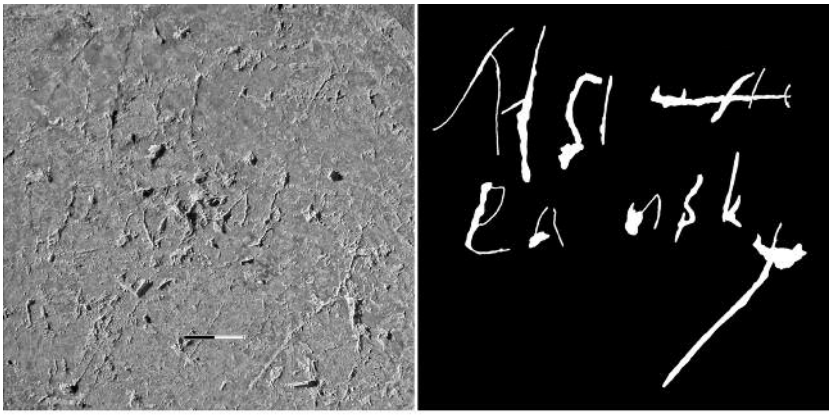

1

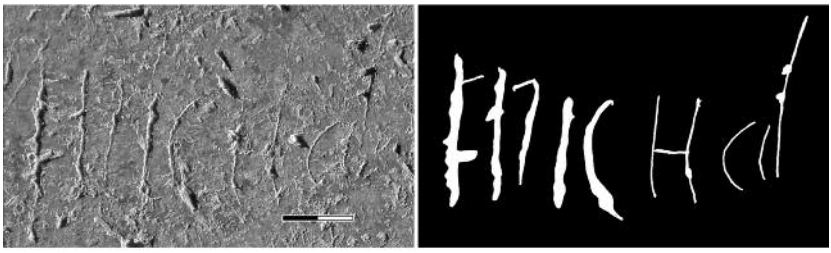

2

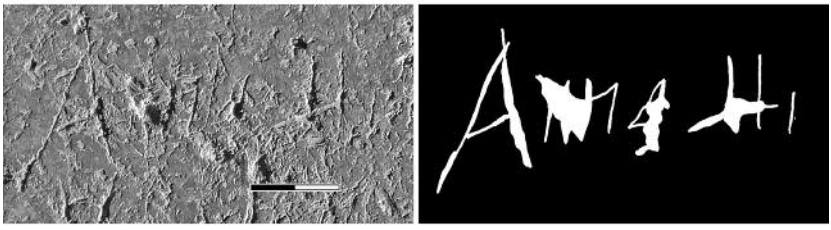

3

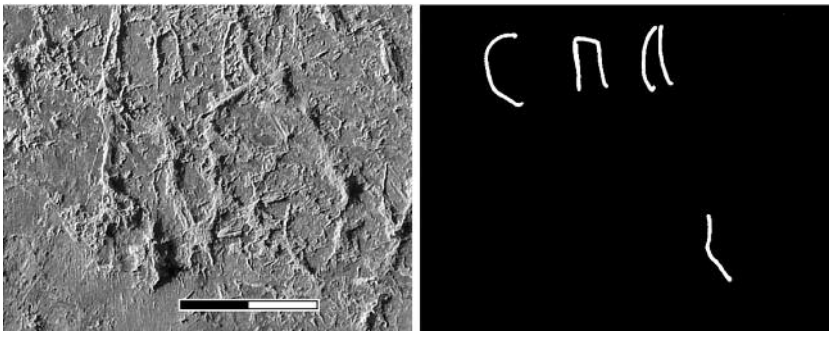

4

Таблиця XXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6930; **2** – № 6931; **3** – № 6932; **4** – № 6933

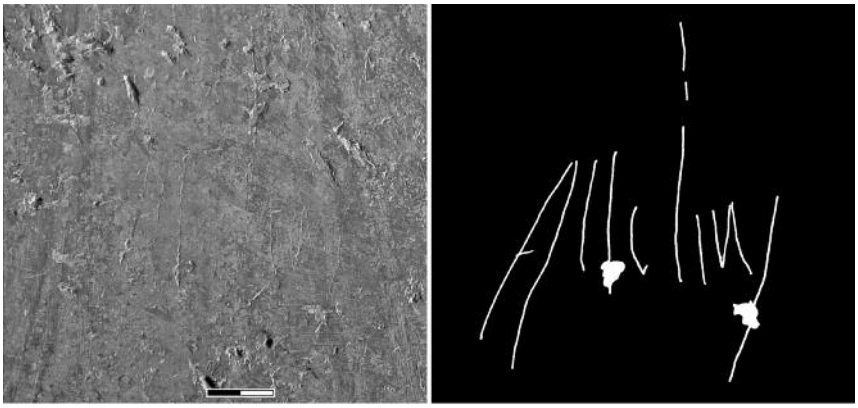

1

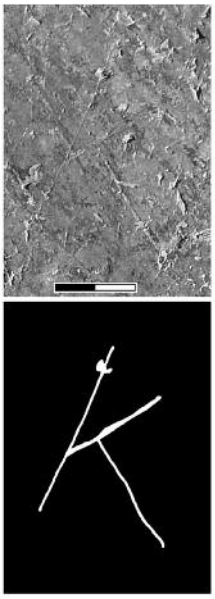

2

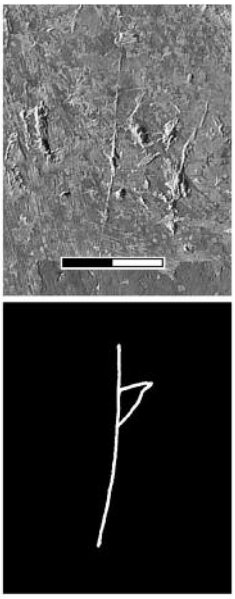

3

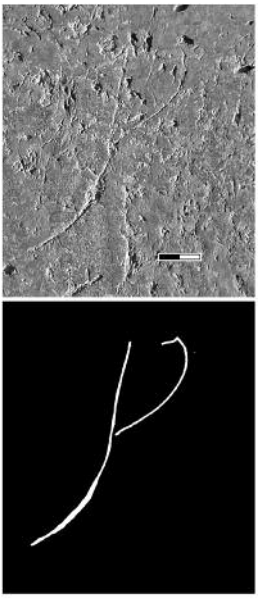

4

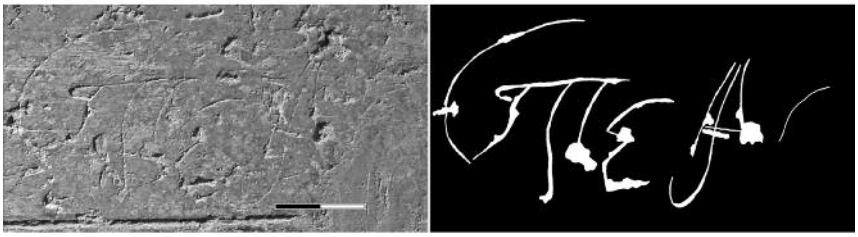

5

Таблиця XXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6934; **2** – № 6935; **3** – № 6936; **4** – № 6937; **5** – № 6938

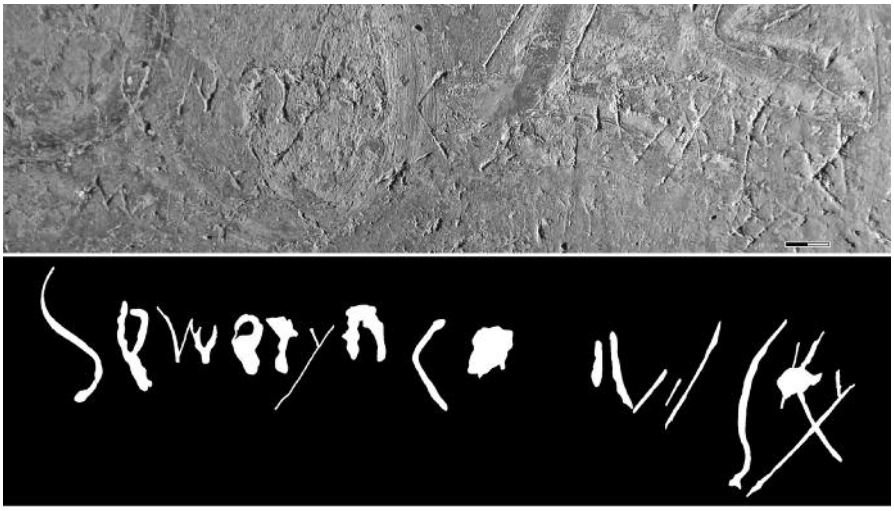

1

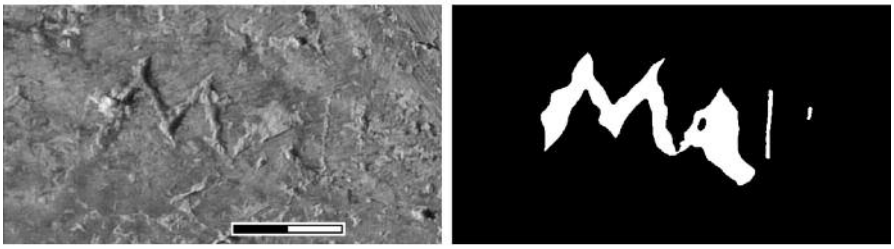

2

3

Таблиця XXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6939; **2** – № 6940; **3** – № 6941

1

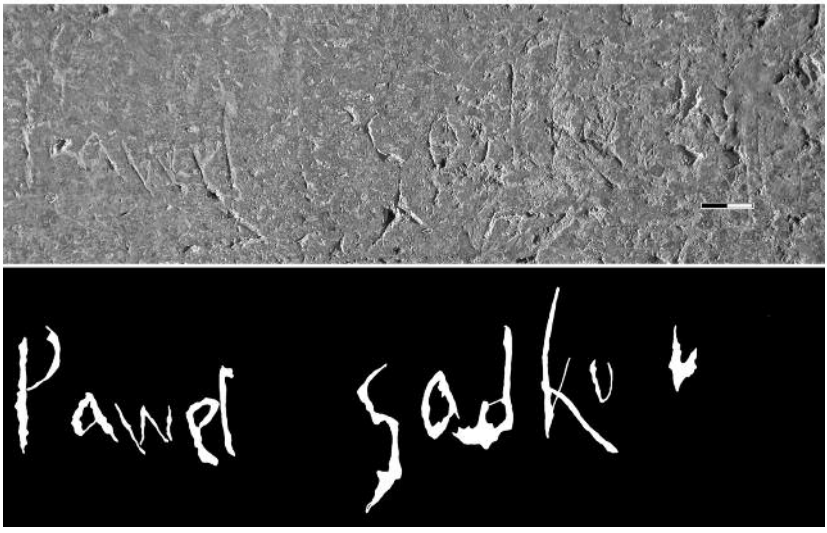

2

Таблиця XXVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6942; **2** – № 6943

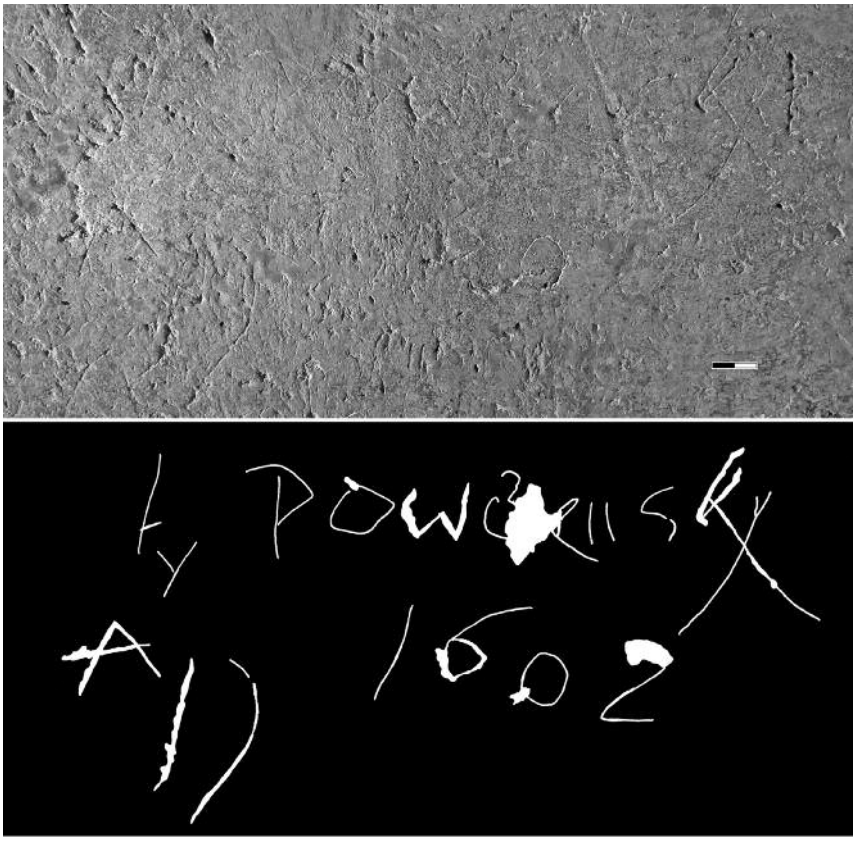

1

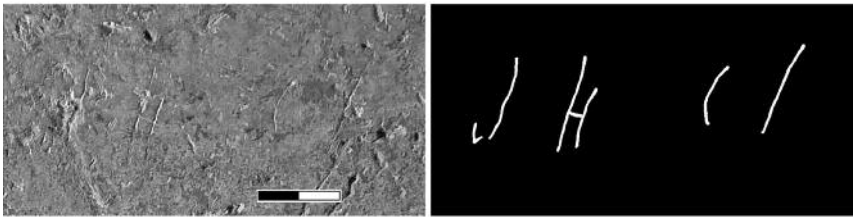

2

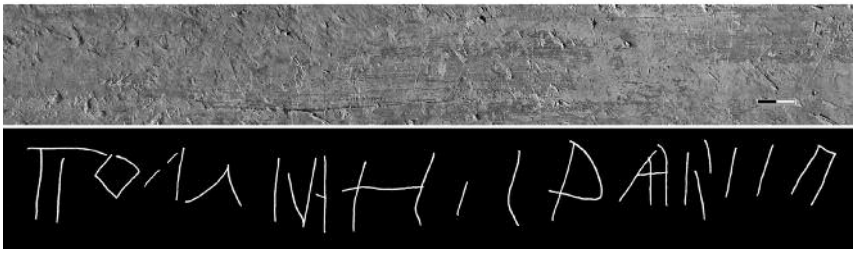

3

Таблиця XXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6944; **2** – № 6945; **3** – № 6946

1

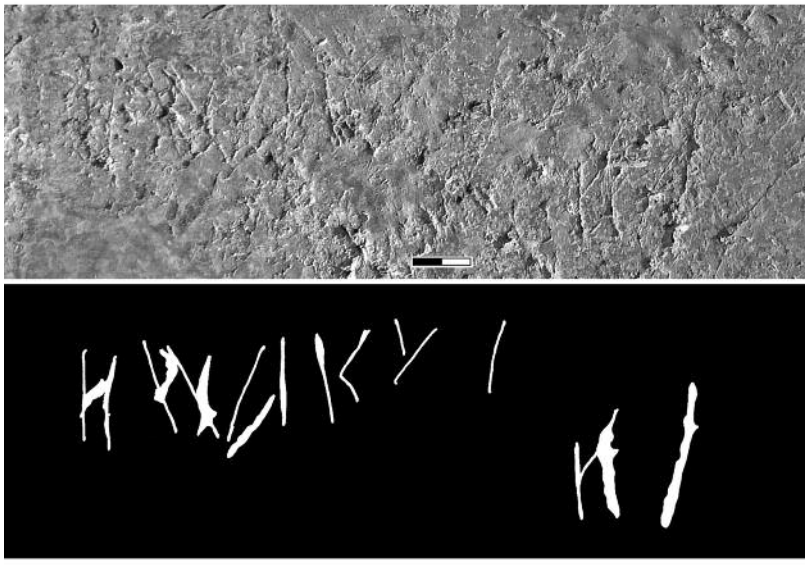

2

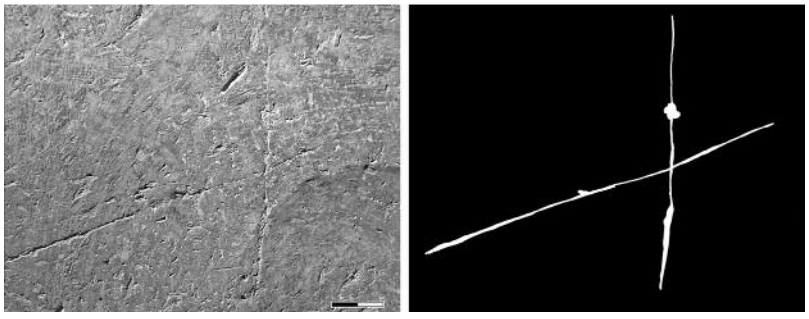

3

Таблиця XXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6947; **2** – № 6948; **3** – № 6949

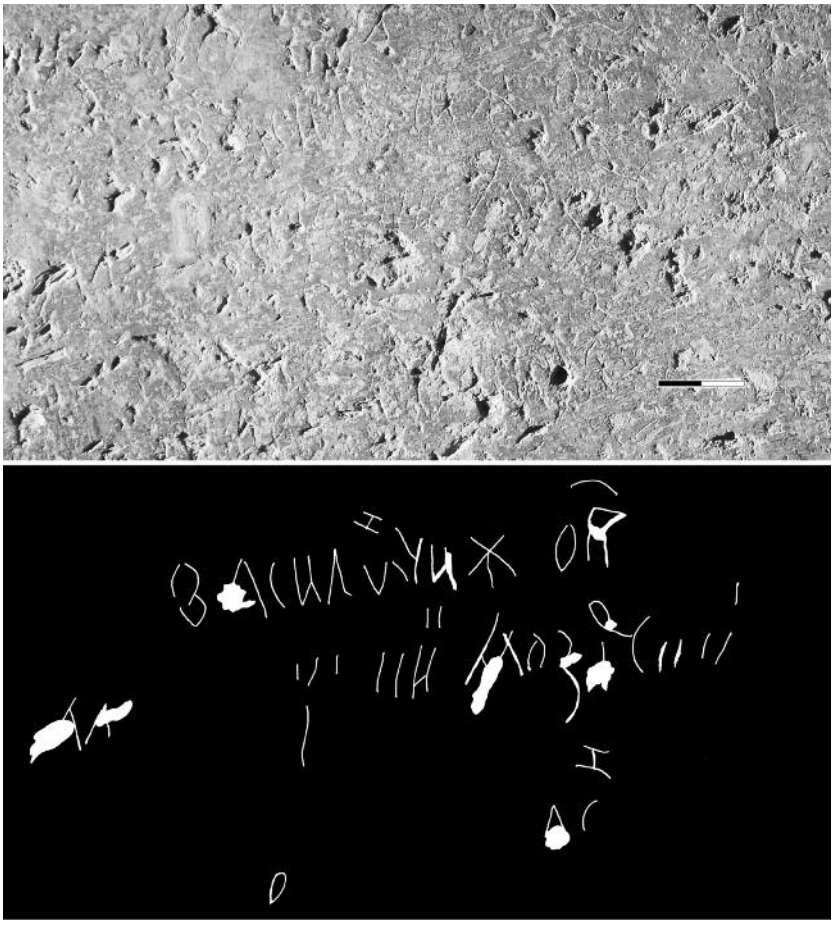

1

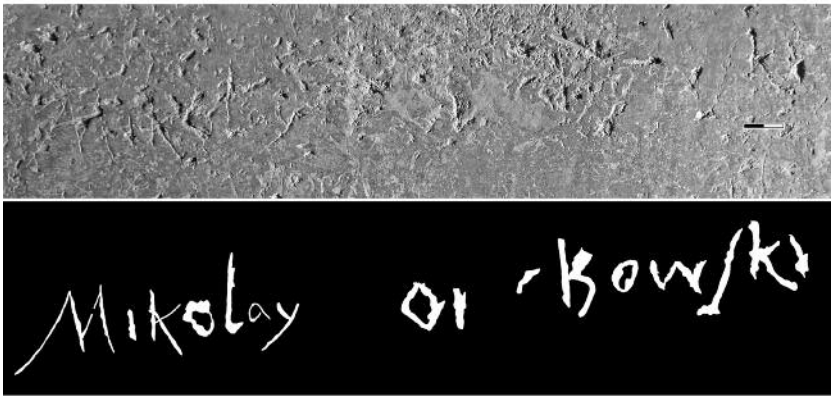

2

Таблиця XXX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6950; **2** – № 6951

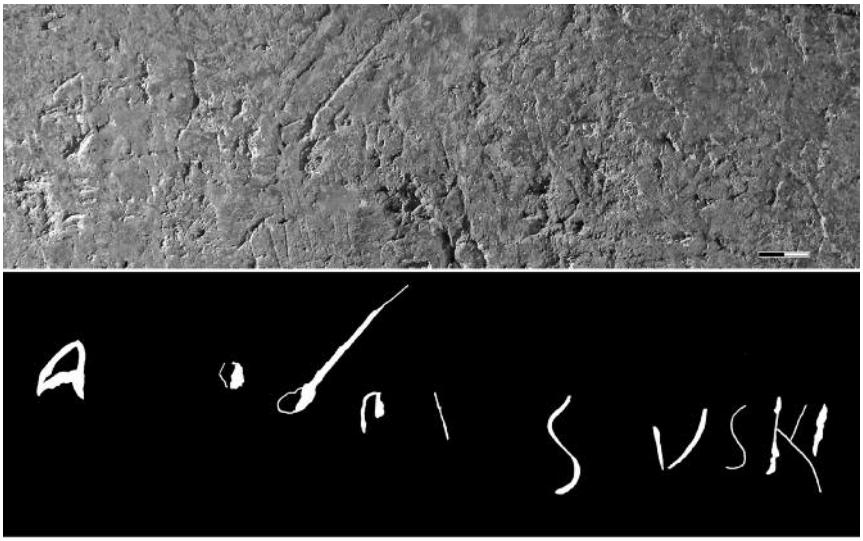

1

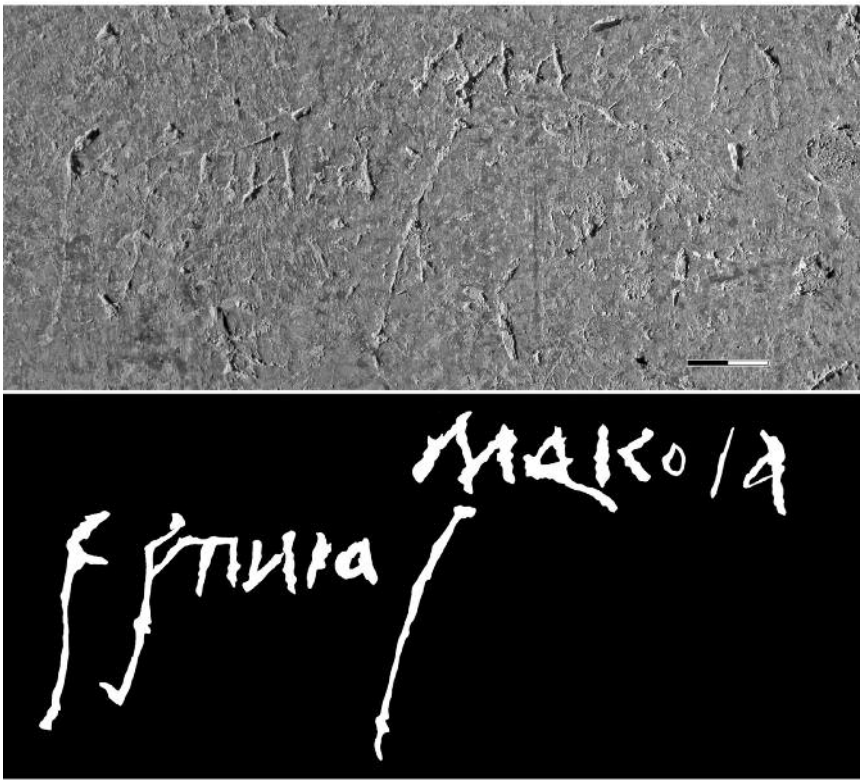

2

Таблиця XXXI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6952; **2** – № 6953

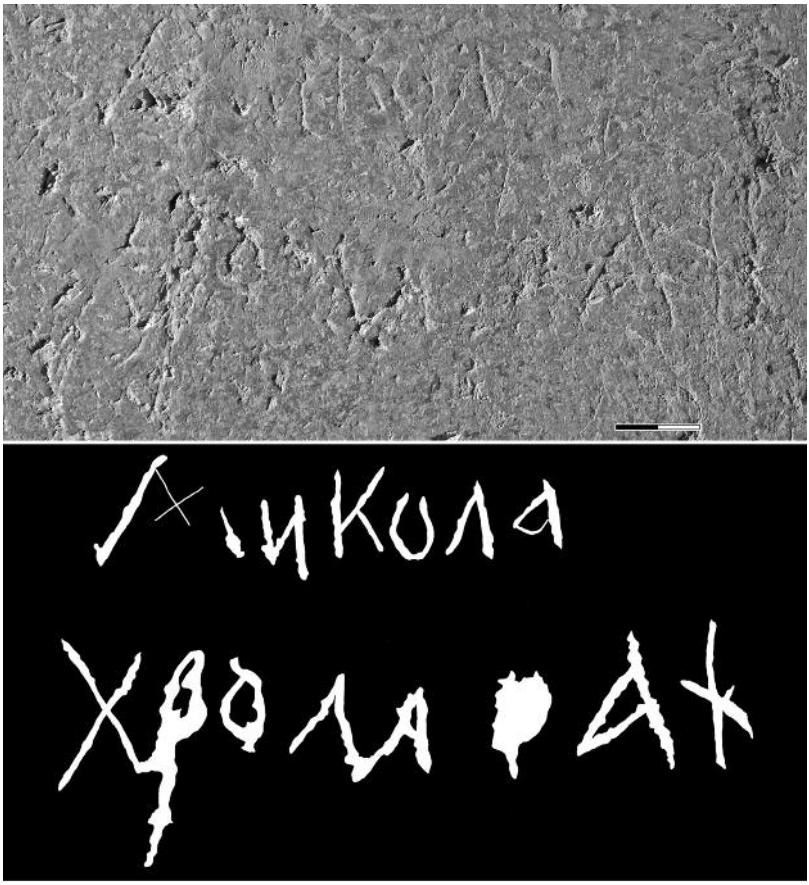

1

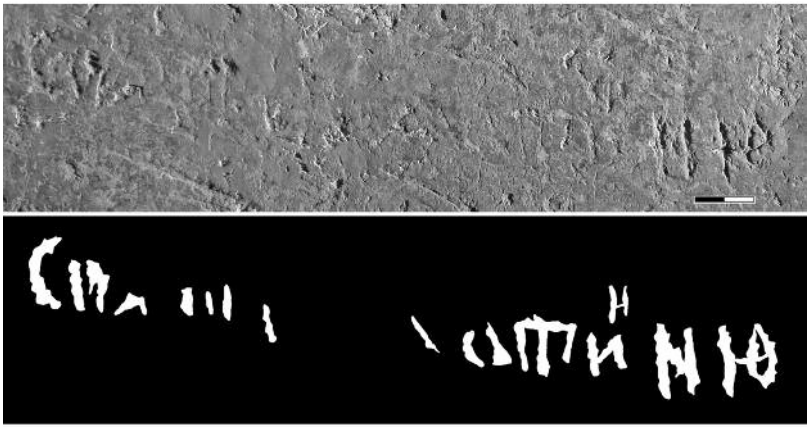

2

Таблиця XXXII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6954; **2** – № 6955

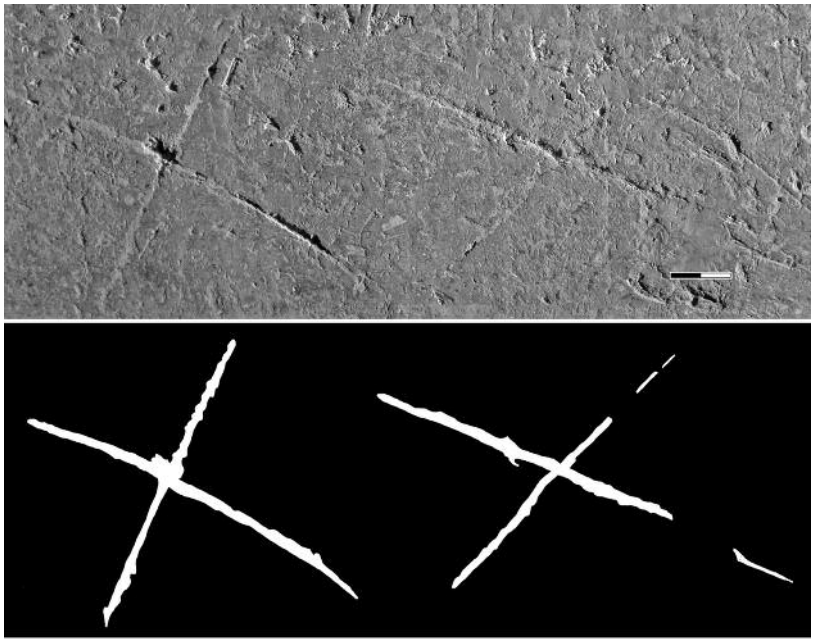

1

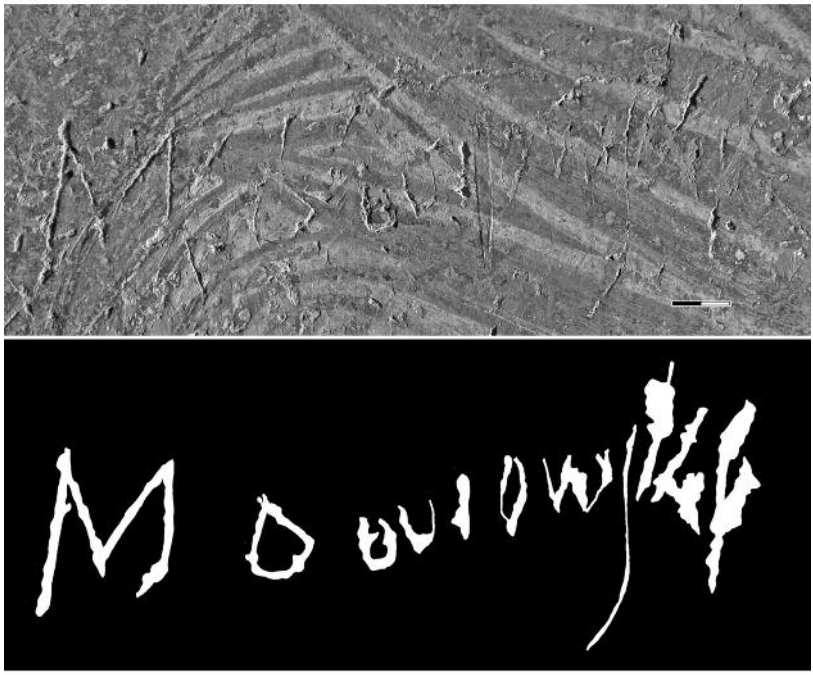

2

Таблиця XXXIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6956; **2** – № 6957

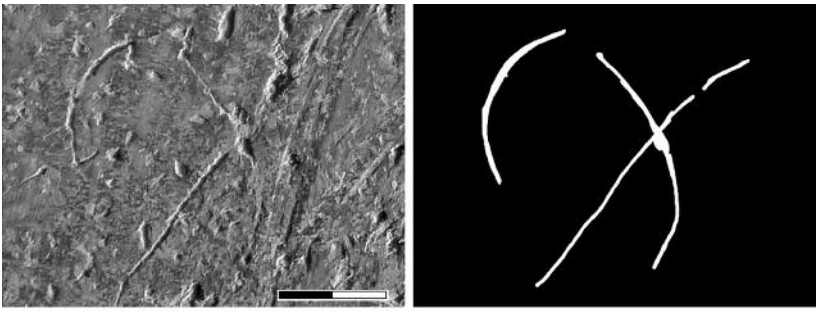

1

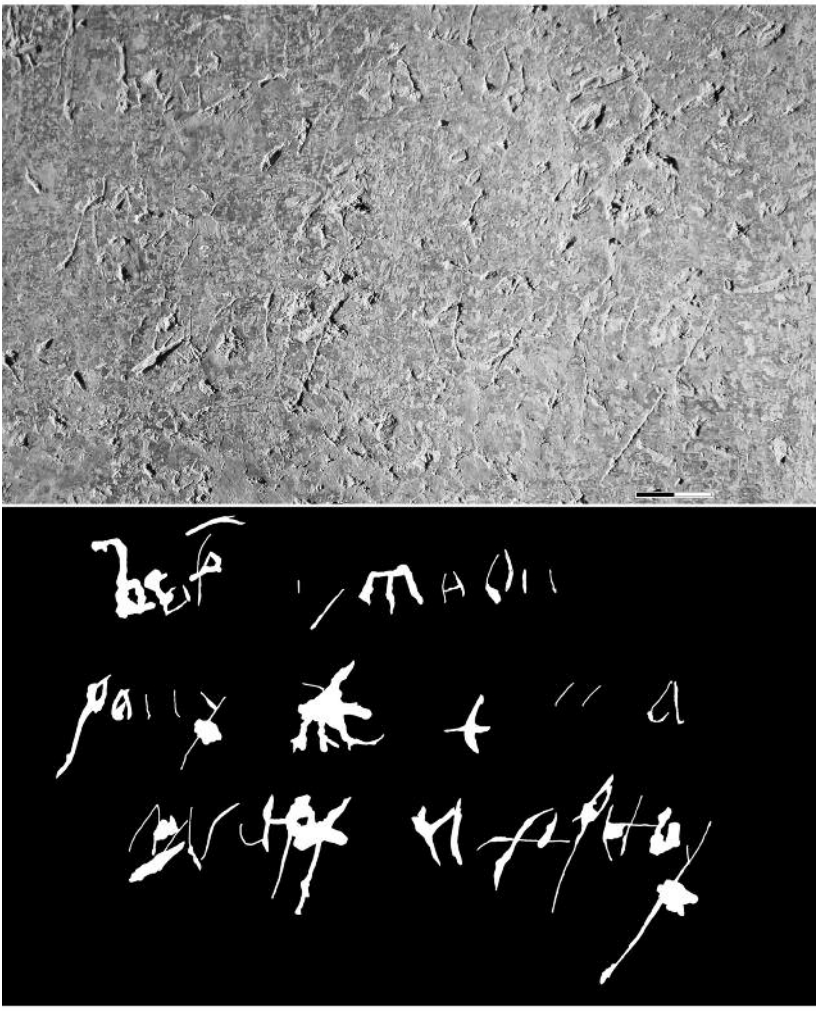

2

Таблиця XXXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6958; **2** – № 6959

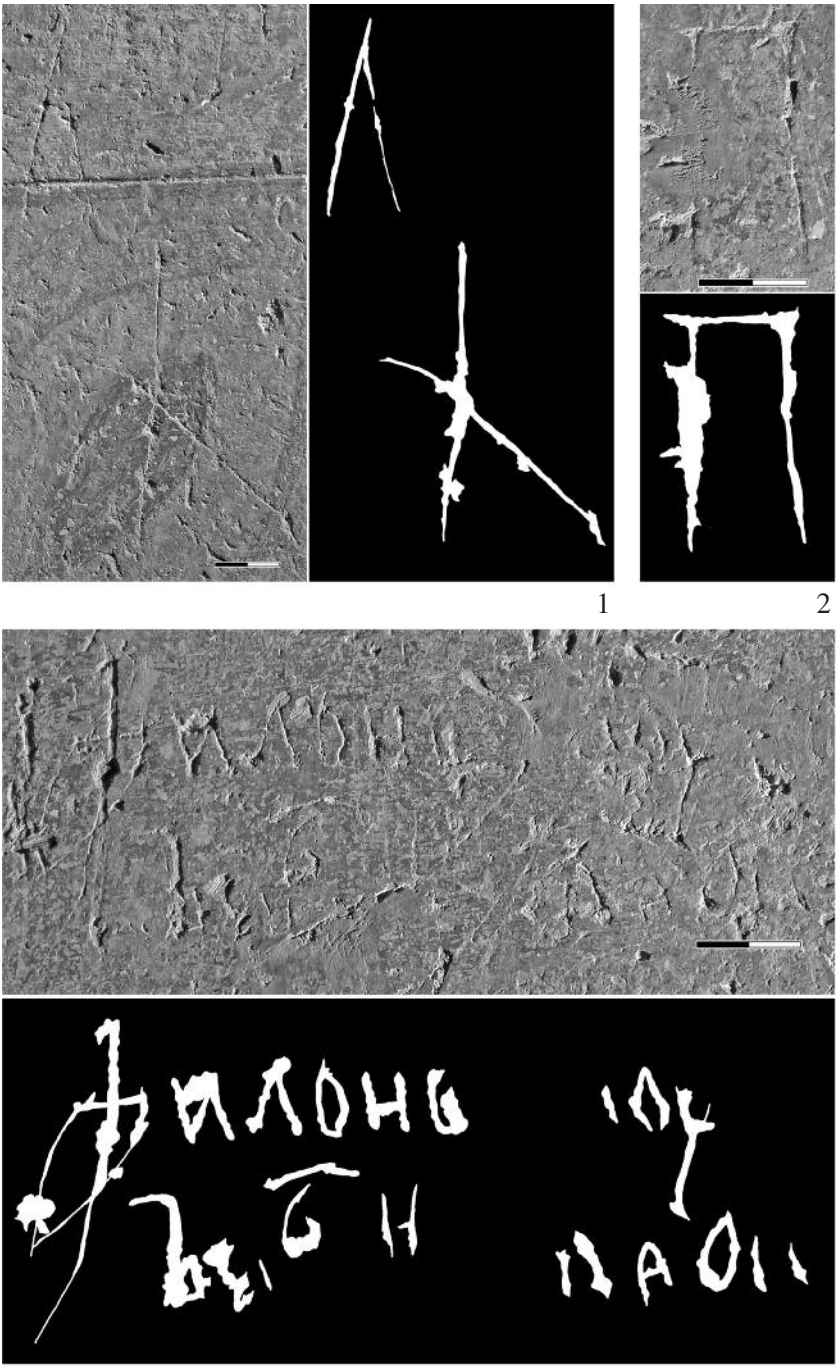

Таблиця XXXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6960; **2** – № 6961; **3** – № 6962

1

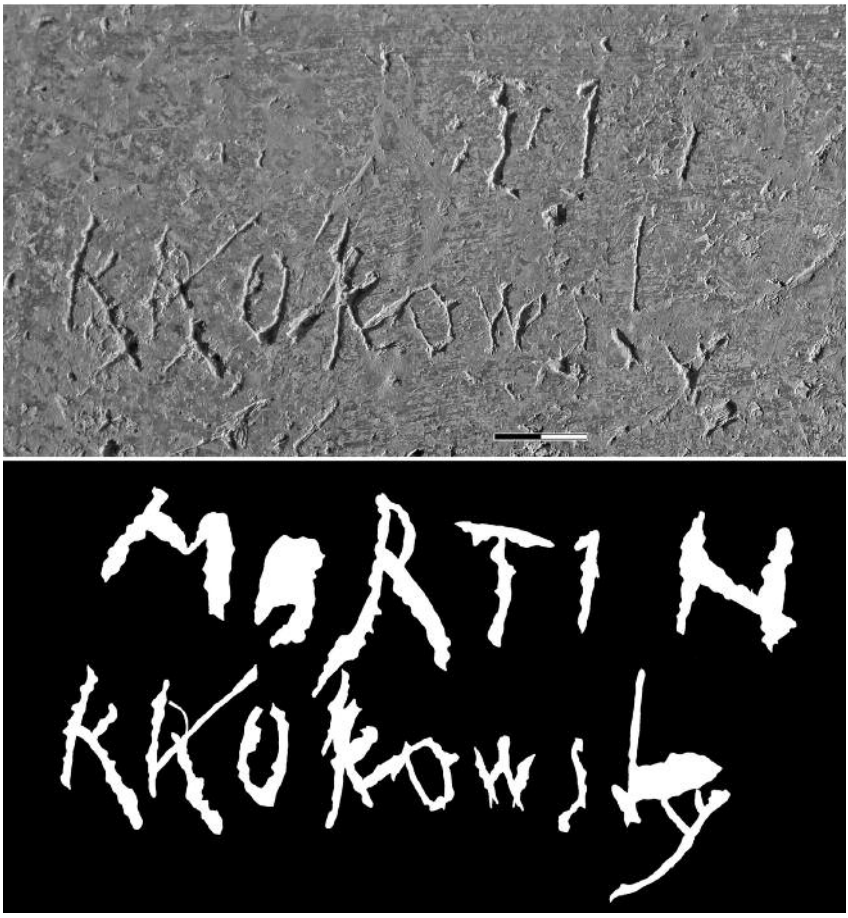

2

Таблиця XXXVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6963; **2** – № 6964

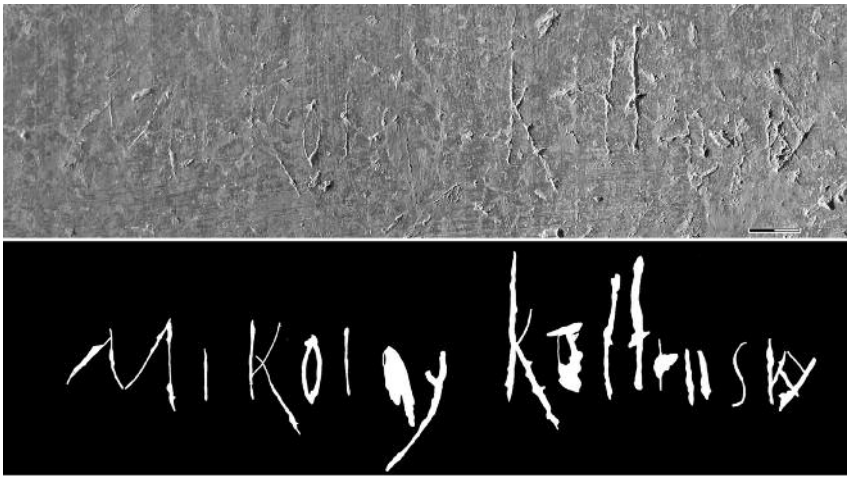

1

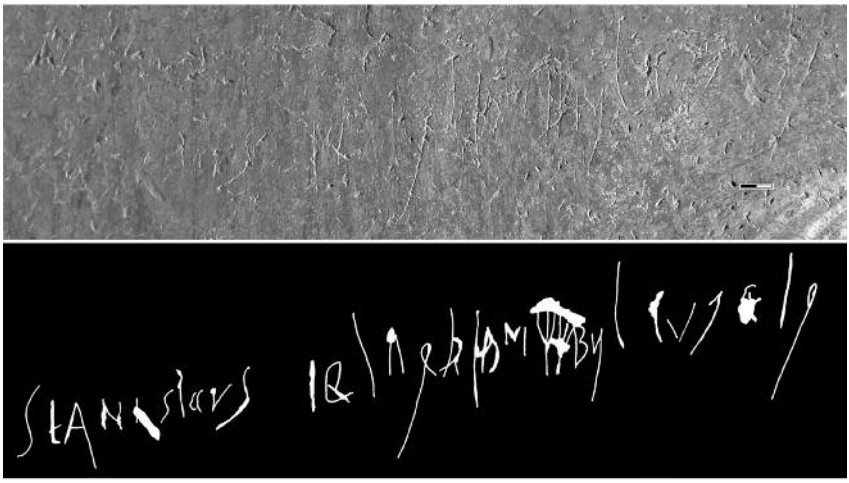

2

3

Таблиця XXXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6965; **2** – № 6966; **3** – № 6967

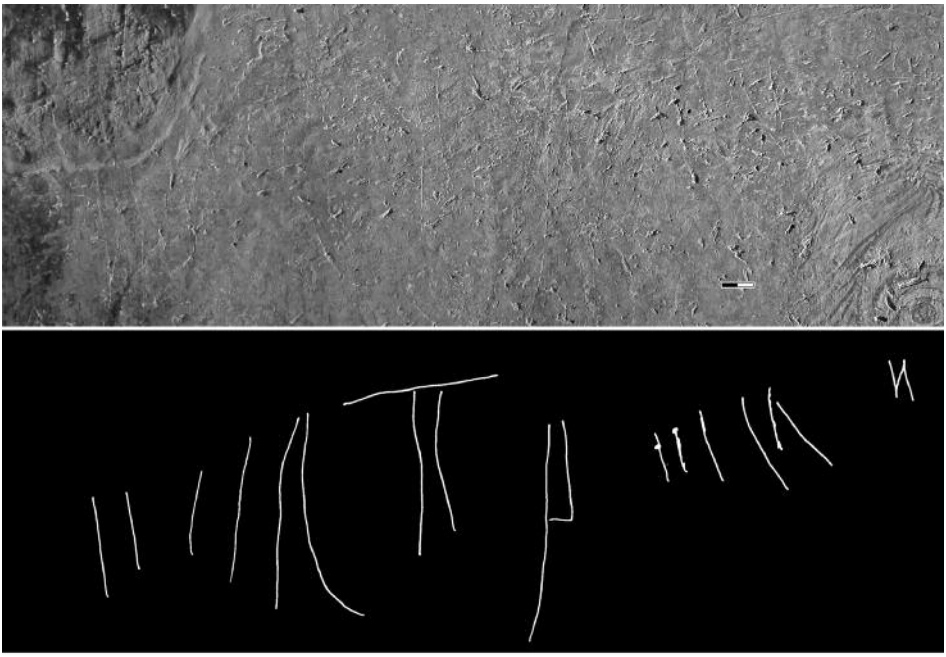

1

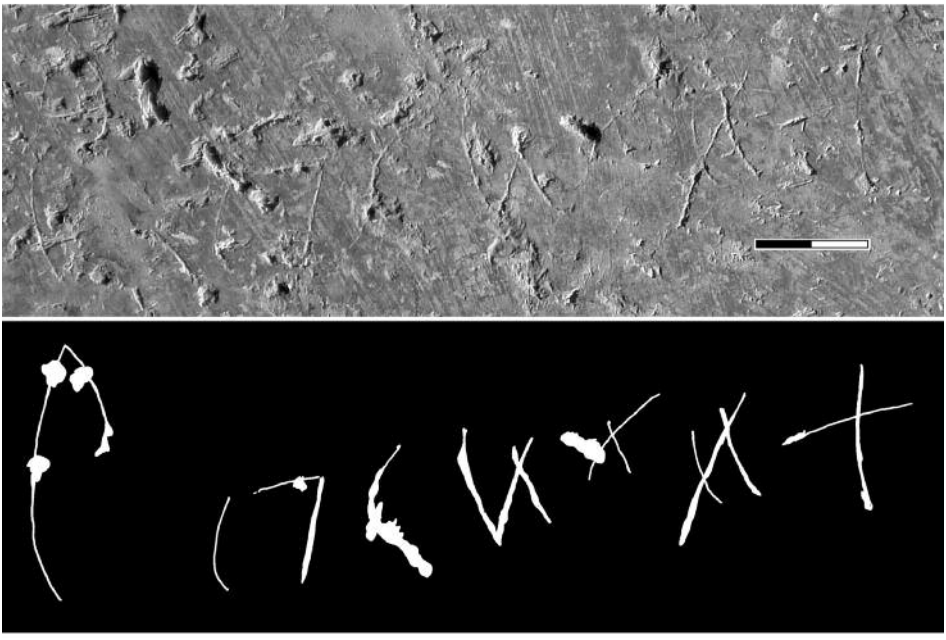

2

Таблиця XXXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6968; **2** – № 6969

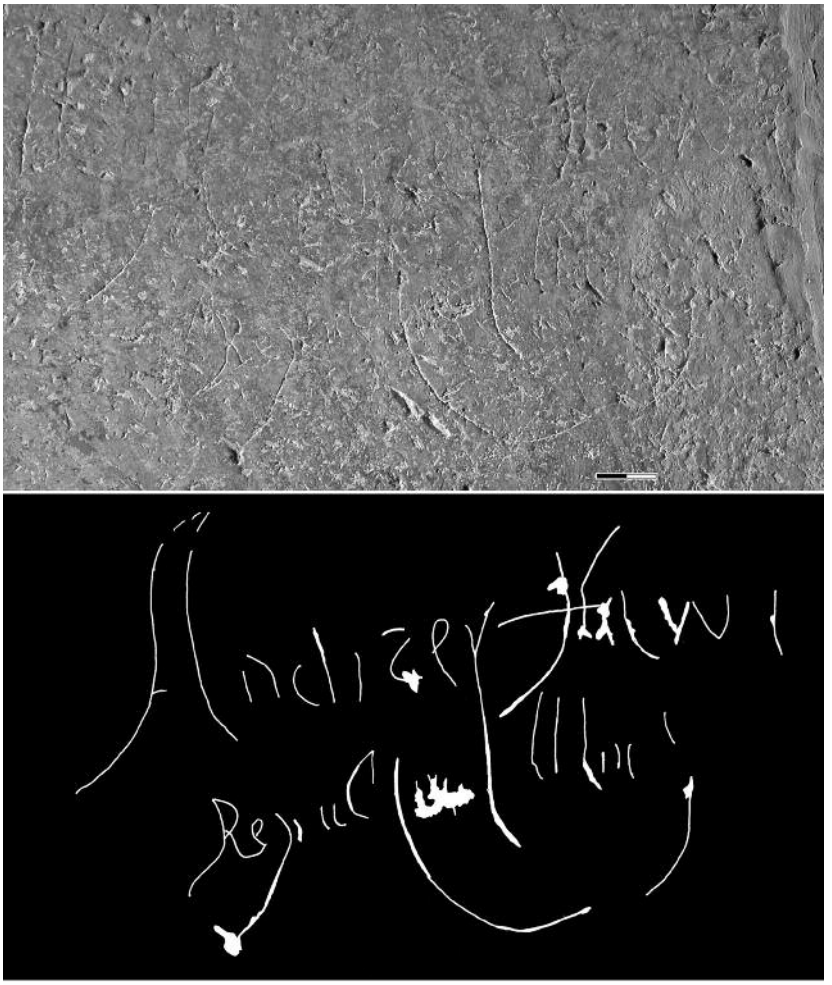

1

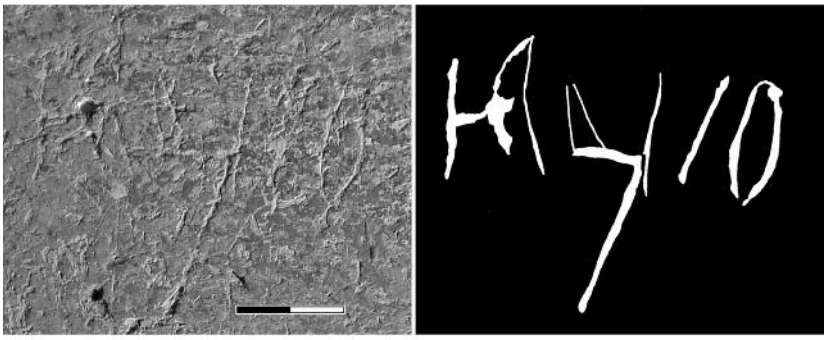

2

Таблиця XXXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6970; **2** – № 6971

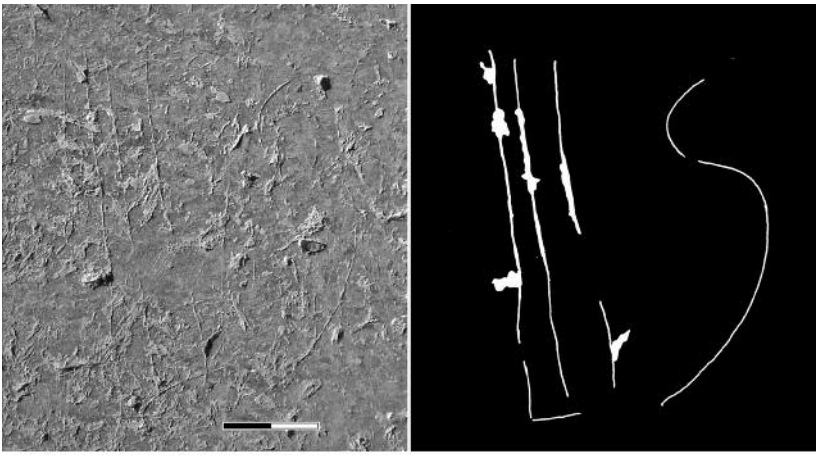

1

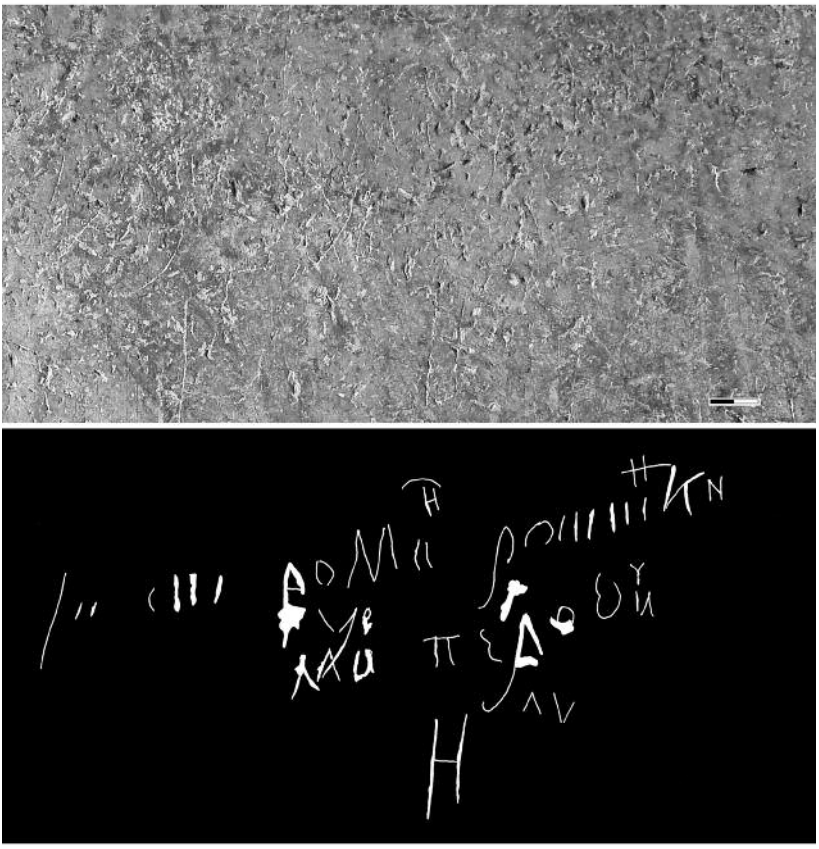

2

Таблиця XL
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6972; **2** – № 6973

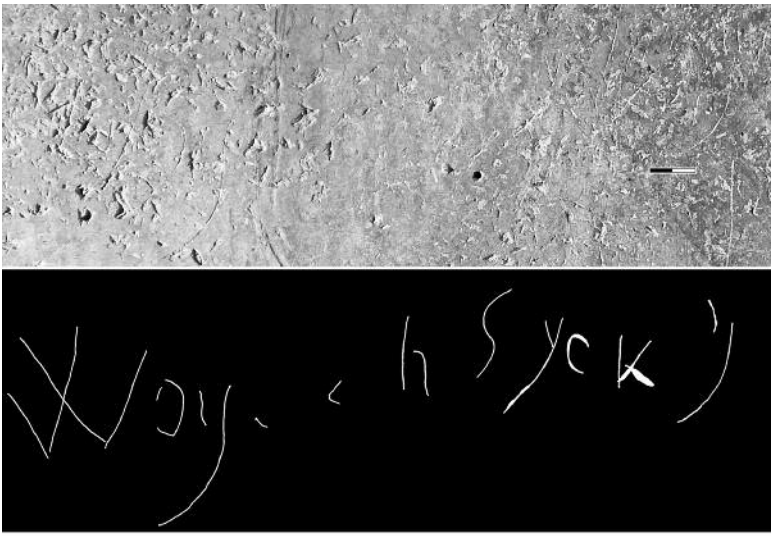

1

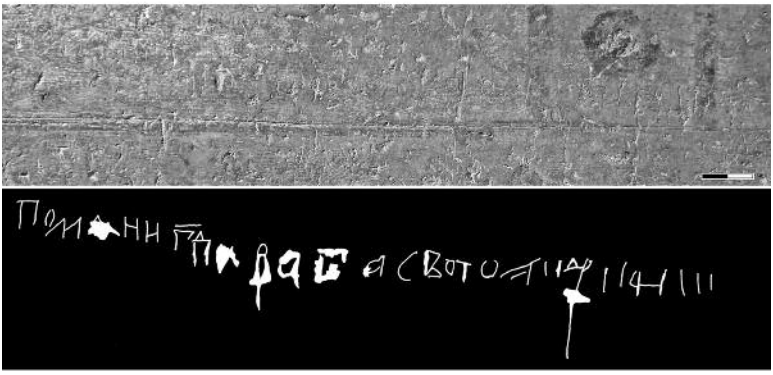

2

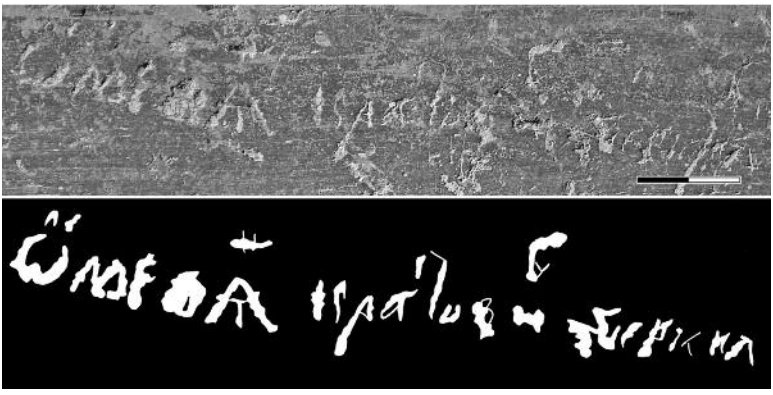

3

Таблиця XLI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6974; **2** – № 6975; **3** – № 6976

1

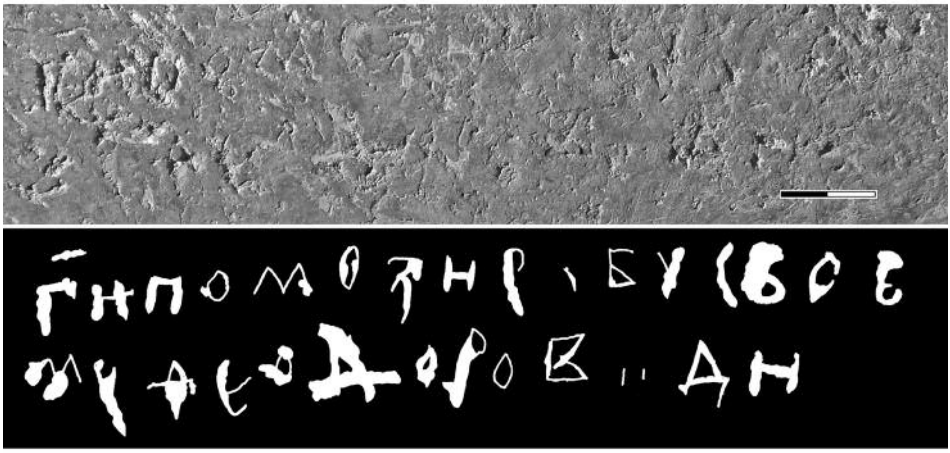

2

3

Таблиця XLII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6977; **2** – № 6978; **3** – № 117

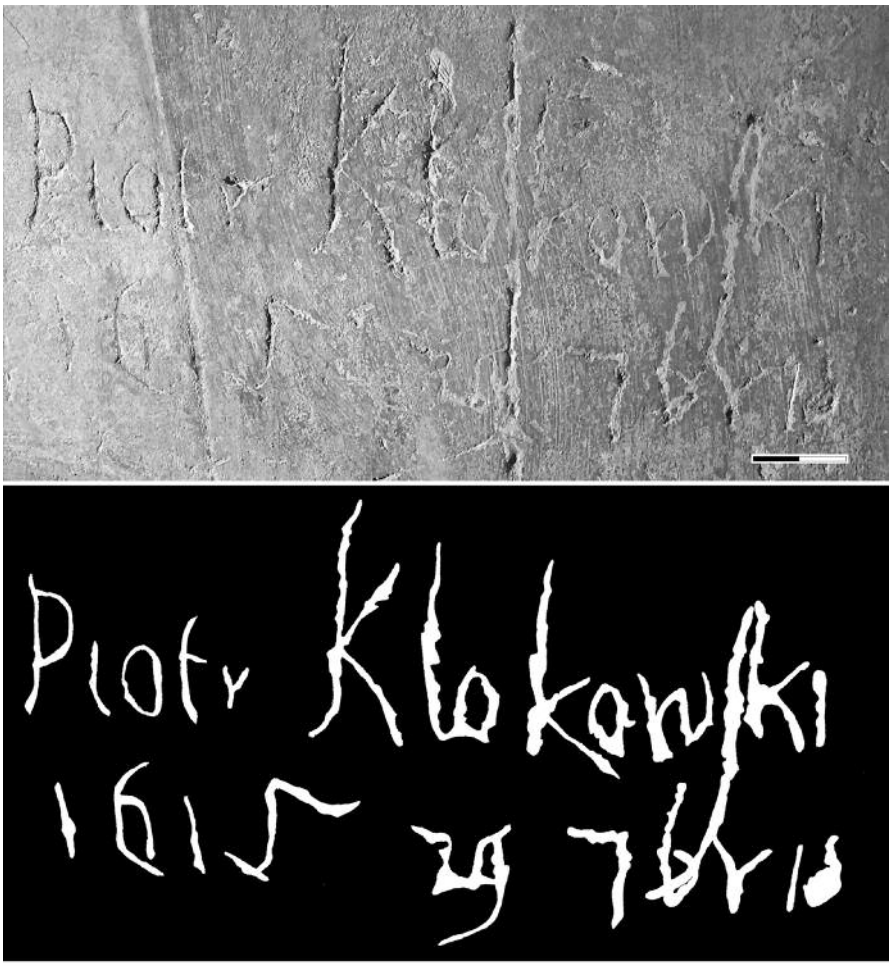

1

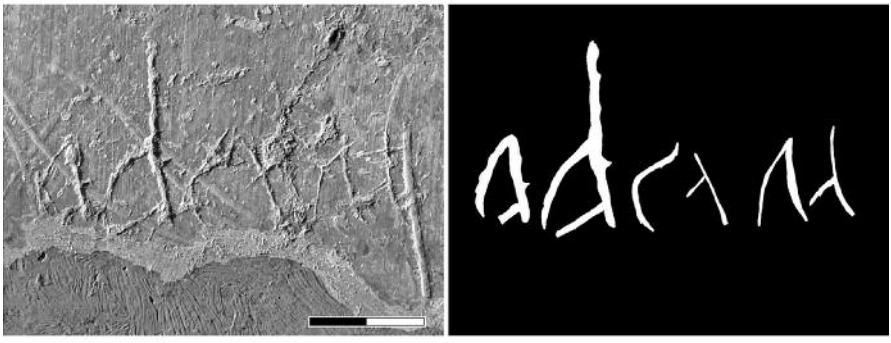

2

Таблиця XLIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 425; **2** – № 6979

Таблиця XLIV
Фотографія графіті № 172

Таблиця XLV
Прорисовка графіті № 172

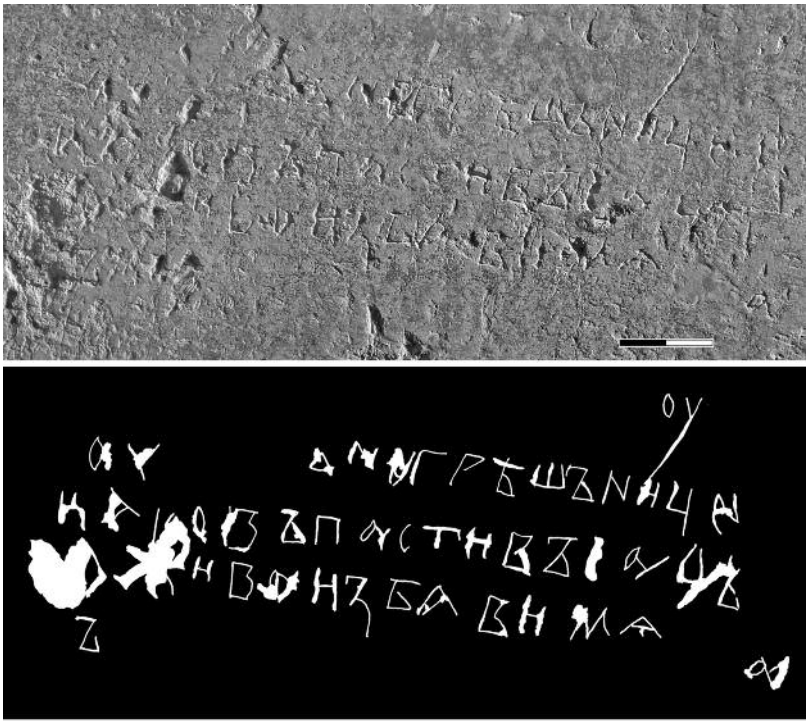

1

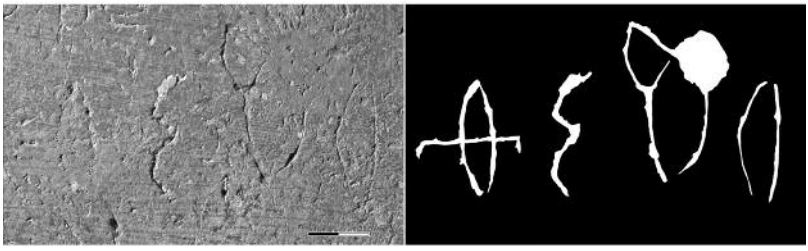

2

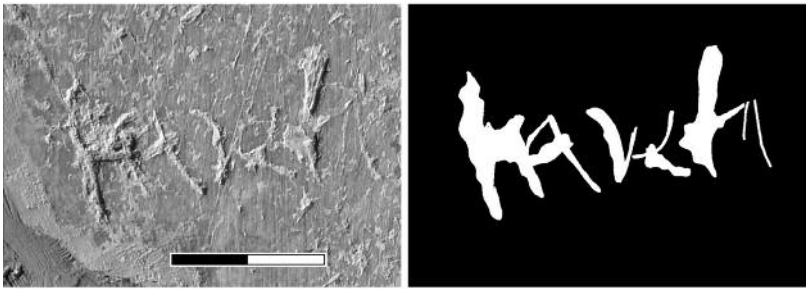

3

Таблиця XLVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6980, № 6981 (вгорі праворуч), № 6982 (вгорі ліворуч); **2** – № 6983; **3** – № 6984

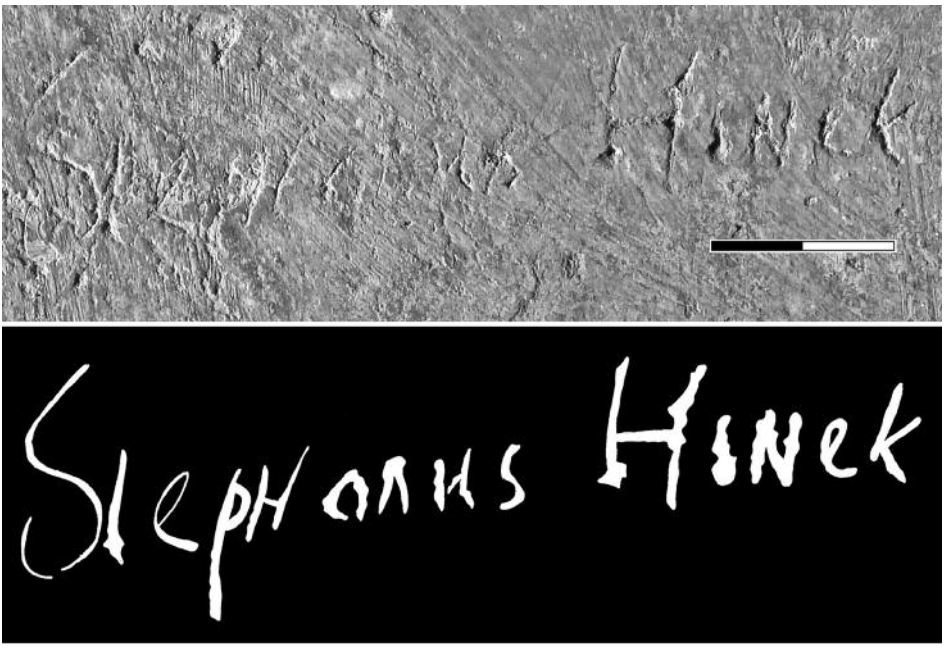

1

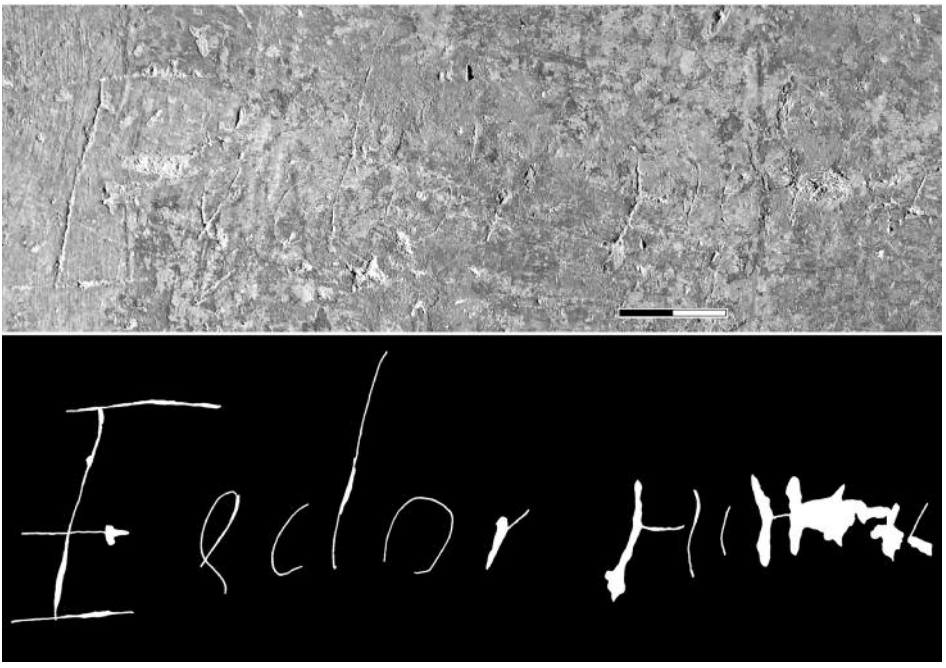

2

Таблиця XLVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6985; **2** – № 6986

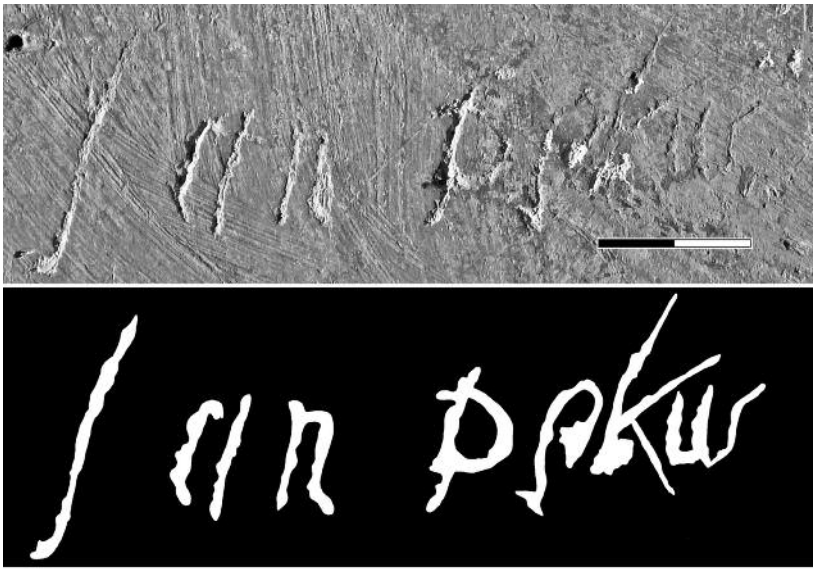

1

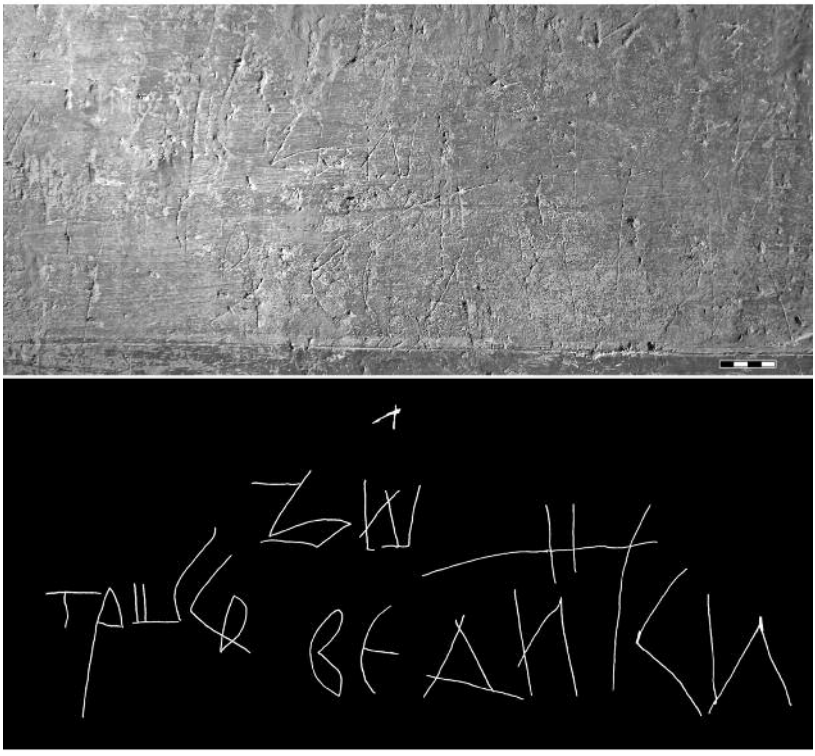

2

Таблиця XLVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6987; **2** – № 6988

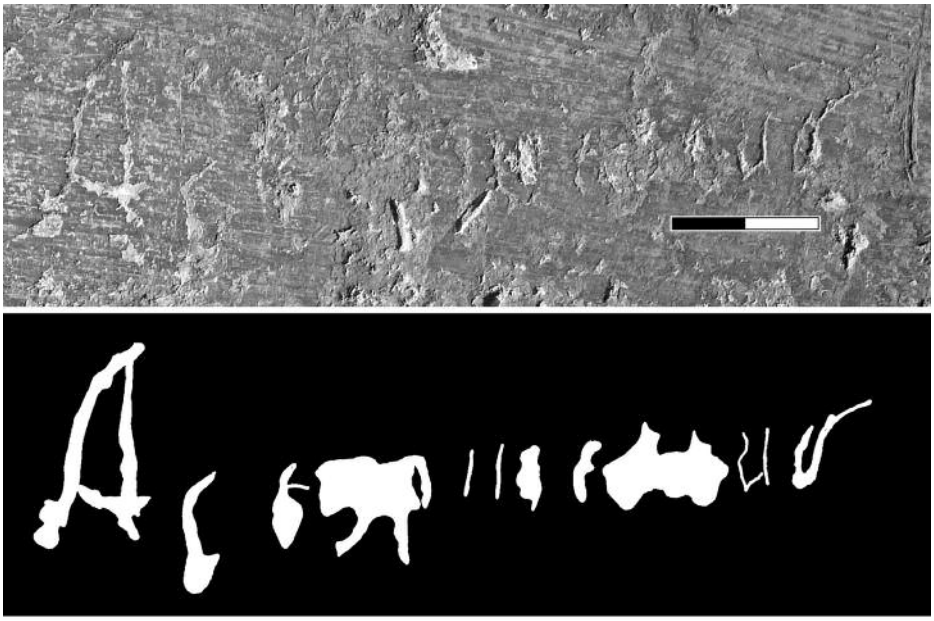

1

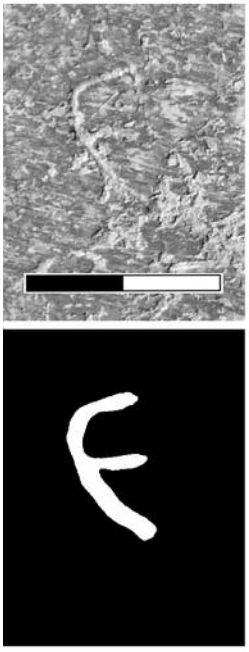

2

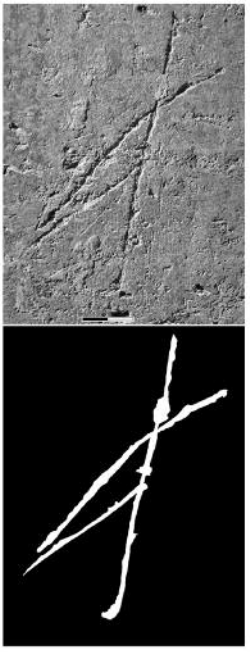

3

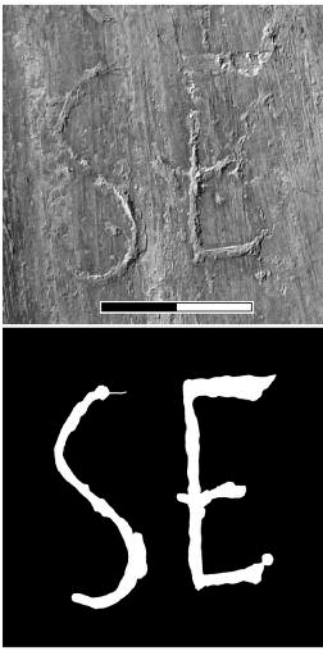

4

Таблиця XLIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6989; **2** – № 6990; **3** – № 6991; **4** – № 6992

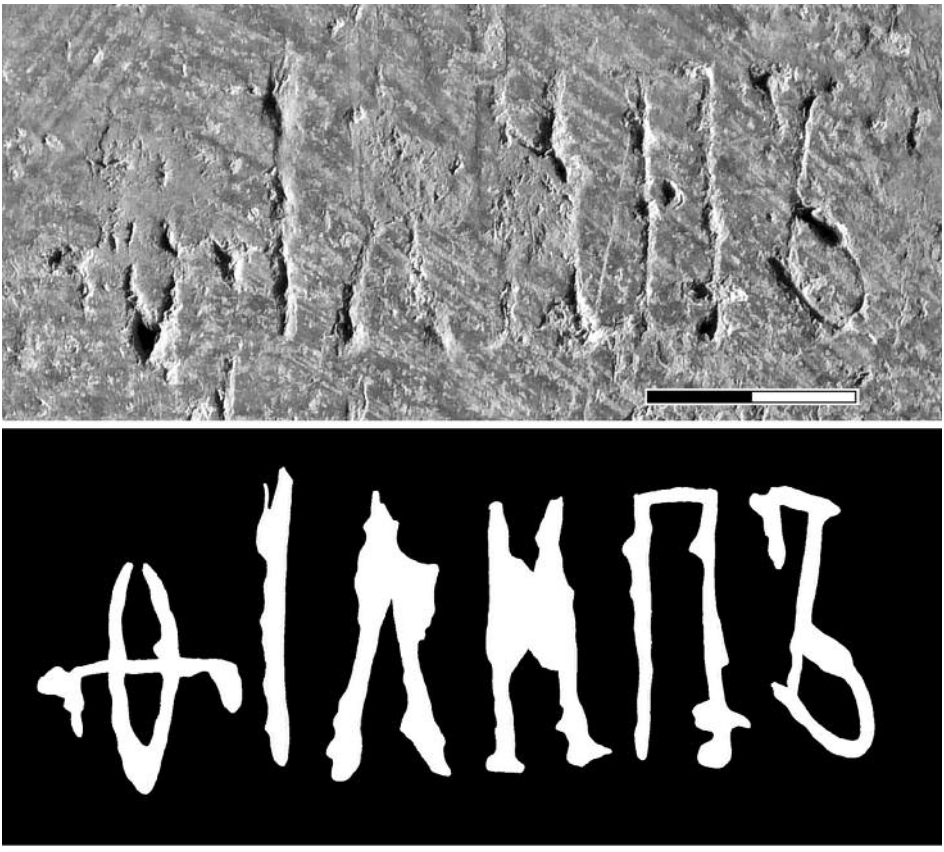

1

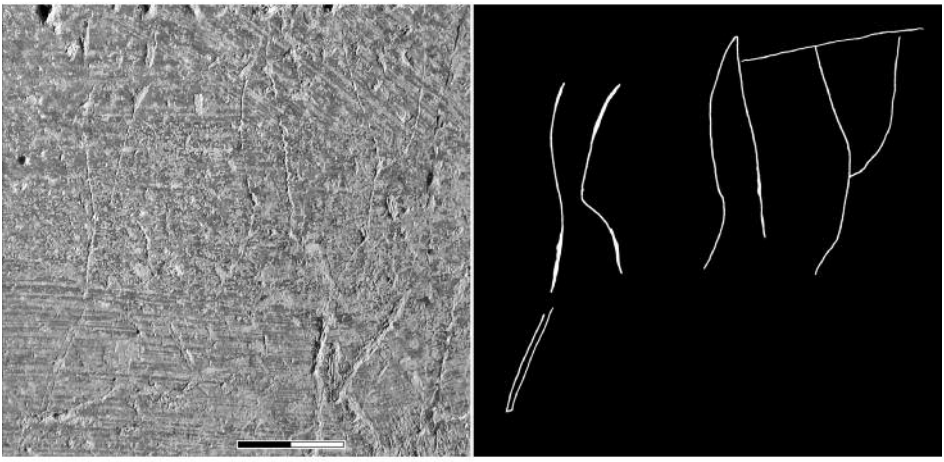

2

Таблиця L
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6993; **2** – № 6994

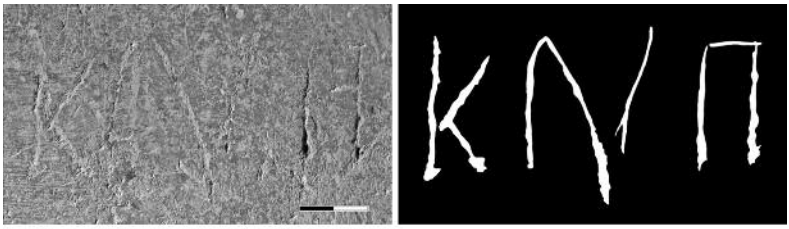

1

2

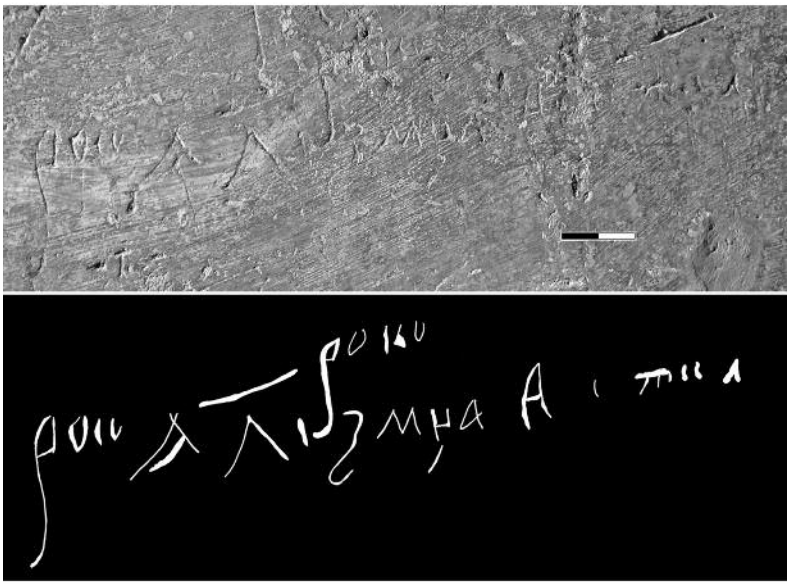

3

Таблиця LI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6995; **2** – № 6996; **3** – № 6997

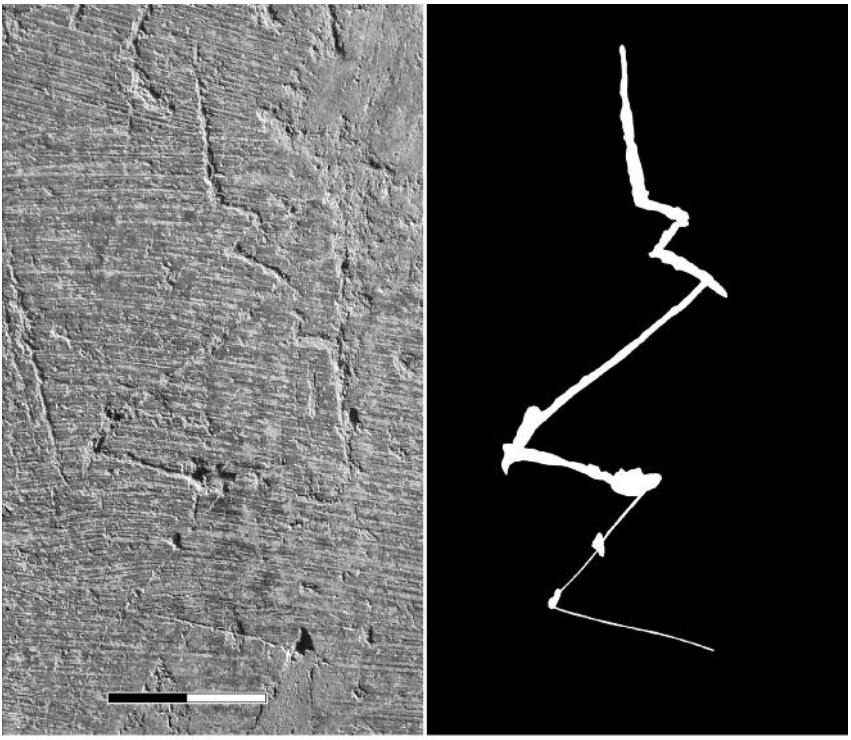

1

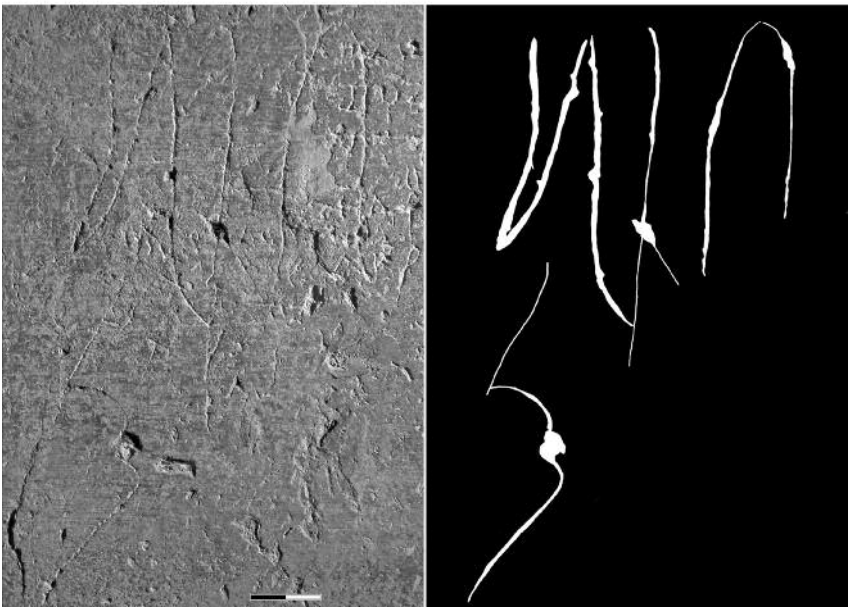

2

Таблиця LII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 6998; **2** – № 6999

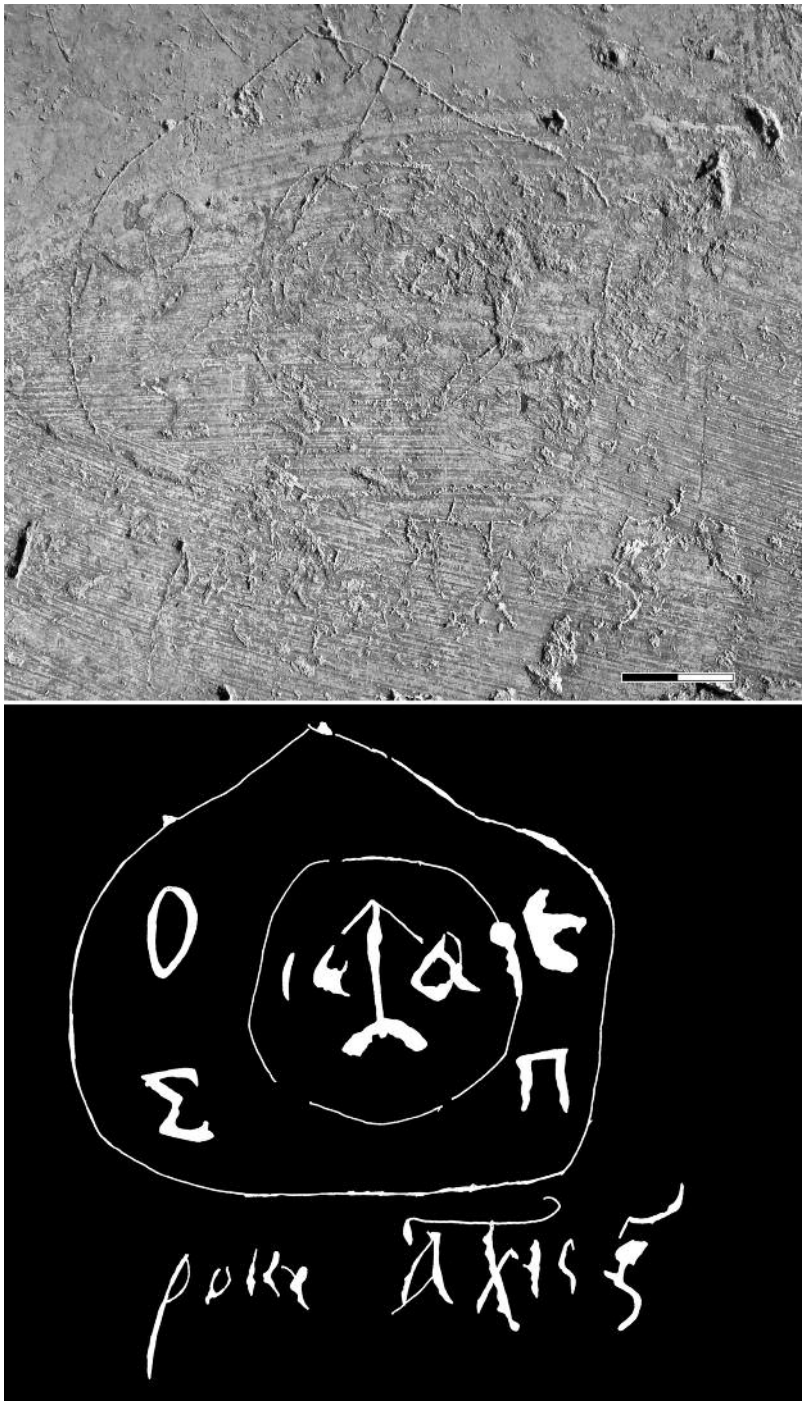

Таблиця LIII
Фотографія та прорисовка графіті № 7000

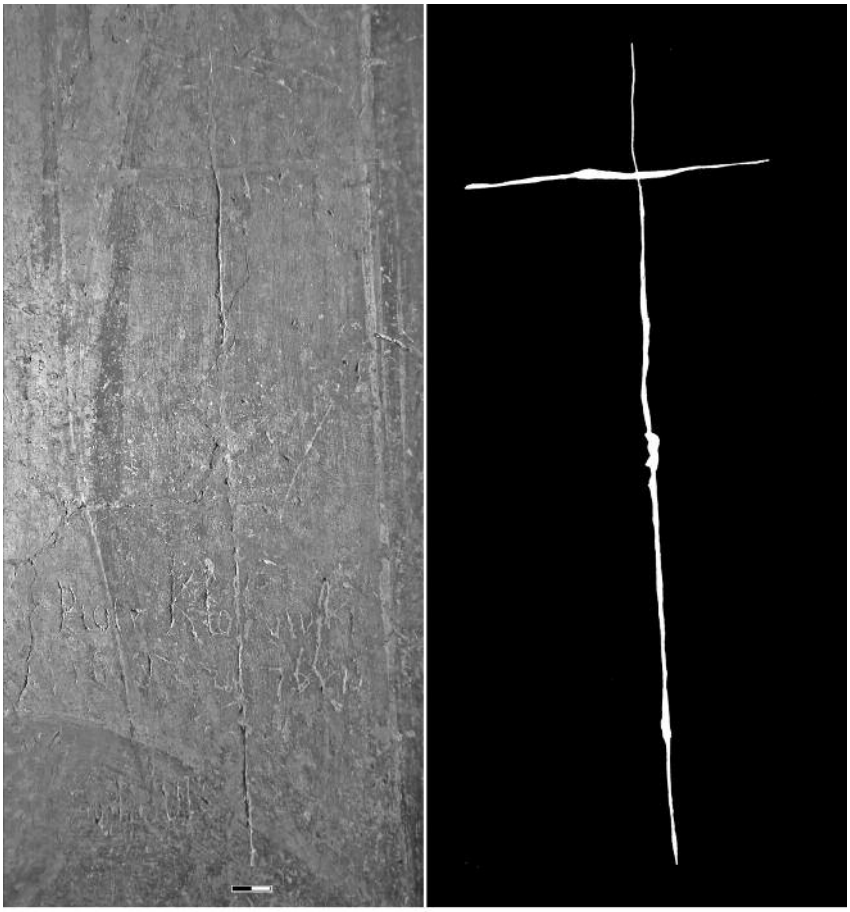

1

2

Таблиця LIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7001; **2** – № 7002

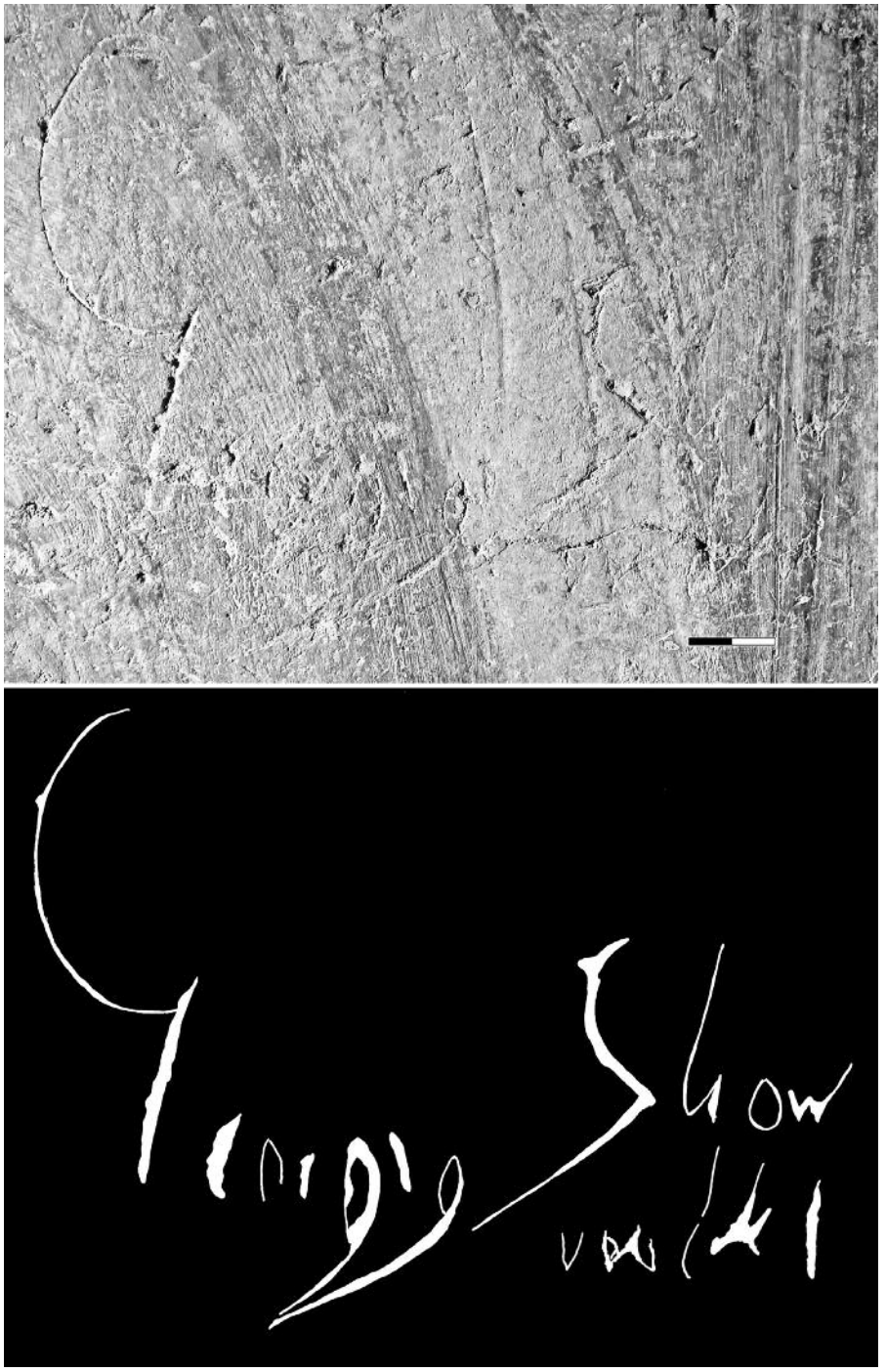

Таблиця LV
Фотографія та прорисовка графіті № 7003

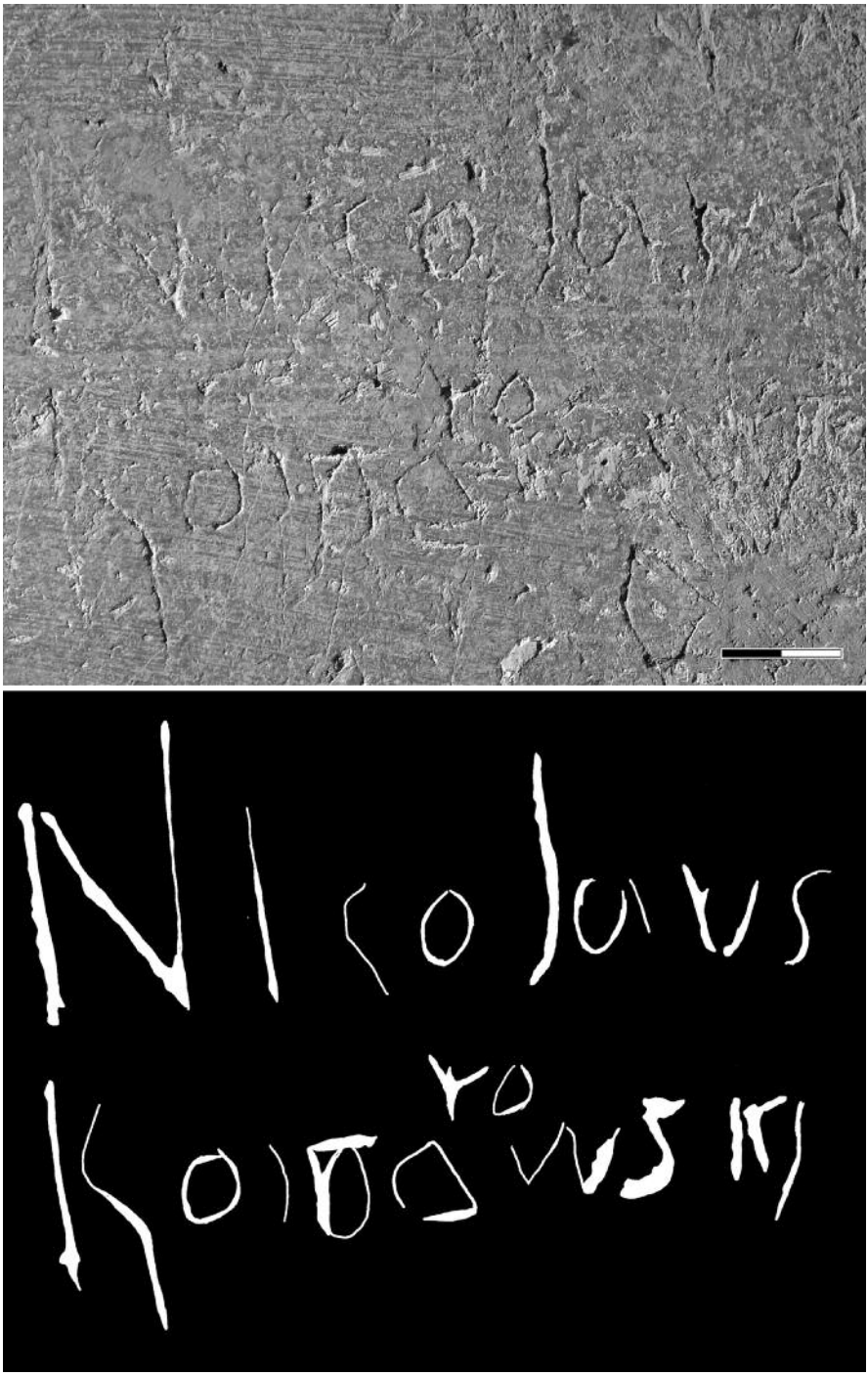

Таблиця LVI
Фотографія та прорисовка графіті № 7004

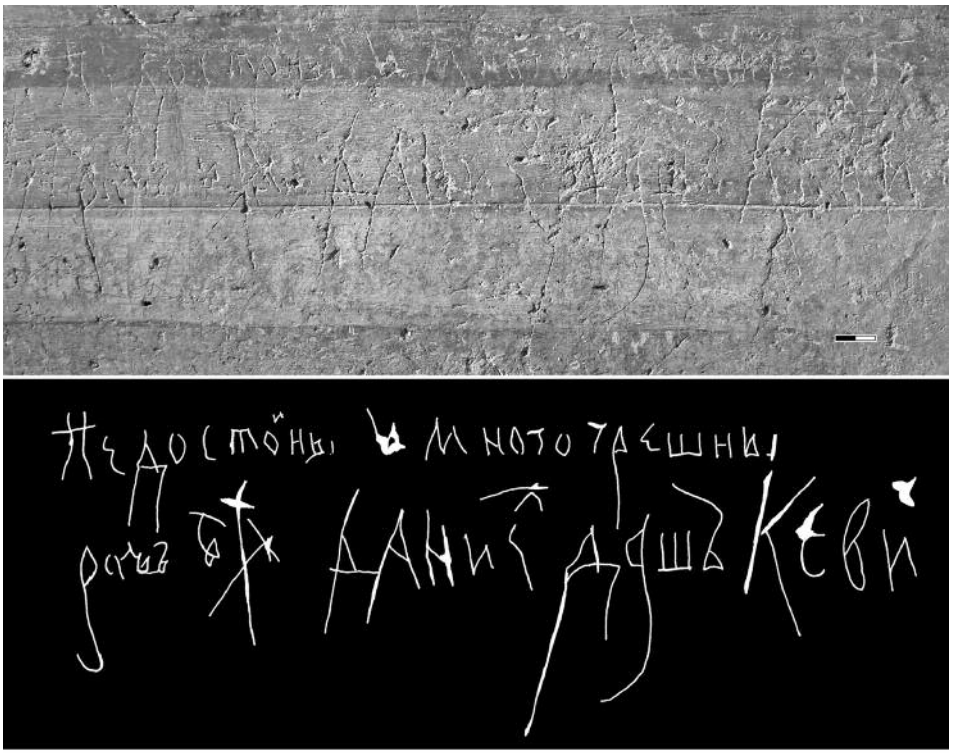

1

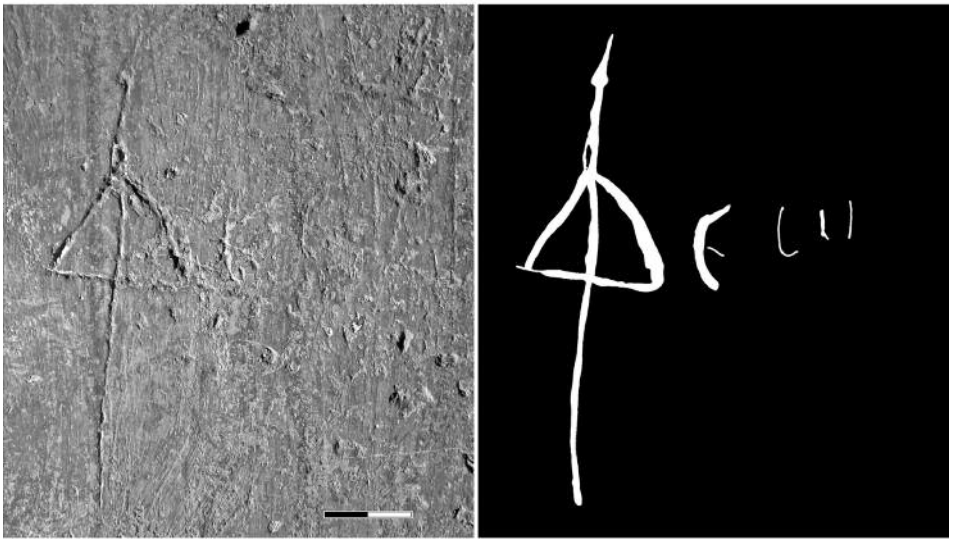

2

Таблиця LVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7005; **2** – № 7006

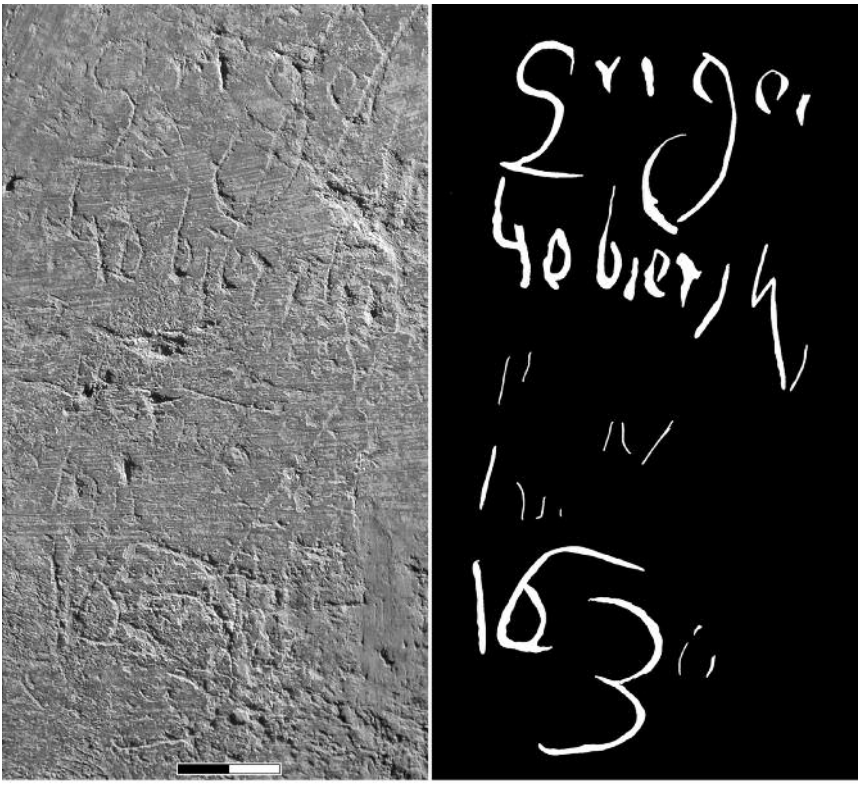

1

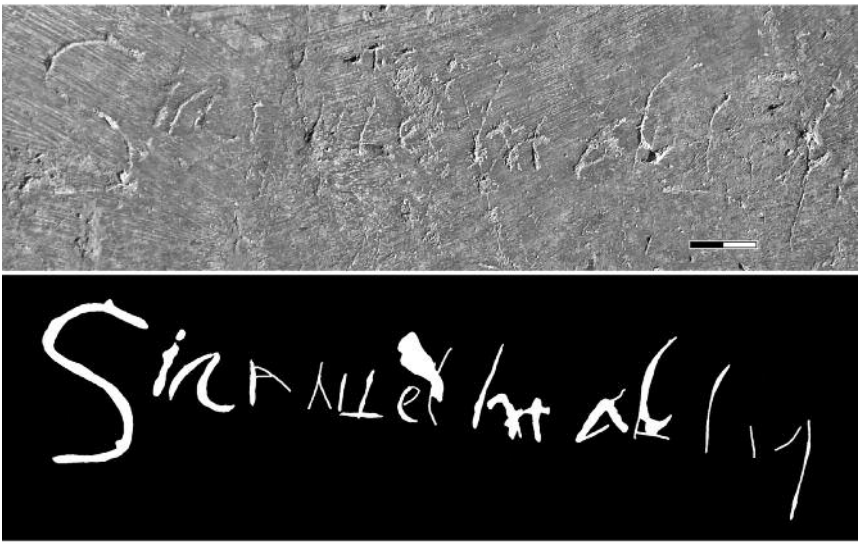

2

Таблиця LVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7007; **2** – № 7008

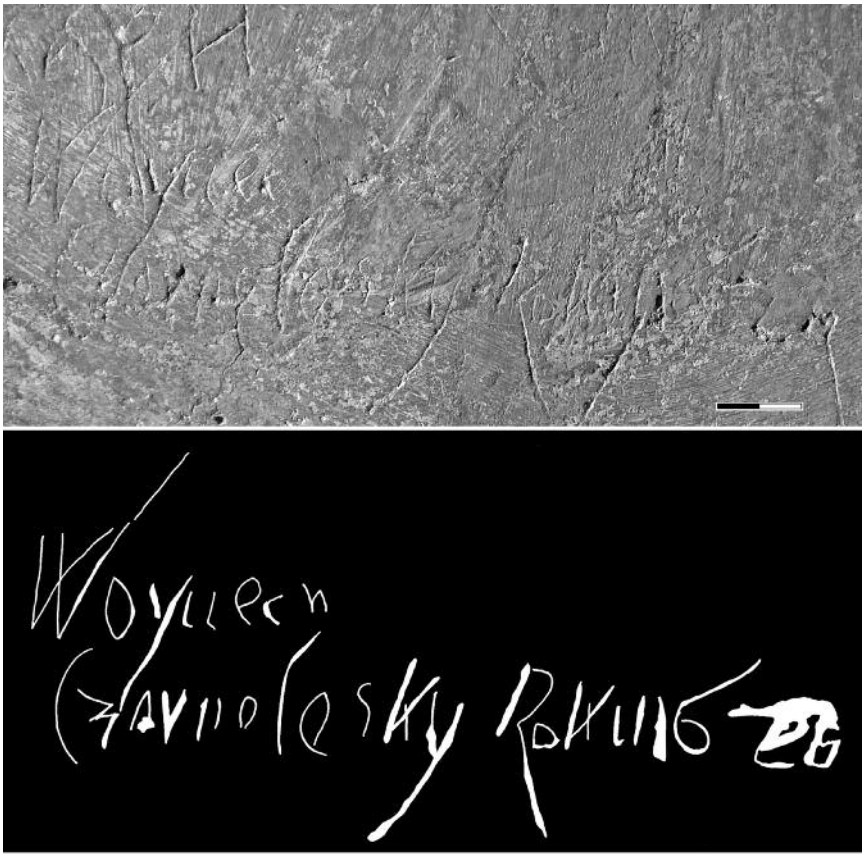

1

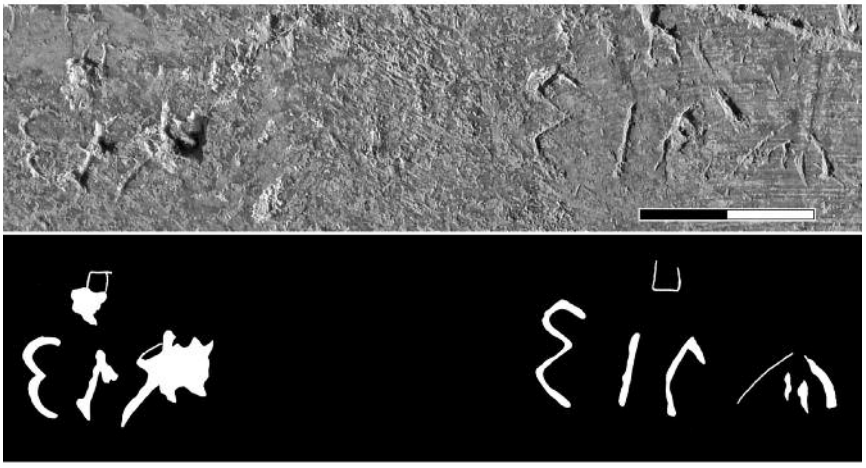

2

Таблиця LIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7009; **2** – № 7010

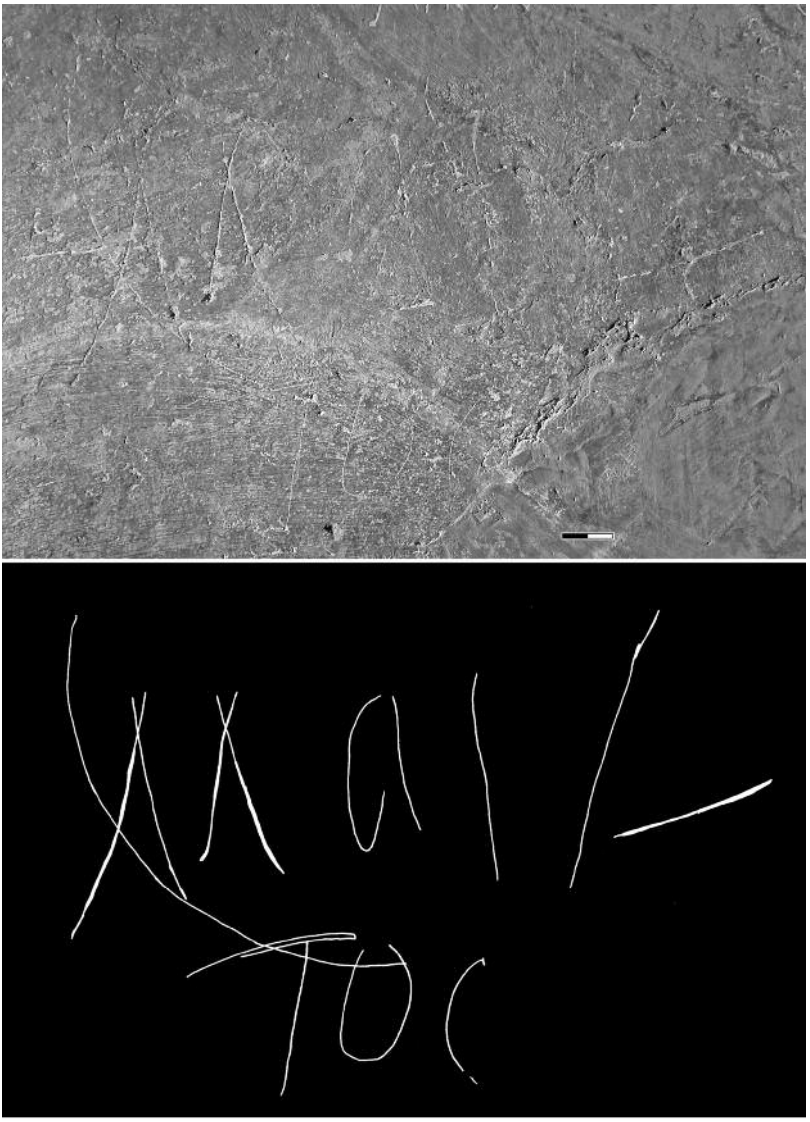

1

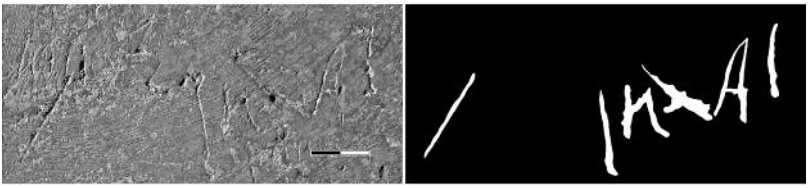

2

Таблиця LX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7011; **2** – № 7012

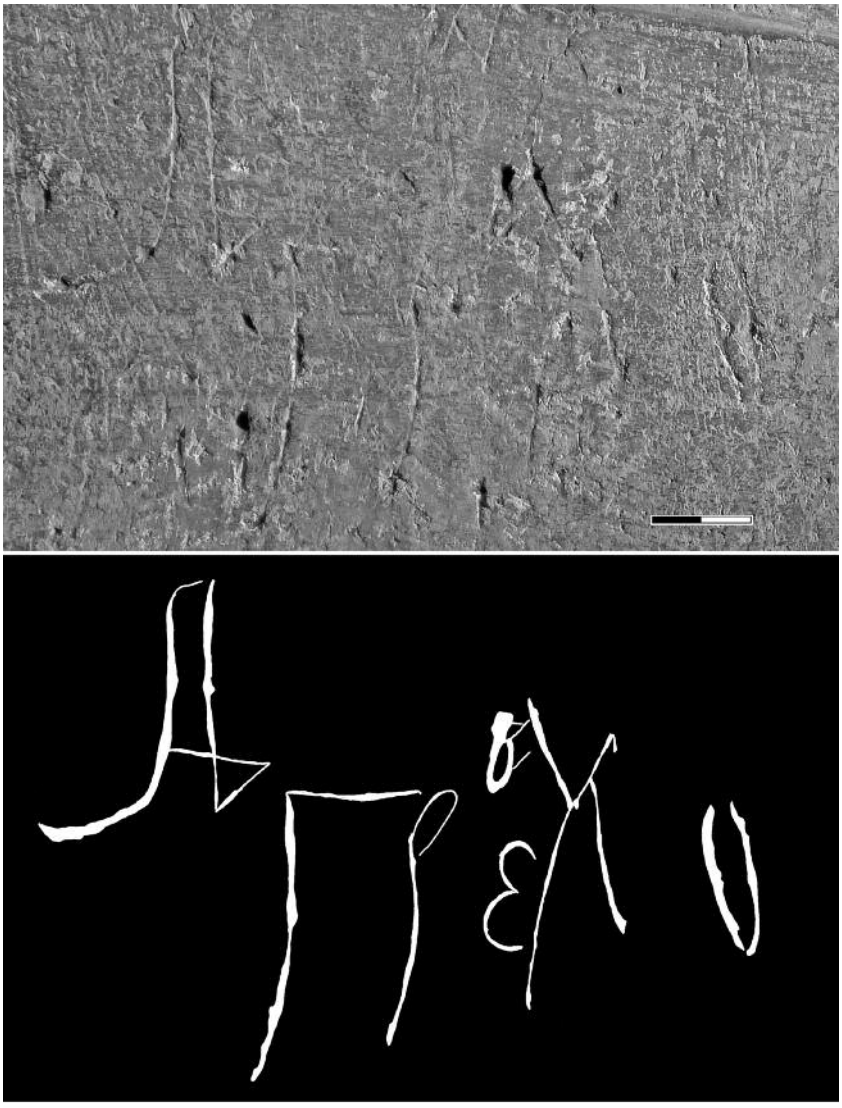

1

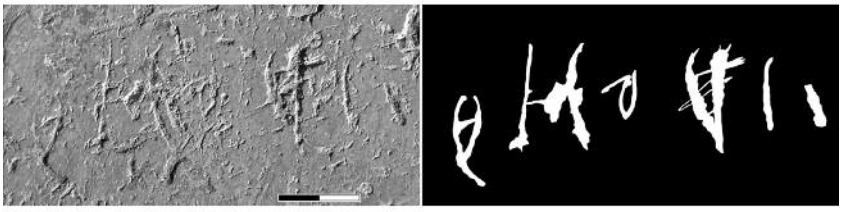

2

Таблиця LXI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7013; **2** – № 7014

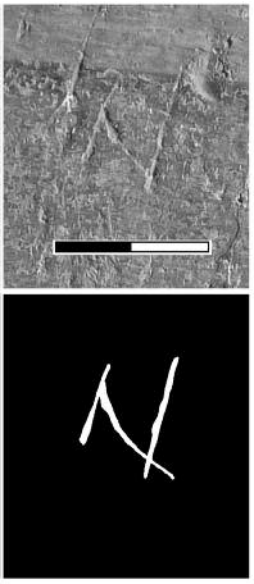

1

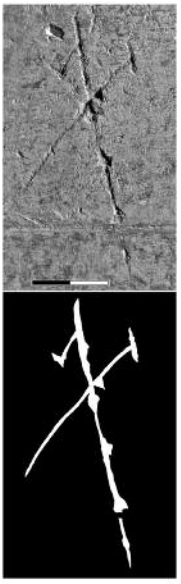

2

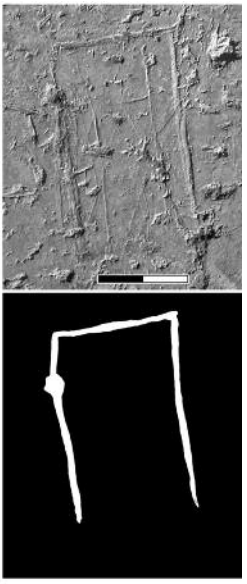

3

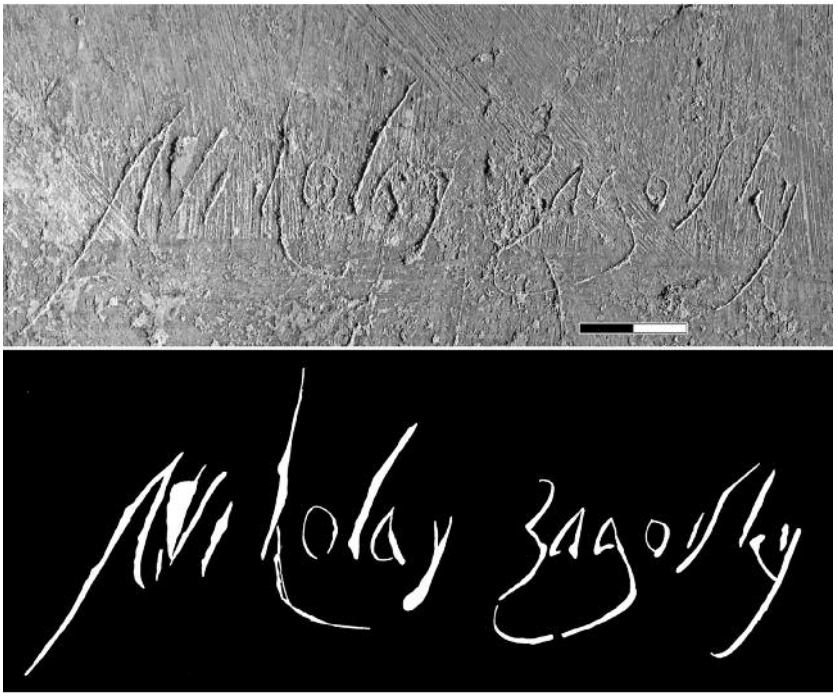

4

Таблиця LXII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7015; **2** – № 7016; **3** – № 7017; **4** – № 7018

1

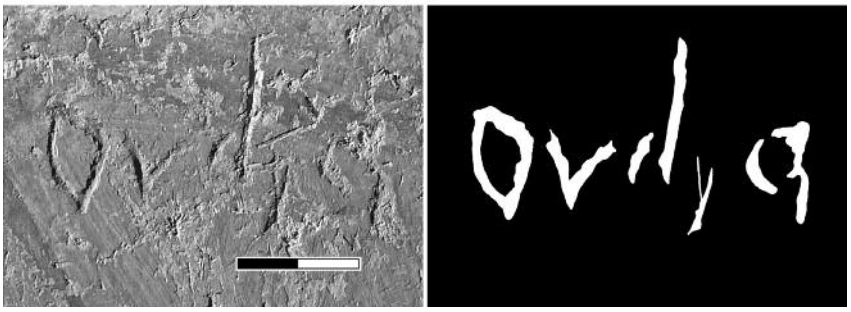

2

Таблиця LXIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7019; **2** – № 7020

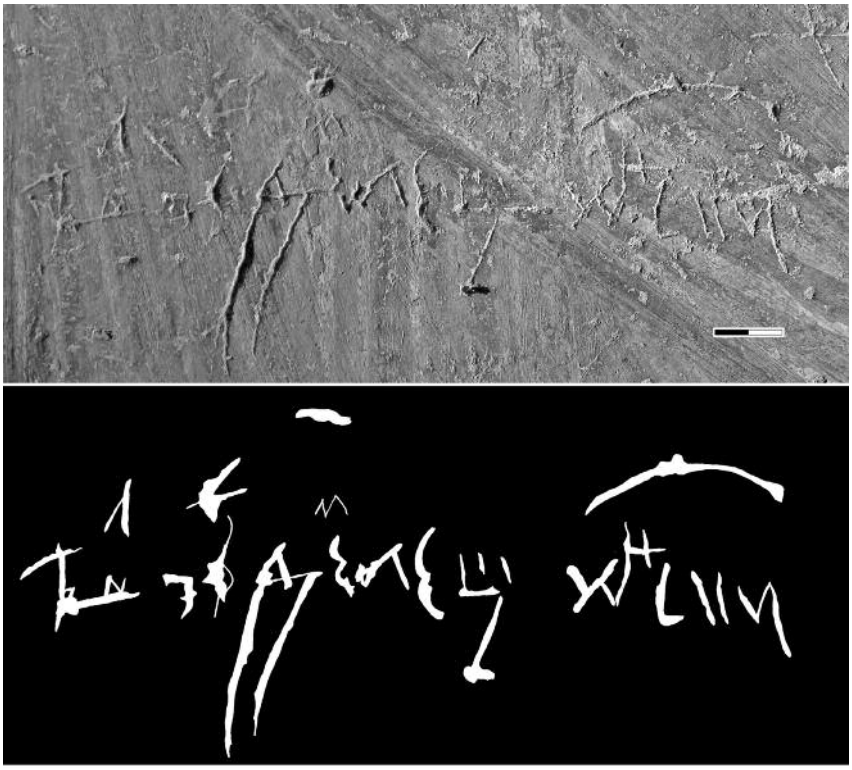

1

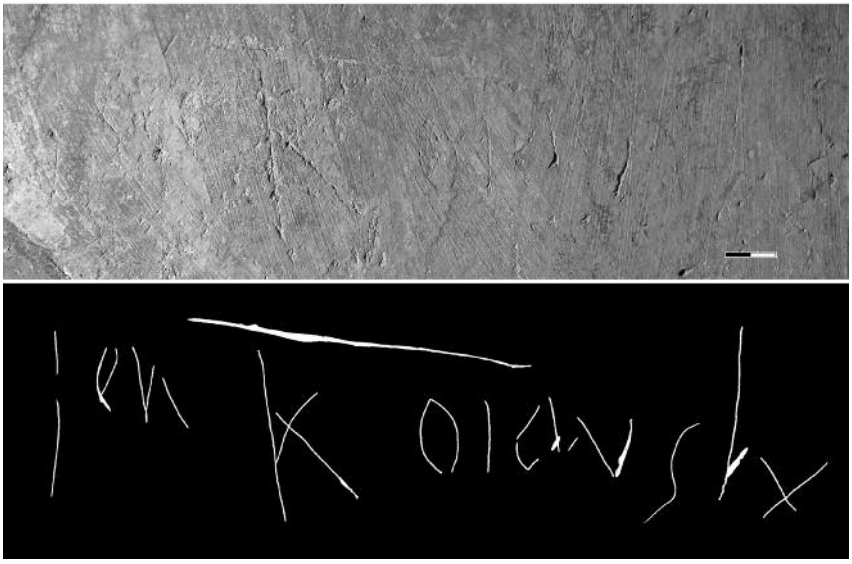

2

Таблиця LXIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7021; **2** – № 7022

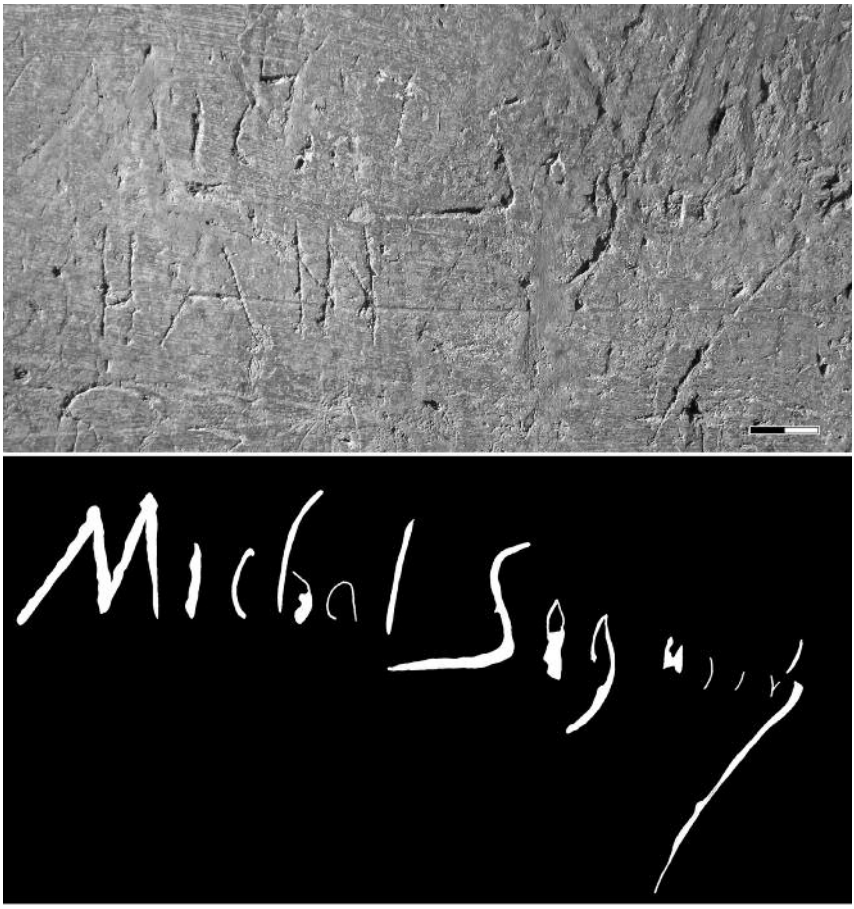

1

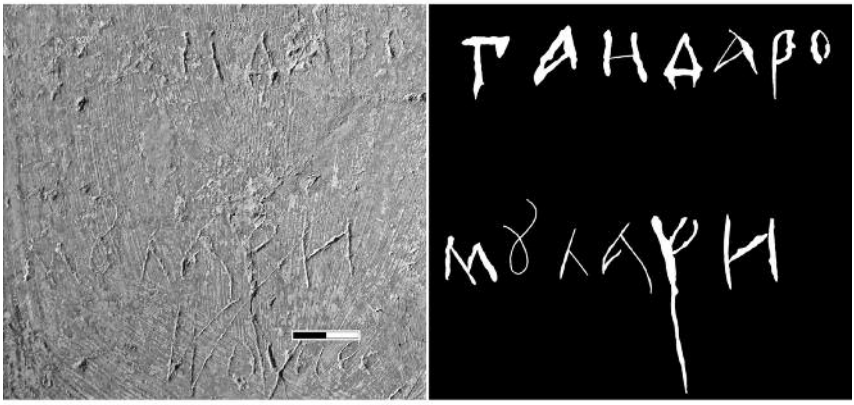

2

Таблиця LXV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7023; **2** – № 7024

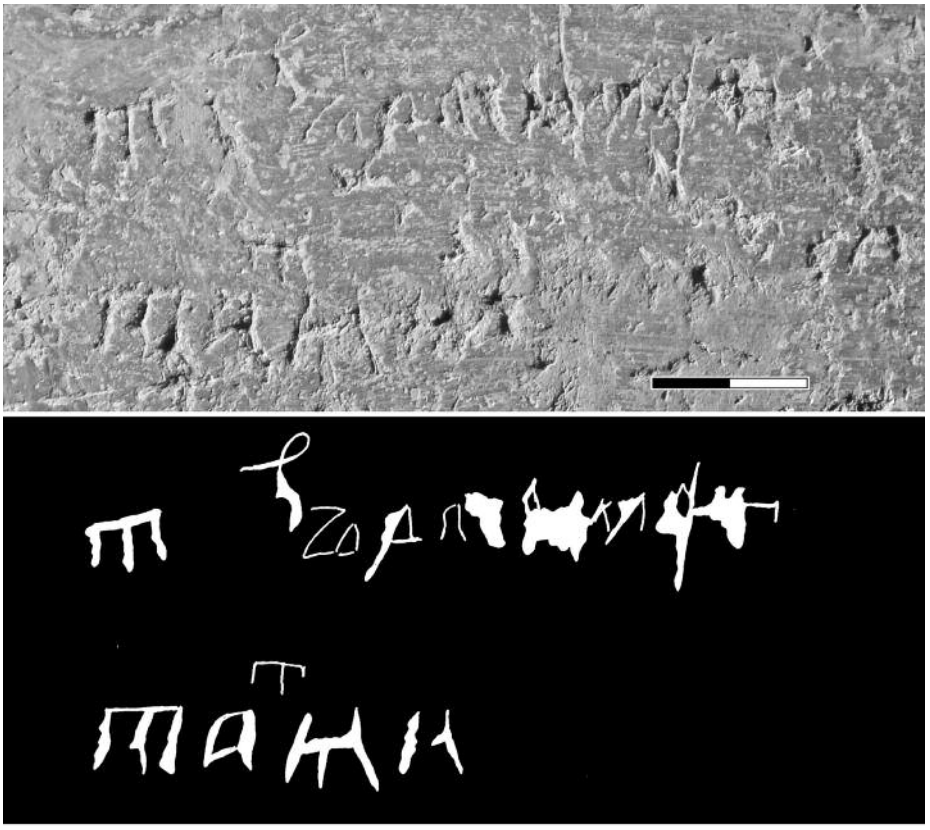

1

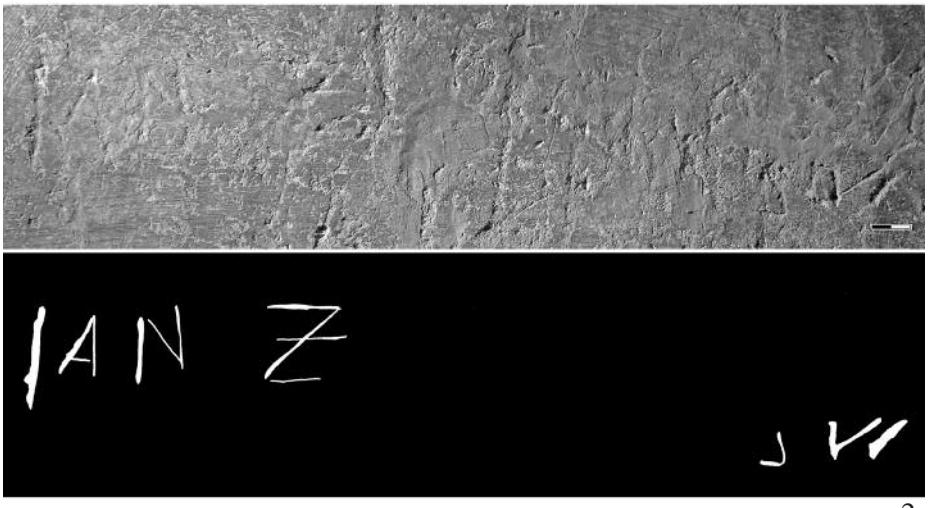

2

Таблиця LXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7025; **2** – № 7026

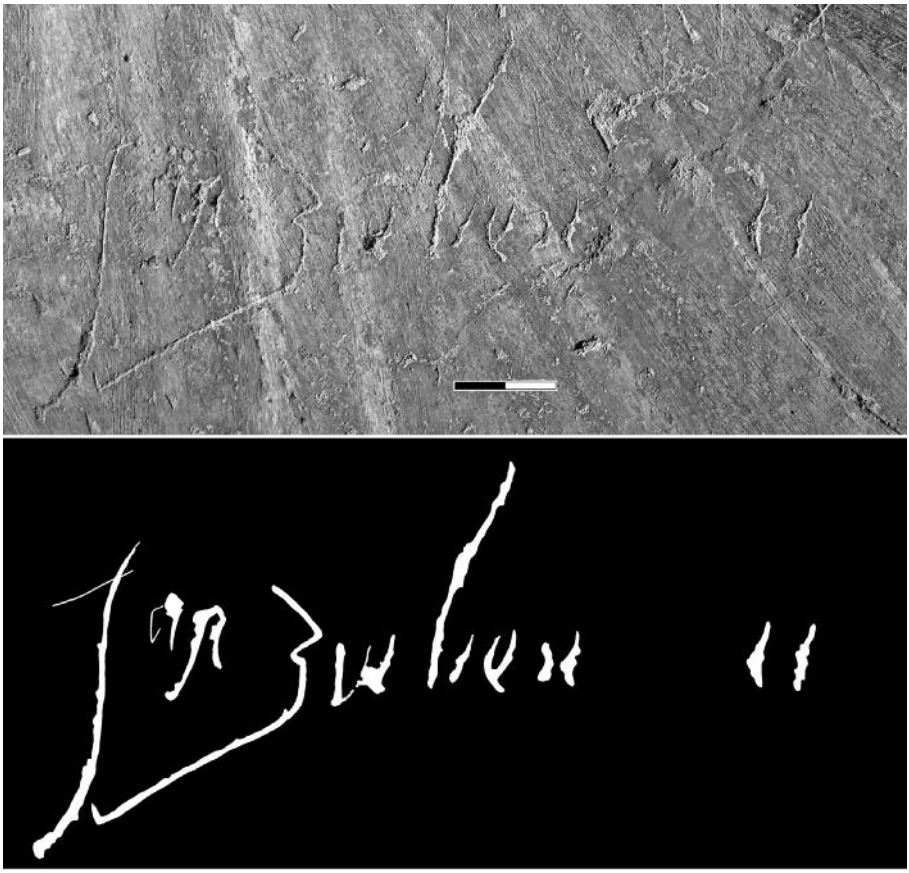

1

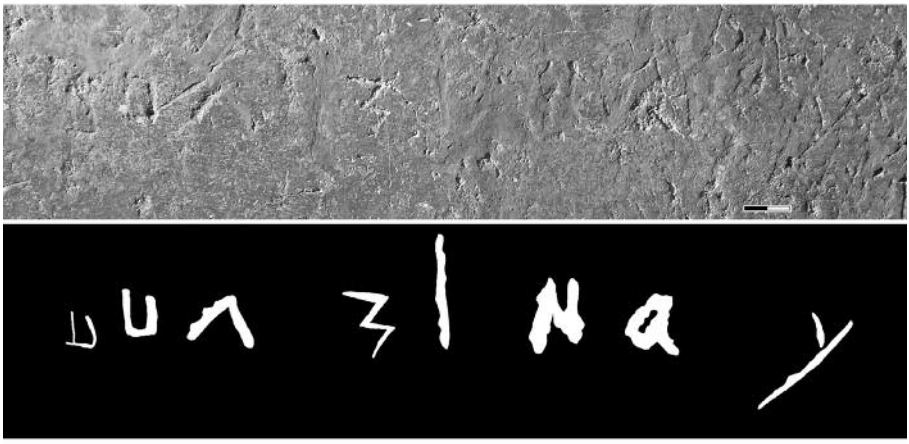

2

Таблиця LXVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7027; **2** – № 7028

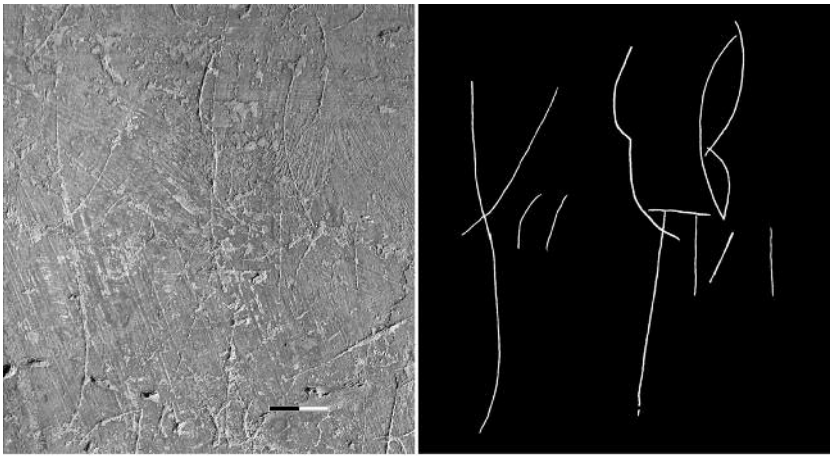

1

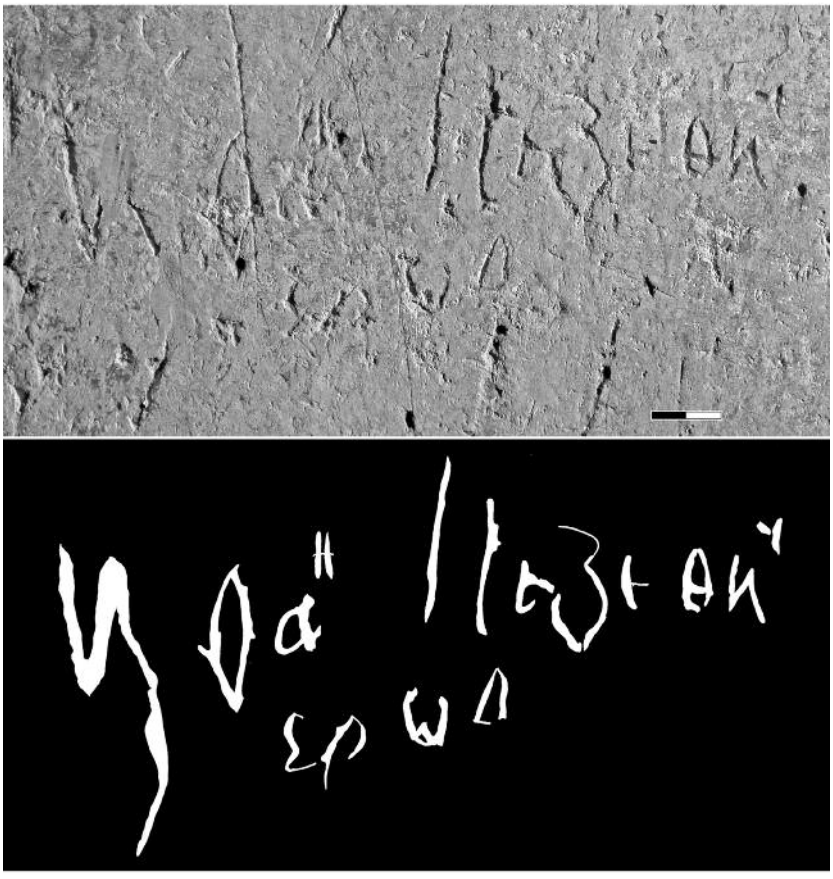

2

Таблиця LXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7029; **2** – № 7030

1

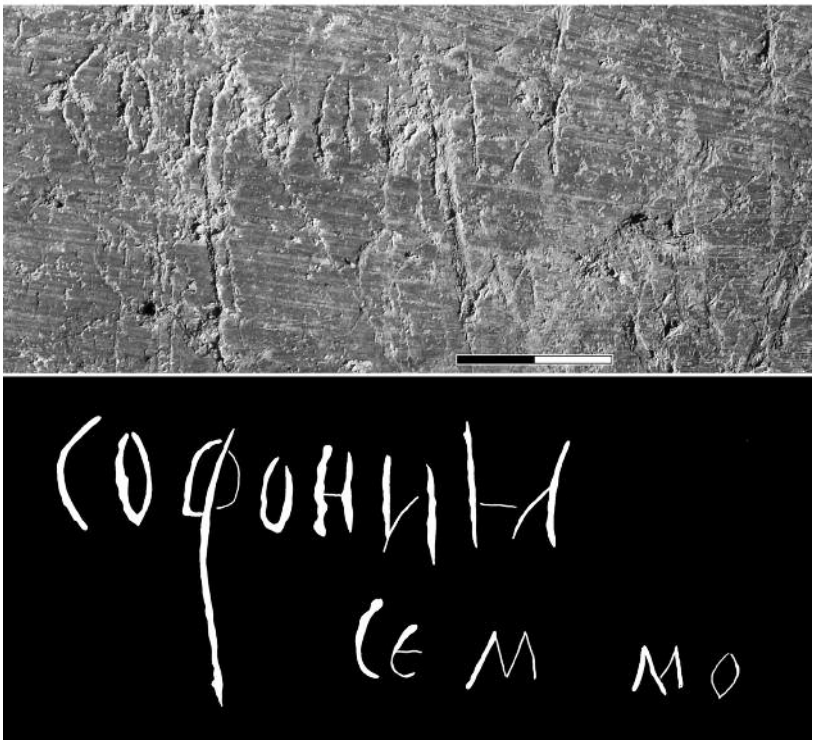

2

Таблиця LXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7031; **2** – № 7032

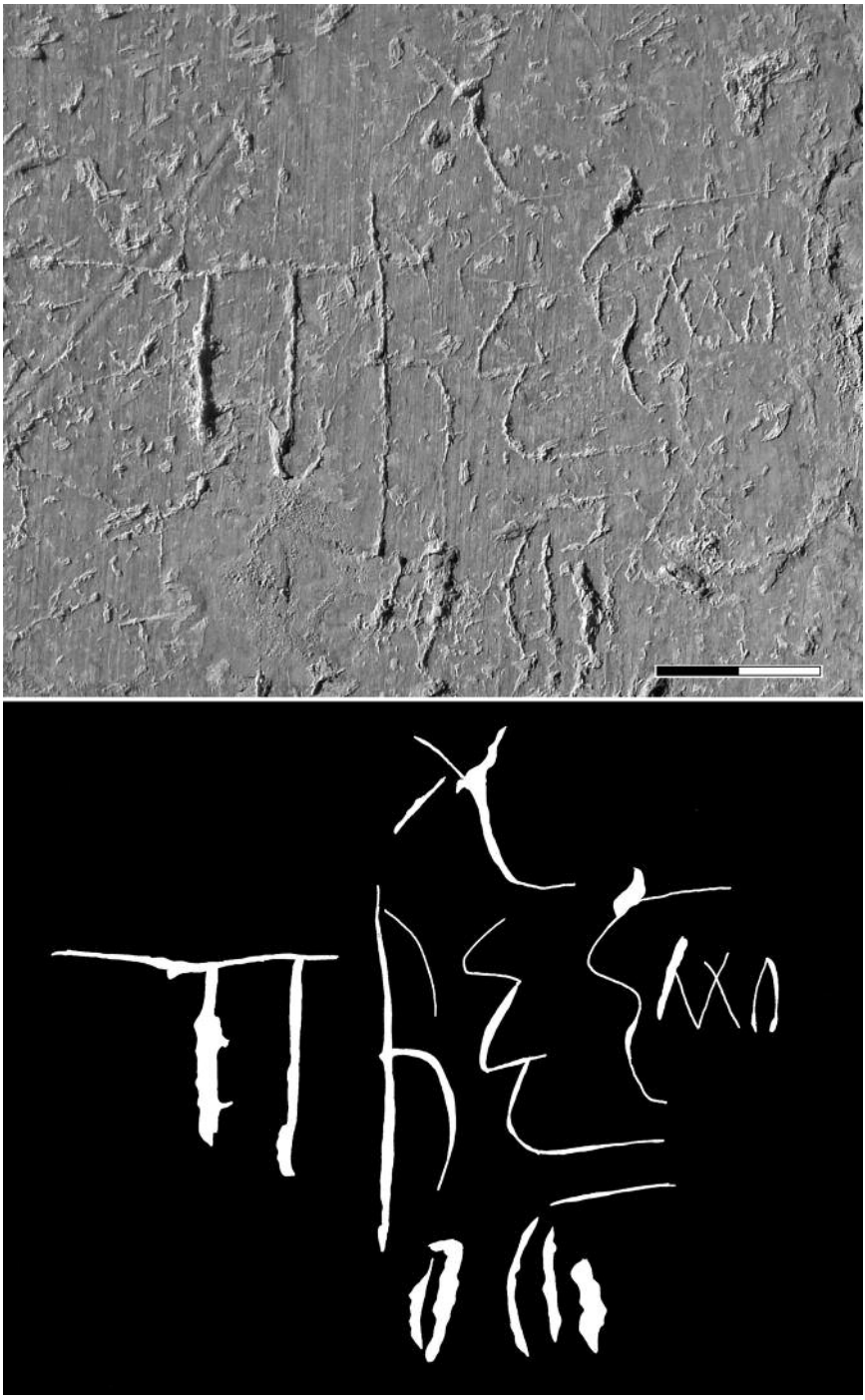

Таблиця LXX
Фотографія та прорисовка графіті № 7033

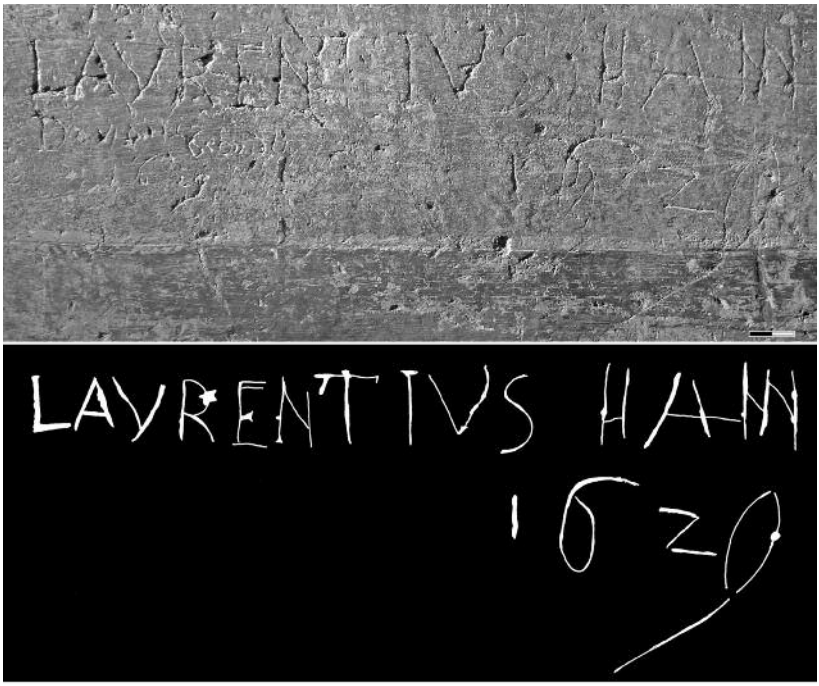

1

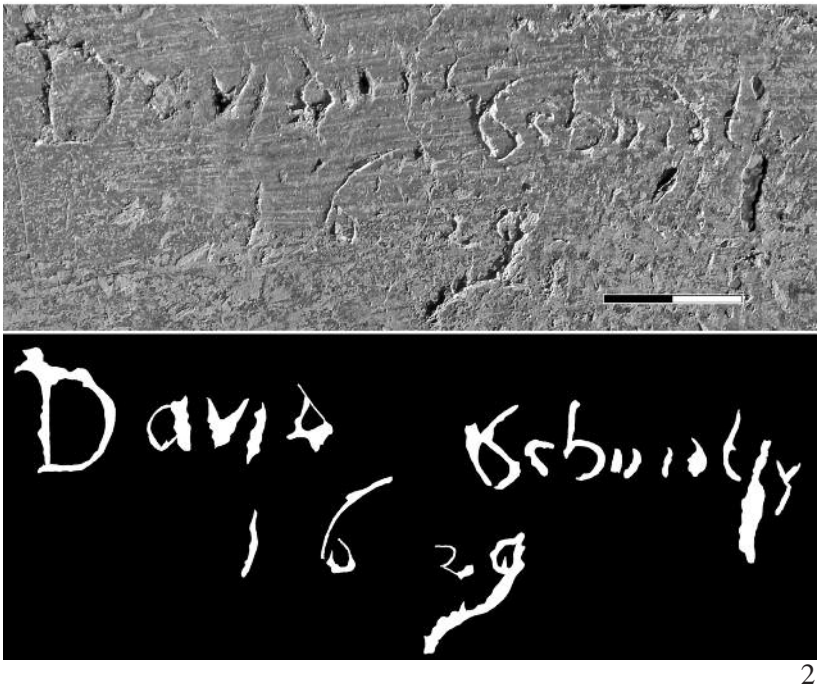

2

Таблиця LXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7034; **2** – № 7035

1

2

Таблиця LXXII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7036; **2** – № 7037

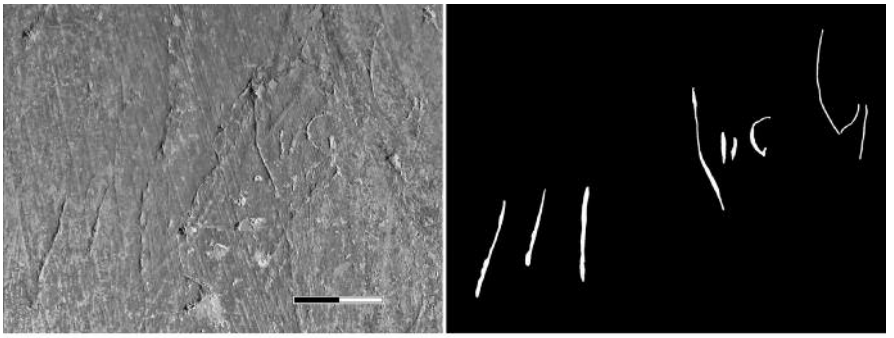

1

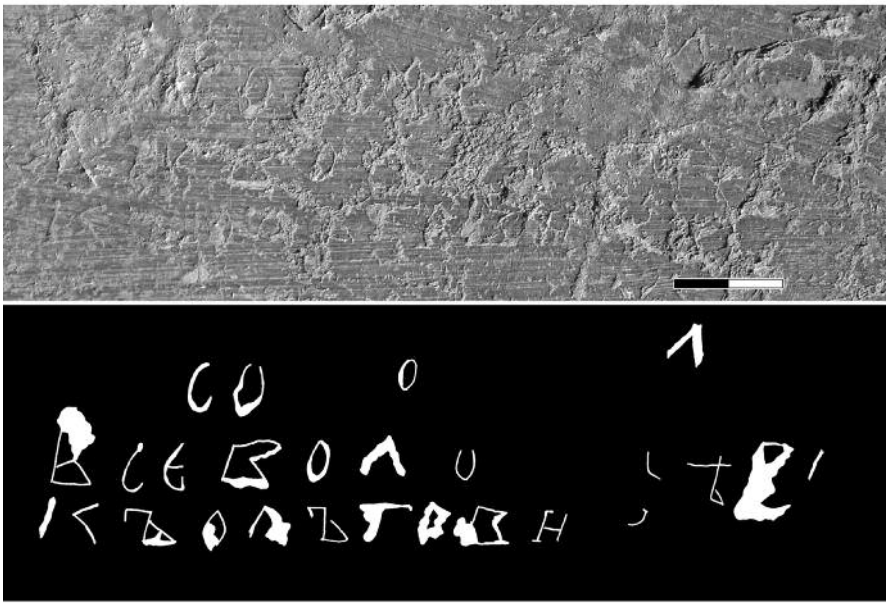

2

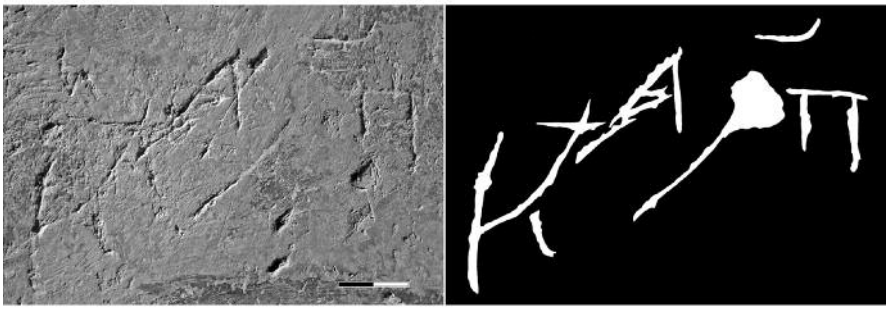

3

Таблиця LXXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7038; **2** – № 7039; **3** – № 7040

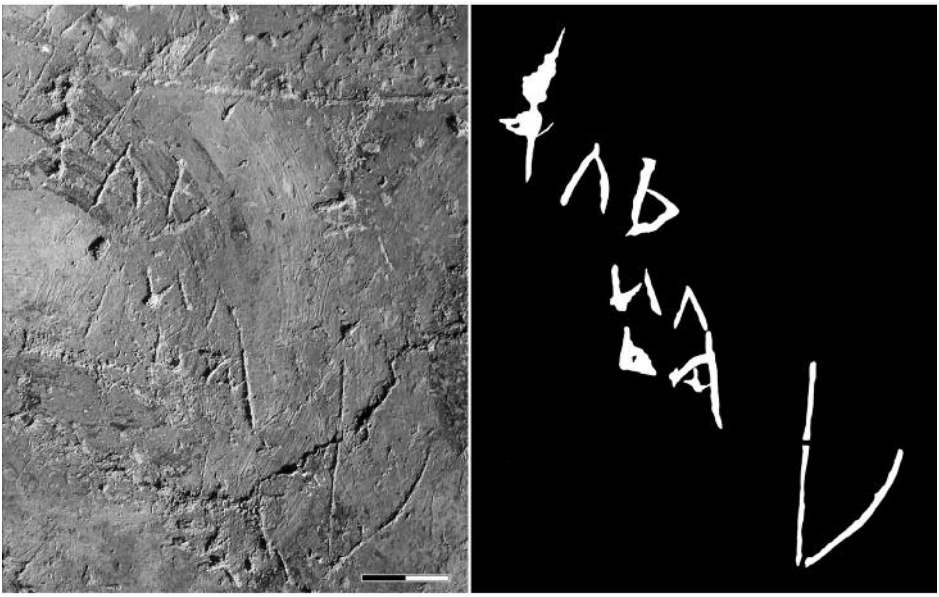

1

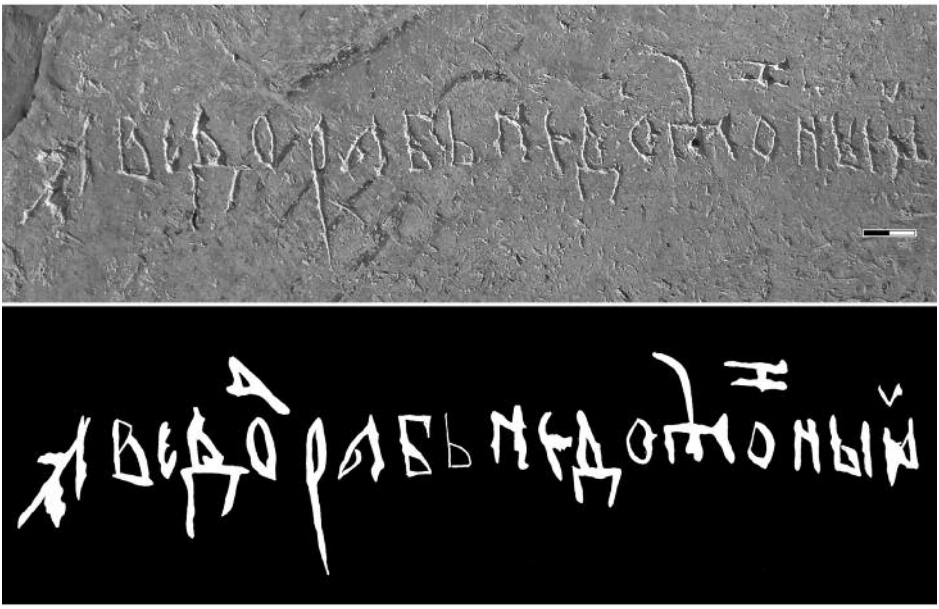

2

Таблиця LXXIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7041; **2** – № 7042

1

2

Таблиця LXXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7043; **2** – № 7044

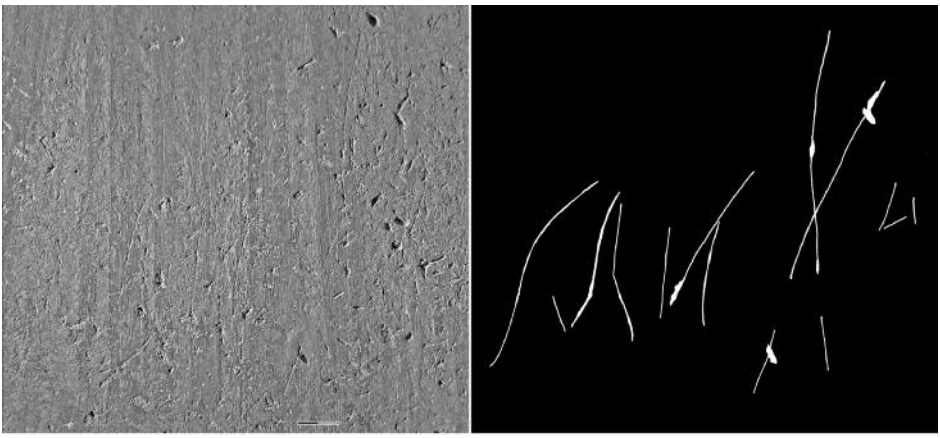

1

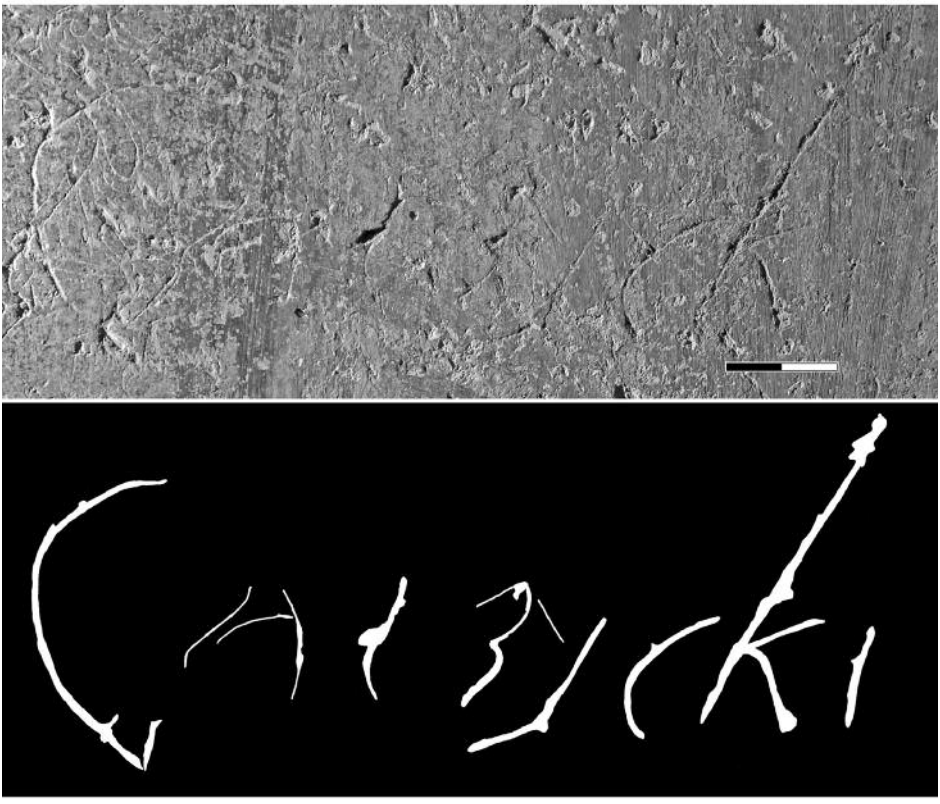

2

Таблиця LXXVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7045; **2** – № 7046

1

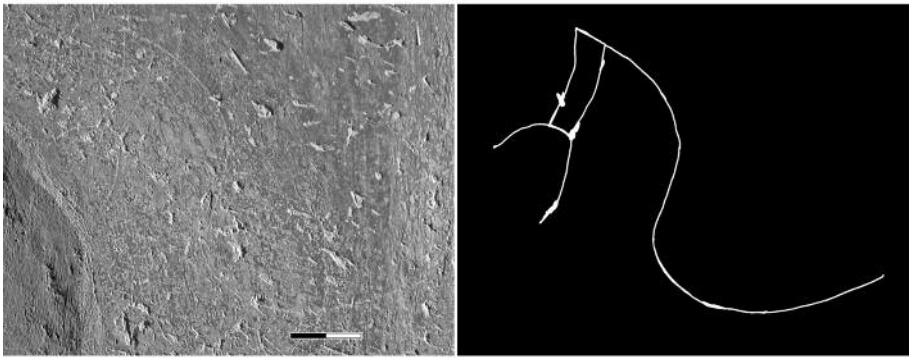

2

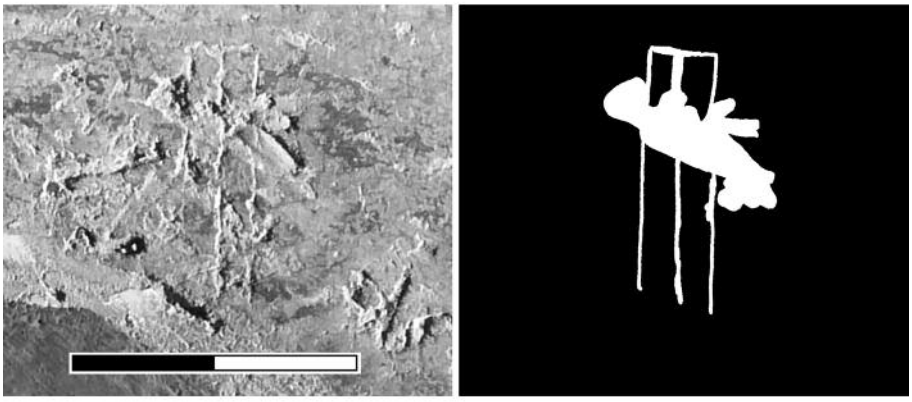

3

Таблиця LXXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7047; **2** – № 7048; **3** – № 7049

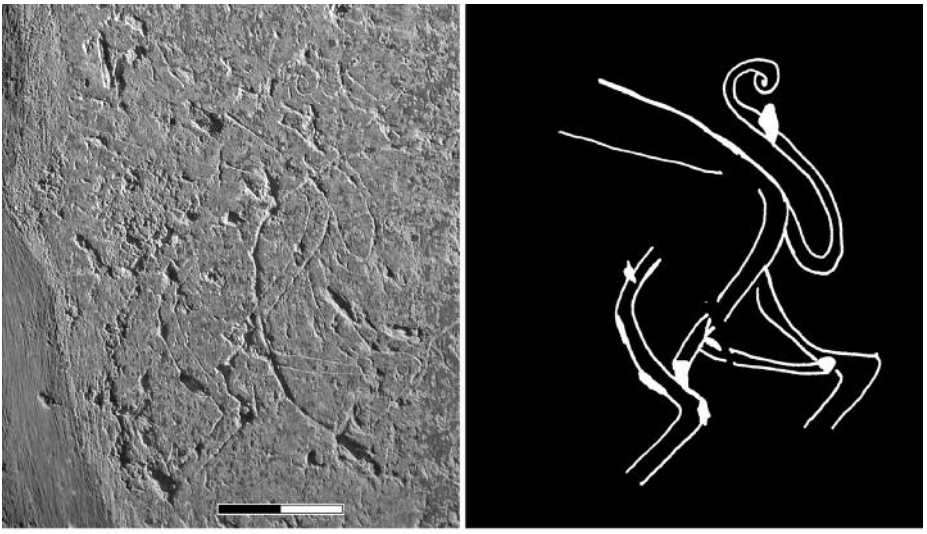

1

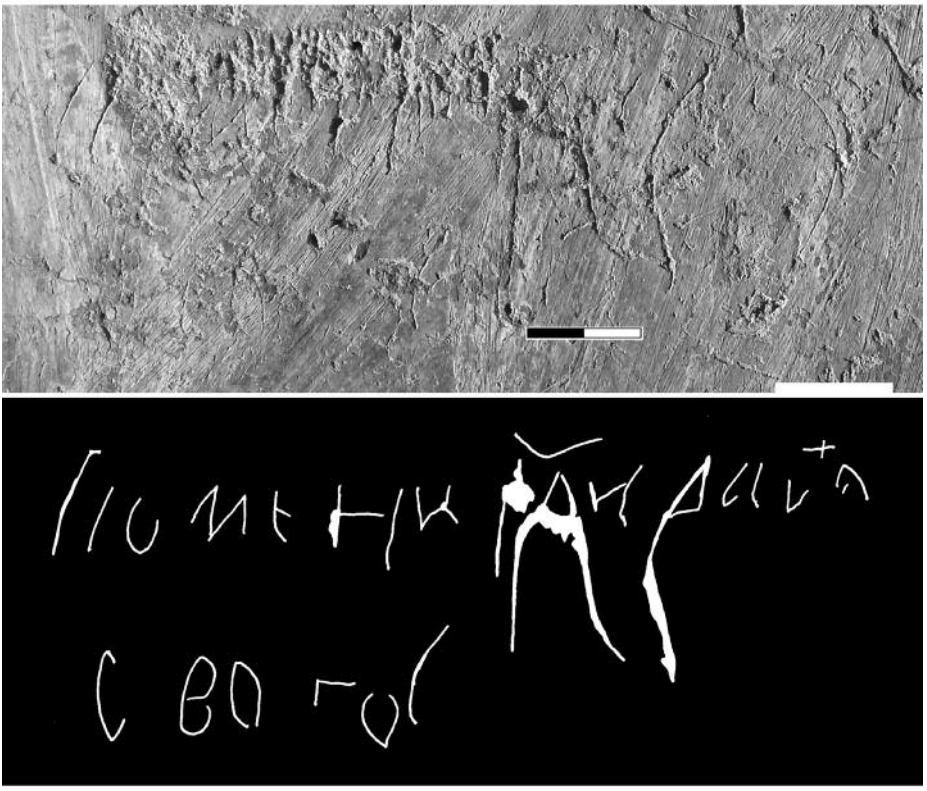

2

Таблиця LXXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7050; **2** – № 7051

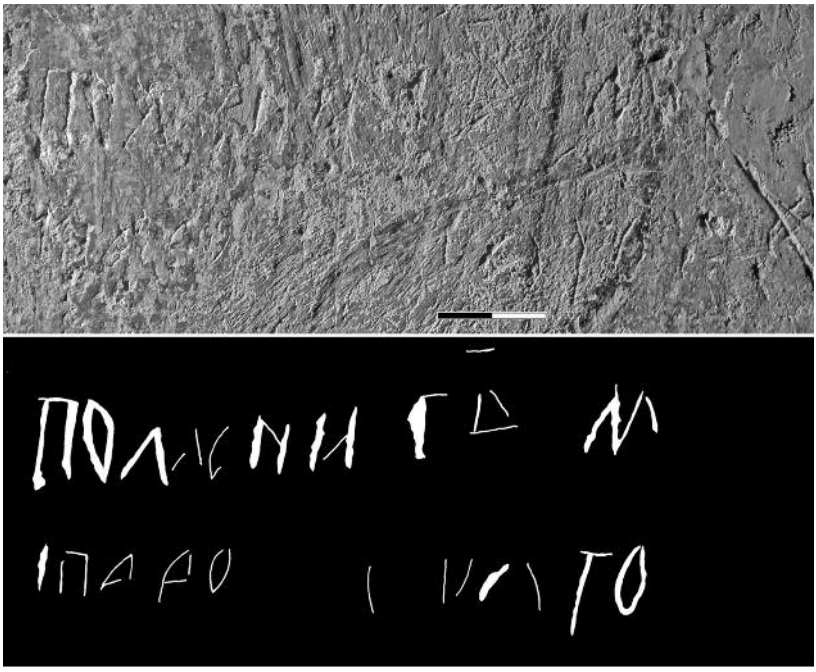

1

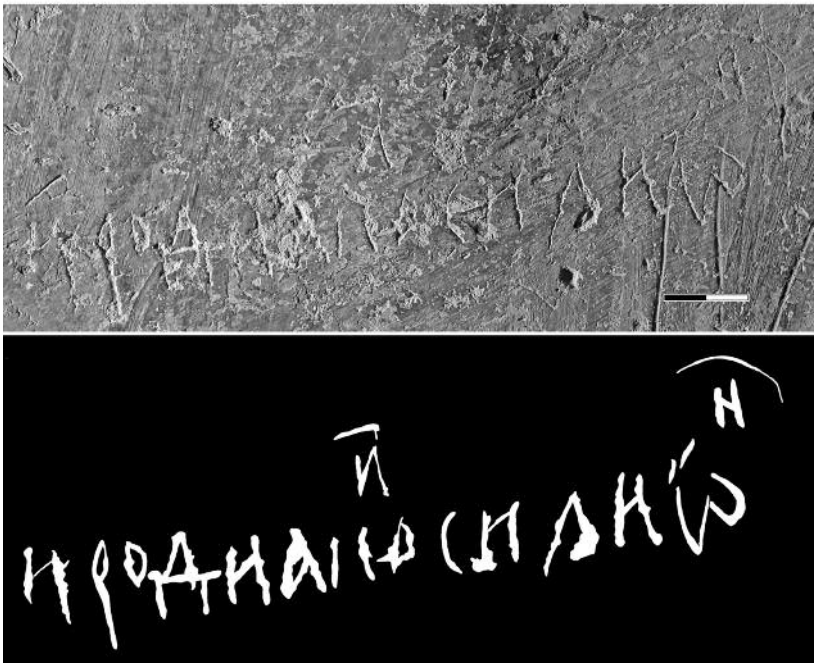

2

Таблиця LXXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7052; **2** – № 7053

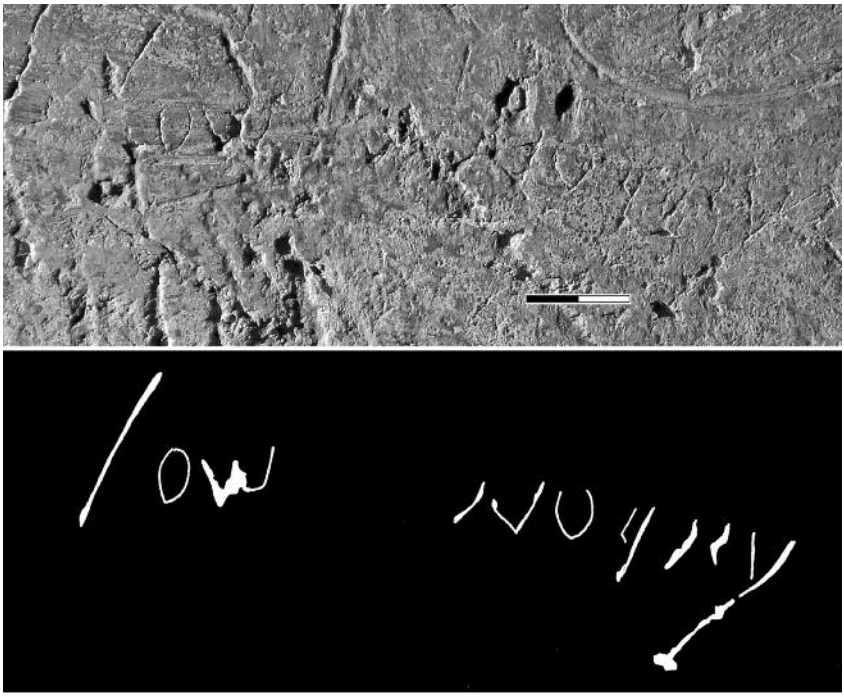

1

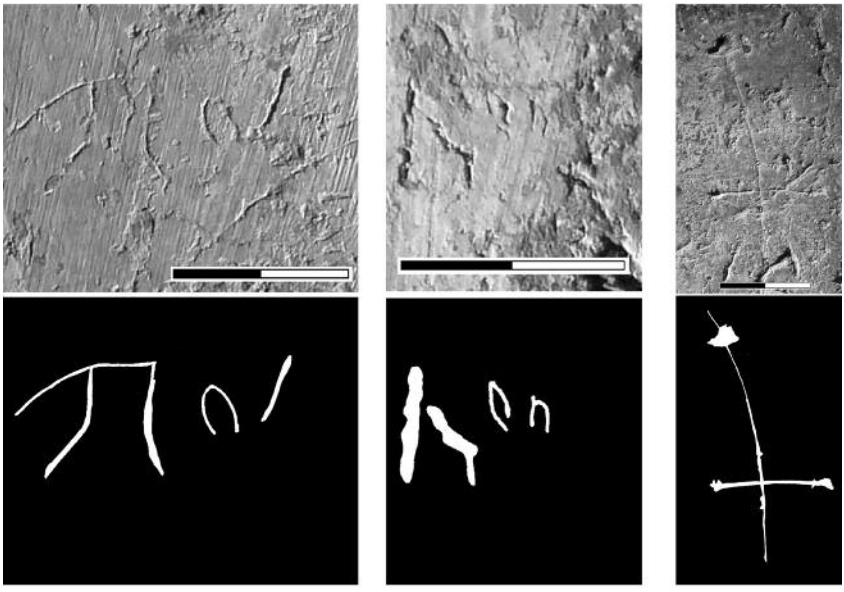

2 3 4

Таблиця LXXX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7054; **2** – № 7055; **3** – № 7056; **4** – № 7057

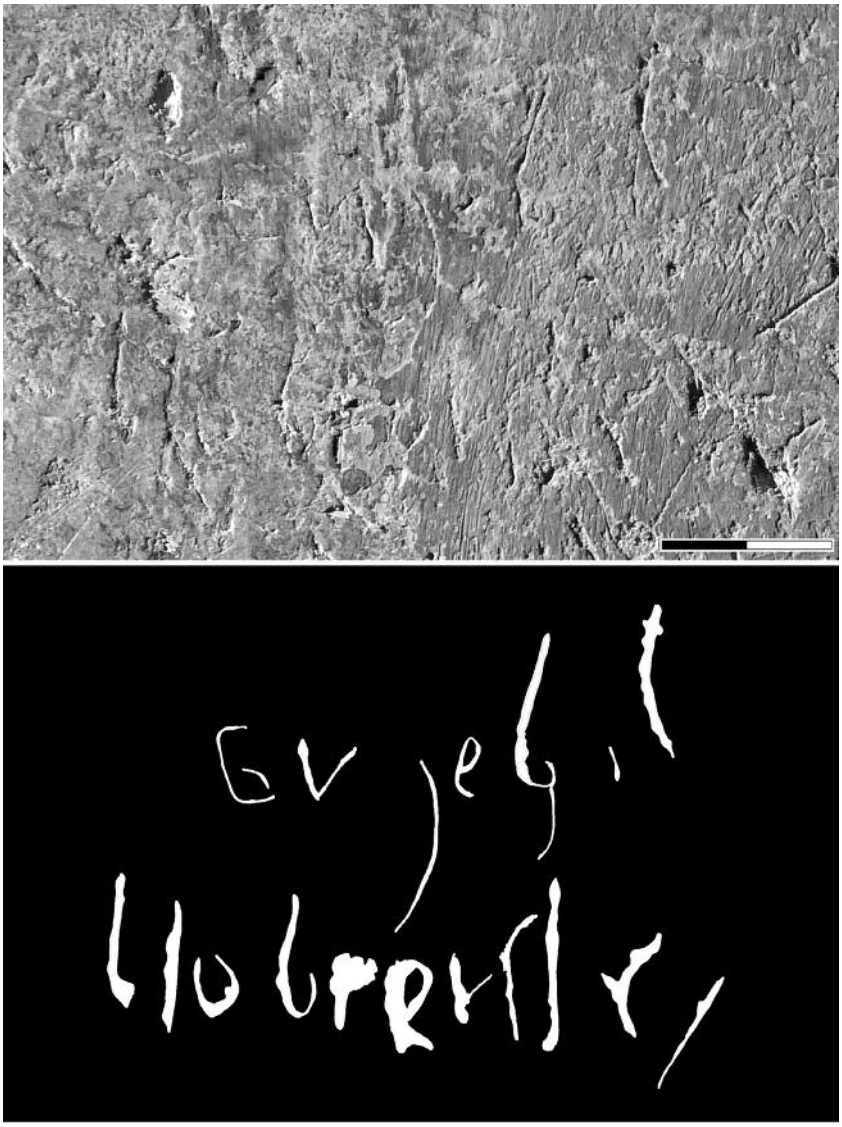

1

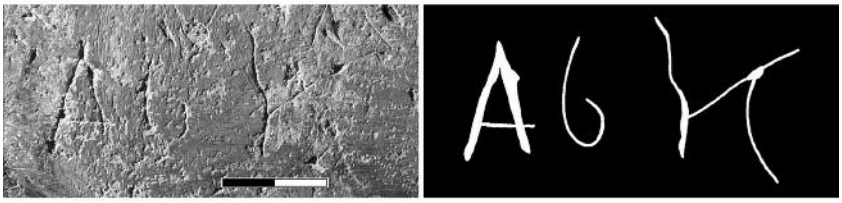

2

Таблиця LXXXI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7058; **2** – № 7059

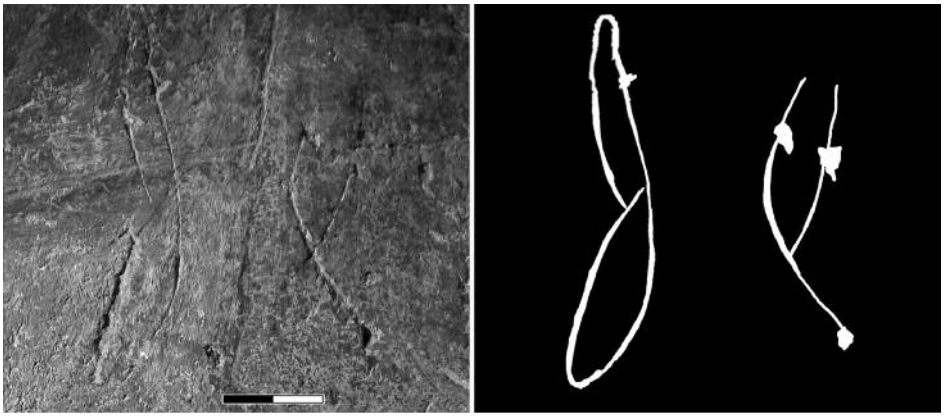

1

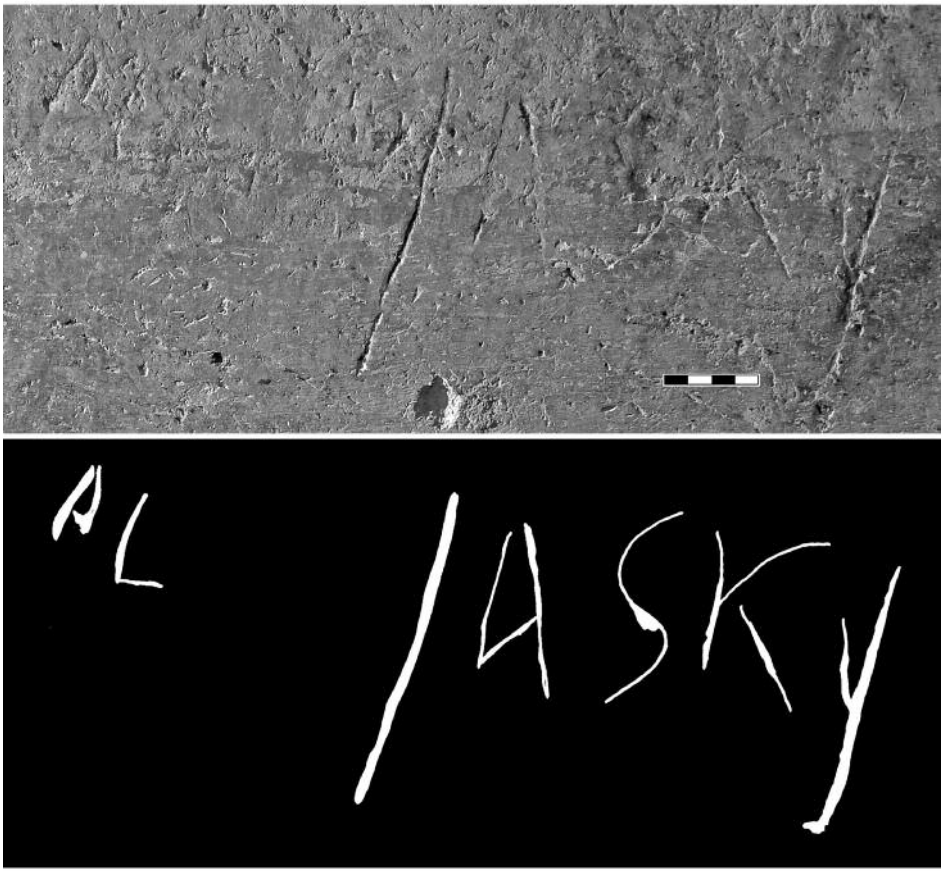

2

Таблиця LXXXII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7060; **2** – № 7061

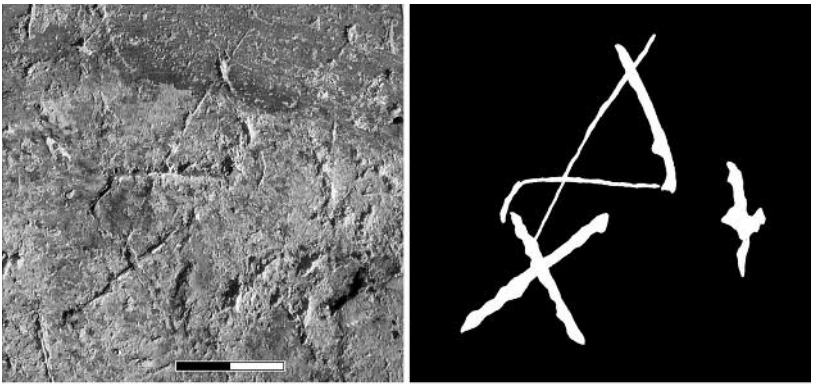

1

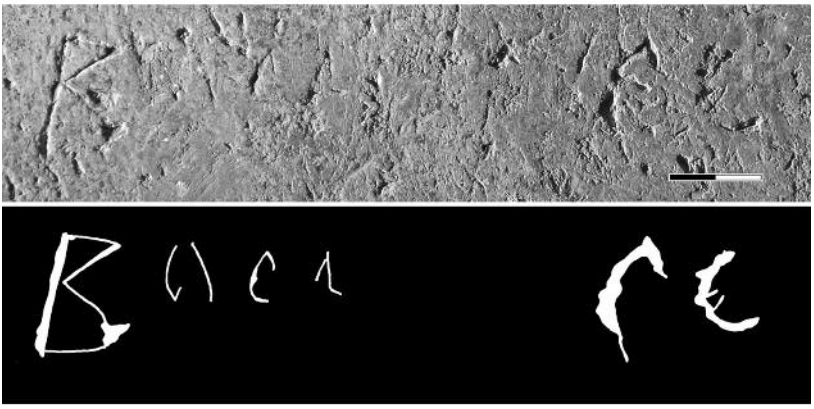

2

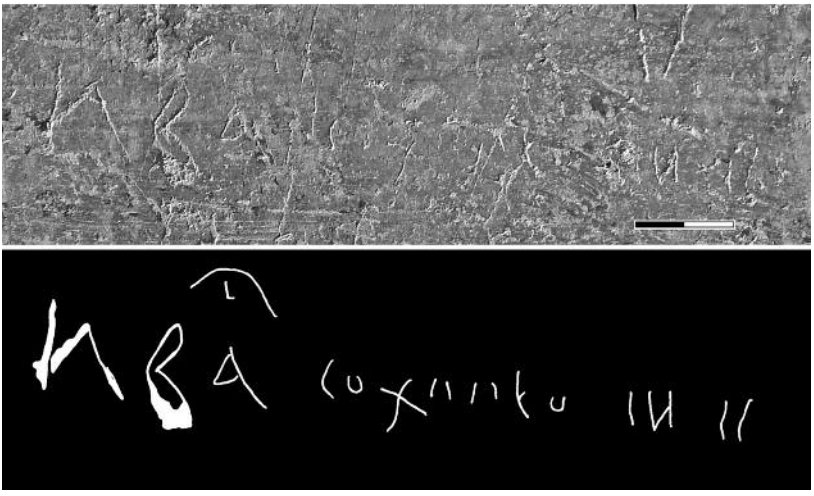

3

Таблиця LXXXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7062; **2** – № 7063; **3** – № 7064

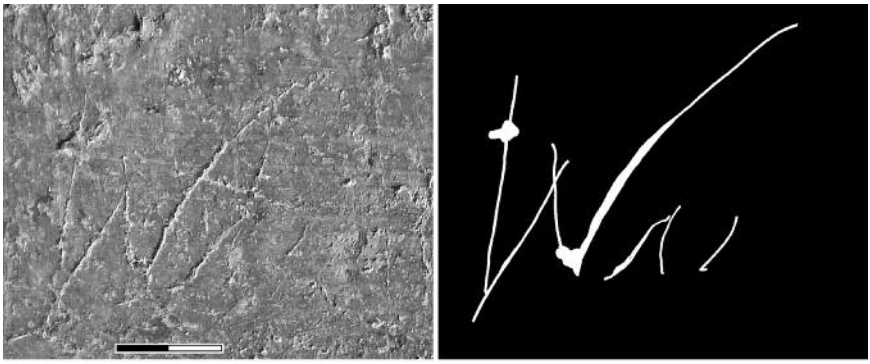

1

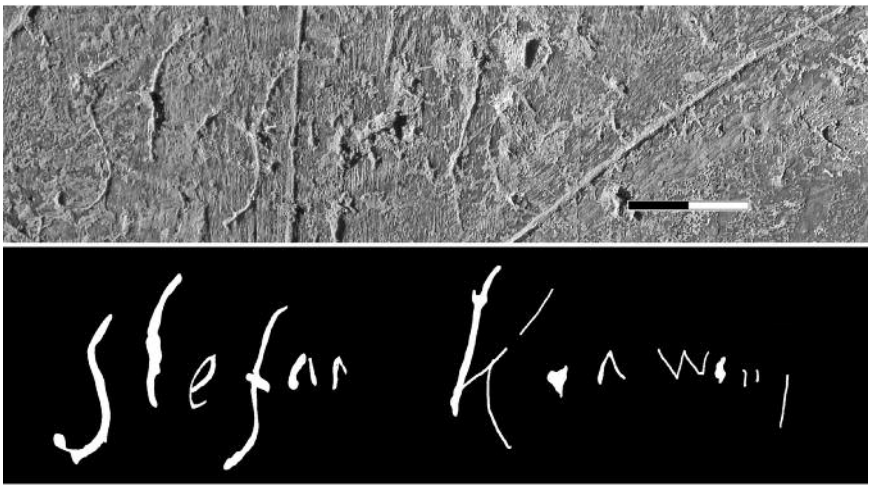

2

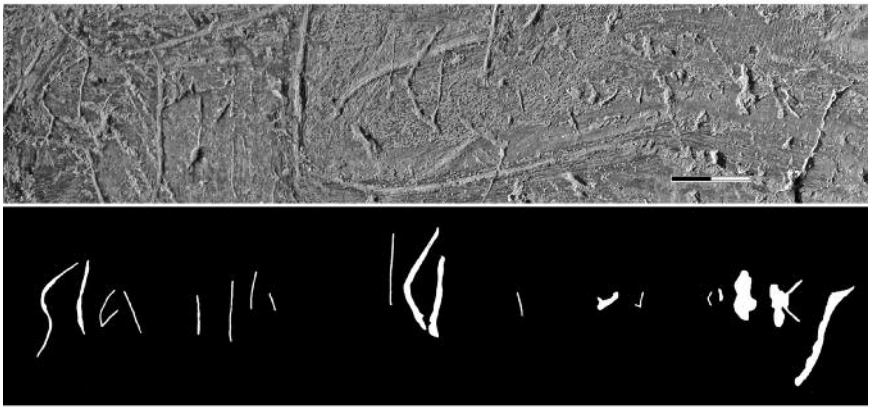

3

Таблиця LXXXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7065; **2** – № 7066; **3** – № 7067

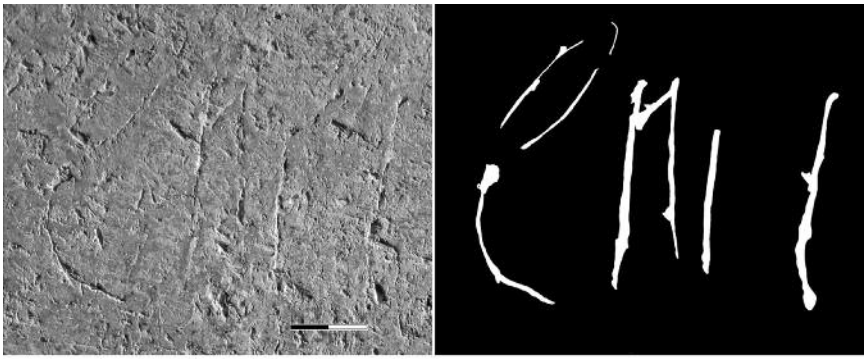

1

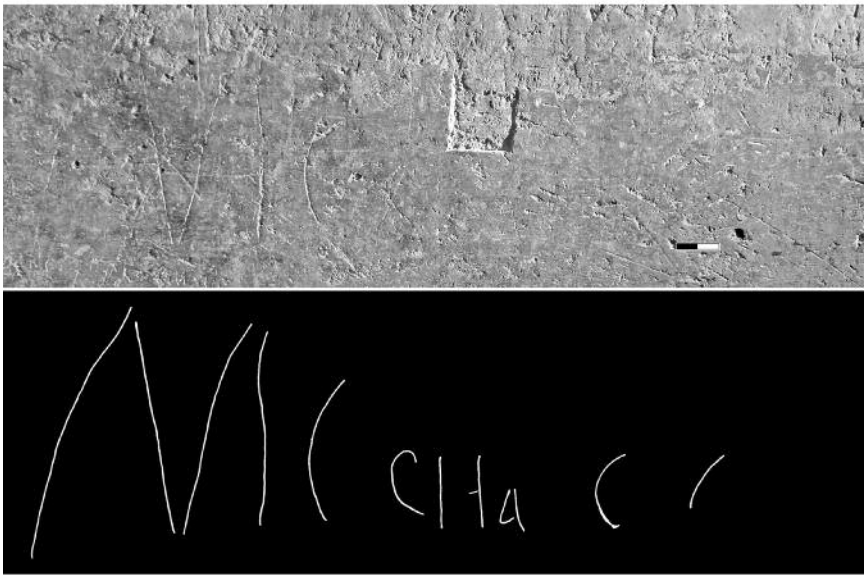

2

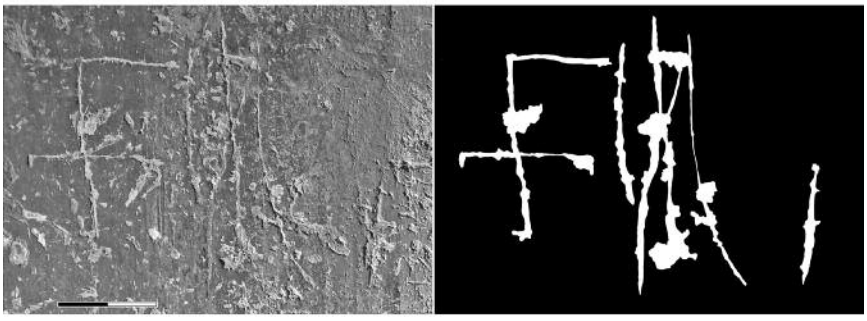

3

Таблиця LXXXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7068; **2** – № 7069; **3** – № 7073

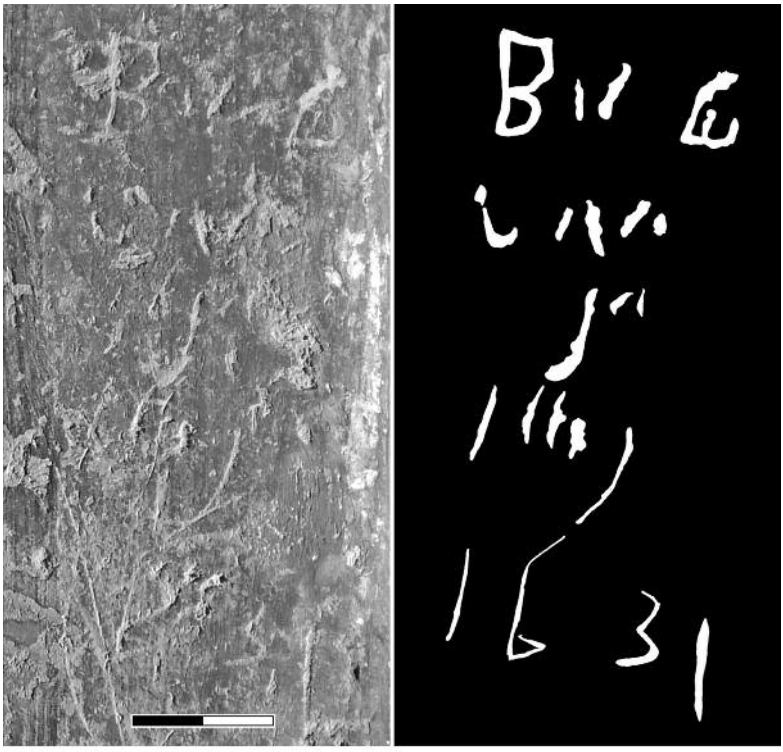

1

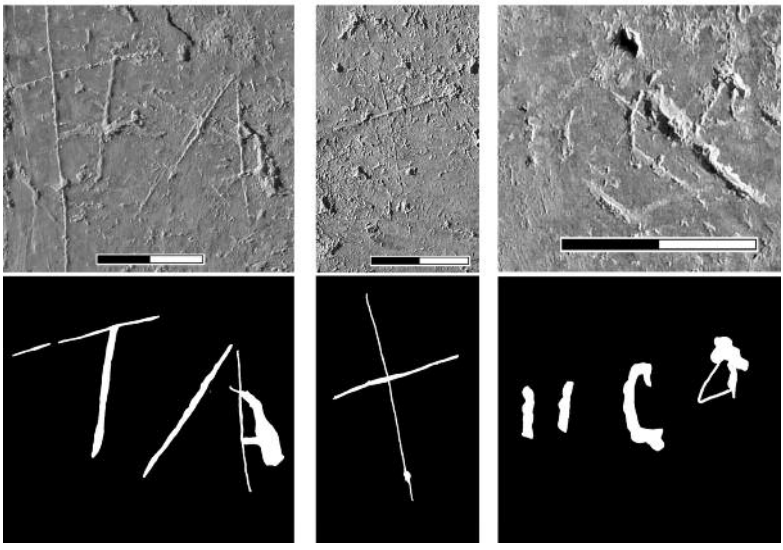

2 3 4

Таблиця LXXXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7070; **2** – № 7071; **3** – № 7072; **4** – № 7074

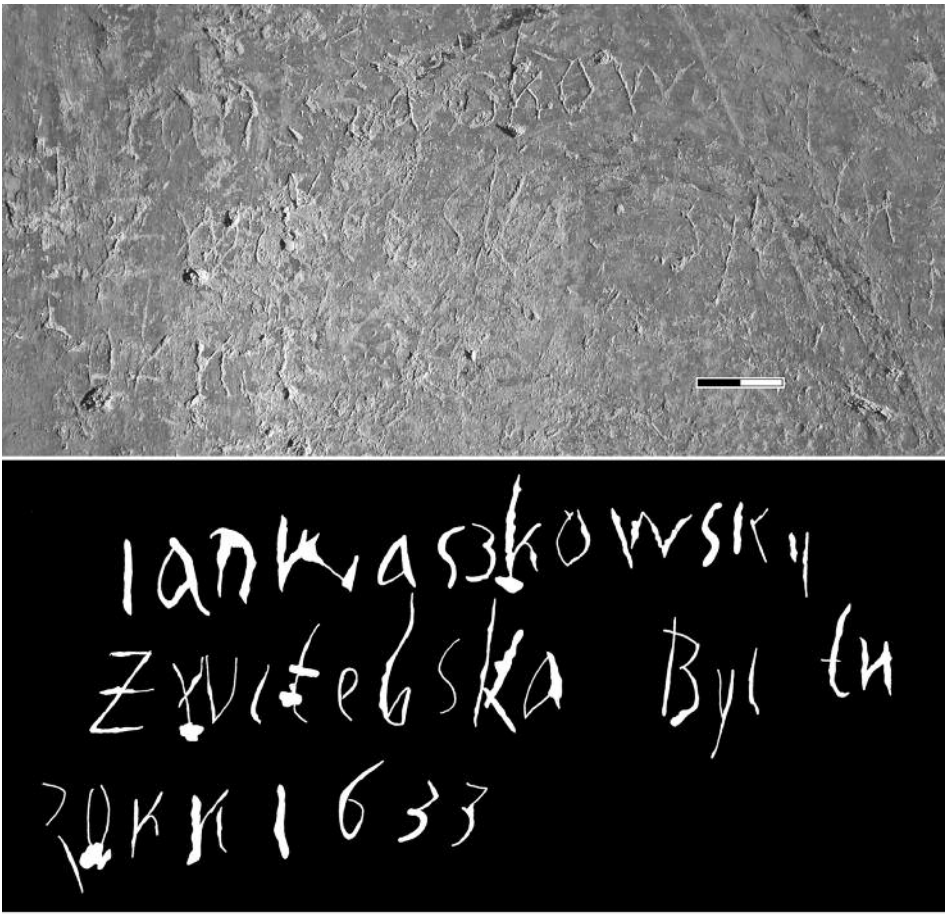

1

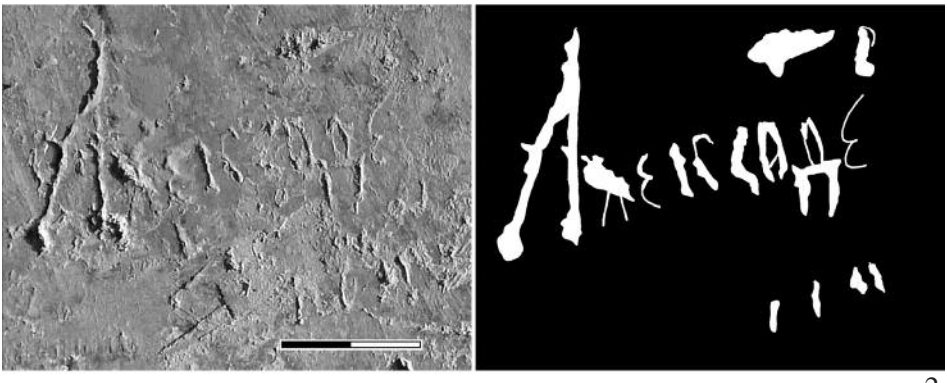

2

Таблиця LXXXVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7075; **2** – № 7076

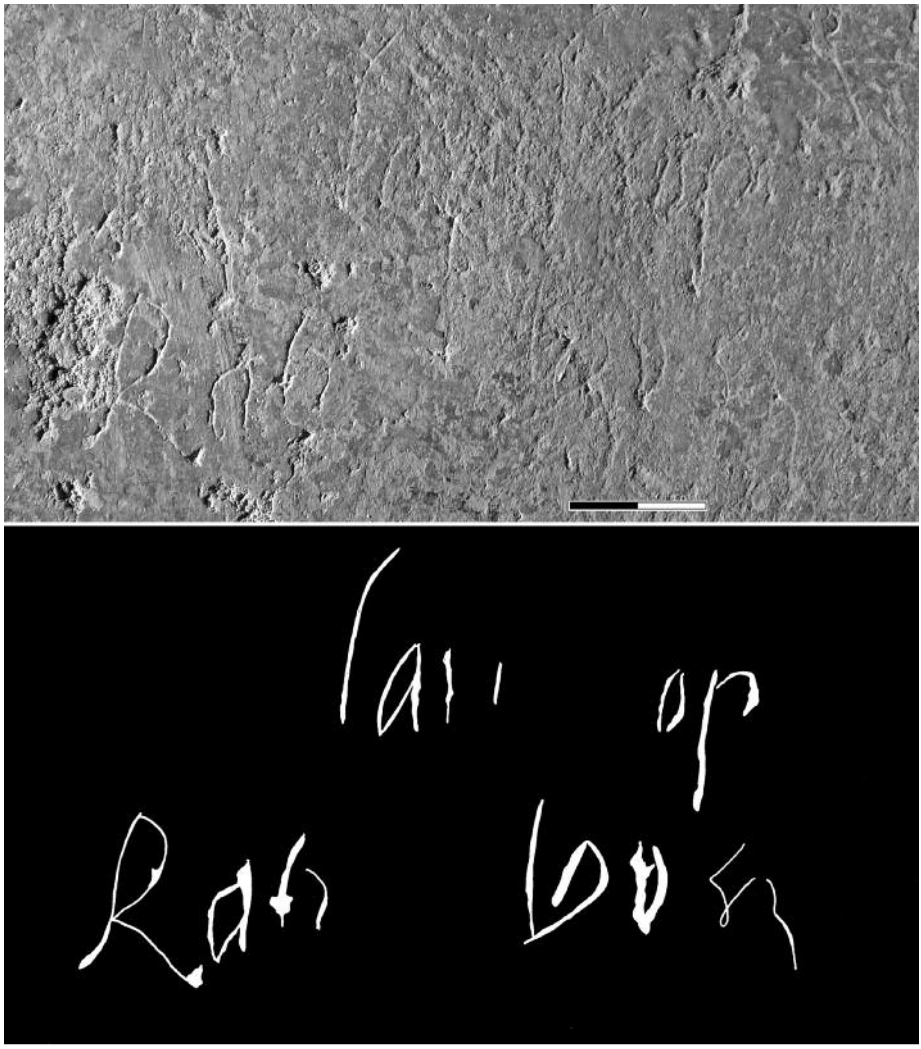

1

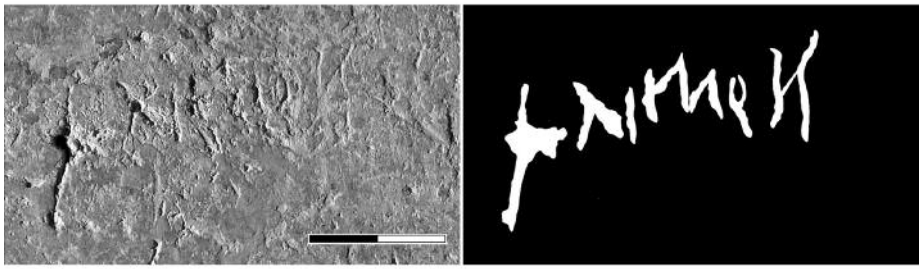

2

Таблиця LXXXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7077; **2** – № 7078

1

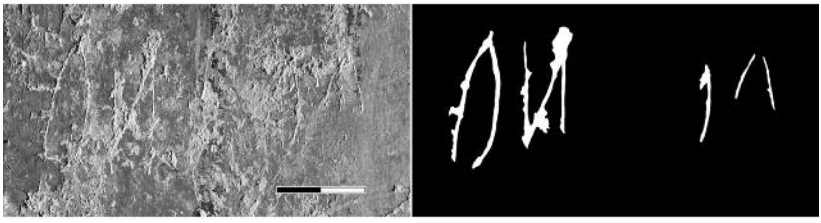

2

Таблиця LXXXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7079; **2** – № 7080

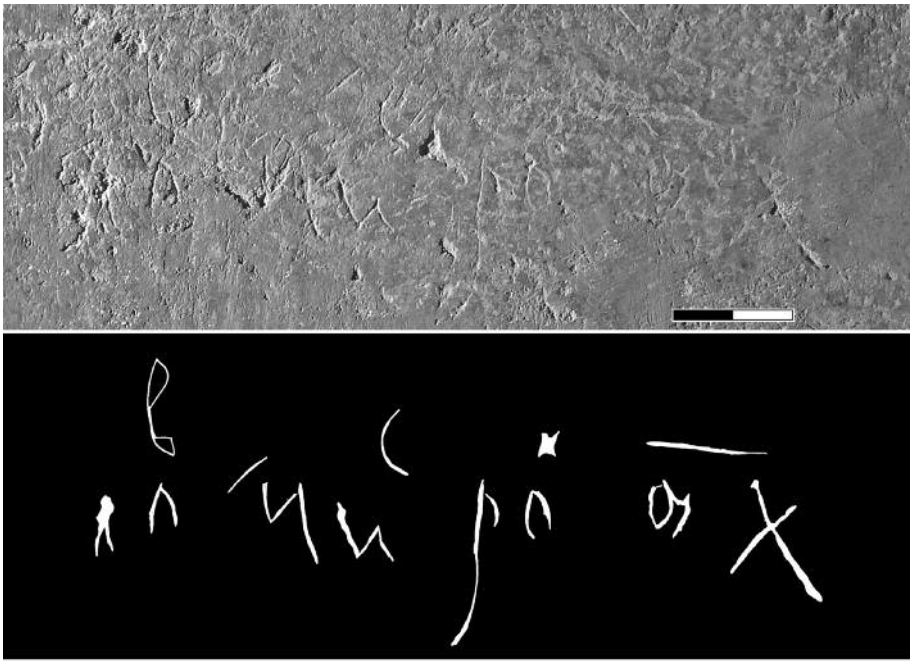

1

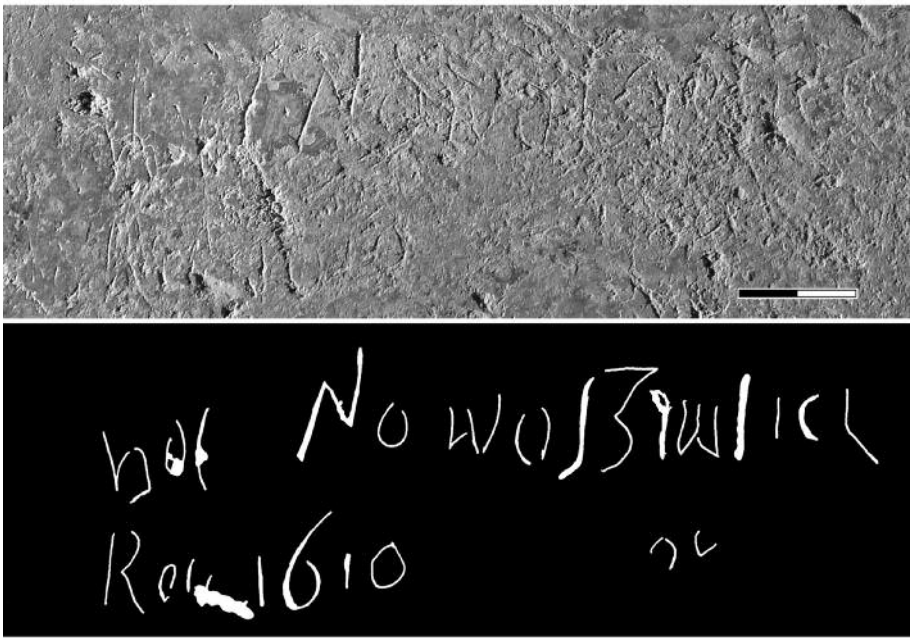

2

Таблиця XC
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7081; **2** – № 7082

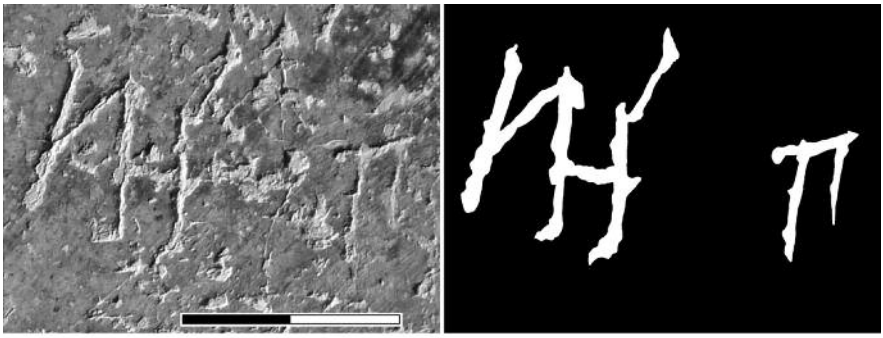

1

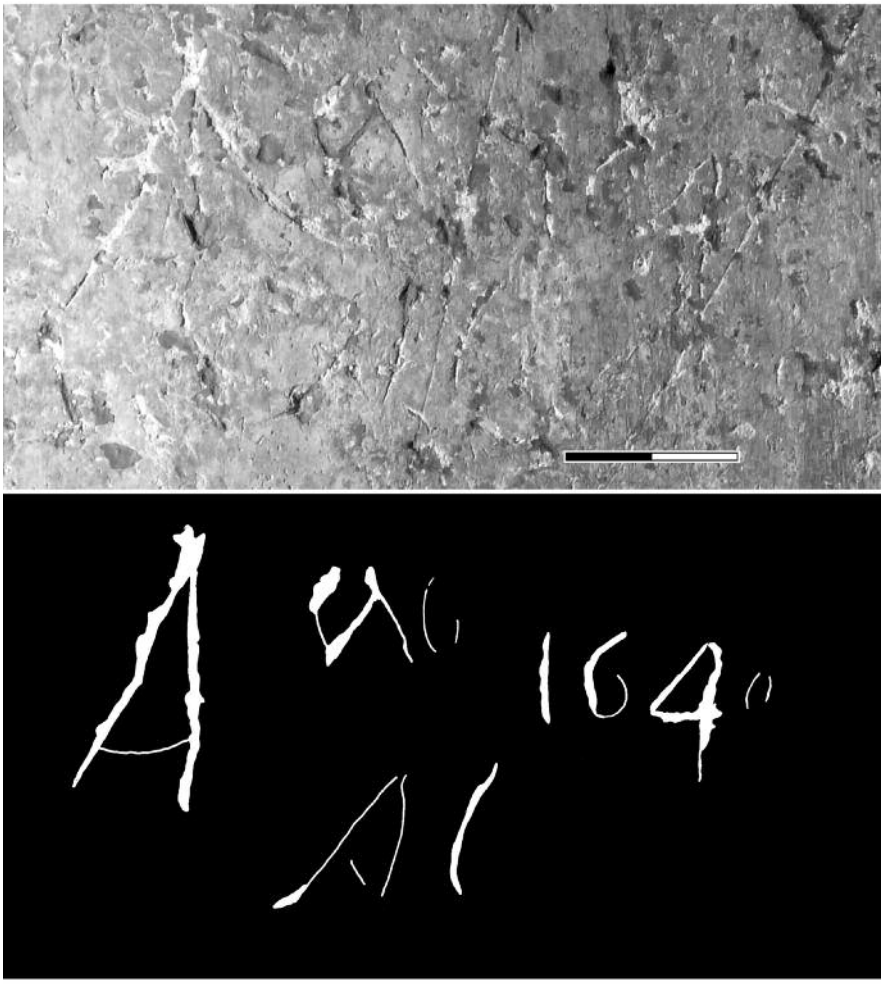

2

Таблиця XCI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7083; **2** – № 7084

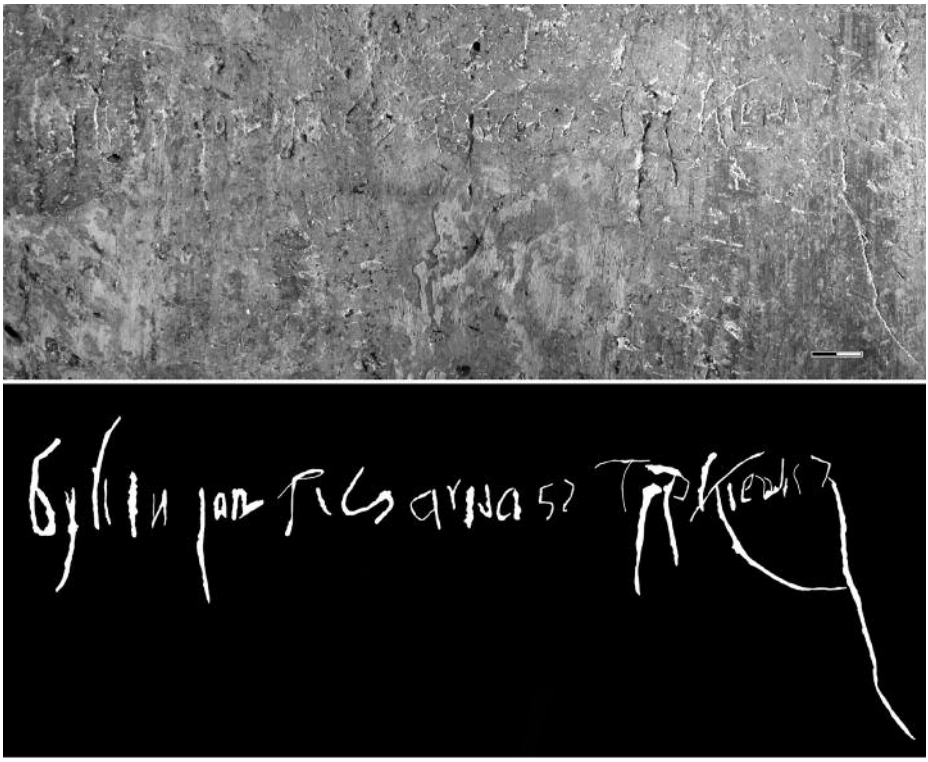

1

2

Таблиця XCII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7085; **2** – № 7086

Таблиця XCIII
Фотографія та прорисовка графіті № 7087

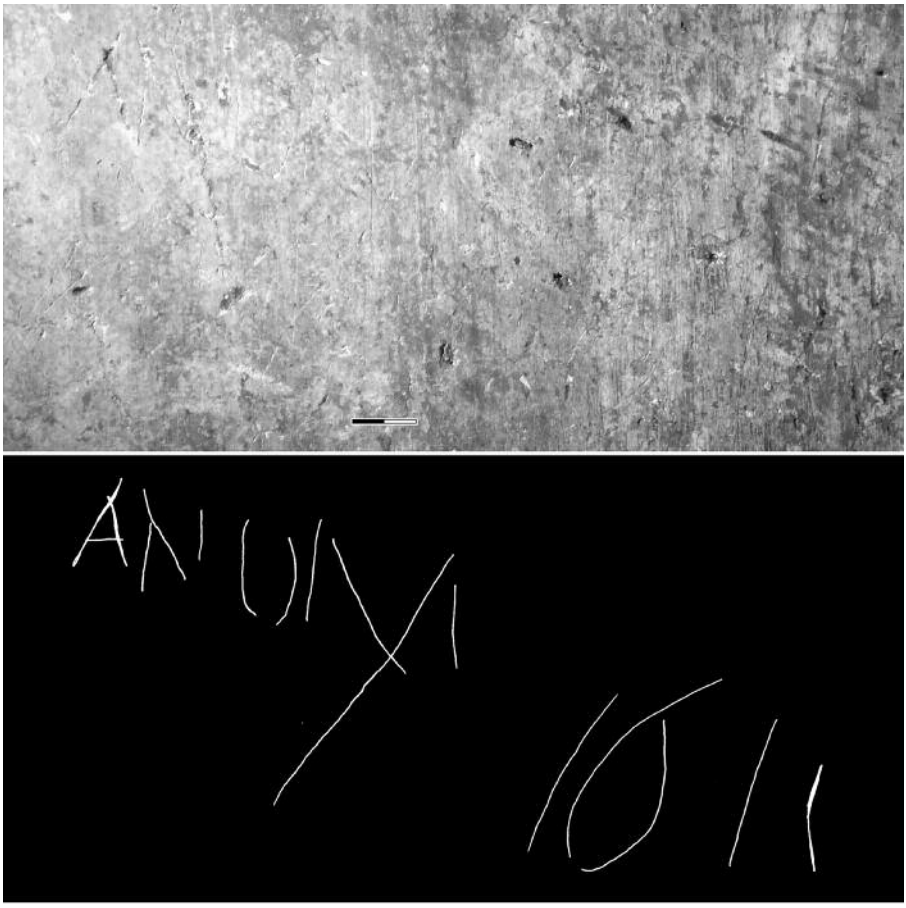

1

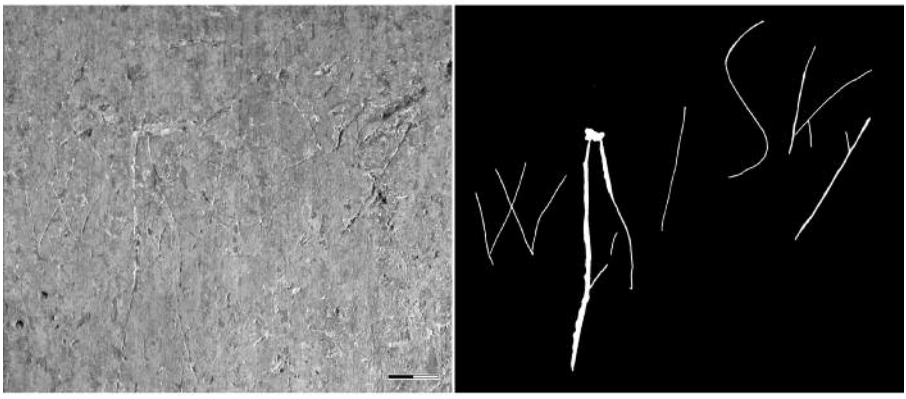

2

Таблиця XCIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7088; **2** – № 7089

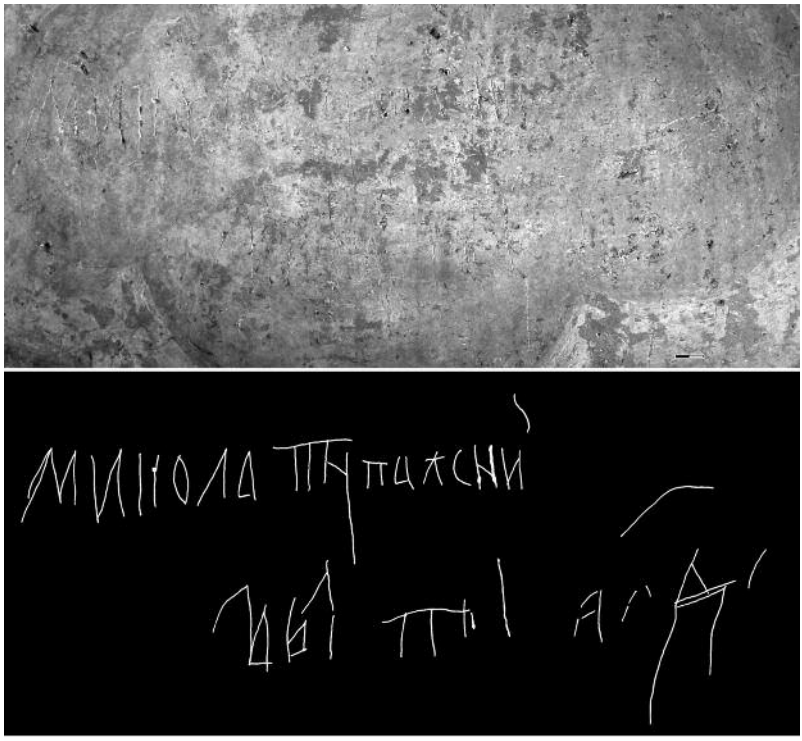

1

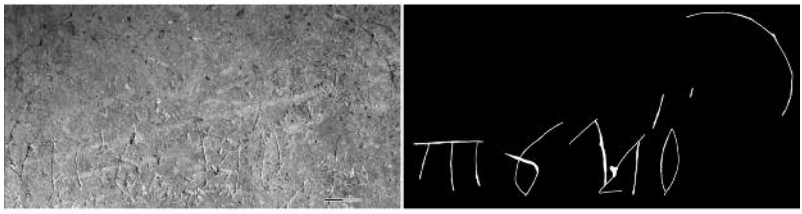

2

3

Таблиця XCV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7090; **2** – № 7091; **3** – № 7092

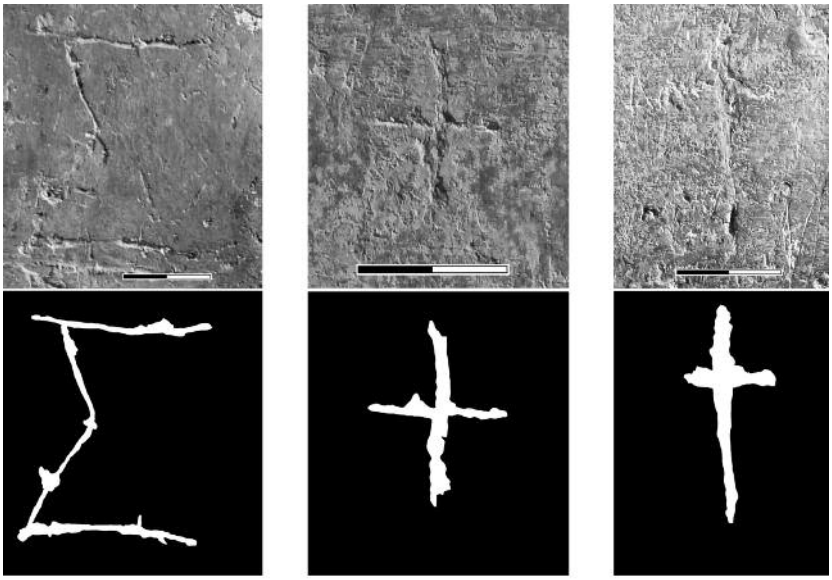

1 2 3

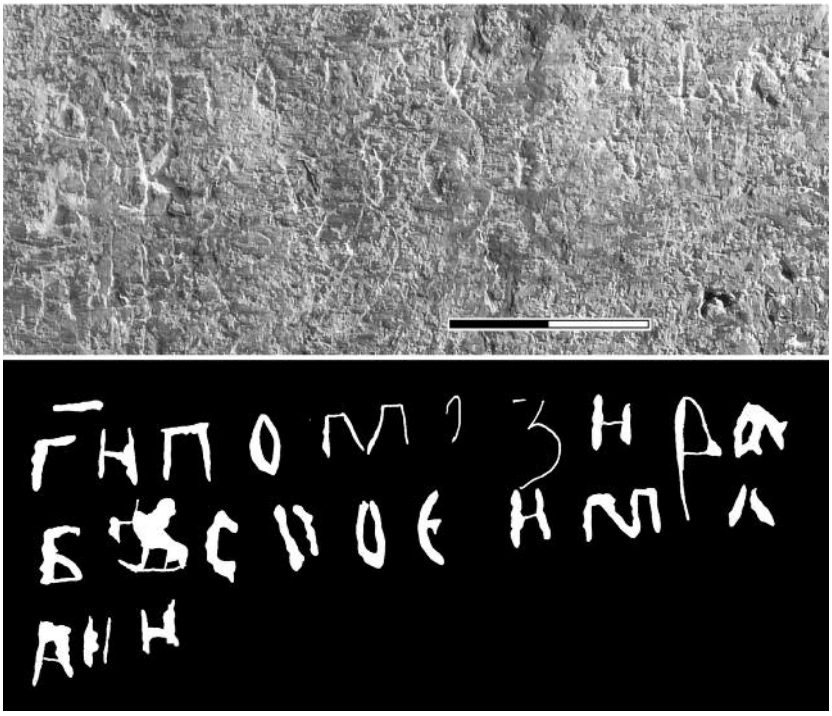

4

Таблиця XCVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7093; **2** – № 7094; **3** – № 7095; **4** – № 7096

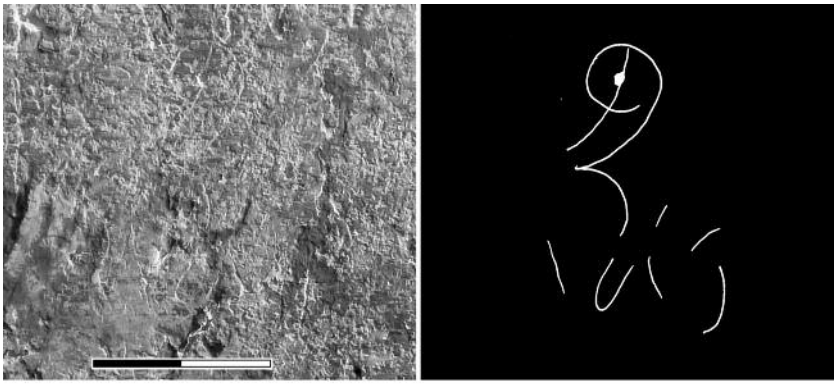

1

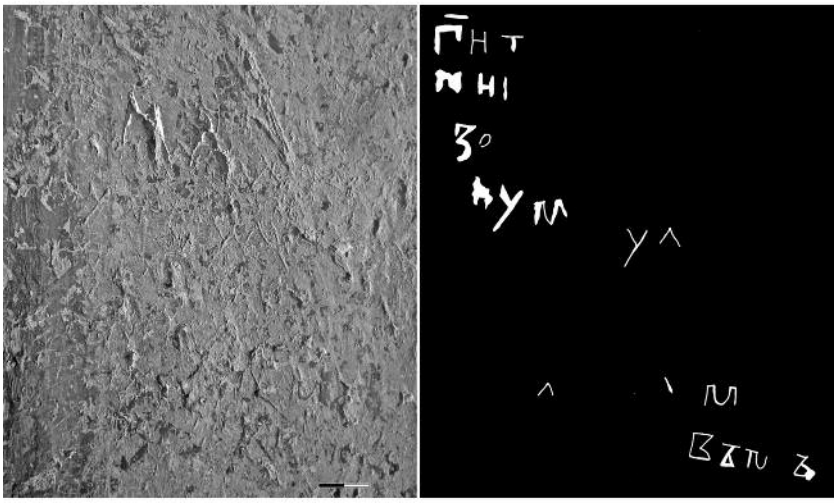

2

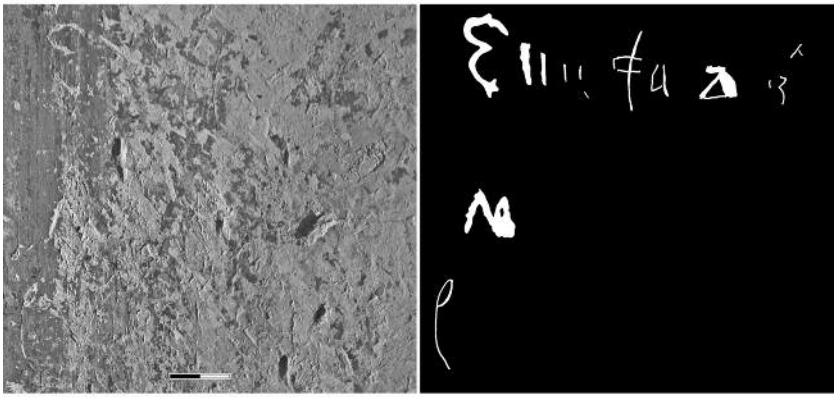

3

Таблиця XCVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7097; **2** – № 7098; **3** – № 7099

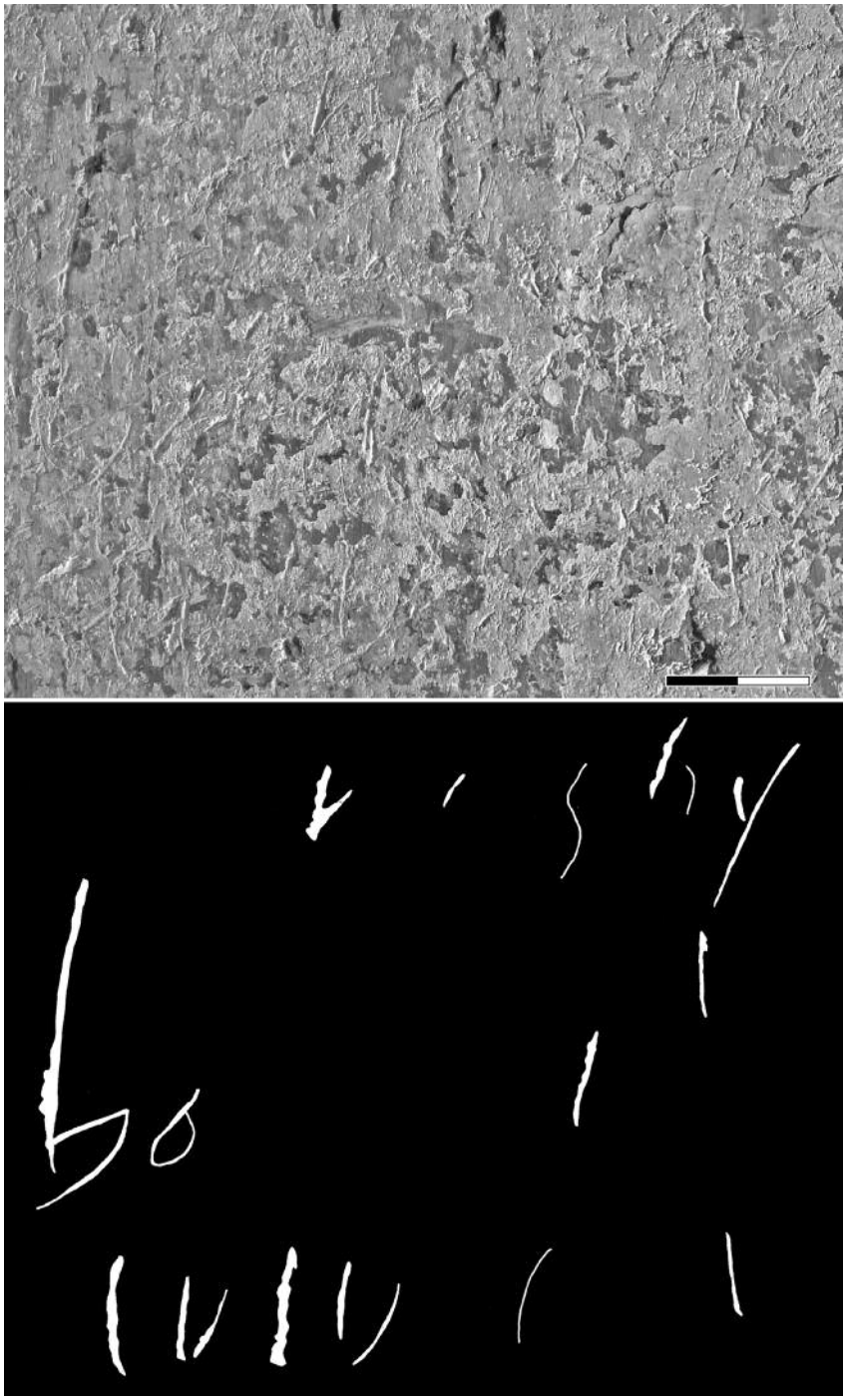

Таблиця XCVIII
Фотографія та прорисовка графіті № 7100

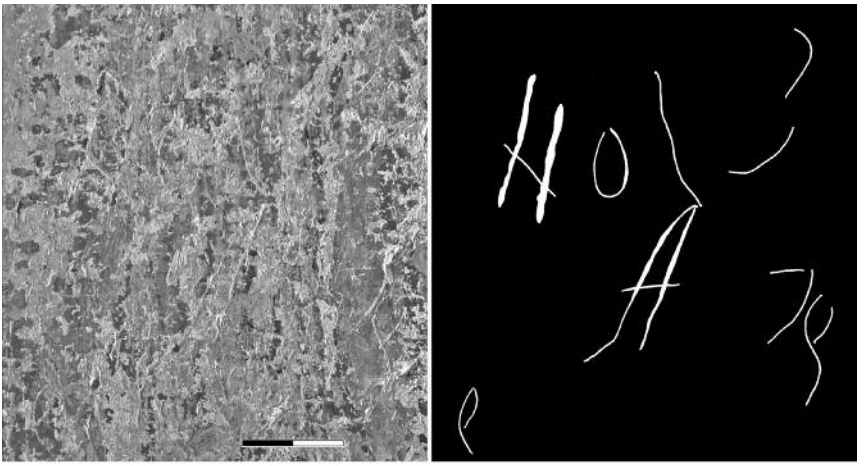

1

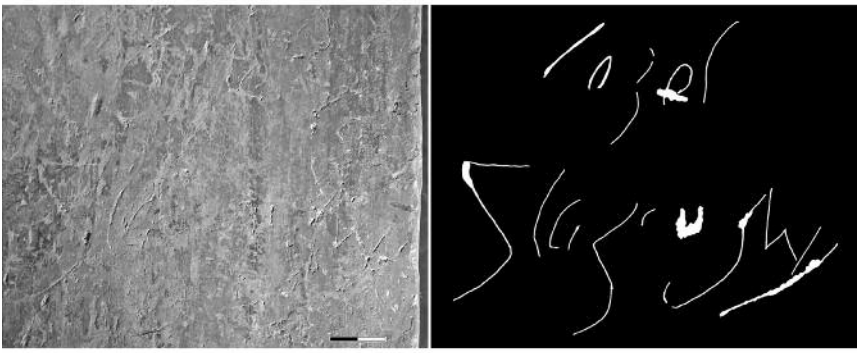

2

3

Таблиця XCIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7101; **2** – № 7102; **3** – № 7103

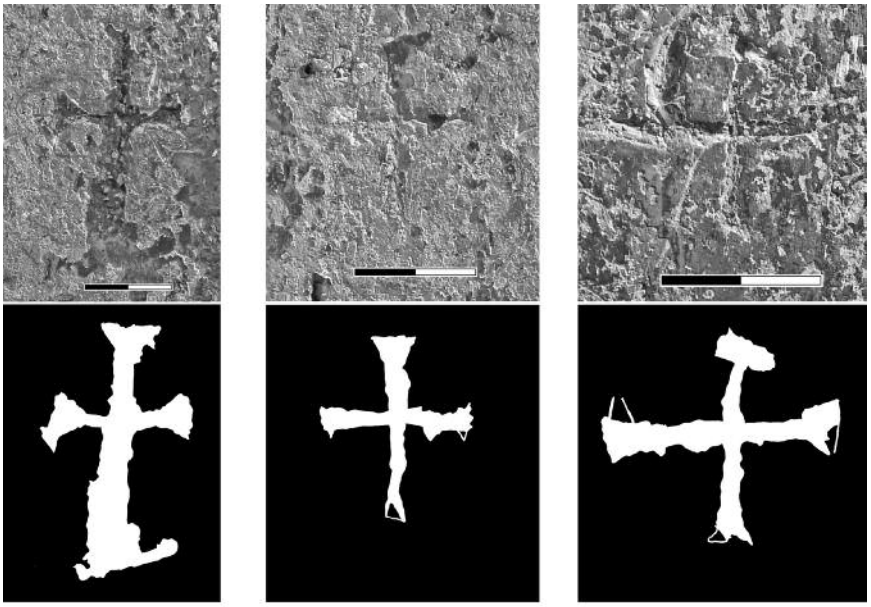

1 2 3

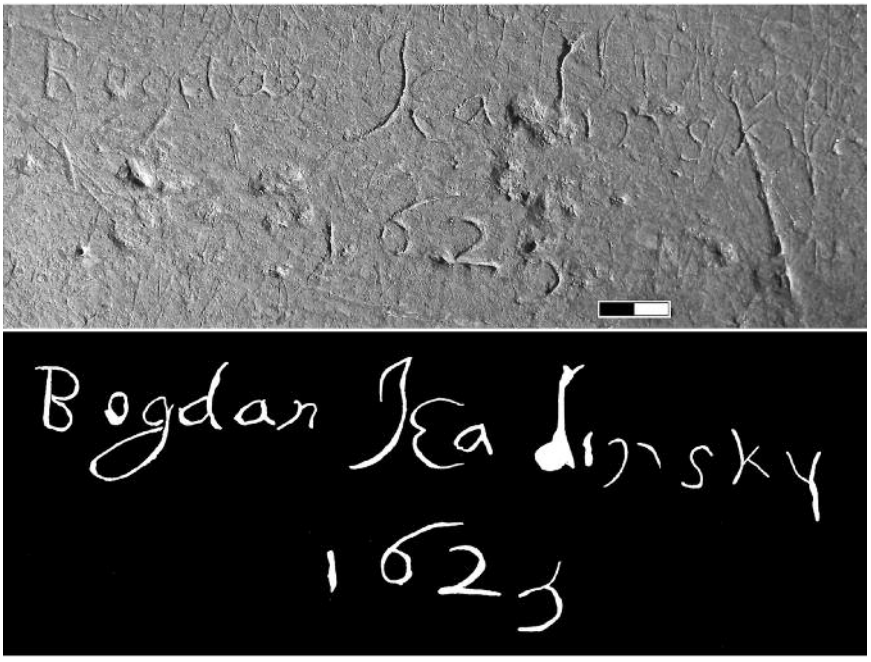

4

Таблиця С

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7104; **2** – № 7105; **3** – № 7106; **4** – № 457

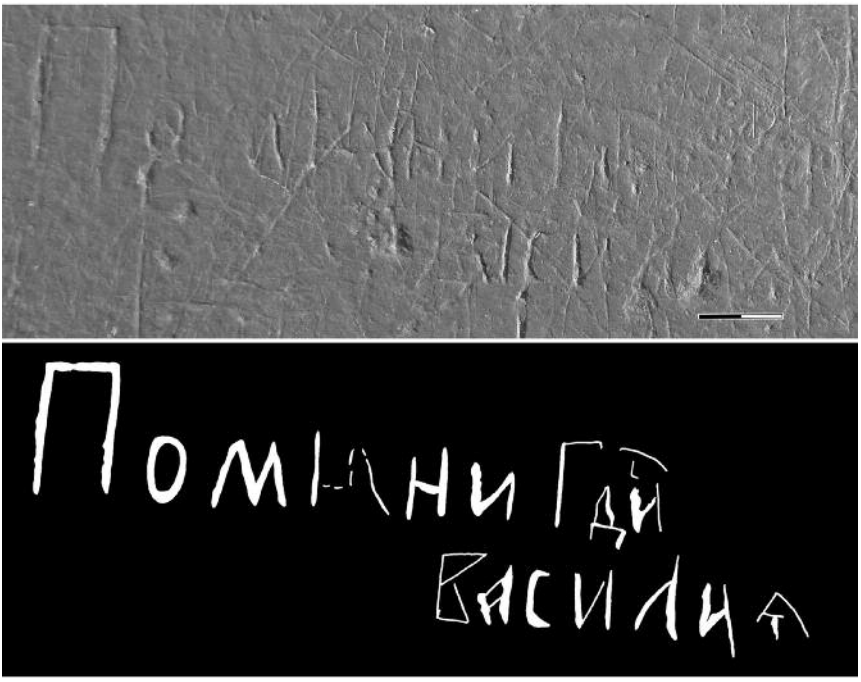

1

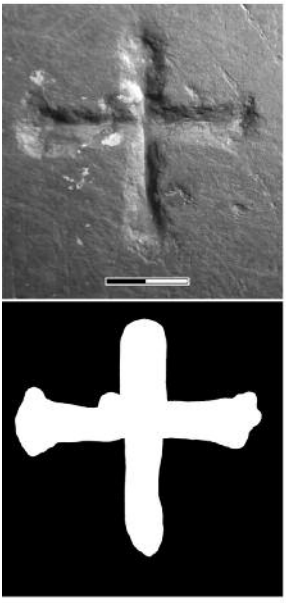

2

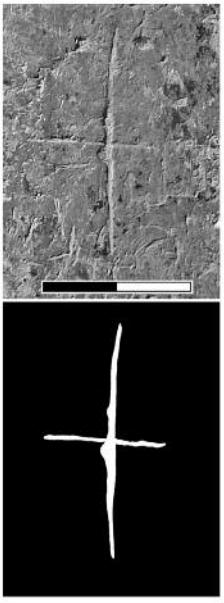

3

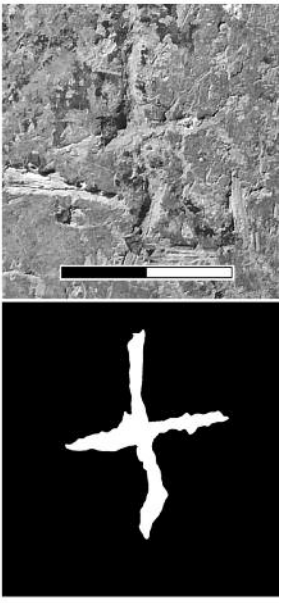

4

Таблиця CI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7107; **2** – № 7108; **3** – № 7109; **4** – № 7110

1

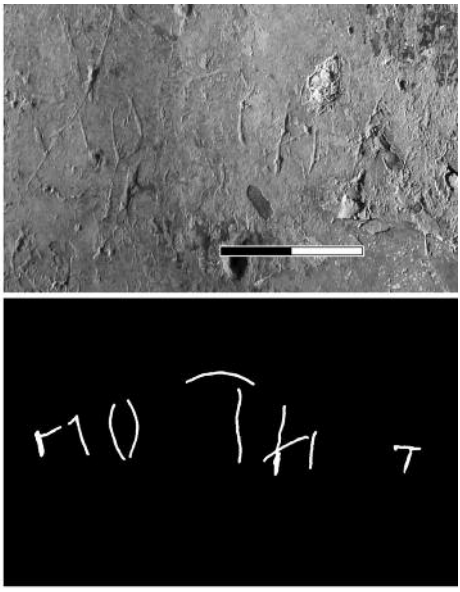

2

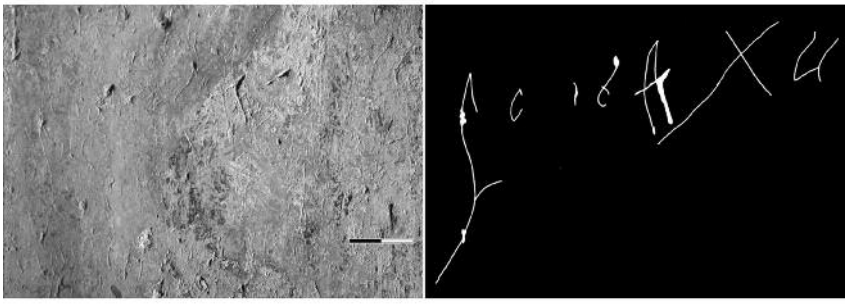

3

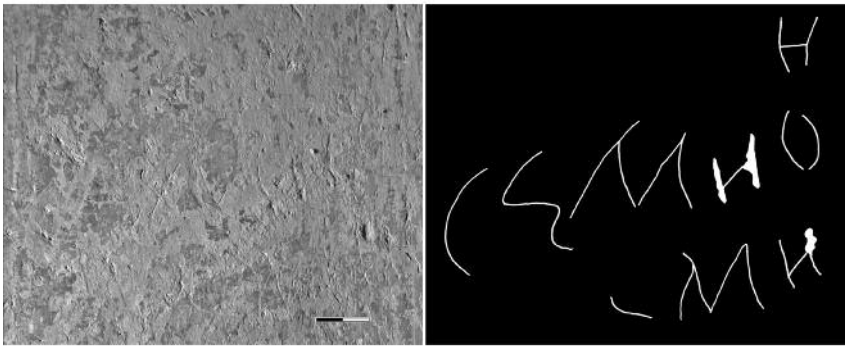

4

Таблиця CII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7111; **2** – № 7112; **3** – № 7113; **4** – № 7114

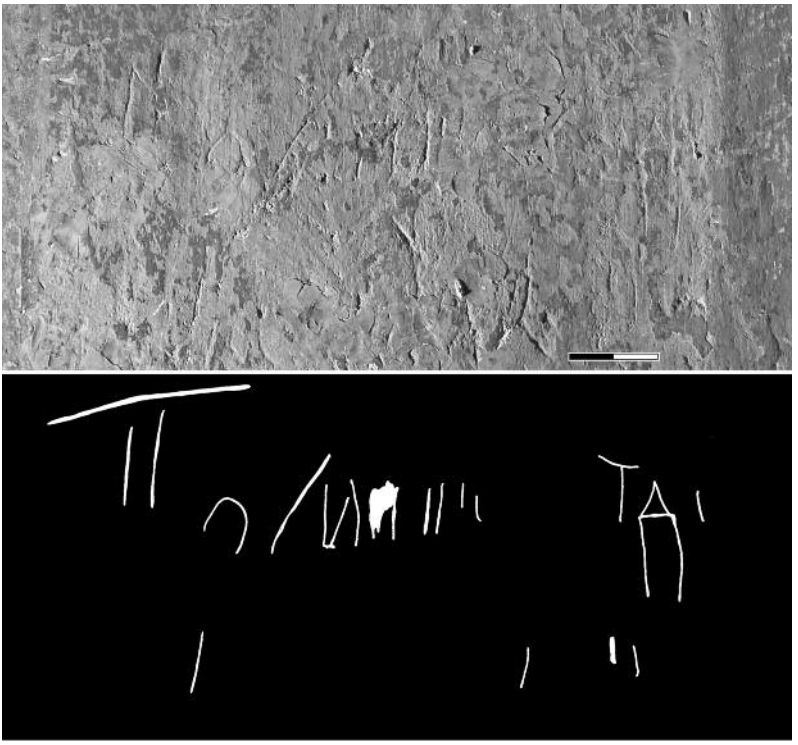

1

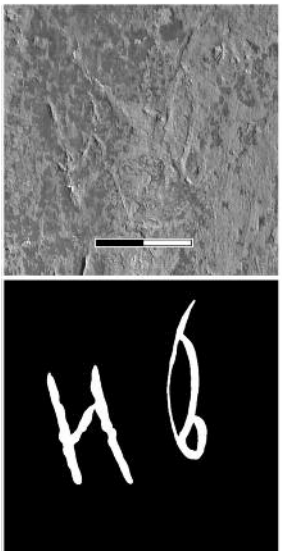

2

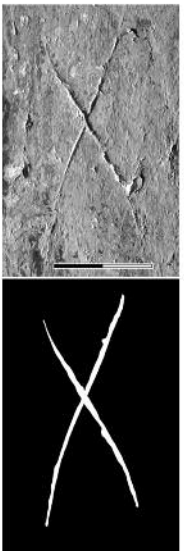

3

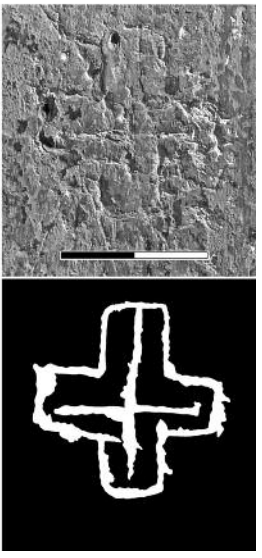

4

Таблиця CIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7115; **2** – № 7116; **3** – № 7117; **4** – № 7118

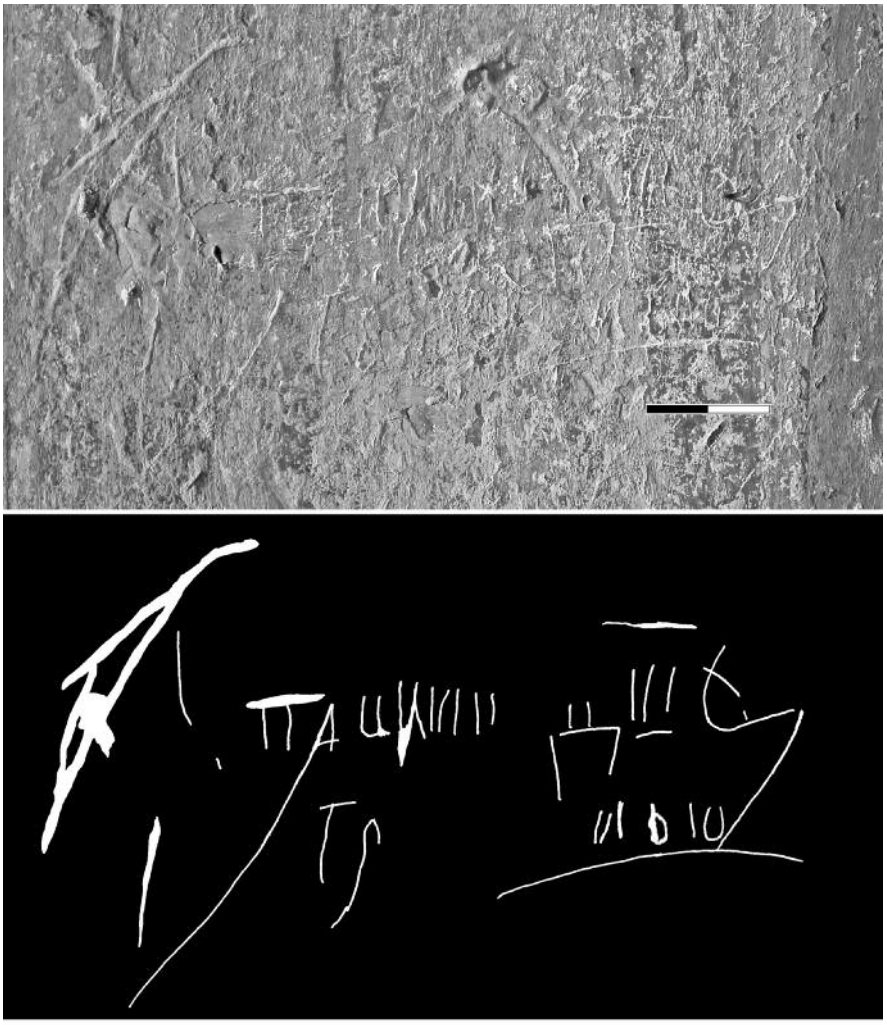

1

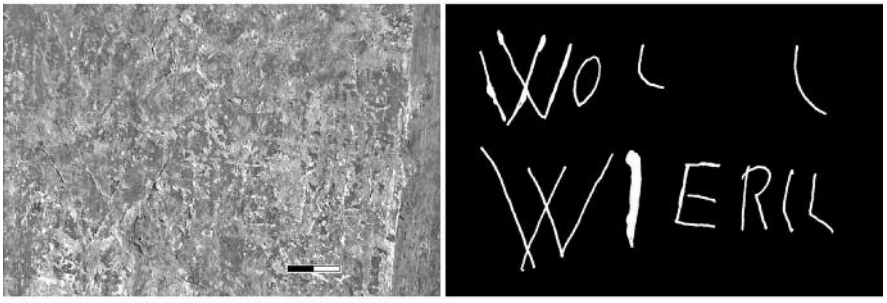

2

Таблиця CIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7119; **2** – № 7121

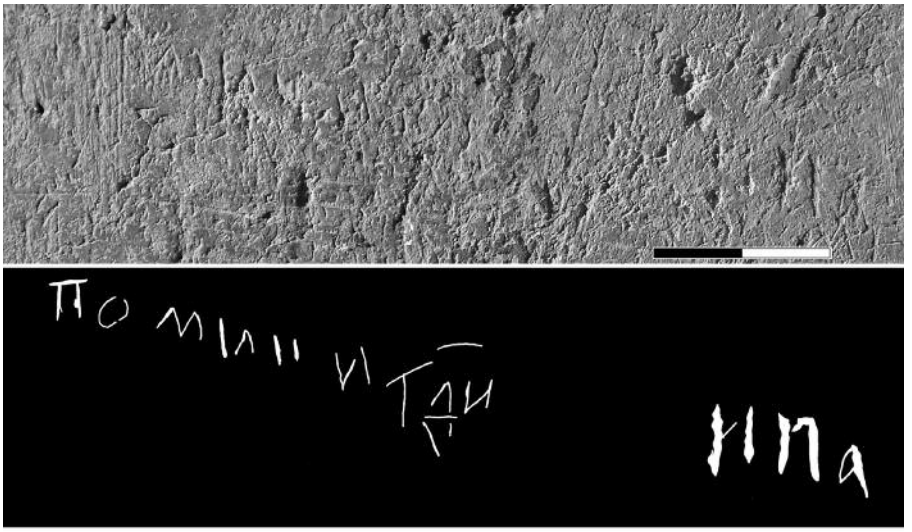

1

2

Таблиця CV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7120; **2** – № 7122

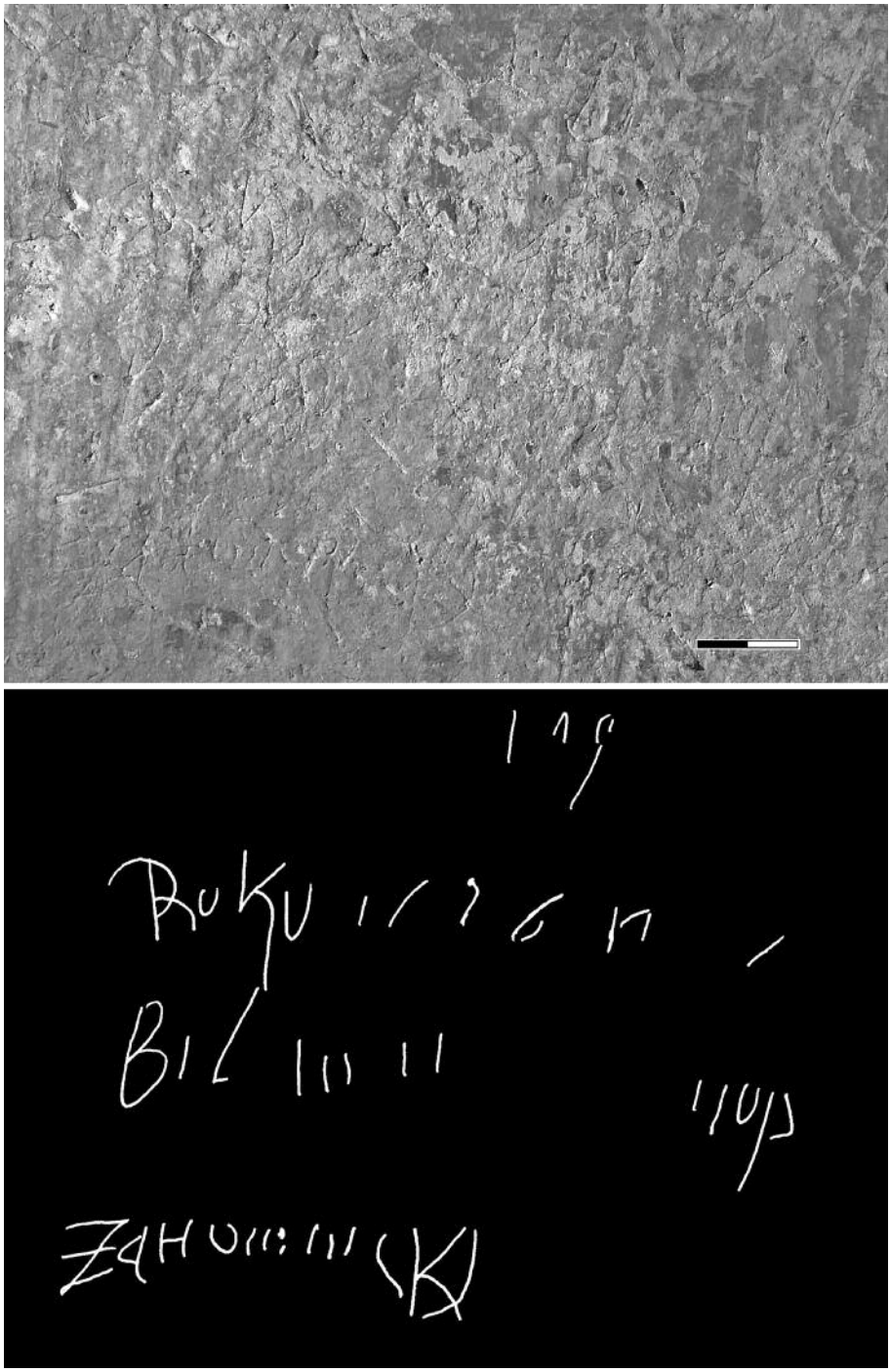

Таблиця CVI
Фотографія та прорисовка графіті № 7123

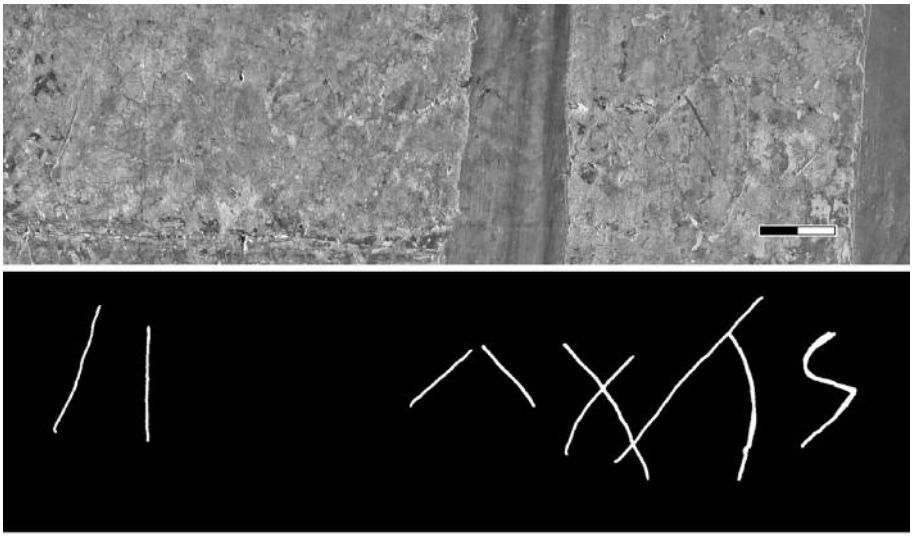

1

2

Таблиця CVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7124; **2** – № 7125

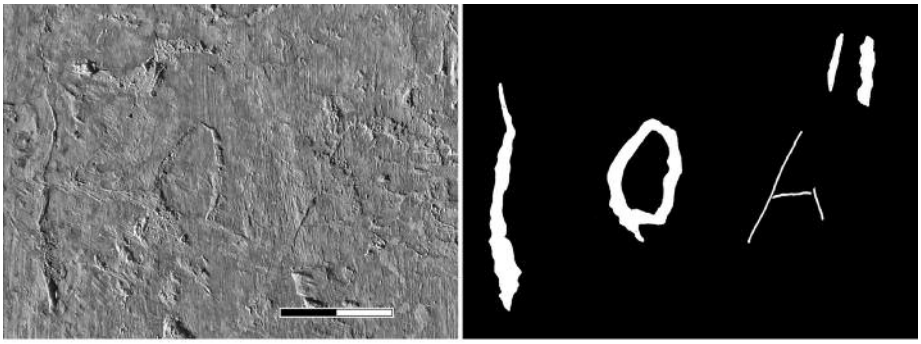

1

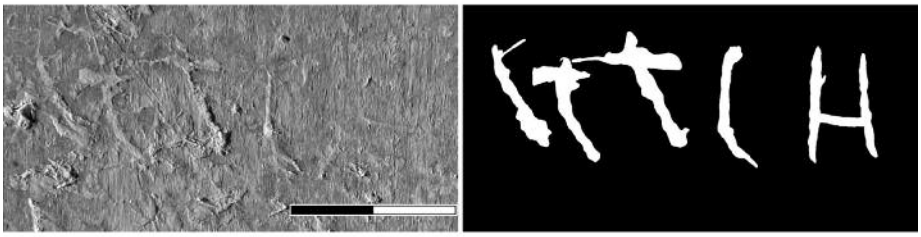

2

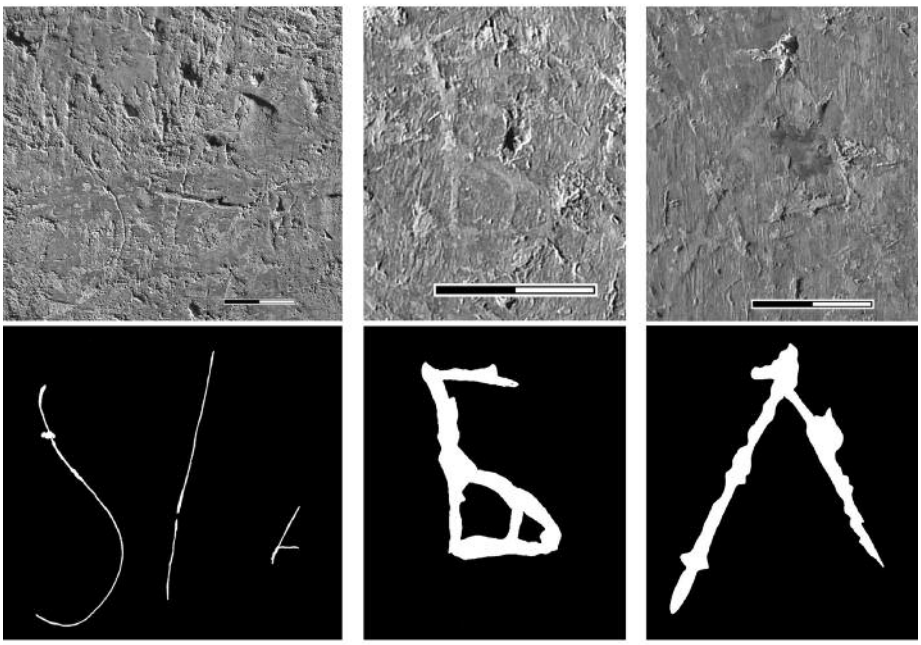

3 4 5

Таблиця CVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7126; **2** – № 7127; **3** – № 7128; **4** – № 7129; **5** – № 7130

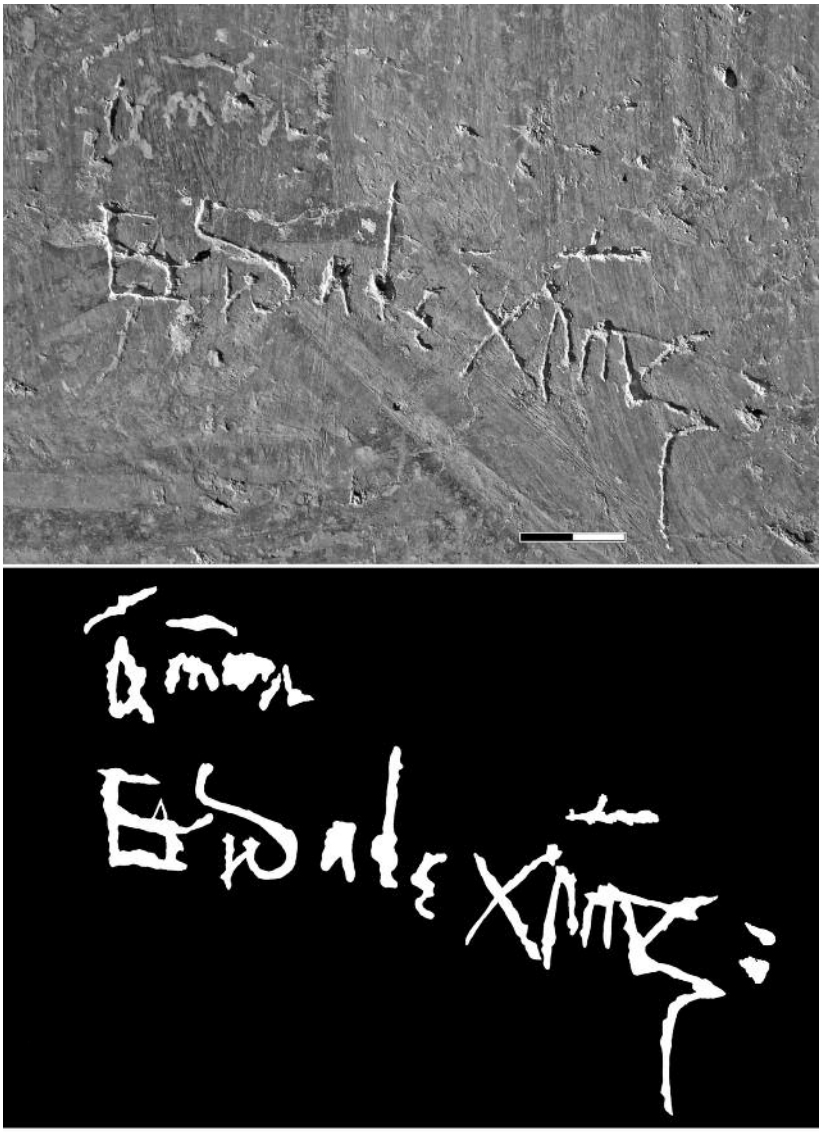

1

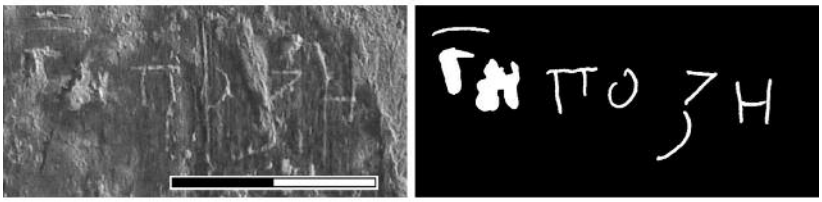

2

Таблиця CIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 113; **2** – № 7131

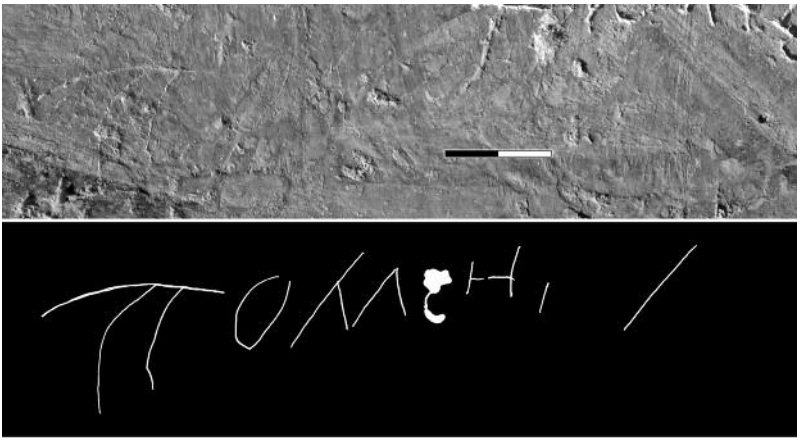

1

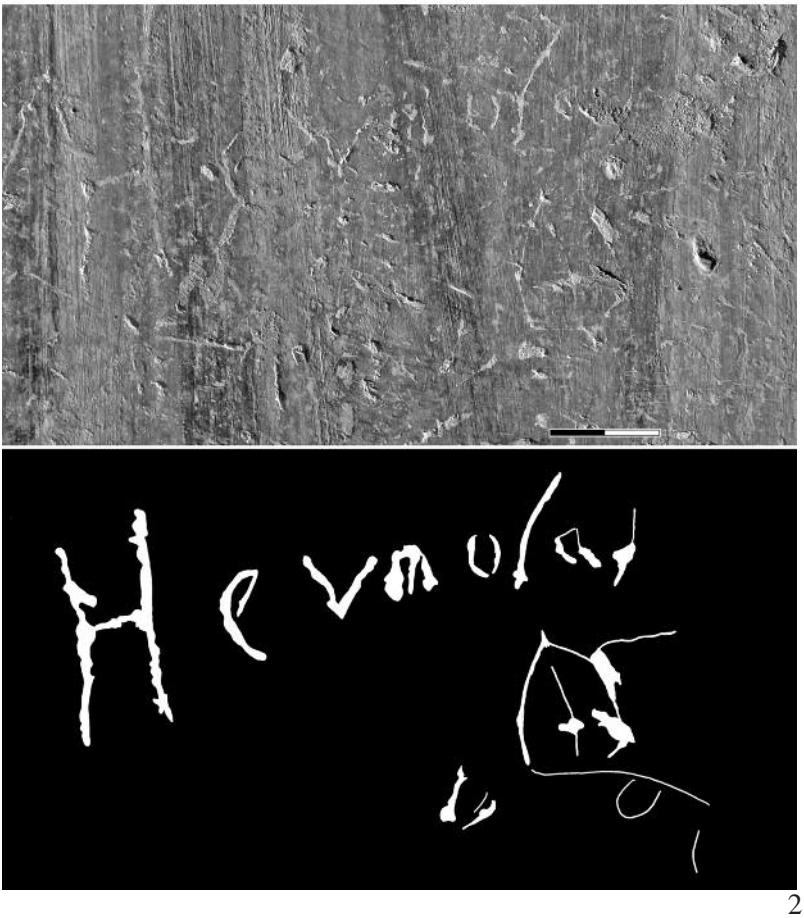

2

Таблиця CX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7132; **2** – № 7133

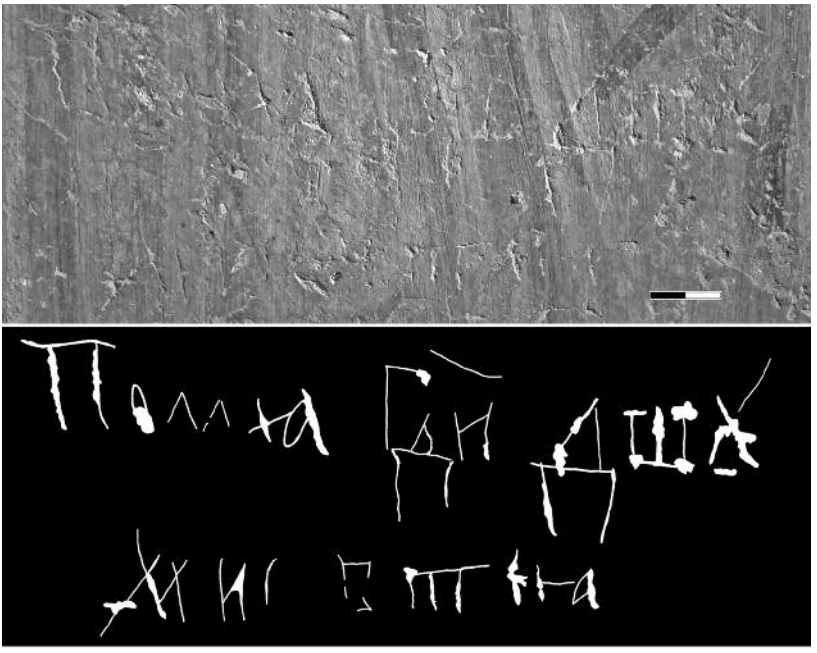

1

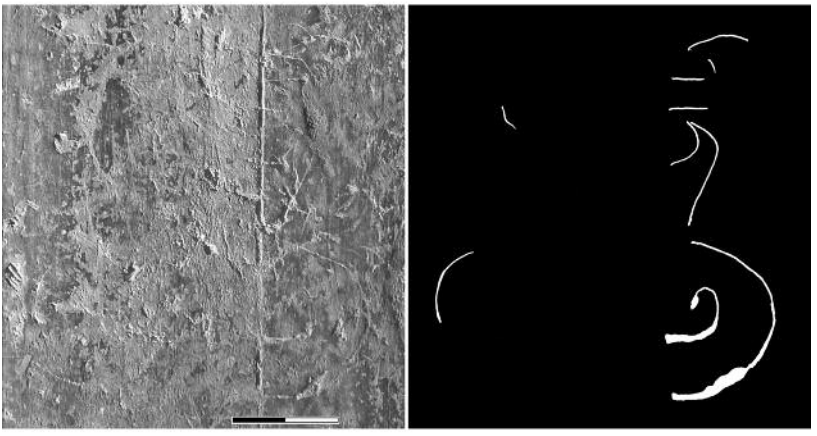

2

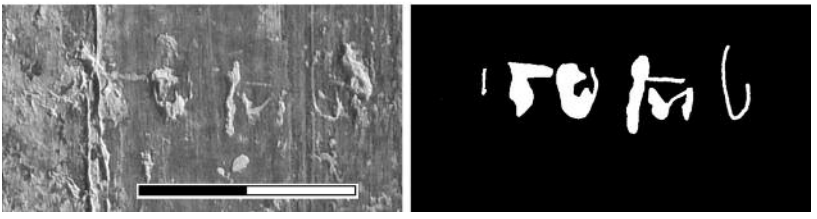

3

Таблиця CXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7134; **2** – № 7135; **3** – № 7136

Таблиця CXII
Фотографія та прорисовка дипінті № 7137

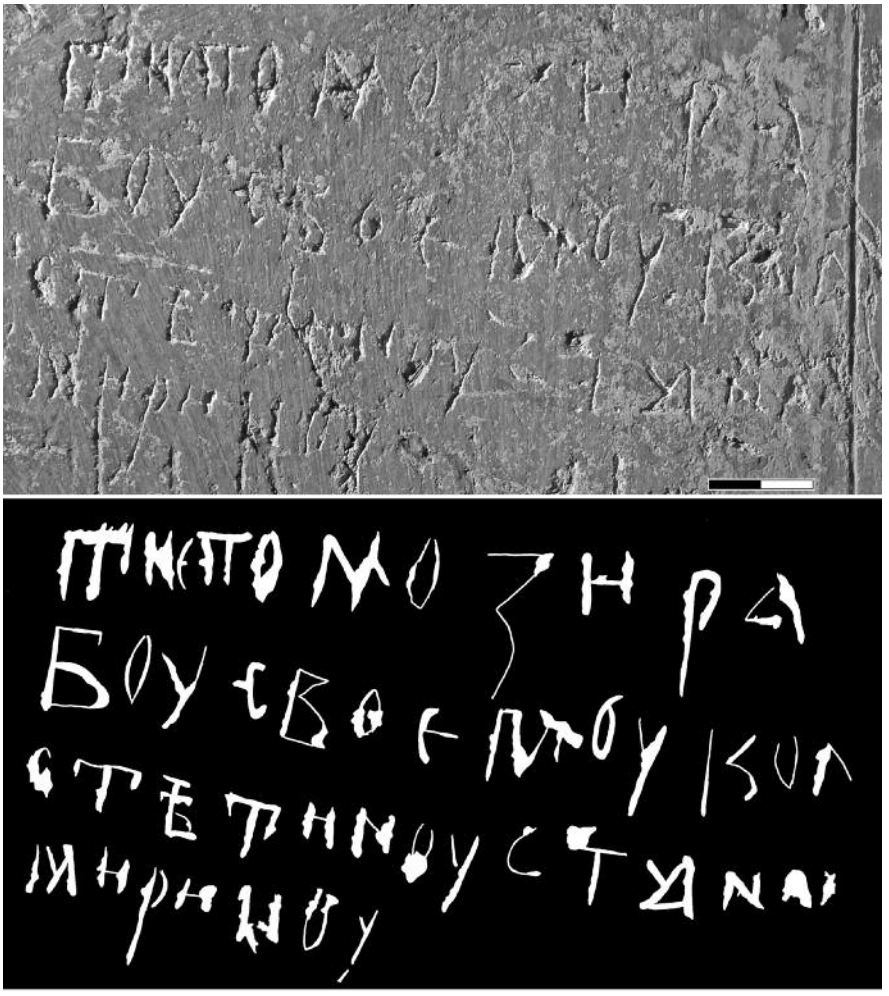

1

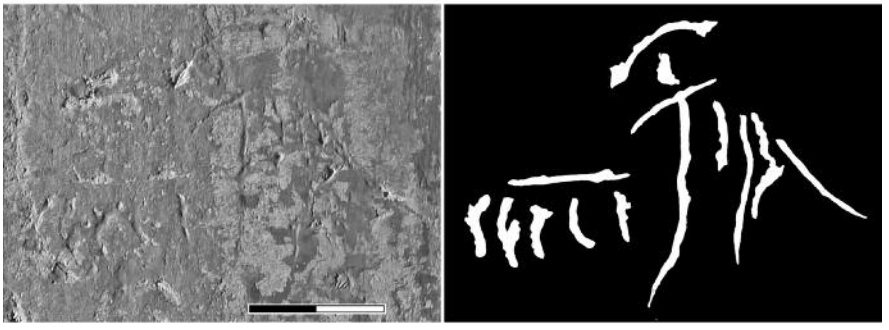

2

Таблиця CXIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 199; **2** – № 7138

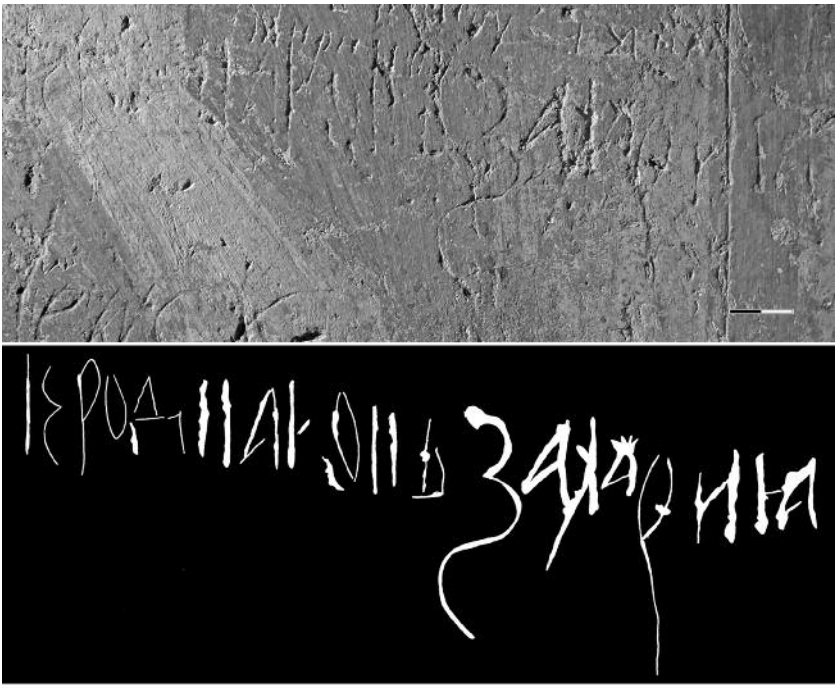

1

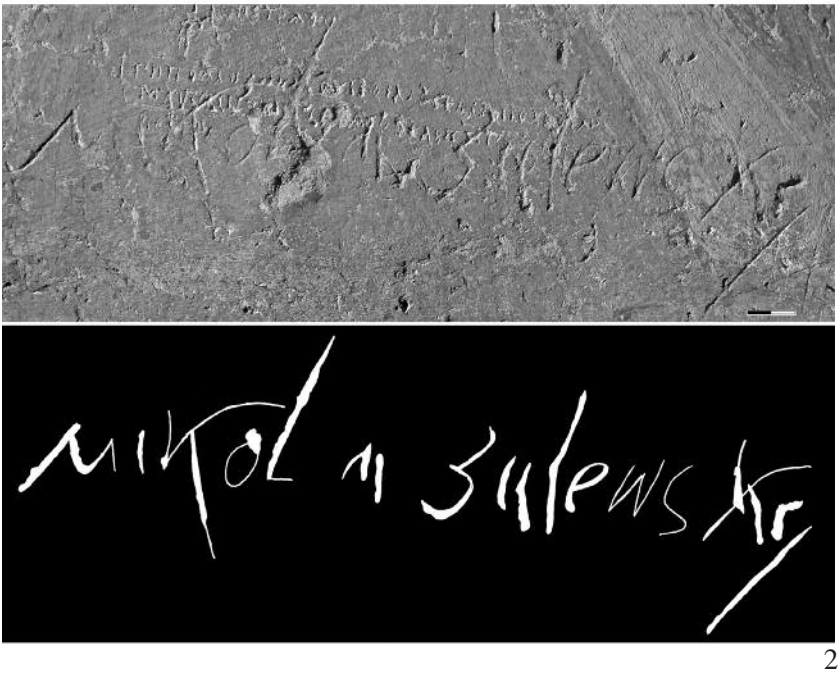

2

Таблиця CXIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7139; **2** – № 7140

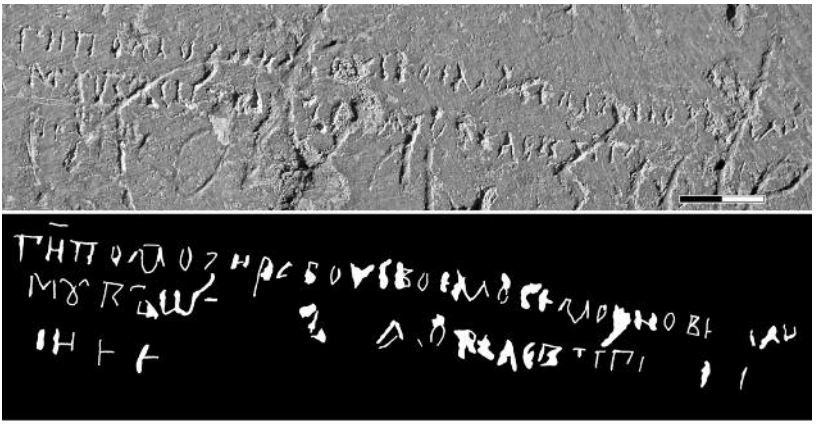

1

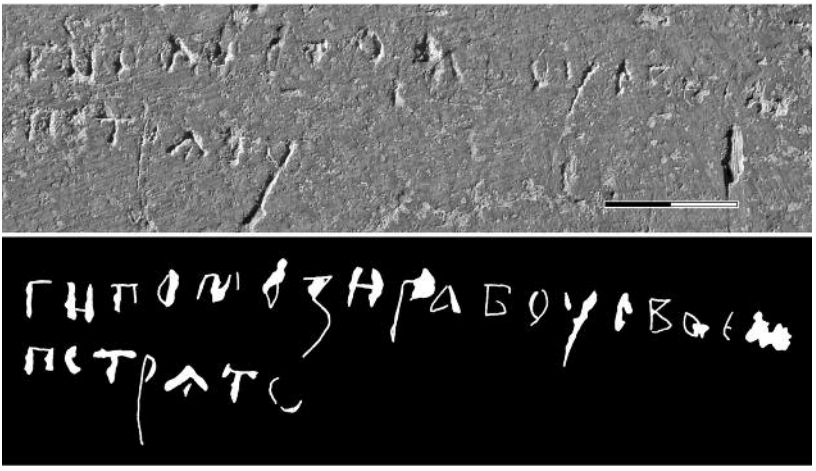

2

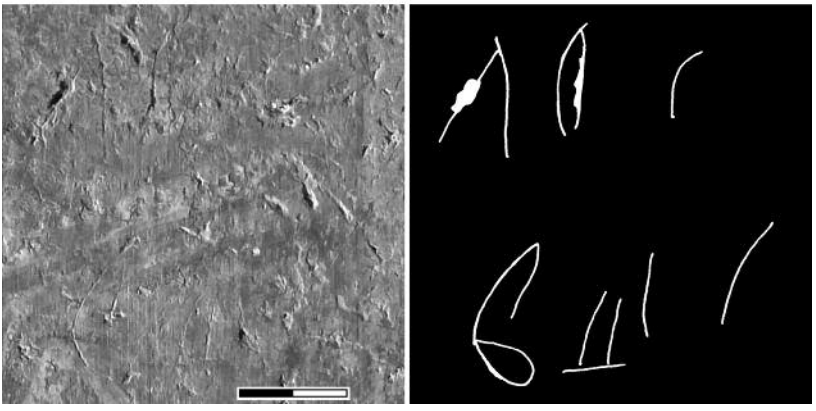

3

Таблиця CXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7141; **2** – № 7142; **3** – № 7143

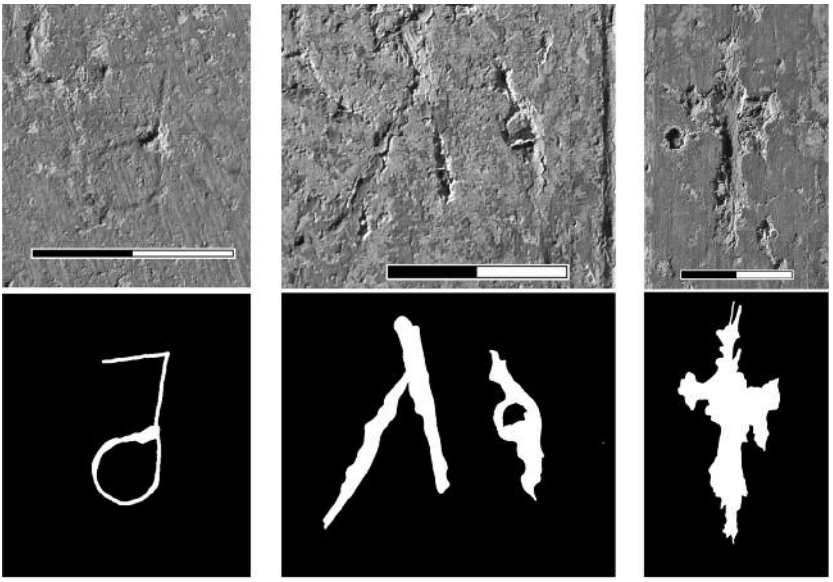

1 2 3

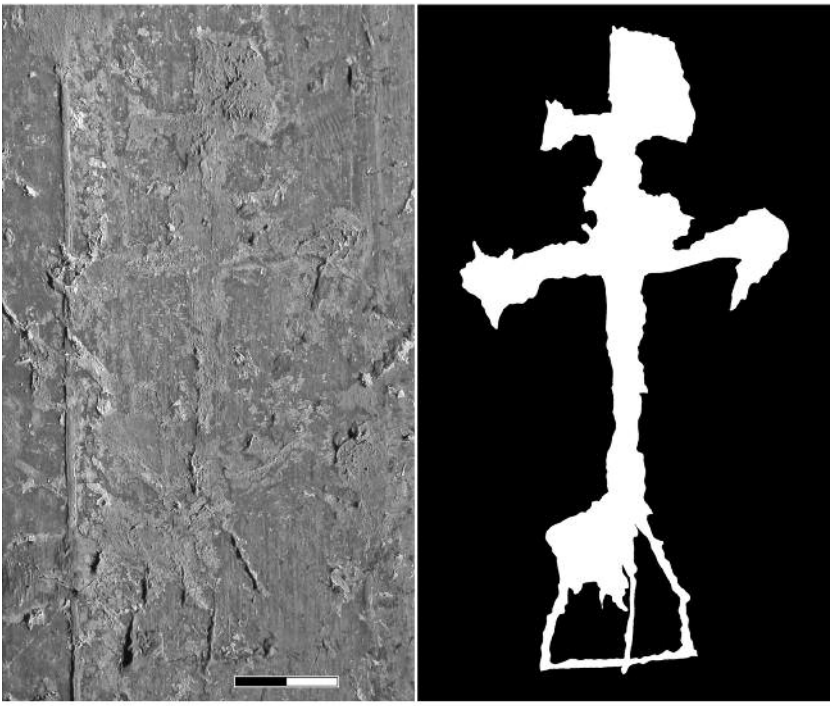

4

Таблиця CXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7144; **2** – № 7145; **3** – № 7146; **4** – № 7147

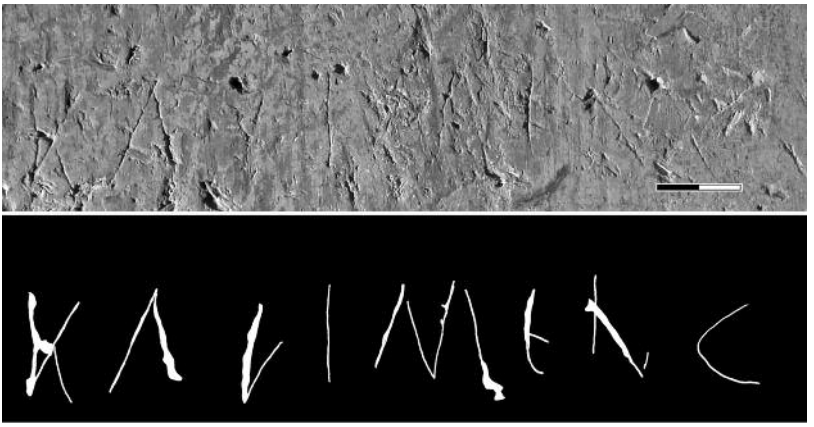

1

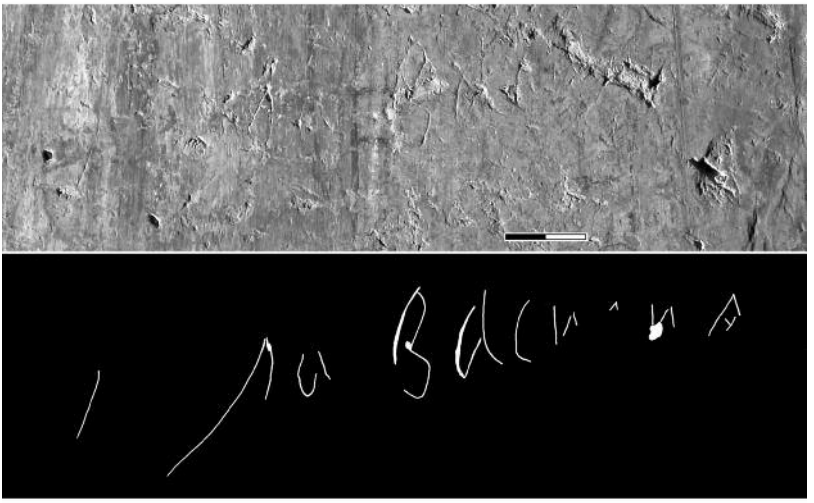

2

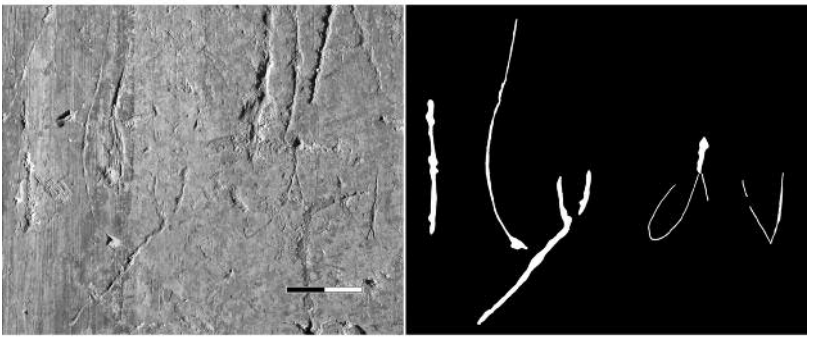

3

Таблиця CXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7148; **2** – № 7149; **3** – № 7150

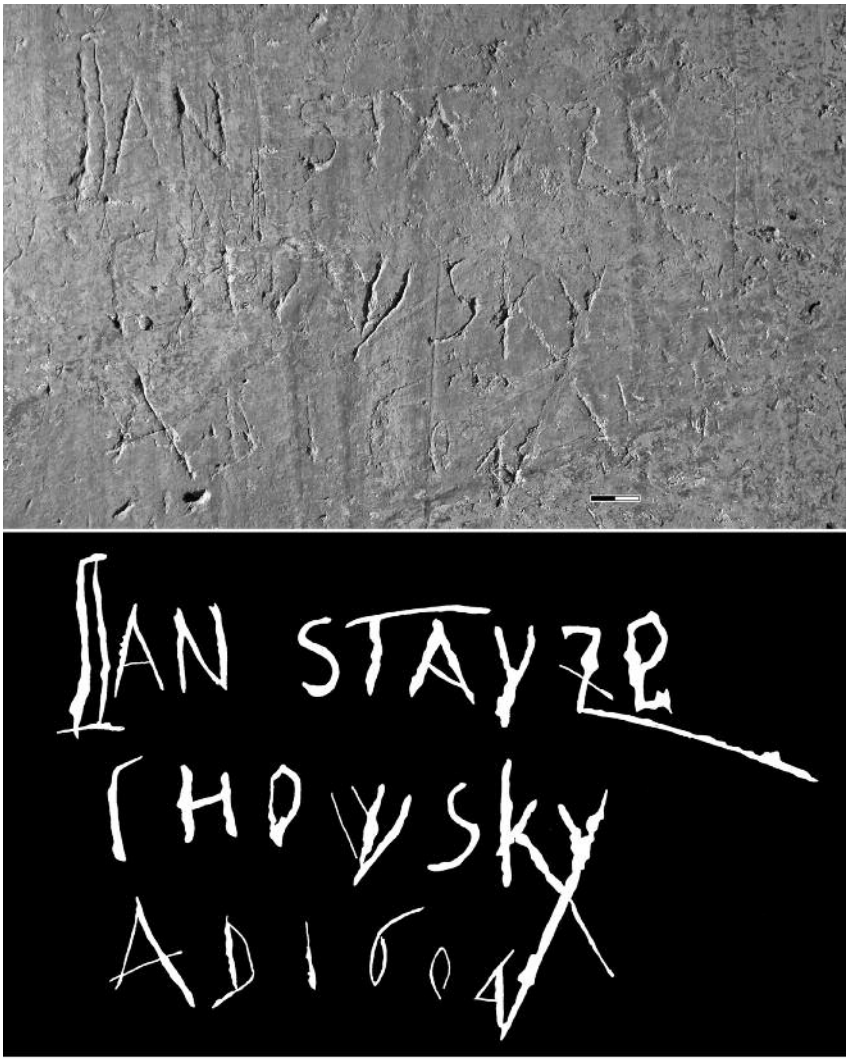

1

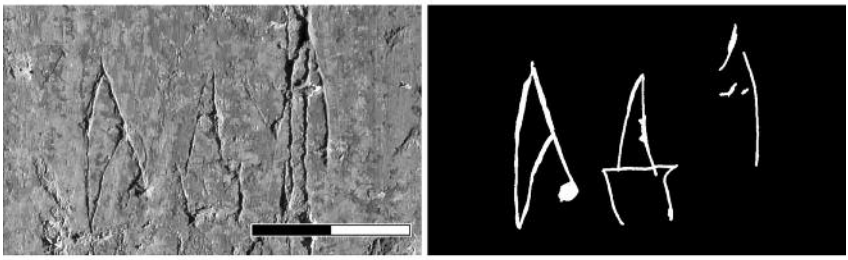

2

Таблиця CXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7151; **2** – № 7152

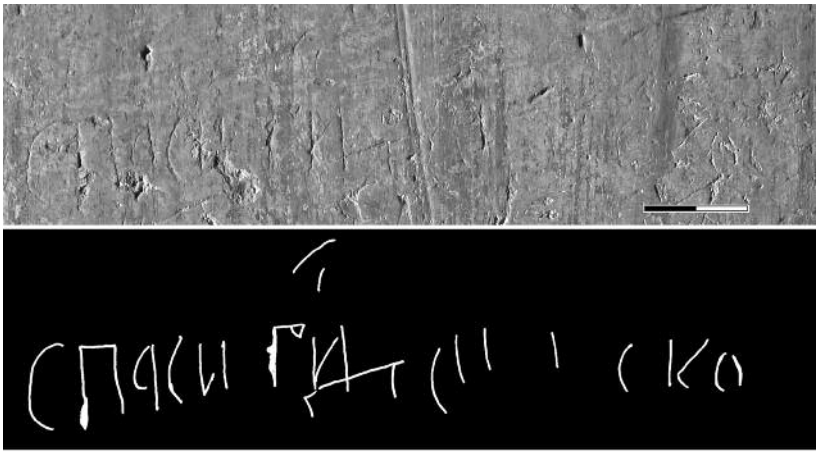

1

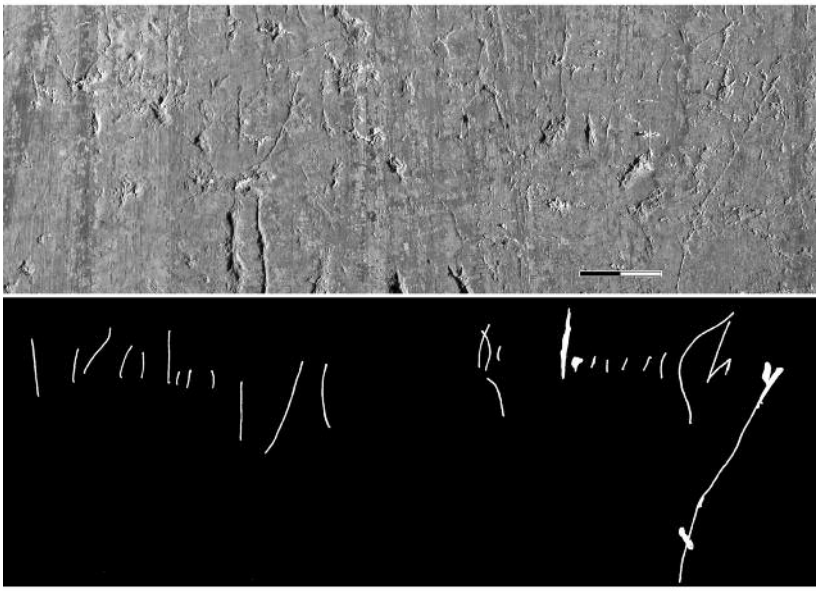

2

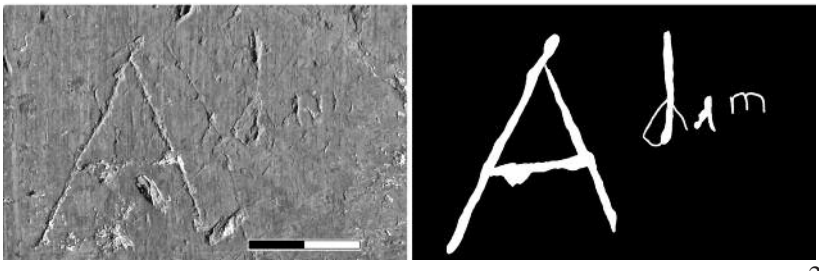

3

Таблиця CXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7153; **2** – № 7154; **3** – № 7155

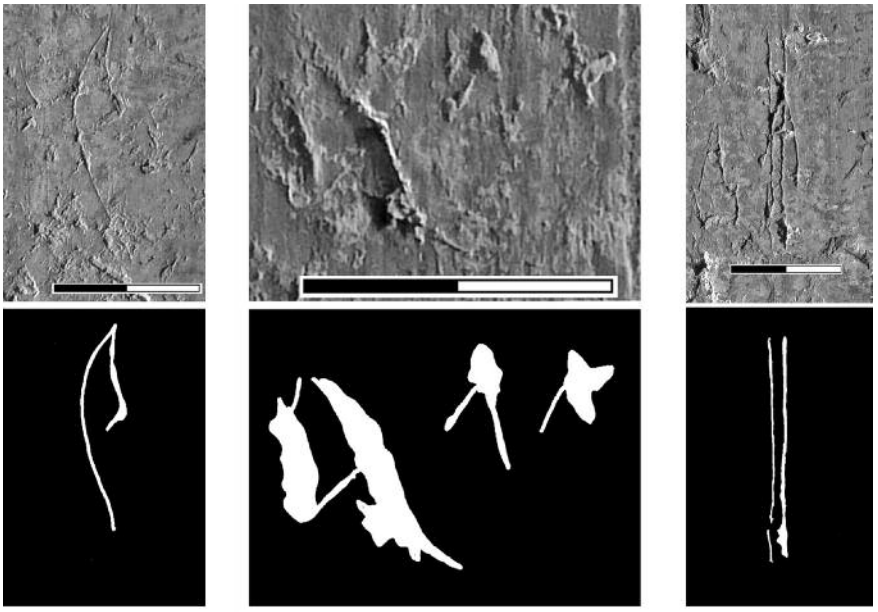

1 2 3

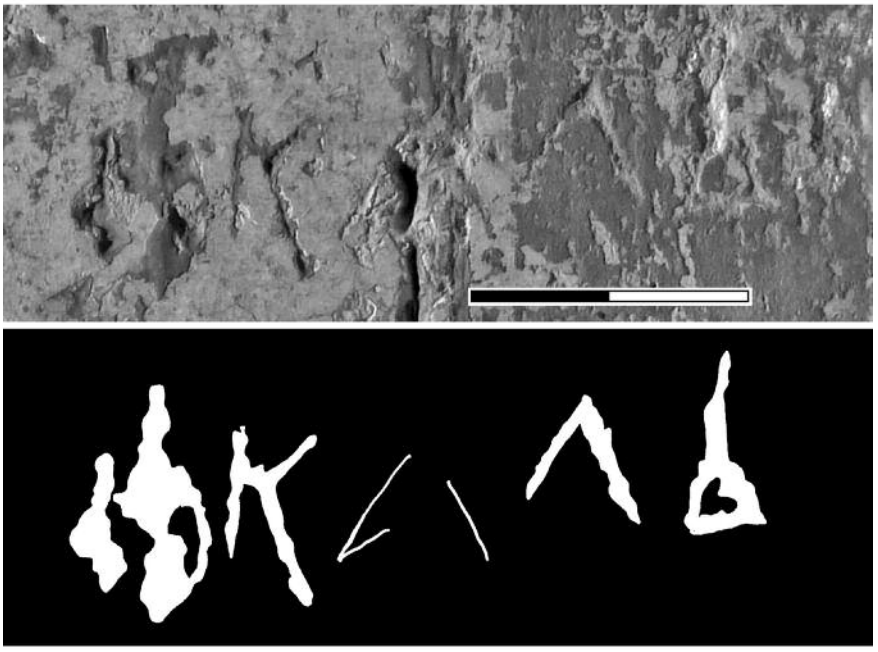

4

Таблиця CXX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7156; **2** – № 7157; **3** – № 7158; **4** – № 7159

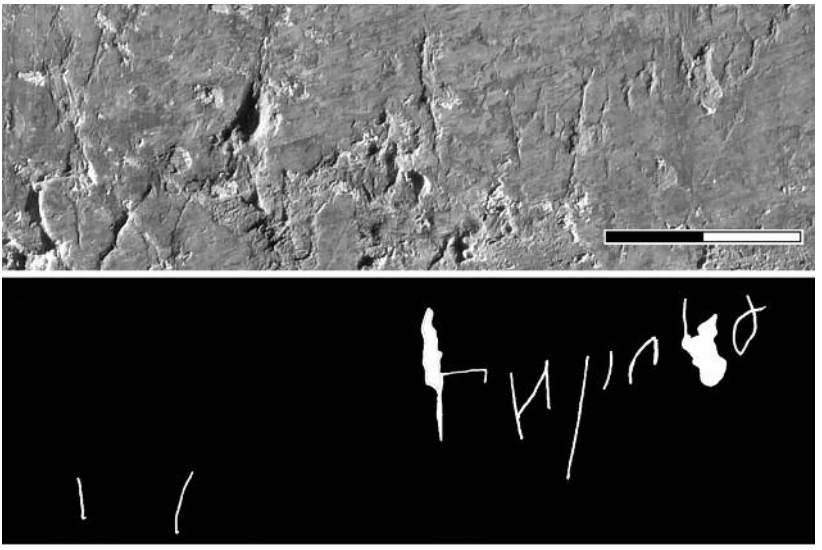

1

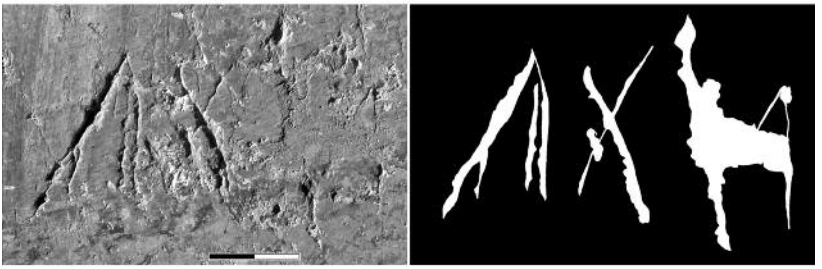

2

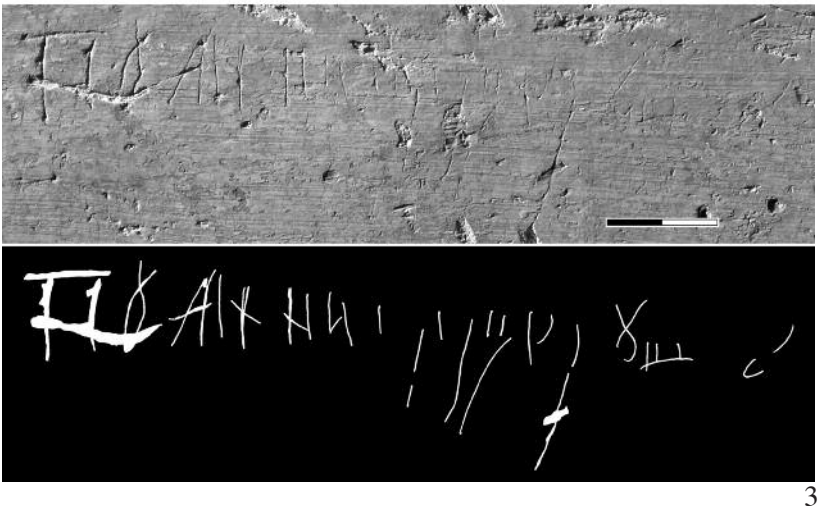

3

Таблиця CXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7160; **2** – № 7161; **3** – № 7162

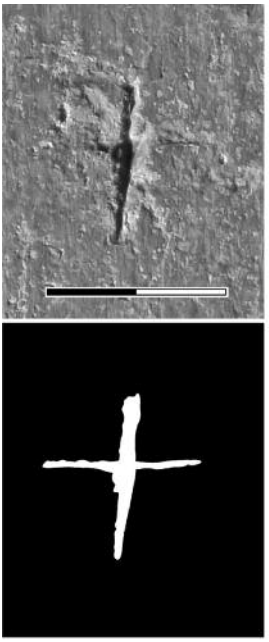

1

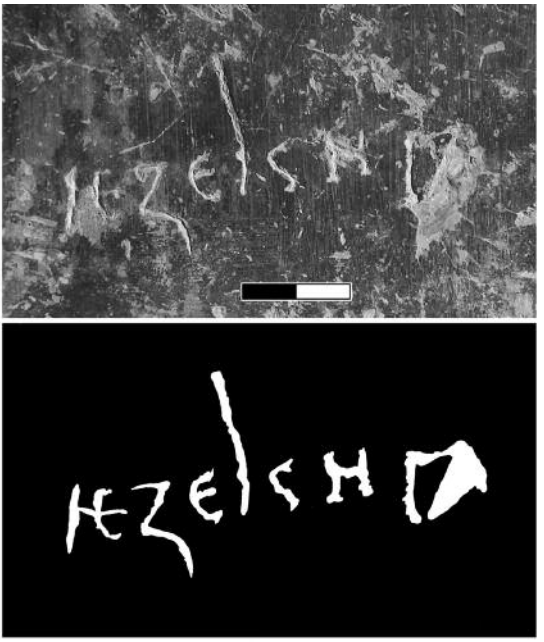

2

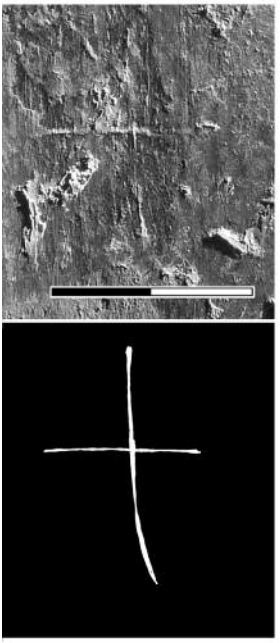

3

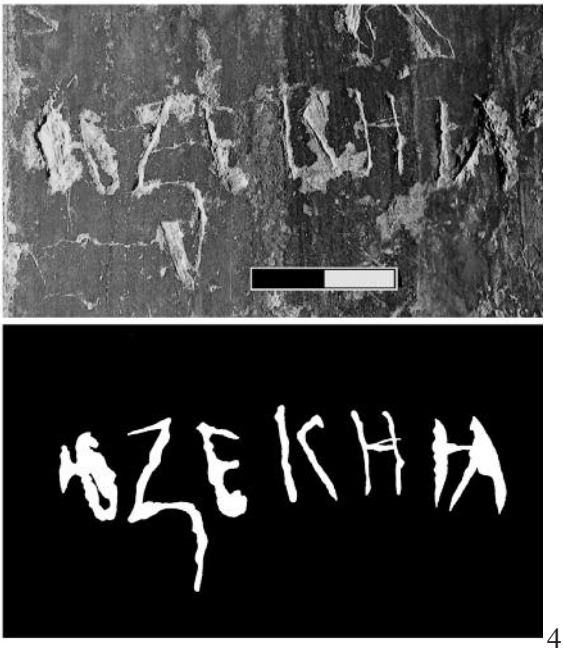

4

Таблиця CXXII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7163; **2** – № 111; **3** – № 7164; **4** – № 422

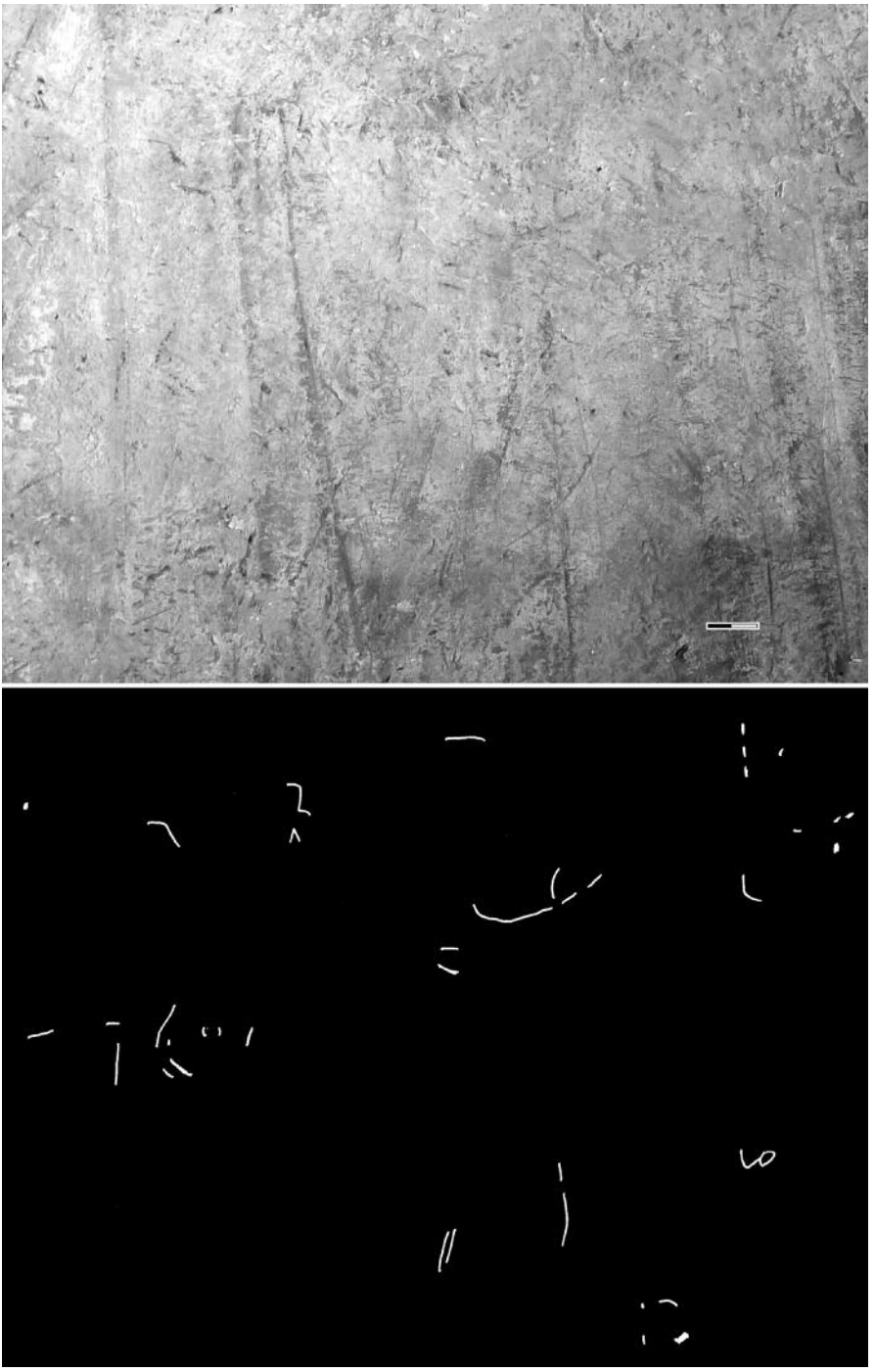

Таблиця CXXIII
Фотографія та прорисовка дипінті № 7165

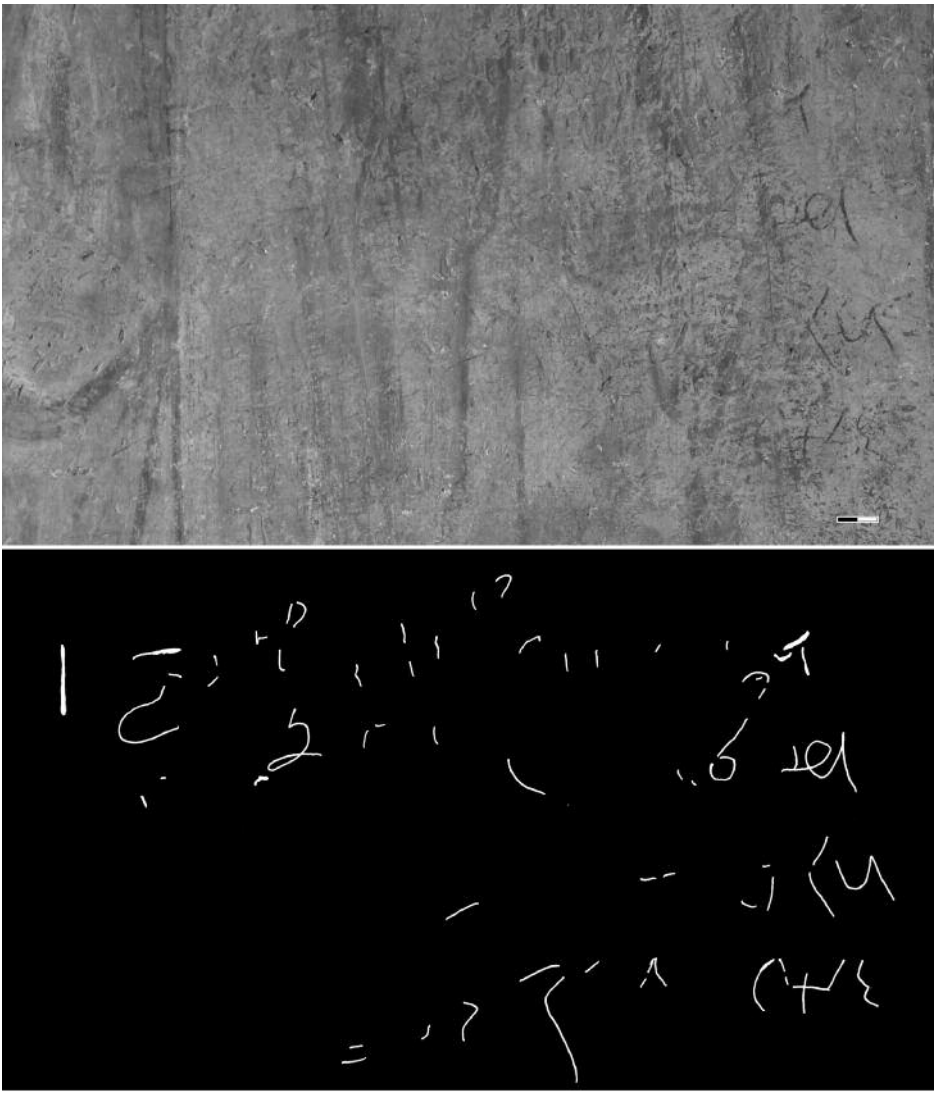

1

2

Таблиця CXXIV

Фотографії та прорисовки: **1** – дипінті № 7166; **2** – графіті № 423

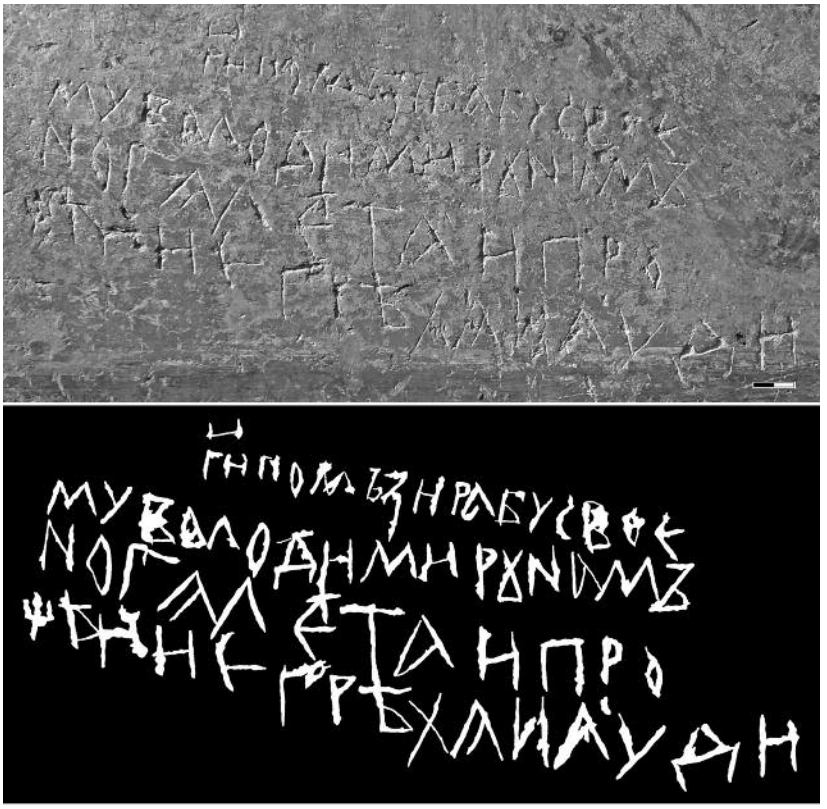

1

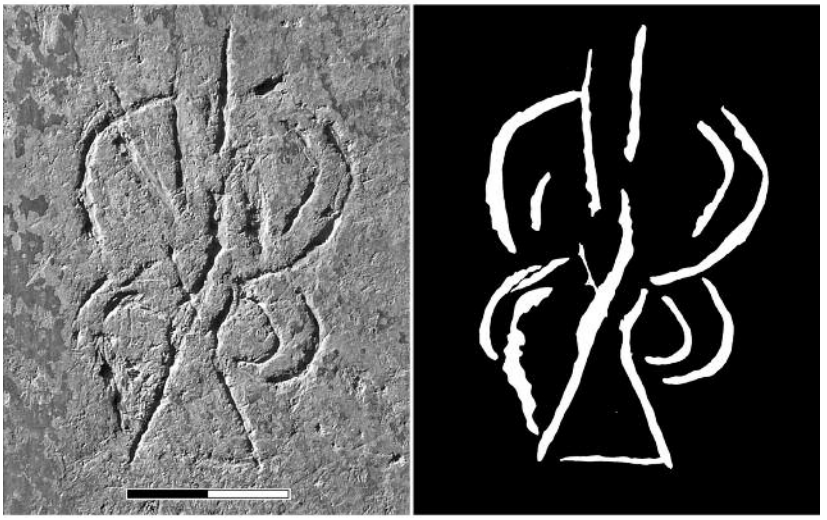

2

Таблиця CXXV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 132; **2** – № 287

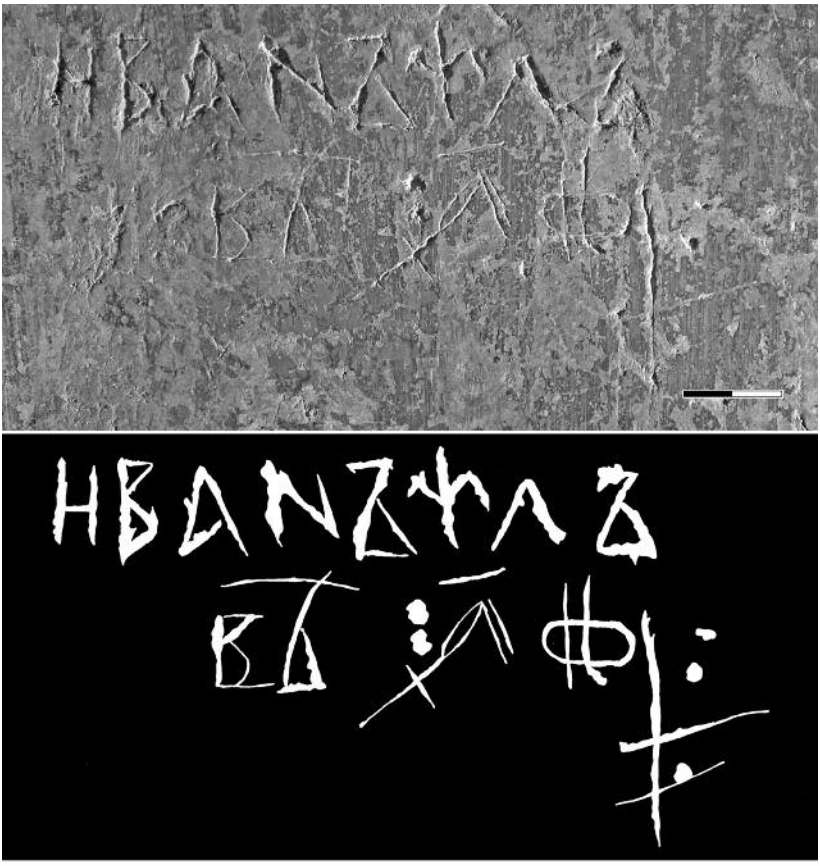

1

2

Таблиця CXXVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 240; **2** – № 421

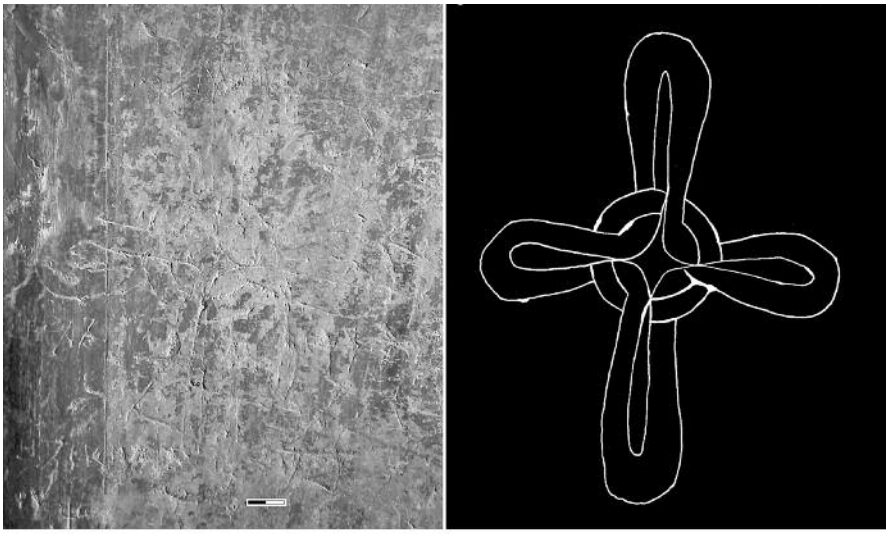

1

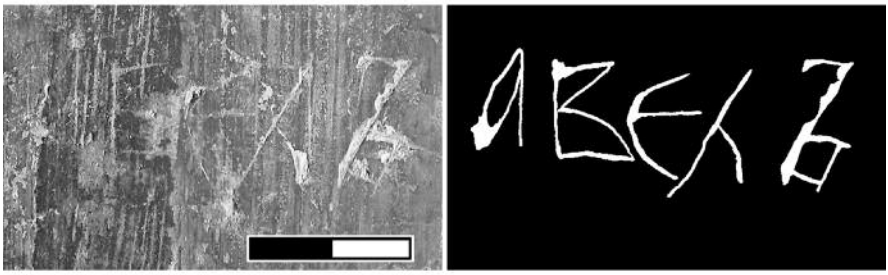

2

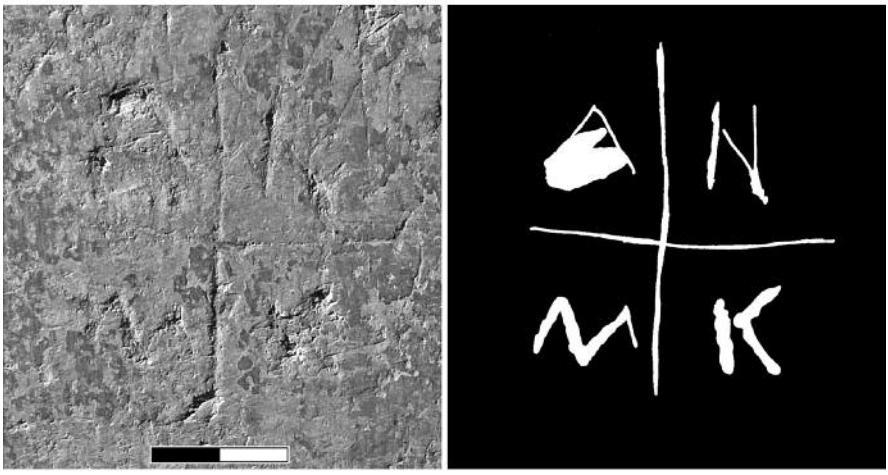

3

Таблиця CXXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 424; **2** – № 444; **3** – № 7167

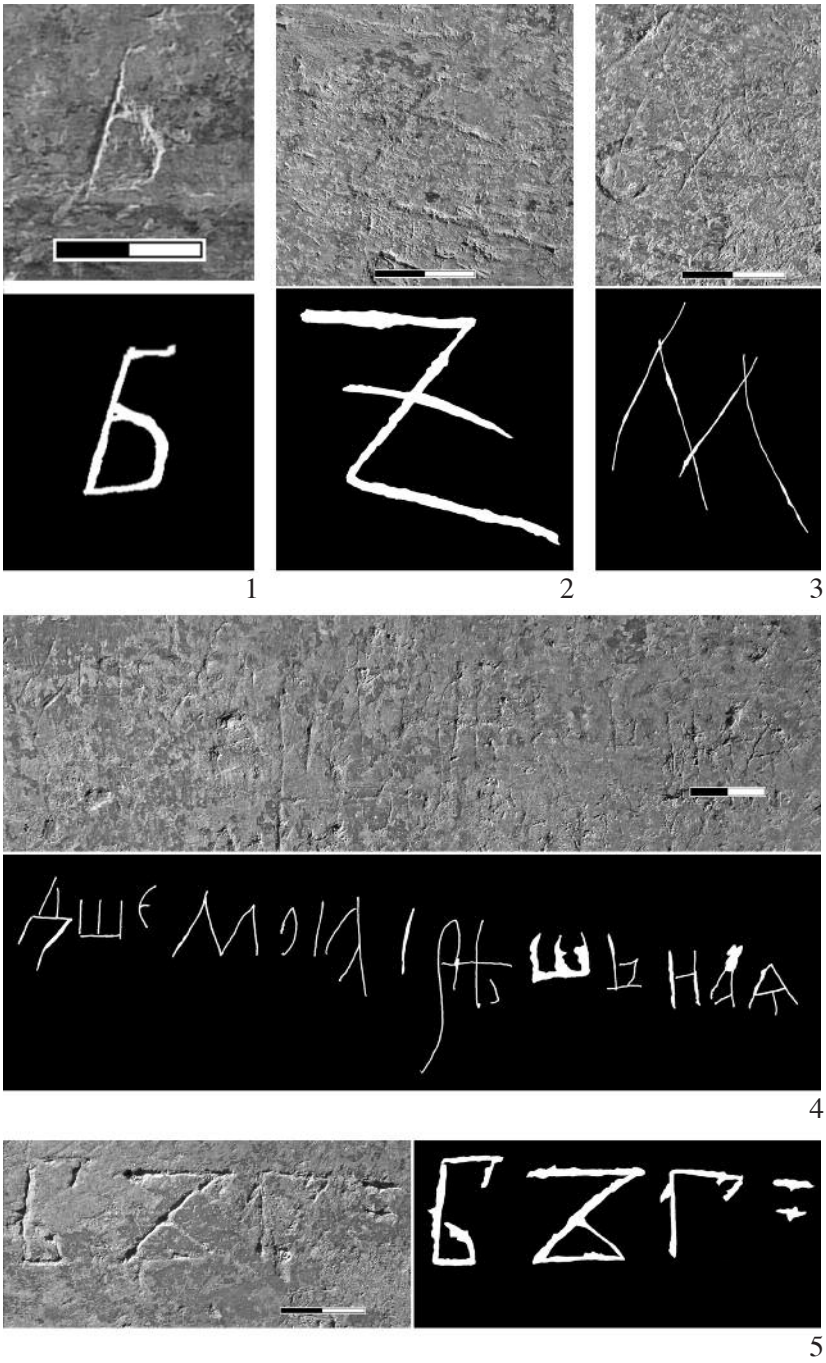

Таблиця CXXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7168; **2** – № 7169; **3** – № 7170; **4** – № 7171; **5** – № 7172

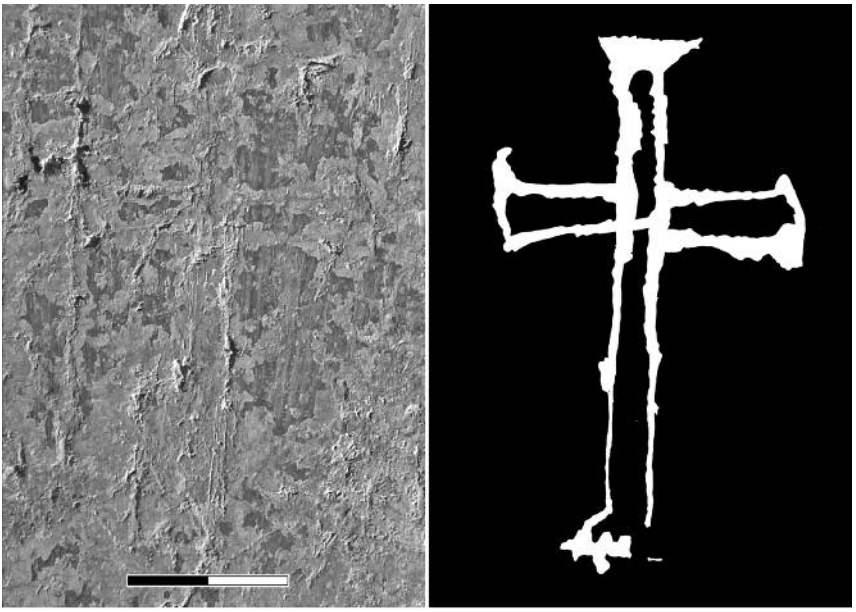

1

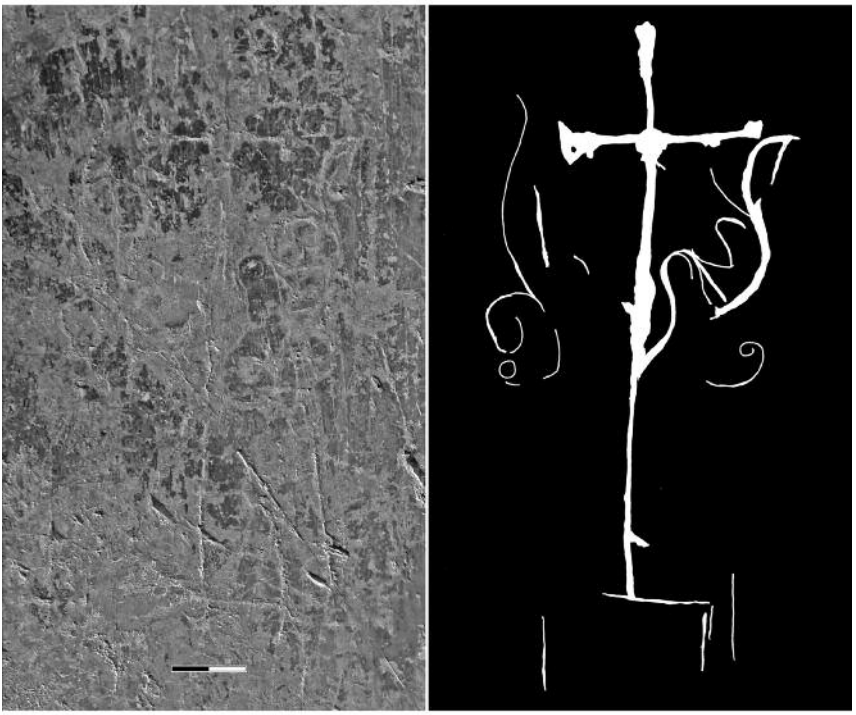

2

Таблиця CXXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7173; **2** – № 7174

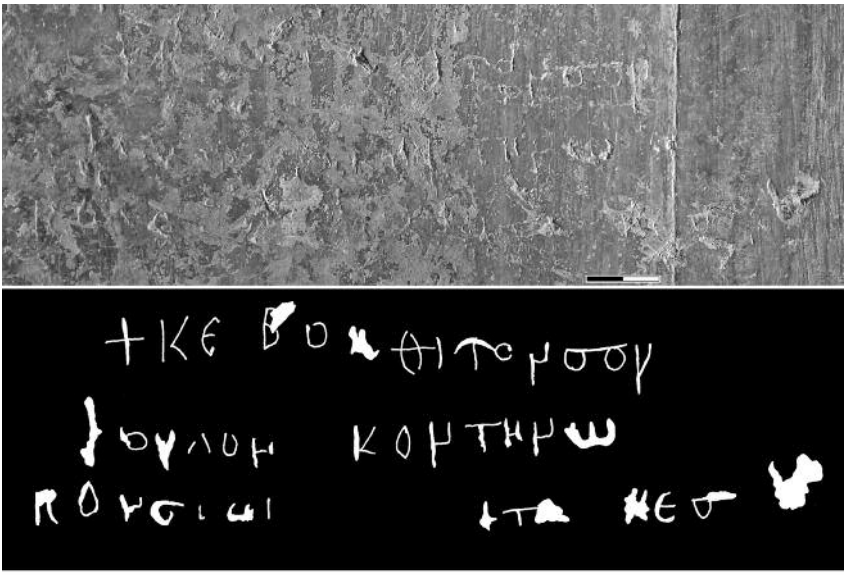

1

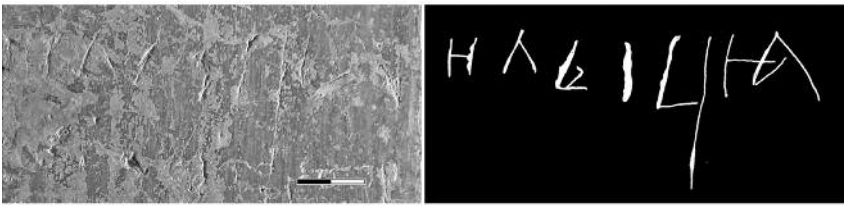

2

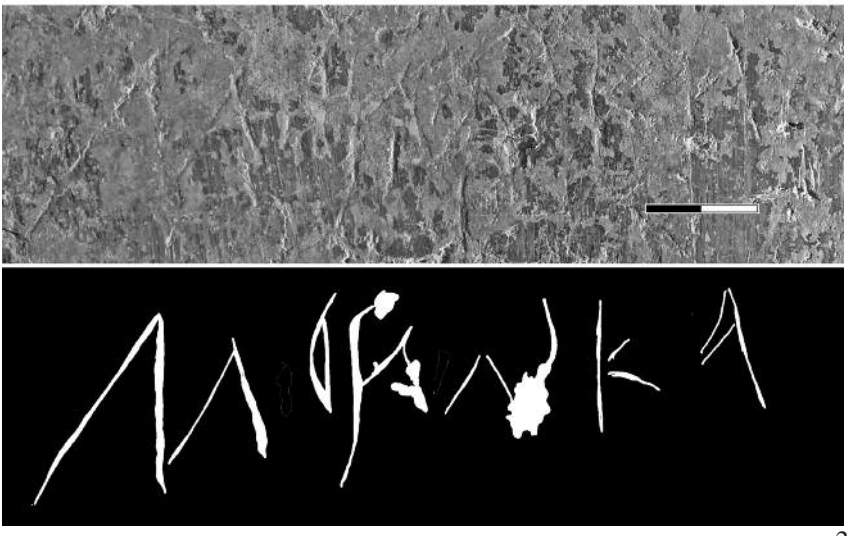

3

Таблиця CXXX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7175; **2** – № 7176; **3** – № 7177

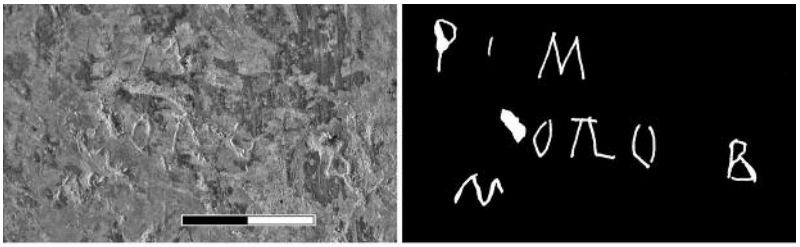

1

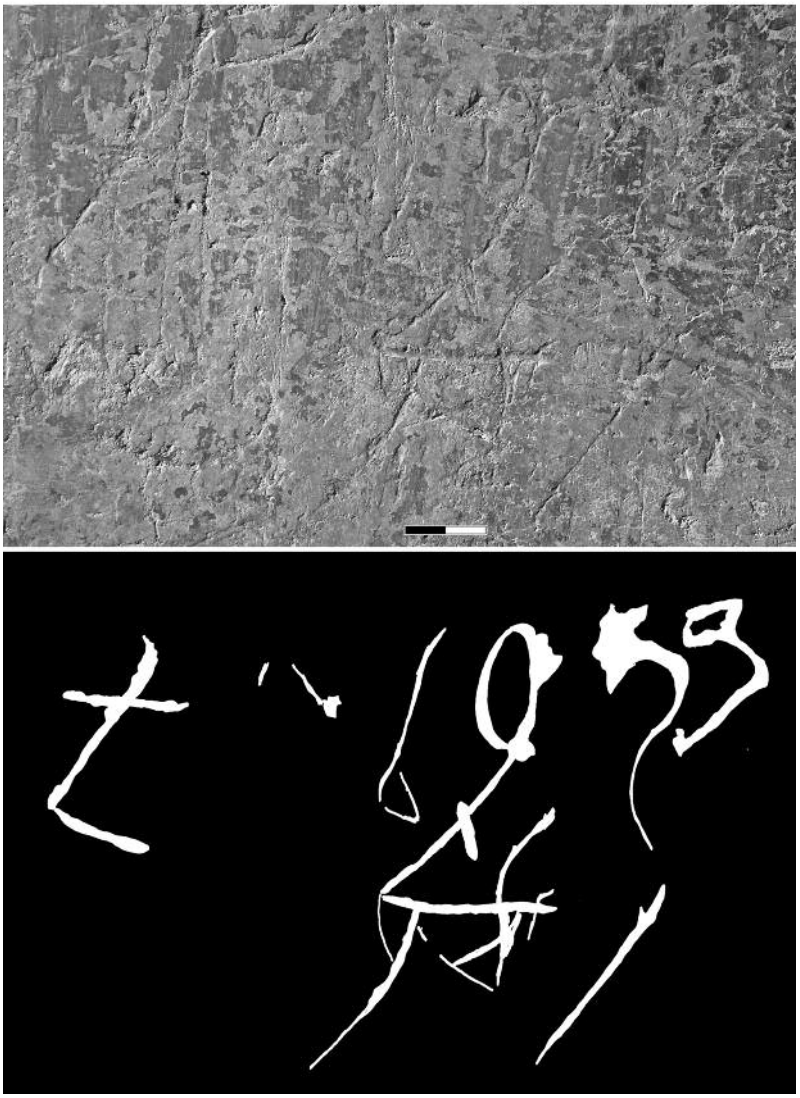

2

Таблиця CXXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7178; **2** – № 7179

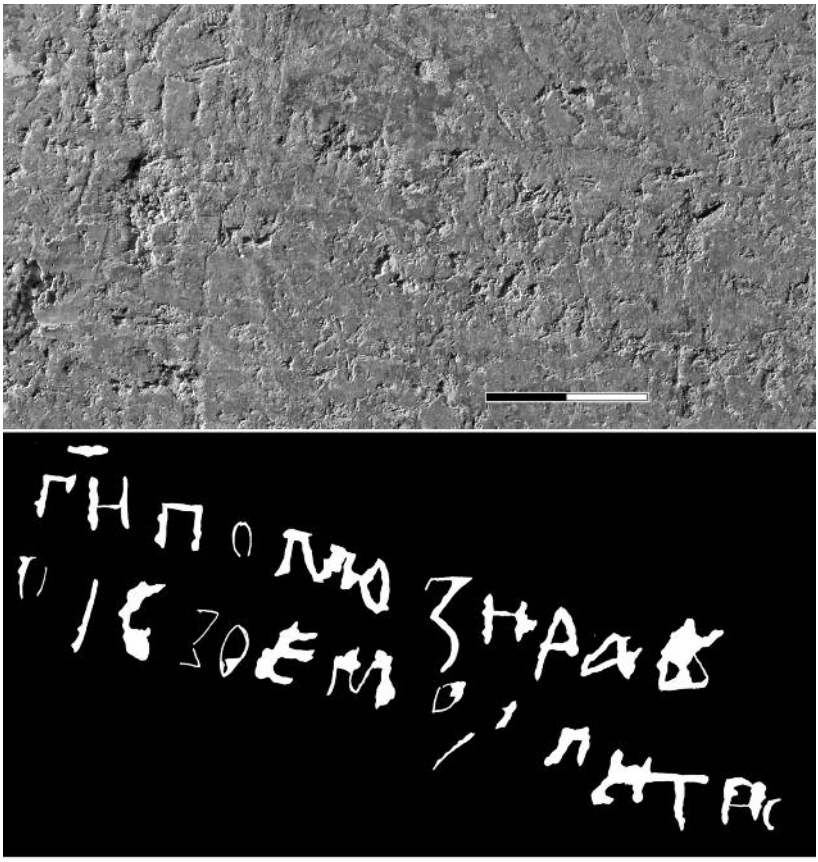

1

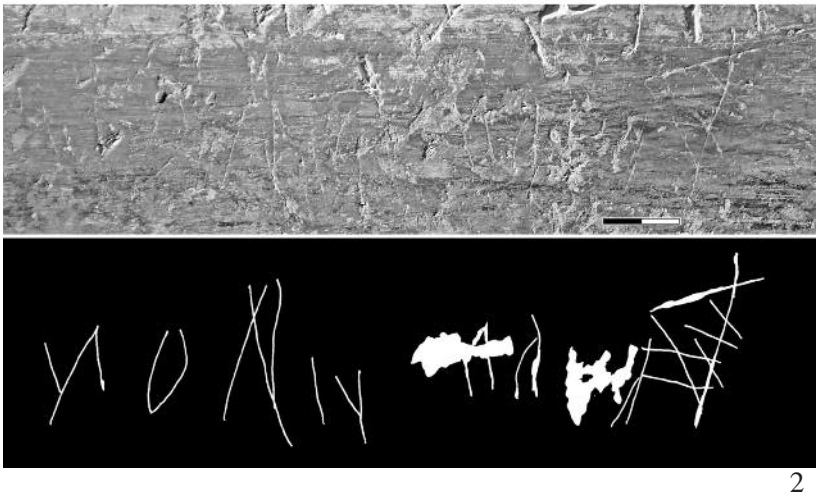

2

Таблиця CXXXII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7180; **2** – № 7181

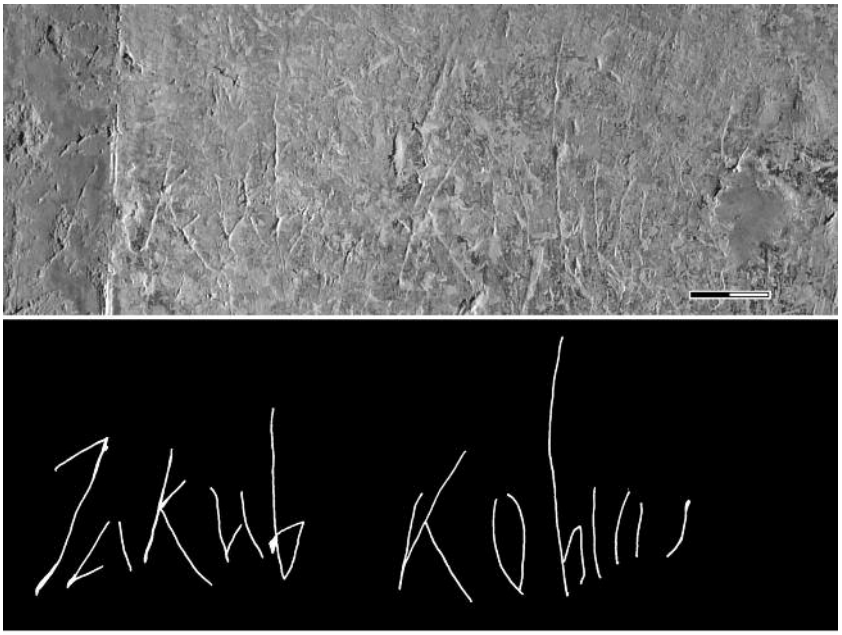

1

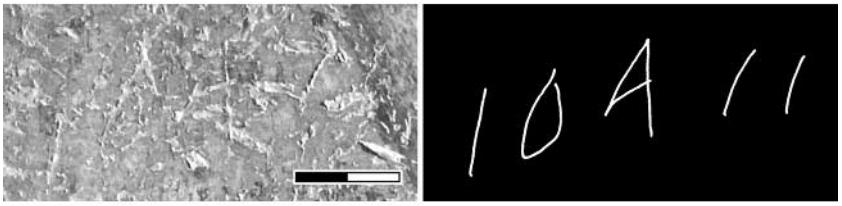

2

3

Таблиця CXXXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7182; **2** – № 7183; **3** – № 7184

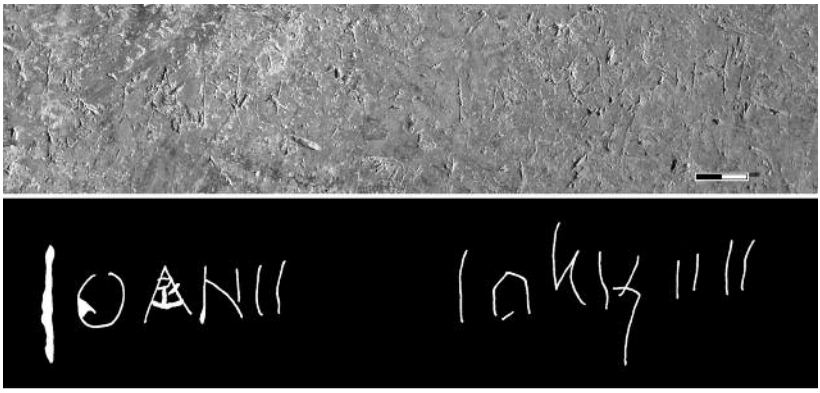

1

2

Таблиця CXXXIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7185; **2** – № 7186

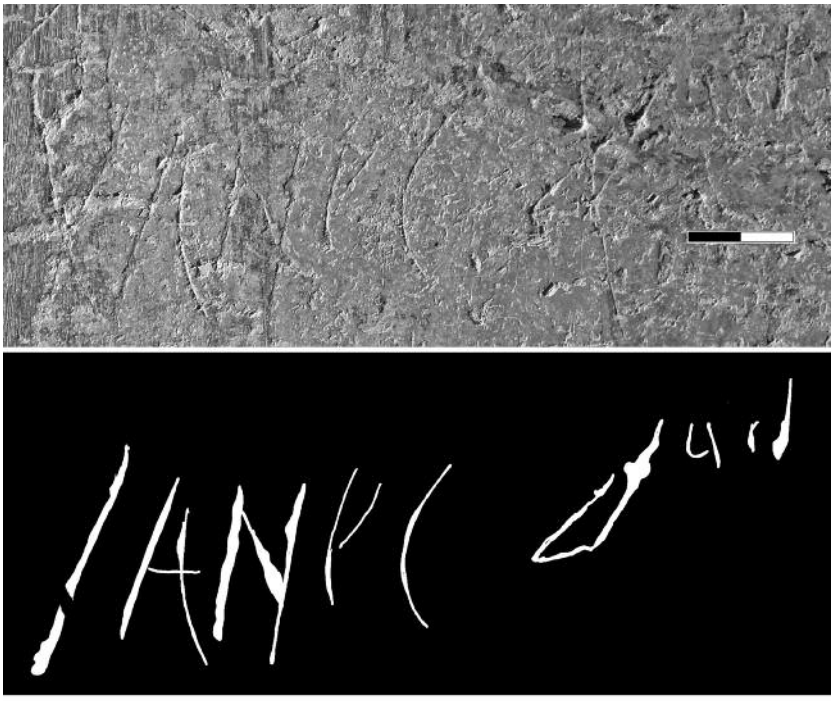

1

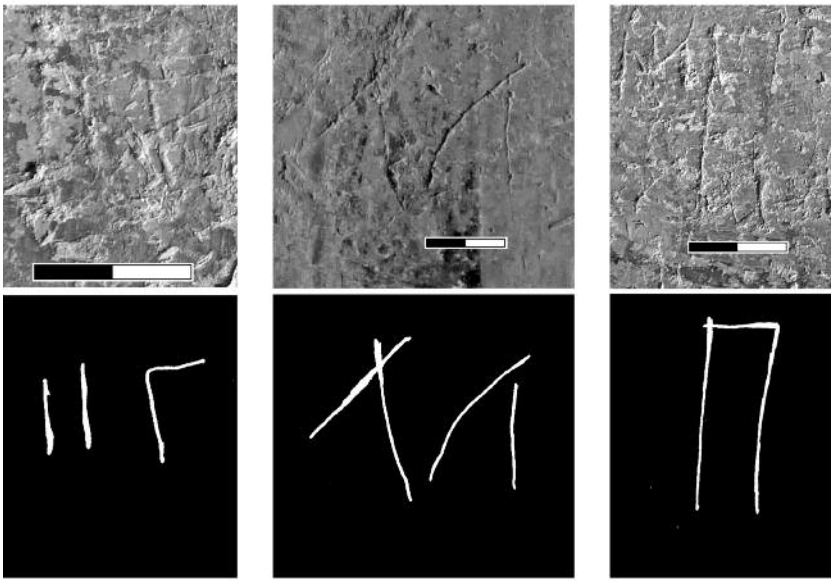

2 3 4

Таблиця CXXXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7187; **2** – № 7188; **3** – № 7189; **4** – № 7190

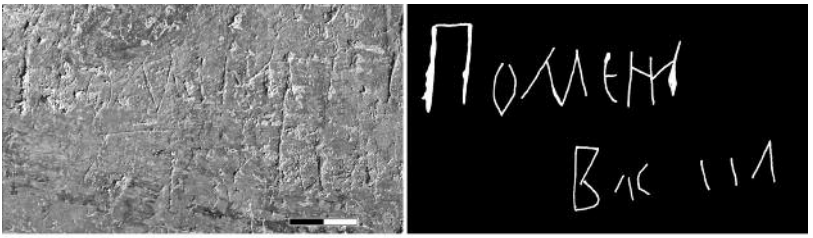

1

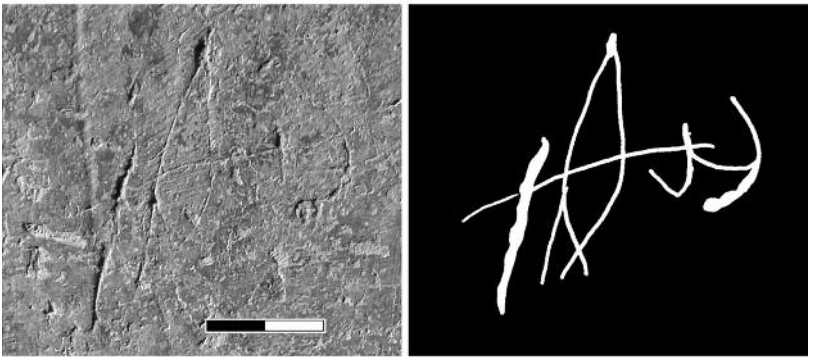

2

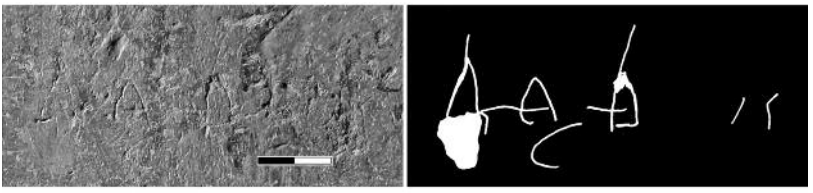

3

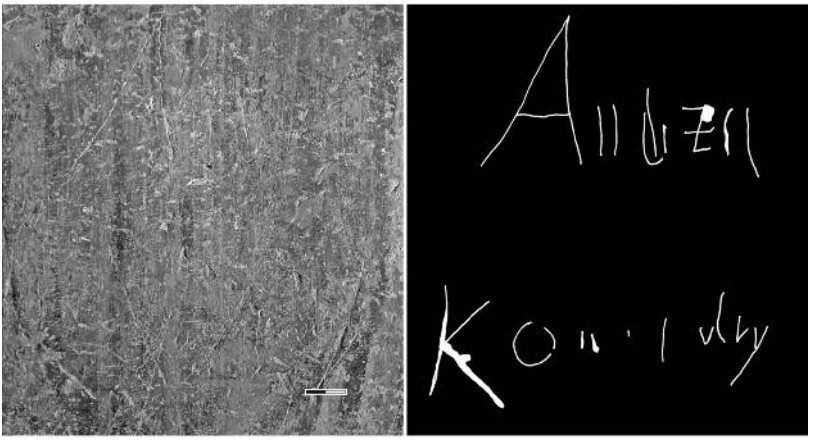

4

Таблиця CXXXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7191; **2** – № 7192; **3** – № 7193; **4** – № 7194

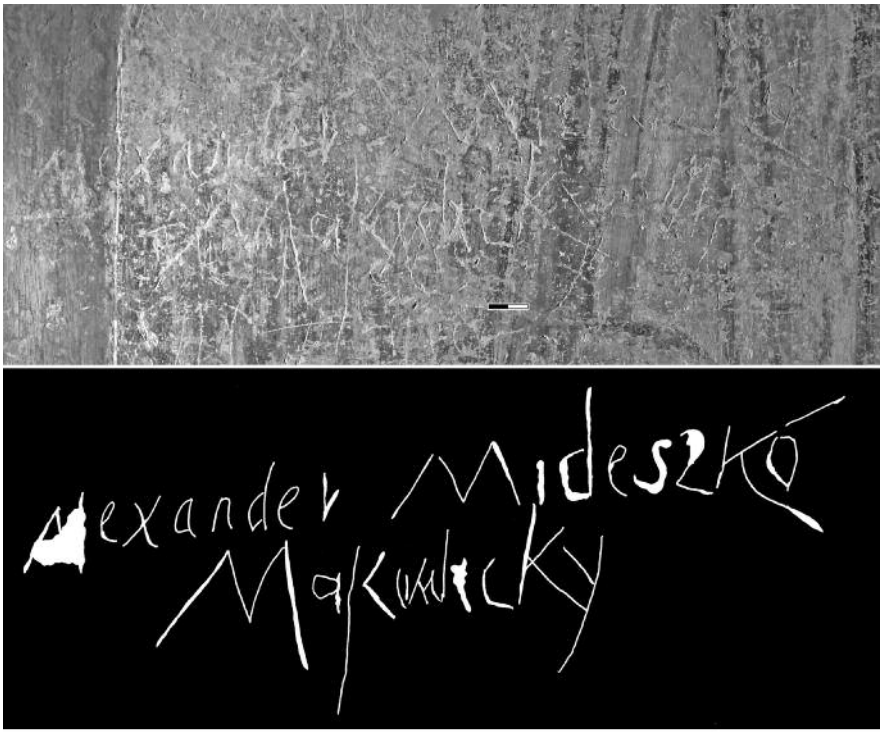

1

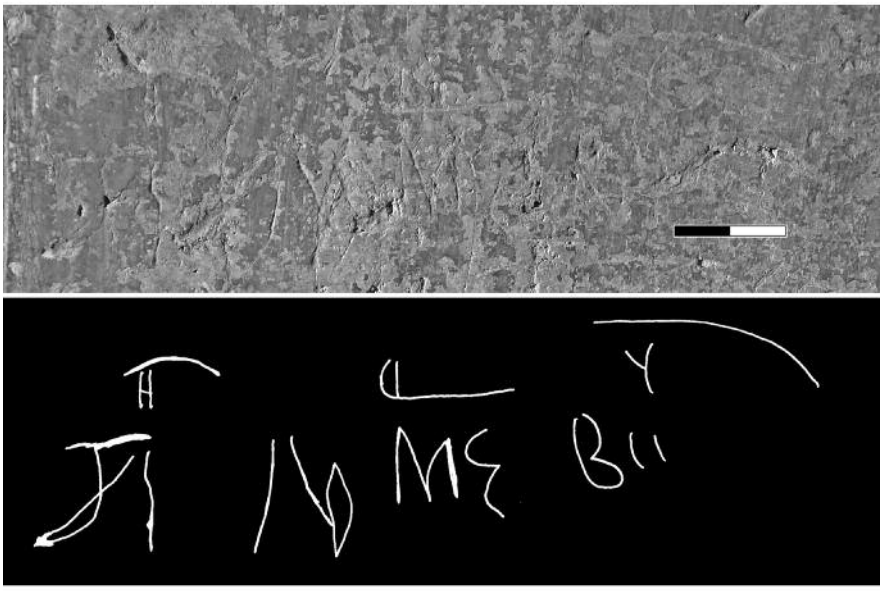

2

Таблиця CXXXVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7195; **2** – № 7196

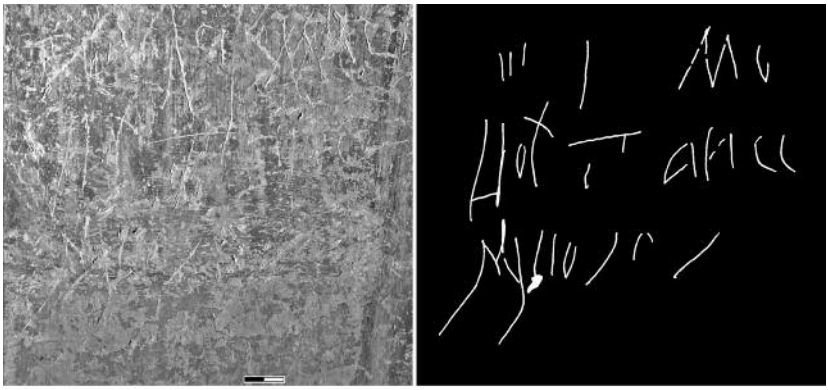

1

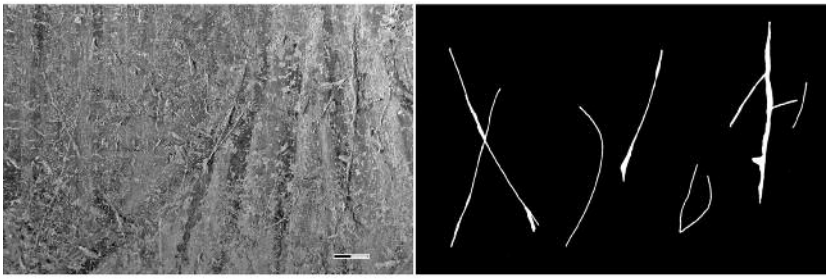

2

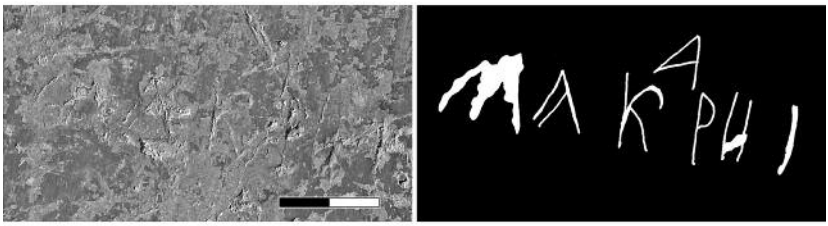

3

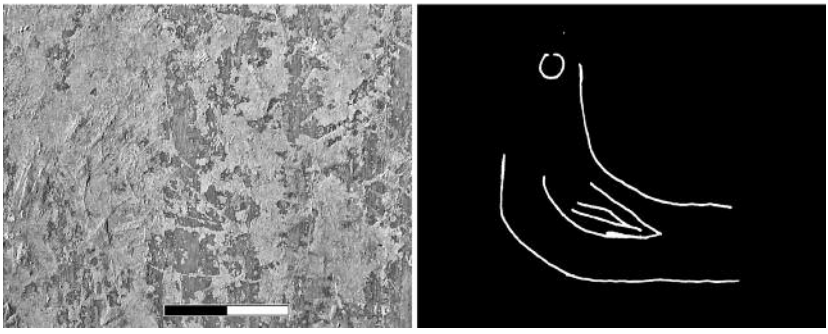

4

Таблиця CXXXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7197; **2** – № 7198; **3** – № 7199; **4** – № 7200

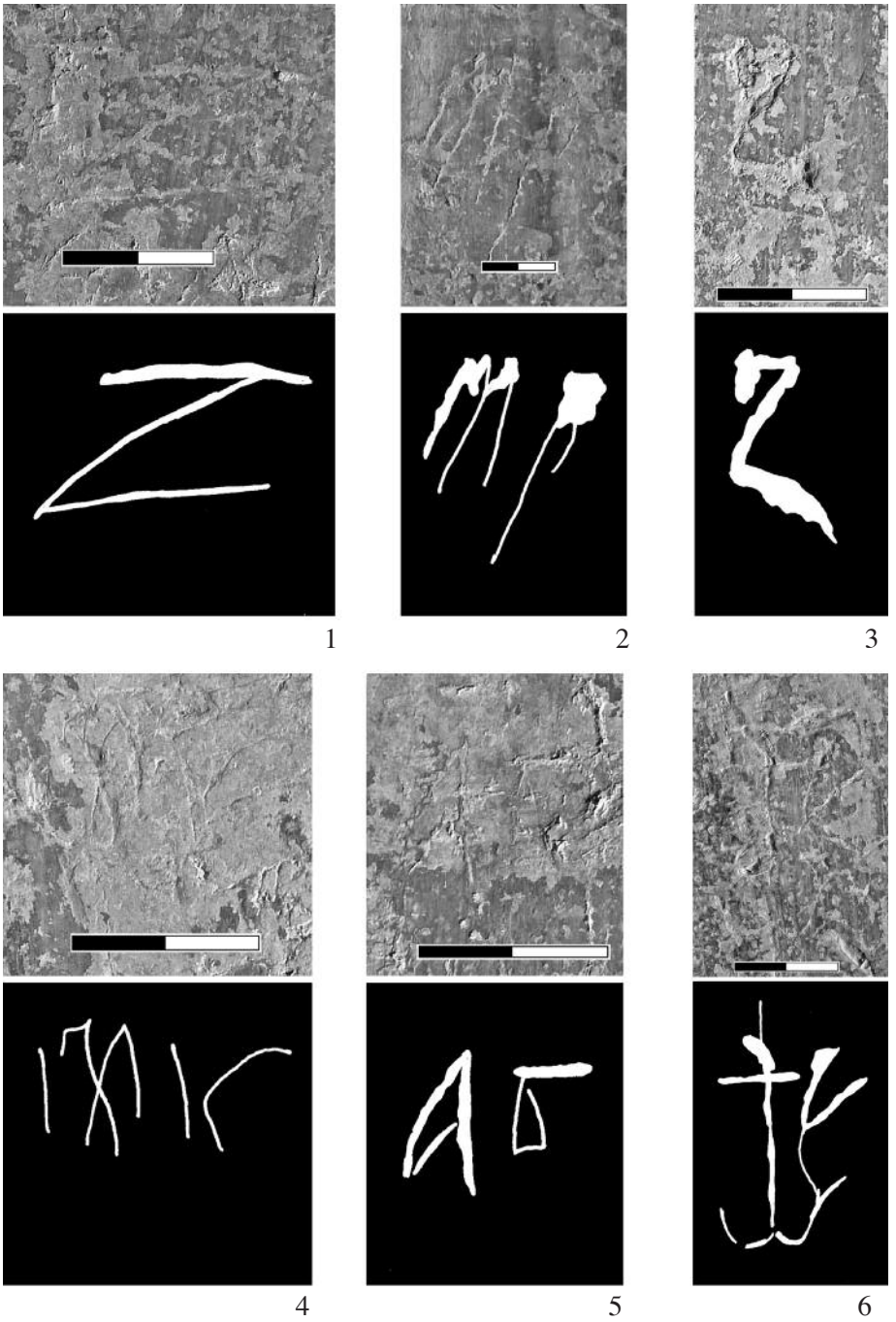

Таблиця CXXXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7201; **2** – № 7202; **3** – № 7203; **4** – № 7204; **5** – № 7205; **6** – № 7206

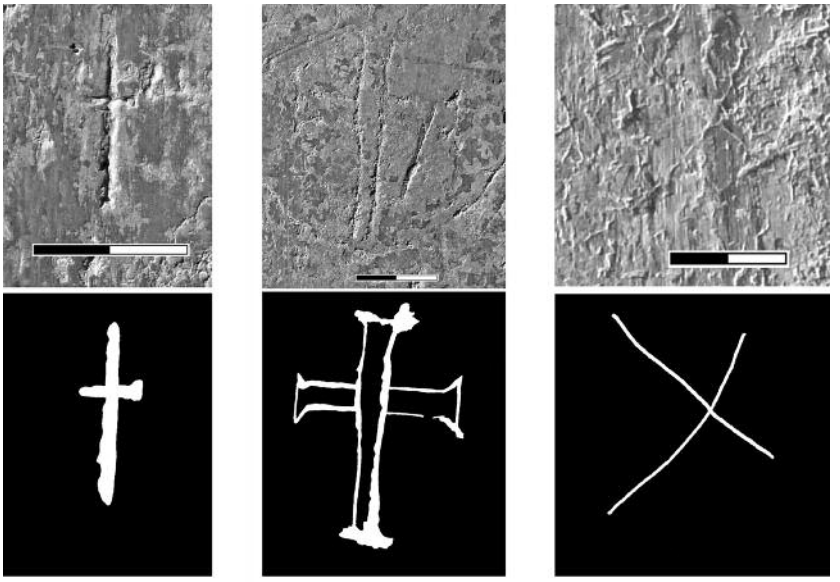

1 2 3

4

Таблиця CXL

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7207; **2** – № 7208; **3** – № 7209; **4** – № 7210

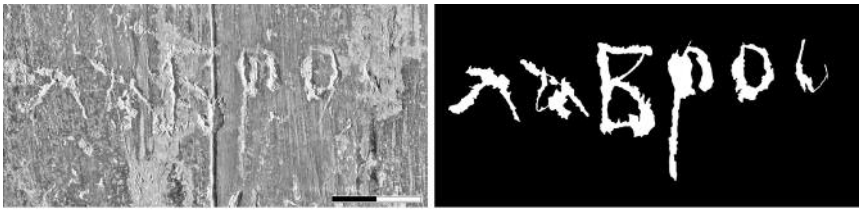

1

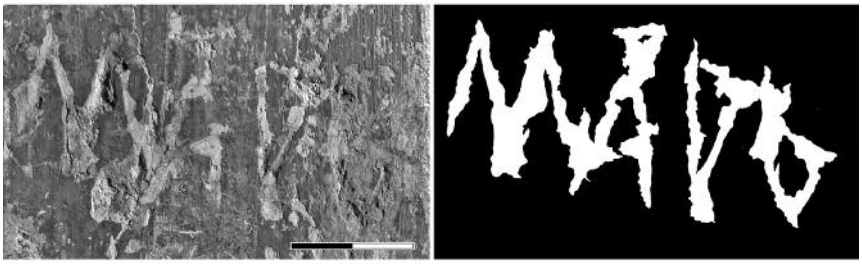

2

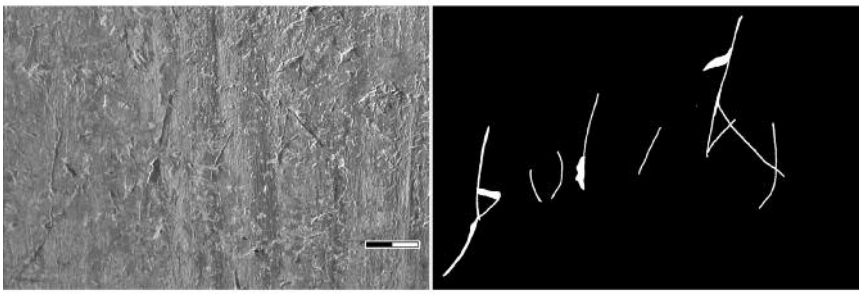

3

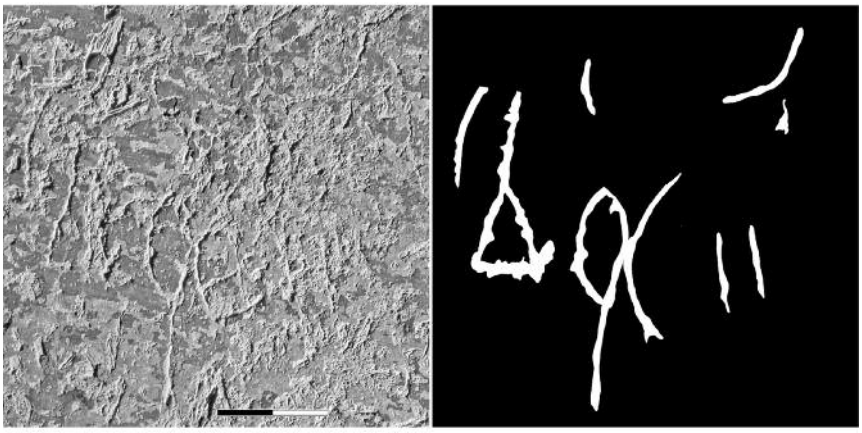

4

Таблиця CXLI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7211; **2** – № 7212; **3** – № 7213; **4** – № 7214

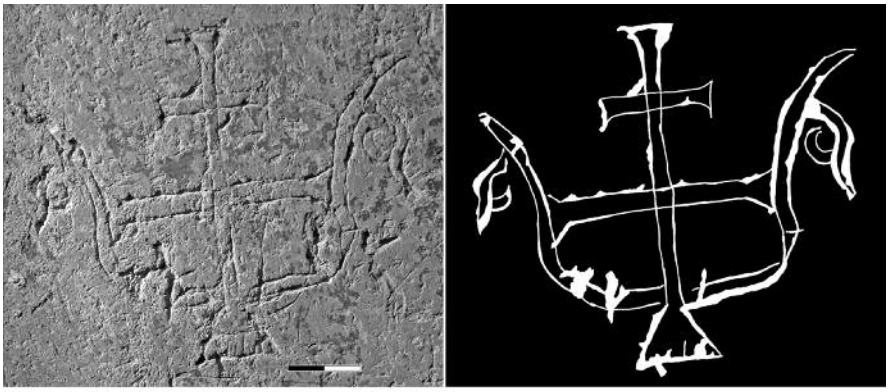

1

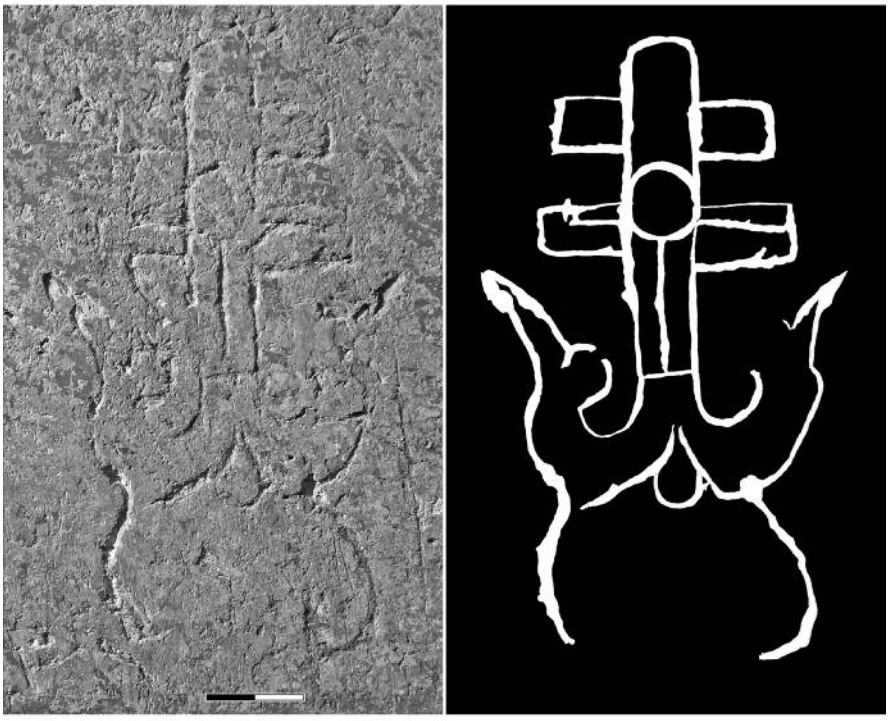

2

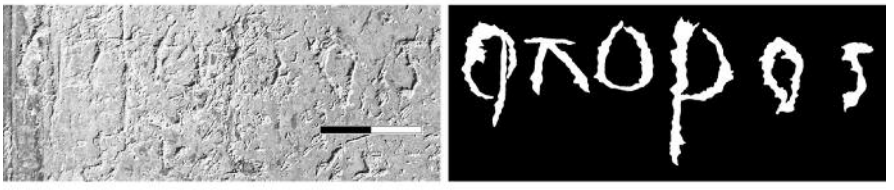

3

Таблиця CXLII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 81; **2** – № 269; **3** – № 7215

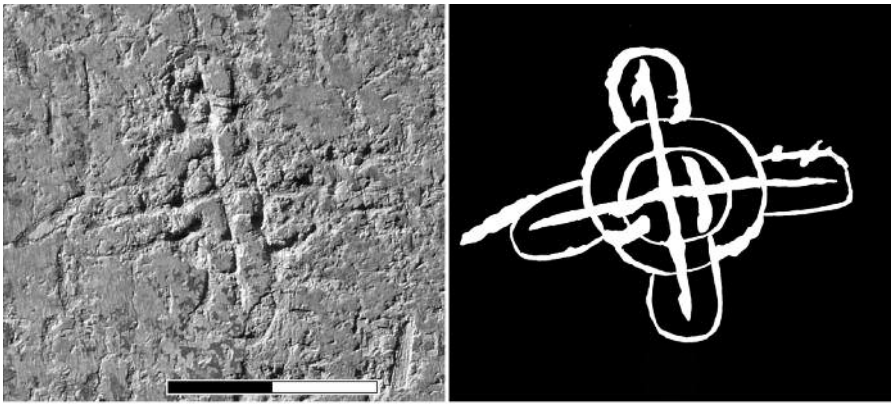

1

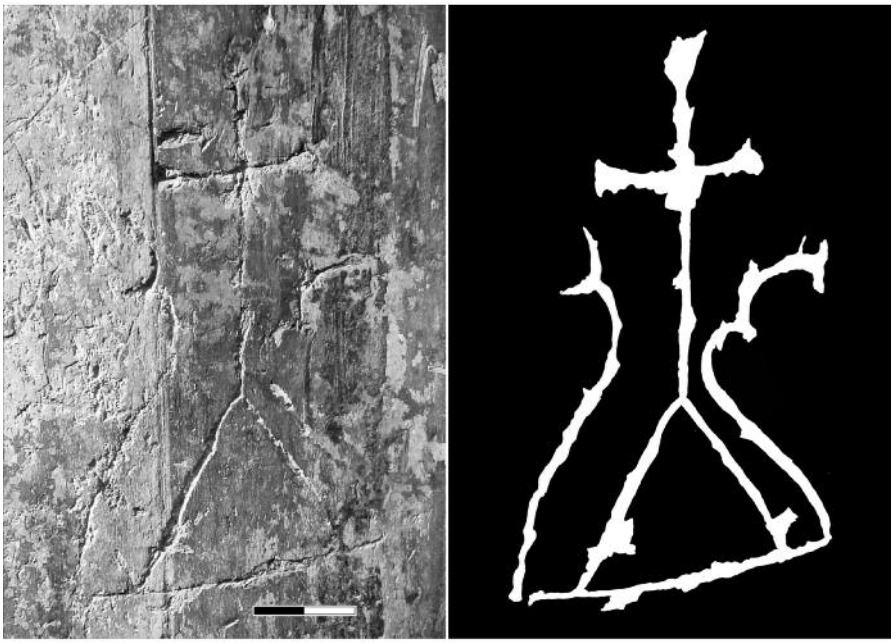

2

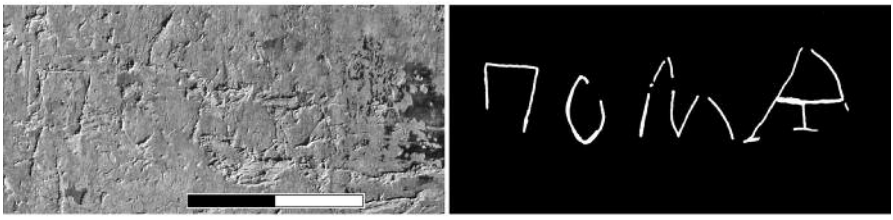

3

Таблиця CXLIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 81а; **2** – № 7216; **3** – № 7217

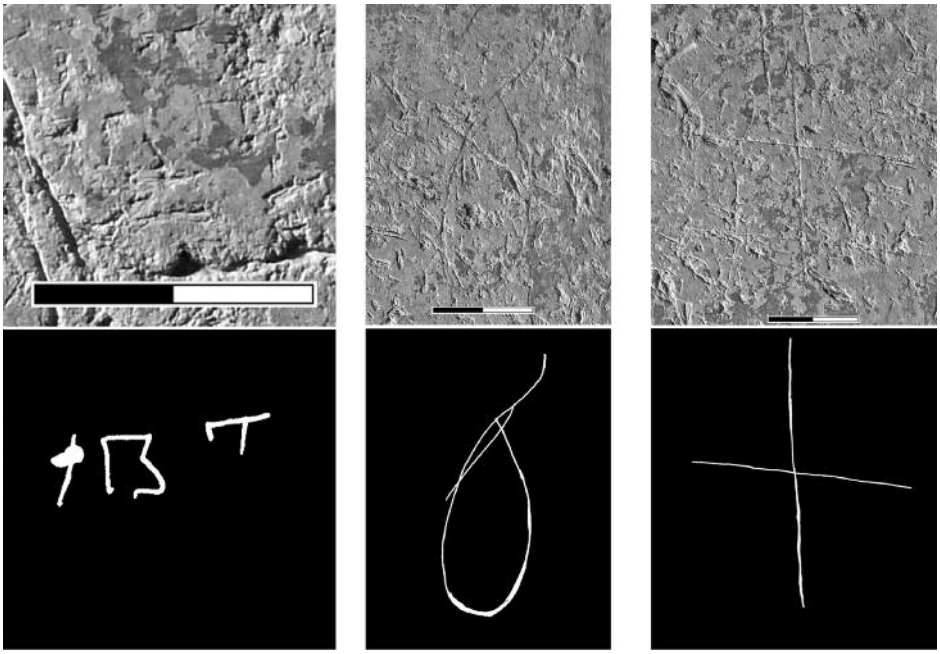

1 2 3

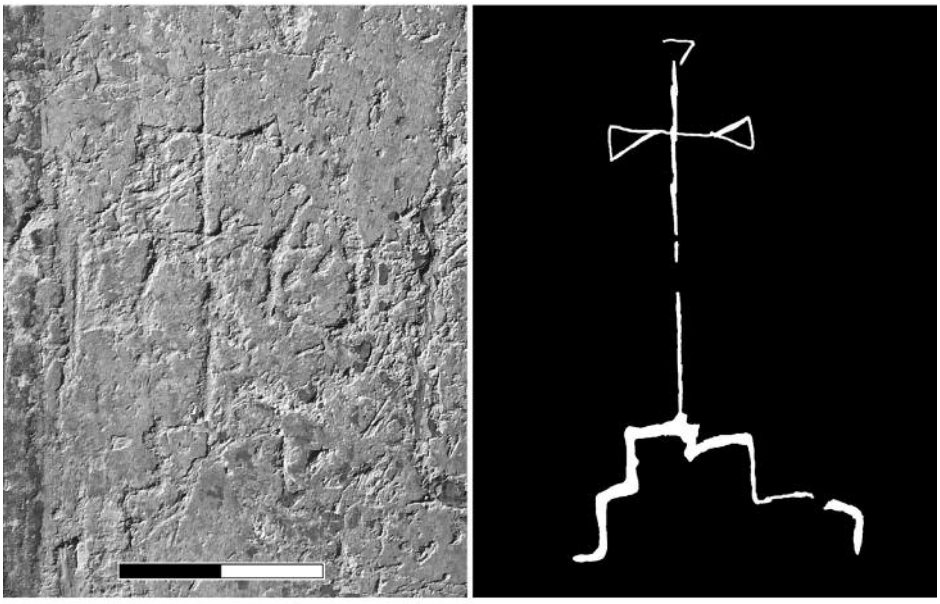

4

Таблиця CXLIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7218; **2** – № 7219; **3** – № 7220; **4** – № 7221

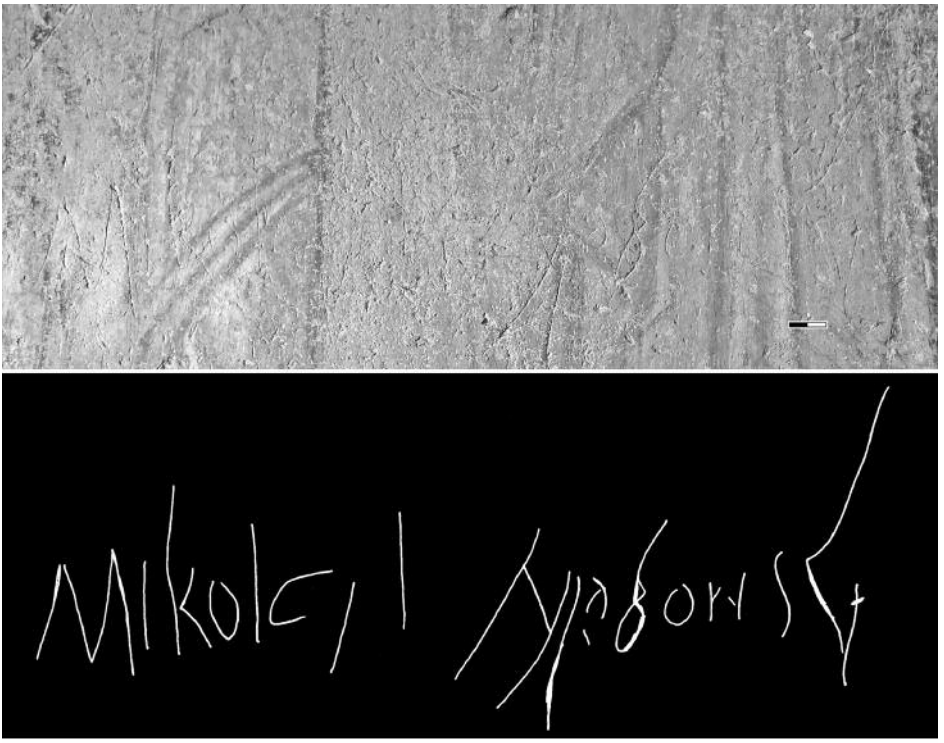

1

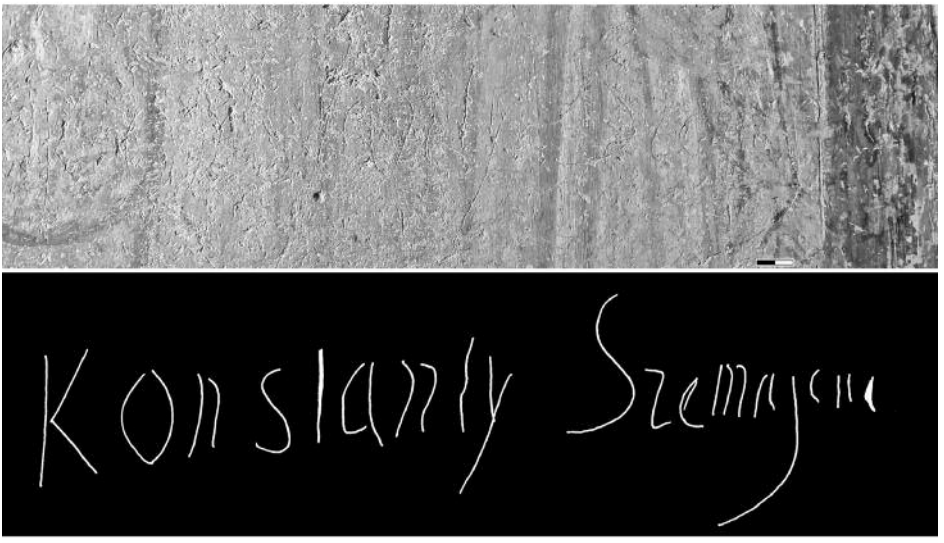

2

Таблиця CXLV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7222; **2** – № 7223

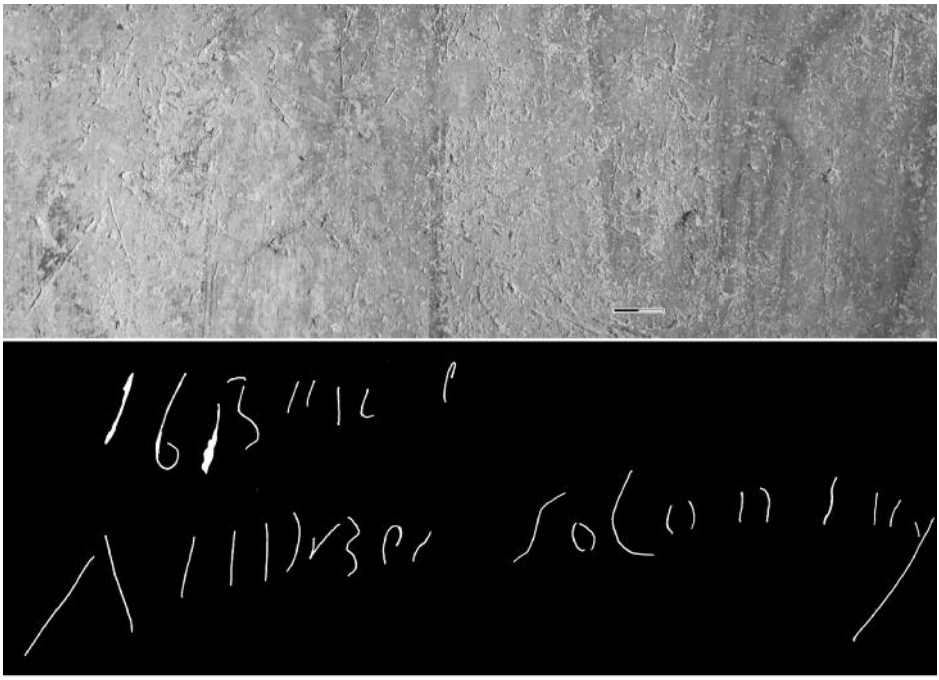

1

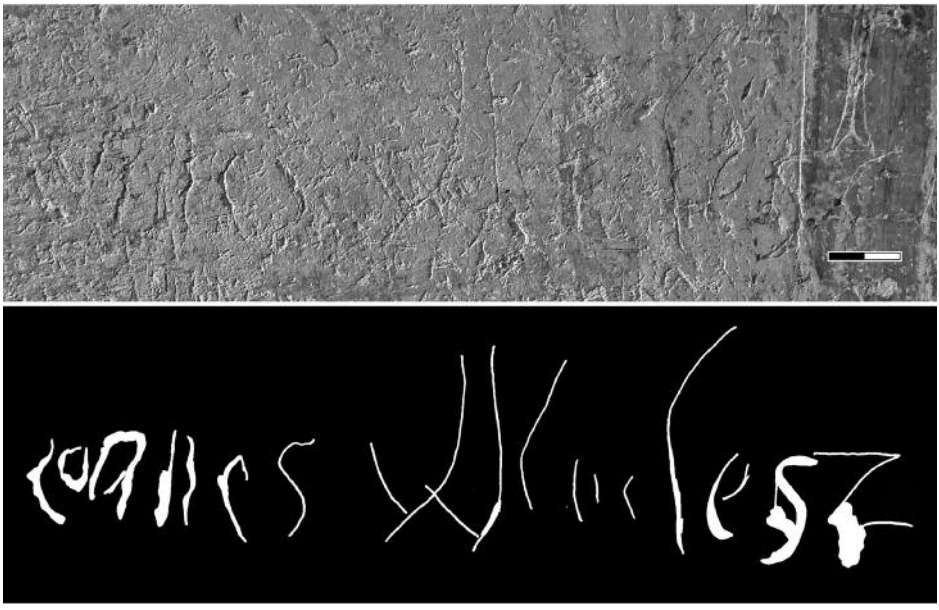

2

Таблиця CXLVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7224; **2** – № 7225

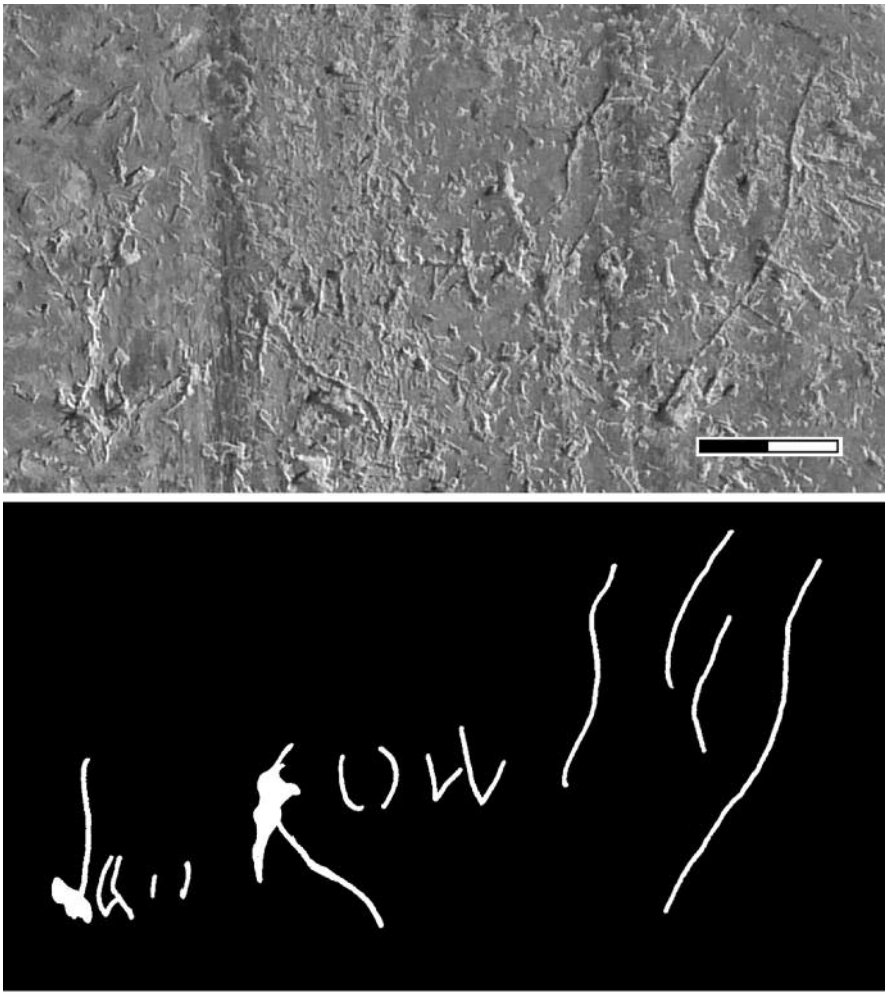

1

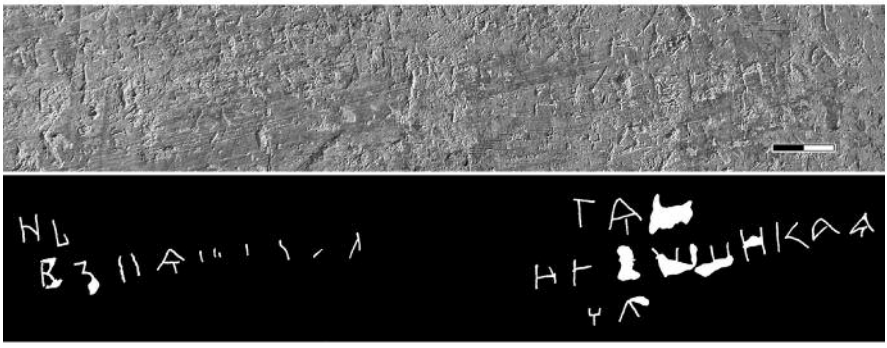

2

Таблиця CXLVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7226; **2** – № 7227

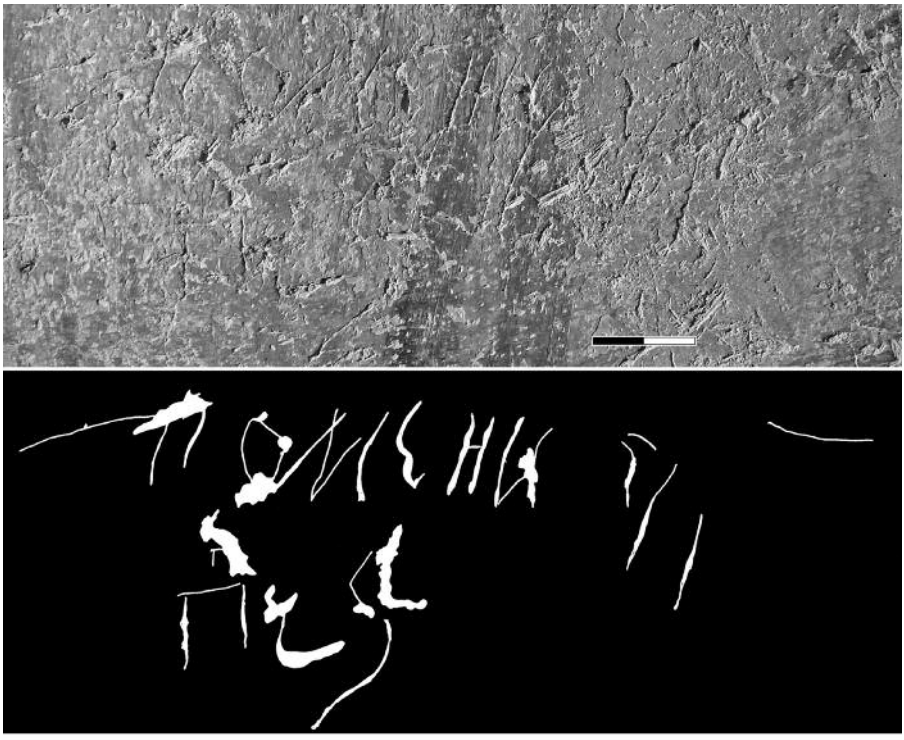

1

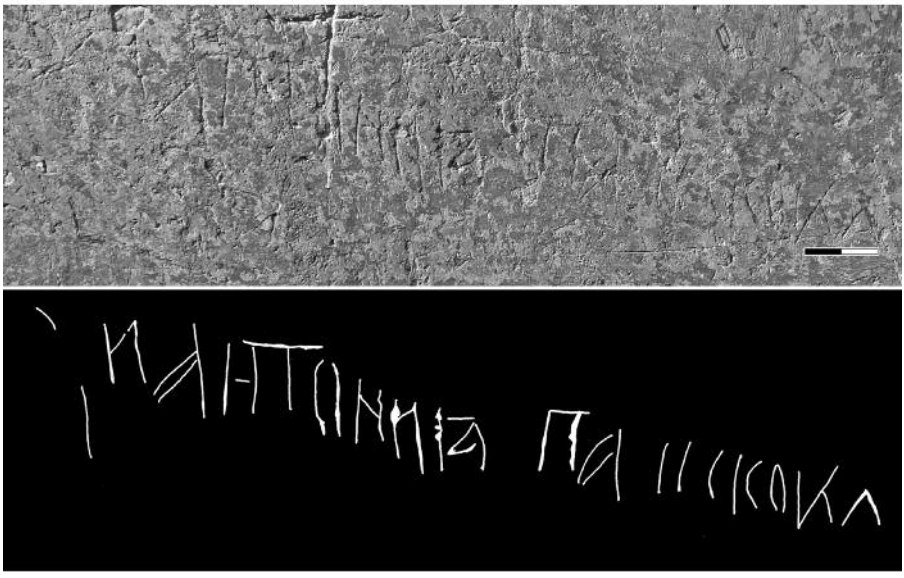

2

Таблиця CXLVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7228; **2** – № 7229

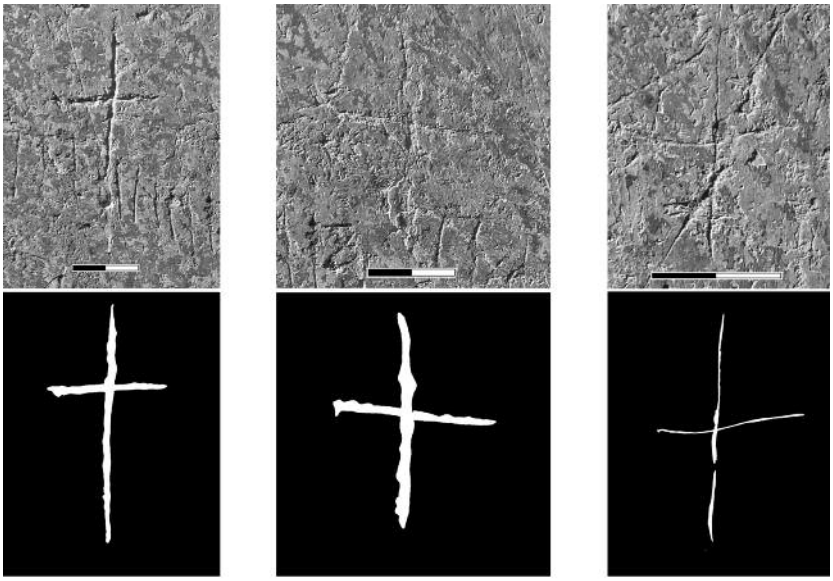

1 2 3

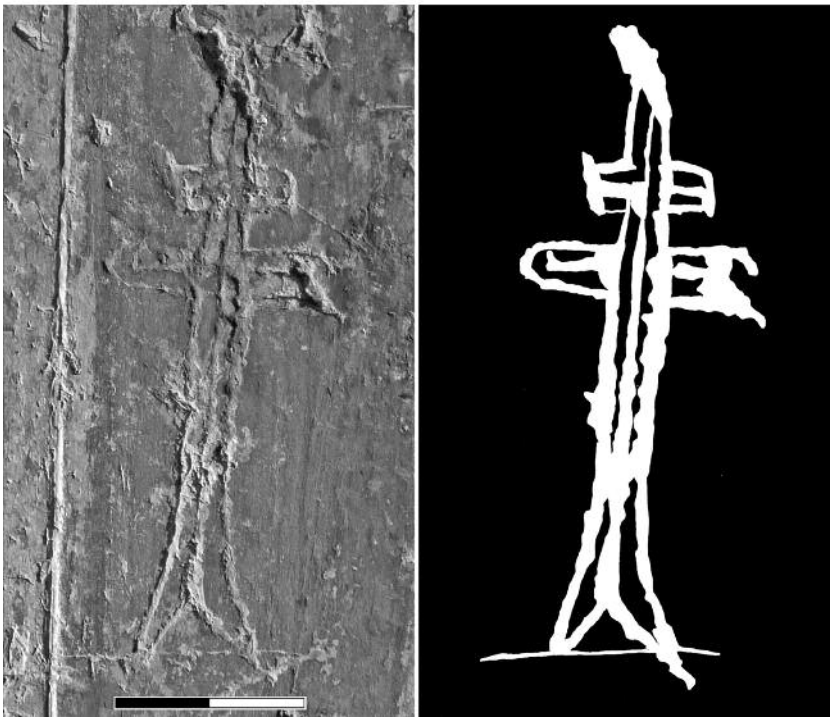

4

Таблиця CXLIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7230; **2** – № 7231; **3** – № 7232; **4** – № 7233

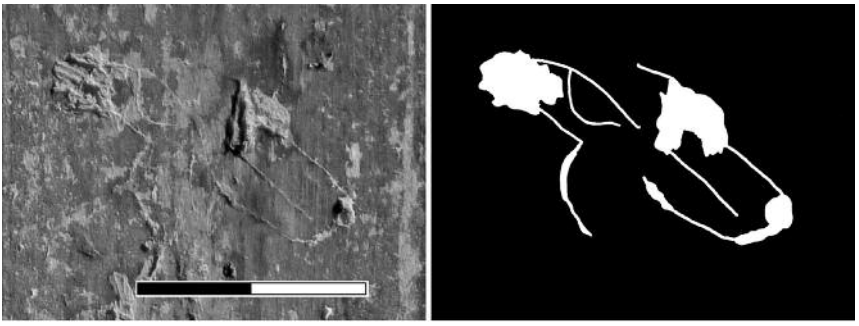

1

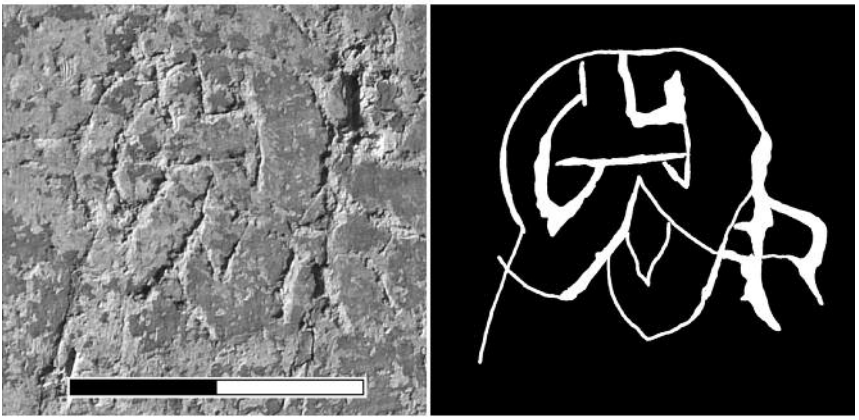

2

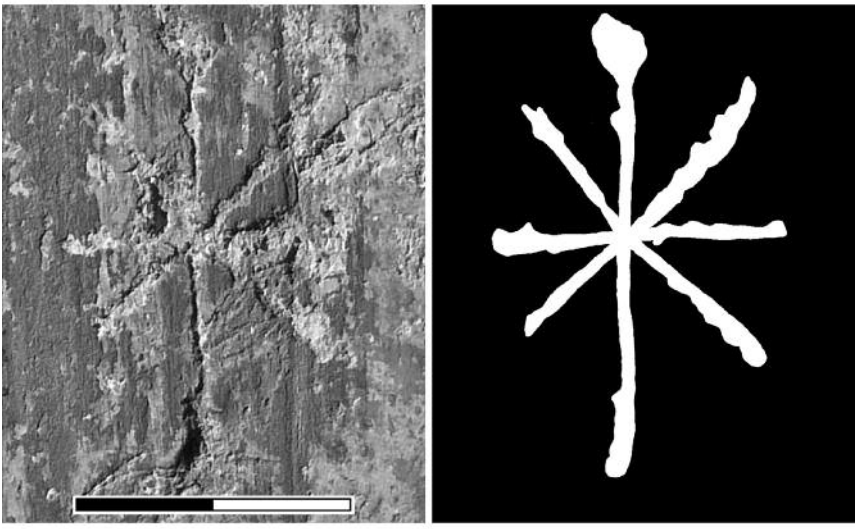

3

Таблиця CL

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7234; **2** – № 7235; **3** – № 7236

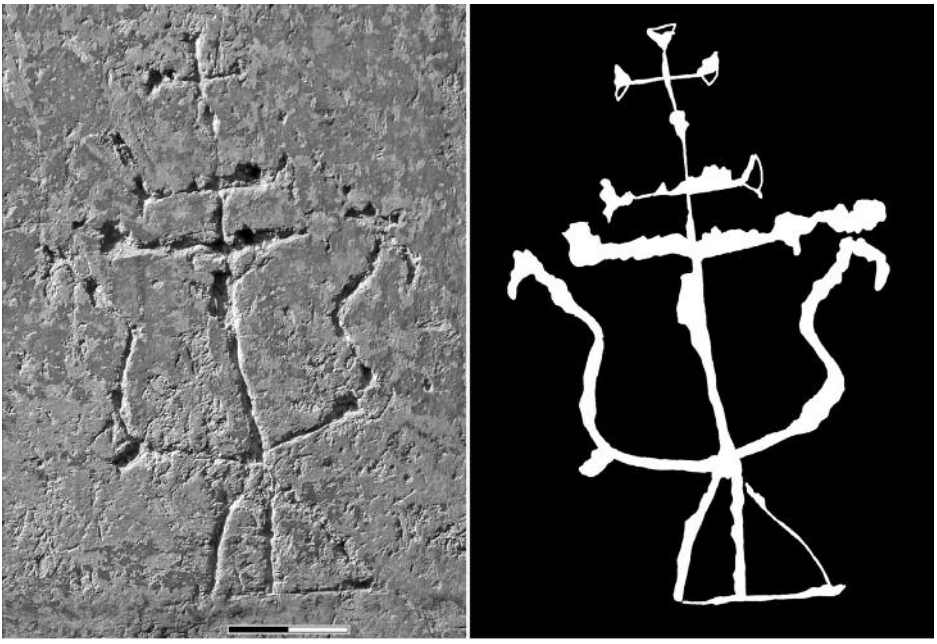

1

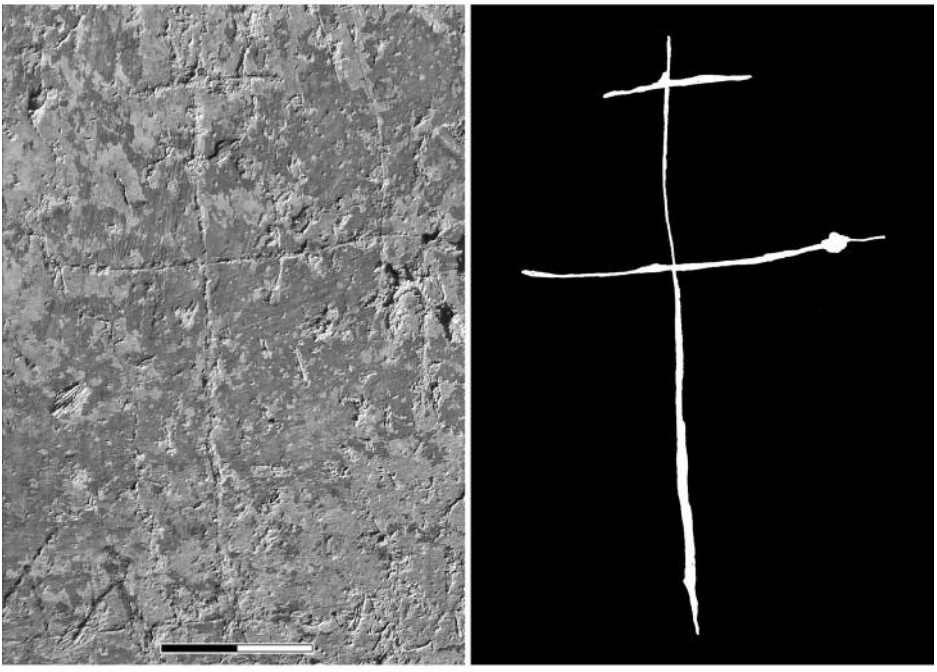

2

Таблиця CLI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7237; **2** – № 7238

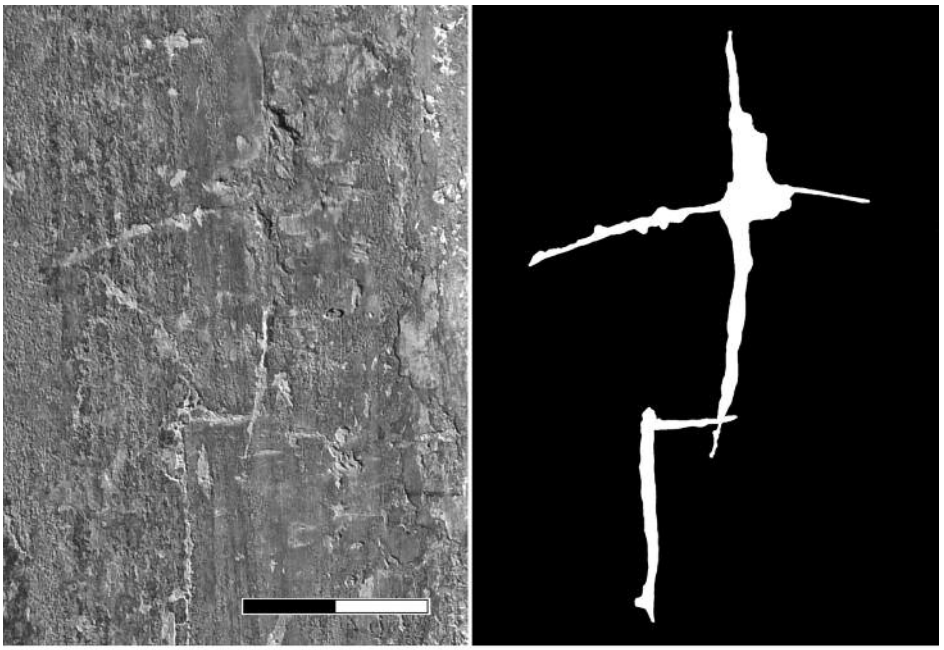

1

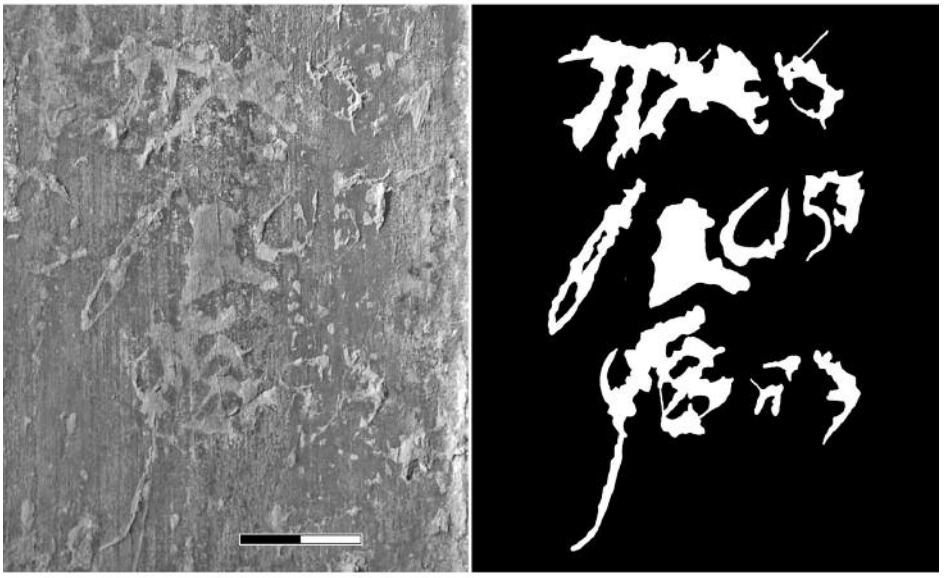

2

Таблиця CLII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7239; **2** – № 7240

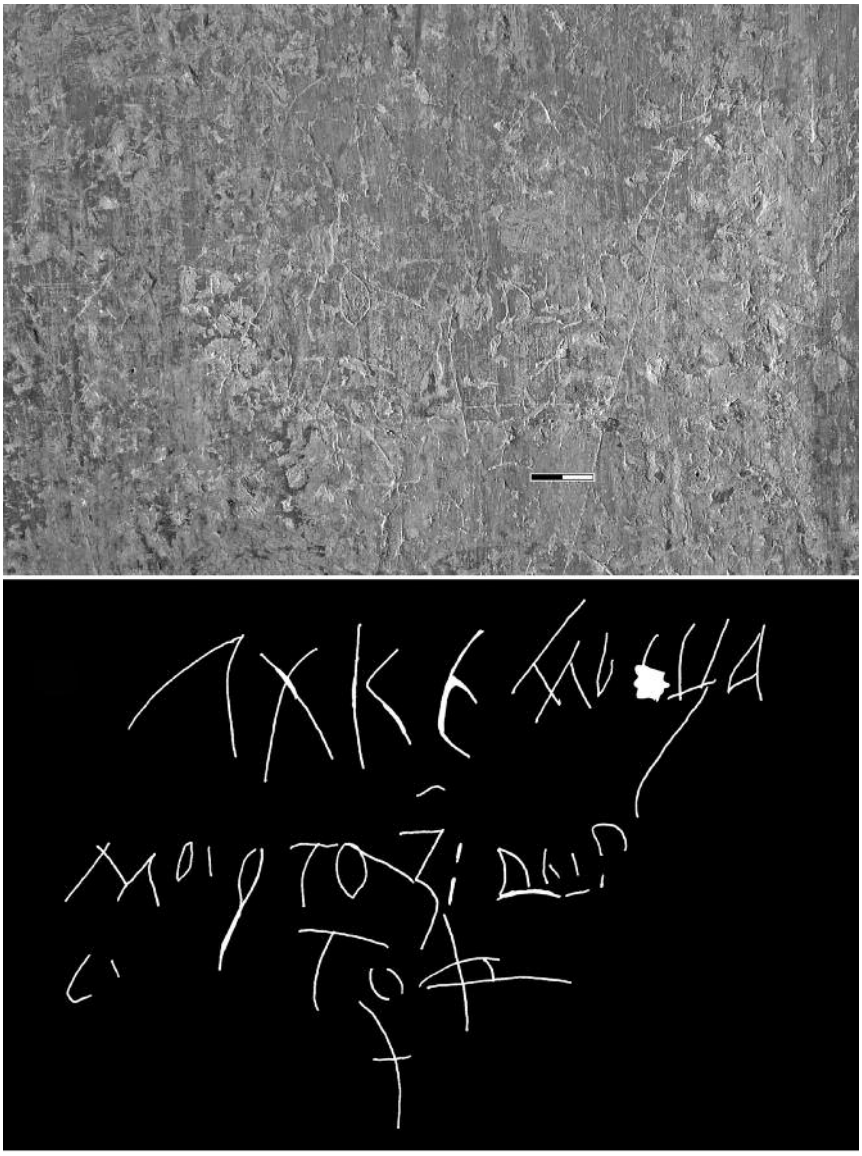

1

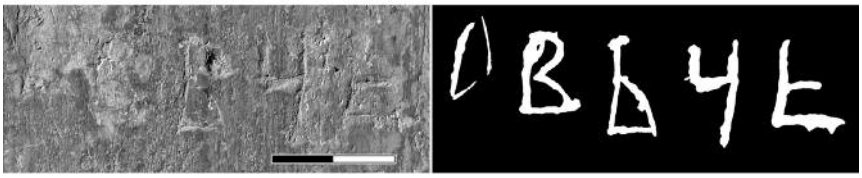

2

Таблиця CLIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7241; **2** – № 7243

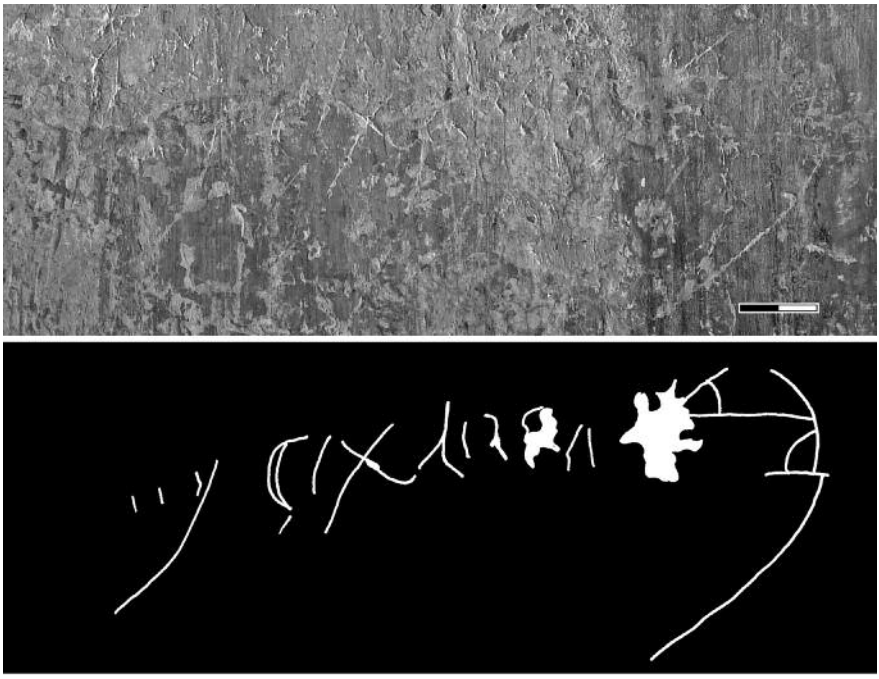

1

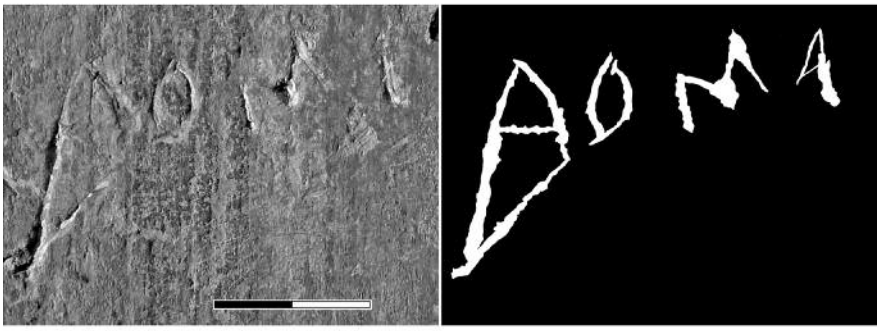

2

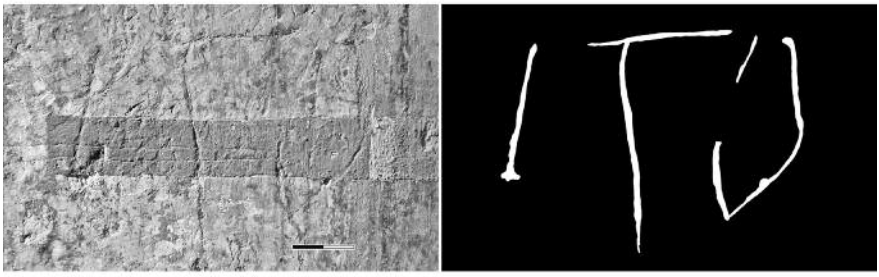

3

Таблиця CLIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7242; **2** – № 7244; **3** – № 7245

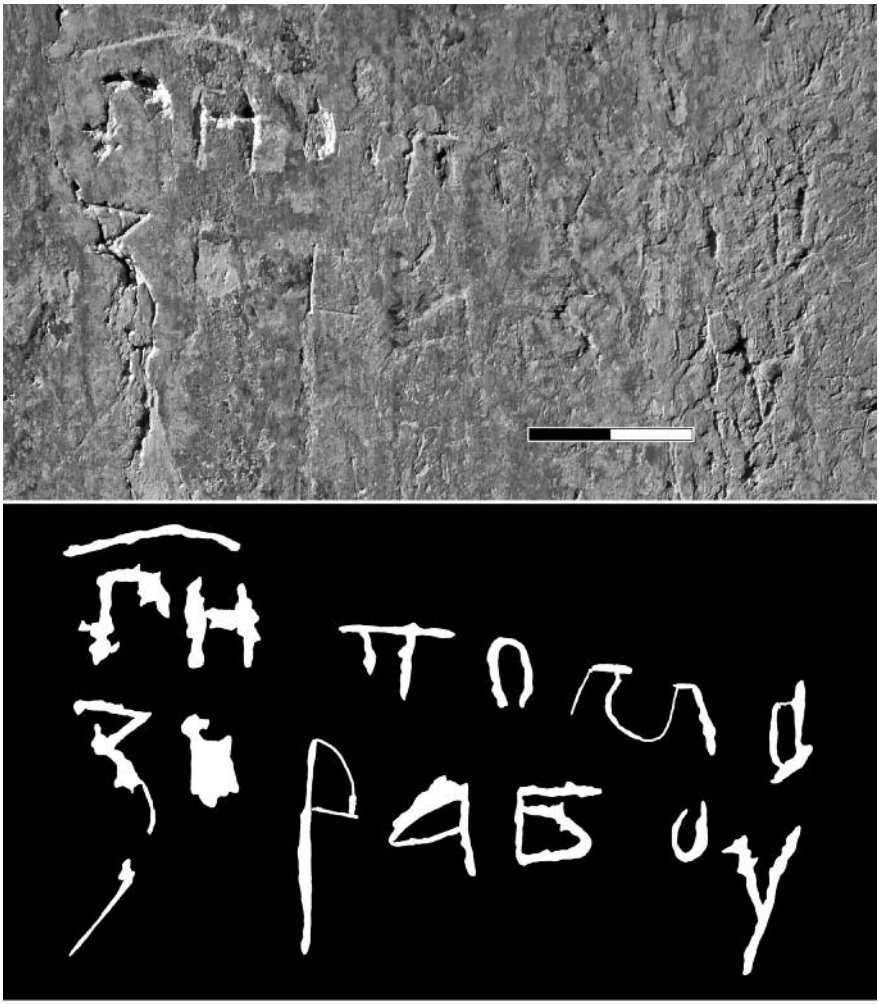

1

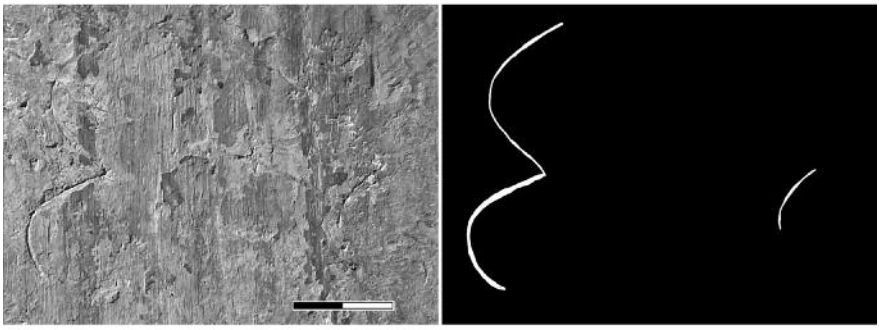

2

Таблиця CLV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7246; **2** – № 7247

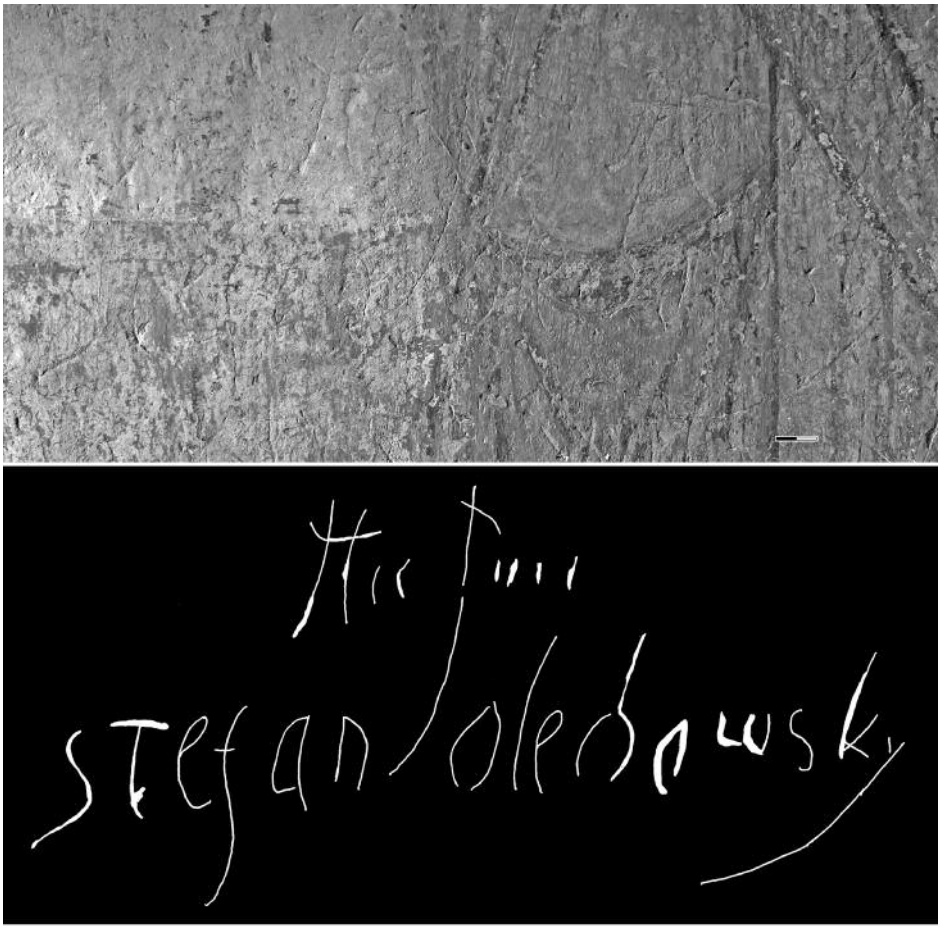

1

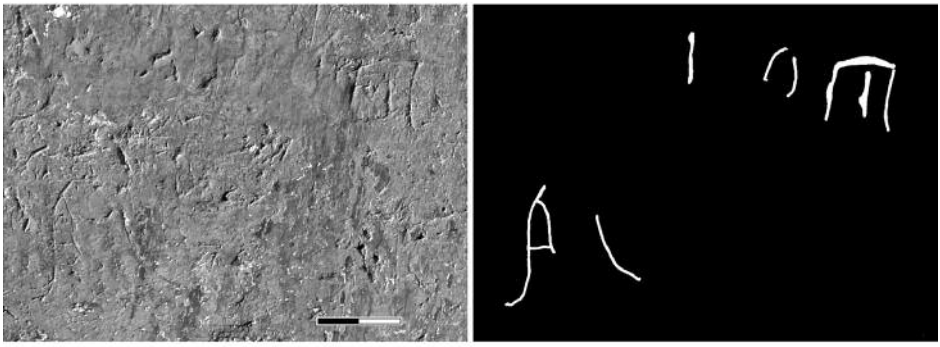

2

Таблиця CLVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7248; **2** – № 7249

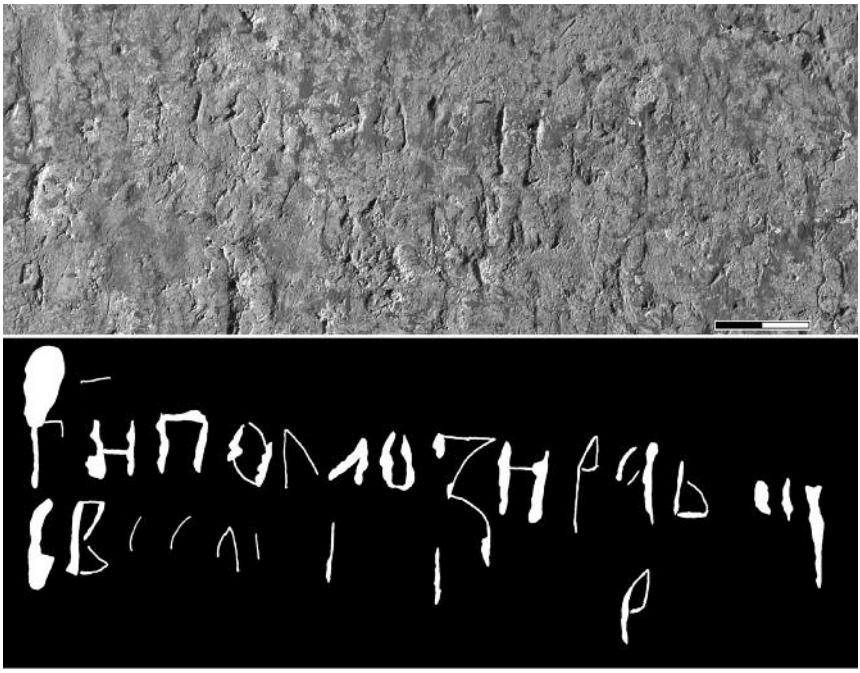

1

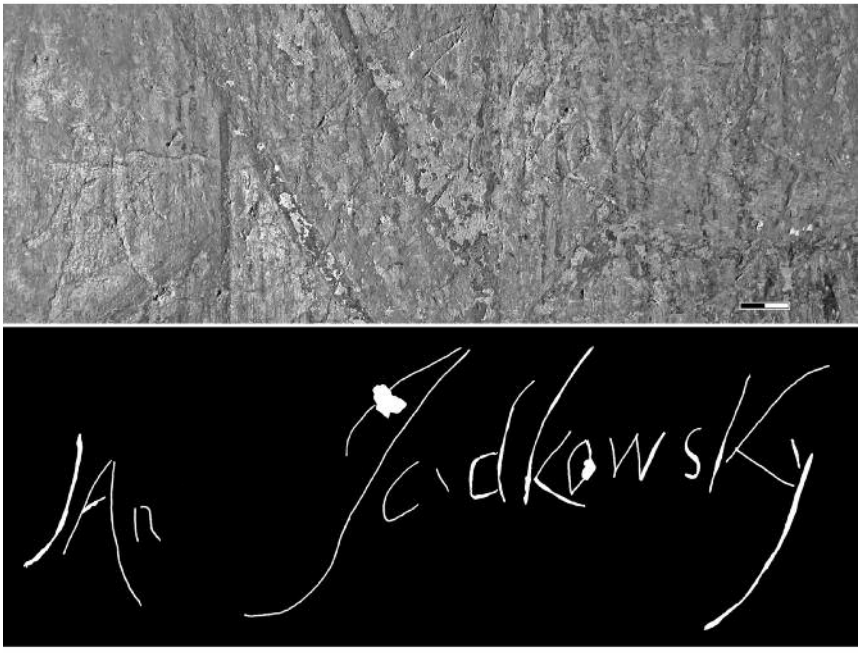

2

Таблиця CLVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7250; **2** – № 7251

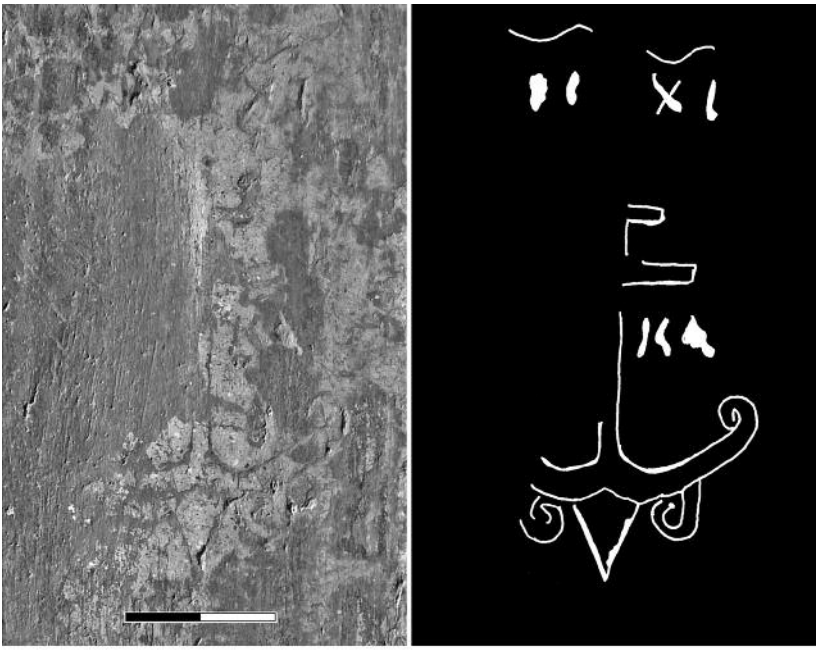

1

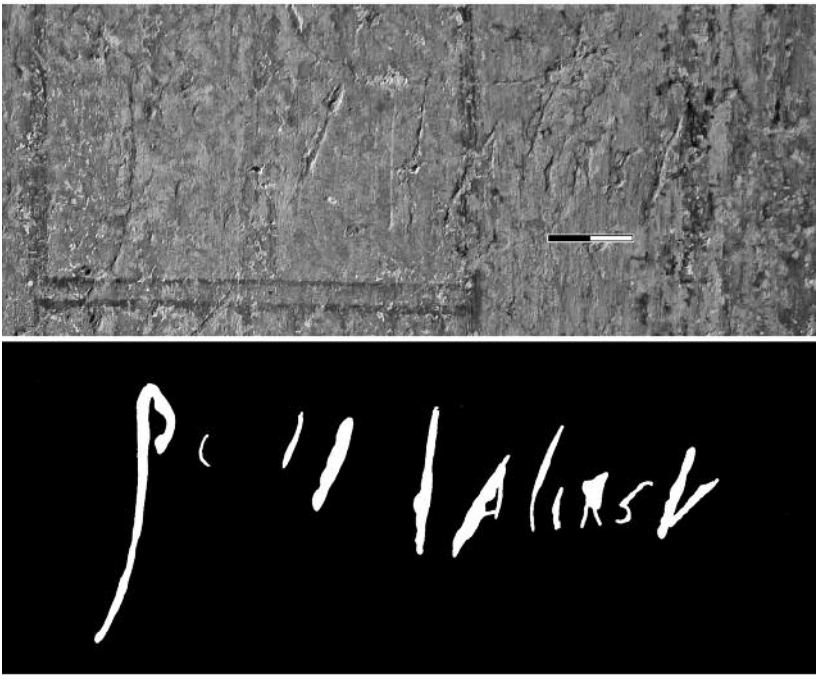

2

Таблиця CLVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7252; **2** – № 7253

1

2

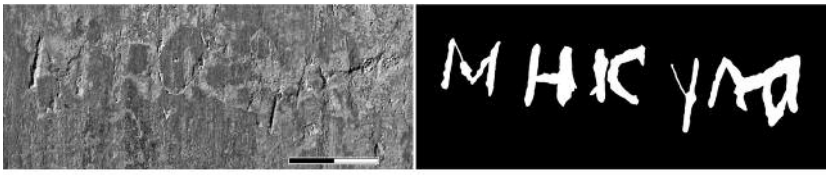

3

Таблиця CLIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7254; **2** – № 7255; **3** – № 7256

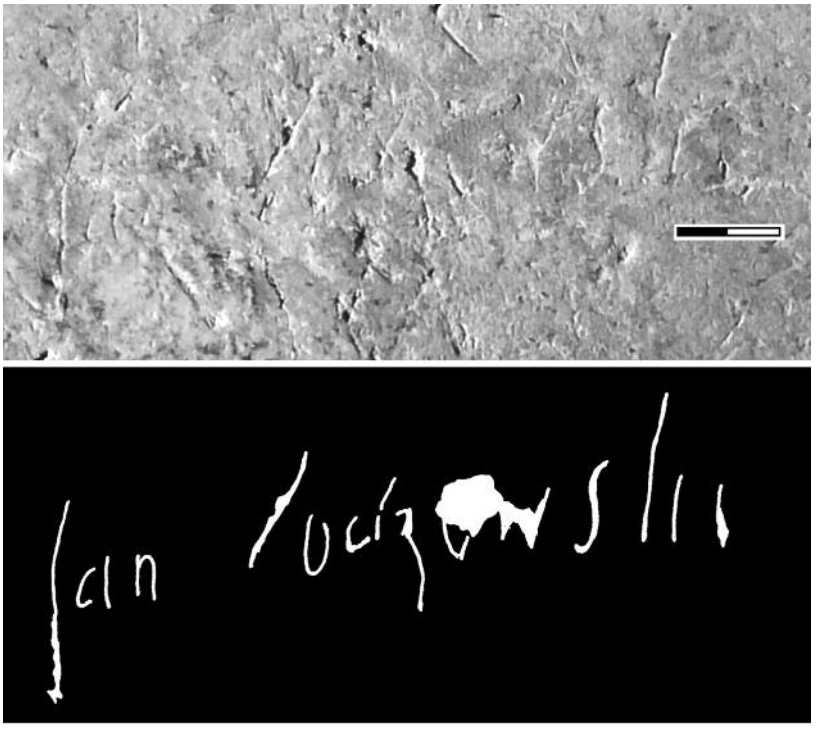

1

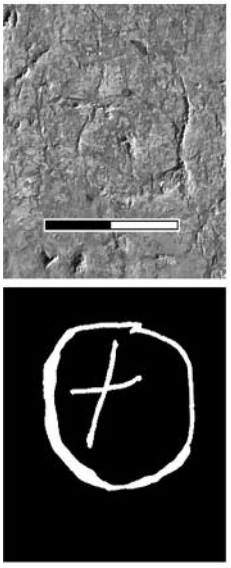

2

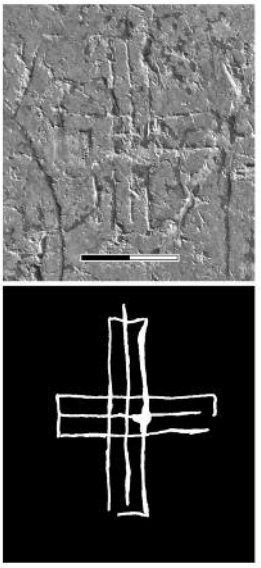

3

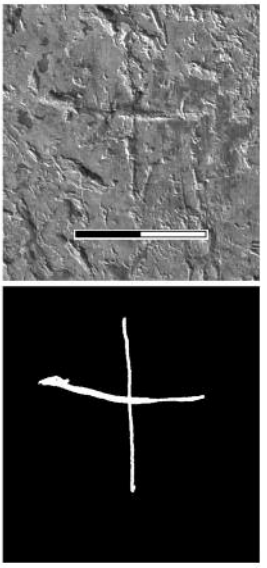

4

Таблиця CLX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7257; **2** – № 7258; **3** – № 7260; **4** – № 7261

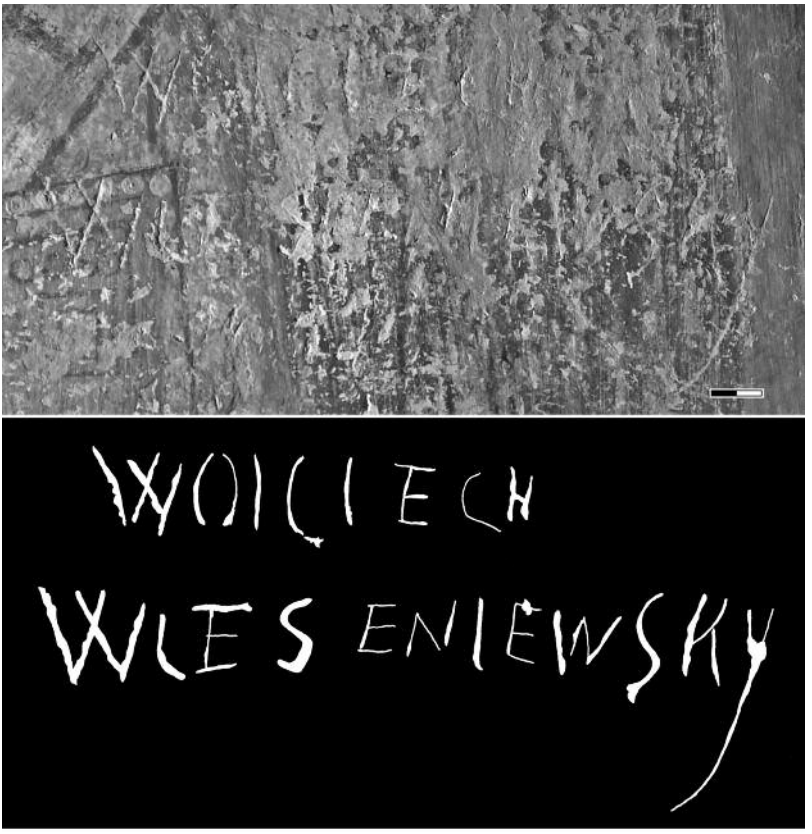

1

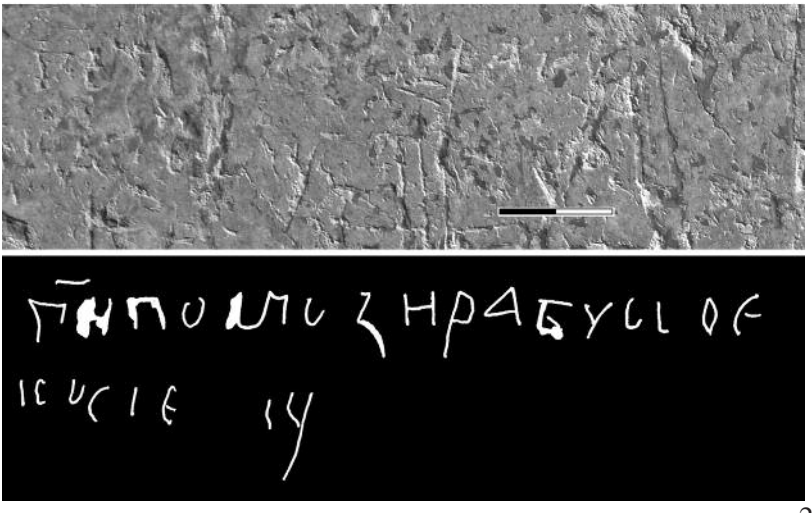

2

Таблиця CLXI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7259; **2** – № 7262

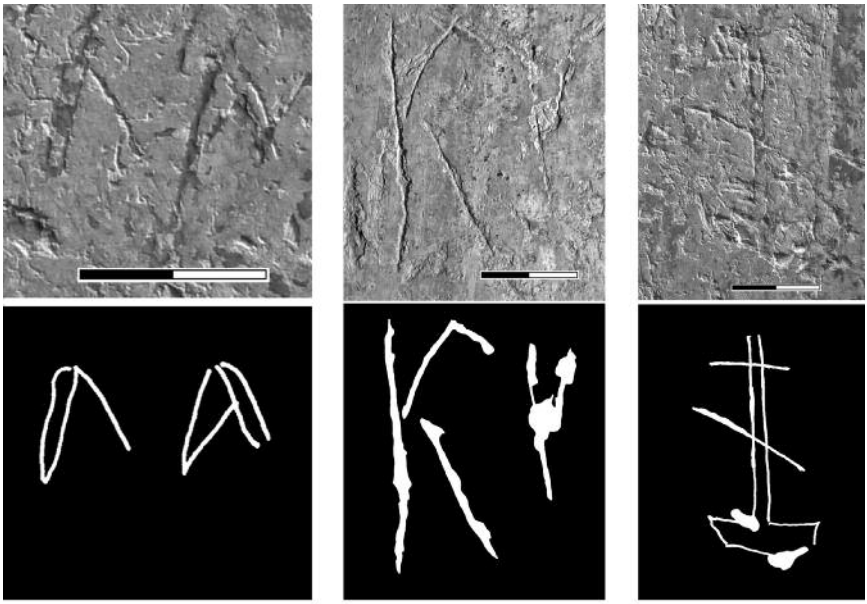

1 2 3

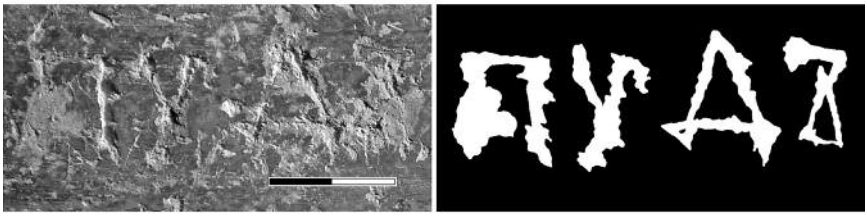

4

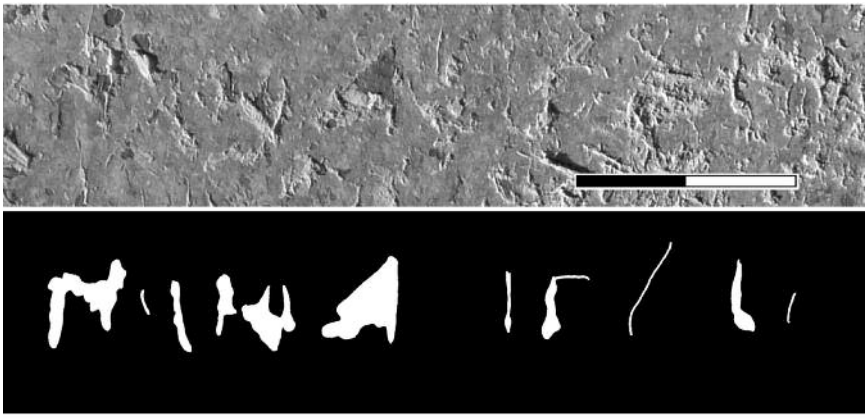

5

Таблиця CLXII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7263; **2** – № 7264; **3** – № 7265; **4** – № 7266; **5** – № 7267

1

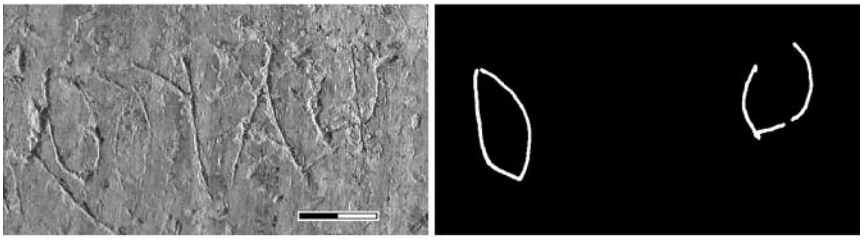

2

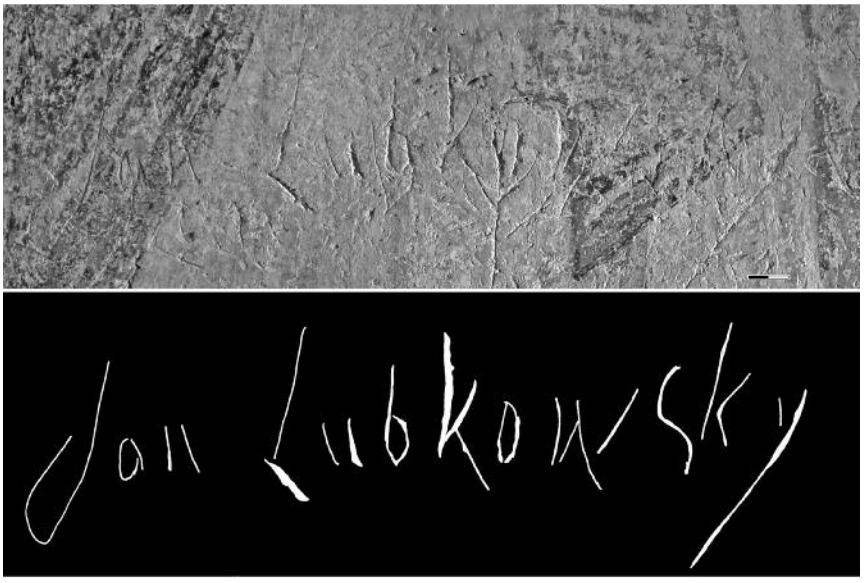

3

Таблиця CLXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7268; **2** – № 7269; **3** – № 7270

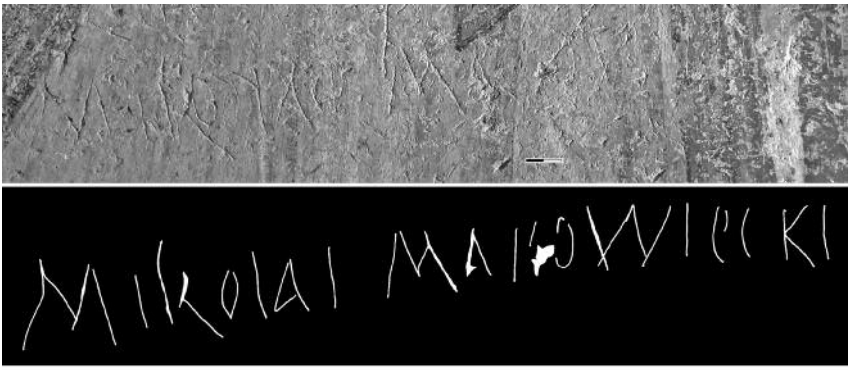

1

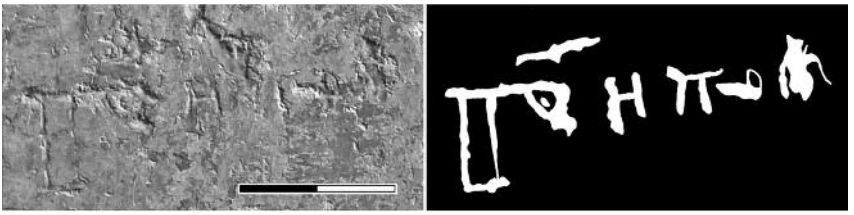

2

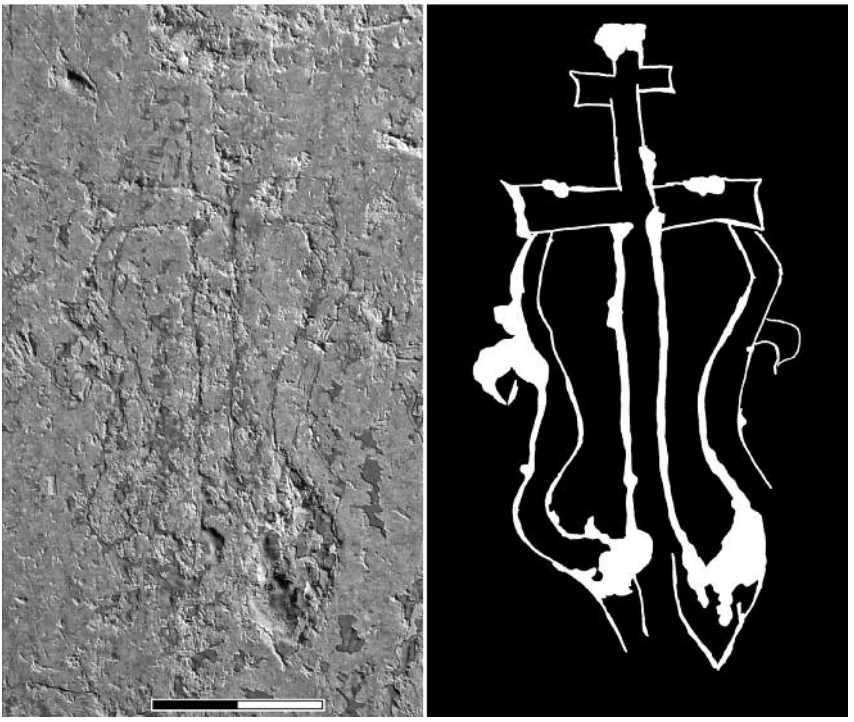

3

Таблиця CLXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7271; **2** – № 7272; **3** – № 7273

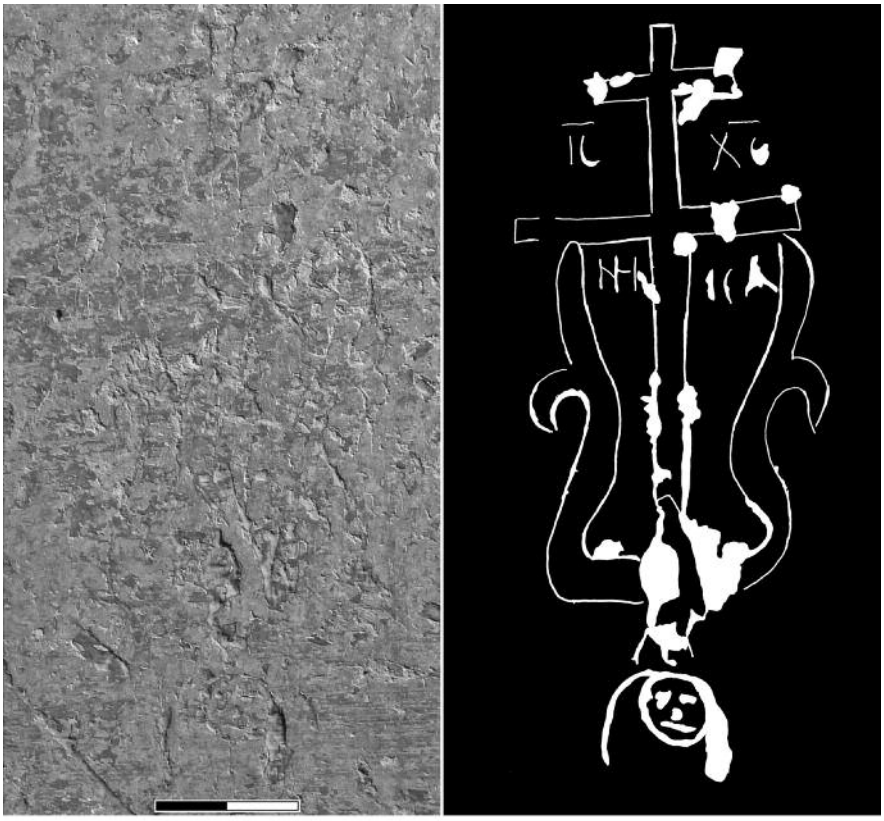

1

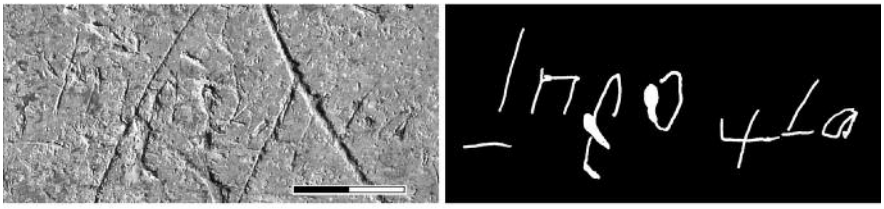

2

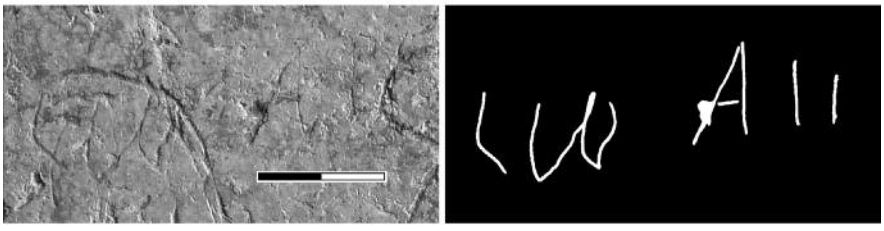

3

Таблиця CLXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7274; **2** – № 7275; **3** – № 7276

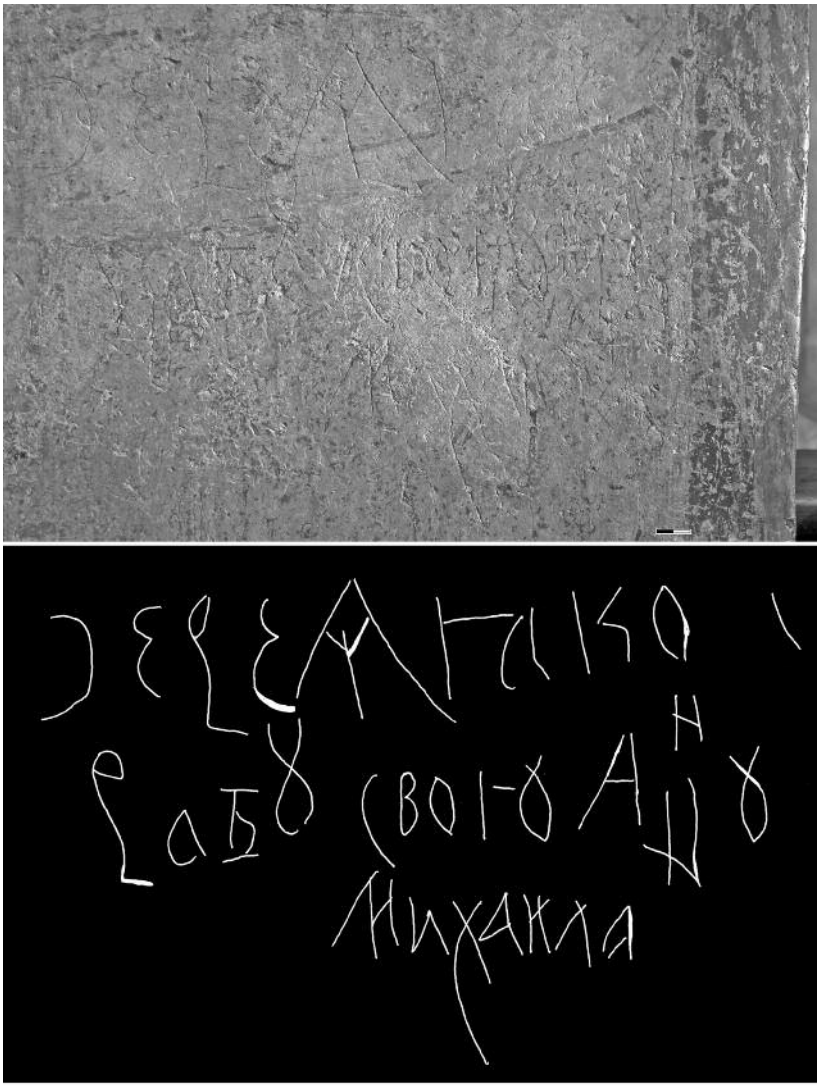

1

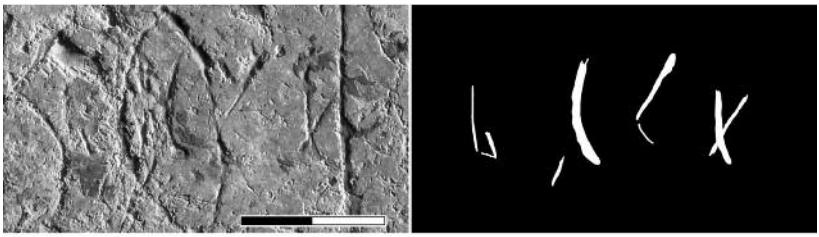

2

Таблиця CLXVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7277; **2** – № 7278

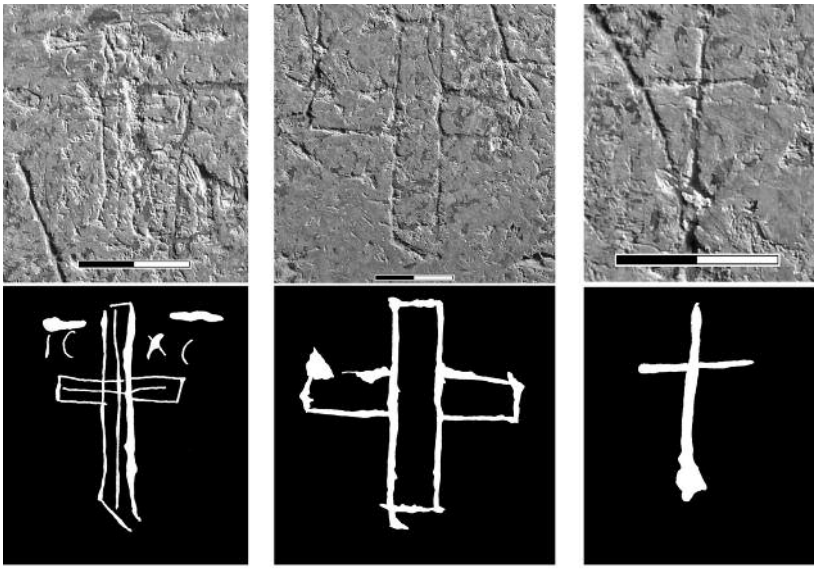

1 2 3

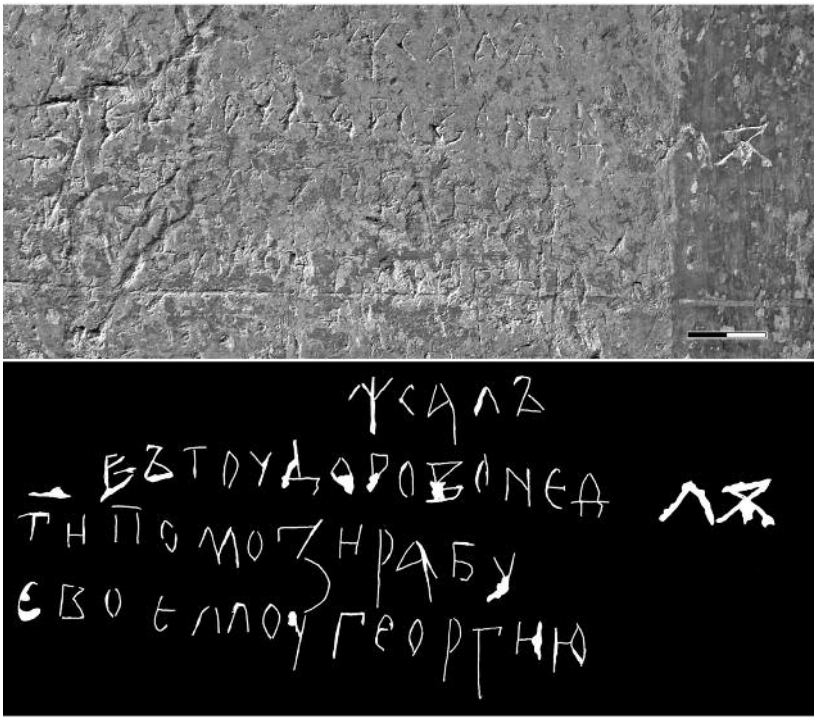

4

Таблиця CLXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7279; **2** – № 7280; **3** – № 7281; **4** – № 116

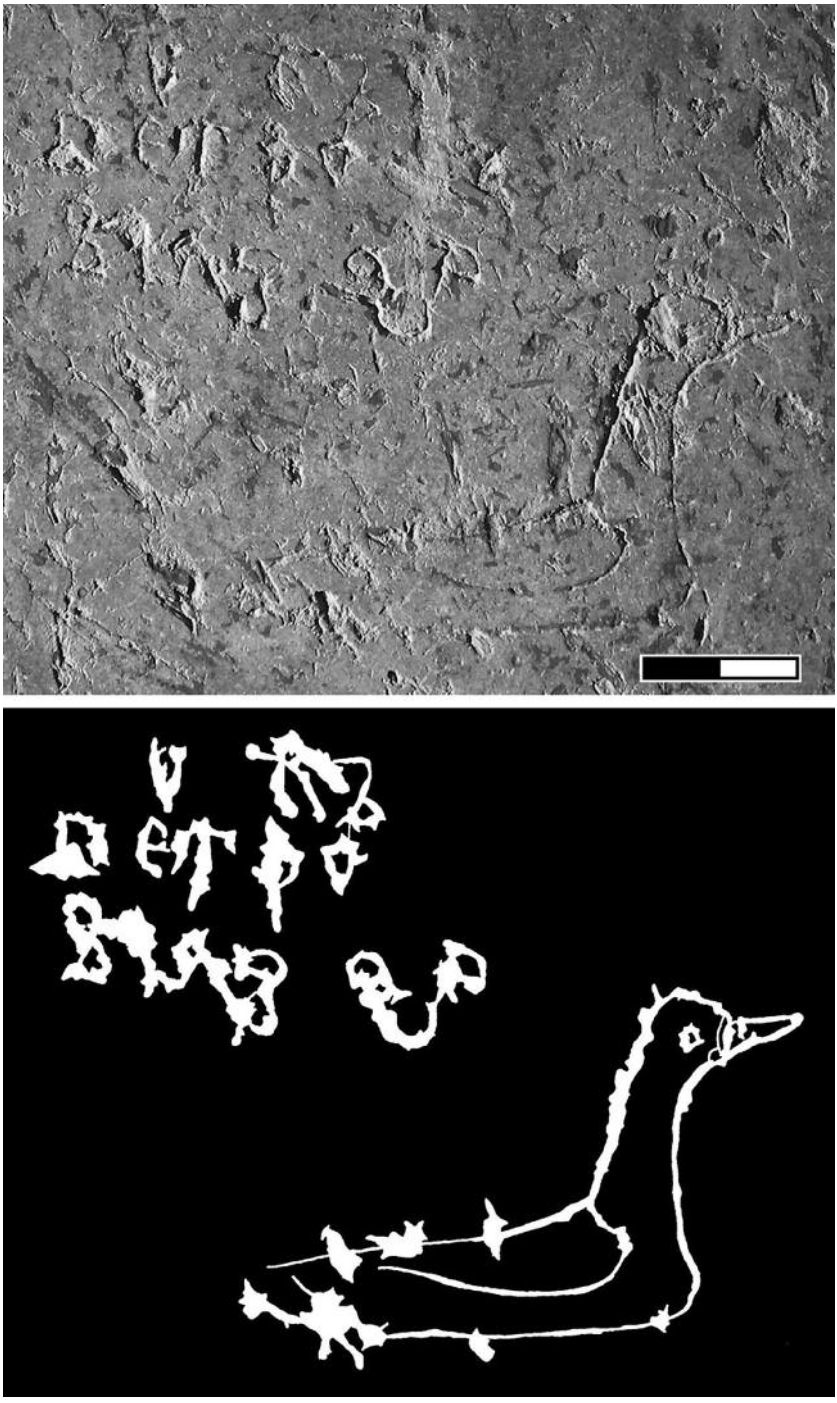

Таблиця CLXVIII
Фотографія та прорисовка графіті № 288

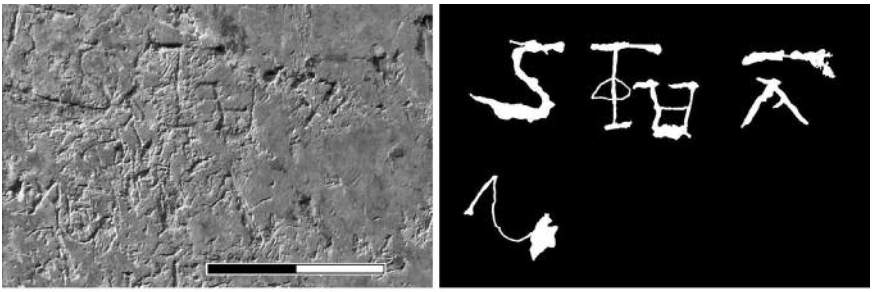

1

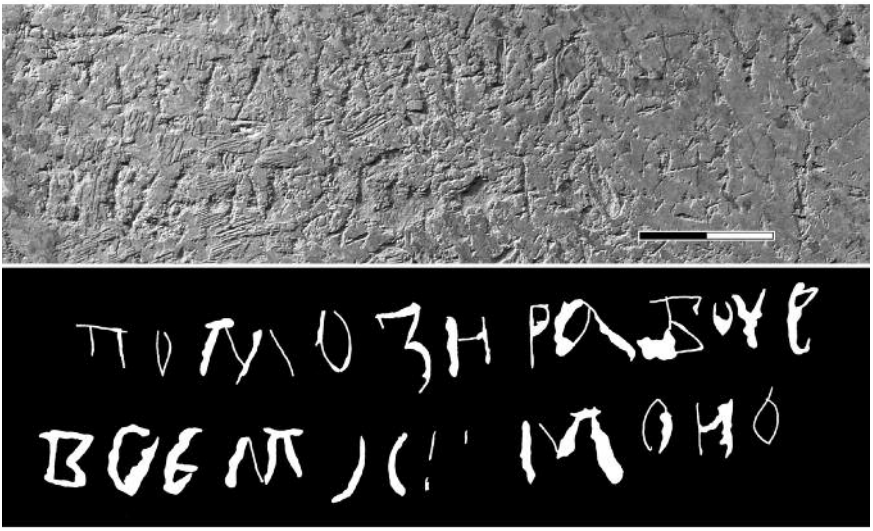

2

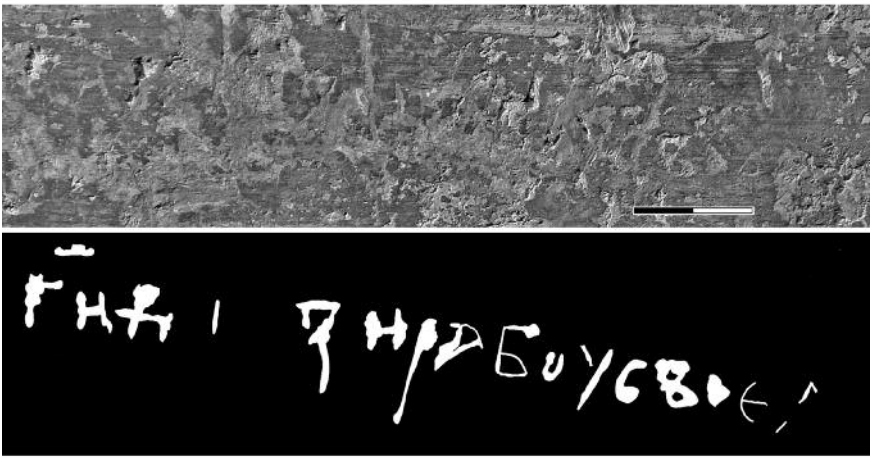

3

Таблиця CLIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7282; **2** – № 7283; **3** – № 7284

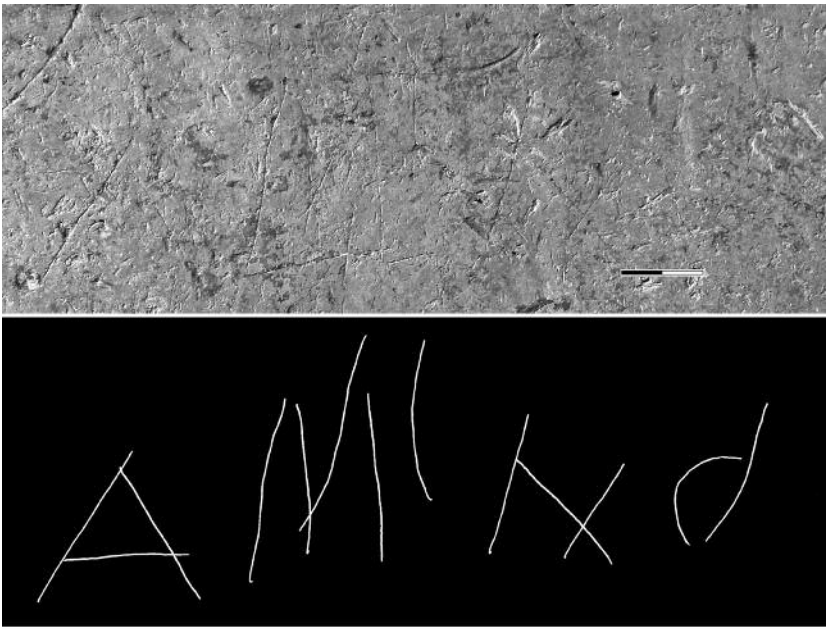

1

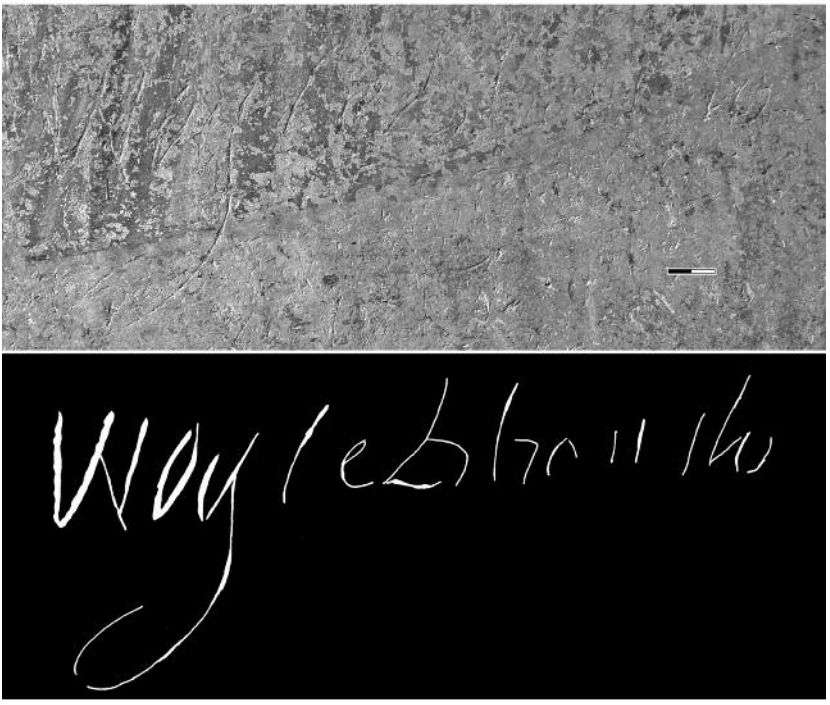

2

Таблиця CLXX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7285; **2** – № 7286

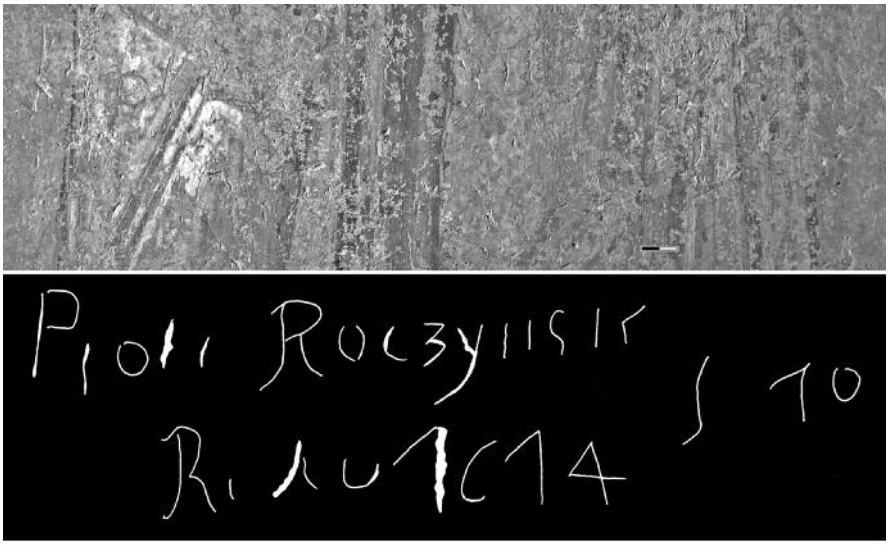

1

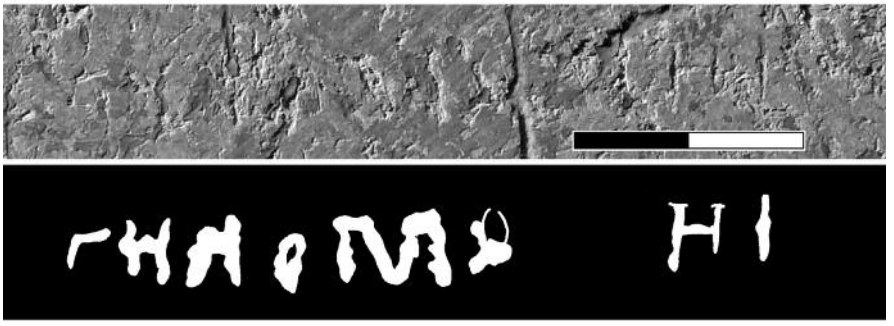

2

3

Таблиця CLXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7287; **2** – № 7288; **3** – № 7289

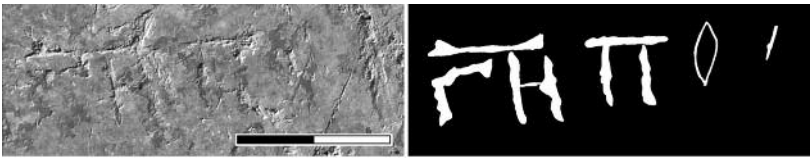

1

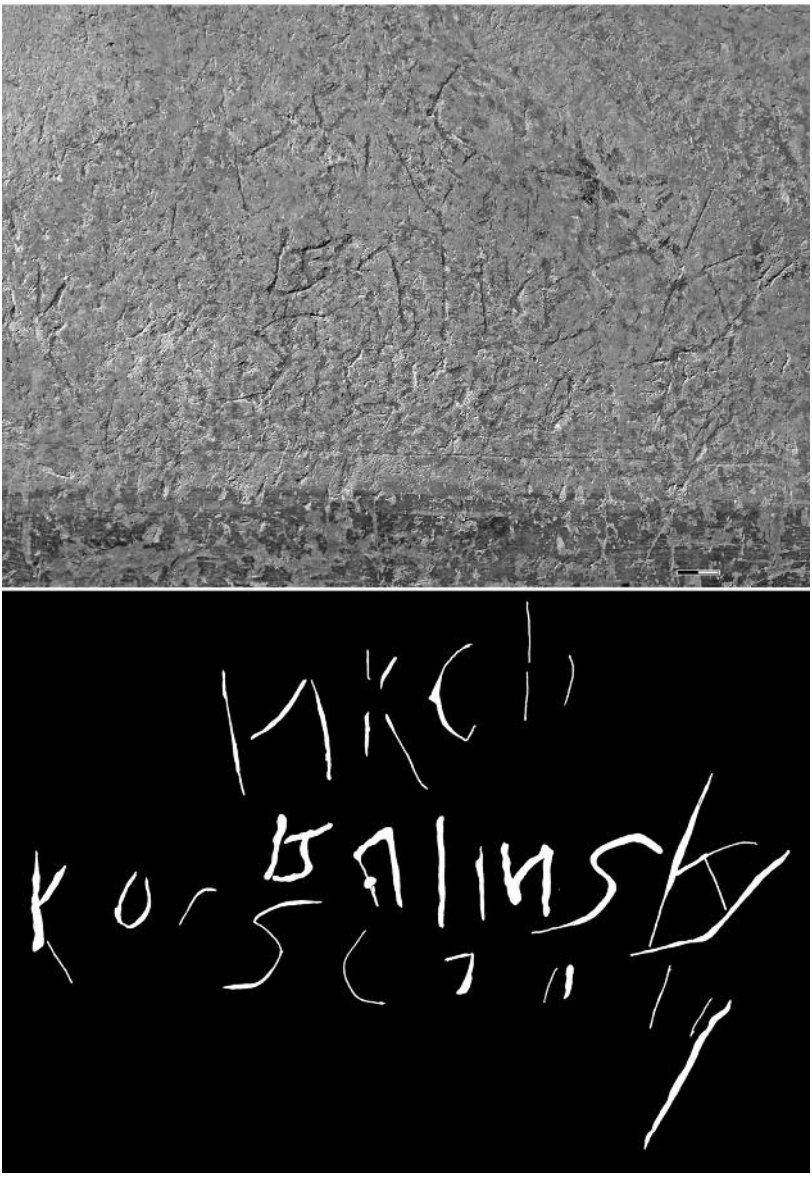

2

Таблиця CLXXII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7290; **2** – № 7291

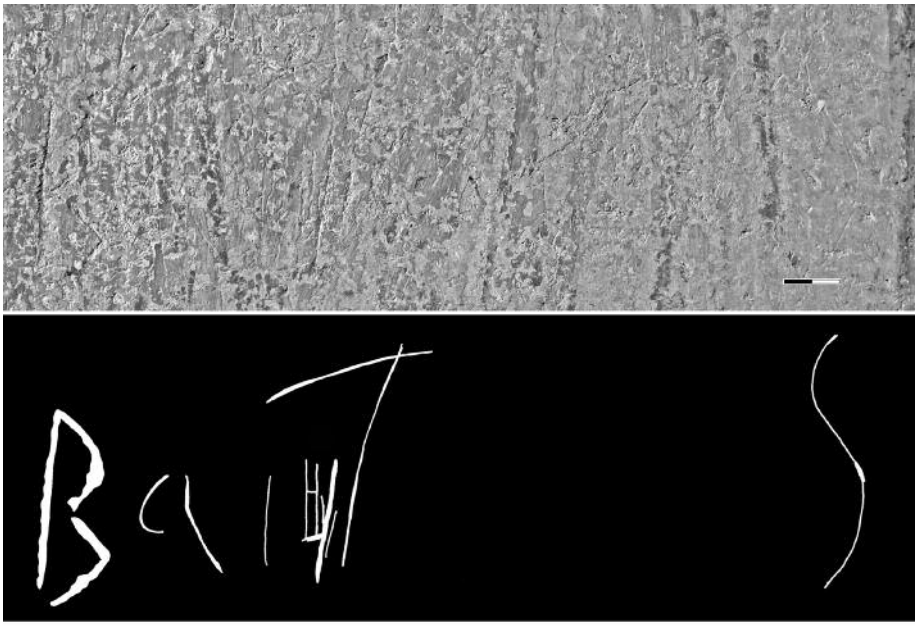

1

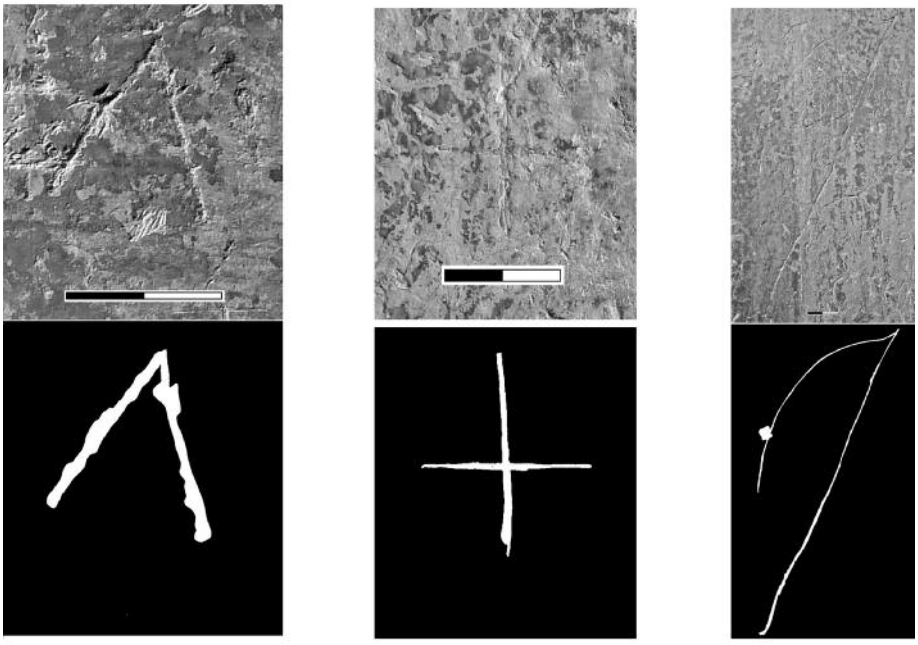

2 3 4

Таблиця CLXXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7292; **2** – № 7293; **3** – № 7297; **4** – № 7299

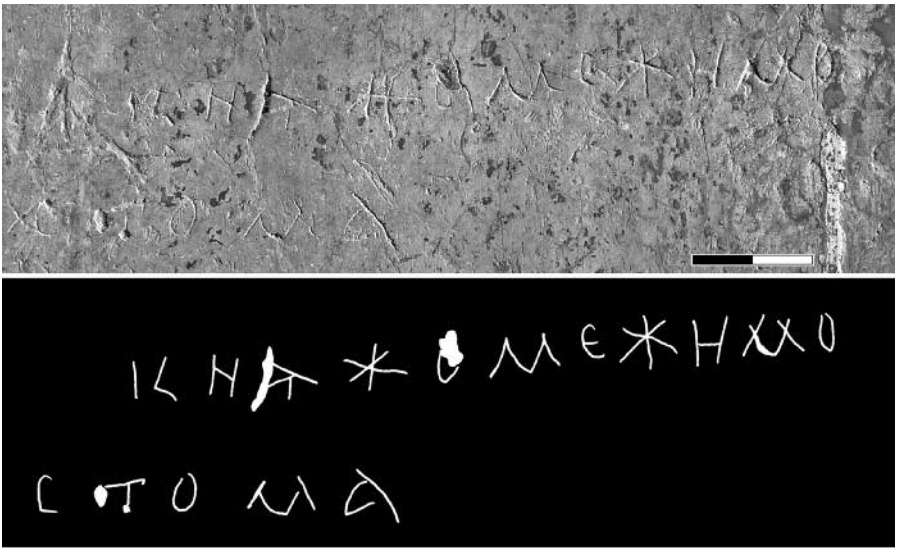

1

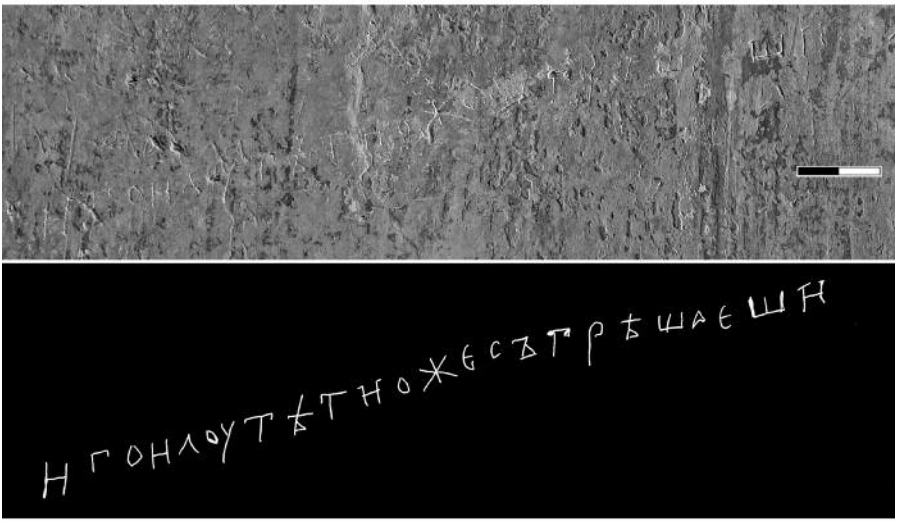

2

3

Таблиця CLXXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 122; **2** – № 171; **3** – № 7303

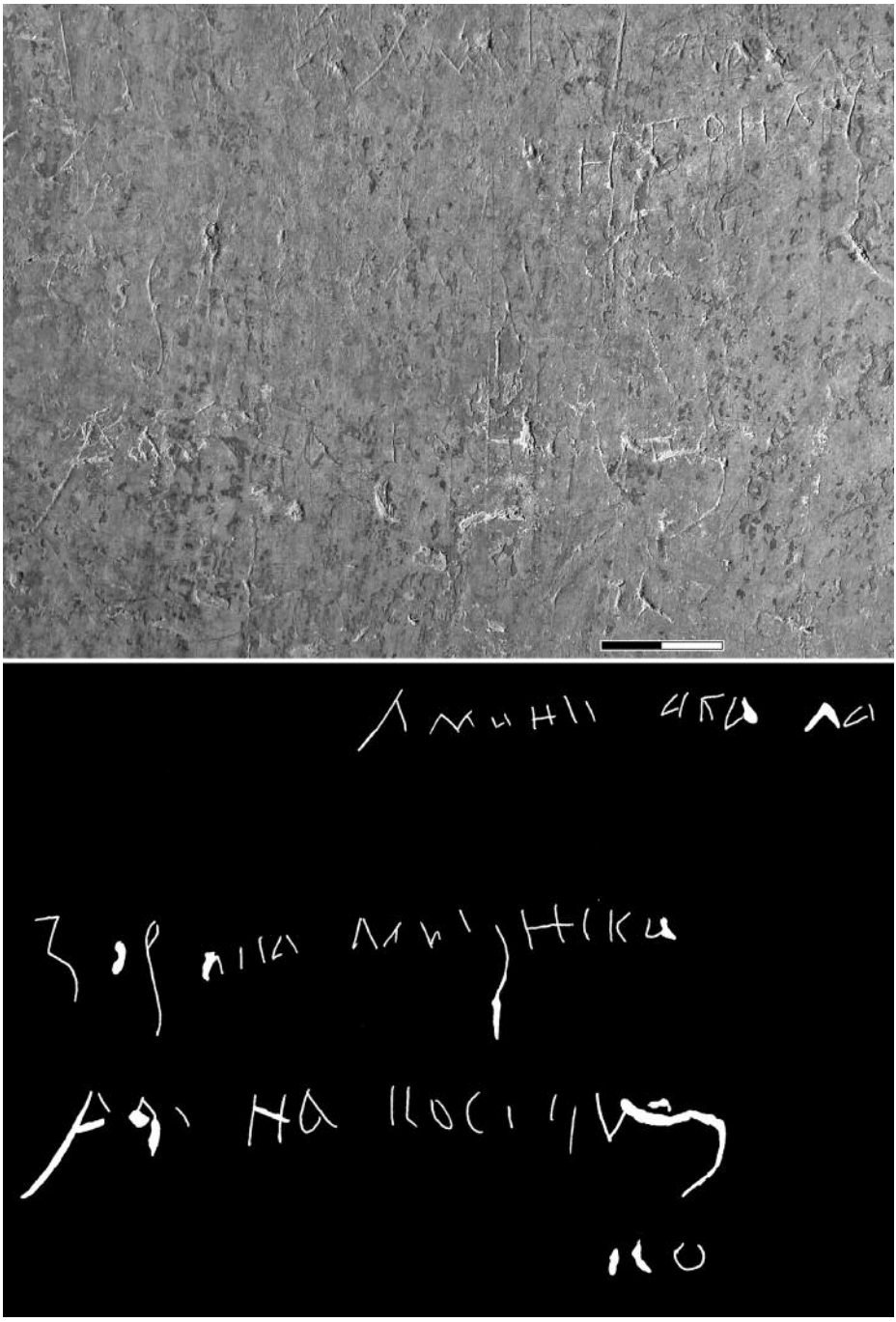

Таблиця CLXXV
Фотографія та прорисовка графіті № 7294

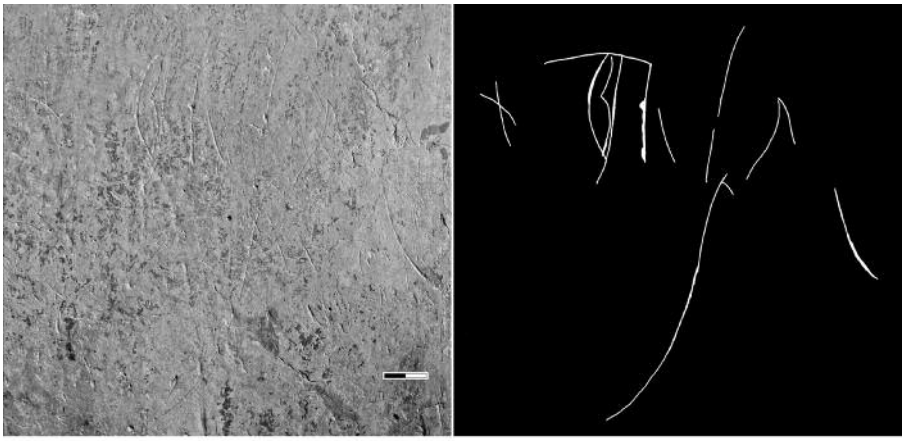

1

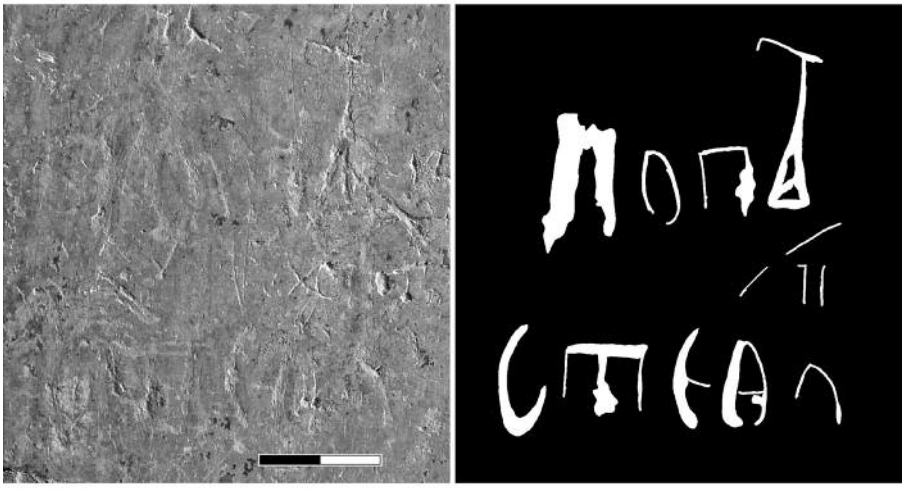

2

3

Таблиця CLXXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7295; **2** – № 7296; **3** – № 7298

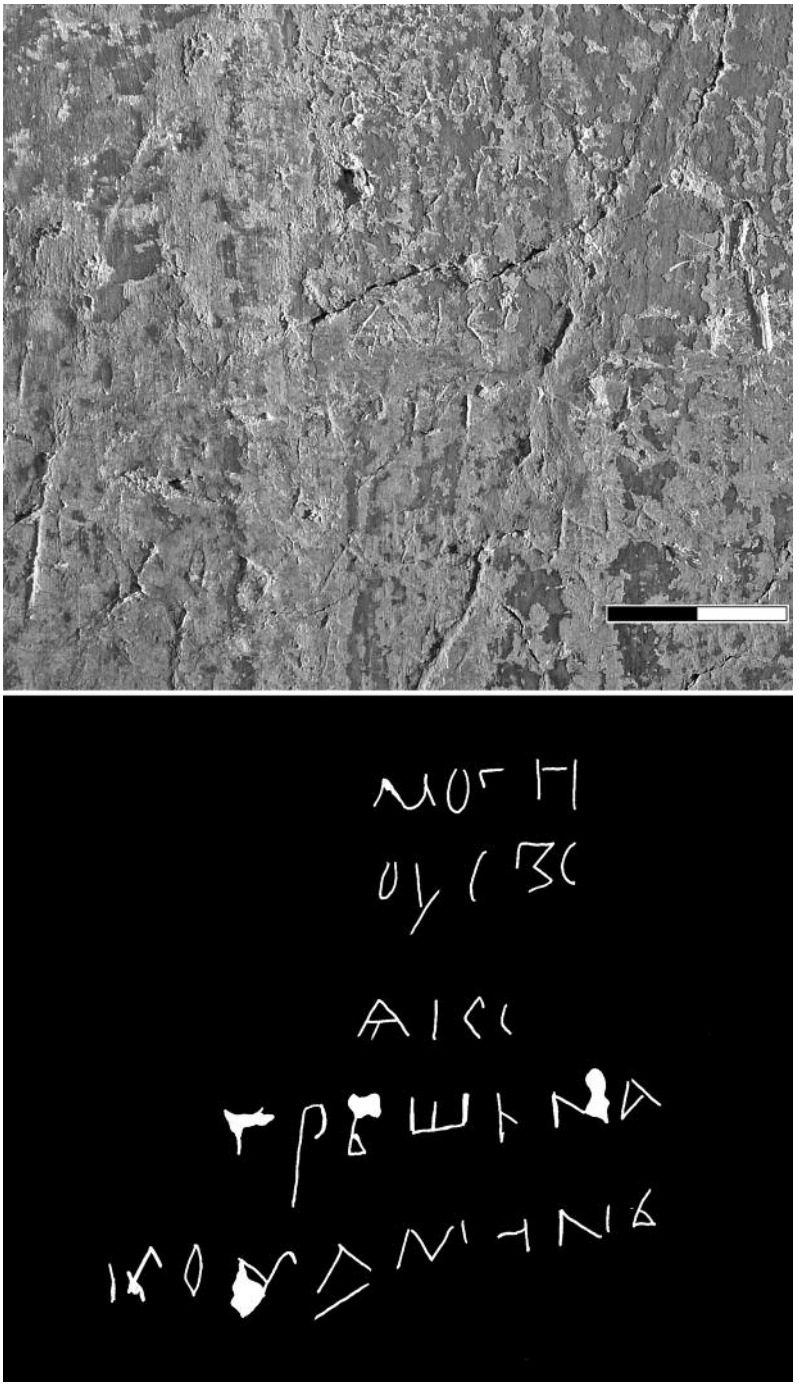

Таблиця CLXXVII
Фотографія та прорисовка графіті № 7300

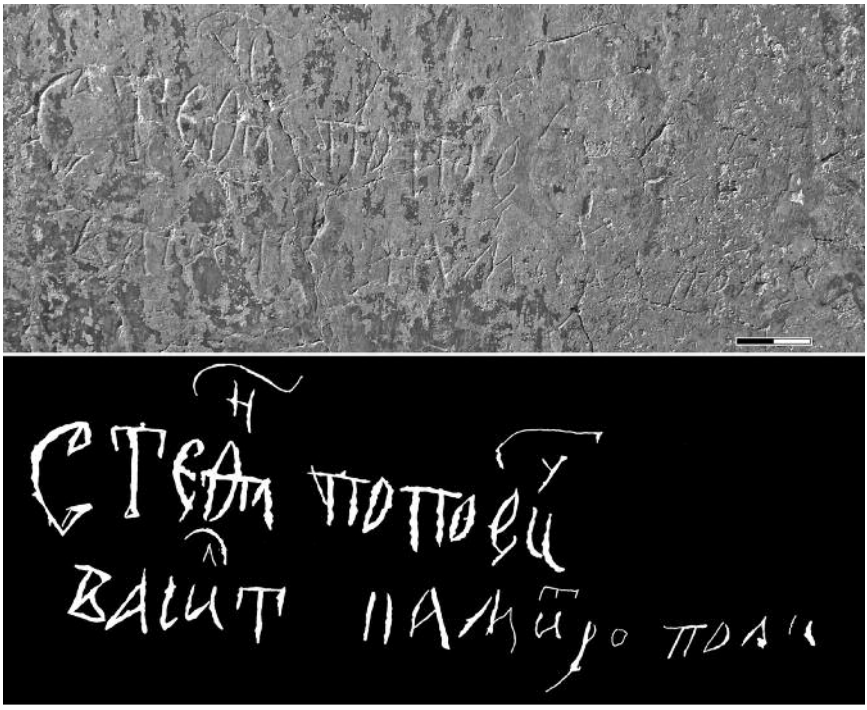

1

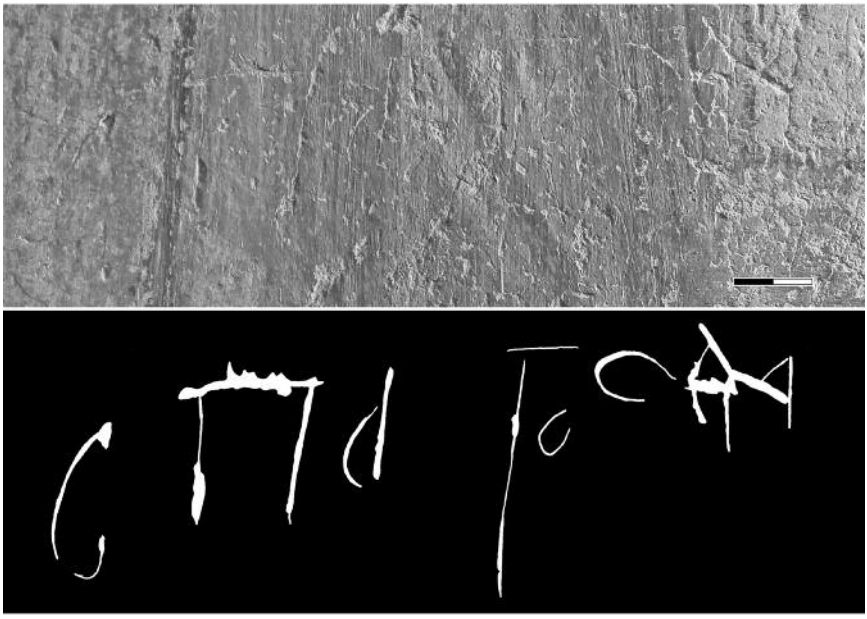

2

Таблиця CLXXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7301; **2** – № 7304

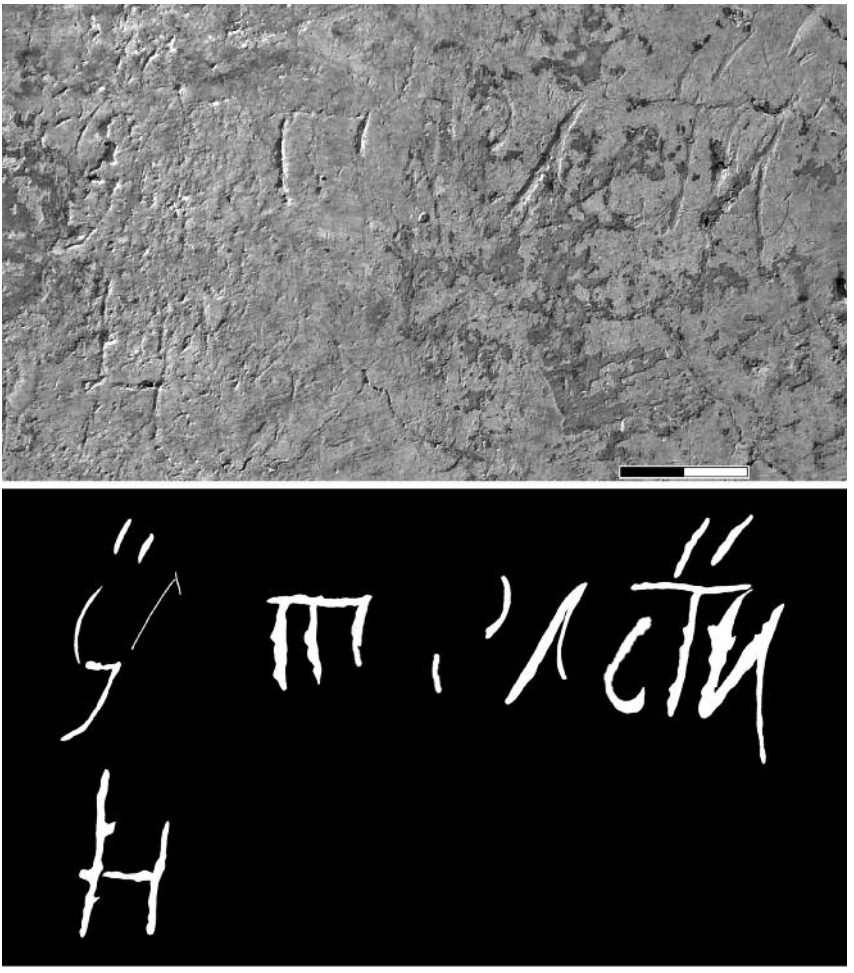

1

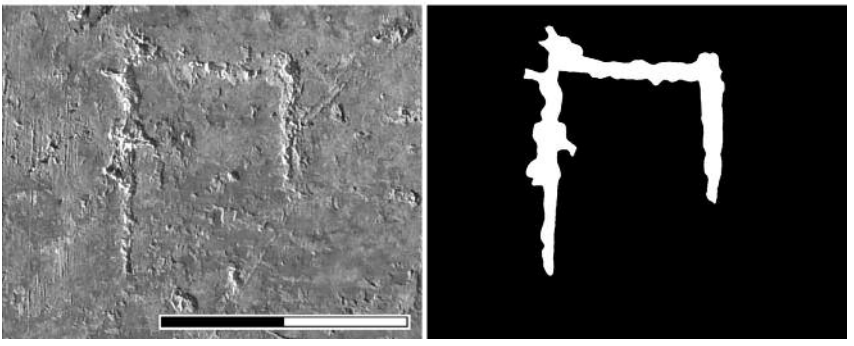

2

Таблиця CLXXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7302; **2** – № 7305

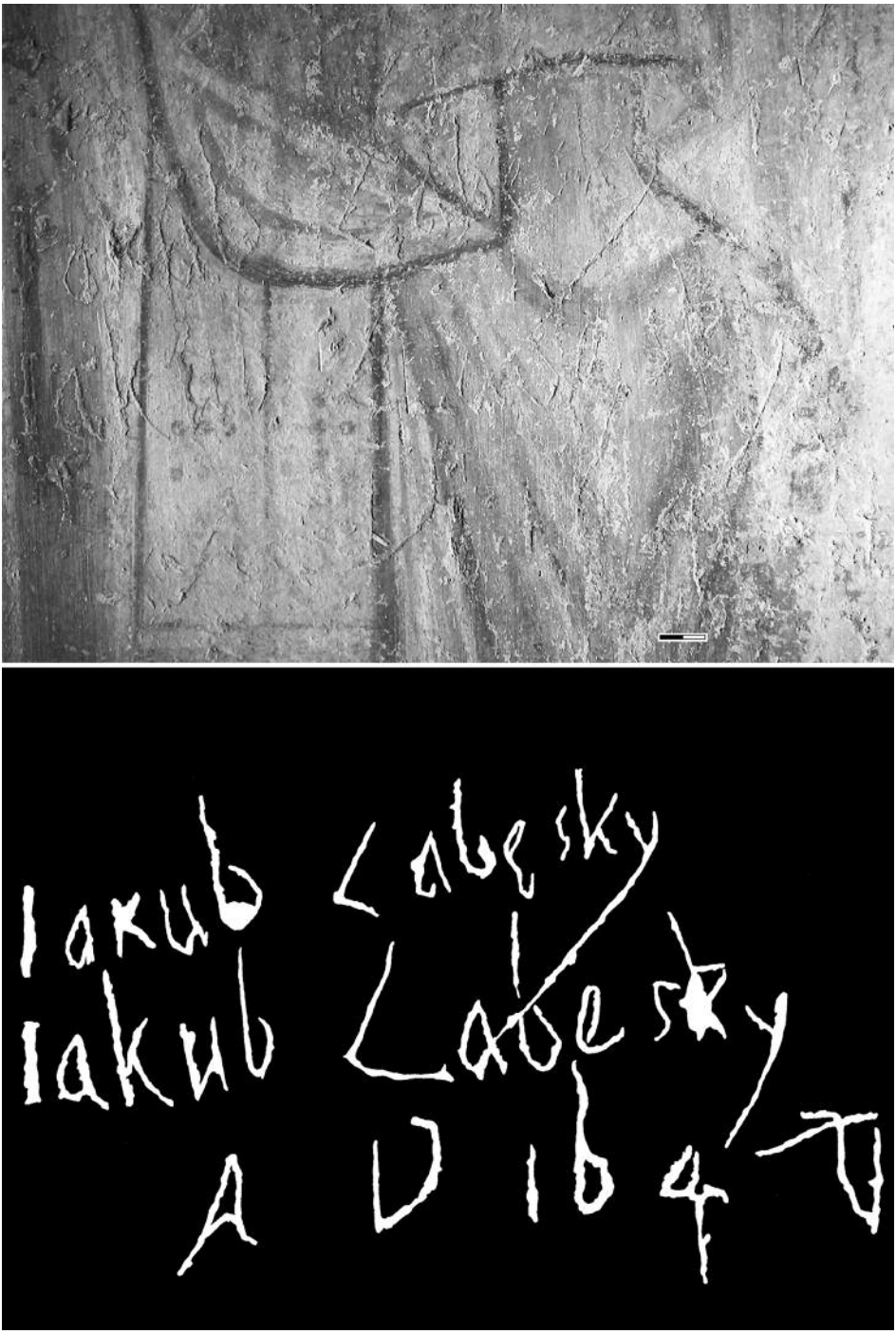

Таблиця CLXXX
Фотографія та прорисовка графіті № 417

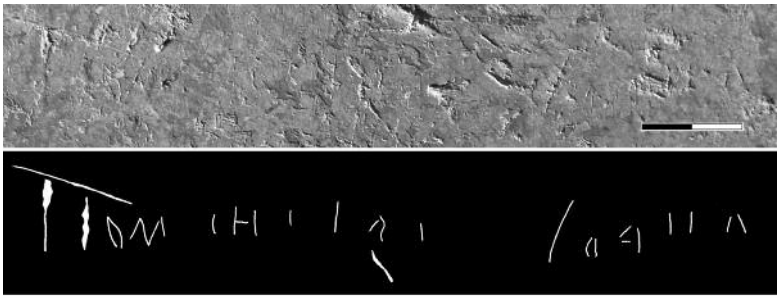

1

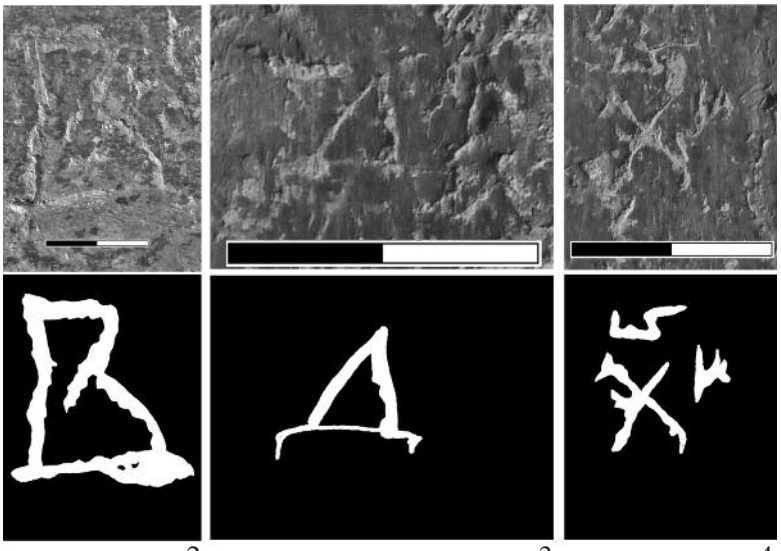

2 3 4

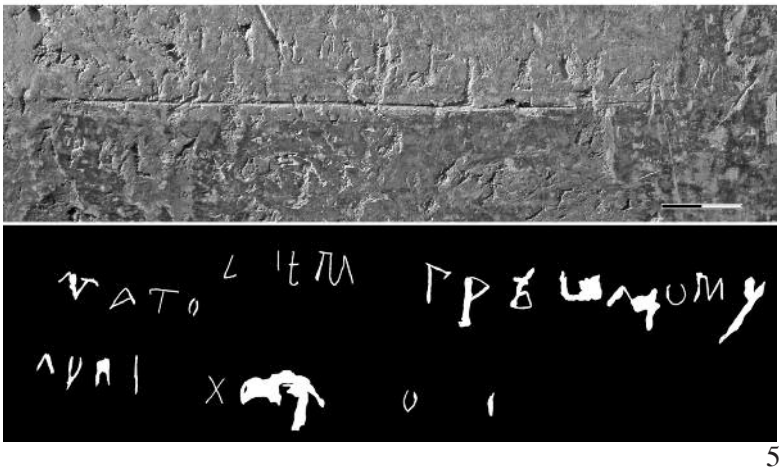

5

Таблиця CLXXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7306; **2** – № 7307; **3** – № 7308; **4** – № 7309; **5** – № 7310

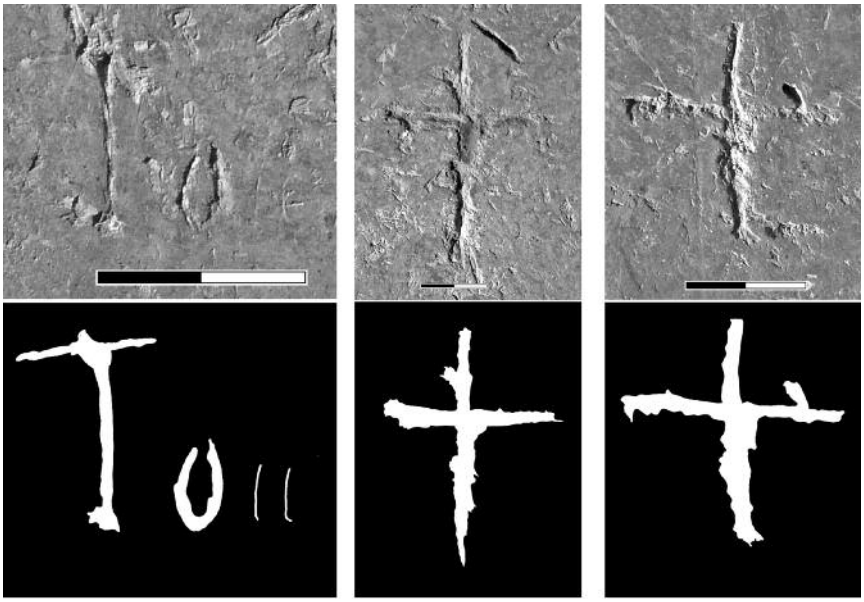

1 2 3

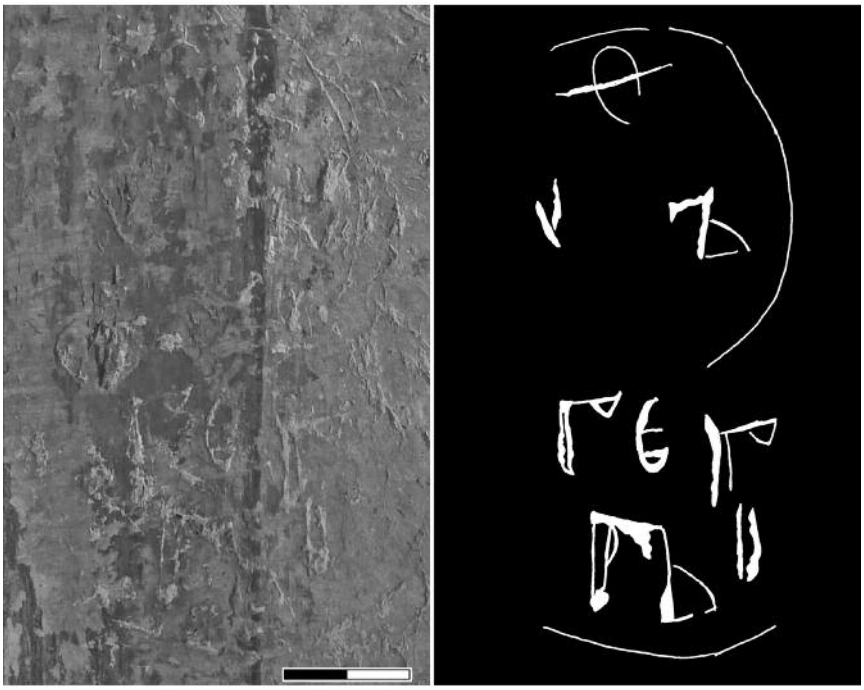

4

Таблиця CLXXXII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7311; **2** – № 7312; **3** – № 7313; **4** – № 7314

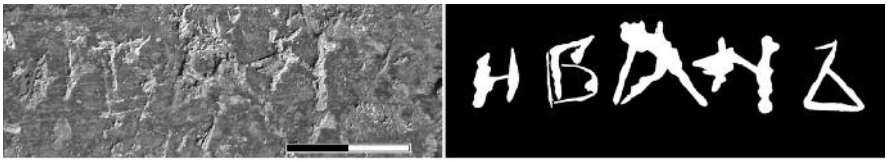

1

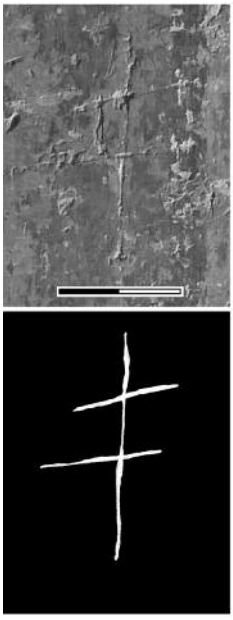

2

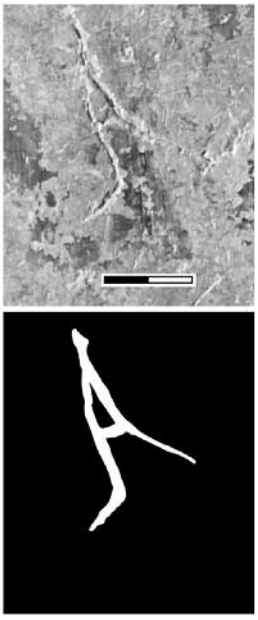

3

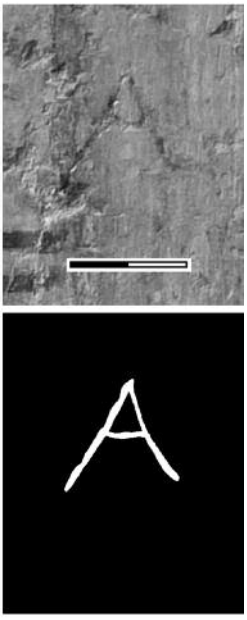

4

5

Таблиця CLXXXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7315; **2** – № 7316; **3** – № 7317; **4** – № 7318; **5** – № 7319

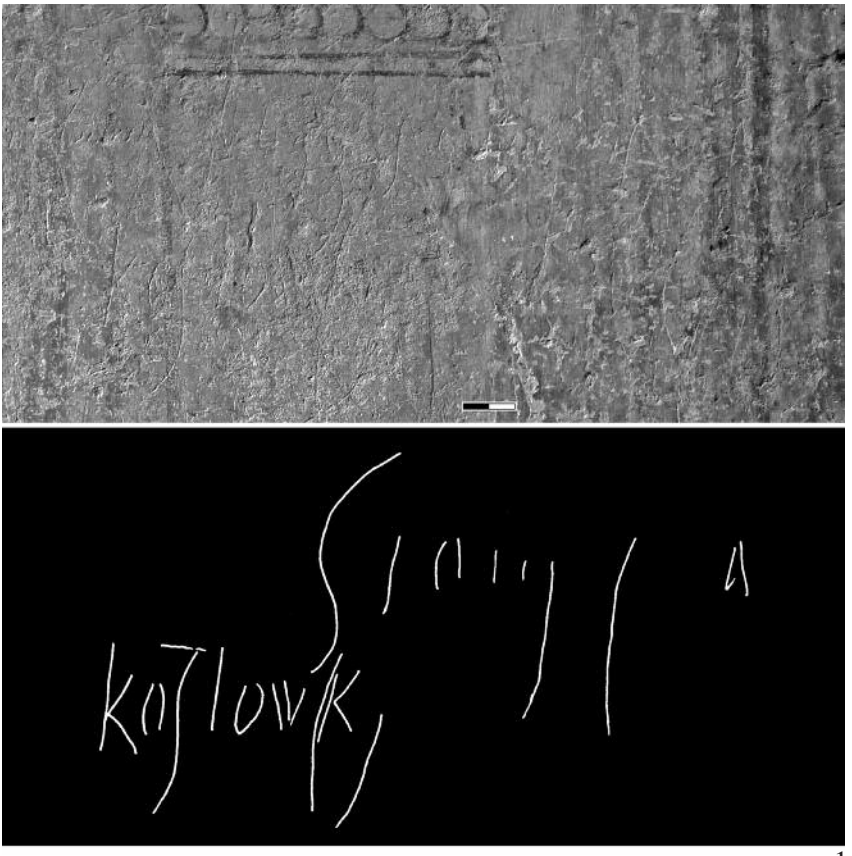

1

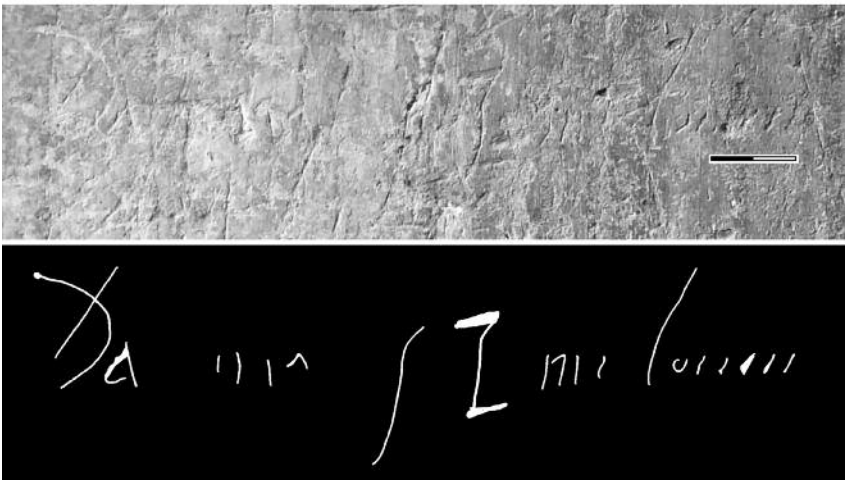

2

Таблиця CLXXXIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7320; **2** – № 7321

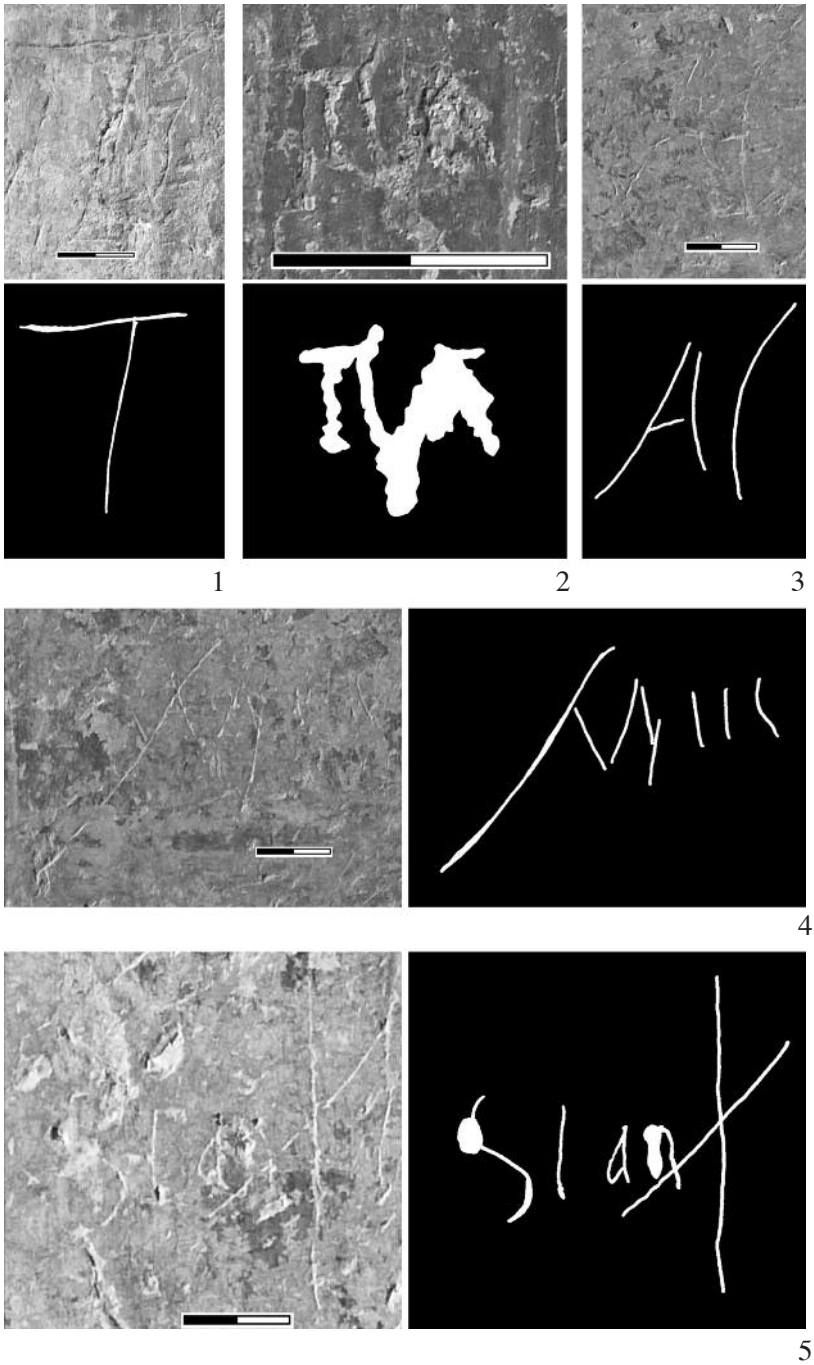

Таблиця CLXXXV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7322; **2** – № 7323; **3** – № 7324; **4** – № 7325; **5** – № 7326

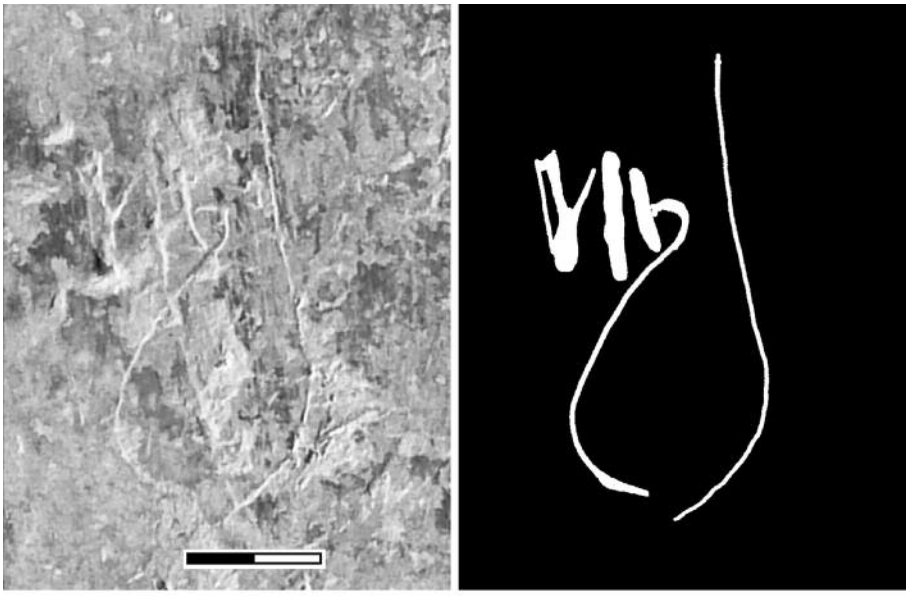

1

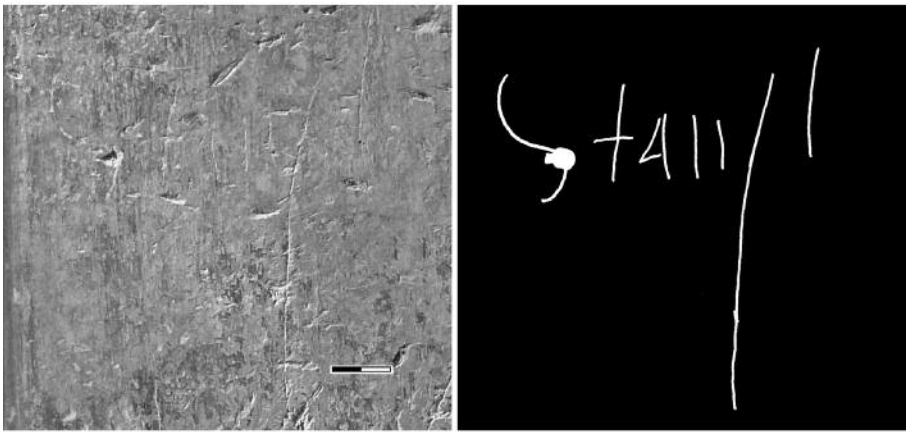

2

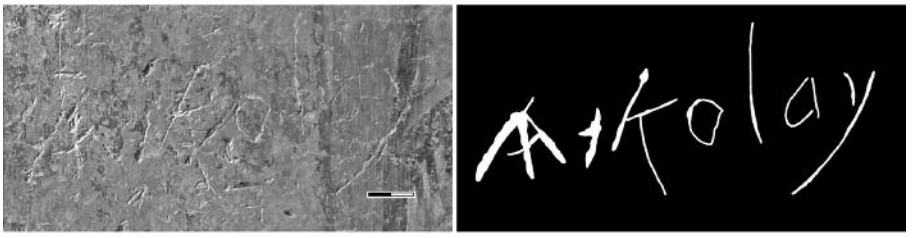

3

Таблиця CLXXXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7327; **2** – № 7328; **3** – № 7329

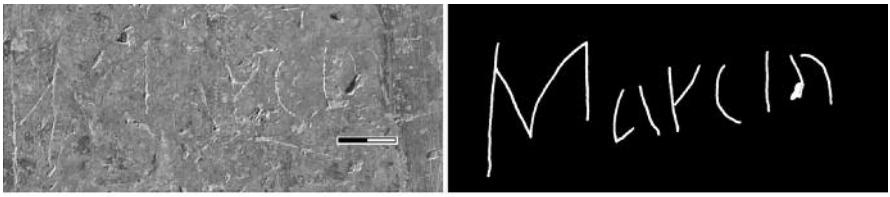

1

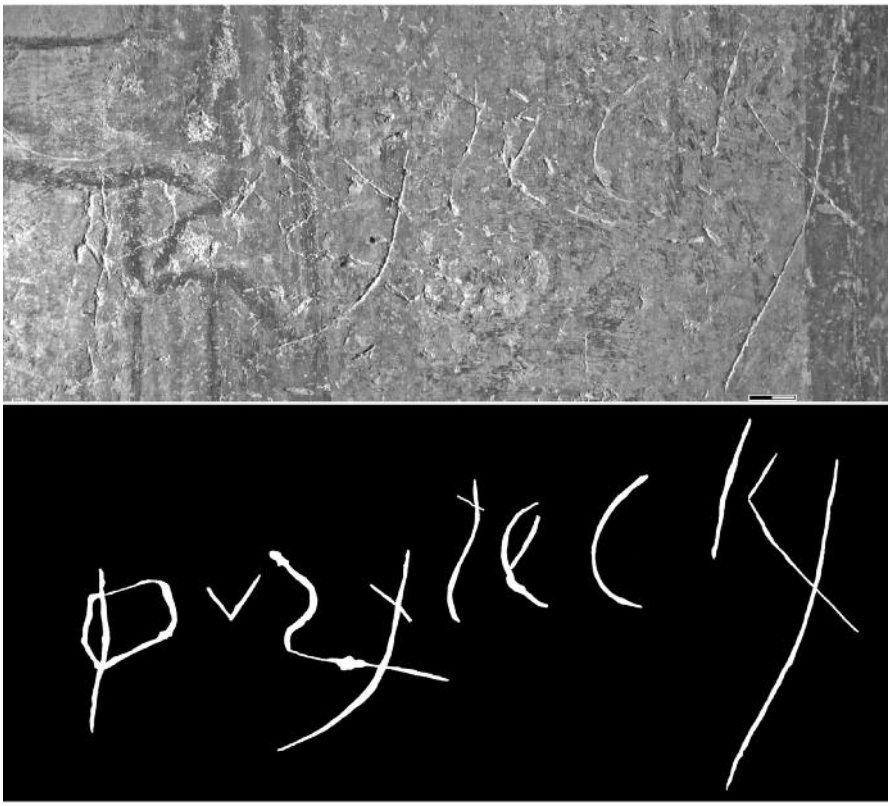

2

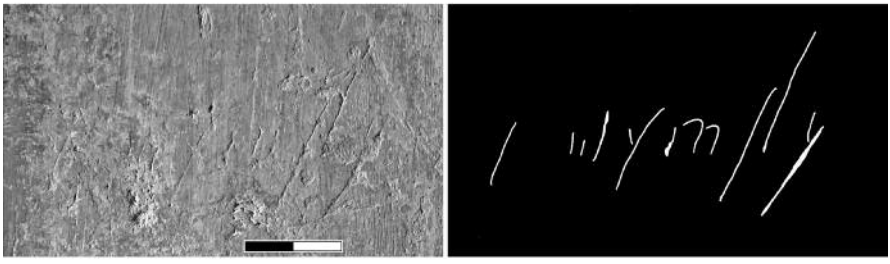

3

Таблиця CLXXXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7330; **2** – № 7331; **3** – № 7332

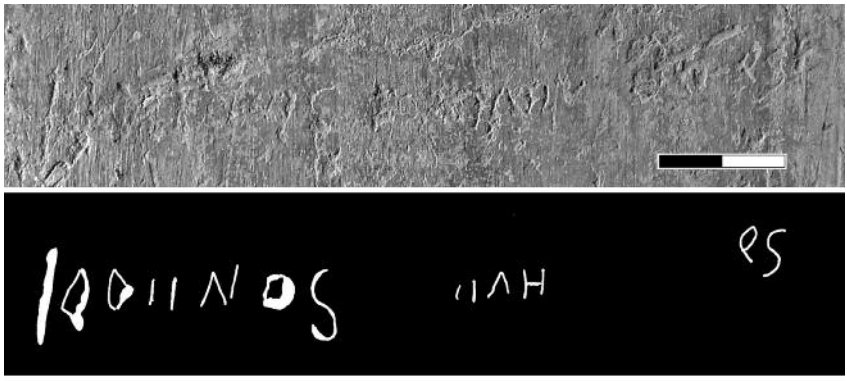

1

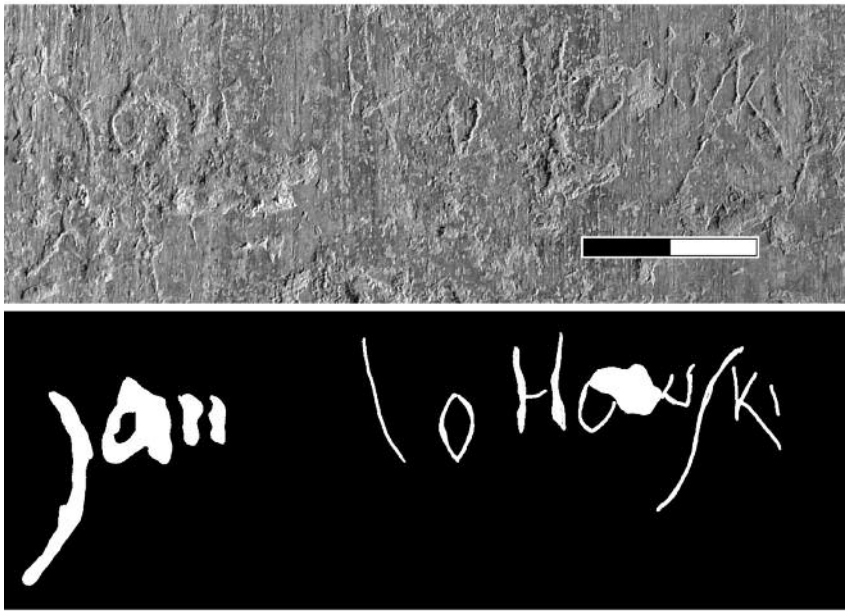

2

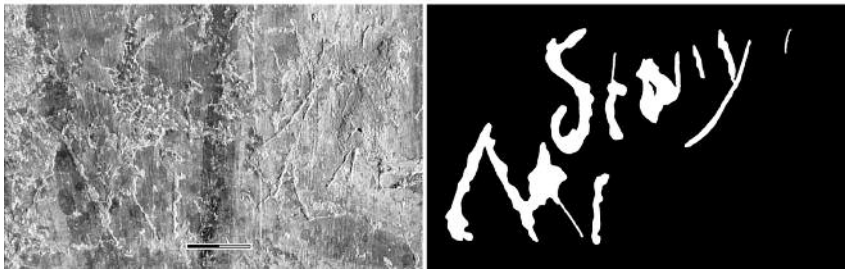

3

Таблиця CLXXXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7333; **2** – № 7334; **3** – № 7335

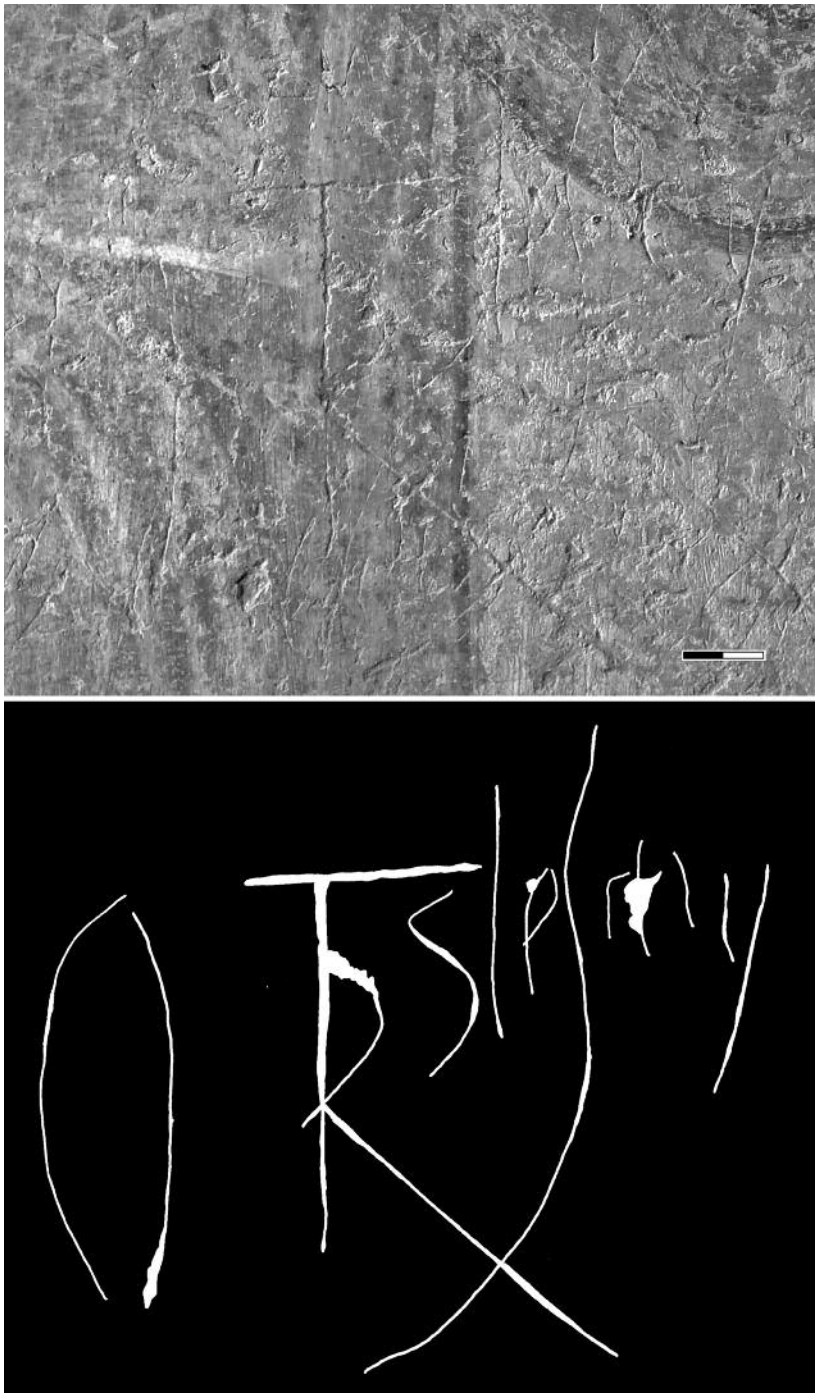

Таблиця CLXXXIX
Фотографія та прорисовка графіті № 7336

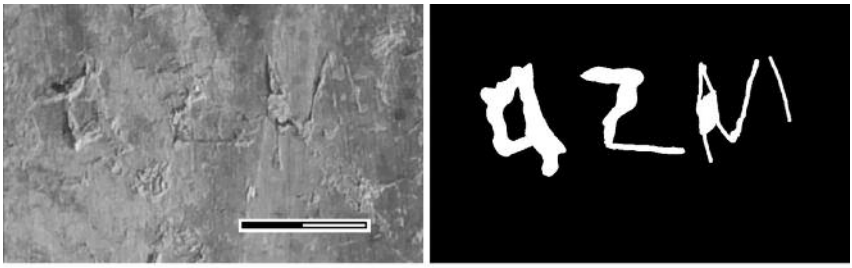

1

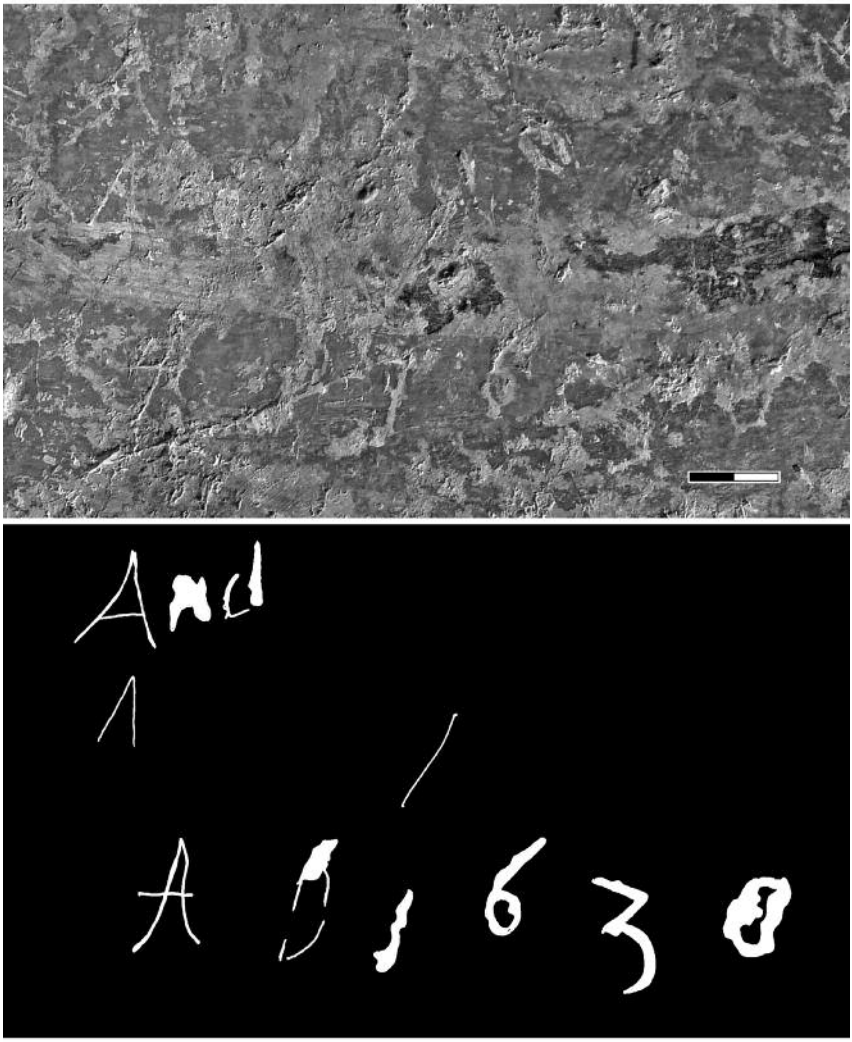

2

Таблиця CXC
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7337; **2** – № 7338

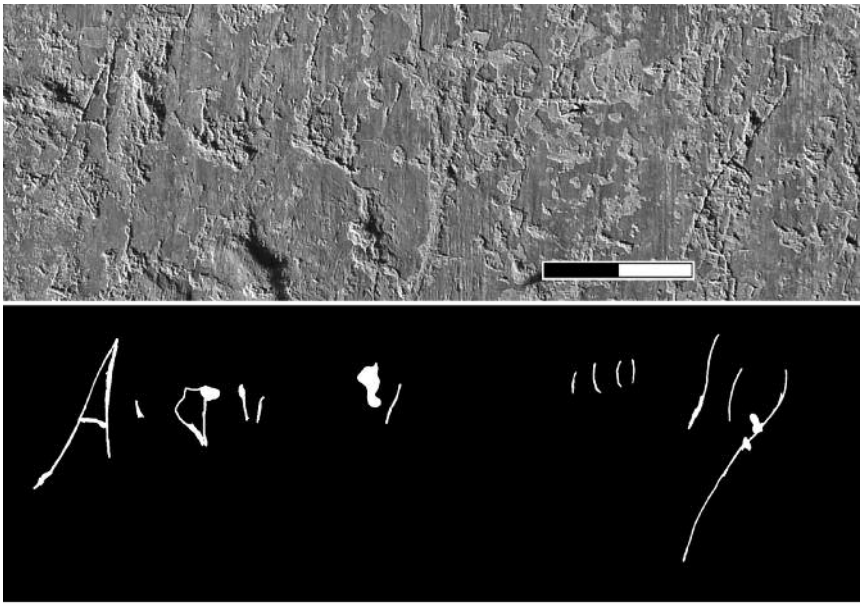

1

2

Таблиця CXCI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7339; **2** – № 7340

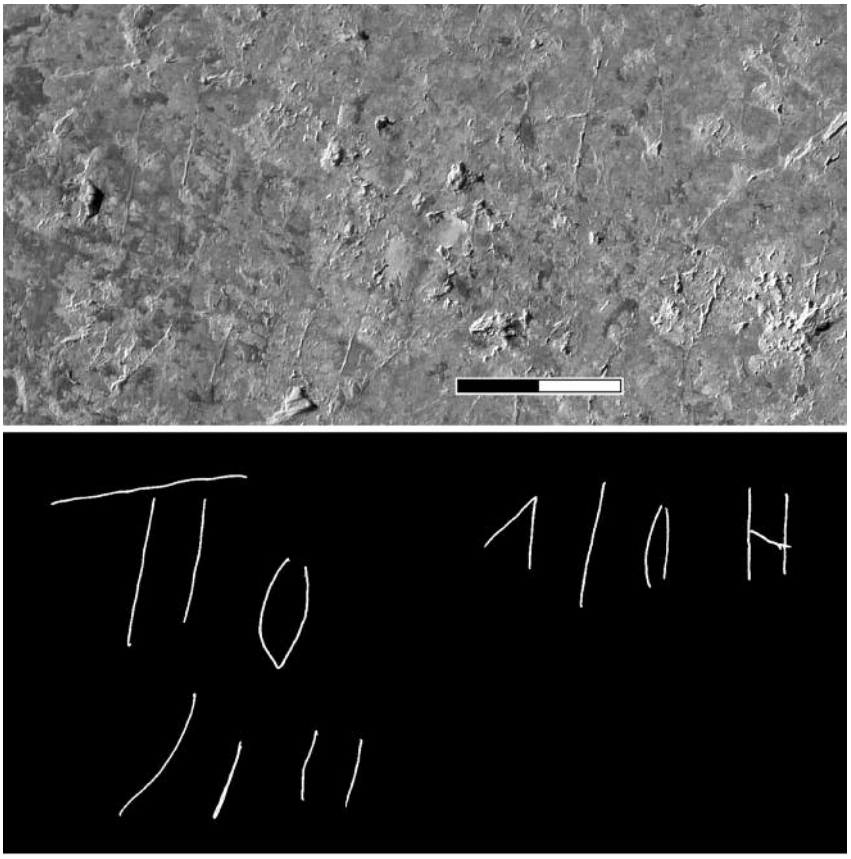

1

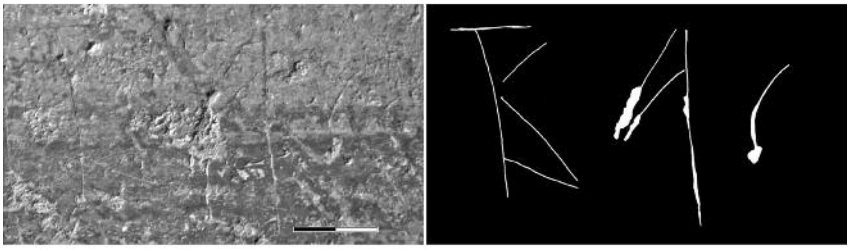

2

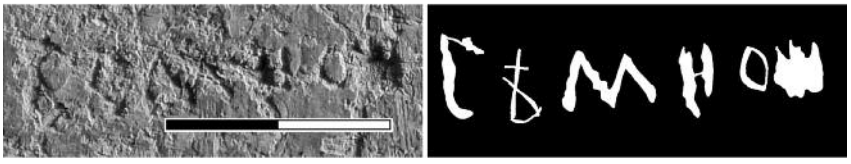

3

Таблиця CXCII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7341; **2** – № 7342; **3** – № 7343

Таблиця CXCIII
Фотографія та прорисовка графіті № 7344

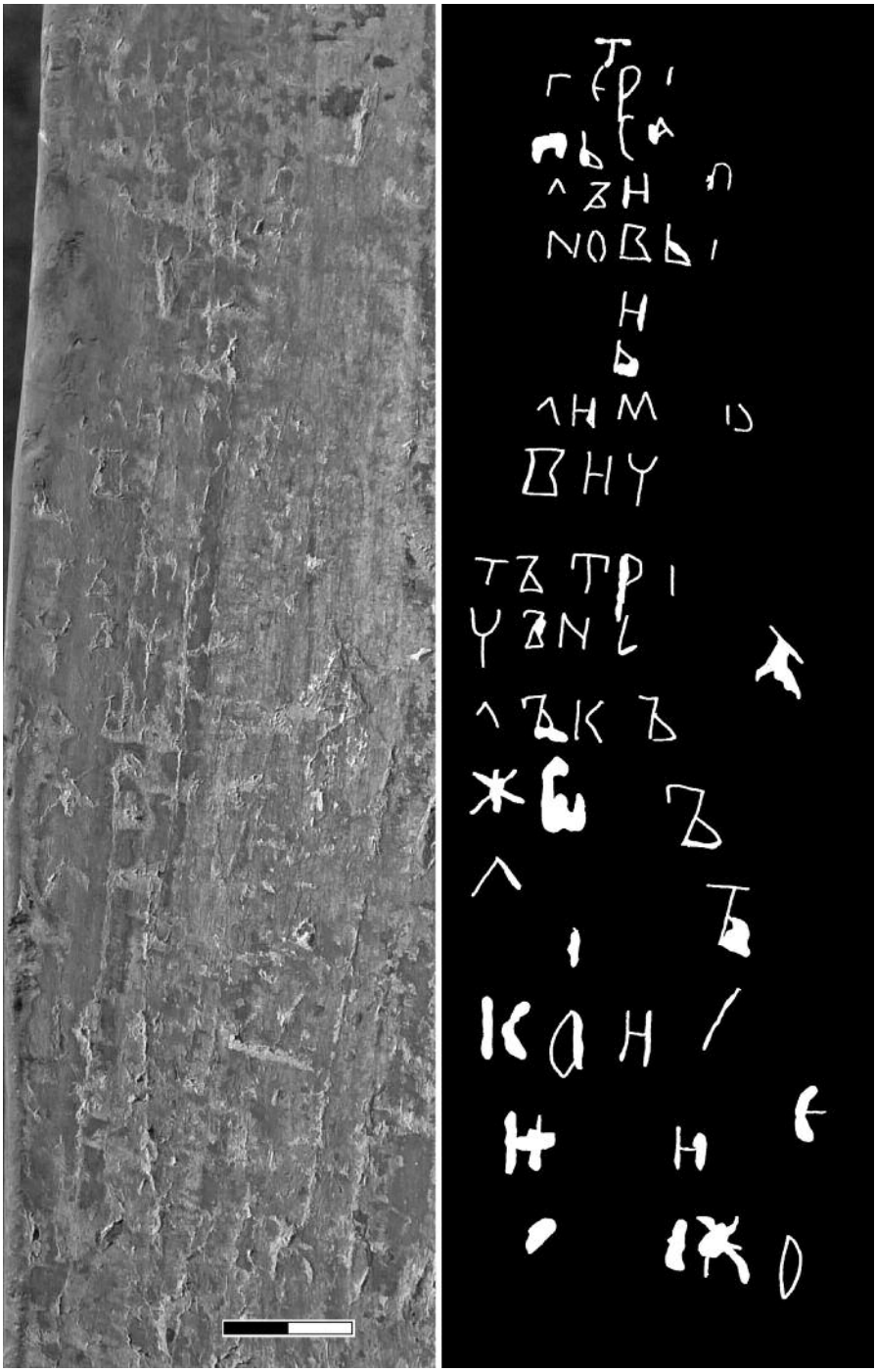

Таблиця CXCIV
Фотографія та прорисовка графіті № 7345

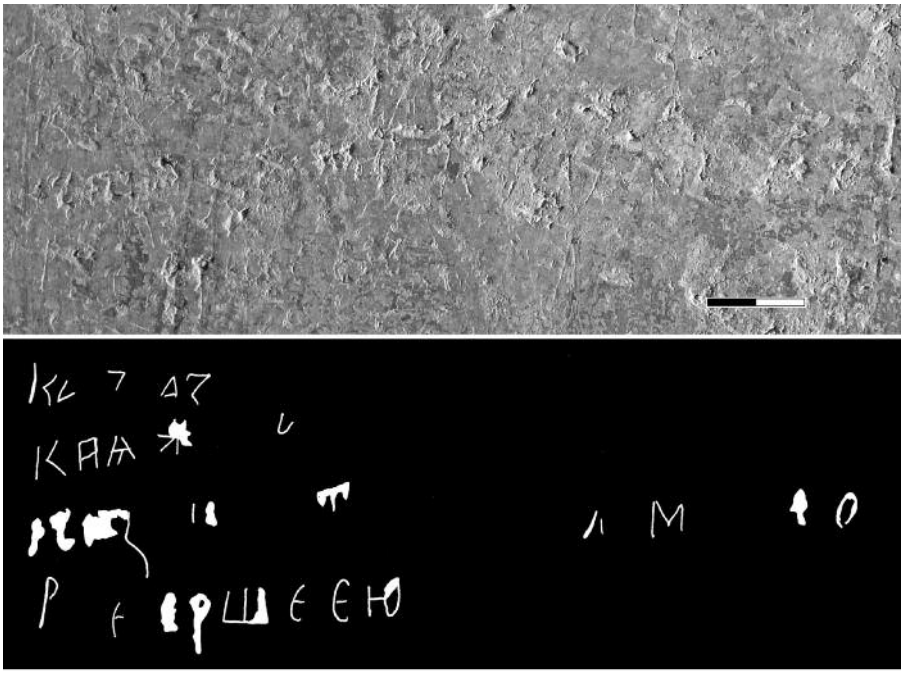

1

2

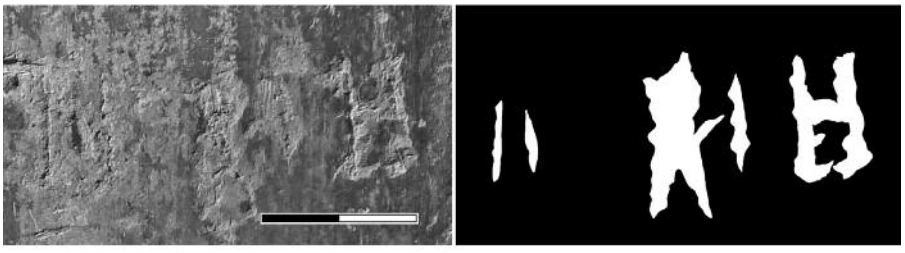

3

Таблиця CXCV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7346; **2** – № 7347; **3** – № 7348

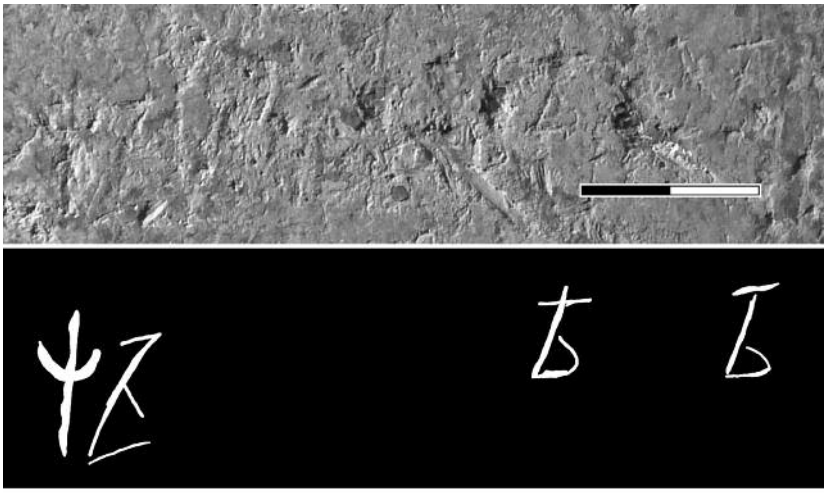

1

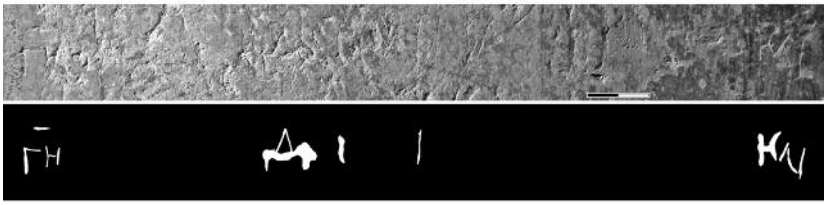

2

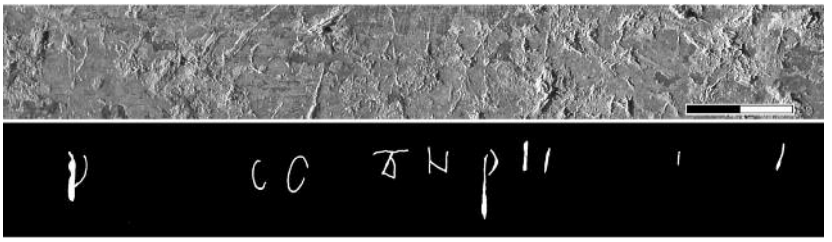

3

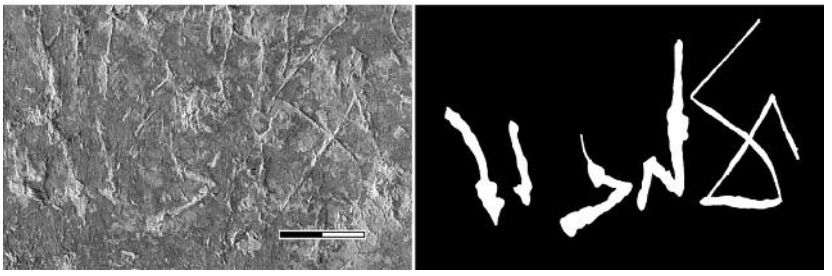

4

Таблиця CXCVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7349; **2** – № 7350; **3** – № 7351; **4** – № 7354

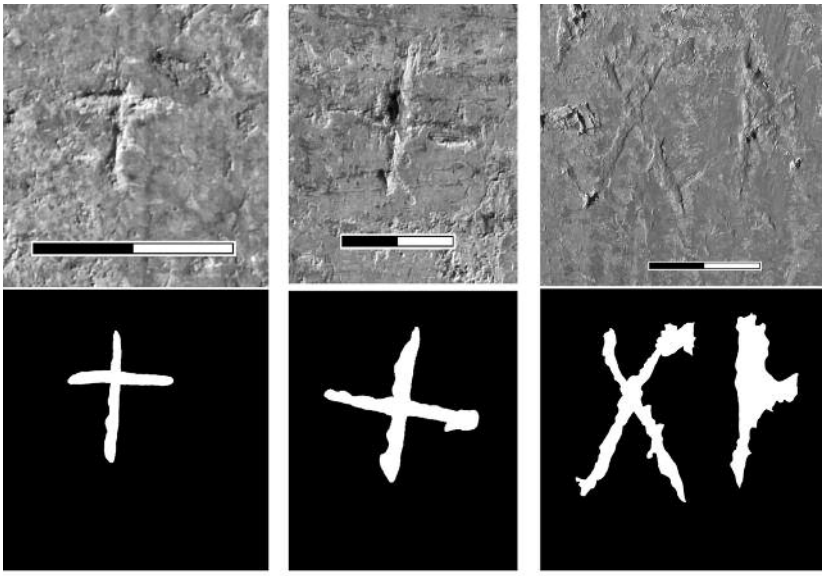

1 2 3

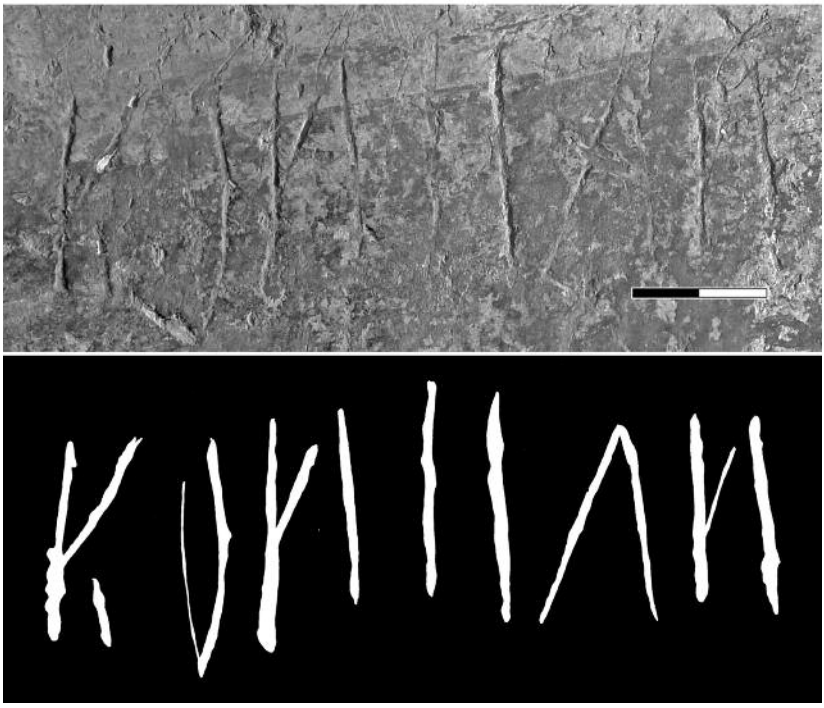

4

Таблиця CXCVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7352; **2** – № 7353; **3** – № 7355; **4** – № 7356

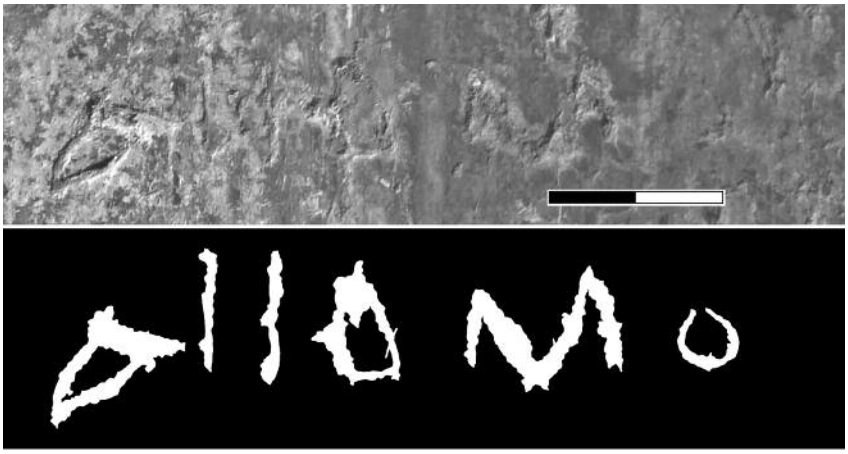

1

2

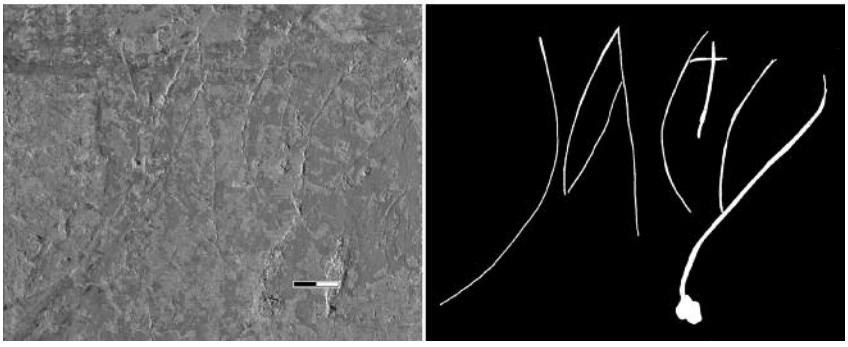

3

Таблиця CXCVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7357; **2** – № 7358; **3** – № 7359

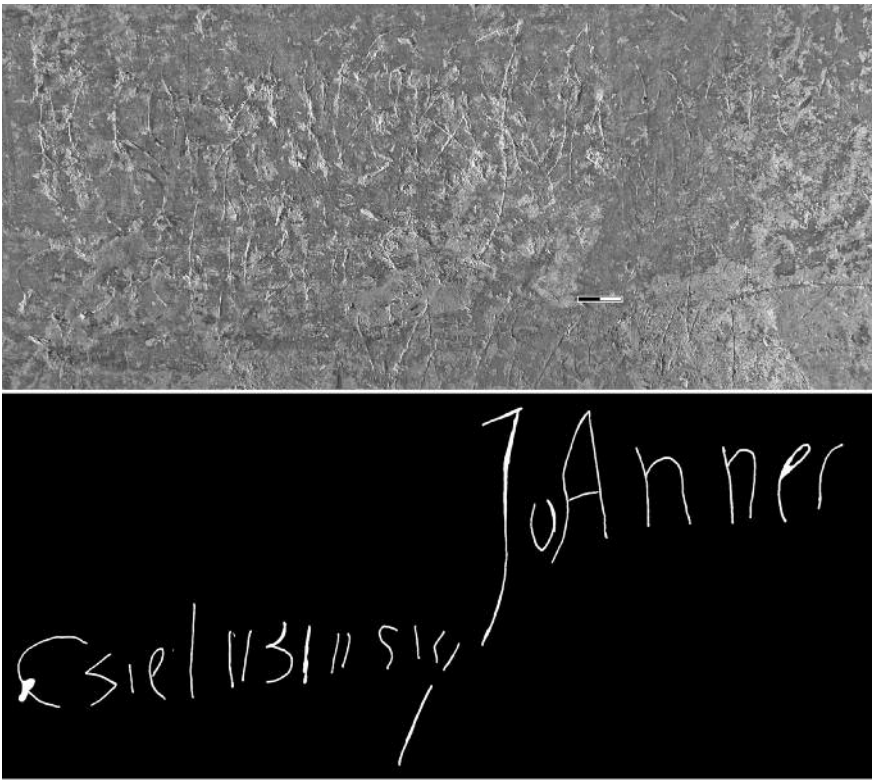

1

2

Таблиця CXCIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7360; **2** – № 7361

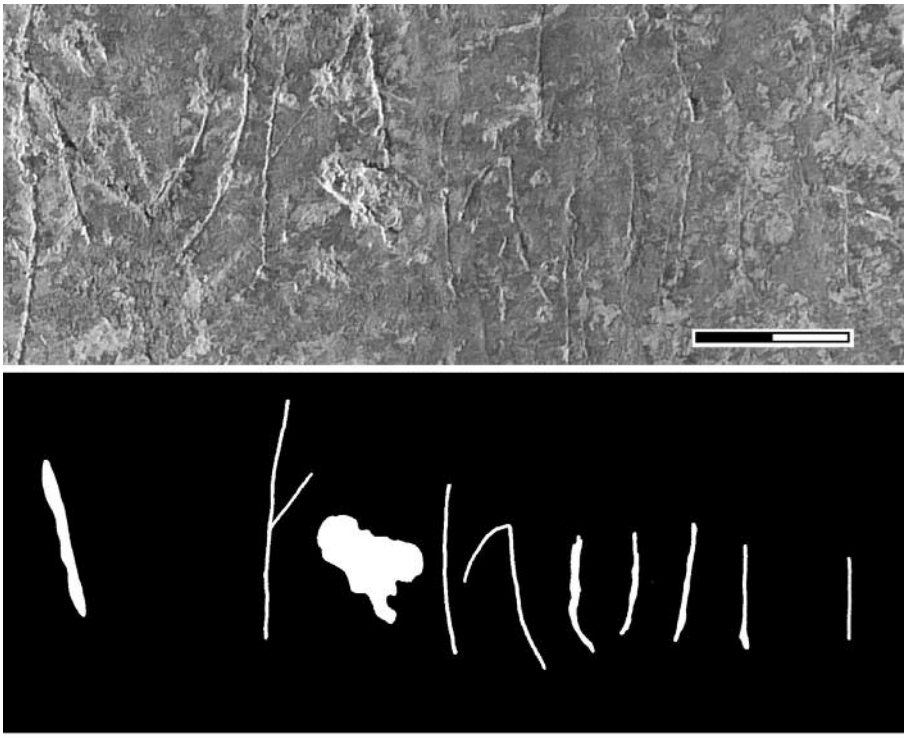

1

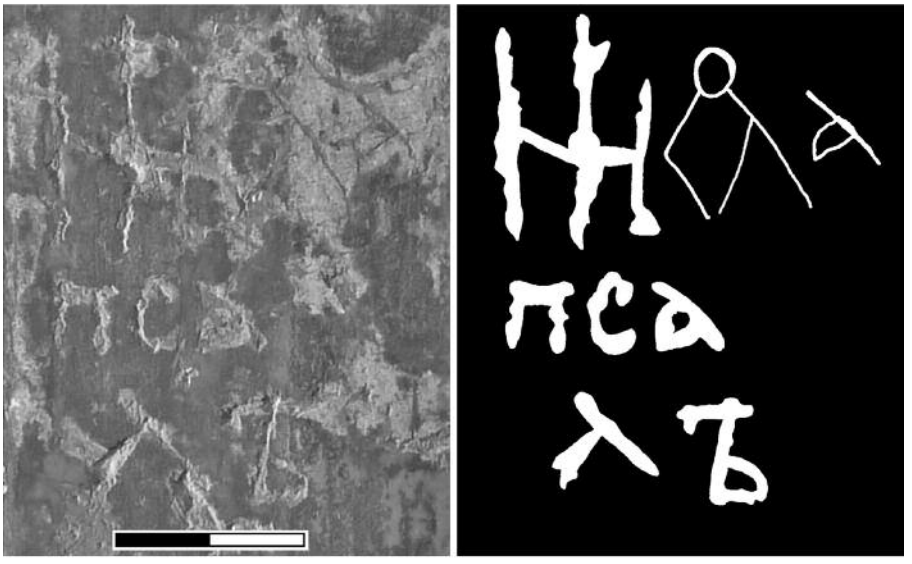

2

Таблиця CC
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7362; **2** – № 7363

1

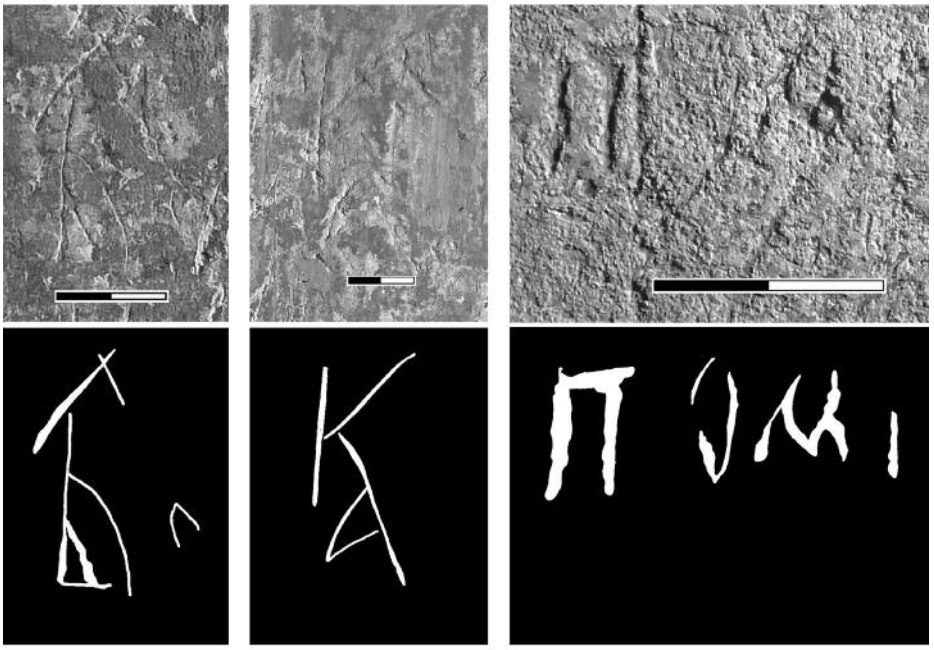

2 3 4

Таблиця CCI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7364; **2** – № 7365; **3** – № 7366; **4** – № 7367

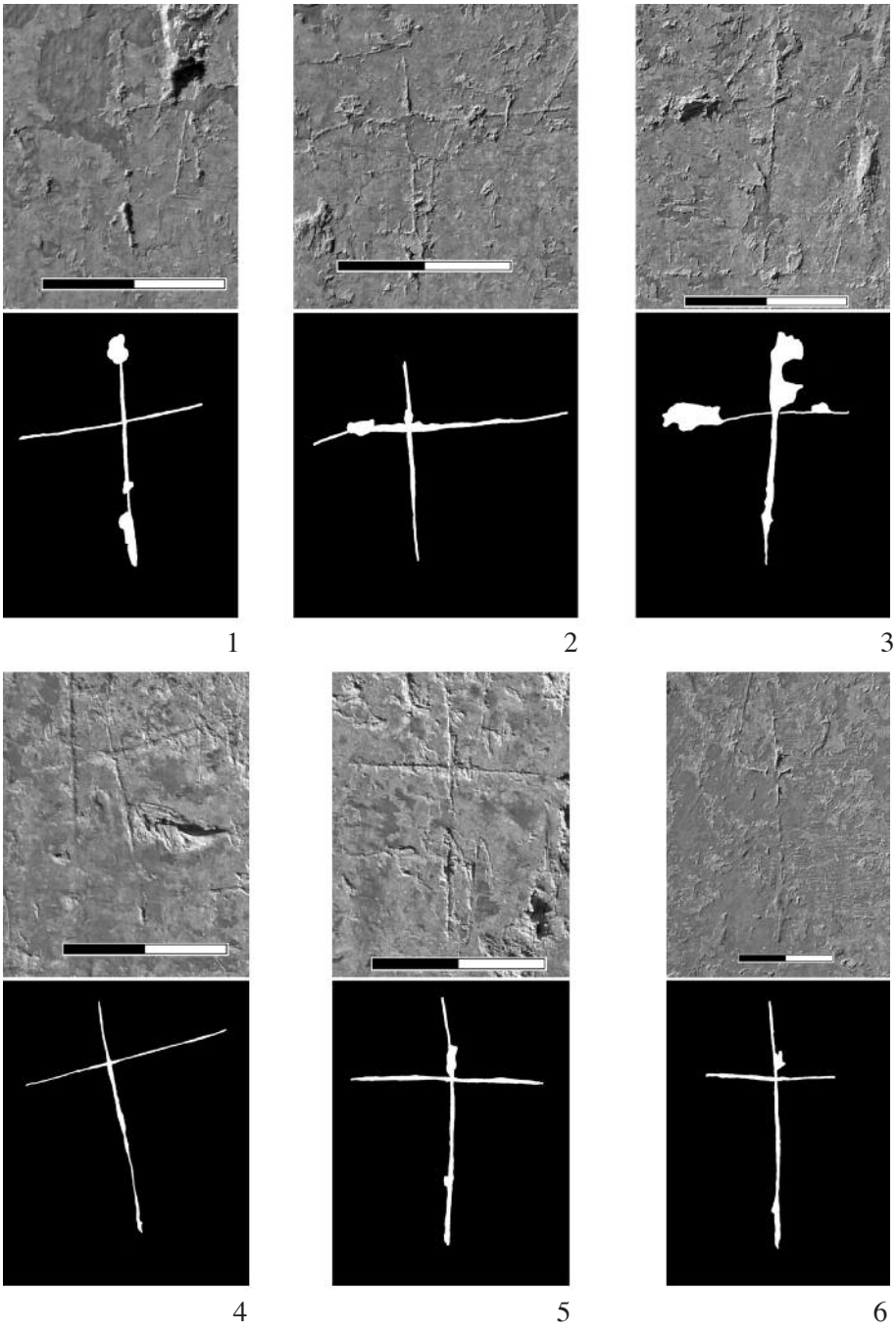

Таблиця CCII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7368; **2** – № 7369; **3** – № 7370; **4** – № 7371; **5** – № 7372; **6** – № 7373

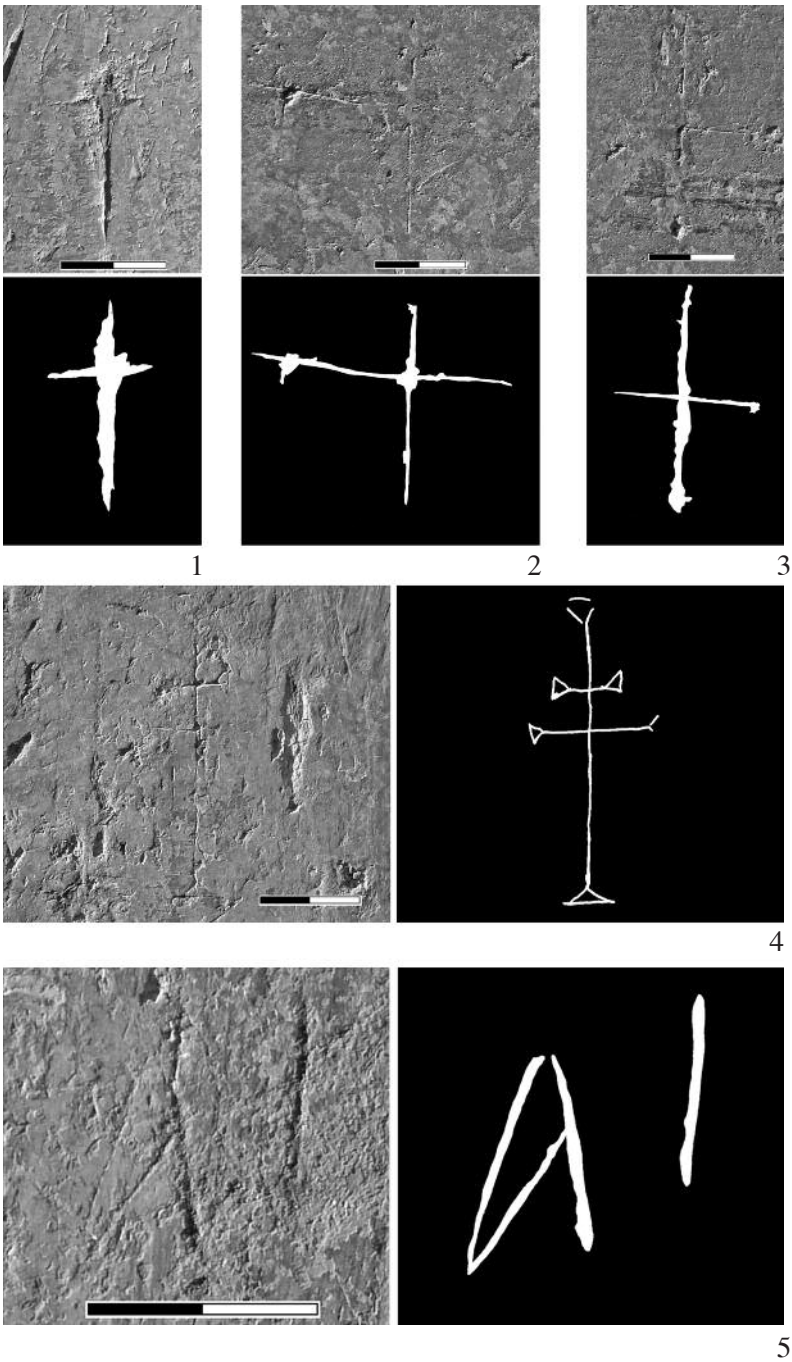

Таблиця CCIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7374; **2** – № 7375; **3** – № 7376; **4** – № 7377; **5** – № 7378

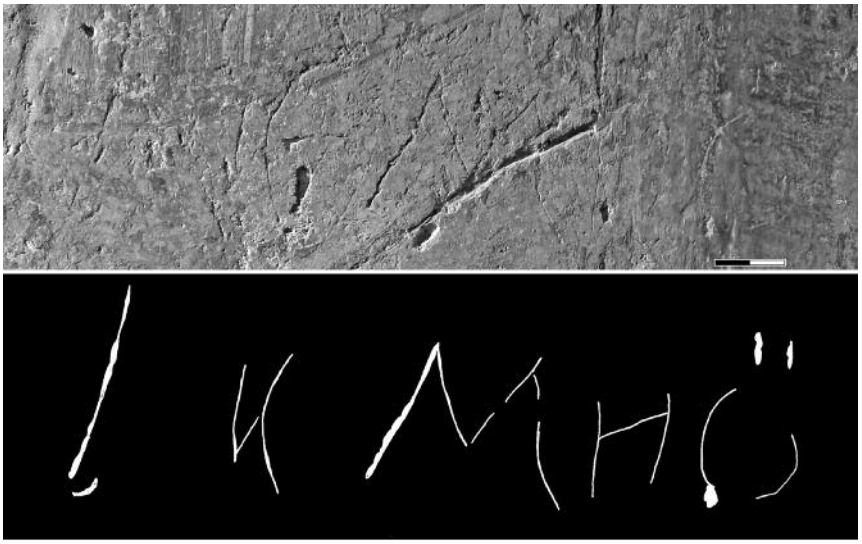

1

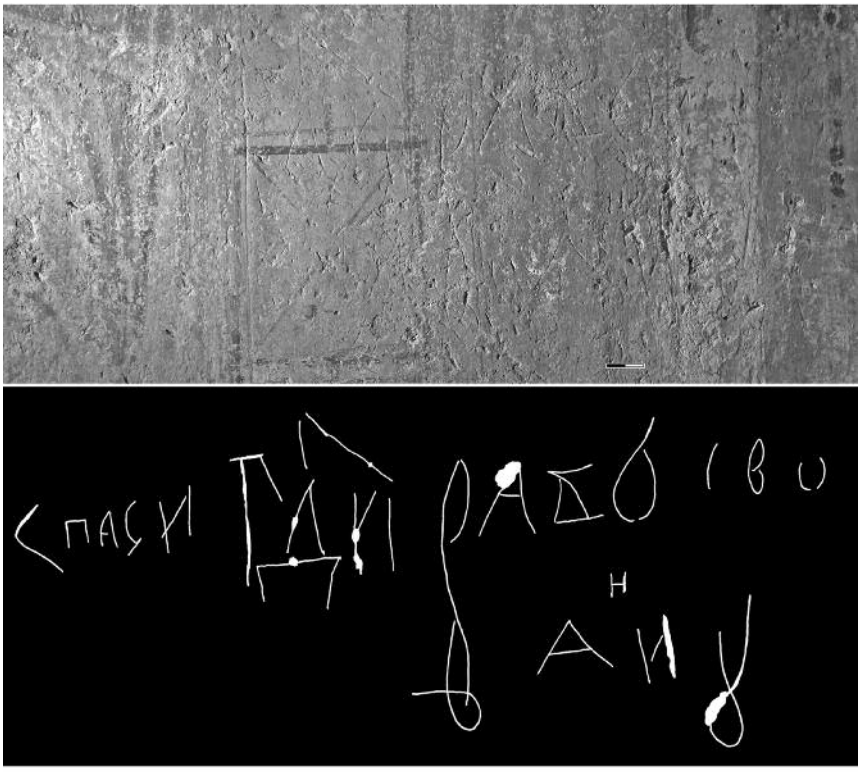

2

Таблиця CCIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7379; **2** – № 7380

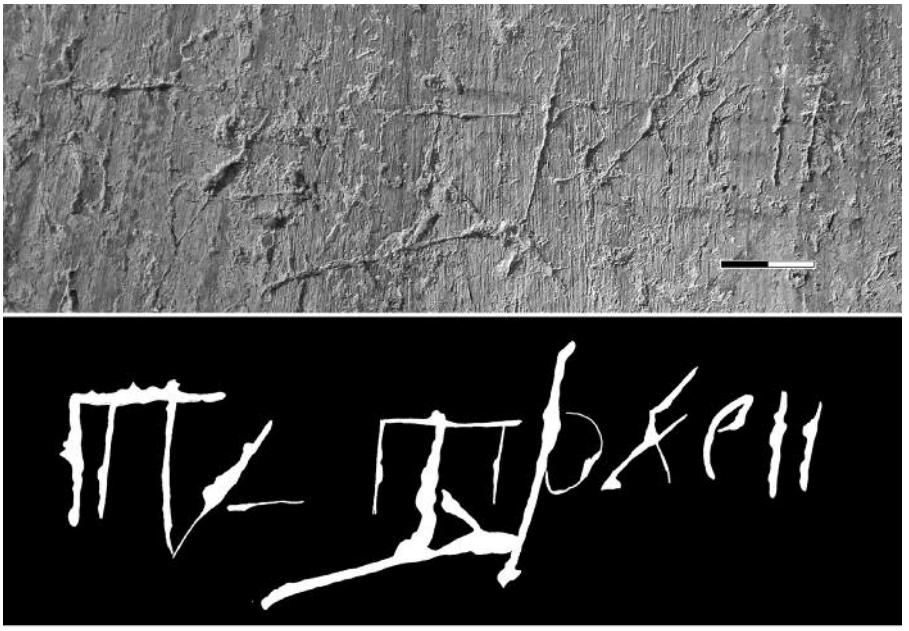

1

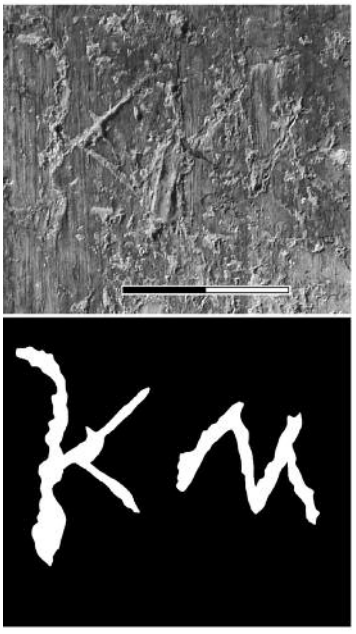

2

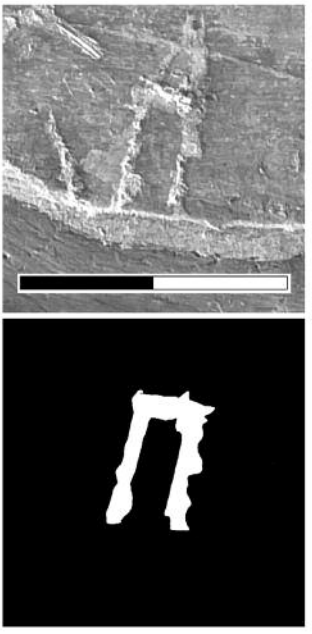

3

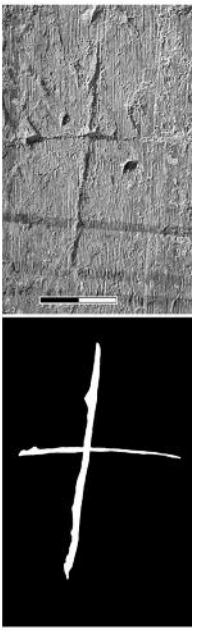

4

Таблиця CCV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7381; **2** – № 7382; **3** – № 7383; **4** – № 7384

1

2

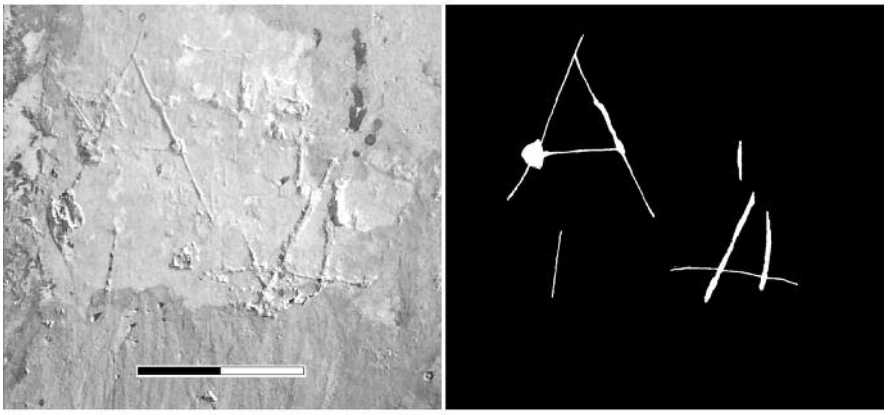

3

Таблиця CCVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7385; **2** – № 7386; **3** – № 7387

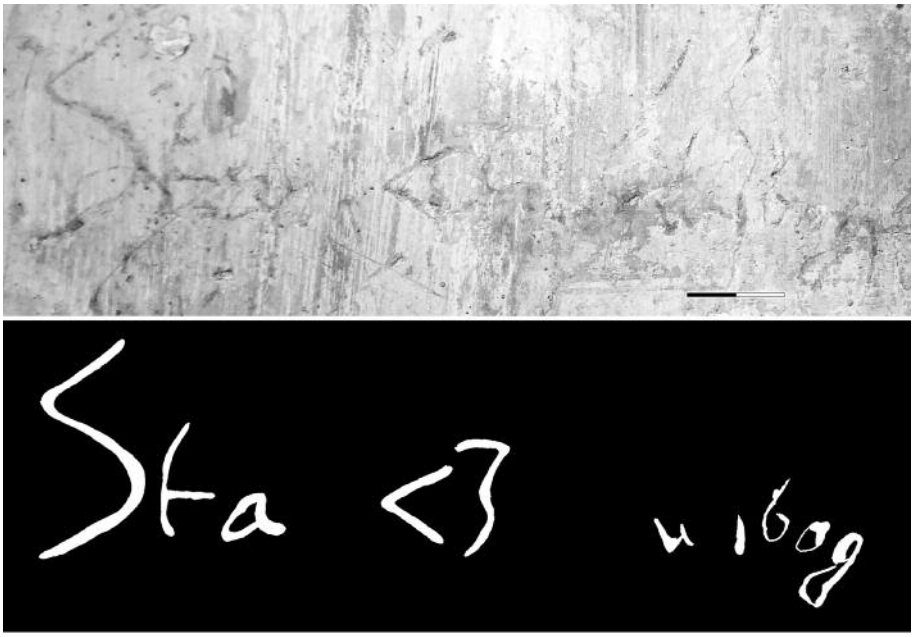

1

2

Таблиця CCVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7388; **2** – № 7389

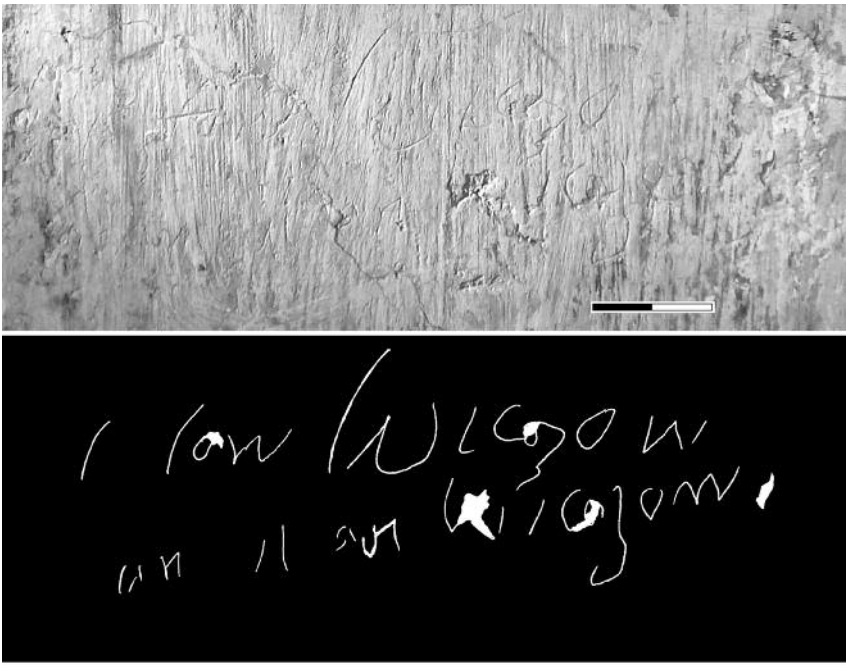

1

2

Таблиця CCVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7390; **2** – № 7391

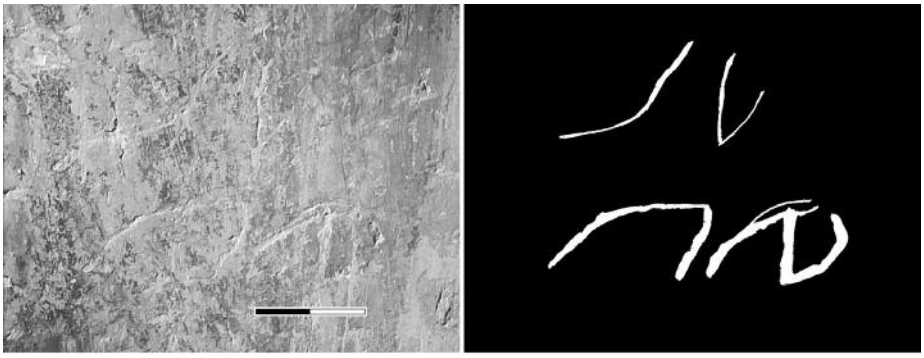

1

2

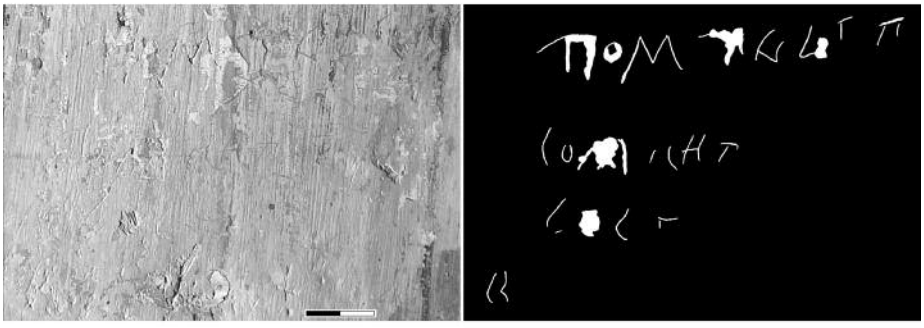

3

Таблиця CCIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7392; **2** – № 7393; **3** – № 7394

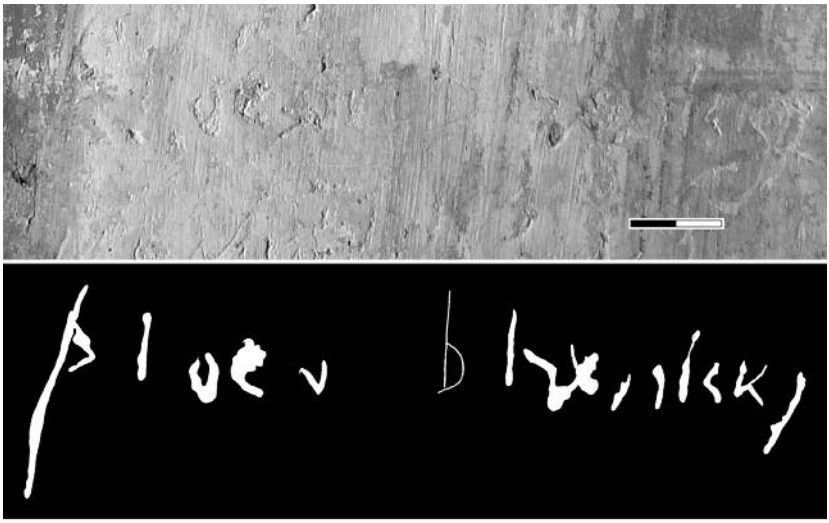

1

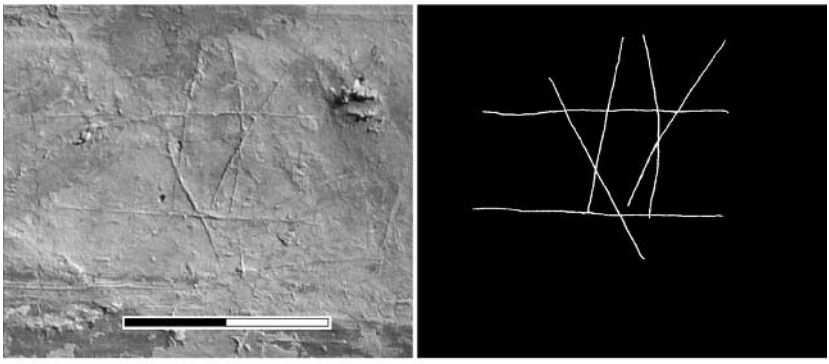

2

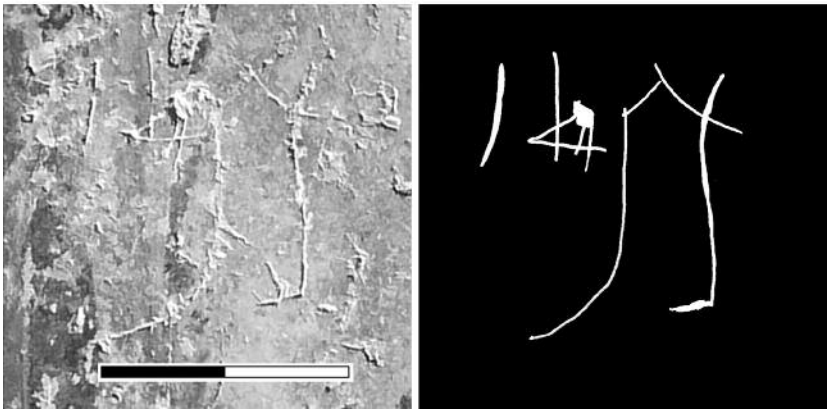

3

Таблиця CCX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7395; **2** – № 7396; **3** – № 7398

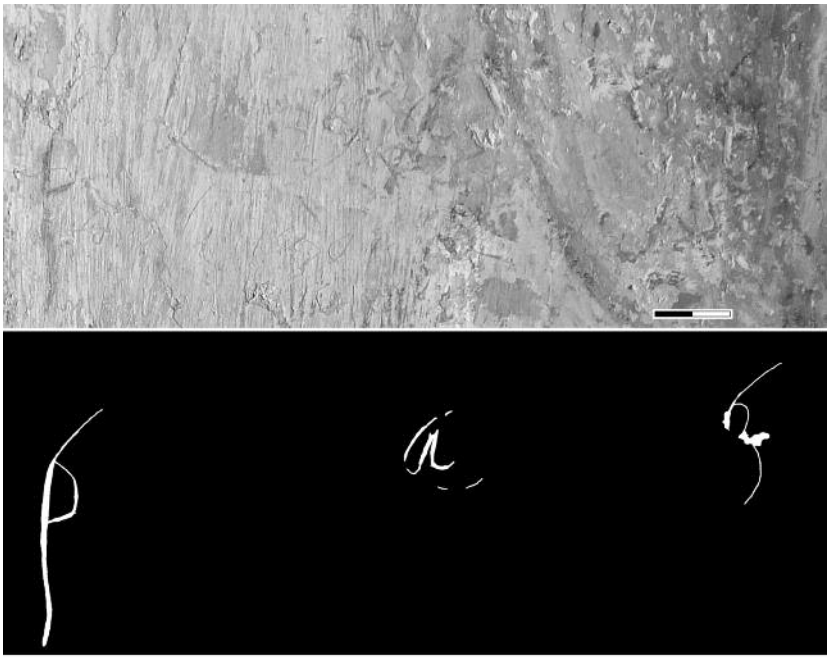

1

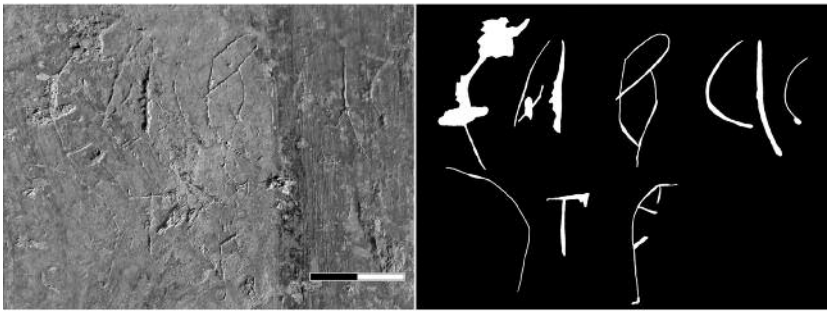

2

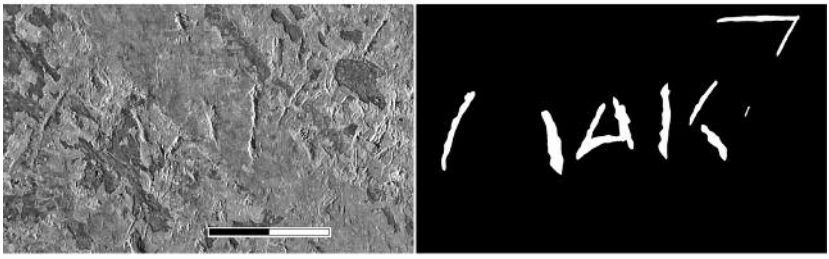

3

Таблиця CCXI
Фотографії та прорисовки: **1** – дипінті № 7397; **2** – графіті № 7399; **3** – графіті № 7400

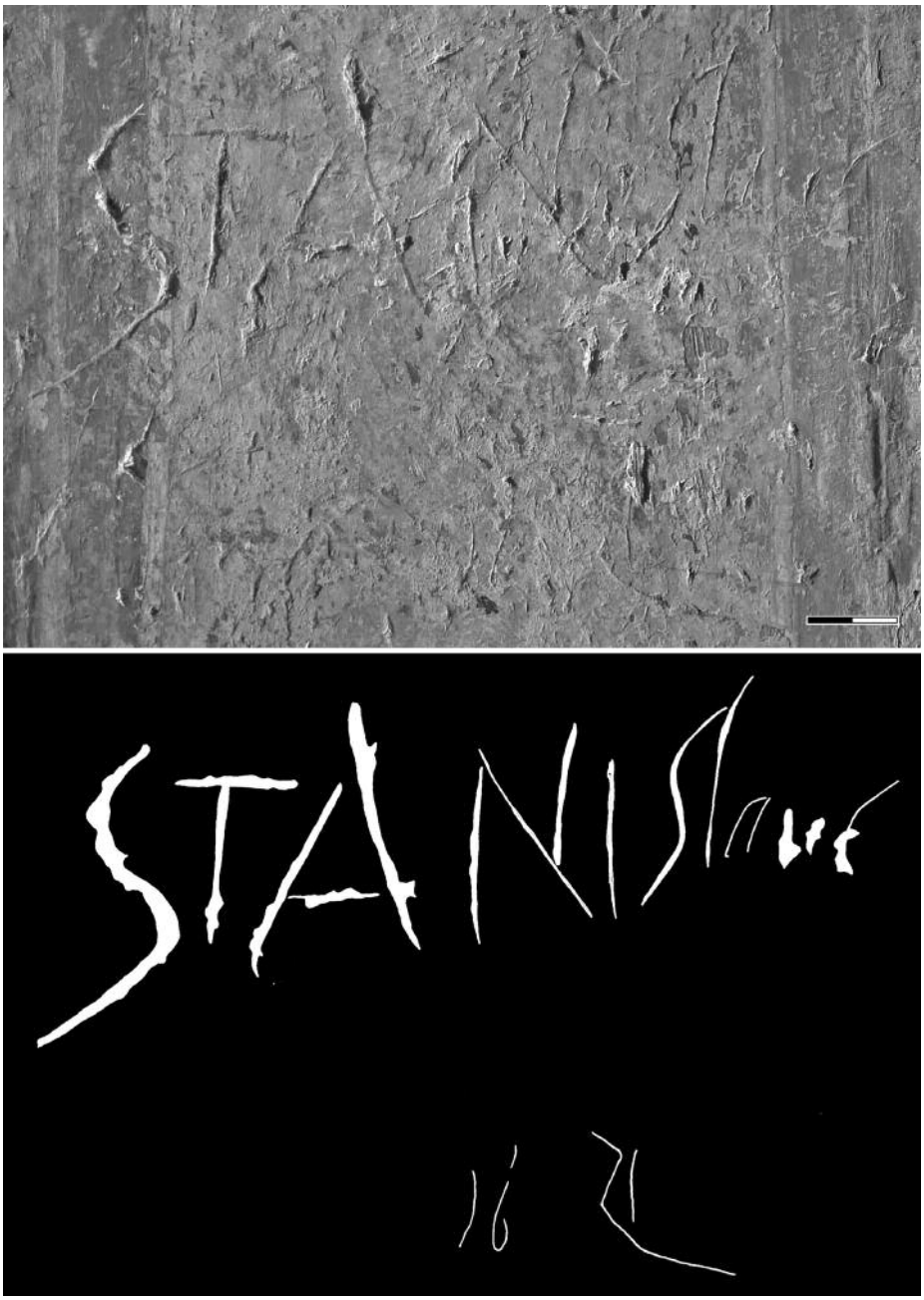

Таблиця CCXII
Фотографія та прорисовка графіті № 7401

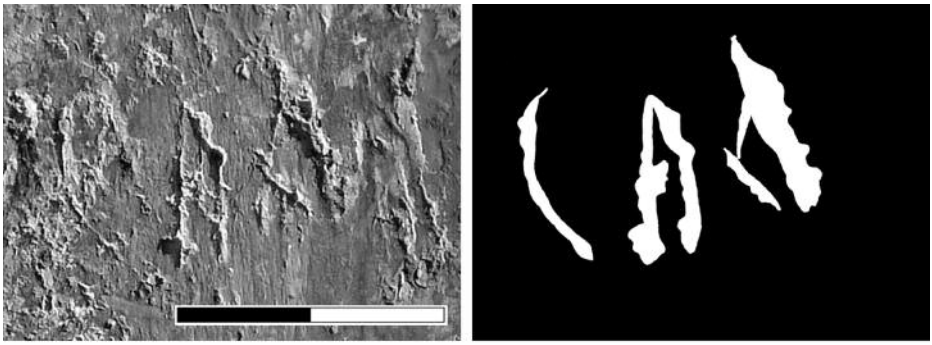

1

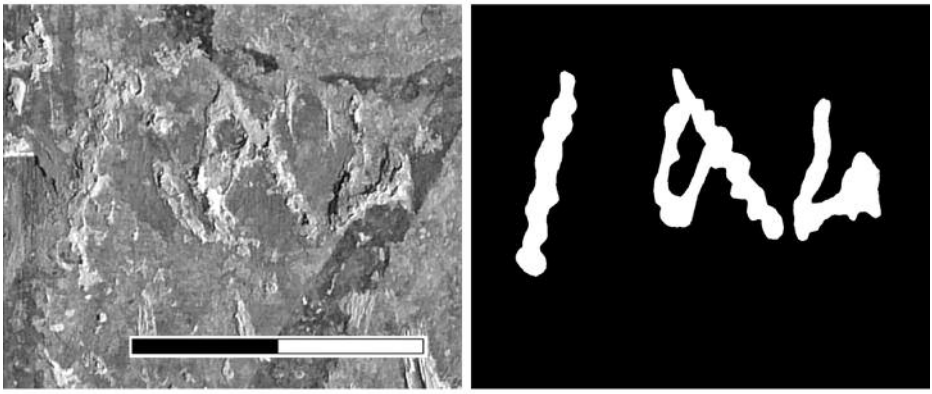

2

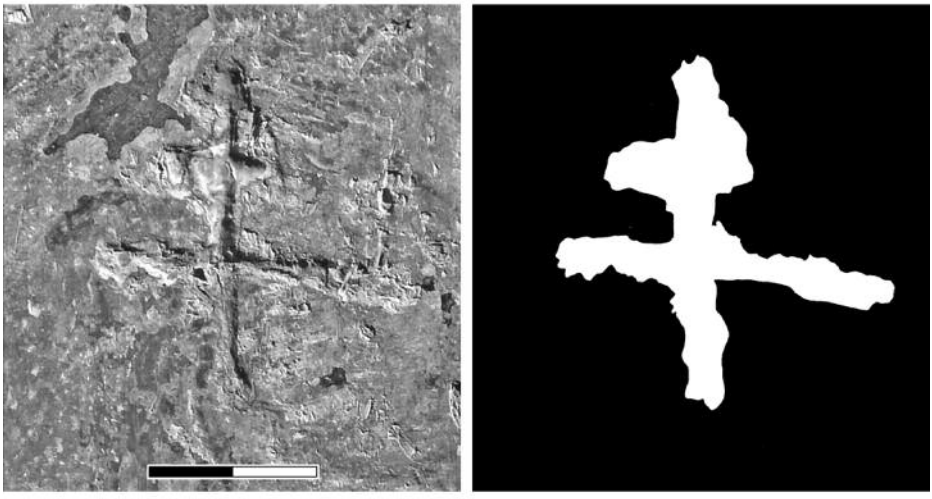

3

Таблиця CCXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7402; **2** – № 7403; **3** – № 7404

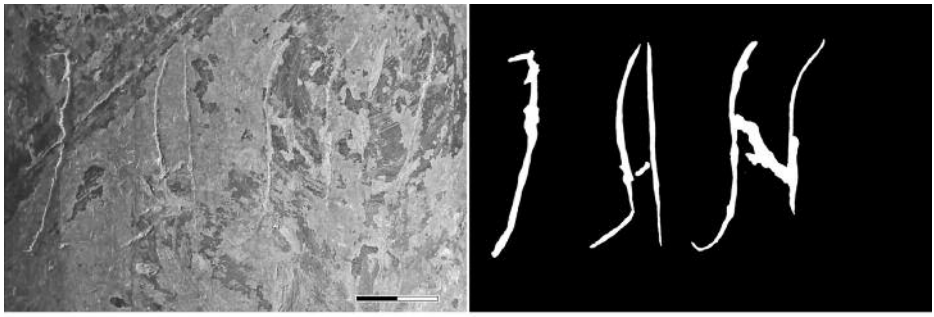

1

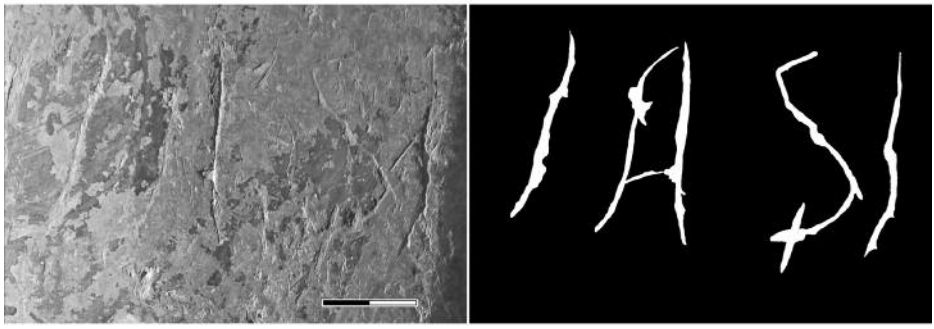

2

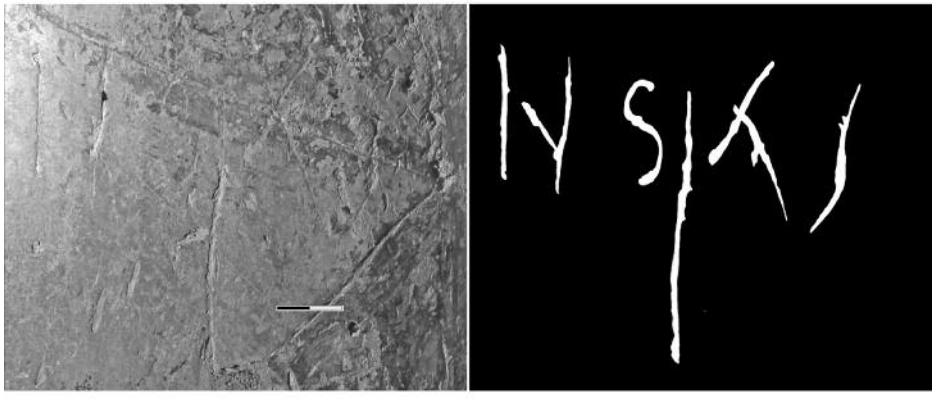

3

Таблиця CCXIV
Фотографія та прорисовка графіті № 7405: **1** – ліва частина; **2** – центральна частина; **3** – права частина

Розділ VIII

ГРАФІТІ ПІВДЕННОЇ СХОДОВОЇ ВЕЖІ

VIII.1. Графіті на личкувальному розчині стіни

Знаходиться на рівні сходового майданчика виходу з південної вежі на західні хори (табл. CCXV, а). У цьому місці під час реставраційних робіт відкрита невелика ділянка первісного мурування із шаром затирання личкувальним розчином утоплених рядів плінфи. Саме на ньому виявлено два графіті, яким надано номери 7406 та 7407 (табл. CCXV, b, 1).

Графіті № 7406 (табл. CCXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 30 см від правого ребра.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпана фігура, в основу якої покладено ромб, розділений вертикаллю, причому лінія останньої значно виступає за нижню частину. Від вертикалі всередині ромбу паралельно його нижнім сторонам прокреслені ще по дві риски.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7407 (табл. CCXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня сучасної підлоги та на відстані 40 см від правого ребра.

Опис. На поверхні личкувального розчину прокреслена подібна ромбу фігура, проте її нижня права частина не була замкнена. Ліворуч паралельно лівій нижній частині прокреслена ще одна риска, яка доходить до вертикалі, якою фігура розділена. Ще дві паралельні вертикальні лінії прокреслені всередині фігури.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

VIII.2. Графіті на фресці стіни вежі

Знаходиться на рівні сходового маршу між третім сходовим майданчиком та виходом на західні хори собору, праворуч від західної віконної пройми (табл. CCXV, а). У цьому місці наявні великі втрати давнього тиньку, частина композиції закрита пізнішими прибудовами, тому в цілому, внаслідок великих обвалів та затертості поверхні стіни, сюжет

визначити не виявляється за можливе. На досліджуваній ділянці стіни вежі було виявлено чотири графіті, що отримали номери від 7408-го по 7411-й (табл. CCXV, b, 2).

Графіті № 7408 (табл. CCXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 13 см від рівня десятої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 93 см від ребра віконної пройми.

Опис. Права частина напису закрита пізнішим муруванням, проте за наявними складовими можна встановити, що тут був видряпаний запис особового імені автора: Пє[трꙋъ] ‘*Петро*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є з прямою спинкою, п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7409 (табл. CCXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 10 см від рівня десятої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 76 см від ребра віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, особливо постраждала нижня частина, знищена обвалом тиньку. У верхньому рядку помітна літера A без перемички, у нижньому можна бачити літери INIW та K на деякій відстані.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7410 (табл. CCXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 133 см від рівня десятої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 50,5 см від ребра віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана фігура, в основу якої покладено чотириконечний хрест. Неподалік від місця перетину щогли та перекладини від останньої назовні вниз відходять два скісні відрізки, які приблизно на рівні середини нижньої частини щогли заламуються всередину, не доходячи до щогли. Основу щогли замикає короткий горизонтальний відрізок. Вгорі, над перекладиною обабіч щогли прокреслені ще скісні відрізки.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7411 (табл. CCXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 83 см від рівня десятої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 66 см від ребра віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Wasyly Bronewsky '*Василь Броневський*'.

У Речі Посполитій було кілька родин Броневских[160], тому точно встановити, з якої саме походив автор напису, не виявляється за можливе.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

VIII.3. Графіті на фресці з зображенням оркестру

Знаходиться на рівні сходового маршу між третім сходовим майданчиком та виходом на західні хори собору, між південною та західною віконними проймами (табл. CCXV, a). У цьому місці наявні втрати давнього тиньку, а поверхня фрески сильно затерта та пошкоджена низкою вибоїв та подряпин, місцями слабо розчищена від олійної фарби XIX ст. На досліджуваній ділянці виявлено два дипінті – № 7413 та № 7414, а також дванадцять графіті, що отримали номери 7412, та від 7415-го по 7425-й (табл. CCXV, b, 3).

Графіті № 7412 (табл. CCXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 147 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 92 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Grzegorz Zablocky '*Ґжеґож Заблоцький*'.

Найвірогідніше, автор походив з родини Заблоцьких гербу Бялиня Подільського воєводства[161], однак згадок про нього виявити не вдалося.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Дипінті № 7413 (табл. CCXXI)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на

[160] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. I, s. 192–194; A. Boniecki, *Op. cit.*, t. 2, s. 136–140.

[161] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. IV, s. 629. Утім, у Речі Посполитій існували й інші гербові родини Заблоцьких (*Ibid.,* s. 630).

західні хори та на відстані 88 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування виконаного червоною фарбою напису сильно затерта, внаслідок чого у верхньому рядку простежуються залишки окремих літер, частково збереглись букви у третьому рядку та наприкінці другого рядка. Натомість текст початку середнього рядка цілком підлягає прочитанню:

... 6 dn[ia] [J]oan[n]es Jesiensky...

… 6 дня *Йоанн Єсенський*…

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за аналогією із прямо датованим написом-дипінті (№ 7137).

Категорія. Пам'ятний напис.

Дипінті № 7414 (табл. CCXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 55 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування виконаного червоною фарбою напису сильно затерта, внаслідок чого можемо простежити лише літери ВО та фрагменти інших, які важко правильно визначити за наявними фрагментами.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за аналогією із прямо датованим написом-дипінті (№ 7137).

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7415 (табл. CCXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 216 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 395 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпаний запис особового імені автора: Димко. Така форма імені є зменшувальною від імені "*Дмитро*".

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7416 (табл. CCXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 183 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на

західні хори та на відстані 95 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпаний запис особового імені автора: Максѣ. Вочевиидь, така форма є зменшувальною від імені "*Максим*".

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема к у вигляді двох паралельних рисок, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7417 (табл. CCXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 179 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 99 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана повна форма особового імені автора: Иѡан(ъ) '*Йоанн*'. Поруч виконаний скорочений до однієї літери А запис родового імені.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7418 (табл. CCXXIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 154 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 280 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана скорочена форма запису особового імені автора: Ники(тѧ) '*Микита*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7419 (табл. CCXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 179 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 183 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису затерта та пошкоджена низкою вибоїв, тому частину літер складно впевнено визначити. На початку рядка помітна велика L, за нею менша I та більша M, потім LO. Трохи правіше збереглись невеликі літер RE, L або T, а також фрагмент ще однієї літери, пошкодженої вибоєм.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7420 (табл. CCXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 145 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 380 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрески доволі схематично видряпане особове ім'я автора: Marcin '*Мартін*'. Під ним помітні виконані тим же автором літери KA, що є, можливо, скороченою формою його родового імені.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7421 (табл. CCXXIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 148 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 360 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: ѳєдоръ '*Федір*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д, із довгими ніжками, є у вигляді дзеркальної трійки, р з довгою вигнутою щоглою, ѳ з довгою вигнутою щоглою та несиметричною петлею, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7422 (табл. CCXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 364 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7423 (табл. CCXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 170 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 242 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці дуже схематично прокреслені літери, які через низький рельєф прорізів та затертість поверхні тиньку складно визначити. Відносно впевнено можемо прочитати літеру ⷘ на початку, И та А наприкінці рядка.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7424 (табл. CCXXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 176 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис повної форми особового імені автора: Jan ‘*Ян*’. Поруч виконаний запис скороченої до однієї великої літери Н форми його родового імені.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7425 (табл. CCXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 122 см від рівня другої сходинки сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 363 см від правого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпане особове ім’я автора: Jan ‘*Ян*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних графіті у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

VIII.4. Графіті на фресці зі сценою “Полювання на тарпана”

Знаходиться на рівні третього сходового майданчика ліворуч від південної віконної пройми (табл. CCXV, a). У цьому місці збереглась невелика ділянка первісної фрески прямокутної форми, пошкоджена низкою дрібних вибоїв та подряпин, місцями доволі великих, закритих шпаклівкою. На досліджуваній ділянці виявлено двадцять п’ять графіті, що отримали номери від 7426-го по 7450-й (табл. CCXV, b, 4).

Графіті № 7426 (табл. CCXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 158 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 127 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрески видряпаний малюнок кисті руки, пошкоджений молитвою Григорія (№ 7427).

Датування. Друга чверть XI – 1038/1039 рр.; за формою прорізів та особливостями розташування.

Категорія. Символи, пов'язані з частинами людського тіла.

Графіті № 7427 (табл. CCXXVII)

Публікації. О. Євдокимова[162].

Розташування. Знаходиться на висоті 157 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 127 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв, особливо постраждав передостанній рядок:

κ̄ε̄βωηθη | των-[163]ϫλοντ̈ | θ̄ῡγρ[164]ηγορη | --[165]φω̈ | ҁφμζ

З розбивкою на слова та відновленням втраченого фрагмента наявний текст можна представити таким чином:

K(υρι)ε βωηθη τον [δ]ϫλον τϫ Θ(εο)υ Γρηγορη ... ҁφμζ.

K(ύρι)ε βοήθει τὸν δοῦλον τοῦ Θ(εο)ῦ Γρηγόρη ... ҁφμζ.

Господи, поможи рабу Божому Григорію ... 6547 (1038/1039).

Датування. 1038/1039 рр.; за прямим датуванням.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7428 (табл. CCXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 163,5 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 75 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні стіни видряпана літера ⴔ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7429 (табл. CCXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 98 см від лівого ребра південної віконної пройми.

---

[162] А.А. Евдокимова, *Греческие граффити Софии Киевской (публикация)*, Orientalia et Classica: Труды Института восточных культур и античности. Выпуск XIX. Аспекты компаративистики III, Москва (Российский государственный гуманитарный университет) 2008, с. 640–641; А.А. Евдокимова, *Корпус греческих графити Софии Киевской на фресках первого этажа*, Древнейшие государства Восточной Европы. 2005 год. Рюриковичи и российская государственность, Москва 2008, с. 493–494.

[163] О. Євдокмова вказала літеру як наявну, проте вона знищена вибоєм.

[164] Літери виконані у вигляді лігатури, О. Євдокимова на прорисовці вказала їх як окремі.

[165] У цьому місці літери пошкоджені, їх впевнена ідентифікація унеможливлена.

Опис. На поверхні стіни видряпані літери КТР.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед ρ із довгою щоглою, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7430 (табл. CCXXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 169 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 22 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Ліва частина напису знищена обвалом тиньку, вибої пошкодили також і наявні складові. Проте можна визначити, що маємо справу із залишками дати перебування автора у храмі, адже бачимо закінчення слова [fu]it '*був*' у верхньому рядку та цифру "6" – у нижньому.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7431 (табл. CCXXVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 159 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 75 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці прокреслені літери Мф.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7432 (табл. CCXXVIII, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 174 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 22 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Ліва частина напису, виконаного на стику шарів тиньку, знищена внаслідок обвалу верхнього шару тиньку, через що від напису збереглась горизонтальна лінія та літера λ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7433 (табл. CCXXVIII, 6)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 84 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Права частина напису знищена пошкодженнями тиньку, віт тексту залишились лише чотири літери: МΛΛΟ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7434 (табл. CCXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 75 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв, внаслідок чого частина його складових не збереглась:

би͡о- сп--лосѣло-ͨ

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7435 (табл. CCXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 134 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 105 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями та подряпинами, внаслідок чого можна простежити літери ӡ та к, а також пошкоджені дві або три літери за ними.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописною формою написання ӡ у вигляді трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7436 (табл. CCXXIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 24 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування малюнку пошкоджена вибоями, внаслідок чого його повну форму визначити не вдається. Збережена частина нагадує чобіт. Малюнок пошкодив напис Лазаря (№ 7437).

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7437 (табл. CCXXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 23 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування обведеного прямокутною рамкою напису пошкоджена численними вибоями, внаслідок чого він майже повністю знищений. У верхньому рядку можна прочитати осо-

бове ім'я автора: Лазарь '*Лазар*'. У другому рядку збереглась лише літера П, в третьому не простежується жодного знака, а у нижньому залишились літери Є або С, А або Д, ѣ та А або М.

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання вертикальної з із переломом та прямолінійної р з округлою петлею.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7438 (табл. CCXXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 129 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 18,5 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці подвійними рисками прокреслений шестикінечний проквітлий хрест, що складається зі щогли, перекладини та символічної таблички над головою Ісуса Христа. Щогла виконана суцільною лінією, в основі вона розходиться назовні вгору пишними пагонами. Частини перекладини та таблички примикають щогли. Над табличкою обабіч щогли простежуються складові теонімограми [ІС] ХС, а під нею – НИКА.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7439 (табл. CCXXX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 189 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 39 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку можемо прочитати запис трьох особових імен: Іѡан(ъ) Марко Климко '*Йоанн, Марко, Климко*'. У нижньому рядку після двох знаків у вигляді лівих дужок видряпаний рік виконання напису – 1610.

Датування. 1610 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7440 (табл. CCXXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 134 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис особового та родового імен автора: Петро Шимоновичь '*Петро Шимонович*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою, р з видовженою щоглою, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7441 (табл. CCXXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 131,5 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 129 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Григореи '*Григорій*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед г з відворотом ліворуч, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7442 (табл. CCXXXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 66 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрески видряпані літери ААК та, ймовірно, Р, петля якої знищена вибоєм.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7443 (табл. CCXXXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 135 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрески видряпані літери XILEP.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7444 (табл. CCXXXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 125 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 77 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Незважаючи на пошкодження тиньку, видряпаний на стіні текст можемо впевнено прочитати:

Рабъ Божии Іѡанъ.

Раб Божий Йоанн.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з краплеподібною петлею, б з круглою петлею та виступом зверху, р з довгою щоглою, ъ з округлою петлею та плавним вигином щогли, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7445 (табл. CCXXXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 161 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 95 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: Данил[л](ъ) Лорах[о]въ ‘*Данило Лорахов*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлою щоглою, д з довгими ніжками, р з видовженою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7446 (табл. CCXXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 58 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування малюнка пошкоджена, за наявними складовими його вірогідно інтерпретувати як зображення зайця.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Зооморфні зображення.

Графіті № 7447 (табл. CCXXXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 127 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Каспер(ъ) ‘*Каспер*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема р з довгою вигнутою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7448 (табл. CCXXXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 179 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 53 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. Права частина напису знищена обвалом тиньку, добре збереглись тільки складові початку дієслова-прохання помѧ[ни] ‘*пом’яни*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема ѧ з нахиленими щоглами та виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7449 (табл. CCXXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 15 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпаний запис особового та родового імен автора: К[а]деник(ъ) С[е]мен(ъ) '*Каденик Семен*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема д із довгими ніжками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7450 (табл. CCXXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 139 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 105 см від лівого ребра південної віконної пройми.

Опис. На поверхня фрески видряпаний запис особового імені автора – Макс[ѩ], що є зменшувальною формою імені "*Максим*". Це вже другий автограф Максима, виявлений у південній вежі, інший знаходиться на сусідній фресці із зображенням оркестру (№ 7416).

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

VIII.5. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться на центральному стовпі на рівні сходового маршу між третім сходовим майданчиком та виходом на західні хори (табл. CCXV, a). Фресковий тиньк у цьому місці затертий, проте в кількох місцях простежується зображення орнаментів, інших сюжетів ідентифікувати не вдалося. Поверхня стіни також пошкоджена низкою вибоїв та подряпин, є кілька сучасних написів. На досліджуваній ділянці виявлено десять давніх графіті, що отримали номери від 7451-го по 7460-й (табл. CCXV, b, 5).

Графіті № 7451 (табл. CCXXXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 43 см від рівня одинадцятої останньої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 95 см від п'яти п'ятої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчикам і виходом на західні хори.

Опис. На фресці видряпаний запис особового імені автора: Крисъ. Це є зменшувальною формою особового імені "*Христофор*".

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7452 (табл. CCXXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 80 см від рівня останньої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 95 см від п'яти шостої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчикам і виходом на західні хори.

Опис. На фресці видряпане особове ім'я автора: Вдсили(и) '*Василь*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема в з округлими петлями та щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7453 (табл. CCXXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня п'ятої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 61 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчикам і виходом на західні хори.

Опис. На фресковому тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Вдсилии Голинец(ь) '*Василь Голинець*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання, зокрема в з округлими петлями, г з відворотом ліворуч, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7454 (табл. CCXXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 90 см від рівня останньої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 30 см від п'яти шостої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест, нижня частина перекладини якого довша за верхню.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7455 (табл. CCXXXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 99 см від рівня п'ятої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 3 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. На фресці видряпані літери МИ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7456 (табл. CCXXXVII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 132,5 см від рівня п'ятої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 5 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис родового імені автора: Думиновскии '*Думиновський*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема надрядкової в у вигляді квадрату, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7457 (табл. CCXXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 115 см від рівня п'ятої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 60 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена та затерта, внаслідок чого від напису можна простежити окремі складові – літери NOY, L або T, E або R, S.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7458 (табл. CCXXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня четвертої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 23 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. На фресці видряпана повна форма запису особового імені автора: Basily '*Василь*'. Родове ім'я скорочене до однієї літери P.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7459 (табл. CCXXXVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 117 см від рівня третього сходового майданчика та на відстані 14 см праворуч від п'яти першої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. На фресці видряпані у два рядки вертикальні засічки: сорок чотири у верхньому рядку та двадцять п'ять у нижньому.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Запис лічби.

Графіті № 7460 (табл. CCXXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня четвертої сходинки маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори та на відстані 14 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між третім сходовим майданчиком і виходом на західні хори.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена, проте текст може бути реконструйований, найвірогідніше, таким чином: Рабъ Бо[жи]и Па[вел](ъ) Вас[илиевич](ь).
Раб Божий Павло Васильович.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема рядкової та надрядкової в з відворотом ліворуч, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

VIII.6. Графіті на фресці зі сценою "Коляди" та зображенням орнаменту

Знаходиться на центральному стовпі на рівні сходового маршу між другим та третім сходовими майданчиками (табл. CCXVI, a). Фресковий тиньк у цьому місці затертий, місцями він має великі вивали, закриті світлою шпаклівкою, а також наявні дрібні вибої та подряпини, сучасні написи. На досліджуваній ділянці виявлено дев'ятнадцять графіті, що отримали номери 460, а також від 7461-го по 7478-й (табл. CCXVI, b, 1).

Графіті № 460 (табл. CCXL, 1)

Публікації. Н. Сінкевич та В. Корнієнко[166].

Розташування. Знаходиться на висоті 160 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 42 см від п'яти першої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці у верхньому рядку видряпаний запис особового та родового імена автора: Mikolaj Rostek '*Микола Ростек*', а в нижньому зазначено рік його перебування у Святій Софії – 1621.

К. Несецький згадує Миколу Ростека з Волинського воєводства як підписанта елекційного документа короля Яна III[167] на виборному сеймі 1674 р. Звісно, хронологічний розрив між датами великий, проте в цілому можна припустити перебування цього ж Миколая у Києві та залишення автографу на стіні храму в його юнацькі роки.

[166] Н.О. Сінкевич, В.В. Корнієнко, *Латиничні графіті XVI–XVII ст. Софії Київської,* с. 167.
[167] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. III, s. 883.

Датування. 1621 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7461 (табл. CCXXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня четвертої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 26 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест[168].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7462 (табл. CCXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 146,5 см від рівня одинадцятої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 9,5 см від п'яти п'ятої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Права частина напису знищена обвалом тиньку, проте за наявними складовими можемо встановити, що тут було видряпано запис особового імені автора: St[169]a[nislaw] '*Станіслав*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7463 (табл. CCXXIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 146,5 см від рівня одинадцятої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 11,5 см від п'яти п'ятої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Згаданий вище напис виконаний поверх іншого, що є скороченою формою запису особового імені автора: Дан(иилъ) '*Данило*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д із довгими ніжками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7464 (табл. CCXL, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 124,5 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на

[168] Два горизонтальні пошкодження створюють враження, ніби хрест має вісім кінців.
[169] Під час видряпування лезо різця зіскочило у вертикальну лінію граф'ї, тому літера в автора вийшла не зовсім вдало.

відстані 15 см від п’яти другої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Нижня частина напису не збереглась внаслідок обвалу тиньку, простежуються тільки літери OBO та, можливо, C чи G.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7465 (табл. CCXLI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 124,5 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 22 см від п’яти другої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Нижня частина малюнка знищена обвалом тиньку, від нього збереглась півовальна фігура, виконана дещо ламаною лінією, та горизонтальний відрізок всередині овалу.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7466 (табл. CCXLI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня четвертої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 9 см від п’яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена та затерта, проте можемо встановити, що тут виконані три літери B, J та O.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7467 (табл. CCXLI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 119 см від рівня четвертої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 11 см від п’яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпане особове ім’я автора: Денис(ъ) ‘*Денис*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими вигнутими ніжками, є у вигляді дзеркальної трійки, и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7468 (табл. CCXLII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 161 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 21 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці у три рядки видряпані літери: у верхньому виконані РИ, у середньому – є ѳК, у нижньому – ѳТК[170].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед є з прямою замість дуги, и з діагональною перемичкою, р з довгою щоглою, а також за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7469 (табл. CCXLII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 40 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпані літери СП, що, найвірогідніше, є скороченим дієсловом-проханням сп(аси) '*спаси*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7470 (табл. CCXLII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 22 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпані літери SA.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7471 (табл. CCXLII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 22 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпаний чотириконечний хрест, щогла якого спирається на відкрите донизу півколо[171].

[170] Прорізи цього напису розчищені від шпаклівки, тому можуть створити враження сучасного напису; однак в окремих місцях прорізів залишки шпаклівки все ж помітні.

[171] Прорізи надто ретельно розчищені від шпаклівки, що створює враження сучасного виконання, проте в одному місці все ж помітні залишки заповнення.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVII ст.; через ретельне розчищення прорізів встановити час виконання не вдалось.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7472 (табл. CCXLIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 21 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: Stanislaw '*Станіслав*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7473 (табл. CCXLIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 135 см від рівня першої сходинки маршу між другим та третім сходовими майданчиками та на відстані 24 см від п'яти третьої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Згаданий вище автограф Станіслава пошкодив інший, виконаний до його появи напис, від якого наразі залишились лише фрагменти літер, з яких впевнено можна визначити лише W.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7474 (табл. CCXLIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 100 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 21 см від п'яти першої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпані літери ІМ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7475 (табл. CCXLIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 64 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 31 см від п'яти першої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпані літери ⁘Р.

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання прямолінійної ⍴ з округлою петлею та ⵝ з бічними засічками.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7476 (табл. CCXLIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 55 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 16 см від п'яти першої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7477 (табл. CCXLIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 64 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 38 см від п'яти першої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпана літера **Λ**.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7478 (табл. CCXLV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 50 см від п'яти першої арки від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена низкою вибоїв, внаслідок чого втрачено декілька його складових. Утім, текст можна впевнено реконструювати:

Помѣни Г(оспо)ди помѣн[и] дака Мир[о]шкоу.

Пом'яни, Господи, пом'яни дяка Мирошку.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

VII.7. Графіті на фресці зі сценою "Палац іподрому"

Знаходиться на стіні вежі на рівні сходового маршу між другим та третім сходовими майданчиками, біля пізнішої закладки мурування вежі (табл. CCXVI, a). У правій частині композиція не збереглась, у нижній тиньк вкритий великою кількістю дрібних вибоїв та подряпин. На досліджуваній ділянці виявлено шість графіті, що отримали номери від 7479-го по 7484-й (табл. CCXVI, b, 2).

Графіті № 7479 (табл. CCXLIV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 177 см від давньої підлоги у зондажі під фрескою та на відстані 127 см від кута стіни, утвореного п'ятою аркою від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування дворядкового напису пошкоджена. Утім, у верхньому рядку можемо прочитати запис родового та особового імені: Лѣцина Михаль ‘*Лещина Міхаль*’. Через пошкодження тиньку початок нижнього рядка нерозбірливий, проте від його середини можна прочитати фразу: Пет[172]рь иноkь ‘*Петро інок*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7480 (табл. CCXLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 163 см від давньої підлоги у зондажі під фрескою та на відстані 39 см від кута стіни, утвореного п’ятою аркою від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На поверхні стіни доволі незграбно видряпане дієслово-прохання по[ми]луи ‘*помилуй*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7481 (табл. CCXLVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 222 см від давньої підлоги у зондажі під фрескою та на відстані 206 см від кута стіни, утвореного п’ятою аркою від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці доволі незграбно видряпана фраза: ѧ Iв[173]ан(ъ) ‘*я Іван*’. Праворуч тим же автором видряпані великі літери И та О. Особливості виконання цього та двох інших написів на фресці (№ 7482 та № 7483) видають руку однієї особи.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7482 (табл. CCXLVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 216 см від давньої підлоги у зондажі під фрескою та на відстані 62 см від кута стіни, утвореного п’ятою аркою від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці доволі незграбно видряпане особове ім’я автора: Iв[174]ан(ъ) ‘*Іван*’. Особливості виконання вказують, що цей, а також написи № 7481 і № 7483 виконані одним автором.

---

[172] Літери пет написані у вигляді лігатури.
[173] Літери Iв написані у вигляді лігатури.
[174] Літери Iв написані у вигляді лігатури.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7483 (табл. CCXLVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 213 см від давньої підлоги у зондажі під фрескою та на відстані 33 см від кута стіни, утвореного п'ятою аркою від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці доволі незграбно видряпане особове ім'я автора: Ивѧн(ъ) '*Іван*'. Це третій запис Івана, виконаний на цій фресці.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед в з округлими петлями та щоглою з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7484 (табл. CCXLVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 151 см від давньої підлоги у зондажі під фрескою та на відстані 57 см від кута стіни, утвореного п'ятою аркою від початку сходового маршу між другим і третім сходовими майданчиками.

Опис. На фресці видряпана літера N.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VIII.8. Графіті на фресці з зображенням хризми та двох грифонів

Знаходиться над сходовим маршем між другим та третім сходовими майданчиками, біля пізнішої закладки мурування південної вежі, на вертикальній поверхні п'ятої арки від другого сходового майданчика (табл. CCXVI, a). У середній частині існує великий вибій, закритий шпаклівкою, на поверхні наявні дрібні вибої та сучасні написи. На досліджуваній ділянці виявлено одне дипінті (№ 7487) та два графіті, що отримали номери 7485 та 7486 (табл. CCXVI, b, 3).

Графіті № 7485 (табл. CCXLV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від одинадцятої сходинки сходового маршу між другим і третім майданчиками та на відстані 192 см від лівого кута стіни.

Опис. На фресці видряпані літери SAI та, на певній відстані, L або T та три вертикальні риски, ймовірно, M без перемички.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7486 (табл. CCXLVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 183 см від одинадцятої сходинки сходового маршу між другим і третім майданчиками та на відстані 154 см від лівого кута стіни.

Опис. На фресці видряпані літери ⋈.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Дипінті № 7487 (табл. CCXLVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 206 см від одинадцятої сходинки сходового маршу між другим і третім майданчиками та на відстані 114 см від лівого кута стіни.

Опис. На фресці червоною фарбою, аналогічною за кольором дипінті на південних хорах та у вежі, накреслена монограма з літер ⋈.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за аналогією із прямо датованим написом-дипінті (№ 7137).

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VIII.9. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться над сходовим маршем між другим та третім сходовими майданчиками, біля пізнішої закладки мурування вежі, на увігнутій поверхні п'ятої арки від другого сходового майданчика, у невеликому відкритому зондажі (табл. CCXVI, a). На досліджуваній ділянці виявлено одне графіті, що отримали номер 7488 (табл. CCXVI, b, 4).

Графіті № 7488 (табл. CCXLVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 21 см від поверхні зондажу та на відстані 38 см від правого ребра арки.

Опис. На фресці видряпана літера ⋈[175].

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VIII.10. Графіті на фресці з зображенням собаки

Знаходиться на стіні між другим та третім сходовими майданчиками, є верхньою частиною композиції "Перегони колісниць", закритої

[175] Праворуч від неї помітні лінії граф'ї, вони відмінні від прорізів.

нині пізнішим арковим муруванням, що утворило нішу, задньою стінкою якої є фреска (табл. CCXVI, а). Права частина зображення втрачена, тут знаходиться великий вибій. На досліджуваній ділянці виявлено шість графіті, що отримали номери 458, 459 та від 7489-го по 7492-й (табл. CCXVI, b, 5).

Графіті № 458 (табл. CCXLIX, 1)

Публікації. Н. Сінкевич та В. Корнієнко[176].

Розташування. Знаходиться на висоті 64 см від арки та на відстані 61 см від лівого нижнього кута арки.

Опис. На фресці доволі великими літерами видряпаний напис: P(ater) r(everendissime) d(omine) Olewinsky.

Превелебний отець Олевінський.

Літери P.R. (pater reverendus) не тільки чітко вказують на приналежність особи до католицького духовенства, а й виразно говорять про її монаший постриг, адже терміном "pater" позначався саме монах, що отримав капеланські свячення. В зв'язку з цим цікавою є постать отця Габріеля Олевінського – домініканця, який у 1596 р. був обраний на посаду львівського пріора, однак, не підтриманий братією, втік цього ж року до Кракова[177]. Саме на приналежність автора графіті до домініканського ордену може одночасно вказувати літера "D". Е зв'язку з викладеними вище обставинами terminum ante que появи графіті можна гіпотетично окреслити 1596 р., адже саме до цього року Габріель перебував на теренах Русі та міг відвідати київський домініканський монастир, а заразом – і Софію Київську. Амбіційністю цієї особи та її високим становищем в ордені (про це свідчить обрання на посаду пріора) ми можемо пояснити і величину прошкрябаного запису

Датування. Остання чверть XVI ст. – 1596 р.; за ідентифікацією особи автора.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 459 (табл. CCL, 1)

Публікації. Н. Сінкевич та В. Корнієнко[178].

Розташування. Знаходиться на висоті 49 см від арки та на відстані 40 см від лівого нижнього кута арки.

Опис. Незважаючи на пошкодження напису Олевінським (№ 458), можемо встановити, що на фресці видряпаний запи особового та родового імен автора: Pr[o]kopy Wigura '*Прокіп Вігура*'.

[176] Н.О. Сінкевич, В.В. Корнієнко, *Латиничні графіті XVI–XVII ст. Софії Київської,* с. 166.
[177] *Polski Słownik Biograficzny*, Wroclaw 1978, t. 23: Niemirycz Władysław – Olszak Wacław, s. 787.
[178] Н.О. Сінкевич, В.В. Корнієнко, *Латиничні графіті XVI–XVII ст. Софії Київської,* с. 166.

Вігури належали до представників української шляхти, вихідців з Волинського воєводства[179], проте згадок про Прокіпа поки не виявлено.

Датування. Остання чверть XVI ст. – 1596 р.; за особливостями розташування.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7489 (табл. CCXLVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 51 см від арки та на відстані 72,5 см від лівого нижнього кута арки.

Опис. На фресці видряпана літера Ⓜ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7490 (табл. CCXLVIII, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 31 см від арки та на відстані 4 см від лівого нижнього кута арки.

Опис. На фресці видряпані літери Ⓒ та Ⓜ. Не виключено, утім, що ліворуч також знаходяться літери, закриті пізнішим муруванням.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7491 (табл. CCXLIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 55 см від арки та на відстані 6 см від лівого нижнього кута арки.

Опис. Напис пошкоджений низкою вибоїв, тому впевнено можна прочитати літери ⓘⓄⓃ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7492 (табл. CCL, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 25 см від арки та на відстані 2 см від лівого нижнього кута арки.

Опис. На фресці видряпана пентаграма.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

VIII.11. Графіті на фресці з зображенням сцени "Перегони колісниць"

Знаходиться на стіні на рівні другого сходового майданчика між західною віконною проймою та пізнішим муруванням, що закрило частину композиції (табл. CCXVI, а). Фреска дуже пошкоджена, у середній

[179] K. Niesiecki, *Op. cit.*, t. IV, Lwów 1743, s. 530; Н.М. Яковенко, *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна)*, К. 1993, с. 170.

частині вона має великі втрати, а поверхня давнього тиньку сильно постраждала через дрібні вибої та подряпини, що лише частково розчищені від шпаклівки. Під час дослідження С. Висоцького був опублікований один напис – № 310, сучасні дослідження виявили ще тринадцять графіті, яким надано номери від 7493-го по 7505-й (табл. CCXVI, b, 6).

Графіті № 310 (табл. CCLI)

Публікації. С. Висоцький[180].

Розташування. Знаходиться на висоті 116 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 65 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Права частина напису заходить під пізніший заклад, тому не виключено, що частина складових закрита:

ѳнѣмькт[181]оно | воѥсєчꙋдоно[182]--- | н[183]ѧтв[184]оюго[185]ловꙋв--- | во[186]

З розбивкою на слова наявний текст виглядає таким чином:

Ѳнѣмь кто новоѥ сє чꙋдо … твою головꙋ…

Тим, хто нове це диво … твою голову …

Датування. Остання третина XII ст.; за формою написання ѧ з видовженою вгору та вниз спинкою, в з виступом зверху та нижньою петлею кутом вперед, г з виступом зверху, нахиленої ліворуч є, ꙋ з короткими вусами, ѣ з округлою петлею.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7493 (табл. CCL, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 93 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 44,5 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпані літери ОВР. Ліворуч знаходиться невеликий вибій, тож у написі могли міститись ще одна або дві літери.

Датування. Середина XII ст.; за формою написання в з виступом зверху та нижньою петлею кутом вперед, р з петлею кутом донизу.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7494 (табл. CCL, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 71 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 99 см від правого ребра західної віконної пройми.

---

[180] С.А. Высоцкий, *Киевские граффити XI–XVII вв.*, К. 1985, с. 32–33, табл. XII, 1, 2.
[181] С. Висоцький вважав, що на фресці видряпана лігатура ть, проте тут наявна лише т.
[182] Цю літеру С. Висоцький визначив як ѧ.
[183] С. Висоцький визначав цю літеру як н.
[184] Літери тв виконані у вигляді лігатури.
[185] Цю літеру С. Висоцький пропустив.
[186] Нижній рядок був пропущений С. Висоцьким.

Опис. На фресці видряпані літери MAI.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7495 (табл. CCLII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 90,5 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 47 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена дрібними вибоями, внаслідок чого впевнено можна прочитати лише перші три літери РѦЄ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема ѧ з краплеподібною петлею, є у вигляді дзеркальної трійки, а також за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7496 (табл. CCLII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 97 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 40 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці прокреслене зображення голови людини з деталізованим обличчям: виконані очі, брови, ніс та рот.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Символи, пов'язані з частинами людського тіла.

Графіті № 7497 (табл. CCLIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 111 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 108 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена численними вибоями, його початок знищений великим обвалом тиньку, а складові, до всього цього ж, закреслені невідомим автором горизонтальними лініями:

----------шєѵъ--------- | -------ⷮб--ропо-- | -----ювъ--анат-ос-----ѣ--щ--- |
нє-----------ⷮк----ацнⷮ-д-ꙁ-------ѣ--ꙑ-- | нѣⷮ--------во------

Через значні втрати реконструкція тексту неможлива.

Датування. Кінець XI – початок XIV ст.; за формою написання в з виступом зверху, Z-подібної з, прямолінійної р з округлою петлею, ы без перемички, ѣ з петлею, що торкається коромисла.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7498 (табл. CCLIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 84 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 114 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису сильно пошкоджена численними вибоями, а складові, до того ж, закреслені горизонтальними лініями:

в--о-------ц---------д--------ѧ | ---------д---ѧ------оʒ---омовно-д-ф-олорο |
--о---ρом-------ρ----т-------ꙁ---ѧ--вьсемн | ------н----------ʒн-о-----

Через значні втрати реконструкція тексту неможлива, можна прочитати лише слово вьсеми ‘*усіма*’.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання ѧ з видовженою вниз спинкою, вертикальної ʒ із переломом, прямолінійної ρ з округлою маленькою петлею.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7499 (табл. CCLIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 88,5 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 52 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоєм, який знищив середню частину тексту:

овρ----т--дов---

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання вертикальної ρ з округлою петлею.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7500 (табл. CCLIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 92 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 78 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, через що були знищені окремі складові:

флорпьсал--л------ѣ

З розбивкою на слова початок напису може бути реконструйований таким чином:

флор(ъ) пьсал(ъ)…

Флор писав…

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання прямолінійної ρ з округлою петлею.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7501 (табл. CCLIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 83 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 43 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, тому текст містить великі втрати:

об--------євѧ----о---------о----ѵ | олнсѣо--------

Через втрати можна реконструювати лише ім'я: ѻлисѣо[ѵ] '*Олісею*'.

Датування. Кінець XIII – перша чверть XIV ст.; за формою написання в з петлею із двома заломами, в з ширшою за нижню верхньою петлею, вертикальної є, ѣ з петлею, що торкається коромисла.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7502 (табл. CCLV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 110 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 77 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями, його початок знищений вивалом тиньку, а права частина закрита пізнішим муруванням. На фресці простежуються літери TVSO та, на деякій відстані, N та W. Ймовірно, перші дві збережені літери варто розглядати як прислівник tu '*тут*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7503 (табл. CCLV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 77 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 41 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці, попри пошкодження тиньку, простежується зображення голови кота.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Зооморфні зображення.

Графіті № 7504 (табл. CCLVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 83 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 96 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена кількома вибоями, що знищили частину його складових:

ѧпот-понн---ʒ--

Через втрати реконструювати текст не вдалося.

Датування. Кінець XI – кінець XII ст.; за формою написання ѧ з видовженою вгору спинкою, нахиленої праворуч ʒ із переломом та п з виступом зверху.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7505 (табл. CCLVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 97 см від рівня другого сходового майданчика та на відстані 116 см від правого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування малюнка пошкоджена, проте за наявними складовими можемо встановити, що тут було зображено людину, аналогічно малюнку № 290, розташованому ліворуч від цього ж західного вікна.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Антропоморфні зображення.

VIII.12. Графіті на фресці з зображенням сцени “Полювання на ведмедицю”

Знаходиться на центральному стовпі на рівні сходового маршу між першим та другим сходовими майданчиками (табл. CCXVII, a). Фреска має втрати у нижній та лівій частинах, а поверхня вкрита низкою дрібних вибоїв, місцями вона затерта, наявні також і сучасні написи. На досліджуваній ділянці виявлено чотирнадцять графіті, яким надано номери від 7506-го по 7519-й (табл. CCXVII, b, 1).

Графіті № 7506 (табл. CCLVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 94 см праворуч від п’яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового та родового імен автора: Joannes Zobowsky ‘*Йоанн Зобовський*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7507 (табл. CCLVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 137 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим

сходовим майданчиком та на відстані 42 см праворуч від п’яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На поверхні фрески видряпаний запис двох особових імен: Πετρος Ιοαννοσ ‘*Петро, Йоанн*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7508 (табл. CCLVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 100 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 96 см праворуч від п’яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпані літери ГН, що є традиційним скороченням слова-звернення: Г(оспод)и ‘*Господи*’.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою та за структурою формули.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7509 (табл. CCLVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 104 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 51 см праворуч від п’яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпаний знак, схожий на вісімку з меншою нижньою частиною.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7510 (табл. CCLVIII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 113 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 52 см праворуч від п’яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. Ліва частина напису знищена обвалом тиньку:

----мознрабоусвоѥ | ------

З розбивкою на слова текст виглядає таким чином:

… [по]мози рабоу своѥ[моу]…

... поможи рабу своєму…

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою, нахиленої праворуч з із переломом, о з пласким верхом та покриттям, р з маленькою голівкою.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7511 (табл. CCLVIII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 152 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 14 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпані літери ВЄНЄ.

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання в з переломом при щоглі та вертикальних є; найвірогідніше, друга чверть XI – перша чверть XIII ст.; за типовістю поширення такої форми в.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7512 (табл. CCLIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 146 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 10 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження тиньку, складові напису збереглись добре:

манєнло | хнтрьн | гп

З розбивкою на слова та відновленням пропущених фрагментів текст найвірогідніше представити таким чином:

Манєило хитрьи Г(осподи) п(ьсалъ).

Мануїл хитрий, Господи, писав.

Датування. Друга чверть XI – початок XIV ст.; за формою написання прямолінійної р з округлою петлею.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7513 (табл. CCLIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 100 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 119 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. Права частина напису знищена обвалом тиньку, його складові сильно пошкоджені дрібними вибоями та навмисно закреслені:

мц҃ан--------- | :а҃:дньт-------- | ----------- | ---------- | б--------нн---- |
том-дьт-- | --------

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів початок тексту виглядає таким чином:

М(ѣ)с(ѧ)цѧ н[оабрѧ въ] :а҃: д(ь)нь…

Місяця листопада у 1 день…

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання л з видовженою спинкою.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7514 (табл. CCLIX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 142 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 20 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису сильно затерта та пошкоджена вибоями, внаслідок чого частина його складових не збереглась:

п-м-нитітніλафєλ

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст можна представити таким чином:

П[о]м[ѣλ]ни Тіт(λ) Ніл(λ) Фє(дорλ) А(ньдрѣѣ)[187].

Пом'яни Тита, Нила, Федора, Андрія.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7515 (табл. CCLX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 180 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 67 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7516 (табл. CCLX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 119 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпані літери Аі під горизонтальним титлом.

Датування. Друга чверть XI – кінець XII ст.; за формою написання λ з видовженою спинкою та простої і.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7517 (табл. CCLX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 13 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпана літера λ.

[187] Два останніх імені відновлено як найвірогідніші.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7518 (табл. CCLX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 114 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 8 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. На фресці видряпана літера П.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7519 (табл. CCLX, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 118 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 19 см праворуч від п'яти першої арки над другим сходовим майданчиком.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування малюнка пошкоджена дрібними вибоями, закритими шпаклівкою, а нижня частина знищена обвалом тиньку. За наявними частинами можемо встановити, що тут було виконано зображення людини, від якого залишились голова та ліва рука.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Антропоморфні зображення.

VIII.13. Графіті на фресці з зображенням невідомої композиції під зображенням сцени "Полювання на білку" та з зображенням орнаменту

Знаходиться на центральному стовпі на рівні сходового маршу між першим та другим сходовими майданчиками (табл. CCXVII, а). Фреска має значні втрати, збереглась лише її права верхня та середня частини, що не дозволяють визначити сюжет; праворуч помітна панель із зображенням орнаменту, права частина якої закрита пізнішим муруванням. Під час досліджень С. Висоцького було опубліковано один малюнок, № 93, сучасними дослідженнями у цьому місці виявлено ще одинадцять графіті, яким надано номери від 7520-го по 7530-й (табл. CCXVII, b, 2).

Графіті № 93 (табл. CCLXI, 1)

Публікація. С. Висоцький[188].

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 39 см від правого кута.

[188] С.А. Высоцкий, *Древнерусские надписи Софии Киевской*, с. 117, табл. LXXVIII, 2.

Опис. На фресці видряпане зображення людини у профіль, детально показані риси обличчя з невеликою округлою бородою. На голові знаходиться високий капелюх. Права рука збереглась частково, до ліктя, через обвал тиньку. З цієї ж причини відсутні ноги.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Антропоморфні зображення.

Графіті № 7520 (табл. CCLX, 6)

Розташування. Знаходиться на висоті 128 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 42 см від правого кута.

Опис. На фресці видряпана низка округлих засічок, що з'єднані в нижній частині та перетинаються, а праворуч помітні знаки, які трохи нагадують літери ѠО.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7521 (табл. CCLXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 132 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 47 см від правого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний чотириконечний хрест, обведений півколом.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7522 (табл. CCLXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 130,5 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 49 см від правого кута.

Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7523 (табл. CCLXI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 134 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 57 см від правого кута.

Опис. На фресці видряпані літери ПѺ, що є, найвірогідніше, скороченою формою дієслова-прохання пѡ(мози) '*поможи*'.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за структурою формули.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7524 (табл. CCLXI, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 124 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 53 см від правого кута.

Опис. На фресці видряпана літера ѧ.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIV ст.; за формою написання ѧ звичайного вигляду з покриттям.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7525 (табл. CCLXII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 40 см від правого кута.

Опис. Права частина напису знищена обвалом тиньку:

κ̄ε̄βοη----- | ηυνα------ | τολον------

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів наявний текст виглядає таким чином:

Κ(υρι)ε βοη[θη] … [αμαρ]τολον.

Κ(ύρι)ε βοήθει ... ἁμαρτωλόν.

Господи, поможи ... грішника.

Датування. Друга чверть XI – кінець XIII ст.; за хронологією поширення грекомовних графіті Софії Київської.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7526 (табл. CCLXII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 131 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 40 см від правого кута.

Опис. Права частина напису знищена обвалом тиньку:

мц̑ьн-ѧ----

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів наявний текст виглядає таким чином:

м(ѣсѧ)ць и[ꙋ]ѧ[ь]…

Місяць липень…

Датування. Друга чверть XI – кінець XIV ст.; за формою написання и, ѧ, м та ц з верхніми засічками.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7527 (табл. CCLXII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 78 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 39 см від правого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису дуже пошкоджена, внаслідок чого більша частина складових не збереглась:

гнпо----рабо- | св----п-----

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів наявний текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и по[мози] рабо[у] св[оемоу]…

Господи, поможи рабу своєму…

Датування. Друга чверть XI – середина XII ст.; за формою написання а з видовженою спинкою, б та в з петлями кутом вперед.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7528 (табл. CCLXIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 109 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 56 см від правого кута.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису дуже пошкоджена, закінчення верхнього рядка знищено обвалом тиньку:

гнпомо---- | бѫсвоемѫноаноу

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)и помо[зи] рабѫ своемѫ Иоаноу.

Господи, поможи рабу своєму Йоанну.

Датування. Друга чверть XI – середина XIV ст.; за формою написання б та в з виступом зверху.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7529 (табл. CCLXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 66 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 28 см від правого кута.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису дуже пошкоджена, простежується лише лігатура літер МН та фрагменти іншої літери праворуч.

Датування. Друга чверть XI – кінець XV ст.; за формою написання и з горизонтальною перемичкою.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7530 (табл. CCLXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 143 см від рівня третьої сходинки сходового маршу між південною зовнішньою галереєю та другим сходовим майданчиком та на відстані 45 см від правого кута.

Опис. На фресці видряпане зображення людського обличчя.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Символи, пов'язані з частинами людського тіла.

VIII.14. Графіті на фресці з зображенням орнаменту

Знаходиться на стіні сходової вежі на рівні першого сходового майданчика (табл. CCXVII, а). Стан збереження поверхні тиньку добрий, адже в цьому приміщенні фреска не підлягала поновленням у пізніші часи. На досліджуваній ділянці виявлено двадцять чотири графіті, яким надано номери від 7531-го по 7554-й (табл. CCXVII, b, 3).

Графіті № 7531 (табл. CCLXIV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 189 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 145 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпаний рік виконання напису, та, вочевидь, ініціали автора: ѧхми ППИ '*1648 ППІ*'.
Датування. 1648 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7532 (табл. CCLXIV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 187 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 122 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпаний рік виконання напису: ѧ҃хі҃мѳ '*1649*'.
Датування. 1649 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7533 (табл. CCLXIV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 188 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 296 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпаний запис особового імені автора та рік відвідання ним Святої Софії: Димко ѧ҃хнд '*Дмитро 1654*'.
Датування. 1654 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7534 (табл. CCLXIV, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 194 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 306 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпаний рік виконання напису: ѧхнѕ '*1656*'.
Датування. 1656 р.; за прямим датуванням.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7535 (табл. CCLXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 183 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 123 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний рік виконання напису: ҂ахнз '*1657*'.

Датування. 1657 р.; за прямим датуванням.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7536 (табл. CCLXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 176 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 133 см від лівого кута.

Опис. На поверхні стіни видряпаний знак у вигляді чотириконечного хреста, основа щогли якого спирається на відкрите донизу півколо. Нижче знаходиться аналогічне відкрите догори півколо, що не змикається з верхнім. Між ними виконаний малюнок восьмипроменевої зірки. Вгорі, обабіч кінців перекладини видряпані літери І та К.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7537 (табл. CCLXV, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 175 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 283 см від лівого кута.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження поверхні стіни, текст можемо впевнено прочитати:

Сп(а)си Г(оспо)ди Паисиѧ Филипова.

Спаси, Господи, Паїсія Филипова.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед а з довгою спинкою, и з діагональною перемичкою, с у вигляді грецької сігми, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7538 (табл. CCLXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 197 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 285 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпані літери BE та надрядкова N. Найвірогідніше, це скорочена форма імені автора: Ben(edict) '*Бенедикт*'.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за хронологією поширення латиничних написів у Софії Київській та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7539 (табл. CCLXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 204,5 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 303,5 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпані літери МР.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7540 (табл. CCLXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 202,5 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 303 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпана літера М.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7541 (табл. CCLXVI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 205 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 309 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпане слово тако ‘*так*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7542 (табл. CCLXVI, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 171,5 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 299 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпане зображення у вигляді квадрата, перекресленого кількома горизонтальними та скісними рисками.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7543 (табл. CCLXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 202 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 320 см від лівого кута.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис особового імені автора: инокъ Карю{нъ} ‘*інок Каріон*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, зокрема и з діагональною та н з горизонтальною перемичками, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7544 (табл. CCLXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 200 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 317 см від лівого кута.

Опис. На поверхні стіни видряпане слово геенна ‘*гієна*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Окремі слова та словосполучення.

Графіті № 7545 (табл. CCLXVIII, 1)
Розташування. Знаходиться на висоті 228 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 321 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпане родове ім'я автора: Бєнѧшъ '*Беняш*'.
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7546 (табл. CCLXVIII, 2)
Розташування. Знаходиться на висоті 166 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 275 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпані чотирнадцять горизонтальних засічок, розташованих у стовпчик.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Запис лічби.

Графіті № 7547 (табл. CCLXIX, 1)
Розташування. Знаходиться на висоті 192 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 309 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпані літери ΛБ.
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7548 (табл. CCLXIX, 2)
Розташування. Знаходиться на висоті 189,5 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 307 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпані три вертикальні засічки, з яких дві останні з'єднані ще скісною рискою.
Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Запис лічби.

Графіті № 7549 (табл. CCLXIX, 3)
Розташування. Знаходиться на висоті 134 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 125 см від лівого кута.
Опис. На фресці видряпаний простий чотириконечний хрест.
Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.
Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7550 (табл. CCLXIX, 4)
Розташування. Знаходиться на висоті 190 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 332 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпаний простий шестикінечний хрест, що складається зі щогли, перекладини та підніжжя. Основа щогли спирається на одноступінчасту прямокутну відкриту донизу Голгофу. Обабіч щогли під перекладиною виконані складові теонімограми ИС ХС та NИКА.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Хрести, монограми, теонімограми.

Графіті № 7551 (табл. CCLXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 204 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 297 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпані літери ϾNПВϹГ.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7552 (табл. CCLXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 153,5 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 297,5 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпана літера N.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7553 (табл. CCLXX, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 153 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 293,5 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпані літери NAA.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7554 (табл. CCLXX, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 144 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 280 см від лівого кута.

Опис. На фресці видряпана літера П.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VIII.15. Графіті на личкувальному розчині стіни

Знаходиться на стіні сходової вежі, що формує арку-перехід від першого сходового майданчика до другого (табл. CCXVII, а). У цьому місці відкрите первісне мурування стіни, на личкувальному розчині якої наявні невеликі вибої. На досліджуваній ділянці виявлено п'ять графіті, яким надано номери від 7555-го по 7559-й (табл. CCXVII, b, 4).

Графіті № 7555 (табл. CCLXX, 5)

Розташування. Знаходиться на висоті 150 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 40 см від лівого кута.

Опис. На поверхні стіни видряпаний знак з кількох округлих ліній, що нагадує вісімку з невеликою ніжкою внизу. Праворуч від нього помітні ще дві вертикальні замкнені вгорі горизонтальним відрізком риски.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7556 (табл. CCLXXI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 178 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 68 см від лівого кута.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпана фігура у вигляді перегорнутої літери Г.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Емблеми.

Графіті № 7557 (табл. CCLXXI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 165 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 26 см від лівого кута.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпані чотири вертикальні засічки.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Запис лічби.

Графіті № 7558 (табл. CCLXXI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 165 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 48 см від лівого кута.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпана літера У.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7559 (табл. CCLXXI, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 140 см від рівня підлоги першого сходового майданчика та на відстані 12 см від лівого кута.

Опис. На поверхні личкувального розчину видряпана літера У.

Датування. Друге десятиліття XI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

VIII.16. Графіті на фресці з зображенням старту колісниць

Знаходиться на стіні сходової вежі на рівні сходового маршу між першим та другим сходовими майданчиками, ліворуч від західної віконної

пройми (табл. CCXVII, a). У лівій та нижній частинах наявні втрати первісного тиньку, а його поверхня пошкоджена низкою дрібних вибоїв, місцями доволі щільними, закритими шпаклівкою. Під час досліджень С. Висоцького були опубліковані три розташовані тут графіті, № 38, № 92 та № 290. Сучасні дослідження дозволили виявити ще сімнадцять графіті, які отримали номери від 7560-го по 7576-й (табл. CCXVII, b, 5).

Графіті № 38 (табл. CCLXXII)

Публікація. С. Висоцький[189]; Т. Рождественська[190]; А. Залізняк[191].

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 27 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня фрескового тиньку в місці розташування напису пошкоджена кількома дрібними вибоями, закритими шпаклівкою, що знищили або пошкодили частину його складових; утім, більшість з них можна впевнено ідентифікувати:

г-[192]помозн | рабоусвоѥ | мо-[193]съмеон-[194] | въ[195]г--[196]шънникоу |
акотъıесъ[197]в[198]ъ | ы[199]стъ[200]ноу

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Г(оспод)[и] помози рабоу своѥмо[у] Съмеон[о]въ г[рѣ]шьникоу ако ты ѥсъ въ ыстъноу.
Господи, поможи рабу своєму Симеонові грішнику, бо ти є воістину.

Датування. Кінець XI – кінець XII ст.; за формою написання а з покриттям, в з округлою нижньою петлею, нахиленої праворуч або вертикальної ѥ, нахиленої ліворуч з із переломом, и з довгими верхніми засічками, н з верхніми засічками, о з верхньою та нижньою засічками або простої, прямолінійної р з петлею кутом вгору, ы молоточком або без перемички.

Категорія. Молитовний напис.

---

[189] С.А. Высоцкий, *Древнерусские надписи Софии Киевской XI–XIV вв.*, с. 87–88, табл. XXXIX, XL, 1.
[190] Т.В. Рождественская, *Древнерусские надписи на стенах храмов: новые источники XI–XV вв.*, Санкт-Петербург 1992, с. 138.
[191] А.А. Зализняк, *К изучению древнерусских надписей*, с. 264–266.
[192] Літера и повністю втрачена, проте усі дослідники подавали її як наявну.
[193] Літера у повністю втрачена, проте усі дослідники подавали її як наявну.
[194] Літера о повністю втрачена, проте усі дослідники подавали її як наявну.
[195] Т. Рождественська безпідставно визначила в цьому місці ь.
[196] У цьому місці знаходиться вибій. С. Висоцький реконструював тут літери [и]г[рѥ], Т. Рождественська гр(ь), А. Залізняк – г[р]-.
[197] Т. Рождественська помилково визначила тут ь.
[198] С. Висоцький читав у цьому місці ть, Т. Рождественська та А. Залізняк – въ.
[199] Т. Рождественська помилково визначила літеру як ь.
[200] С. Висоцький помилково визначив тут ь, його помилку повторила Т. Рождественська.

Графіті № 92 (табл. CCLXXIII, 1)

Публікація. С. Висоцький[201].

Розташування. Знаходиться на висоті 71 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 21 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці зображено людину на повний зріст, повернуту лівим боком до глядача. Детально пророблені риси обличчя, волосся. На голові – високий капелюх, подібно до малюнку людини на стовпі (№ 93). Тулуб та кінцівки передані дещо схематично, правої руки не помітно, вона прихована тулубом у вигляді овалу.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Антропоморфні зображення.

Графіті № 290 (табл. CCLXXIV)

Публікація. С. Висоцький[202].

Розташування. Знаходиться на висоті 127 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 53 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці зображена людина на повний зріст, у падінні, ноги якої, взуті у чоботи, знаходяться вище голови. Риси обличчя пророблені детально, як і інші частини тіла, хоча пальці непропорційно довгі.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Антропоморфні зображення.

Графіті № 7560 (табл. CCLXXIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 66 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 21,5 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Під малюнком людини (№ 92) з-поміж численних вибоїв можна вирізнити залишки напису у вигляді вертикальної риски (щогли?) і літер ЄГ та Б҃Г.

Через втрати реконструювати можна лише слово Б(о)г(ъ) '*Бог*', хоча впевненості у його відмінку немає.

Датування. Кінець XIV – кінець XV ст.; за формою написання є з язичком догори.

Категорія. Фрагмент напису.

---

[201] С.А. Высоцкий, *Древнерусские надписи Софии Киевской XI–XIV вв.*, с. 116, табл. XXXIX, XL. Цей малюнок згадував Б. Рибаков, назвавши його "гімнастом-скоморохом" (Б. Рибаков, *Іменні написи XII ст. в київському Софійському соборі*, Археологія 1 (1947) 55), таку інтерпретацію підтримав С. Висоцький.

[202] С.А. Высоцкий, *Средневековые надписи Софии Киевской*, с. 129, табл. CLXIII.

Графіті № 7561 (табл. CCLXXV, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 40 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 273 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпані дванадцять засічок у стовпчик, який дугою вигинається вгору.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Запис лічби.

Графіті № 7562 (табл. CCLXXV, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 42 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 195 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку двічі видряпаний запис особового імені автора: Иѡан[203](ъ) Иѡан(ъ) ‘*Іван, Іван*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7563 (табл. CCLXXVI, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 54 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 290 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування дворядкового напису сильно затерта, внаслідок чого частина його складових не простежується. Утім, на початку нижнього рядка можемо реконструювати фразу:

[С]пас[и Г(оспод)]и раба.

Спаси, Господи, раба.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед п з виступом зверху, с у вигляді грецької сігми, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7564 (табл. CCLXXVI, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 34 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 195 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування дворядкового напису пошкоджена вибоями, однак складові можна визначити. У верхньому рядку видряпані літери ДАТА, у нижньому – ММАNХ.

[203] Літери ан написані у вигляді лігатури.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.
Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7565 (табл. CCLXXVI, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 120 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 203 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпаний запис повної форми родового імені автора та скороченої форми особового імені: Крышъ А. ‘*Криш А.*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед р з довгою вигнутою щоглою, ы з перемичкою по низу рядка, ъ з вигнутою щоглою та довгим відворотом ліворуч, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам’ятний напис.

Графіті № 7566 (табл. CCLXXVII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 106 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 110 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпане дієслово-прохання спаси ‘*спаси*’.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною перемичкою, п з виступом зверху, а також за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7567 (табл. CCLXXVII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 75 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 12 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпана дзеркальна літера В.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7568 (табл. CCLXXVII, 3)

Розташування. Знаходиться на висоті 55 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 292 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпана літера А без горизонтальної перемички.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Абетки, склади та окремі літери.

Графіті № 7569 (табл. CCLXXVII, 4)

Розташування. Знаходиться на висоті 108 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 111 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На фресці видряпане зображення людського обличчя.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Символи, пов'язані з частинами людського тіла.

Графіті № 7570 (табл. CCLXXVIII, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 100 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 112 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Напис видряпаний великими літерами у два рядки. У верхньому літери розташовані обабіч голови фрескового зображення, нижній рядок дещо зміщений ліворуч над його рукою. У верхньому рядку видряпаний запис особового імені: Харко. Він є скороченою формою від "*Харитон*". У нижньому видряпане слово Алцѣста, яке найвірогідніше розглядати як прізвисько , яке означає "*той, хто співав альтом*", утворене від польського alcista[204]. Можливо, Харитон був співаком софійського хору.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер та за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7571 (табл. CCLXXVIII, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 80 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 115 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Напис Харитона пошкодив інший текст, до того ж дуже затертий, внаслідок чого від нього помітні лише кілька літер: МО, N та АУ у верхньому рядку, Ж – у другому, У – в третьому та К – у нижньому.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за формою прорізів.

Категорія. Фрагмент напису.

Графіті № 7572 (табл. CCLXXIX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 80 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 115 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрескового тиньку видряпаний запис двох родових імен: Мотин(ъ) Жинов(ъ) '*Мотин, Жинов*'.

[204] С.П. Гриценко, *Польські лексичні запозичення XVI–XVII ст.*, Studia Linguistica. Збірник наукових праць 2 (2009) 127.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед и з діагональною перемичкою, м з нахиленими щоглами, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7573 (табл. CCLXXIX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 111 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 111 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Незважаючи на дрібні пошкодження фрескового тиньку вибоями, текст можемо впевнено прочитати:

Семен(ъ) ти є молодъ.

Семен, ти є малий.

Датування. Кінець XVI – кінець XVII ст.; за скорописними формами написання літер, насамперед д з довгими ніжками, м з нахиленими щоглами, триногої т, а також за формою прорізів.

Категорія. Пам'ятний напис.

Графіті № 7574 (табл. CCLXXX, 1)

Розташування. Знаходиться на висоті 63 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 160 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. На поверхні фрески видряпана голова оленя.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Зооморфні зображення.

Графіті № 7575 (табл. CCLXXX, 2)

Розташування. Знаходиться на висоті 62 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 118 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Напис вирізаний на фресці доволі великими літерами, тому текст можна впевнено прочитати:

Помяни Г(оспо)ди рабꙋ свою Пелагию.

Пом'яни, Господи, рабу свою Пелагію.

Датування. Друга чверть XI – кінець XVI ст.; за формою прорізів.

Категорія. Молитовний напис.

Графіті № 7576 (табл. CCLXXXI)

Розташування. Знаходиться на висоті 69 см від рівня восьмої сходинки сходового маршу між першим і другим сходовими майданчиками та на відстані 150 см від лівого ребра західної віконної пройми.

Опис. Поверхня стіни в місці розташування напису пошкоджена вибоями та затерта, проте більшість його складових збереглась:

сеаг҃нпрє | дътобож | --мъпоманъ | мавъцъс-ръ | стн--воє | мъ

З розбивкою на слова та відновленням втрачених фрагментів текст виглядає таким чином:

Се а Г(оспод)и предъ тобож [са]мъ поманъ ма въ цъс[а]ръсти[и т]воємъ.

Це я, Господи, перед тобою один. Пом'яни мене у царстві твоєму.

Датування. Друга чверть XII – початок XIV ст.; за формою написання а з розімкненою петлею та покриттям, б з виступом зверху, в з верхньою петлею, більшою за нижню, д з покриттям, н та м з верхніми засічками, нахиленої праворуч є, прямолінійної р з округлою петлею, простої ж; найвірогідніше, друга чверть XII – початок XIII ст.; за типовістю поширення таких форм б, в та є.

Категорія. Молитовний напис.

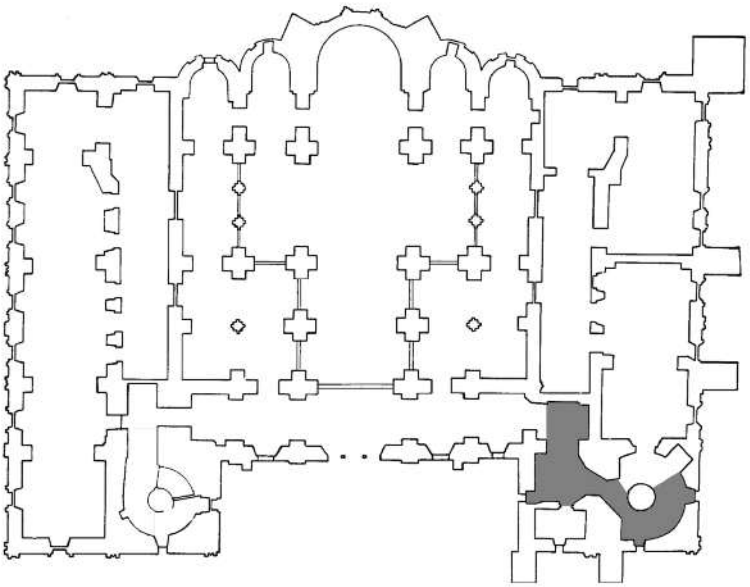

a

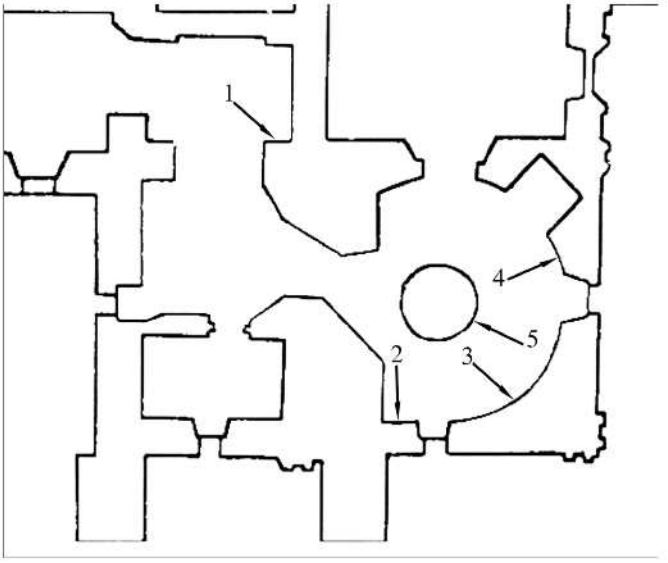

b

Таблиця CCXV

a – схема другого поверху Софійського собору. Сірим кольором виділений архітектурний об'єм південної сходової вежі; **b** – схема південної сходової вежі з позначенням місця розташування графіті від виходу на західні хори до третього сходового майданчика:
1 – №№ 7406–7407; **2** – №№ 7408–7411; **3** – №№ 7412–7425;
4 – №№ 7426–7450; **5** – №№ 7451–7460

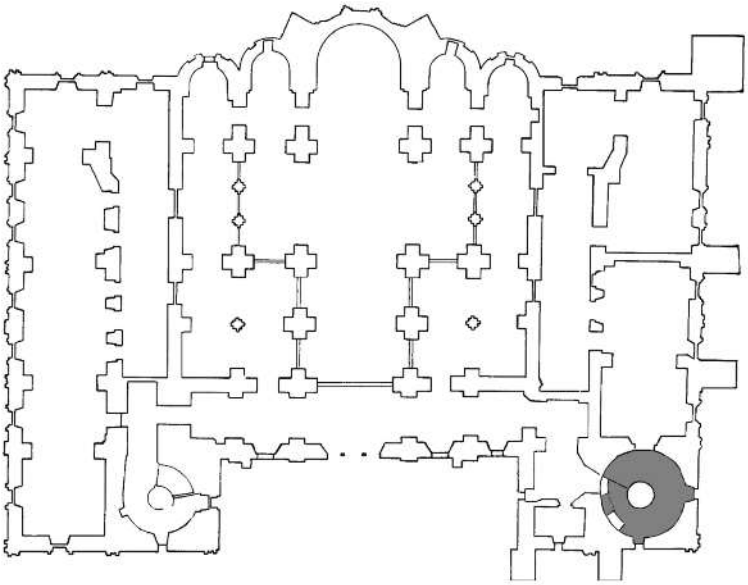

a

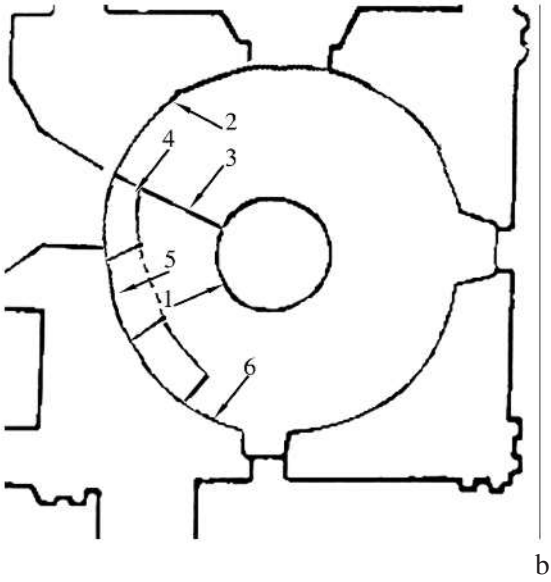

b

Таблиця CCXVI

a – схема другого поверху Софійського собору. Сірим кольором виділений архітектурний об'єм південної сходової вежі; **b** – схема південної сходової вежі з позначенням місця розташування графіті від третього до середини другого (до західного вікна) сходових майданчиків:
1 – №№ 460, 7461–7478; **2** – №№ 7479–7484; **3** – №№ 7485–7487;
4 – № 7488; **5** – №№ 458–459, 7489–7492; **6** – №№ 310, 7493–7505

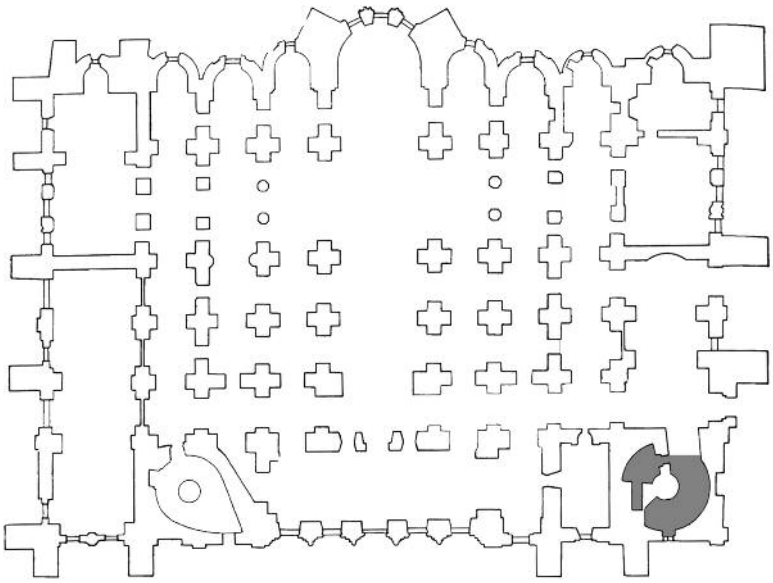

a

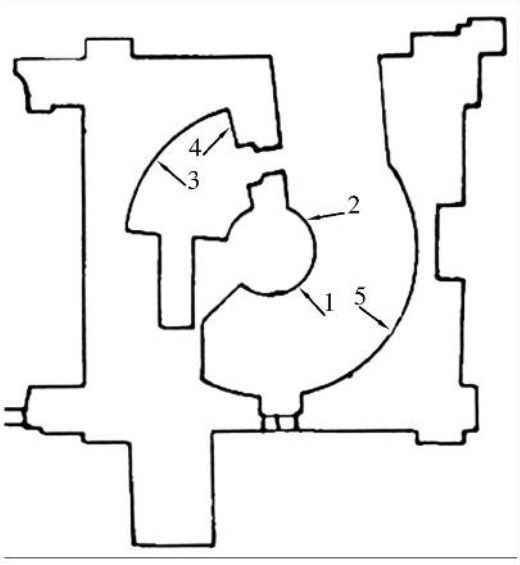

b

Таблиця CCXVII

a – схема першого поверху Софійського собору. Сірим кольором виділений архітектурний об'єм південної сходової вежі; **b** – схема південної сходової вежі з позначенням місця розташування графіті від середини другого (до західного вікна) до першого сходових майданчиків:
1 – № № 7506–7519; **2** – №№ 93, 7520–7530; **3** – №№ 7531–7554;
4 – №№ 7555–7559; **5** – №№ 38, 92, 290, 7560–7576

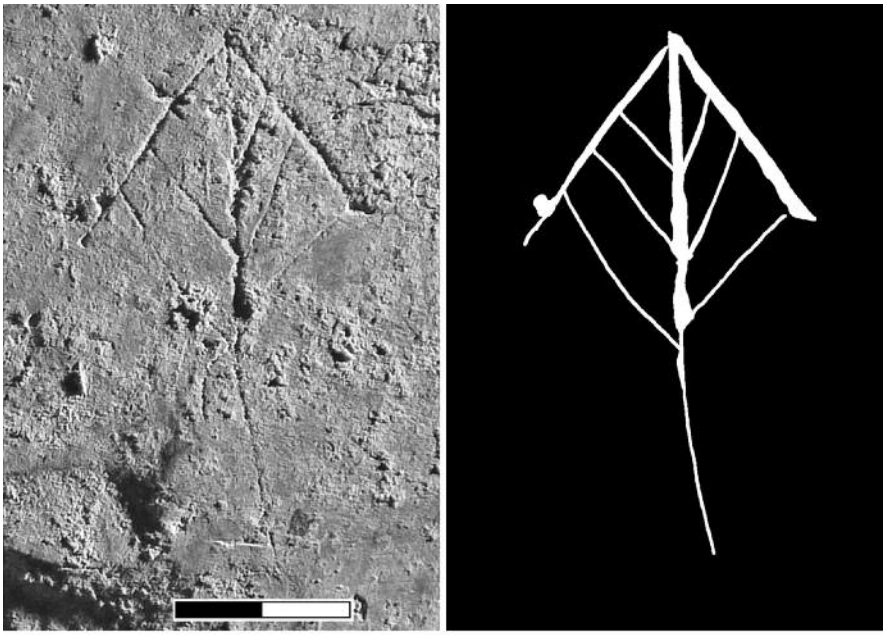

1

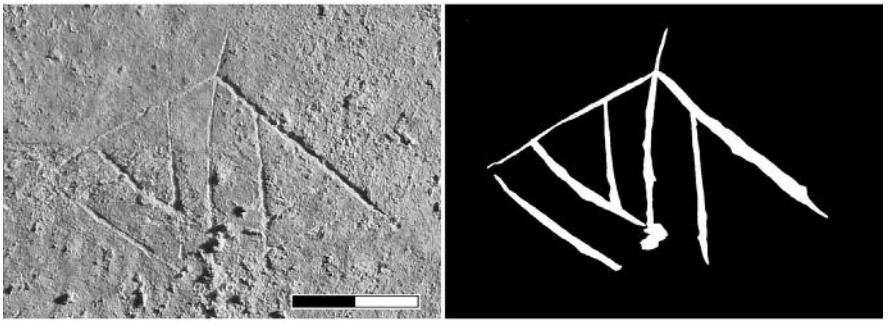

2

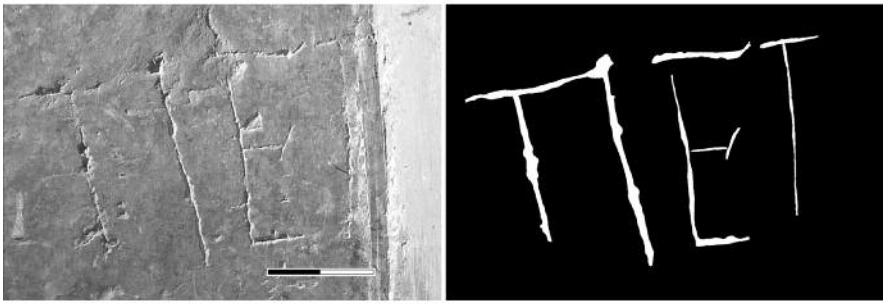

3

Таблиця CCXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7406; **2** – № 7407; **3** – № 7408

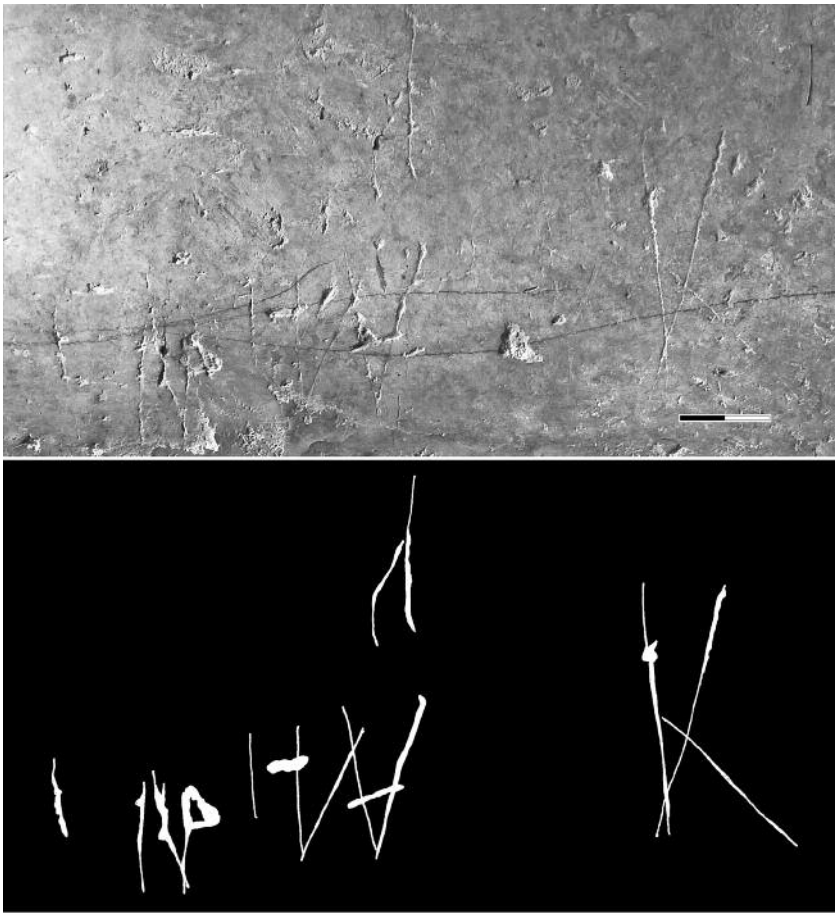

1

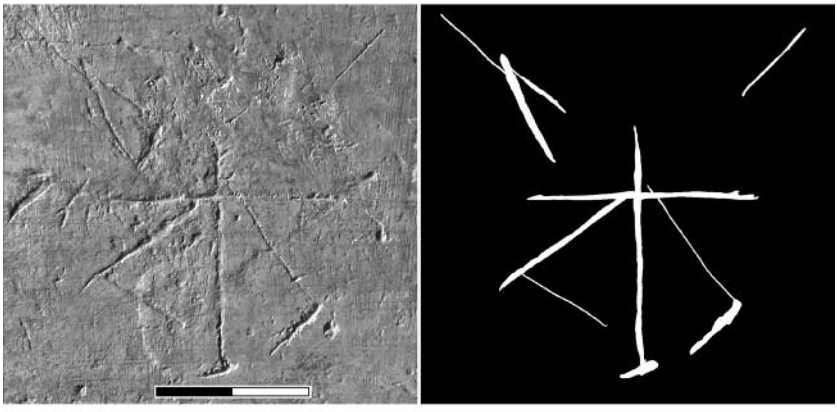

2

Таблиця CCXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7409; **2** – № 7410

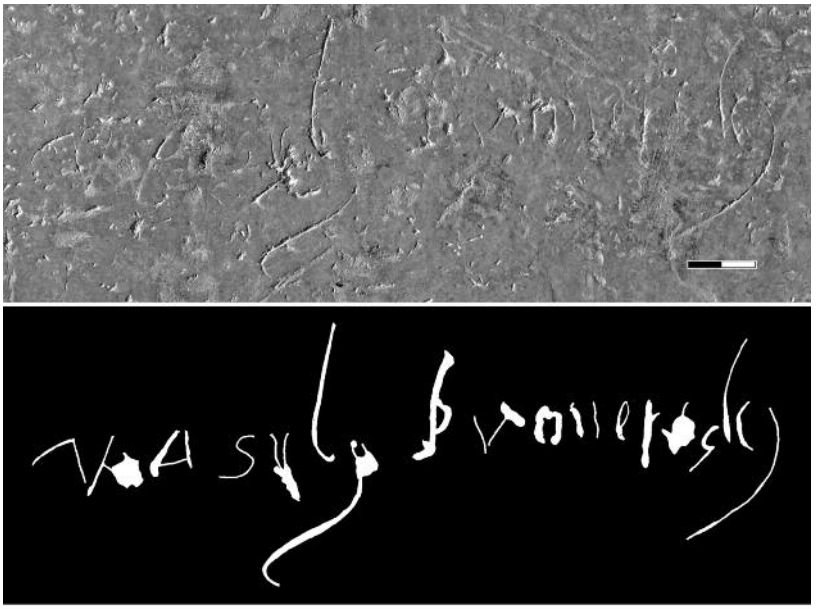

1

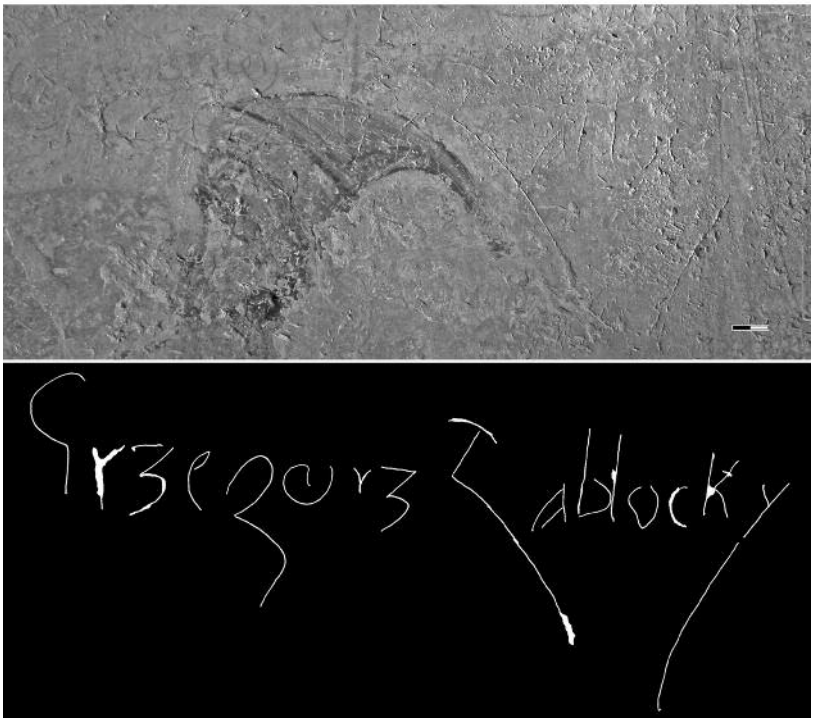

2

Таблиця CCXX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7411; **2** – № 7412

Таблиця CCXXI
Фотографія та прорисовка дипінті № 7413

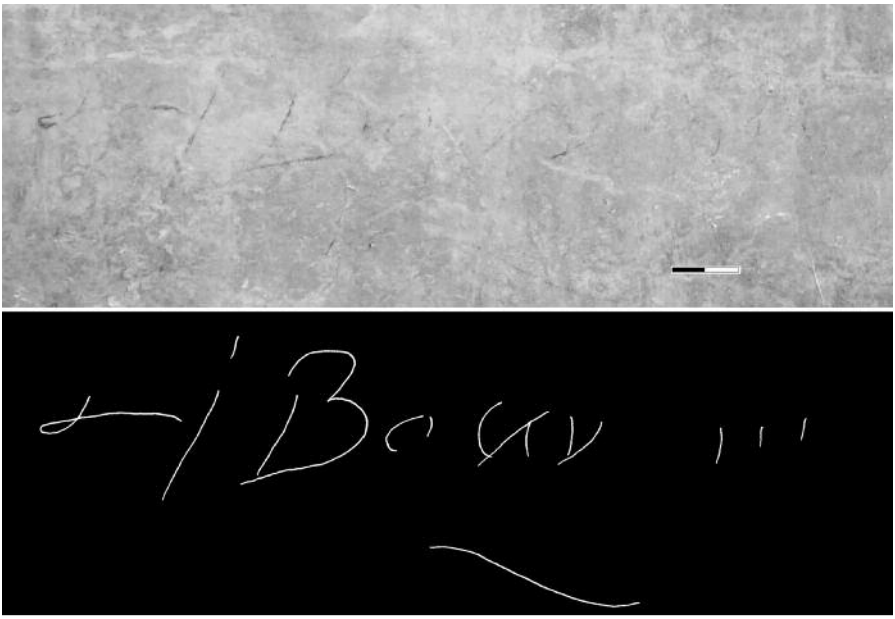

1

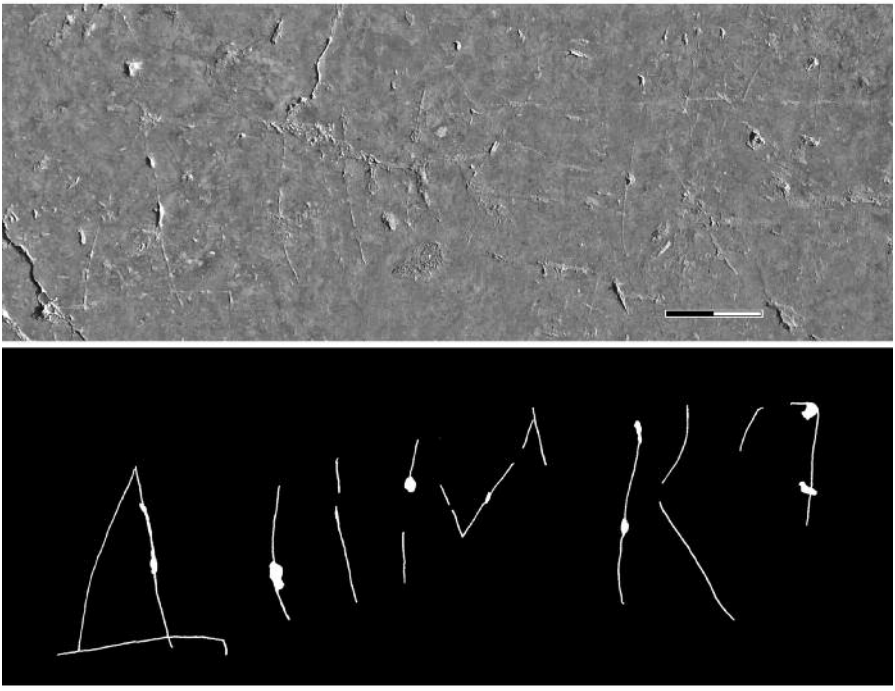

2

Таблиця CCXXII

Фотографії та прорисовки: **1** – дипінті № 7414; **2** – графіті № 7415

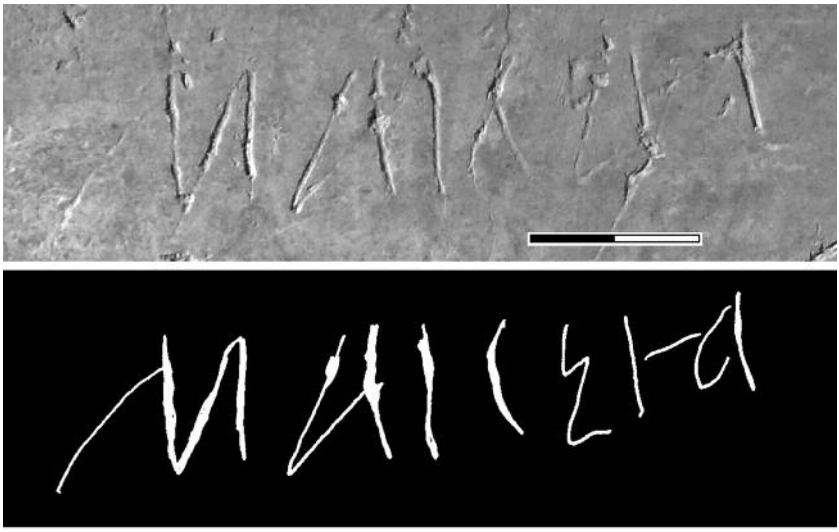

1

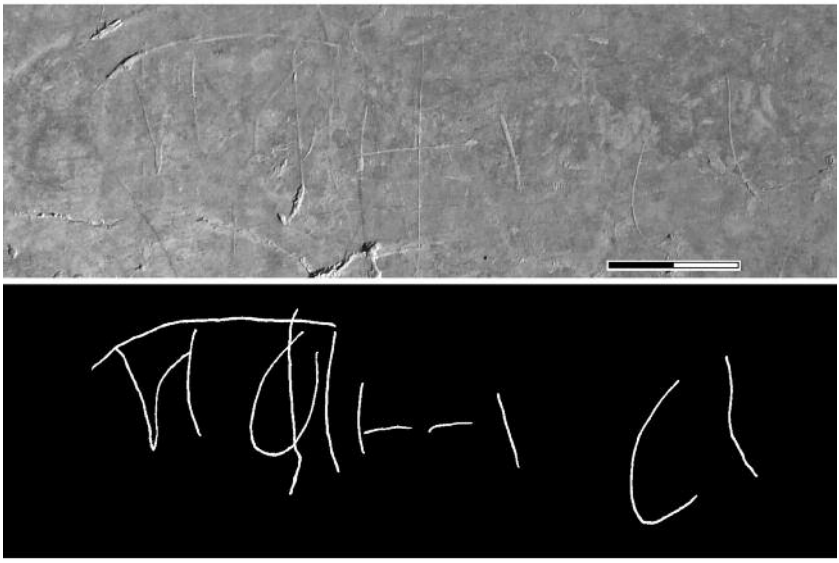

2

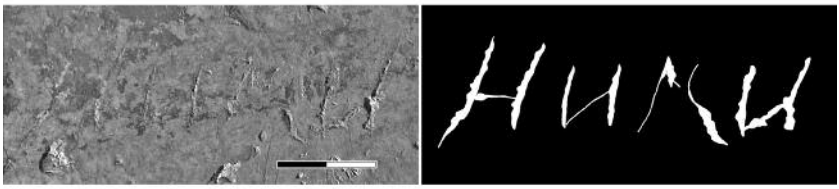

3

Таблиця CCXXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7416; **2** – № 7417; **3** – № 7418

1

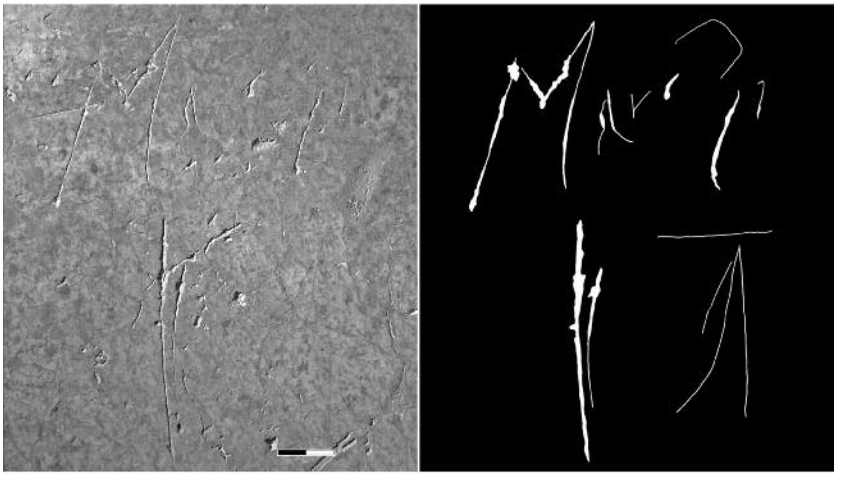

2

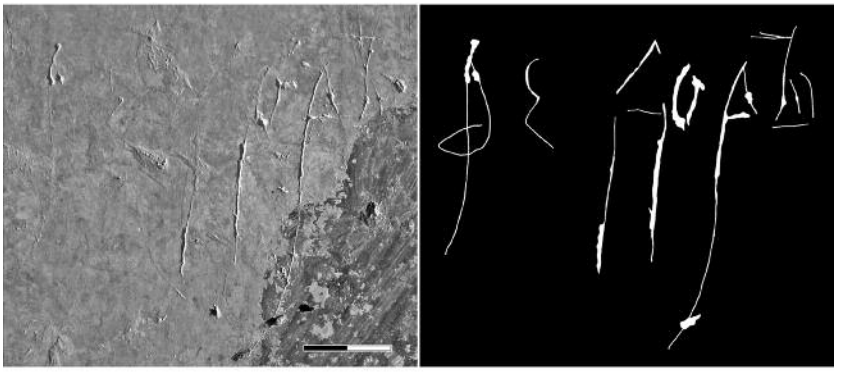

3

Таблиця CCXXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7419; **2** – № 7420; **3** – № 7421

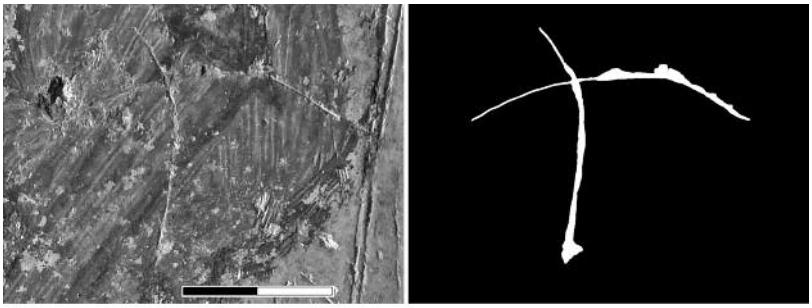

1

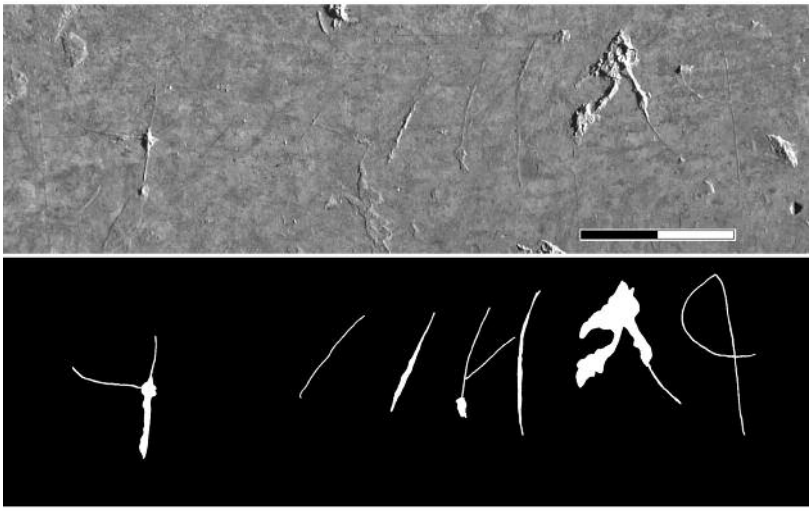

2

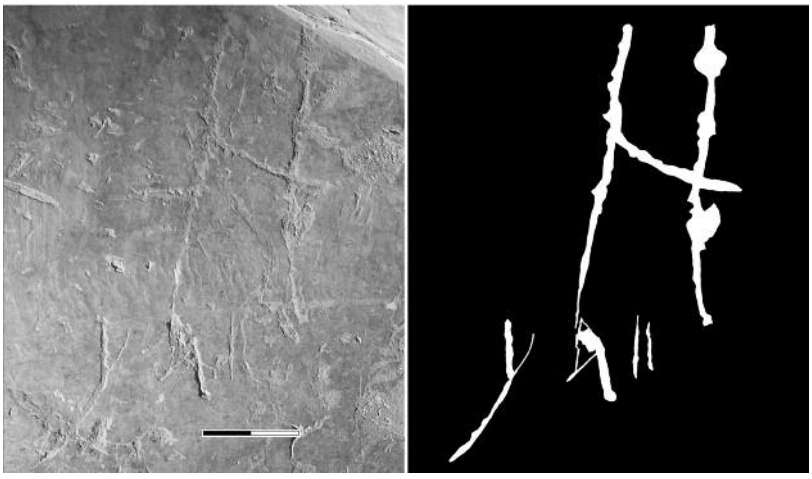

3

Таблиця CCXXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7422; **2** – № 7423; **3** – № 7424

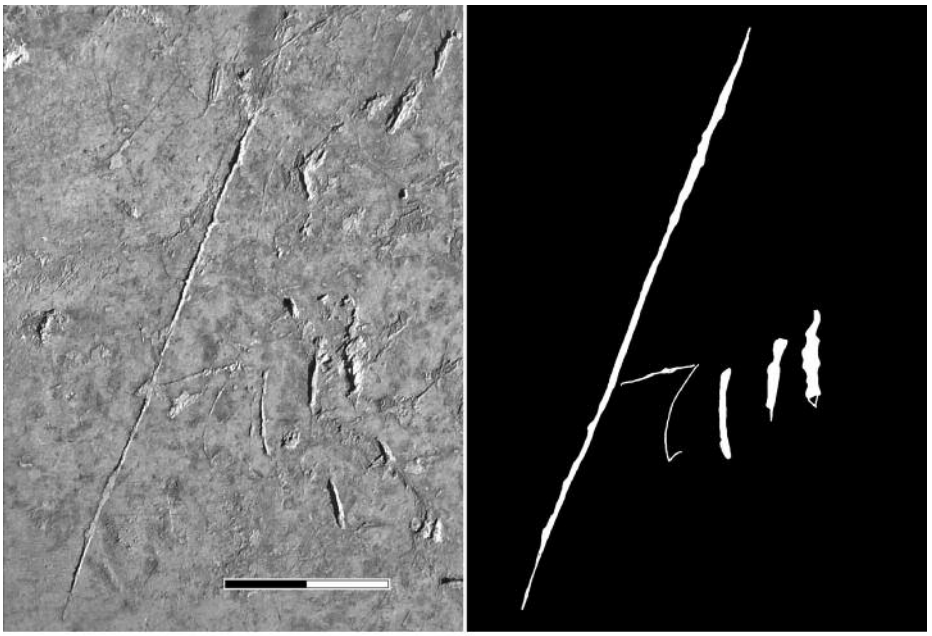

1

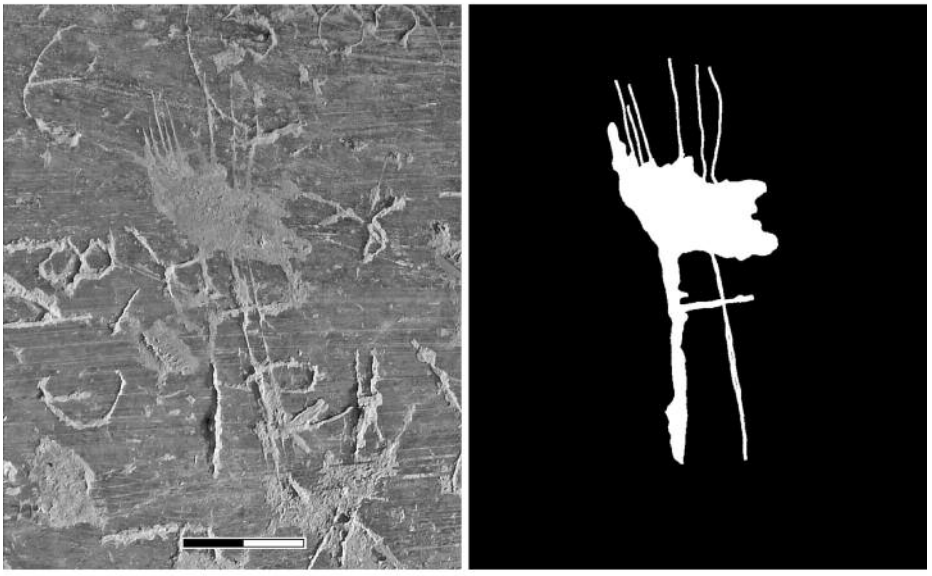

2

Таблиця CCXXVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7425; **2** – № 7426

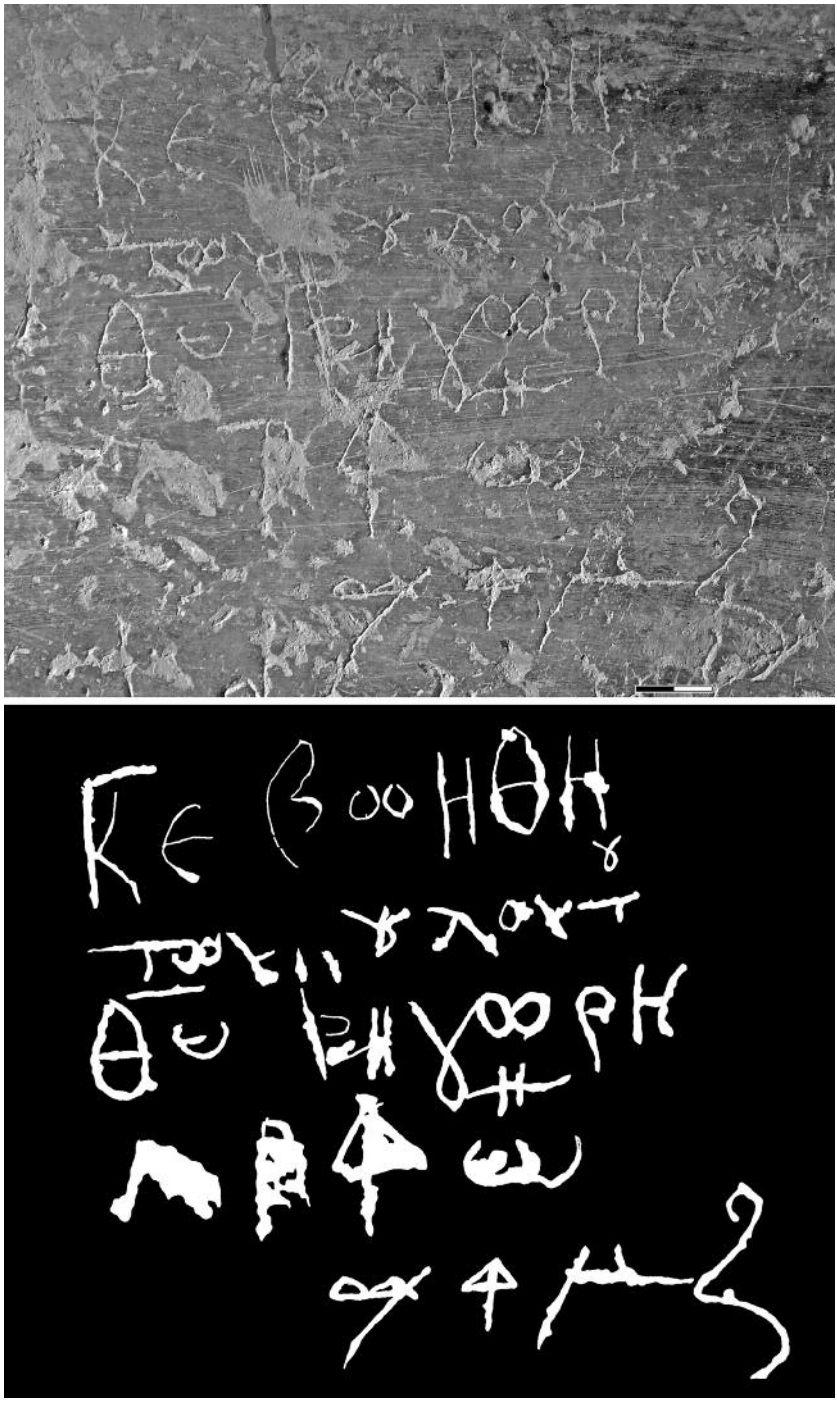

Таблиця CCXXVII
Фотографія та прорисовка графіті № 7427

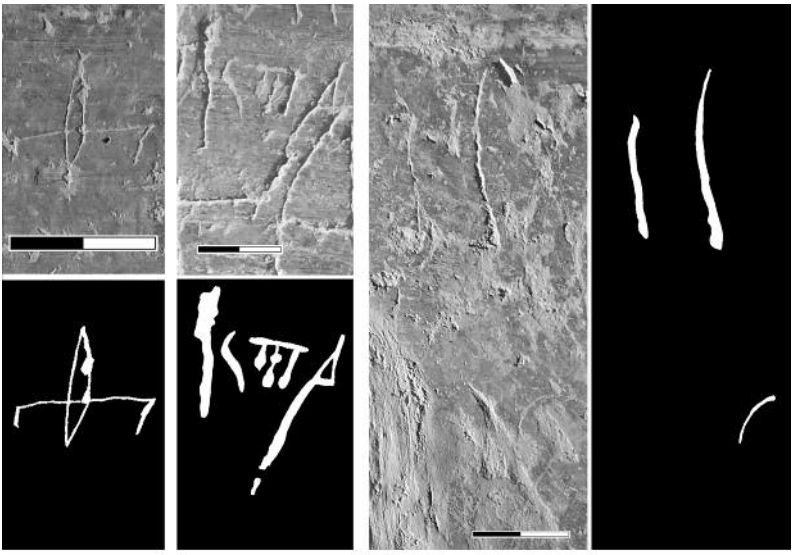

1 2 3

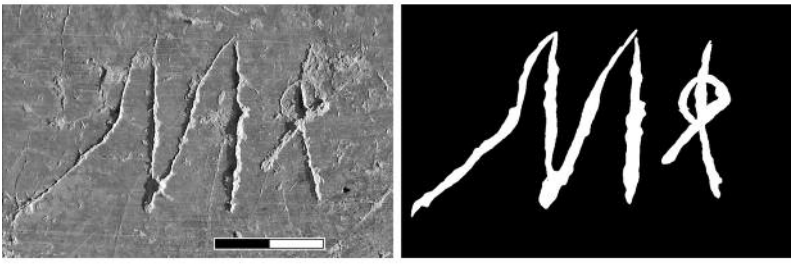

4

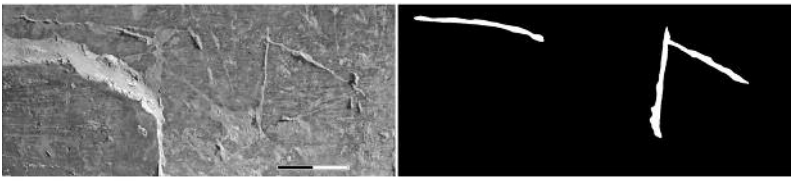

5

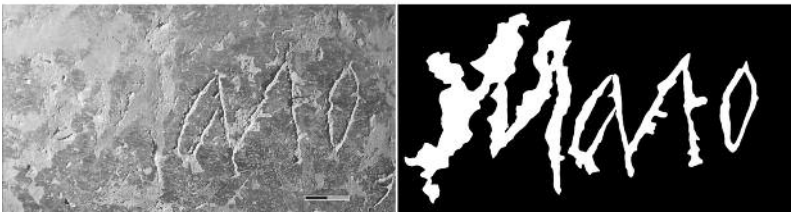

6

Таблиця CCXXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7428; **2** – № 7429; **3** – № 7430; **4** – № 7431; **5** – № 7432; **6** – № 7433

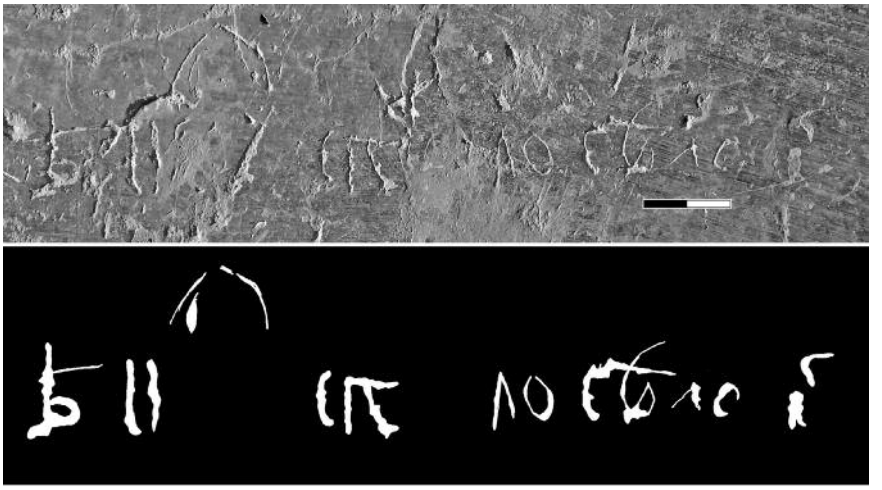

1

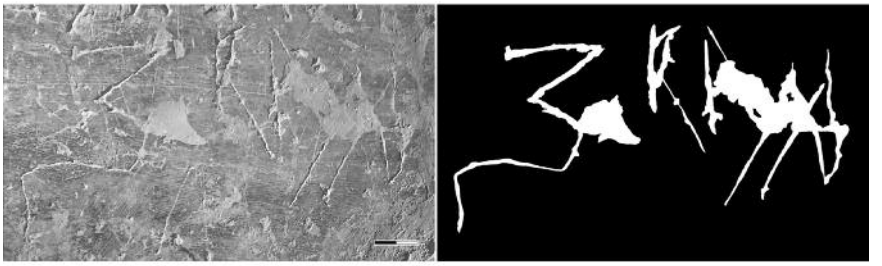

2

3\

Таблиця CCXXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7434; **2** – № 7435; **3** – № 7436

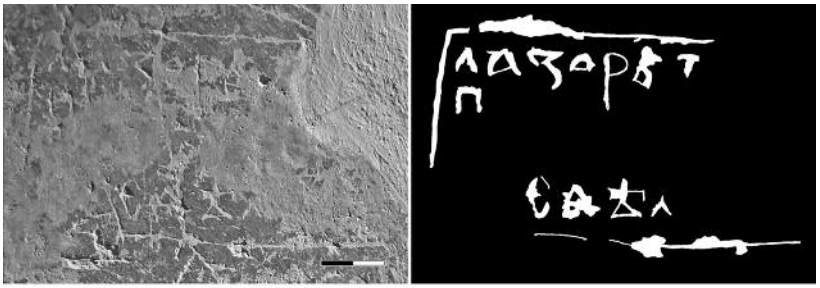

1

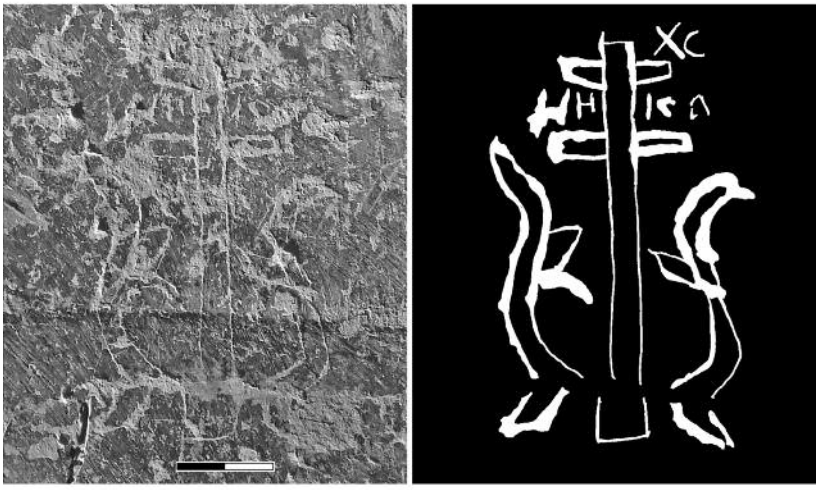

2

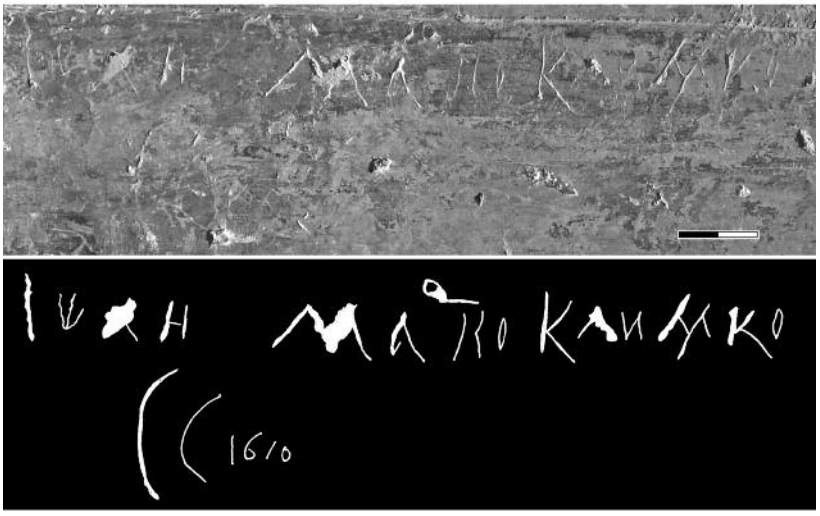

3

Таблиця CCXXX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7437; **2** – № 7438; **3** – № 7439

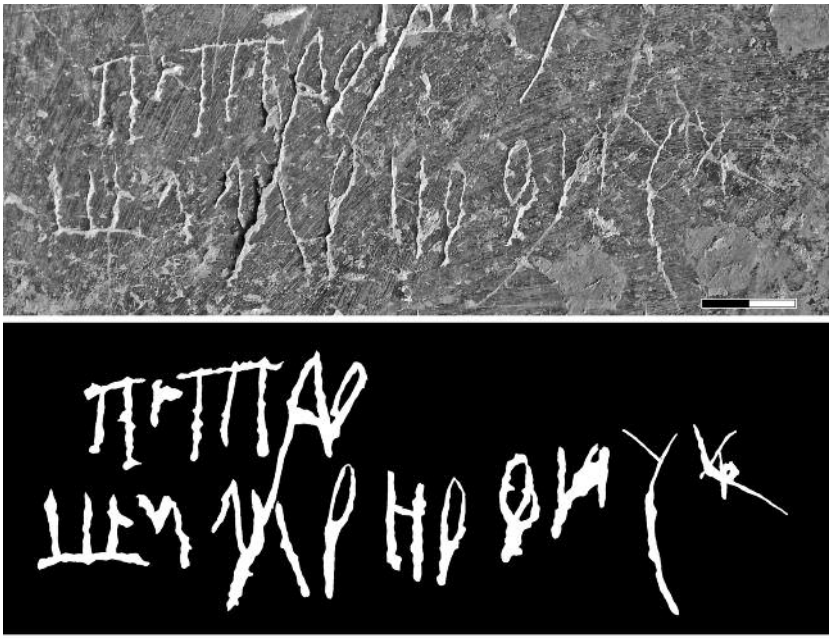

1

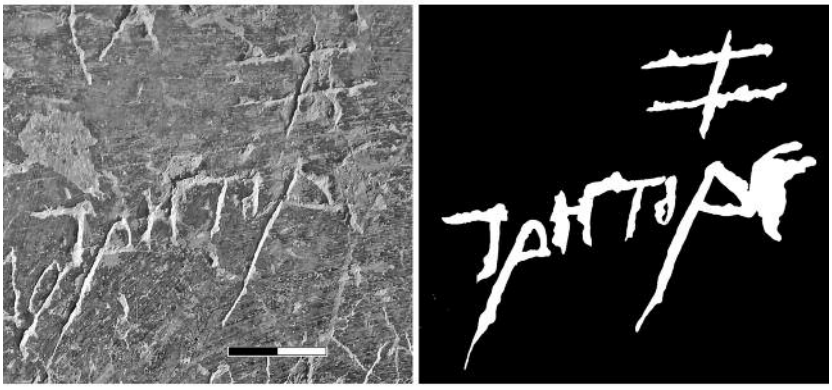

2

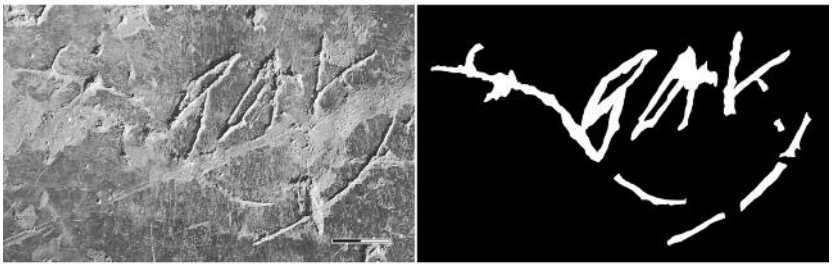

3

Таблиця CCXXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7440; **2** – № 7441; **3** – № 7442

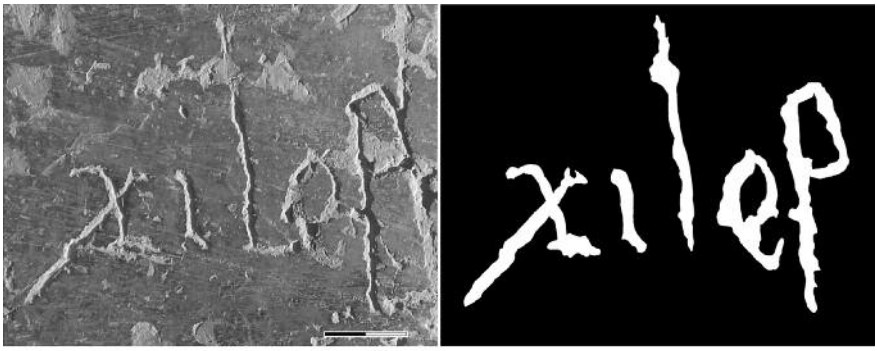

1

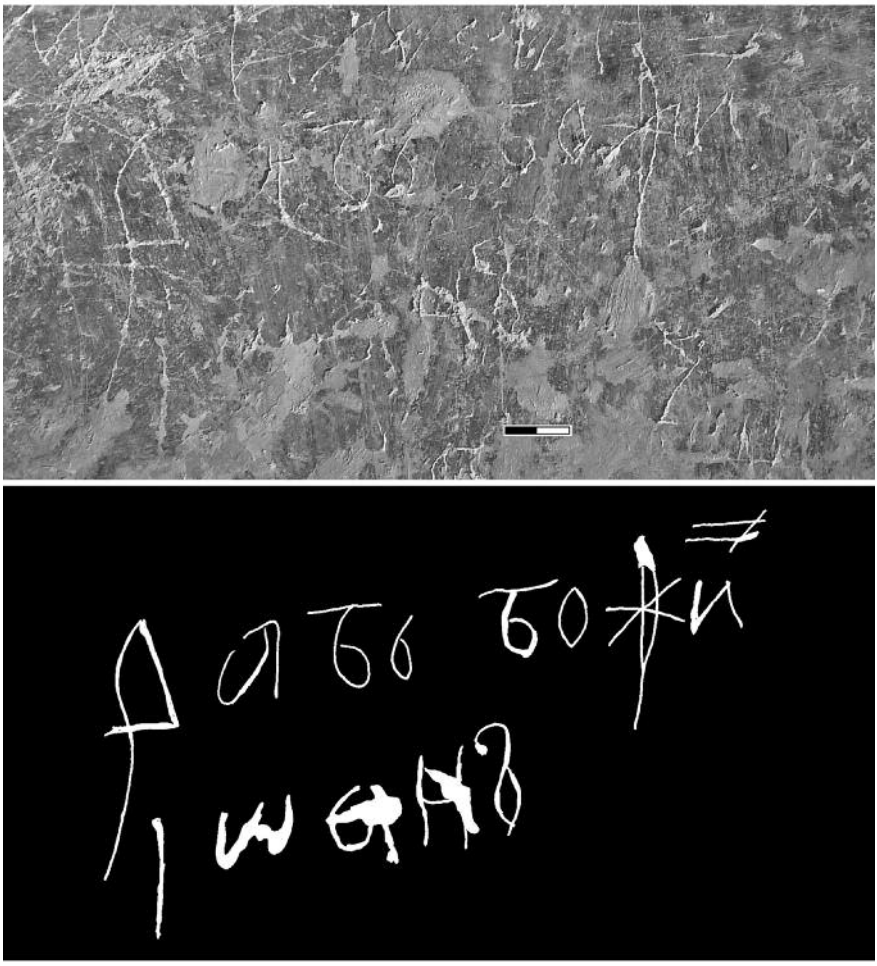

2

Таблиця CCXXXII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7443; **2** – № 7444

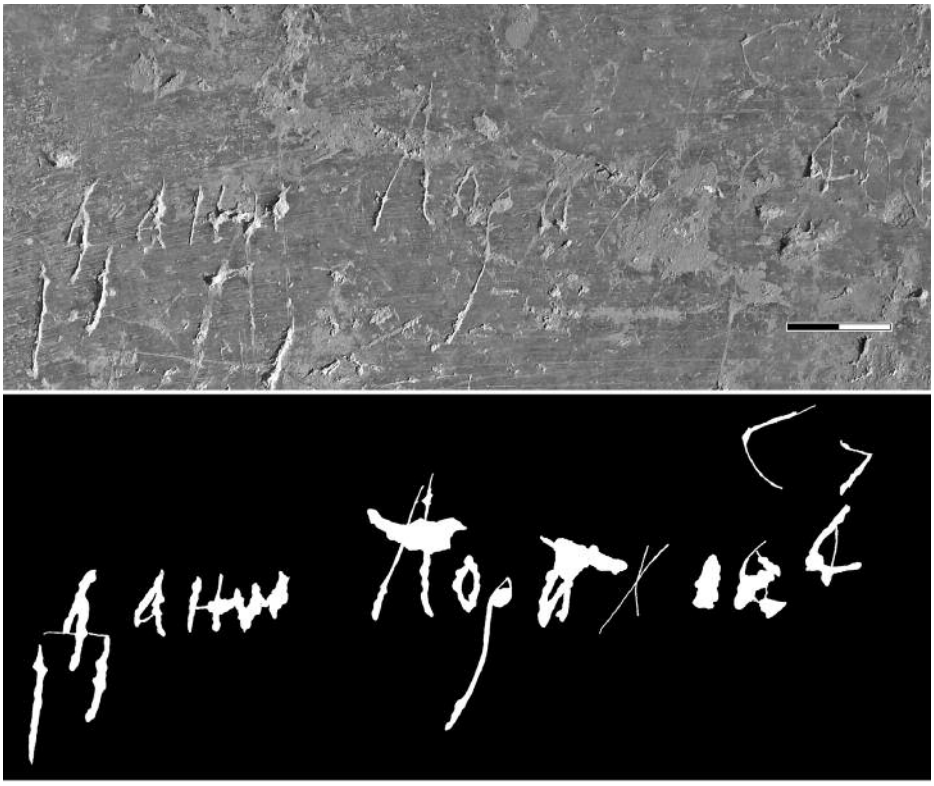

1

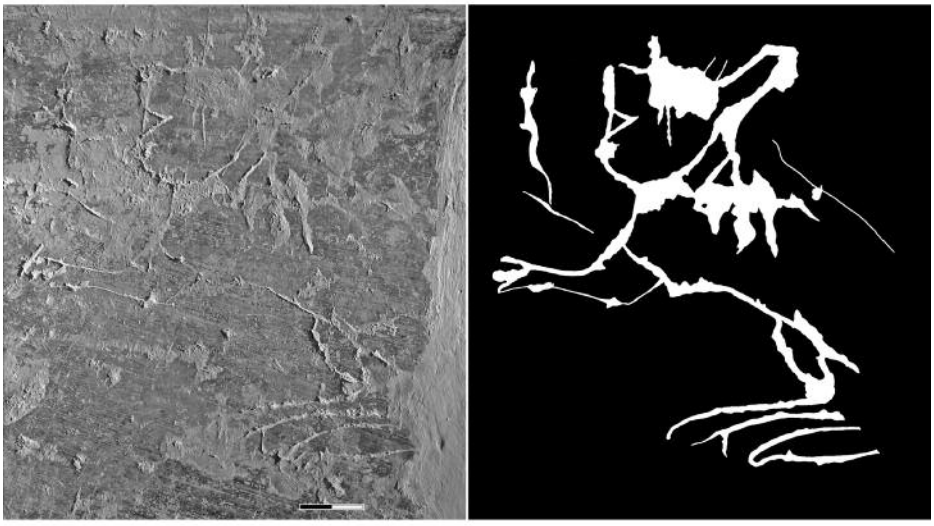

2

Таблиця CCXXXIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7445; **2** – № 7446

1

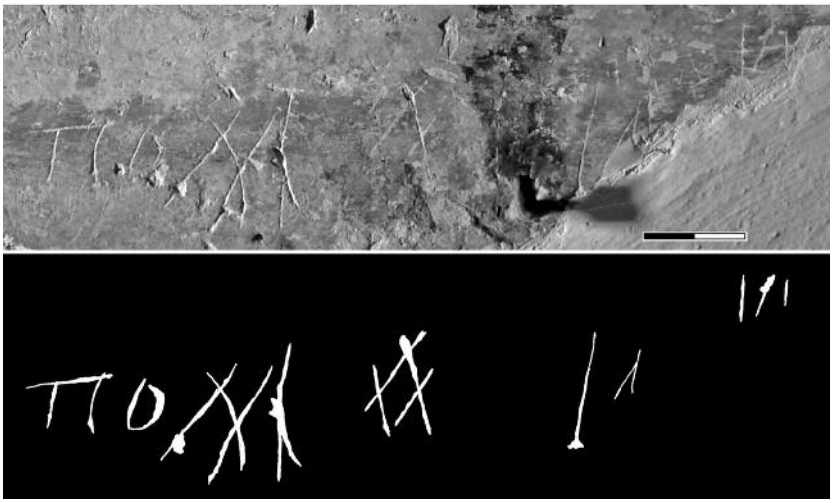

2

Таблиця CCXXXIV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7447; **2** – № 7448

1

2

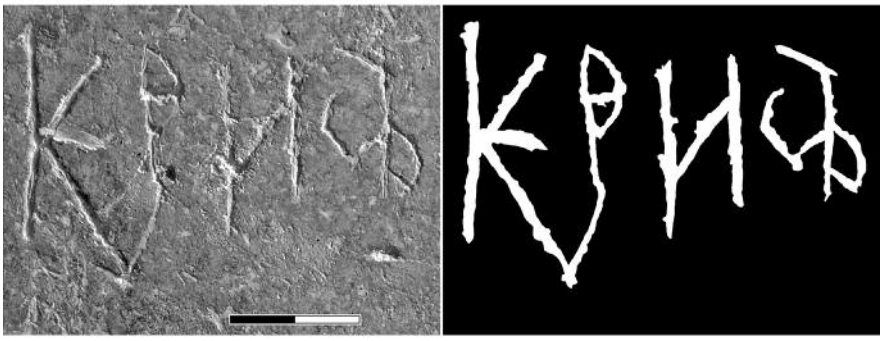

3

Таблиця CCXXXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7449; **2** – № 7450; **3** – № 7451

1

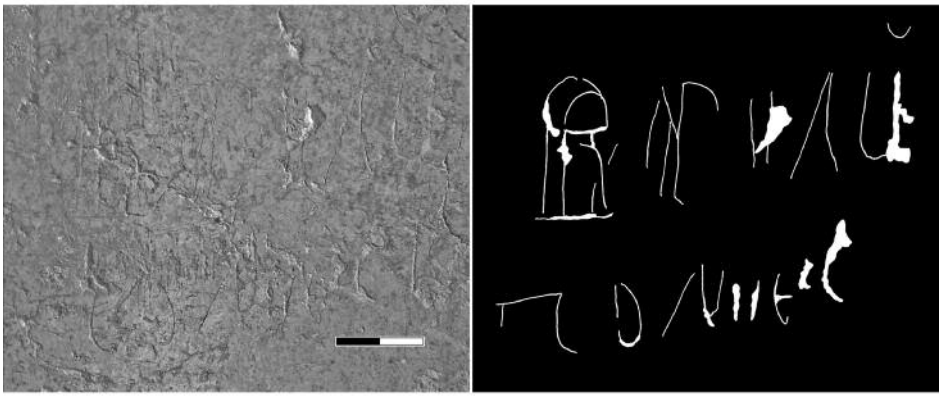

2

Таблиця CCXXXVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7452; **2** – № 7453

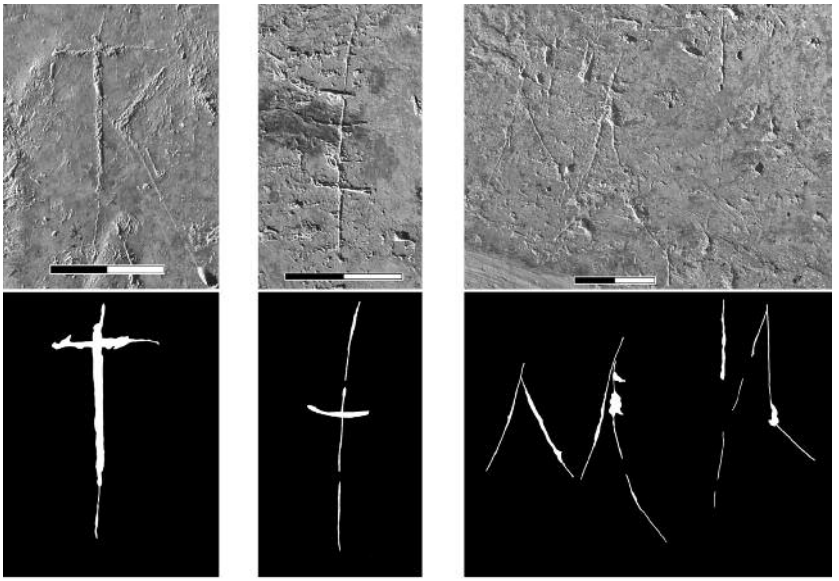

1 2 3

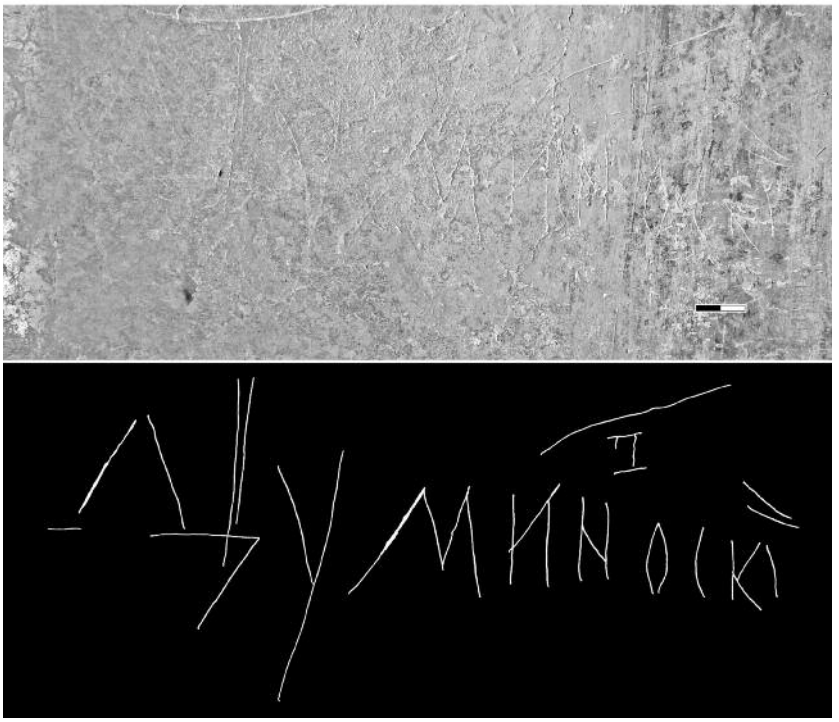

4

Таблиця CCXXXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7454; **2** – № 7461; **3** – № 7455; **4** – № 7456

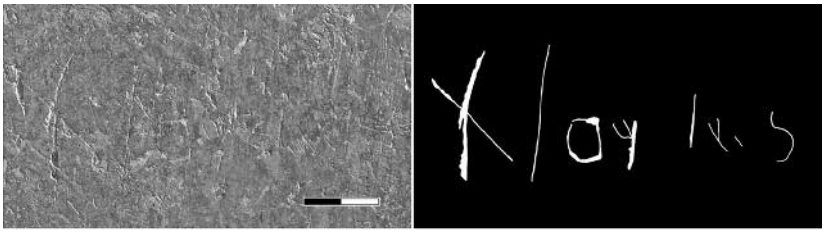

1

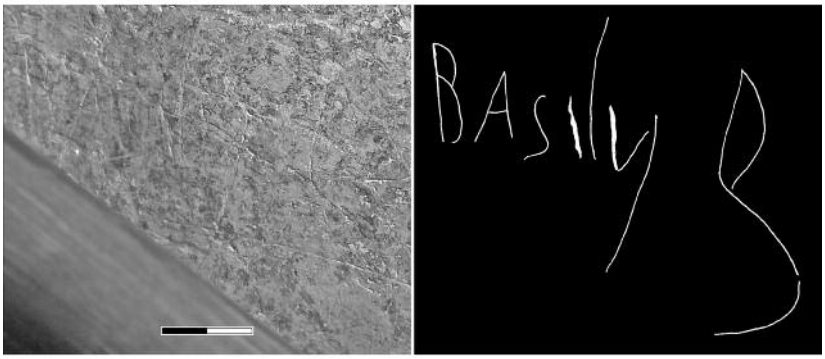

2

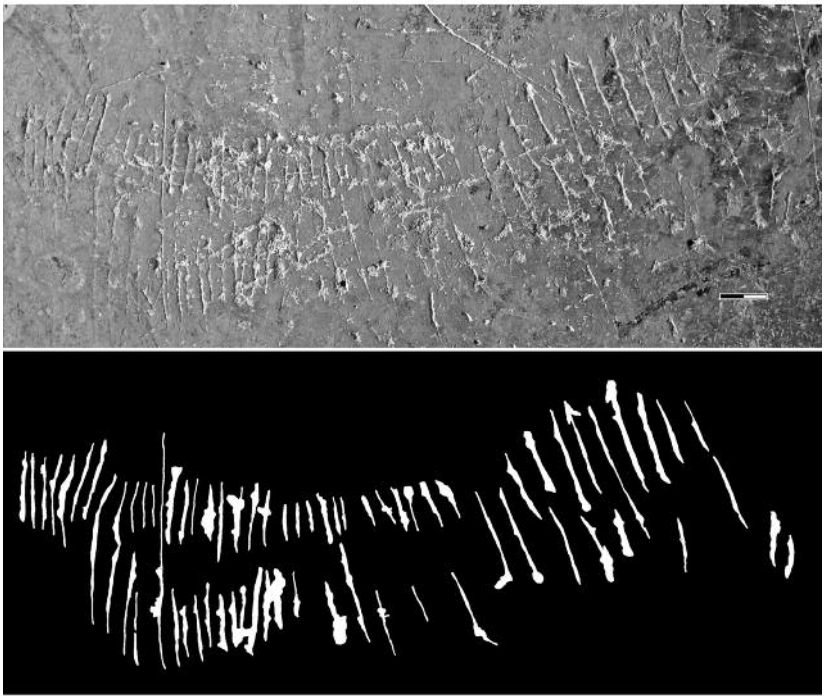

3

Таблиця CCXXXVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7457; **2** – № 7458; **3** – № 7459

1

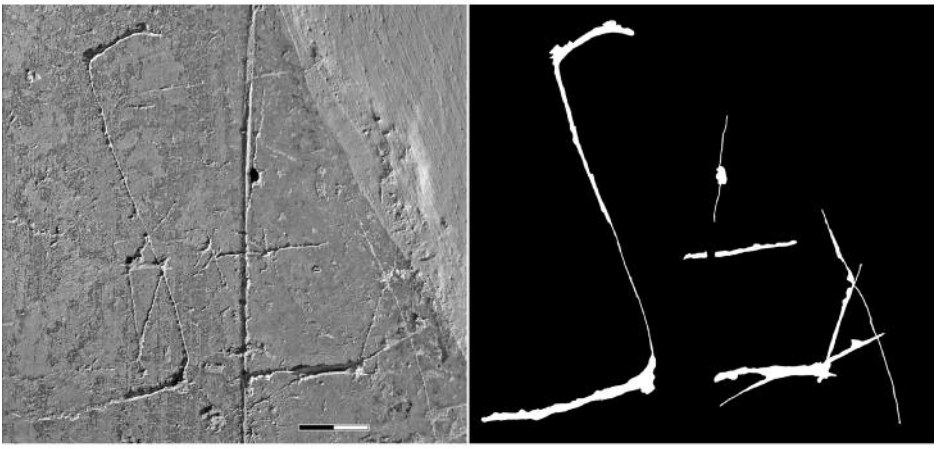

2

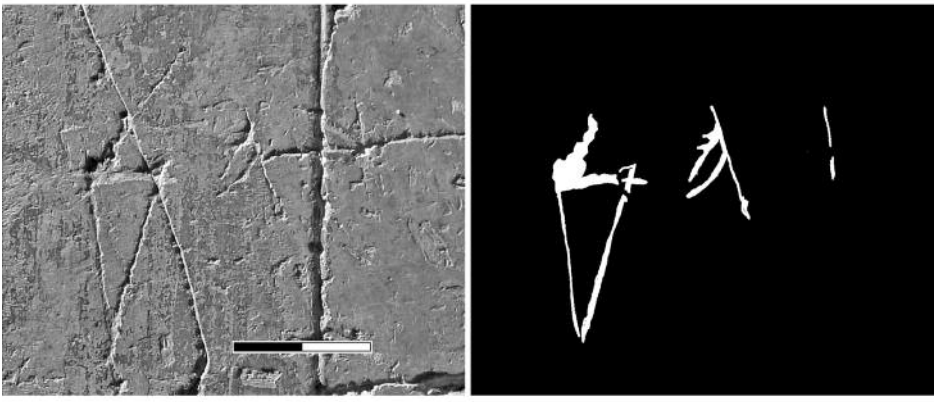

3

Таблиця CCXXXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7460; **2** – № 7462; **3** – № 7463

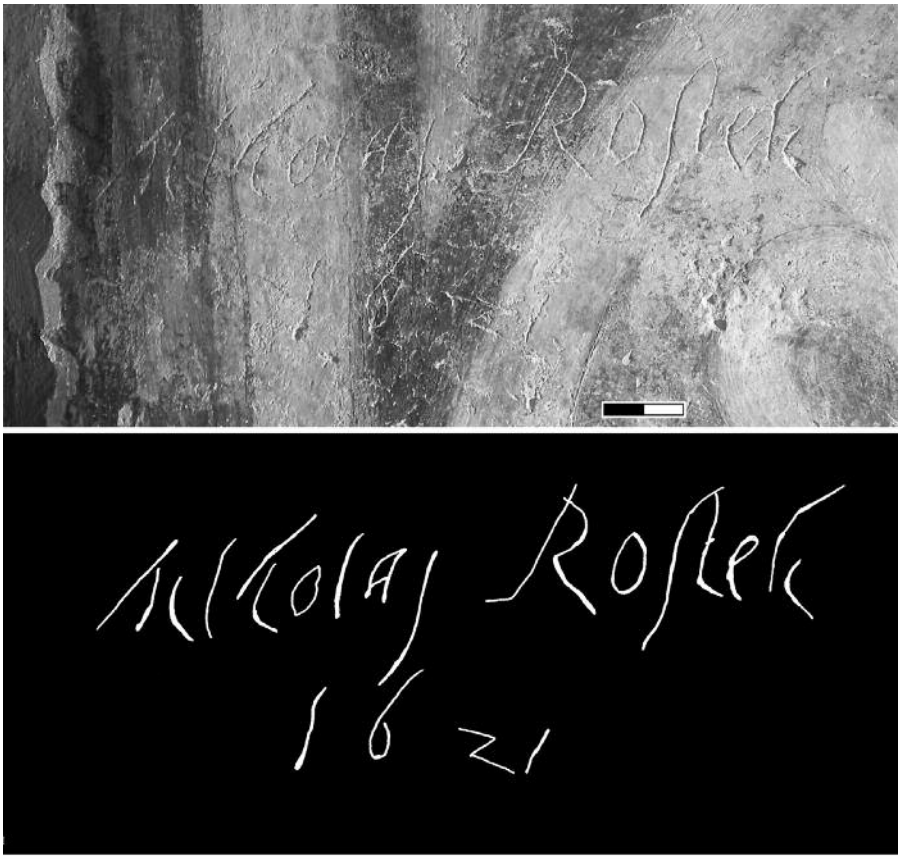

1

2

Таблиця CCXL
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 460; **2** – № 7464

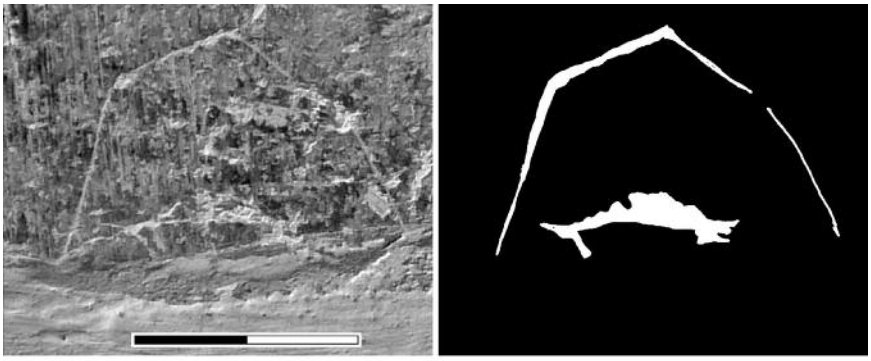

1

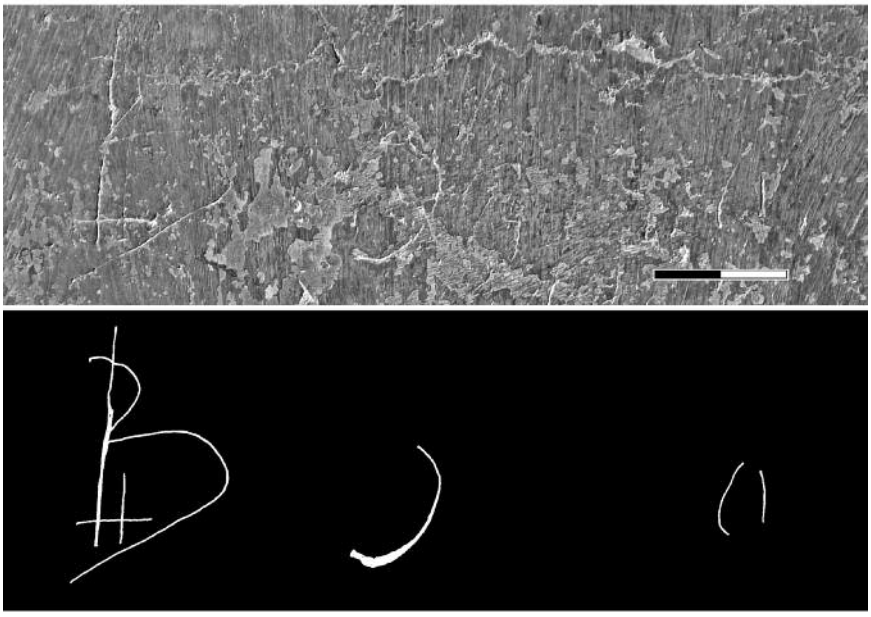

2

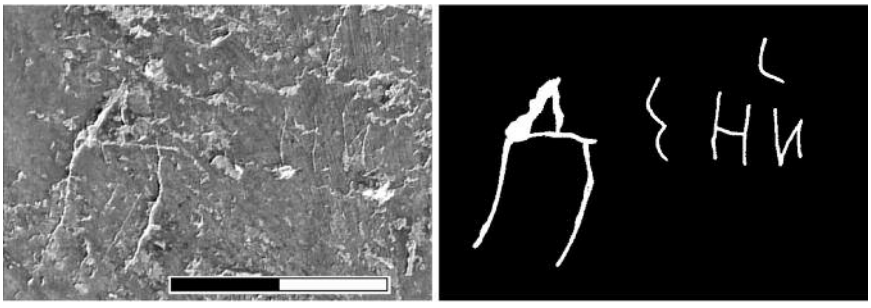

3

Таблиця CCXLI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7465; **2** – № 7466; **3** – № 7467

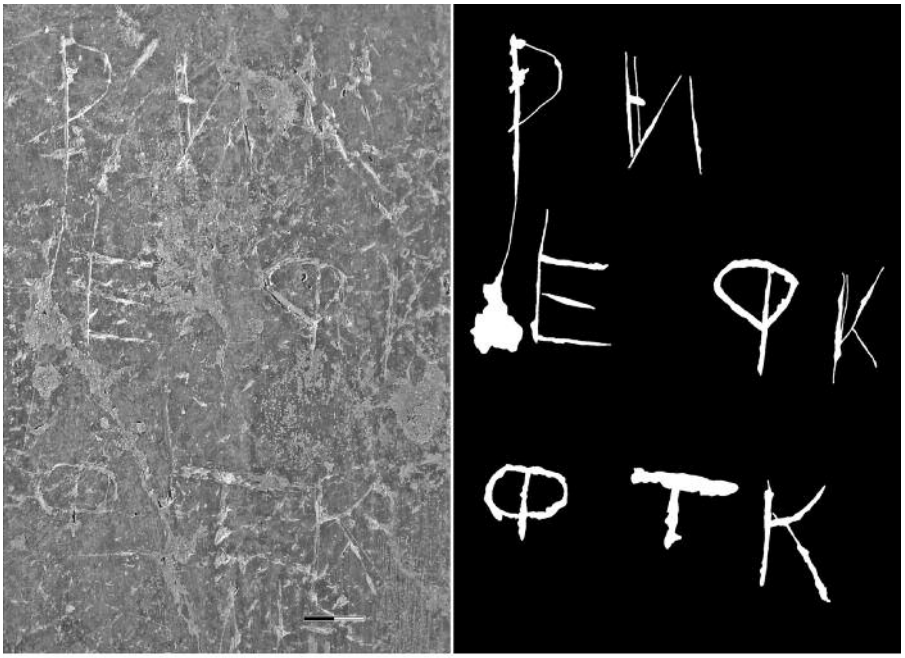

1

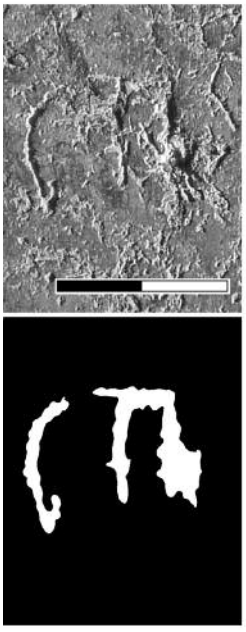

2

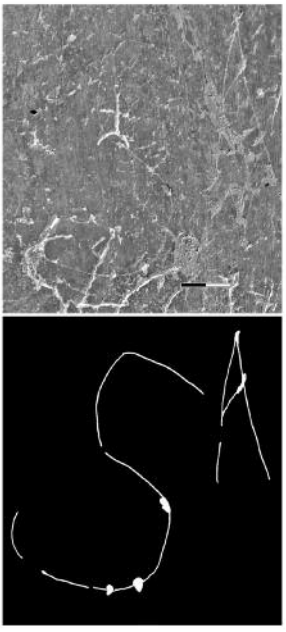

3

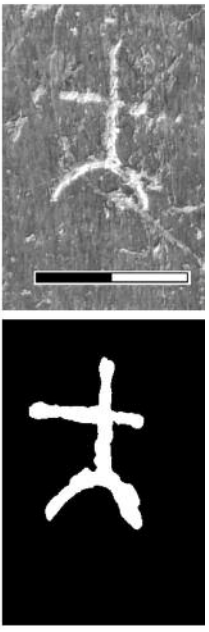

4

Таблиця CCXLII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7468; **2** – № 7469; **3** – № 7470; **4** – № 7471

1

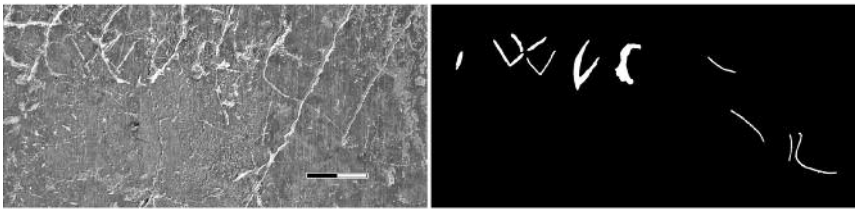

2

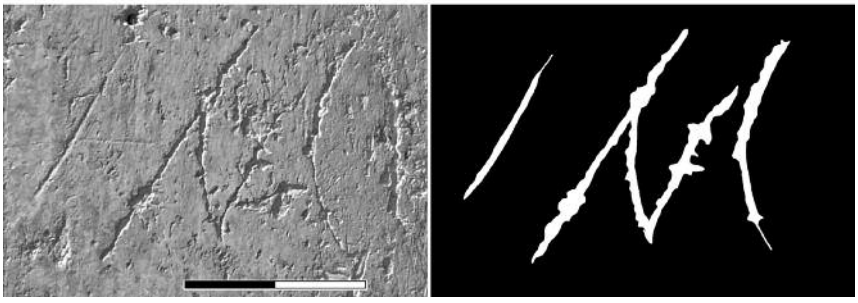

3

Таблиця CCXLIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7472; **2** – № 7473; **3** – № 7474

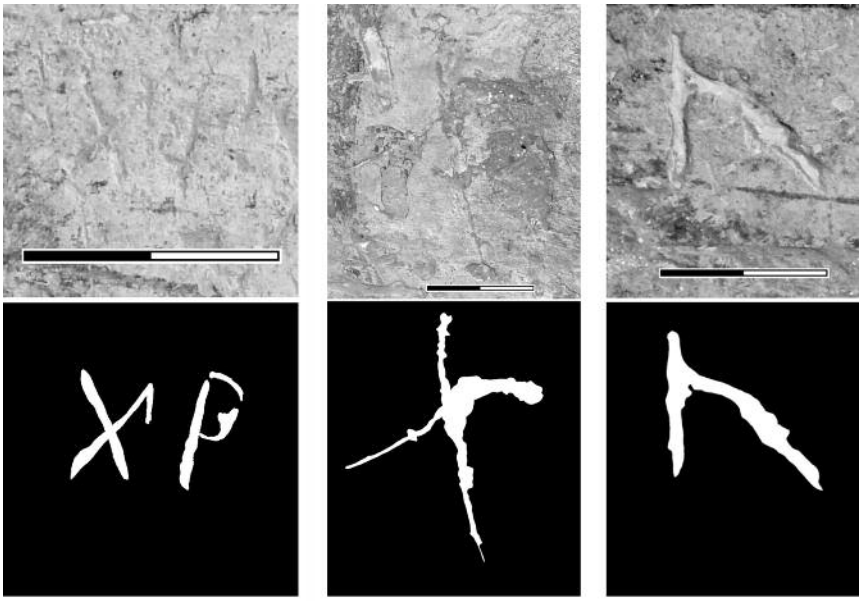

1 2 3

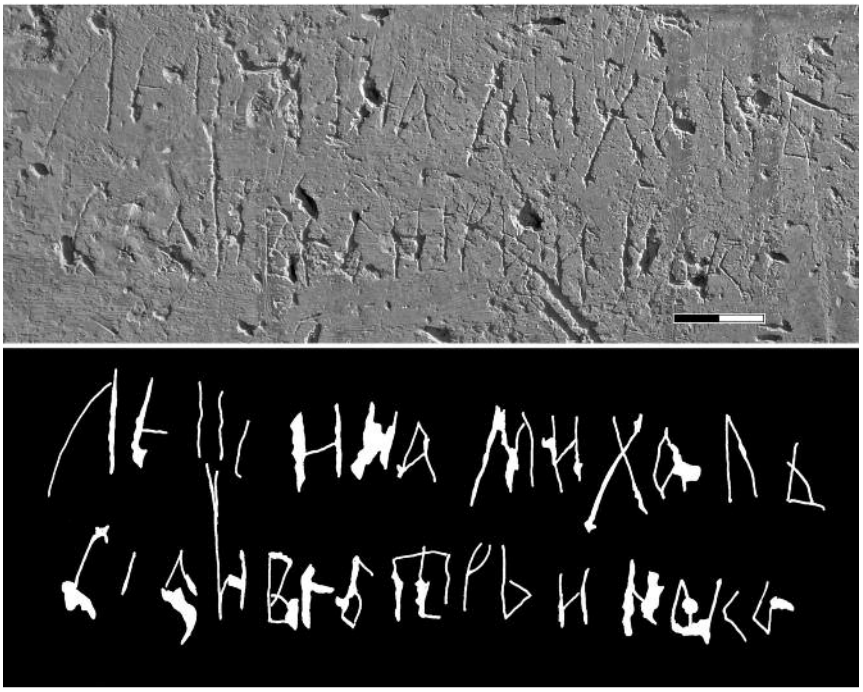

4

Таблиця CCXLIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7475; **2** – № 7476; **3** – № 7477; **4** – № 7479

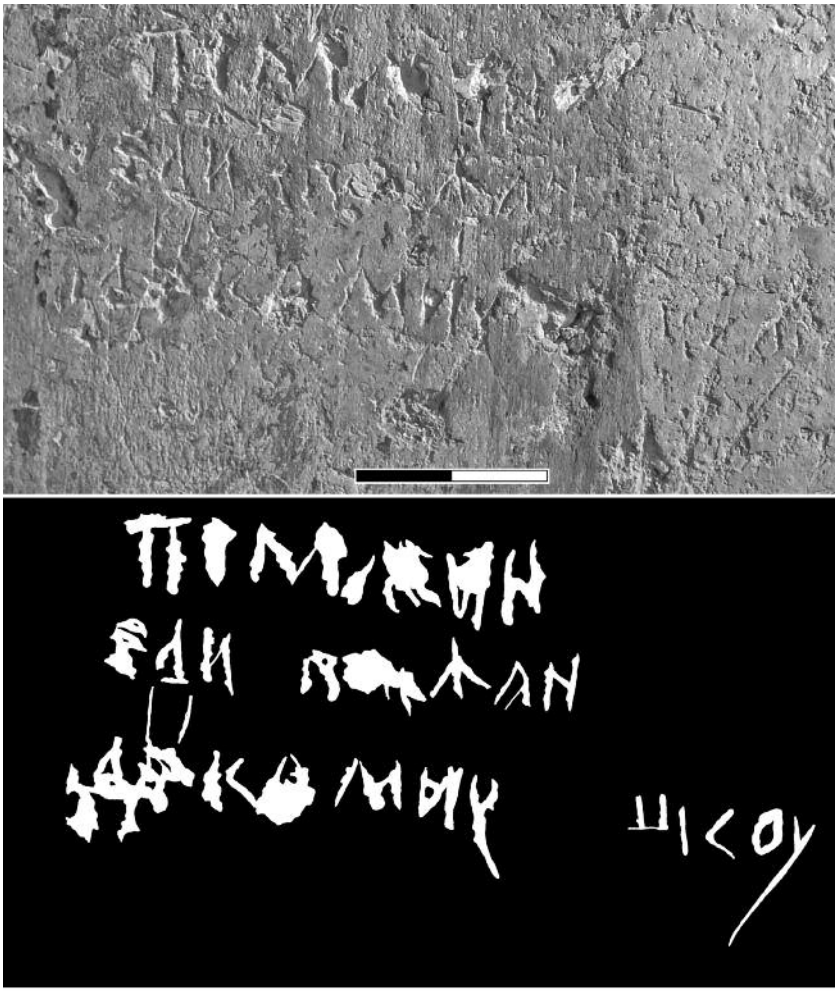

1

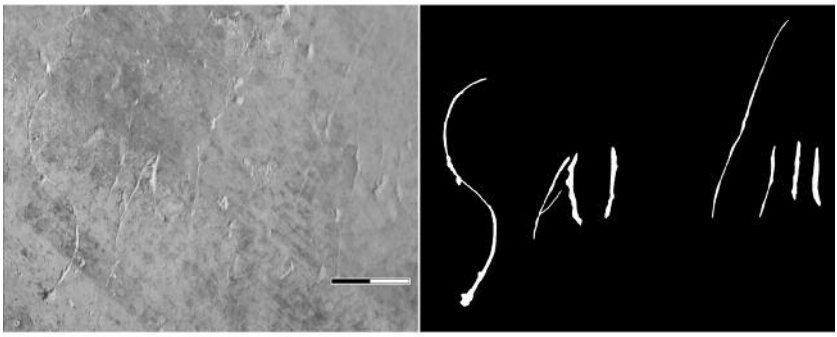

2

Таблиця CCXLV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7478; **2** – № 7485

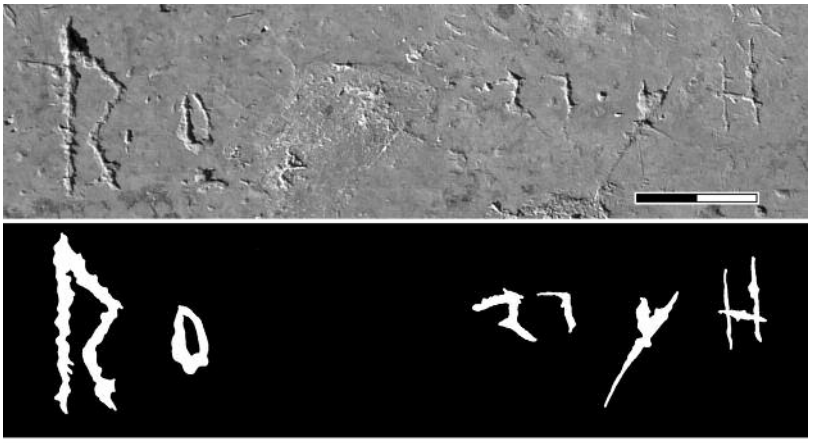

1

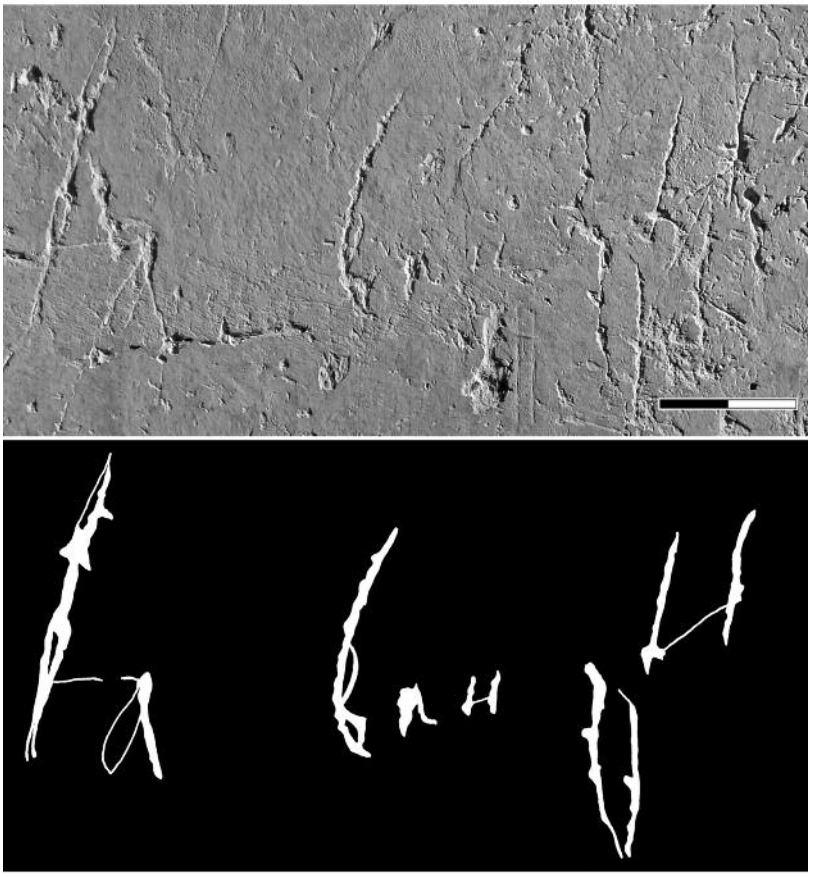

2

Таблиця CCXLVI
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7480; **2** – № 7481

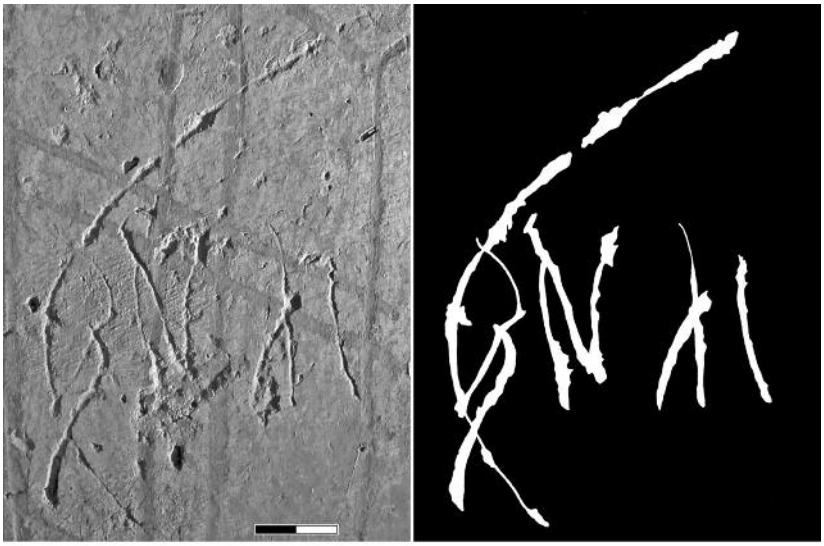

1

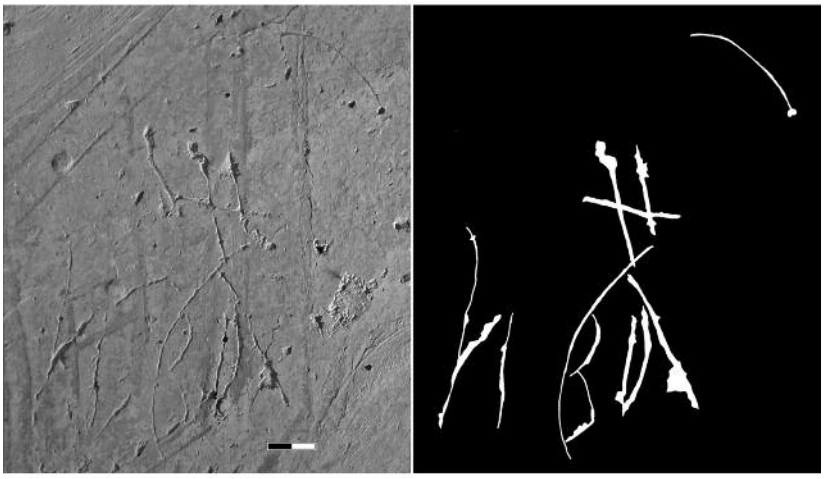

2

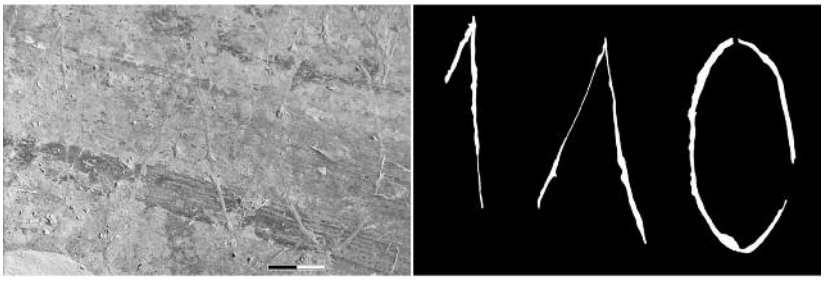

3

Таблиця CCXLVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7482; **2** – № 7483; **3** – № 7486

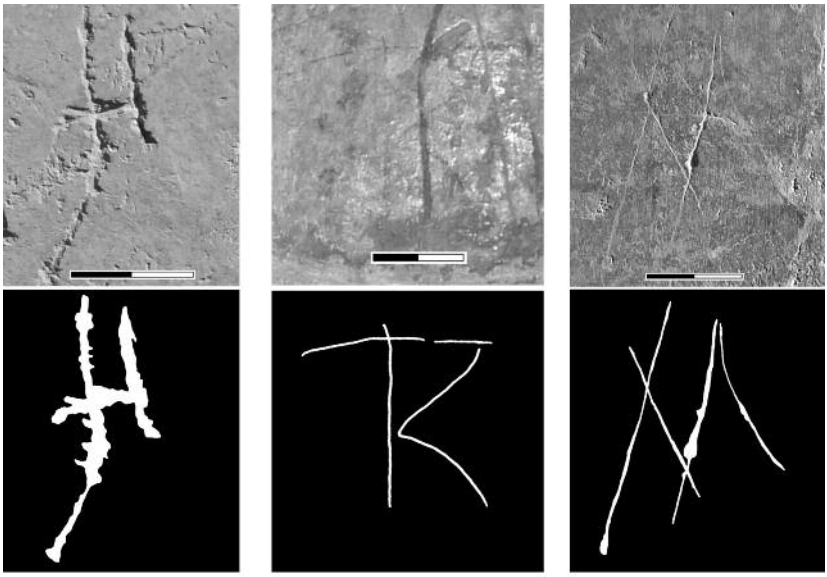

1 2 3

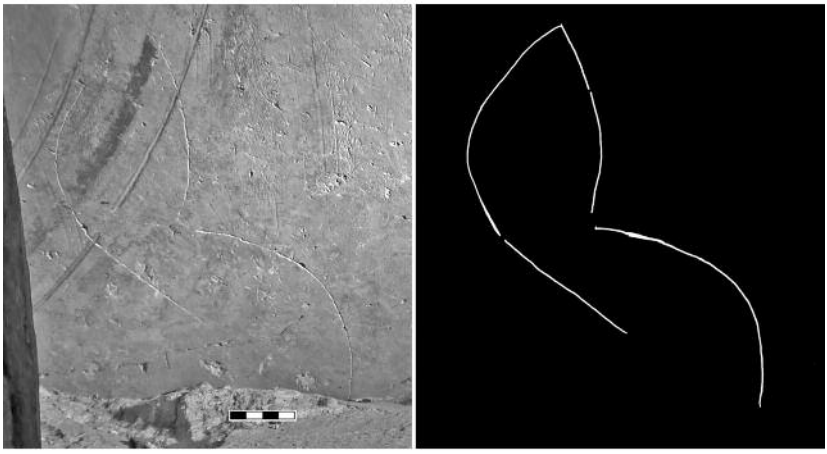

4

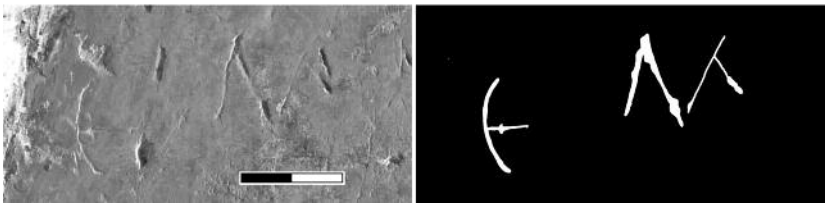

5

Таблиця CCXLVIII

Фотографії та прорисовки: **1** – графіті № 7484; **2** – дипінті № 7487; **3** – графіті № 7489; **4** – графіті № 7488; **5** – графіті № 7490

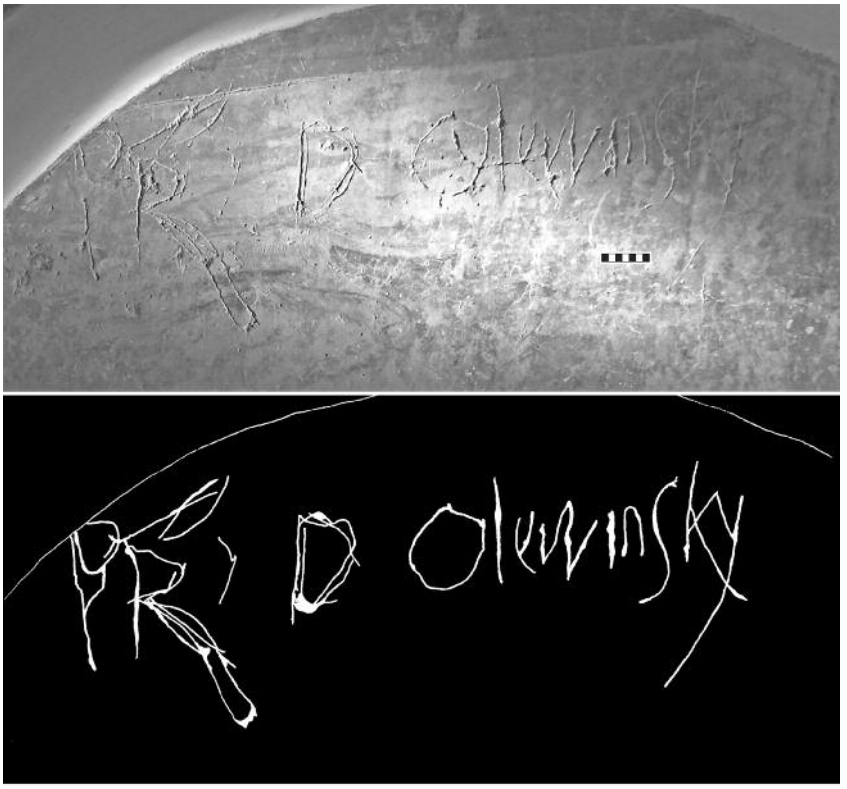

1

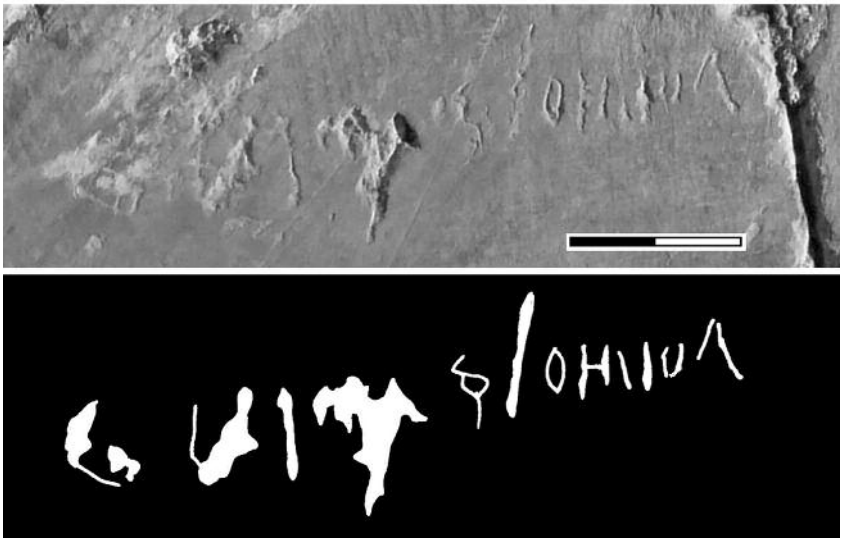

2

Таблиця CCXLIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 458; **2** – № 7491

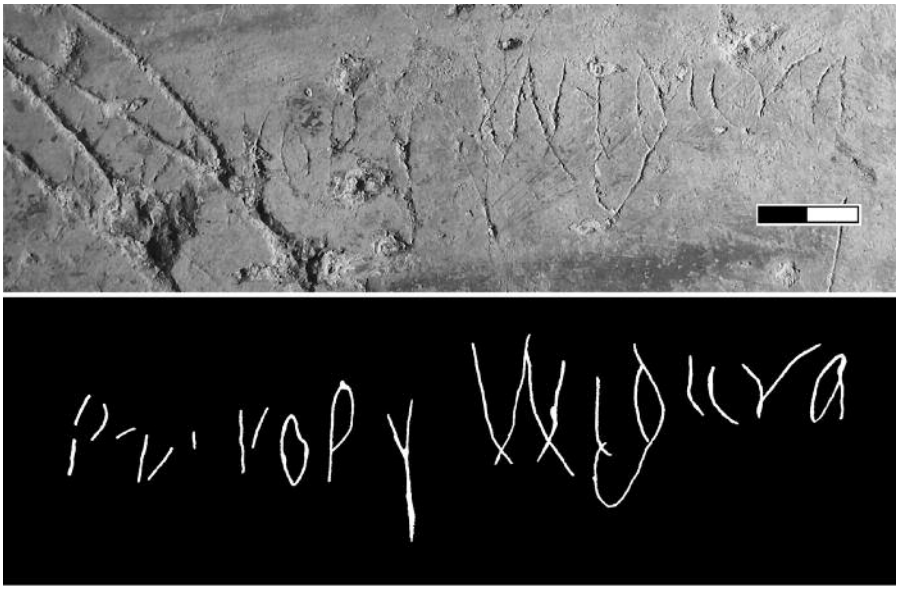

1

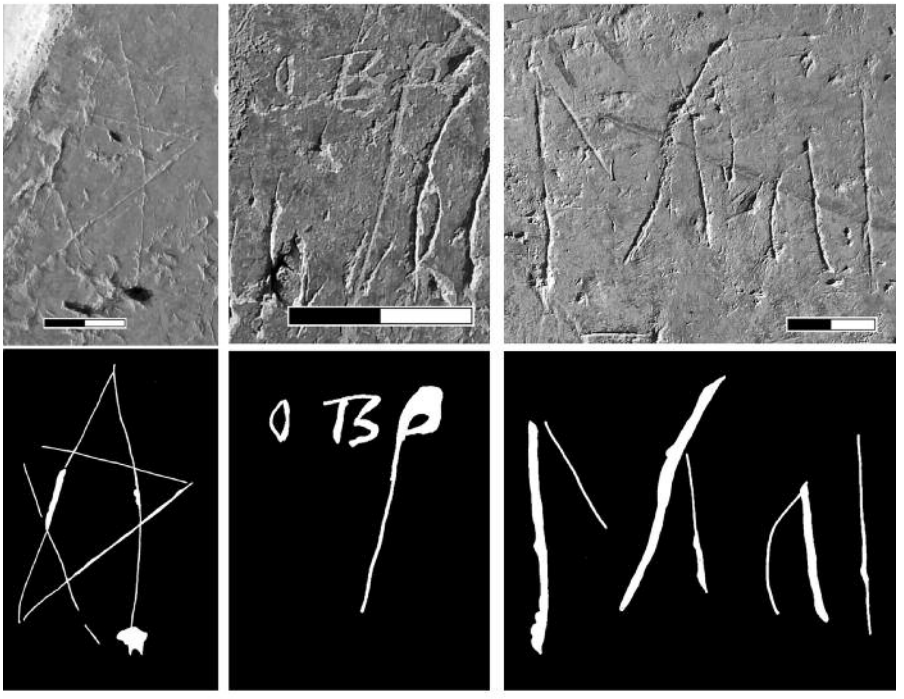

2 3 4

Таблиця CCL

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 459; **2** – № 7492; **3** – № 7493; **4** – № 7494

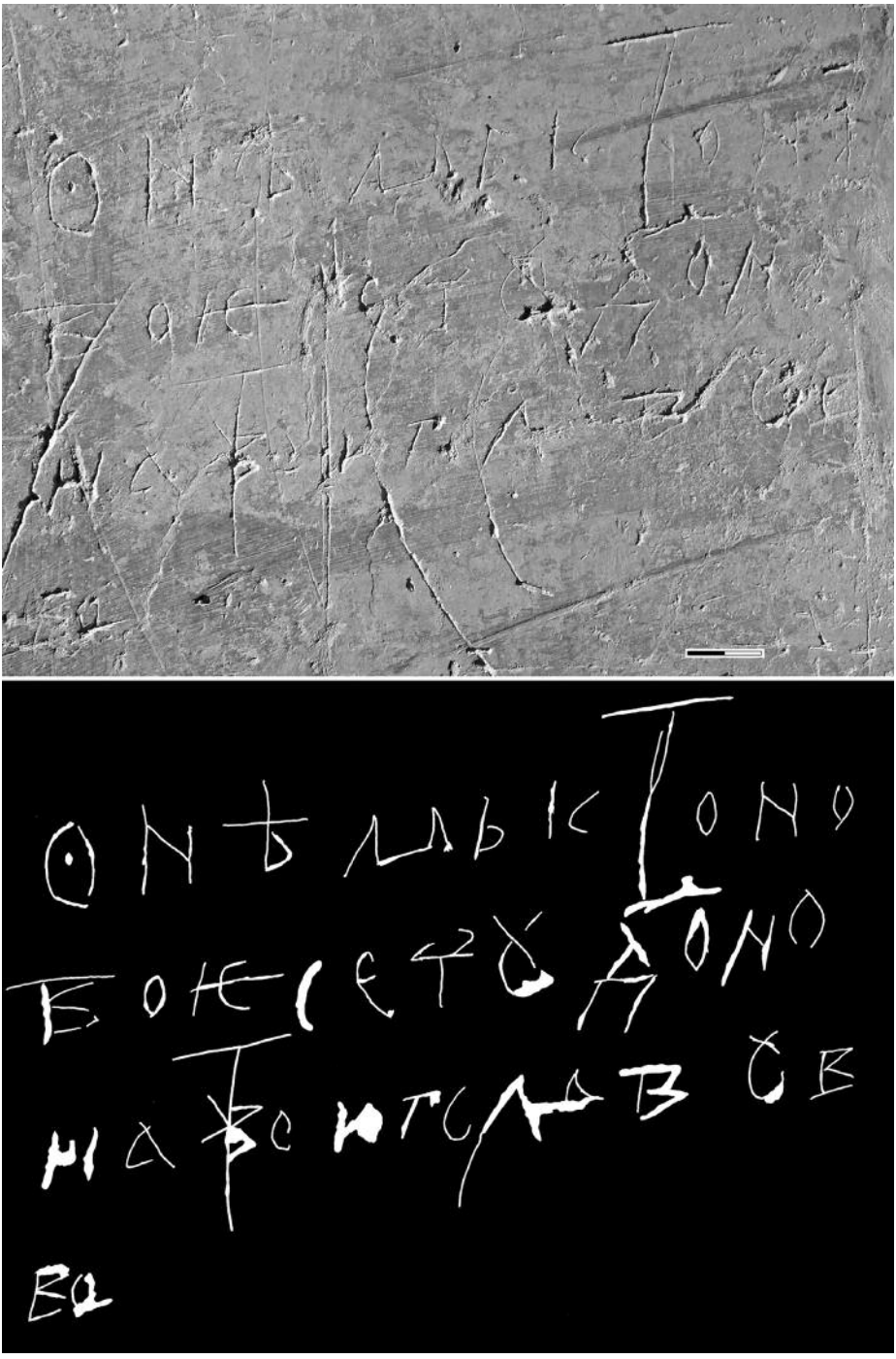

Таблиця CCLI
Фотографія та прорисовка графіті № 310

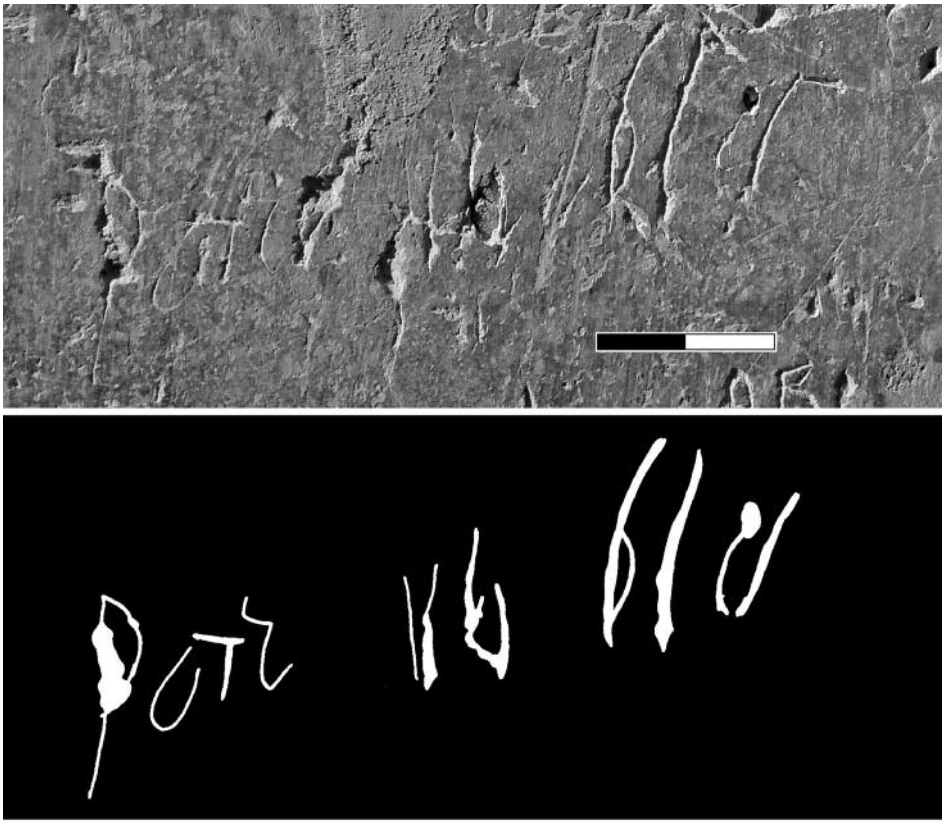

1

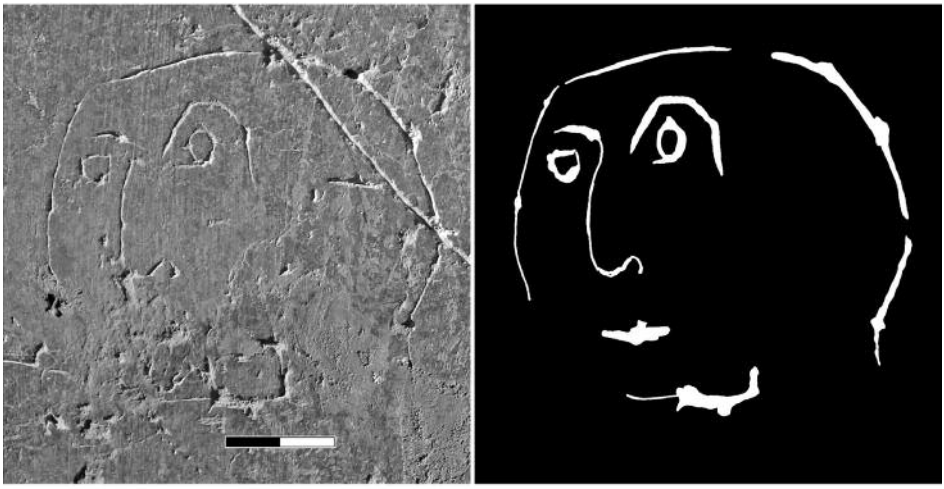

2

Таблиця CCLII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7495; **2** – № 7496

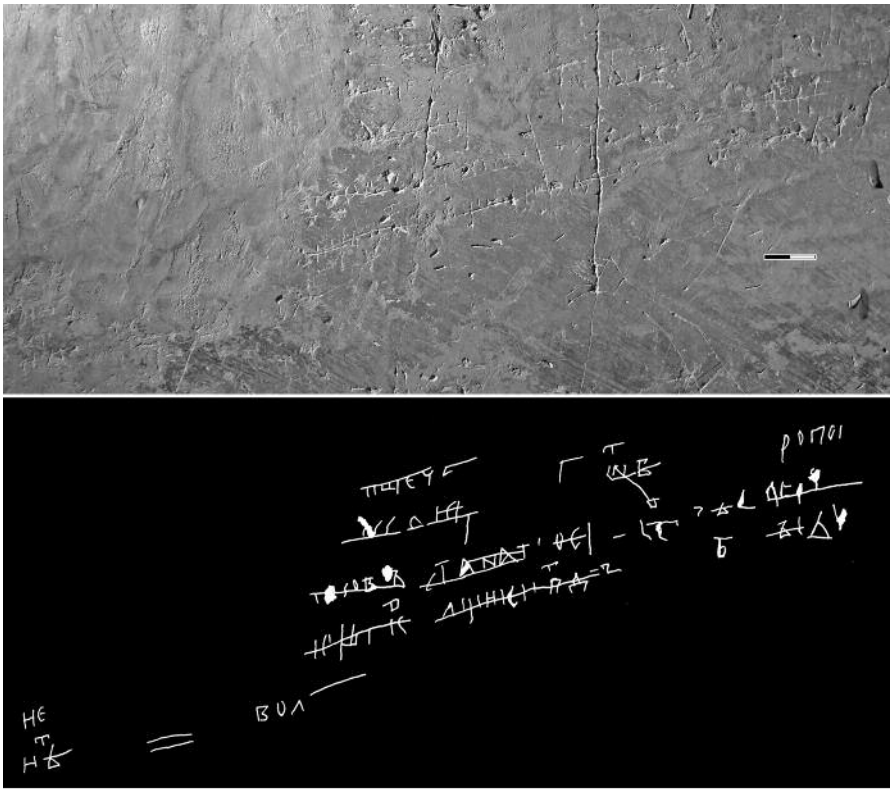

1

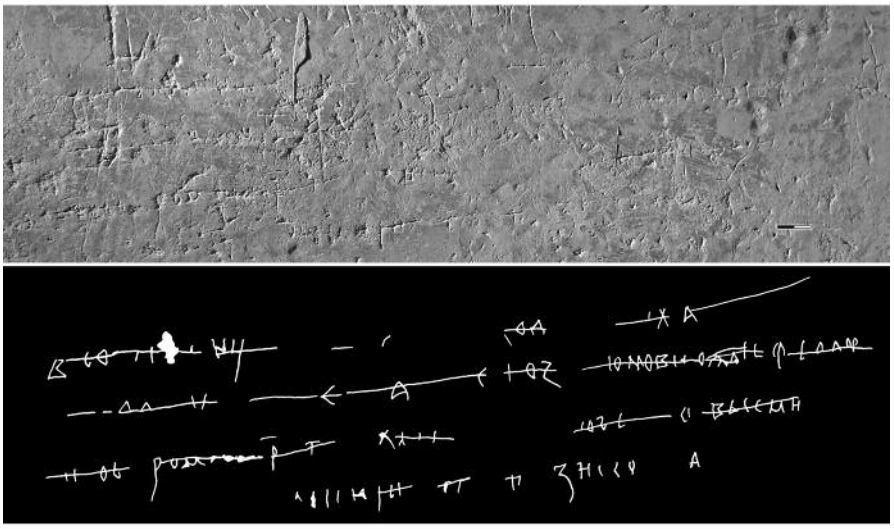

2

Таблиця CCLIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7497; **2** – № 7498

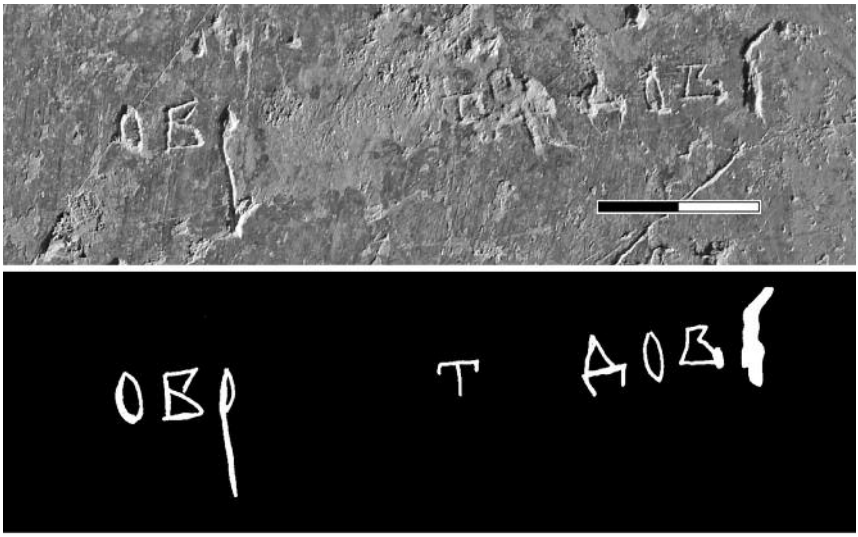

1

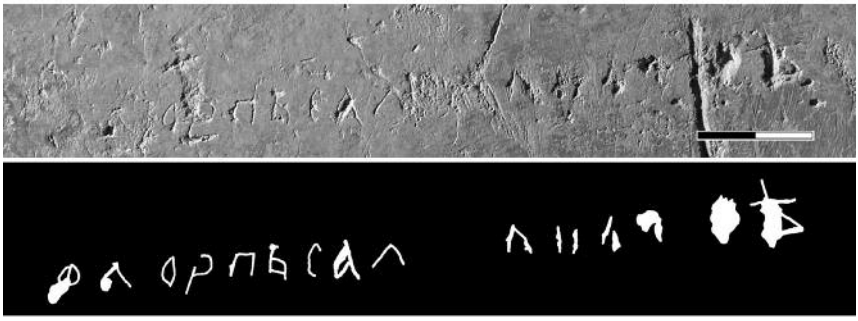

2

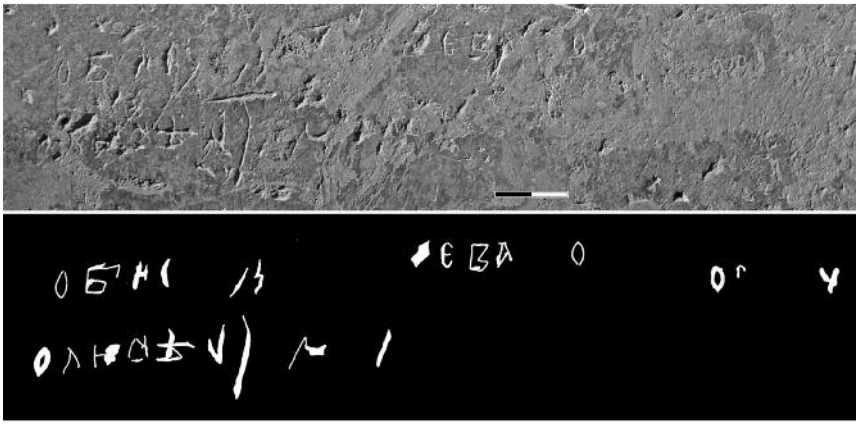

3

Таблиця CCLIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7499; **2** – № 7500; **3** – № 7501

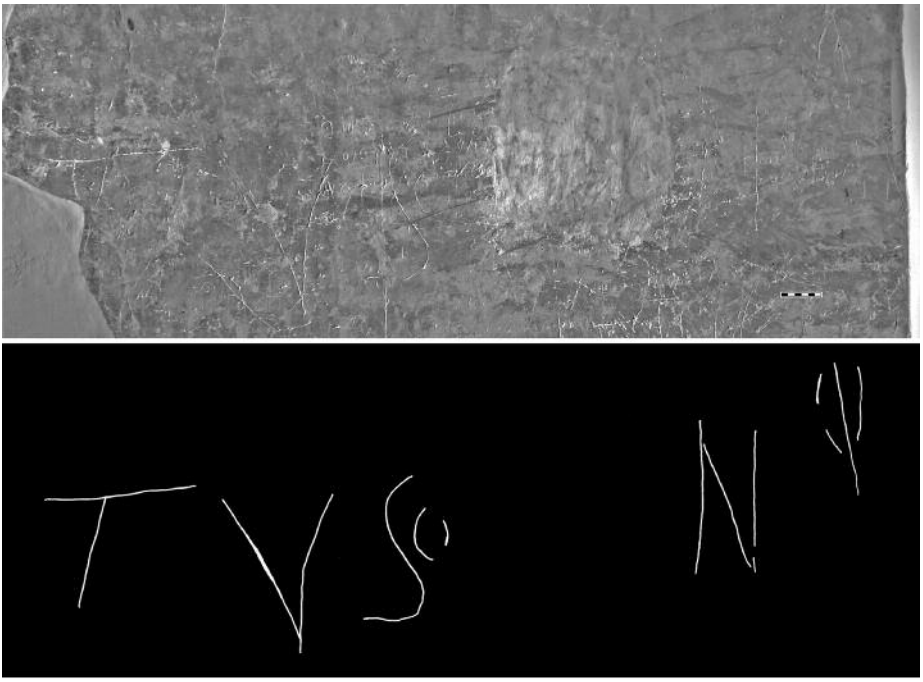

1

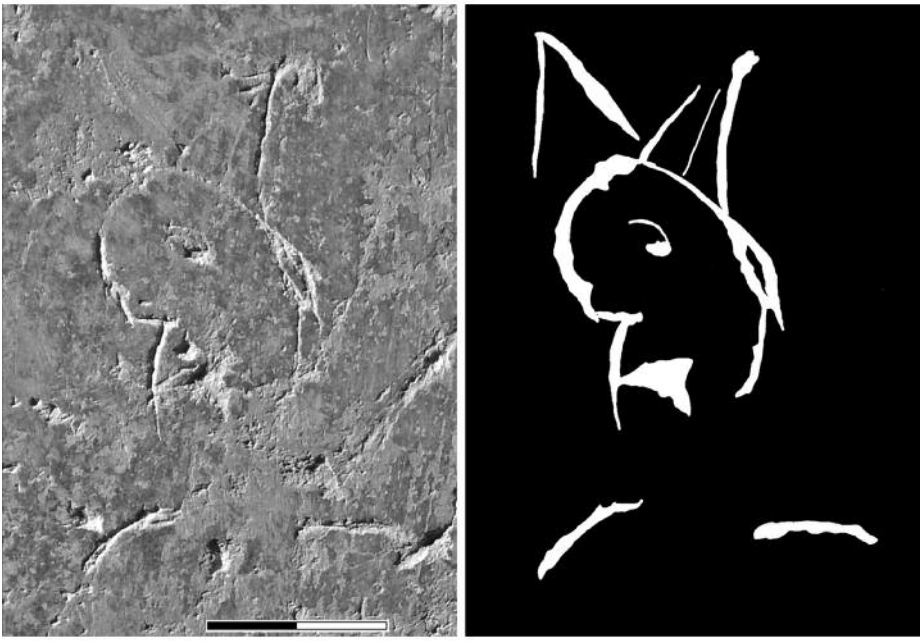

2

Таблиця CCLV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7502; **2** – № 7503

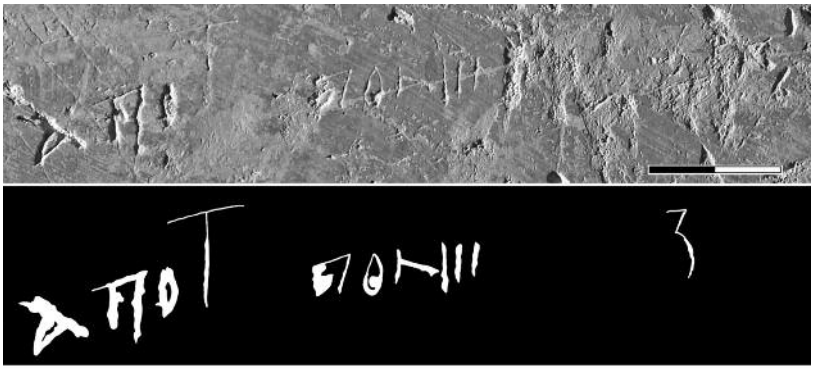

1

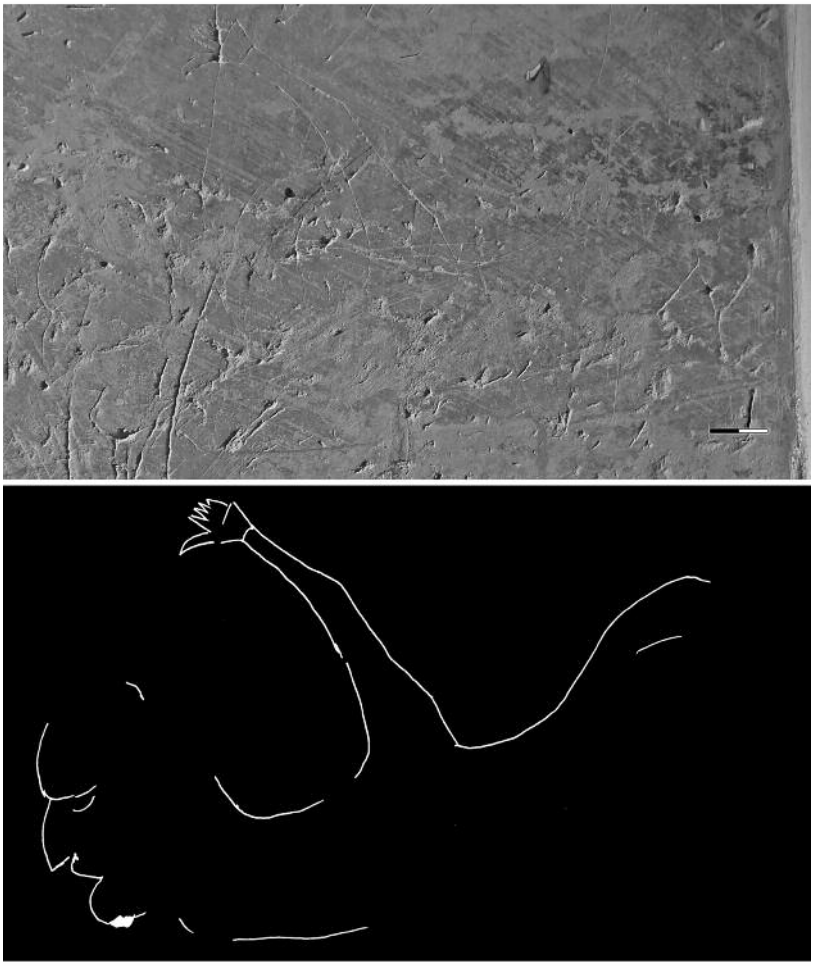

2

Таблиця CCLVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7504; **2** – № 7505

1

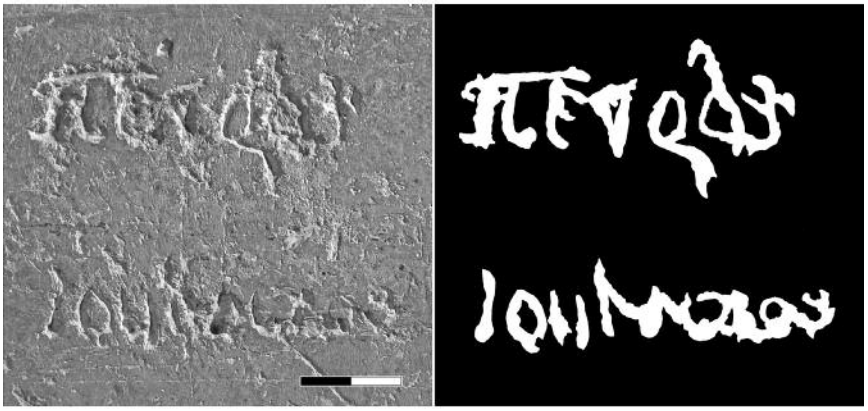

2

Таблиця CCLVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7506; **2** – № 7507

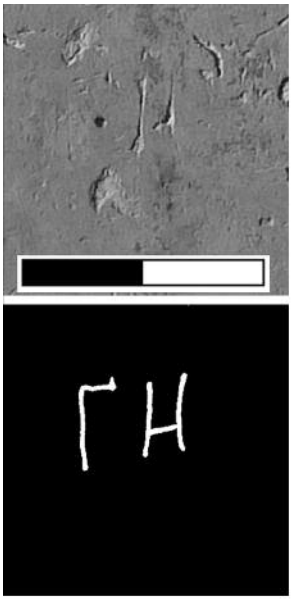

1

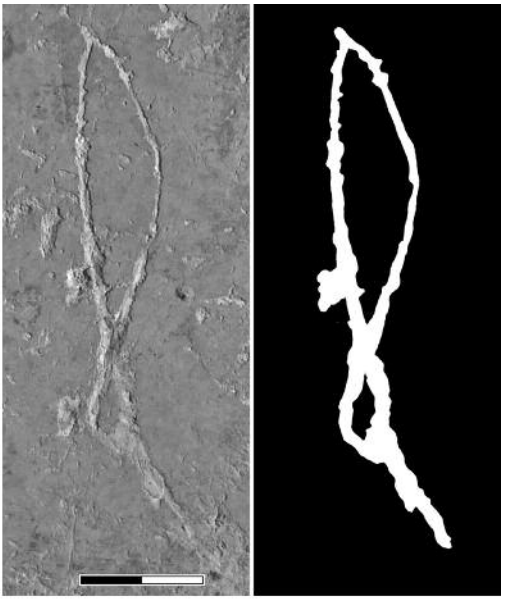

2

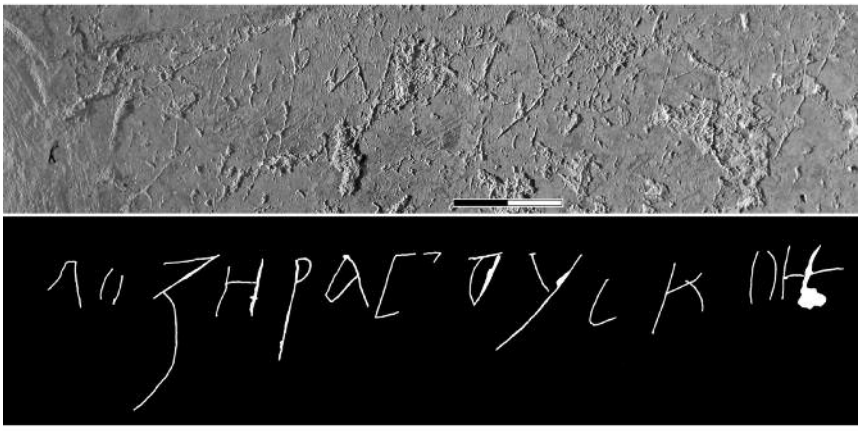

3

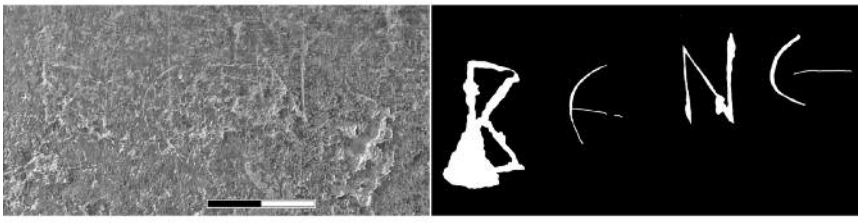

4

Таблиця CCLVIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7508; **2** – № 7509; **3** – № 7510; **4** – № 7511

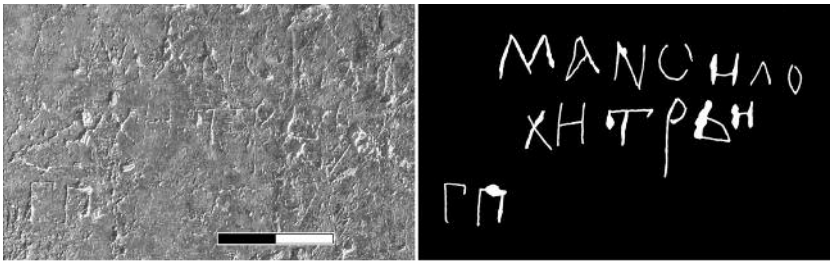

1

2

3

Таблиця CCLIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7512; **2** – № 7513; **3** – № 7514

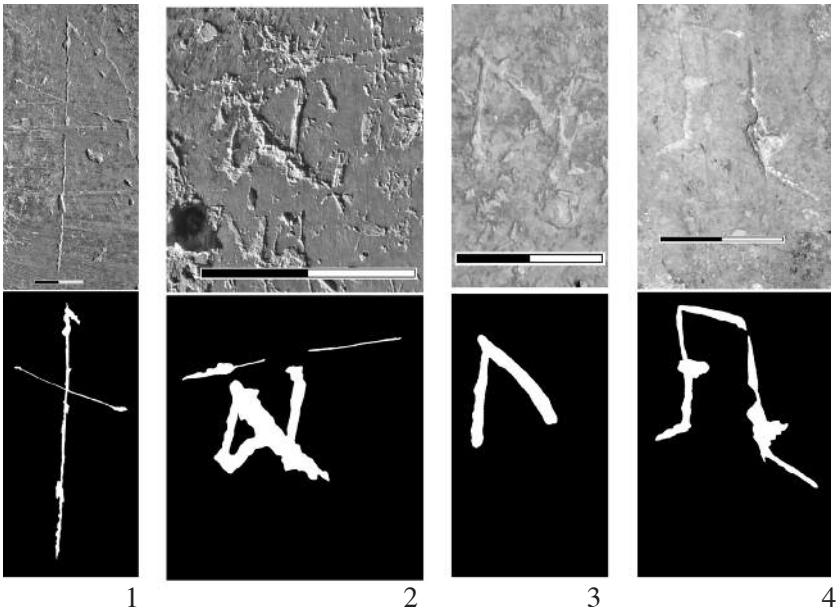

1 2 3 4

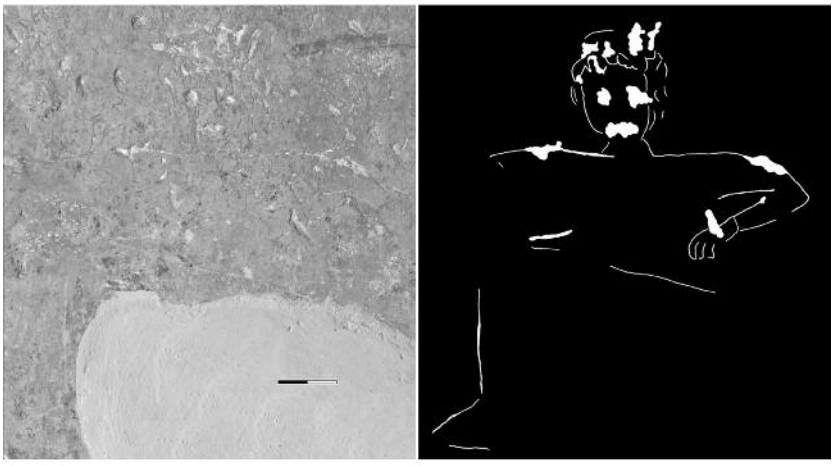

5

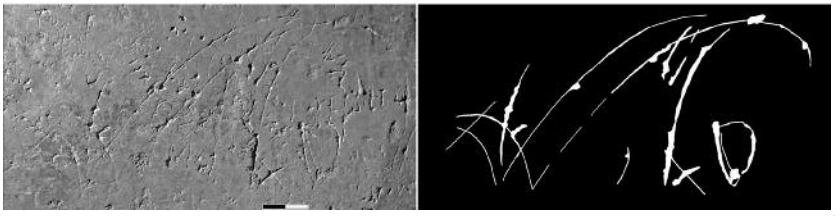

6

Таблиця CCLX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7515; **2** – № 7516; **3** – № 7517; **4** – № 7518; **5** – № 7519; **6** – № 7520

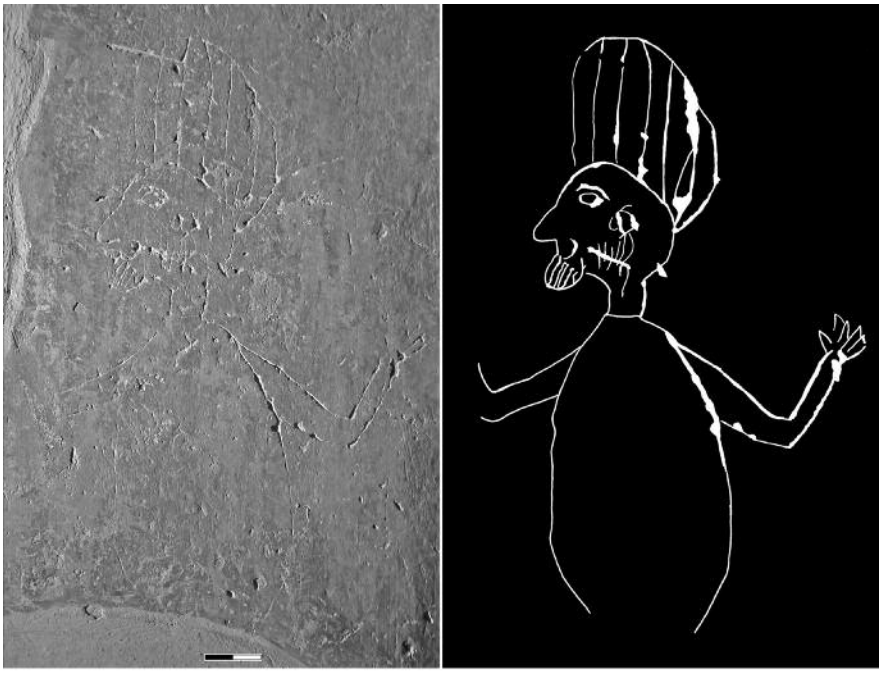

1

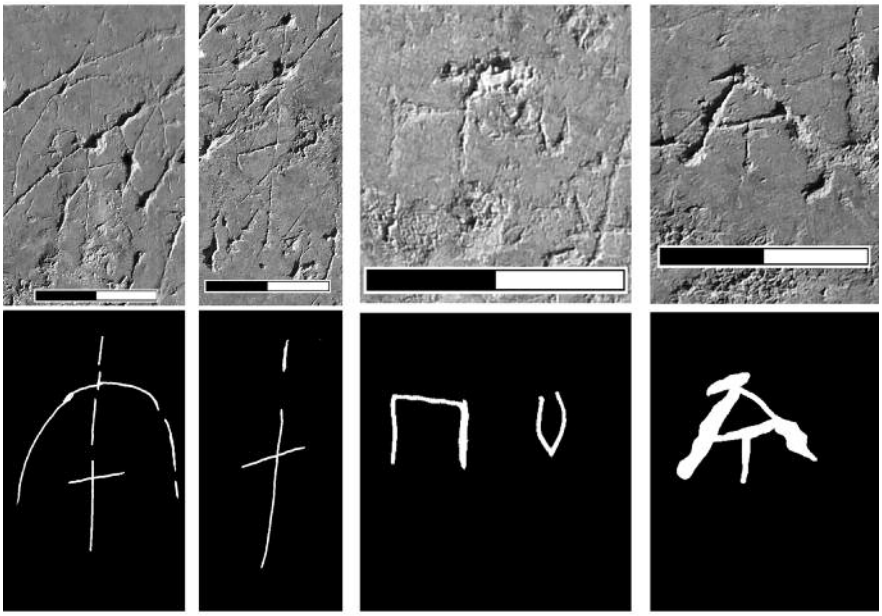

2 3 4 5

Таблиця CCLXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 93; **2** – № 7521; **3** – № 7522; **4** – № 7523; **5** – № 7524

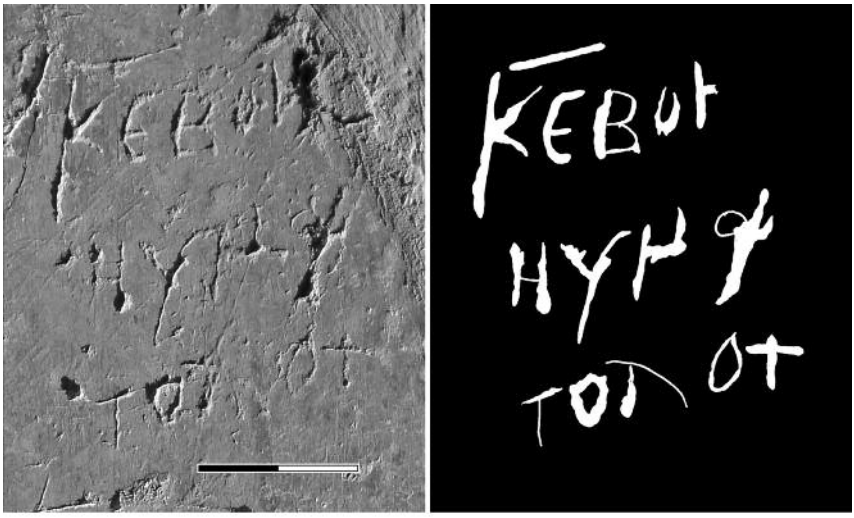

1

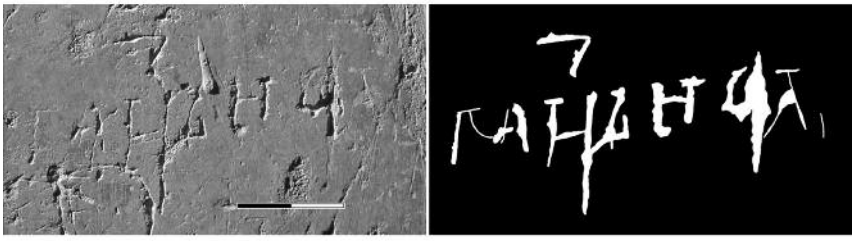

2

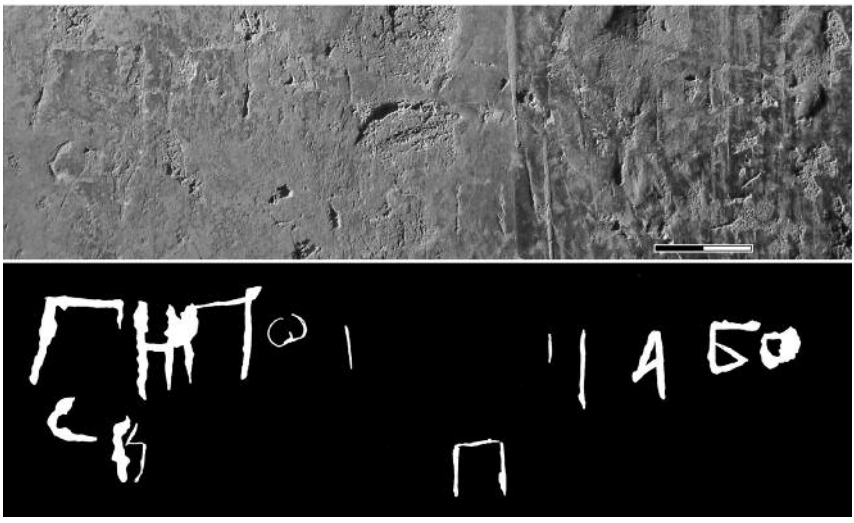

3

Таблиця CCLXII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7525; **2** – № 7526; **3** – № 7527

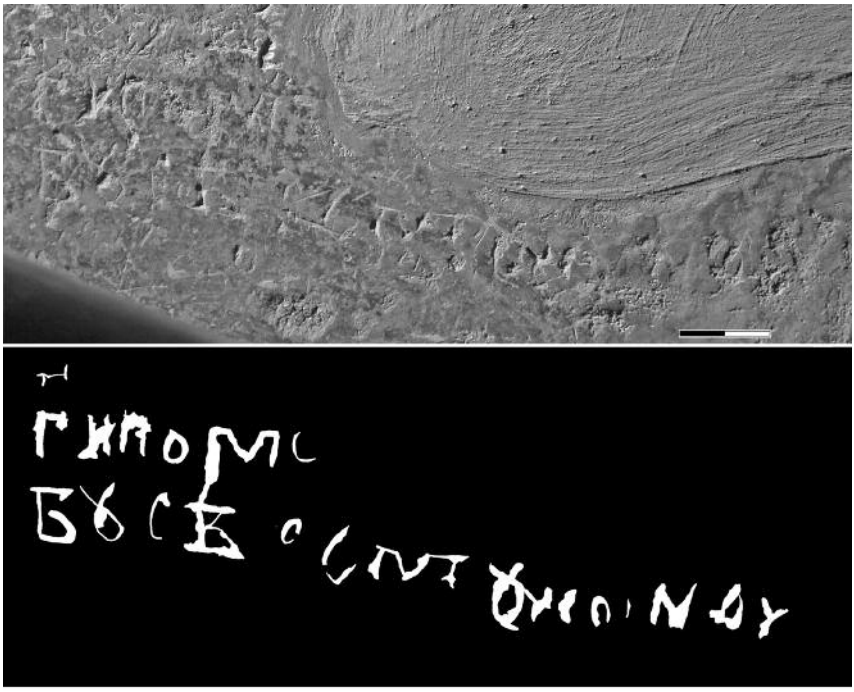

1

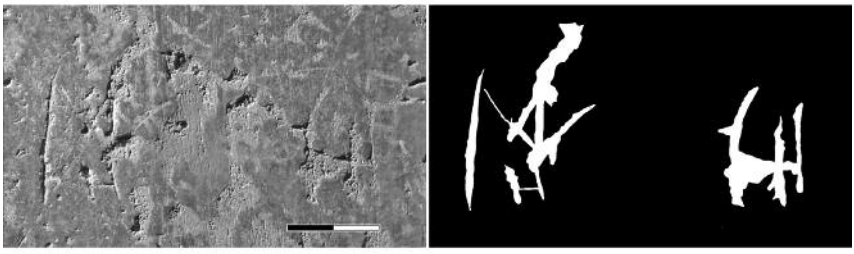

2

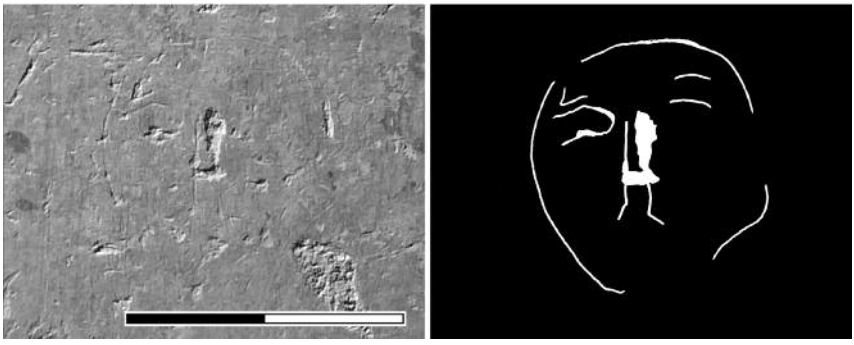

3

Таблиця CCLXIII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7528; **2** – № 7529; **3** – № 7530

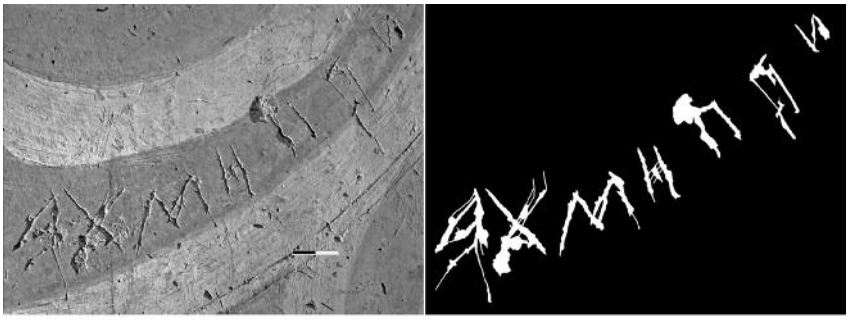

1

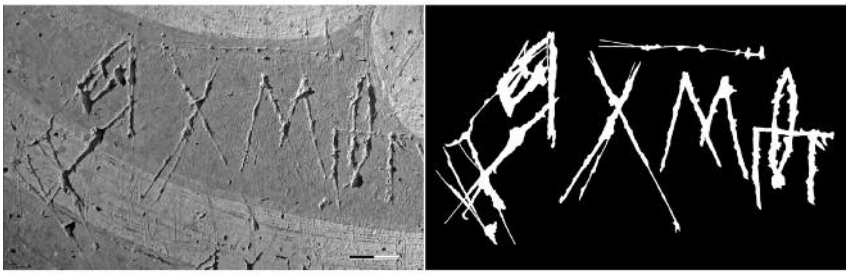

2

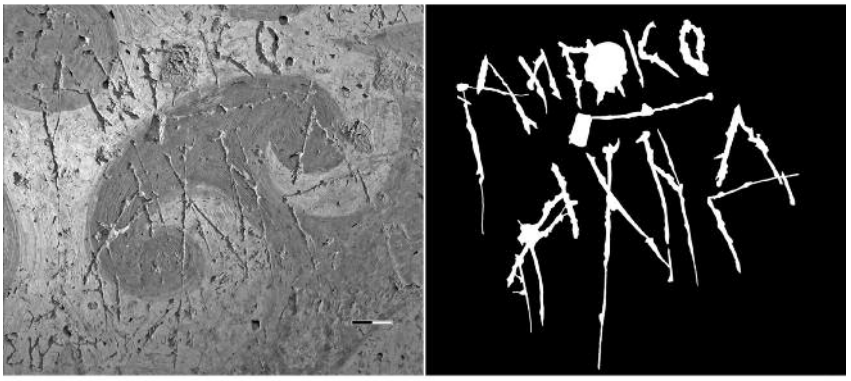

3

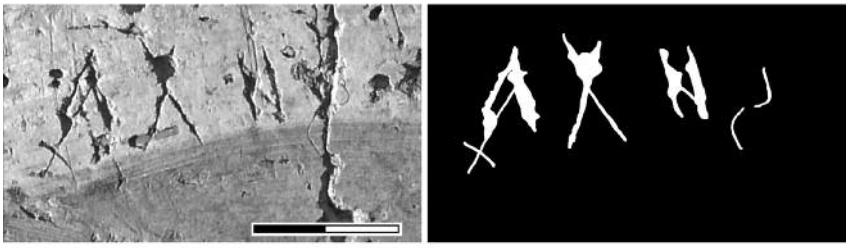

4

Таблиця CCLXIV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7531; **2** – № 7532; **3** – № 7533; **4** – № 7534

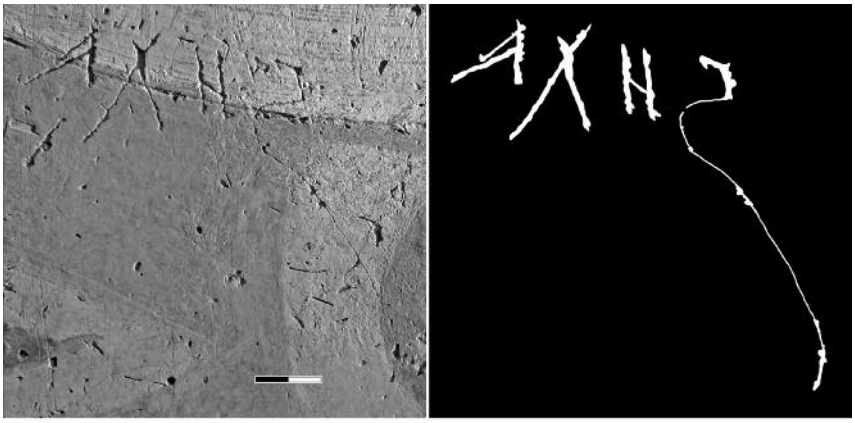

1

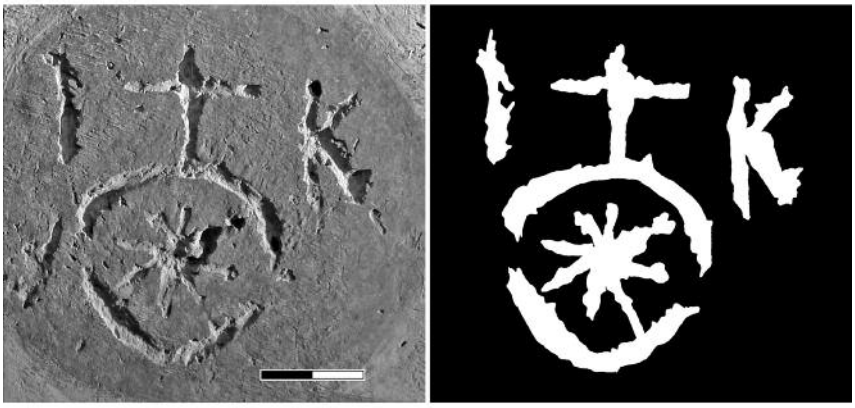

2

3

Таблиця CCLXV

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7535; **2** – № 7536; **3** – № 7537

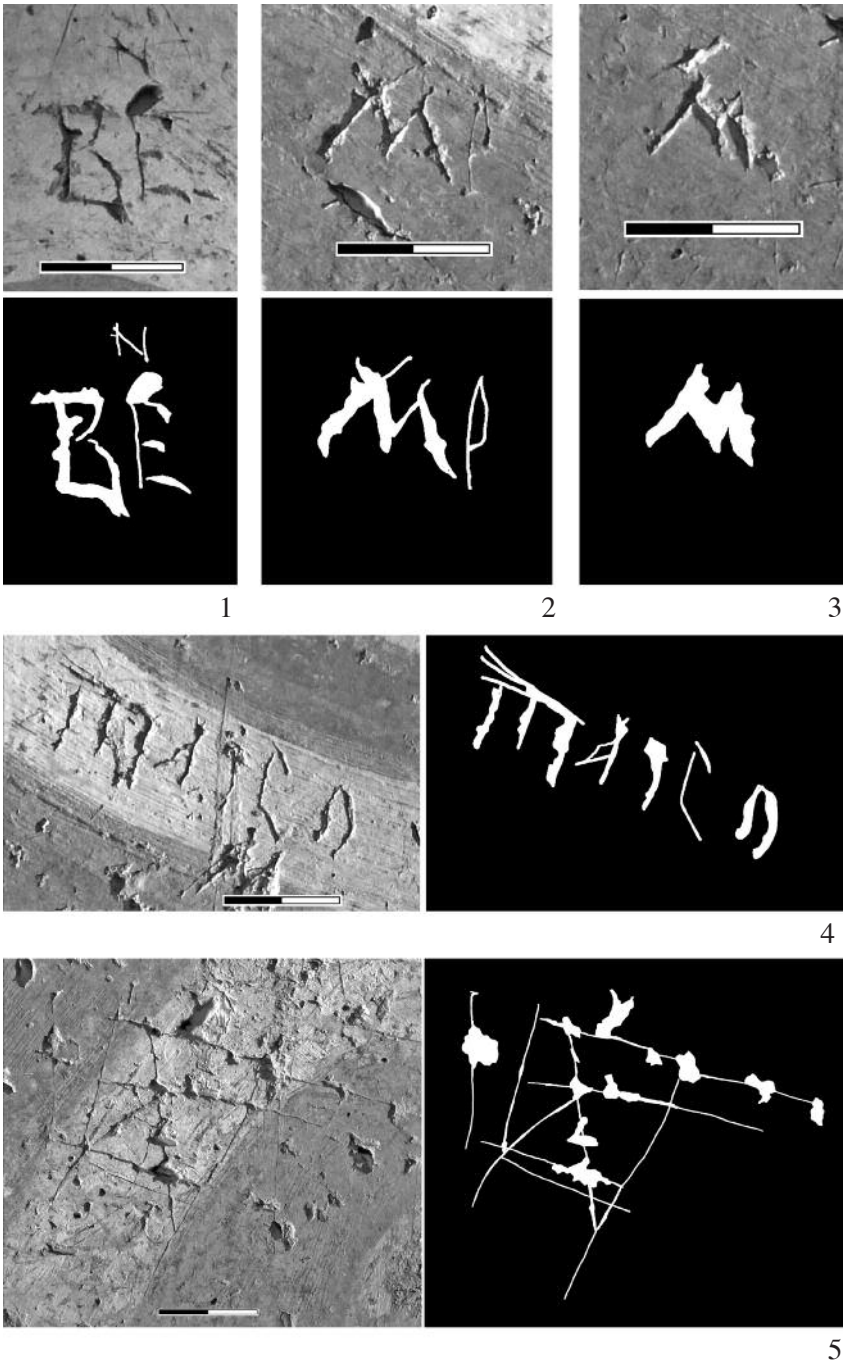

Таблиця CCLXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7538; **2** – № 7539; **3** – № 7540; **4** – № 7541; **5** – № 7542

1

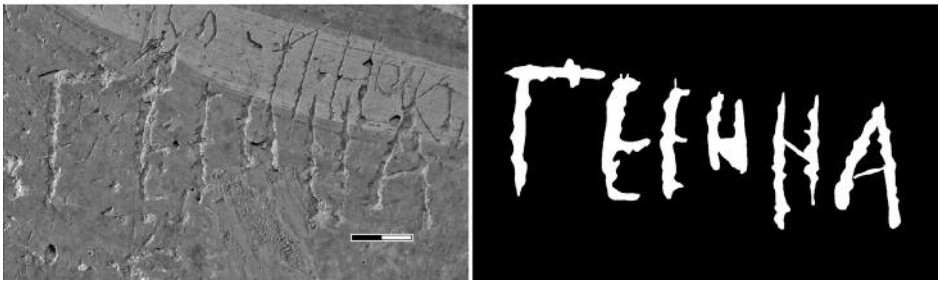

2

Таблиця CCLXVII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7543; **2** – № 7544

1

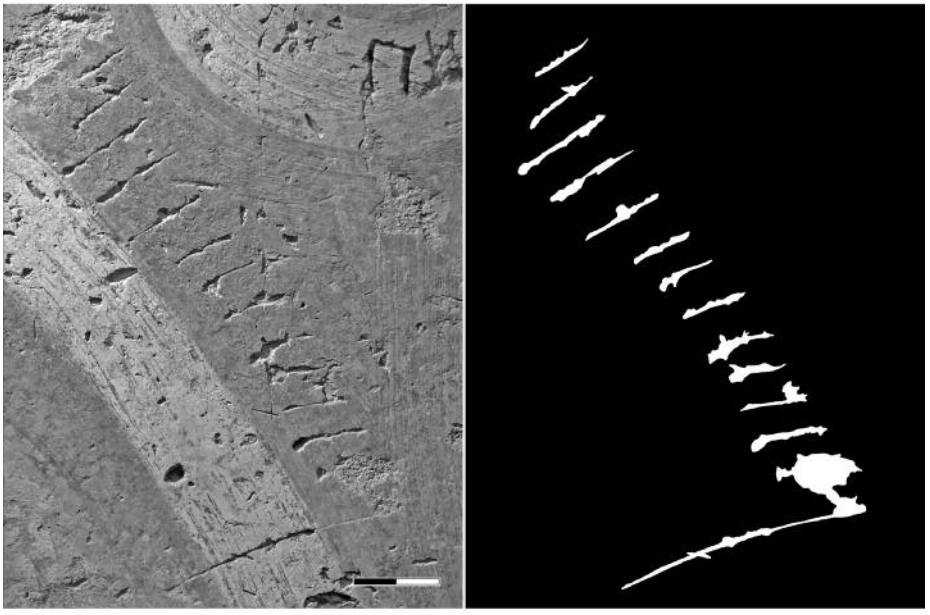

2

Таблиця CCLXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7545; **2** – № 7546

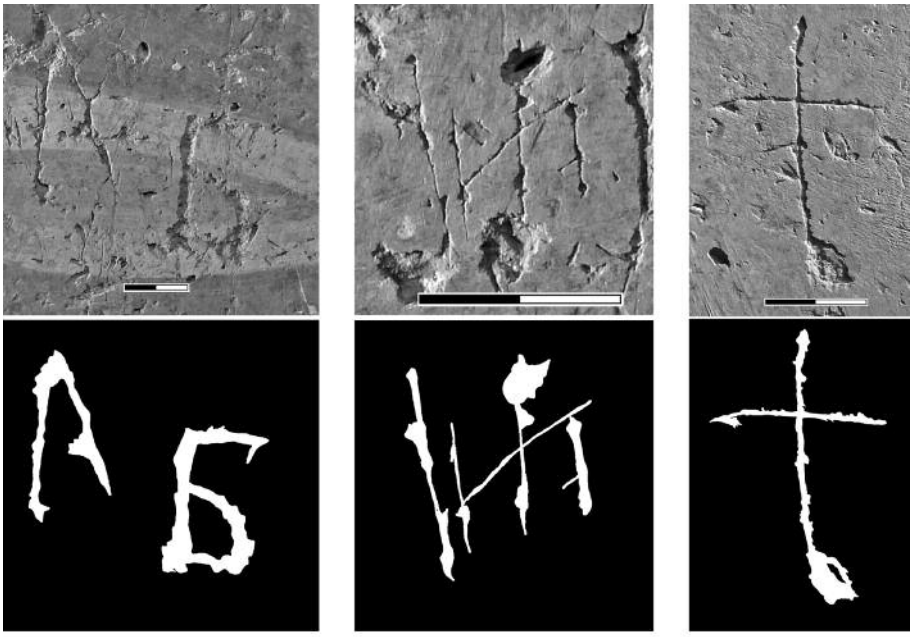

1 2 3

4

Таблиця CCLXIX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7547; **2** – № 7548; **3** – № 7549; **4** – № 7550

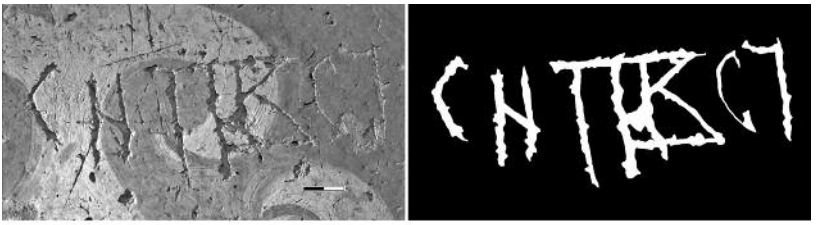

1

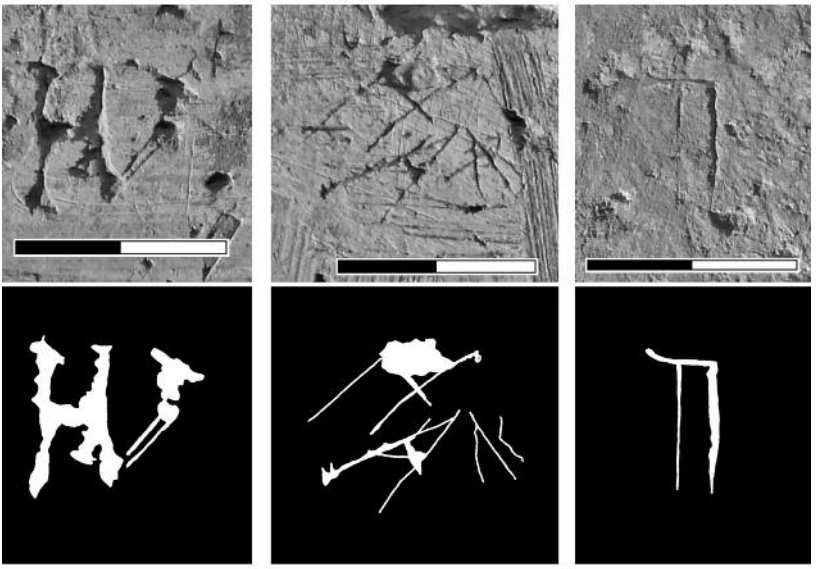

2 3 4

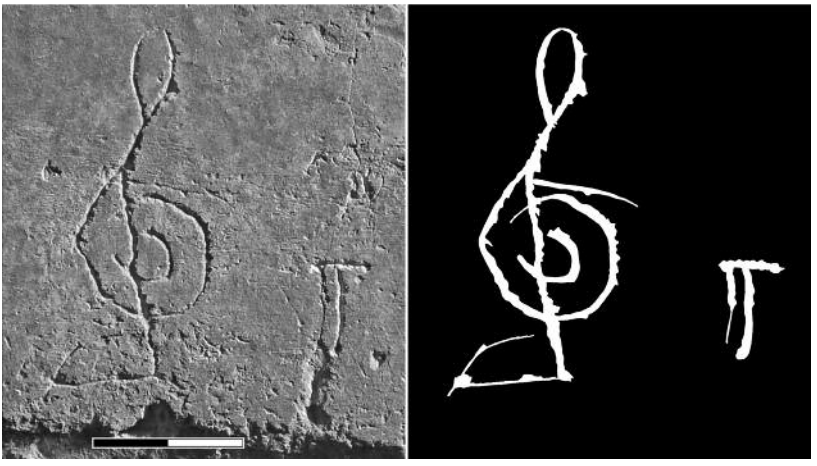

5

Таблиця CCLXX

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7551; **2** – № 7552; **3** – № 7553; **4** – № 7554; **5** – № 7555

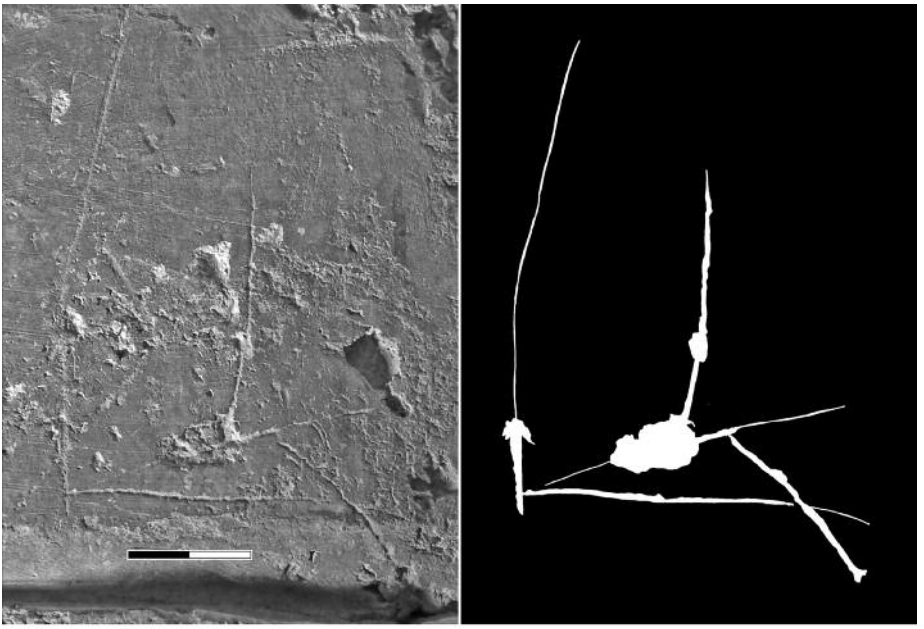

1

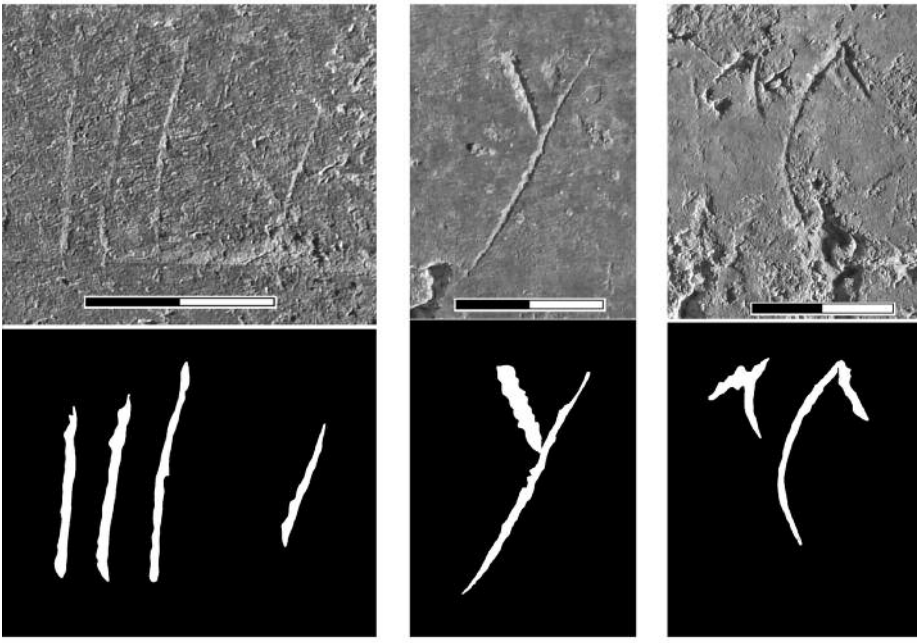

2 3 4

Таблиця CCLXXI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7556; **2** – № 7557; **3** – № 7558; **4** – № 7559

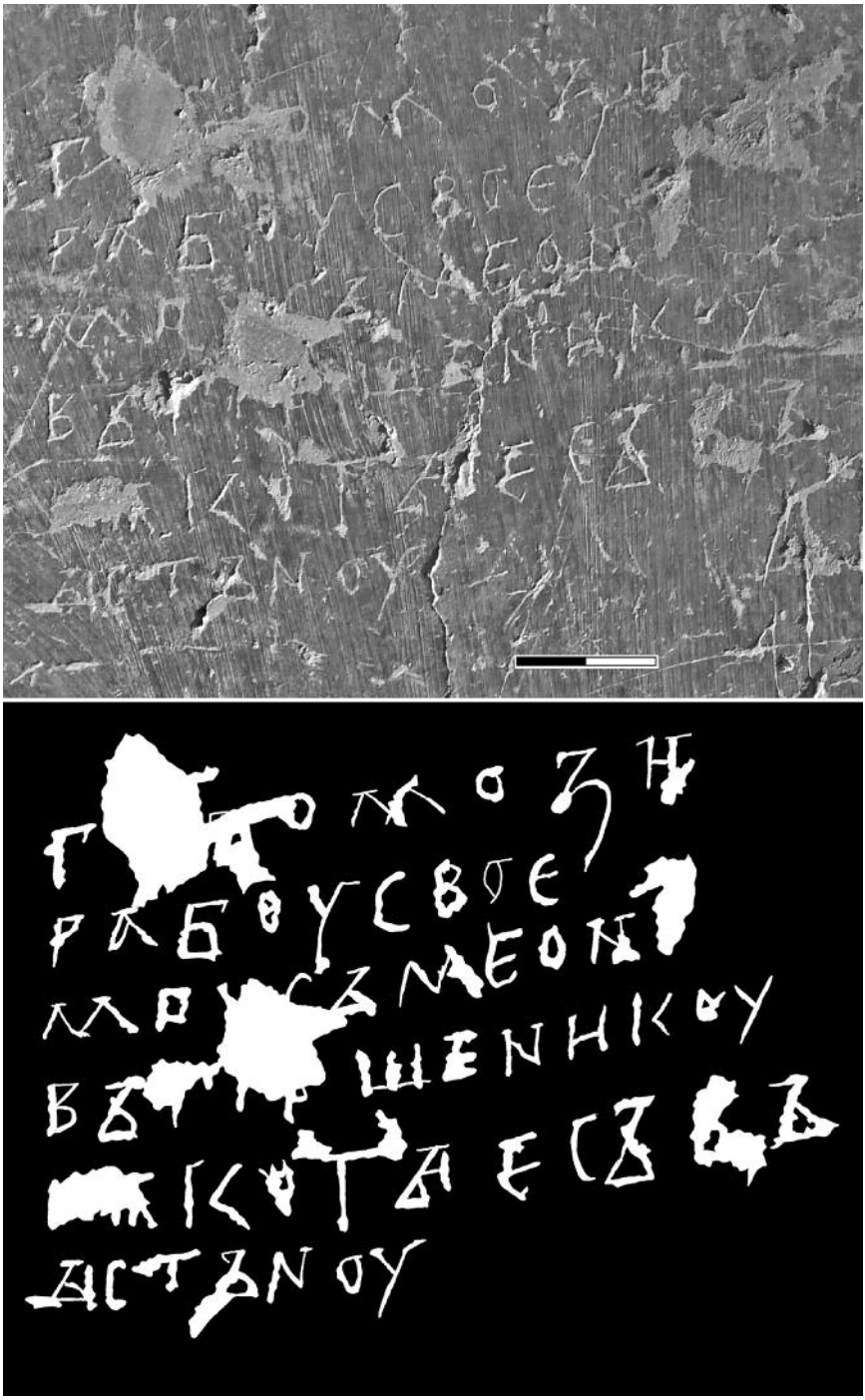

Таблиця CCLXXII
Фотографія та прорисовка графіті № 38

1

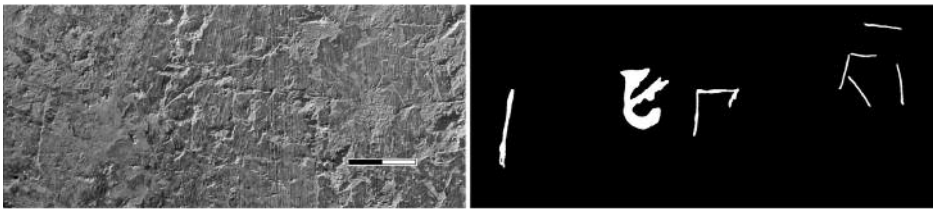

2

Таблиця CCLXXIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 92; **2** – № 7560

Таблиця CCLXXIV
Фотографія та прорисовка графіті № 290

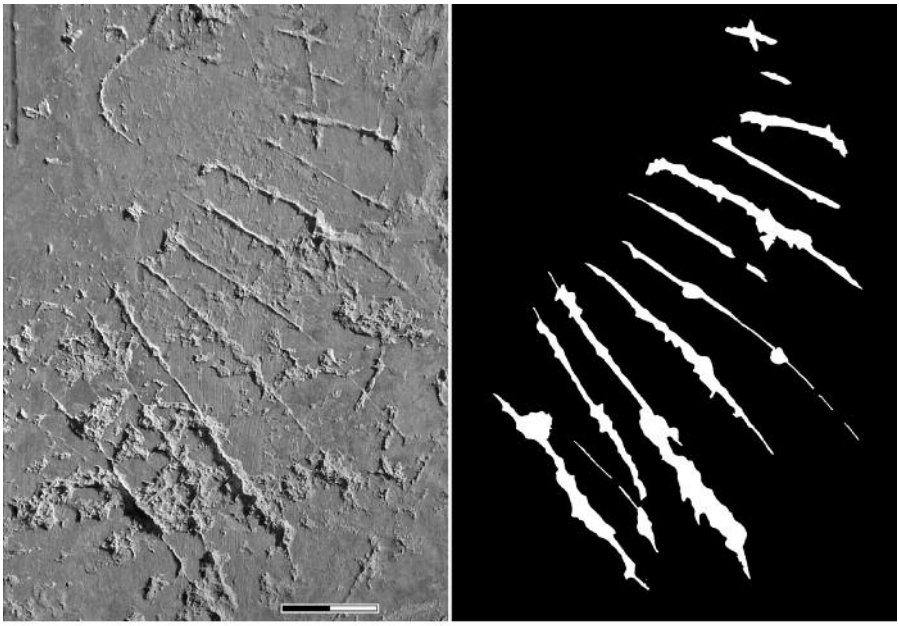

1

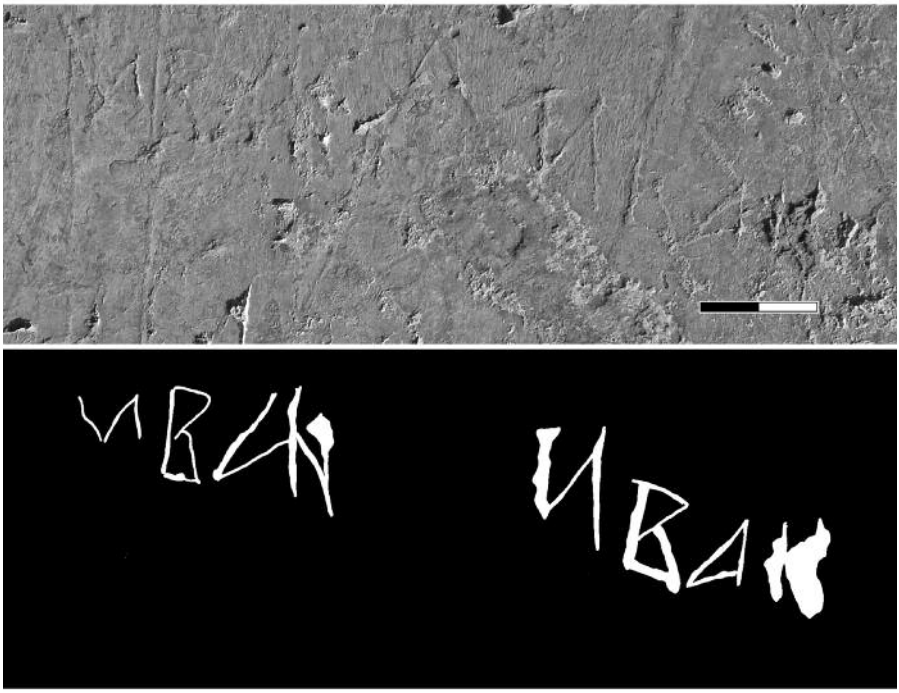

2

Таблиця CCLXXV
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7561; **2** – № 7562

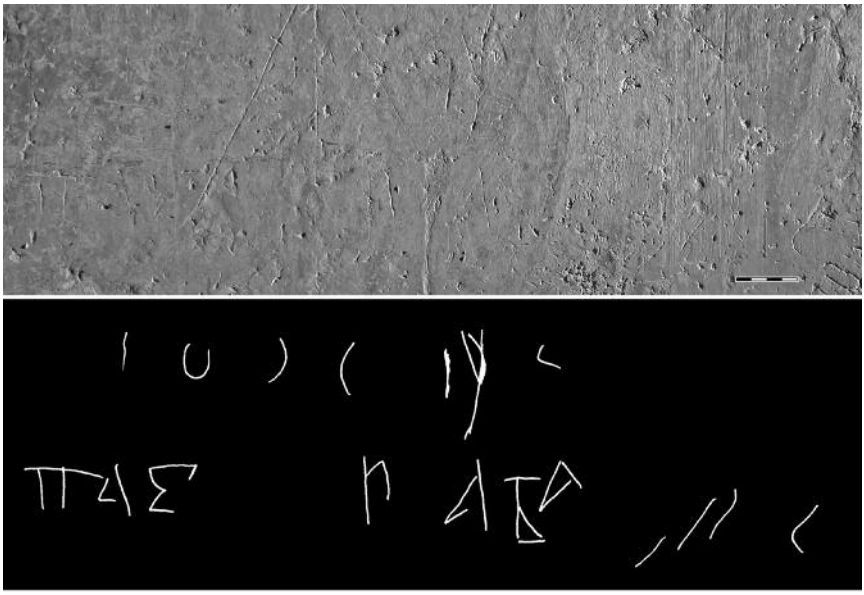

1

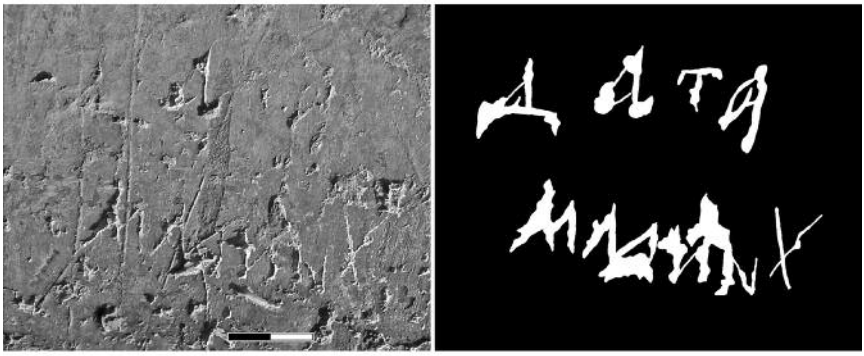

2

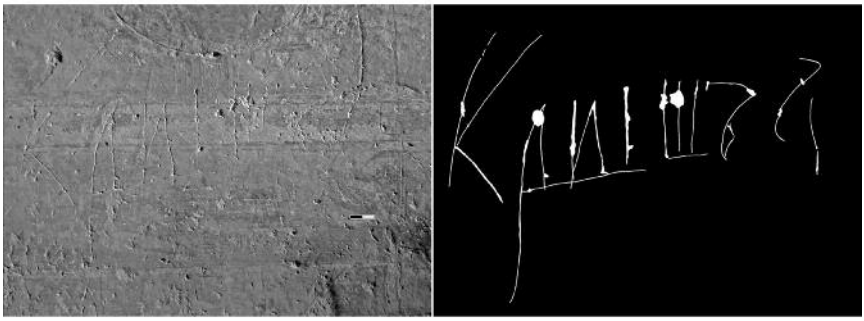

3

Таблиця CCLXXVI

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7563; **2** – № 7564; **3** – № 7565

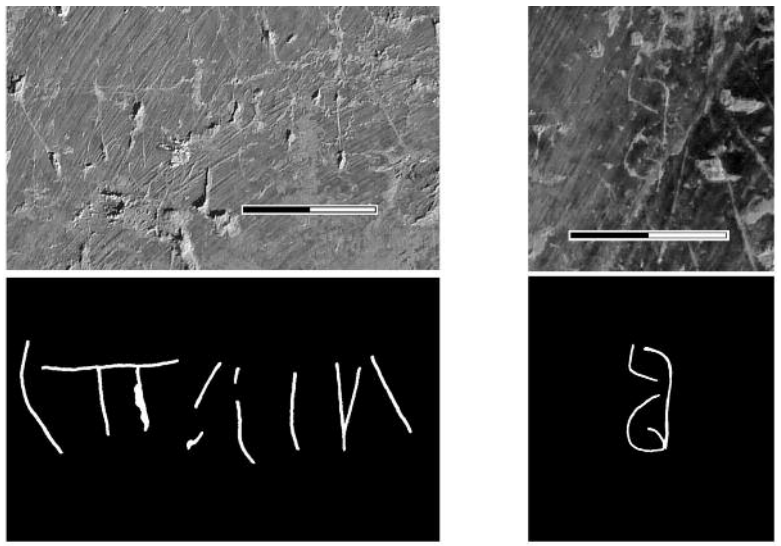

1 2

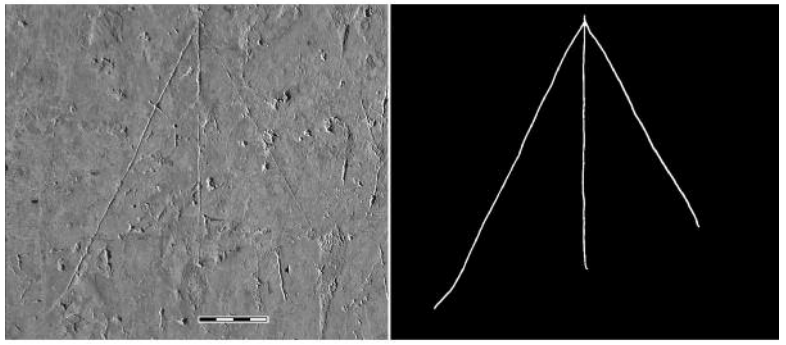

3

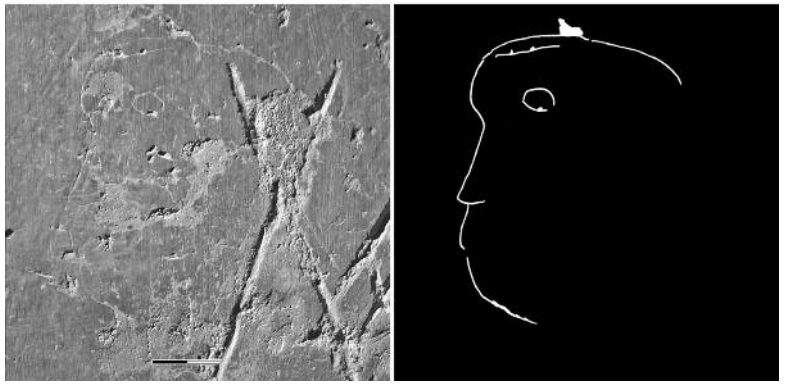

4

Таблиця CCLXXVII

Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7566; **2** – № 7567; **3** – № 7568; **4** – № 7569

1

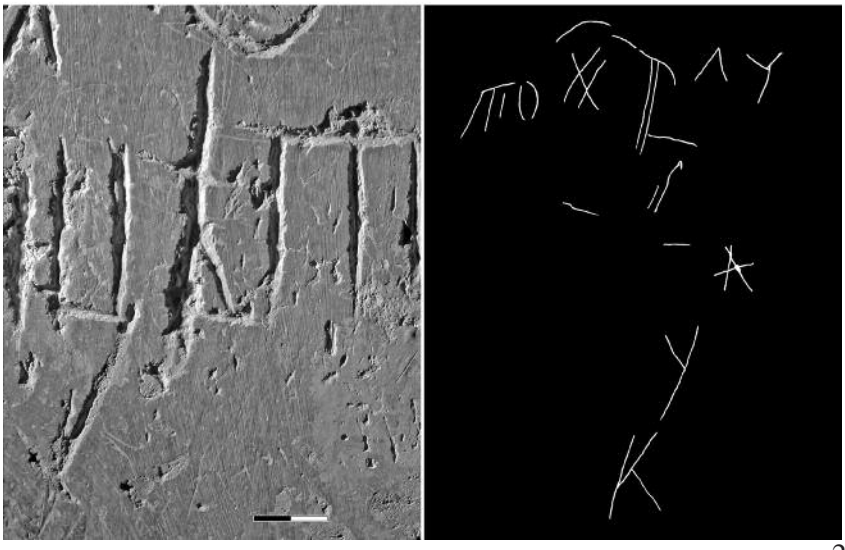

2

Таблиця CCLXXVIII
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7570; **2** – № 7571

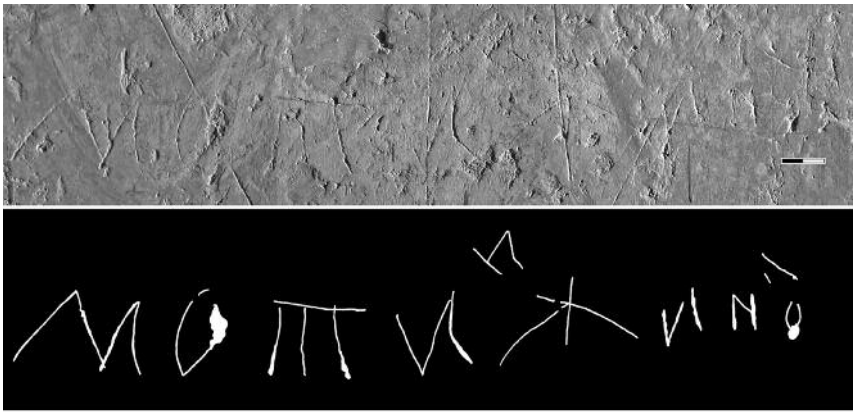

1

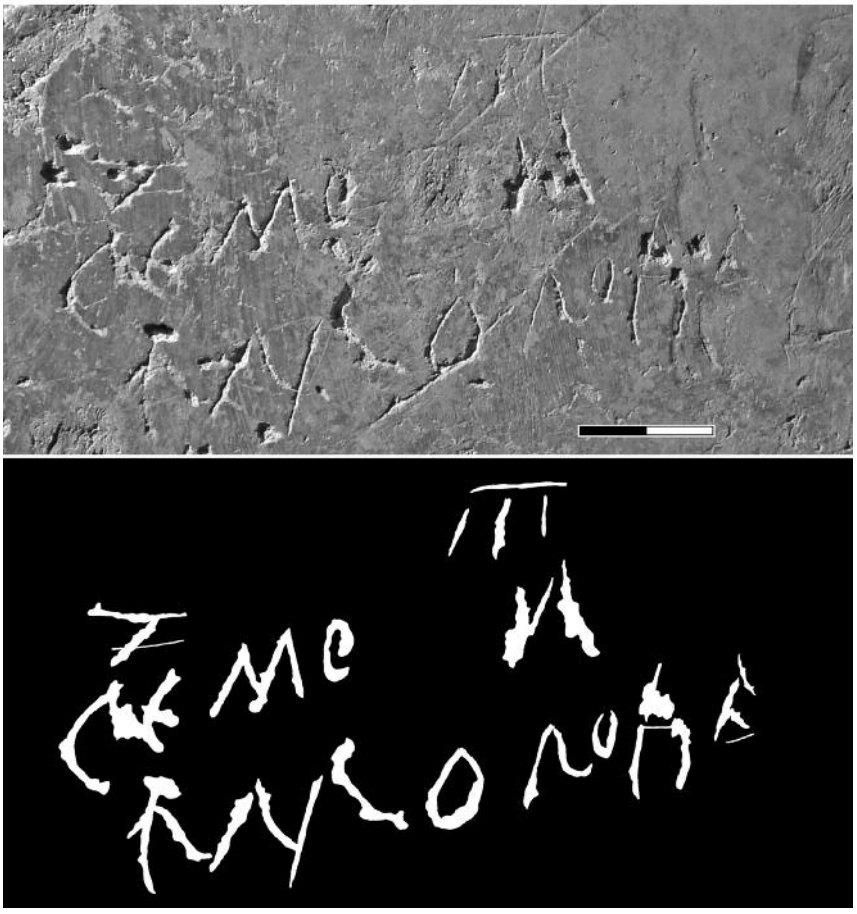

2

Таблиця CCLXXIX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7572; **2** – № 7573

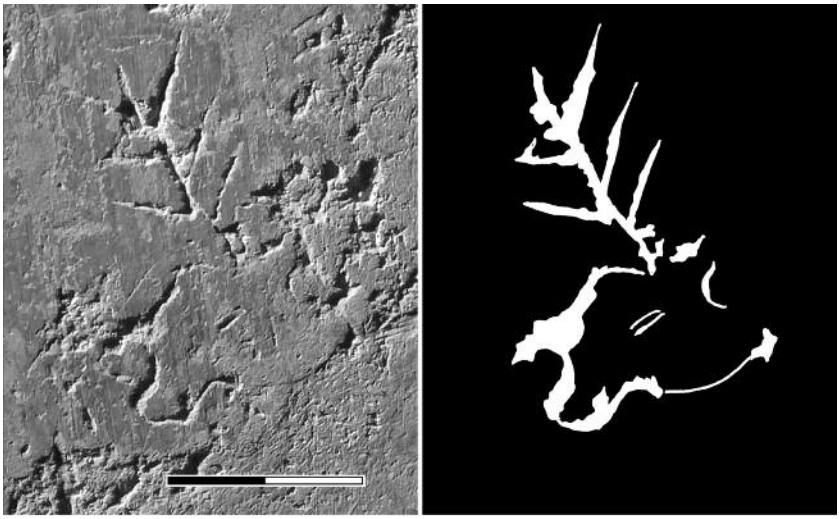

1

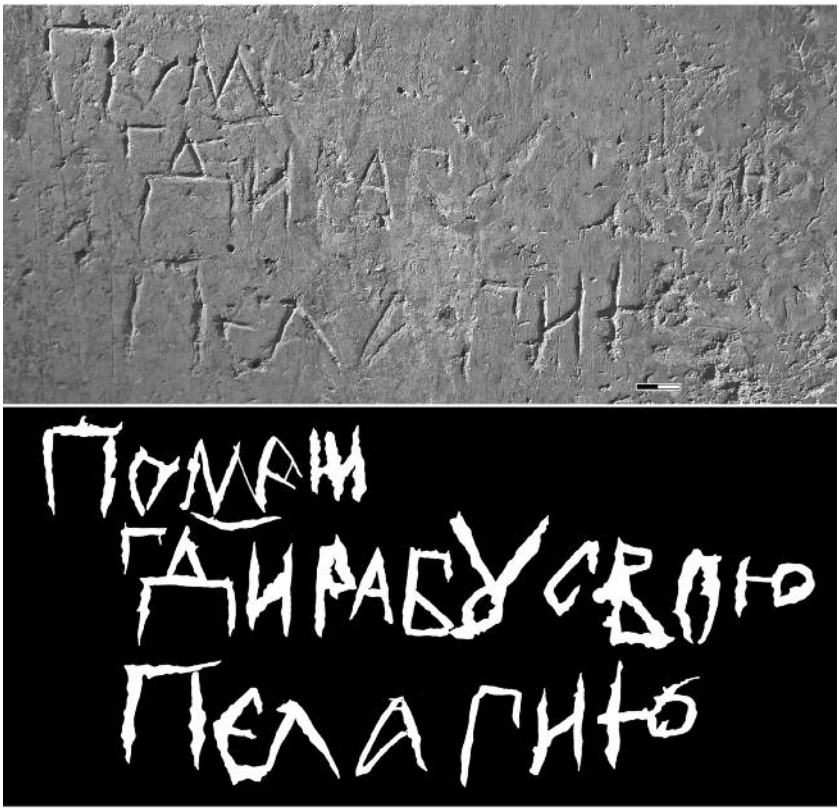

2

Таблиця CCLXXX
Фотографії та прорисовки графіті: **1** – № 7574; **2** – № 7575

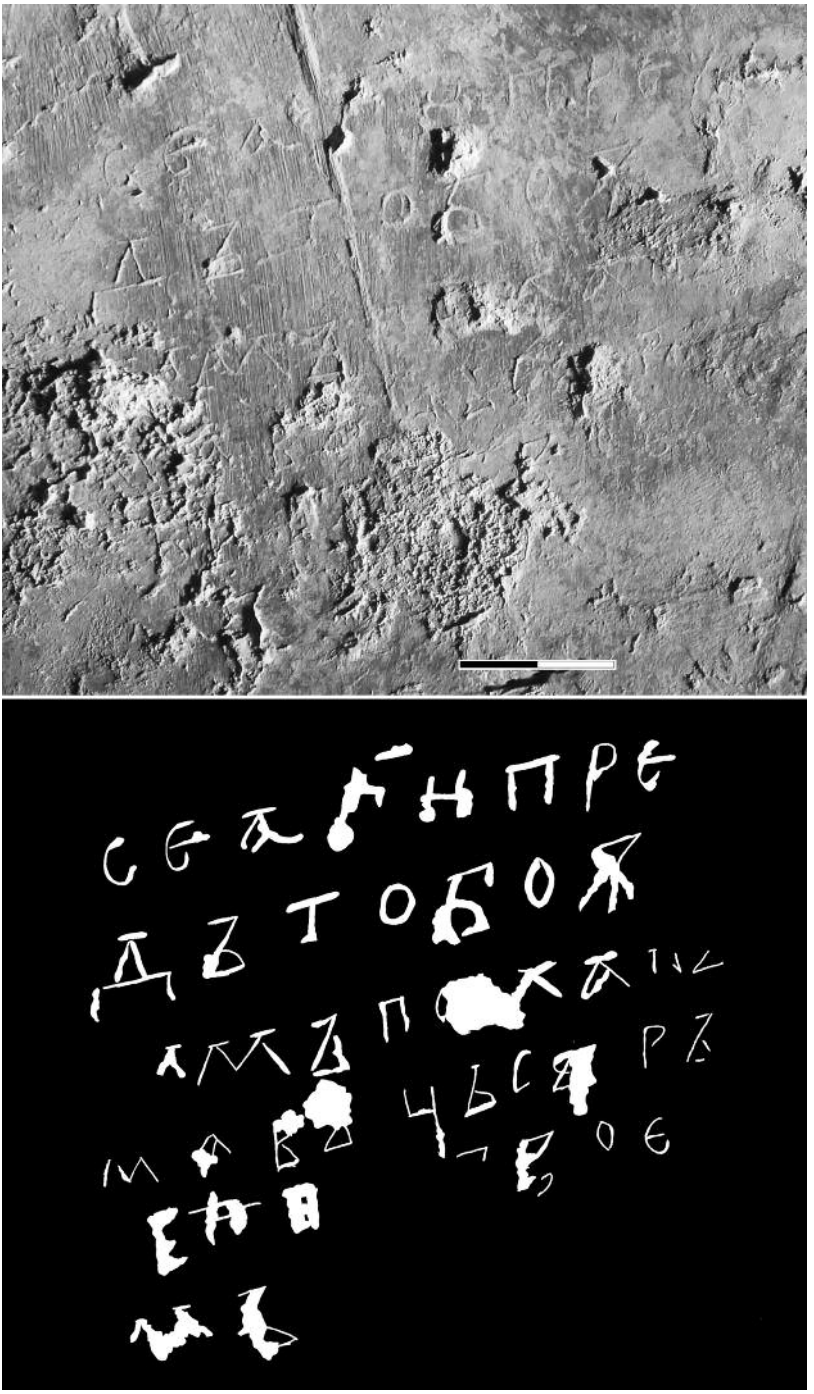

Таблиця CCLXXXI
Фотографія та прорисовка графіті № 7576

ПІСЛЯМОВА

Десятою частиною "Корпусу графіті Софії Київської", що складається з двох томів, завершується наукова публікація епіграфічних пам'яток Софійського собору, дослідження яких здійснювалось мною протягом майже п'ятнадцяти років. За цей час у десяти частинах "Корпусу" було введено до наукового обігу результати вивчення понад семи з половиною тисяч графіті та дипінті XI – початку XVIII ст., виявлених на фресках храму та личкувальному розчині стіни, мармурових та шиферних деталях його внутрішнього оздоблення, двох мармурових саркофагах в інтер'єрі, а також двох амфорах-корчагах, які використовувались у вжитку кліриками для зберігання причасного вина та були виявлені під час археологічних досліджень у храмі. Варто підкреслити, що ця кількість епіграфічних пам'яток не є граничною. Адже низка з них прихована наразі олійним живописом XVIII ст., наприклад, в арці-переході між вімами головного вівтаря та вівтаря свв. Йоакима та Анни, а також на південній стіні Михайлівського приділу. Вочевидь, певна кількість епіграфічних пам'яток, що були виконані на личкувальному розчині стін, залишаються прихованими під фресковим тиньком, адже в місцях відсутності фрески на стінах були виявлені графіті, зокрема у колишній південній внутрішній галереї, колишній північній зовнішній галереї, північній та південній сходових вежах. Певна кількість стародавніх написів та малюнків збереглась і на фрагментах фрескового тиньку, виявлених під час розкопок різних років у самому Софійському соборі або ж на його подвір'ї, що зберігаються у фондовій колекції Національного заповідника "Софія Київська", які планується видати окремим томом спільно з фрагментами тиньку та будівельних матеріалів з графіті, які зберігаються у фондовій колекції та походять з розкопок інших середньовічних архітектурних пам'яток Києва (Десятинної церкви, Золотих воріт, Георгіївської церкви, Мілєєвської церкви, Трьохсвятительської церкви), Чернігова (Борисоглібського собору), Судака. Тож завершення видавничого багатотомного проекту "Корпусу графіті Софії Київської" не ставить крапку в епіграфічних дослідженнях Софійського собору: публікація семи з половиною тисяч пам'яток створює важливу основу для подальших поглиблених наукових студій у напрямку розв'язання різноманітних аспектів історії середньовічної та ранньомодерної України за допомогою цих малопомітних, на перший погляд, але вкрай важливих та унікальних історичних джерел.

Київ, 10 квітня 2020 р.

AFTERWORD

The tenth part of "The Collection of Graffiti of St. Sophia in Kyiv", consisting of two volumes, completes the scientific publication of the epigraphic monuments of St. Sophia Cathedral, which I have been researching for almost fifteen years. During this time, the results of the study of more than seven and a half thousand graffiti and dipinti of the 11th – beginning of the 18th centuries, discovered on the frescoes of the church and the cladding solution of the wall, marble and slate details of its interior decoration, two marble sarcophagi in the interior, as well as two amphorae, which were used by clerics to store Communion wine and were discovered during archaeological research at the church. It should be emphasized that this number of epigraphic monuments is not limited. Indeed, a number of them are now hidden under the oil painting of the 18th century, for example, in the arch-passage between the bemas of the high altar and the altar of Sts. Joachim and Anna, as well as on the south wall of St. Michael's altar. Apparently, a certain number of epigraphic monuments that were made on the cladding solution of the walls remain hidden under the fresco plaster, because graffiti was found in the places of absence of the fresco on the walls, in particular in the former southern inner gallery, the former northern outer gallery and the northern and southern stair towers. A certain amount of ancient inscriptions and drawings have also been preserved on fragments of fresco plaster discovered during excavations of different years in Sophia Cathedral itself or in its yard, which are stored in the fonds collection of the National Conservation Area "St. Sophia in Kyiv", which is planned to be published in a separate volume with fragments of plaster and graffiti materials stored in the fonds collection and originating from the excavations of other medieval architectural monuments of Kyiv (The Church of Tithes, The Golden Gate, St. George's Church, Mileevska Church, Triokhsviatytelska Church), Chernihiv (Sts. Boris and Glib Cathedral), Sudak. Therefore, the completion of the voluminous publishing project "The Collection of Graffiti of St. Sophia in Kyiv" does not put an end to the epigraphic studies of the Sophia Cathedral: the publication of seven and a half thousand monuments provides an important basis for further advanced scientific studies towards solving various aspects of the history of medieval and early modern Ukraine with the help of these barely noticeable, at first glance, but extremely important and unique historical sources.

Kyiv, April 10, 2020

ПОДІЛ ЕПІГРАФІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ЗА КАТЕГОРІЯМИ

І. Написи

І.1. Молитовні написи

38, 116, 132, 199, 626, 632, 641, 657, 6933, 6946, 6955, 6963, 6969, 6975, 6978, 7047, 7051, 7052, 7055, 7077, 7079, 7092, 7096, 7098, 7107, 7111, 7112, 7115, 7119, 7120, 7122, 7125, 7127, 7131, 7132, 7134, 7136, 7138, 7141, 7142, 7149, 7153, 7160, 7162, 7175, 7176, 7180, 7186, 7191, 7210, 7217, 7228, 7229, 7245, 7246, 7250, 7262, 7267, 7272, 7277, 7283, 7284, 7288, 7290, 7294, 7300, 7304, 7306, 7310, 7341, 7350, 7358, 7367, 7380, 7394, 7427, 7448, 7469, 7478, 7480, 7508, 7510, 7514, 7523, 7525, 7527, 5728, 7537, 7563, 7566, 7575, 7576.

І.2. Пам'ятні написи

113, 117, 240, 288, 310, 417, 425, 444, 457, 458, 459, 460, 628, 629, 630, 631, 633, 634, 635, 637, 639, 640, 642, 643, 644, 648, 649, 653, 654, 655, 656, 659, 660, 661, 662, 6929, 6930, 6931, 6932, 6934, 6938, 6939, 6942, 6943, 6944, 6947, 6948, 6950, 6951, 6952, 6954, 6957, 6959, 6962, 6964, 6965, 6966, 6967, 6970, 6971, 6973, 6974, 6976, 6977, 6979, 6983, 6985, 6986, 6987, 6988, 6989, 6993, 6997, 7000, 7002, 7003, 7004, 7005, 7006, 7007, 7008, 7009, 7011, 7013, 7018, 7019, 7020, 7021, 7022, 7023, 7026, 7027, 7030, 7031, 7032, 7034, 7035, 7036, 7037, 7038, 7039, 7040, 7041, 7042, 7043, 7044, 7045, 7046, 7053, 7054, 7056, 7058, 7061, 7063, 7064, 7065, 7066, 7067, 7069, 7070, 7075, 7076, 7081, 7082, 7084, 7085, 7086, 7087, 7088, 7089, 7090, 7099, 7102, 7103, 7113, 7114, 7116, 7121, 7123, 7124, 7126, 7128, 7133, 7137, 7139, 7140, 7148, 7150, 7151, 7152, 7154, 7155, 7159, 7161, 7181, 7182, 7183, 7184, 7185, 7187, 7192, 7194, 7195, 7196, 7197, 7199, 7213, 7214, 7222, 7223, 7224, 7225, 7226, 7241, 7242, 7248, 7251, 7253, 7254, 7255, 7256, 7257, 7259, 7268, 7270, 7271, 7276, 7282, 7286, 7287, 7291, 7296, 7301, 7311, 7315, 7320, 7321, 7324, 7325, 7326, 7327, 7328, 7329, 7330, 7331, 7332, 7333, 7334, 7335, 7336, 7338, 7339, 7342, 7343, 7345, 7347, 7349, 7356, 7359, 7360, 7361, 7363, 7364, 7379, 7385, 7386, 7388, 7390, 7393, 7395, 7398, 7399, 7400, 7401, 7402, 7403, 7405, 7408, 7411, 7412, 7413, 7415, 7416, 7417, 7418, 7420, 7421, 7424, 7425, 7430, 7437, 7439, 7440, 7441, 7444, 7445, 7447, 7449, 7450, 7451, 7452, 7453, 7456, 7458, 7460, 7462, 7463, 7467, 7472, 7479, 7481, 7482, 7483, 7500, 7502, 7506, 7507, 7512, 7513, 7526, 7531, 7532, 7533, 7534, 7535, 7538, 7543, 7545, 7562, 7565, 7570, 7572, 7573.

І.3. Цитати та посилання на твори книжної писемності

171, 172.

І.4. Написи-прокляття

немає.

І.5. Написи-покаяння

6980.

I.6. Написи-запитання

немає.

I.7. Підписи до фрескових образів

111, 422, 423, 658, 7211, 7212, 7215, 7244, 7266, 7298, 7319, 7357.

I.8. Окремі слова та словосполучення

122, 6981, 6982, 7171, 7172, 7243, 7275, 7285, 7541, 7544.

I.9. Написи музичного змісту

немає.

I.10. Написи календарного змісту

немає.

I.11. Абетки, склади та окремі літери

627, 636, 645, 646, 647, 652, 663, 6921, 6923, 6925, 6935, 6936, 6937, 6940, 6941, 6945, 6958, 6960, 6961, 6968, 6990, 6991, 6992, 6994, 6995, 6996, 6698, 6999, 7010, 7012, 7015, 7016, 7017, 7029, 7033, 7059, 7060, 7062, 7068, 7071, 7083, 7091, 7093, 7117, 7129, 7130, 7143, 7144, 7145, 7156, 7157, 7168, 7169, 7170, 7177, 7188, 7189, 7190, 7193, 7198, 7201, 7202, 7203, 7204, 7205, 7219, 7247, 7263, 7264, 7269, 7293, 7295, 7299, 7302, 7305, 7307, 7308, 7309, 7314, 7317, 7318, 7322, 7323, 7337, 7340, 7354, 7355, 7365, 7366, 7378, 7381, 7382, 7409, 7419, 7428, 7429, 7431, 7442, 7443, 7455, 7466, 7468, 7470, 7474, 7475, 7477, 7484, 7485, 7486, 7487, 7488, 7489, 7490, 7494, 7511, 7516, 7517, 7518, 7524, 7539, 7540, 7547, 7551, 7552, 7553, 7554, 7558, 7559, 7564, 7567, 7568.

I.12. Написи, зміст яких не встановлений

638, 6953, 7024.

I.13. Фрагменти написів

650, 651, 6984, 7014, 7025, 7028, 7074, 7078, 7080, 7100, 7101, 7165, 7166, 7178, 7179, 7218, 7227, 7240, 7249, 7278, 7289, 7292, 7303, 7346, 7348, 7351, 7362, 7387, 7389, 7392, 7397, 7414, 7423, 7432, 7433, 7434, 7435, 7457, 7464, 7473, 7491, 7493, 7495, 7497, 7498, 7499, 7501, 7504, 7529, 7560, 7571.

I.14. Записи цифр

немає.

I.15. Записи лічби

7459, 7546, 7548, 7557, 7561.

II. Малюнки

II.1. Хрести, монограми, теонімограми

81, 81a, 268, 269, 424, 6922, 6924, 6949, 6956, 7001, 7049, 7057, 7072, 7094, 7095, 7104, 7105, 7106, 7108, 7109, 7110, 7118, 7135, 7146, 7147, 7163, 7164, 7167,

7173, 7174, 7206, 7207, 7208, 7209, 7216, 7220, 7221, 7230, 7231, 7232, 7233, 7236, 7237, 7238, 7239, 7252, 7258, 7260, 7261, 7265, 7273, 7274, 7279, 7280, 7281, 7297, 7312, 7313, 7316, 7352, 7353, 7368, 7369, 7370, 7371, 7372, 7373, 7374, 7375, 7376, 7377, 7383, 7384, 7391, 7404, 7422, 7438, 7454, 7461, 7471, 7476, 7515, 7521, 7522, 7549, 7550.

II.2. Зображення ангелів та святих

немає.

II.3. Символи, пов'язані з частинами людського тіла

7426, 7496, 7530, 7569.

II. 4. Предмети релігійного вжитку та артефакти

немає.

II.5. Символи, пов'язані з землею та небом

немає.

II.6. Антропоморфні зображення

92, 93, 290, 7505, 7519.

II. 7. Зооморфні зображення

421, 7050, 7344, 7446, 7503, 7574.

II.8. Орнітоморфні зображення

7200.

II.9. Іхтіоморфні зображення

немає.

II.10. Герпетоморфні зображення

немає.

II.11. Зображення рослин

немає.

II.12. Зображення храмів та інших споруд

немає.

II.13. Сюжетні зображення

немає.

II.14. Емблеми

287, 6919, 6920, 6926, 6927, 6928, 6972, 7048, 7073, 7097, 7158, 7234, 7235, 7396, 7406, 7407, 7410, 7436, 7465, 7492, 7509, 7520, 7536, 7542, 7555, 7556.

ВКАЗІВНИК СЛІВ

А

а, *цифр. 1* – № 6997: а; № 7513: :а҃:; № 653: а҃фма; № 6959: ахка

а, *цифр. 1000* – № 240: :а҃фі:; № 7113: ахи; № 7090: ах҃да; № 6997: ах҃із; № 7210: ах҃ік; № 6959: ахка; № 7137: ах҃ід; № 7241: ах҃іке; № 633, № 644: ахкѕ; № 7000: ах҃кѕ҃; № 7124: ахлѕ; № 7242: ахли; № 7161: ахм; № 7531: ахми; № 7532: ах҃мѳ; № 7533: ах҃нд; № 7534: ахнѕ; № 7535: ахнз; № 7081: ах҃(…)

августъ, *ч.* – № 6997: а[в](гѵ)ста

Авелъ, *особ., ч.* – № 444: Авелъ

Аверкии, *особ., ч.* – № 6976: Аверкии

Авраамъ, *особ., ч.* – № 172: Аврамъ; № 172: Аврамоу; № 172: Авраме

Адамъ, *особ., ч.* – № 7152: Ада(мъ)

Адрианъ, *особ., ч.* – № 6975: Андриана

азъ, *займ.* – № 7576: а; № 7481: ѧ; № 6963, № 6980: ма; № 7576: ма

Акеѵима, *особ., ч.* – № 7319: Акеѵима

Алеѯандръ, *особ., ч.* – № 7076: Алекса[н]дер(ъ)

Алцѣста, *особ., ч.* – № 7570: Алцѣста

аминь, *вигук.* – № 7294, № 7300: аминь; № 113: амин(ь); № 7285: амінь

Ана, *особ., ж.* – № 6980: Аноу; № 7277, № 7380: Аннѵ

Андрѣи, *особ., ч.* – № 7514: А(ндрѣа)

Антонии, *особ., ч.* – № 7013, № 7364: А(нтонии); № 7229: Антонига

Аполлонии, *особ., ч.* – № 7357: Аполло[нии]

априль, *ч.* – № 633: апрілѧ

Аѳанаско, *особ., ч.* – № 659: Аѳанаско

Б

Бенашъ, *особ., ч.* – № 7545: Бенашъ

богатъ, *прикм.* – № 7310: [бо]гато[м]ѵ

Богданъ, *особ., ч.* – № 7214: Богдан(ъ)

Богдановичъ, *особ., ч.* – № 6967: Богдановичъ(ь)

Богъ, *ч.* – № 7560: Б(о)г(ъ); № 172: Б(ог)ъ; № 7172: Бъг(ъ)

Божии, *прикм.* – № 7444: Божии; № 7460: Бо[жи]и; № 7005: Б(о)жи(и)

быти, *недок.* – № 7573: є; № 38: єсъ; № 6959, № 6962, № 6988, № 7021, № 7090: был(ъ); № 7303 (дв.): бѵдѣта

В

ѵ (в), *цифр. 3* – № 288: гѳѳѵ

Василии, *особ., ч.* – № 6950, № 7453: Василии; № 7452: Васили(и); № 7301: Васил(ь); № 7063: Вас(и)л(ь); № 7342: Вас(илии); № 7107: Василиа; № 7149: Васи[л]иа; № 7191: Васил[иѧ]

Василиевъ, *особ., ч.* – № 633: Василиевъ

Василиевичь, *особ., ч.* – № 7460: Вас[илиевичь](ь)

Васовъ, *особ., ч.* – № 660: Васовъ

Вединскии, *особ., ч.* – № 6988: Веди(с)ки(и)

Викторъ, *особ., ч.* – № 643: Вик(торъ)

Володимиръ, *особ., ч.* – № 132: Володимирѣ

Всеволодъ, *особ., ч.* – № 7039: Всеволо[дъ]

въ, *прийм.* – № 38, № 116, № 240, № 6980, № 7576: въ; № 113: в(ъ)

вьсь, *займ.* – № 7498: вьсеми

Г

Гавриилъ, *особ., ч.* – № 643: Гав(риилъ)

геона, *ж.* – № 7544: геенна

Георгии, *особ., ч.* – № 116: Георгию

глава, *ж.* – № 310: головѣ

гоило, *с.* – № 171: гоило

Голинець, *особ., ч.* – № 7453: Голинец(ь)

Господинъ, *ч.* – № 199: Г(оспод)ине

Господь, *ч.* – № 7107, № 7138, № 7153, № 7380: Г(о)с(по)ди; № 6975, № 7051, № 7115, № 7120, № 7134, № 7149, № 7162, № 7478, № 7537, № 7575:

Г(оспо)ди; № 7052, № 7228, № 7306, № 7347: Г(оспо)д[и]; № 7229: [Г(оспо)д]и; № 116, № 132, № 626, № 641, № 6963, № 6969, № 6978, № 7092, № 7096, № 7098, № 7112, № 7131, № 7141, № 7142, № 7160, № 7180, № 7210, № 7246, № 7250, № 7262, № 7272, № 7284, № 7288, № 7290, № 7350, № 7508, № 7527, № 7528, № 7576: Г(оспод)и; № 38: Г(оспод)[и]; № 7563: [Г](оспод)и; № 7512: Г(осподи); № 7125: Г(оспо)ді

Грековичь, *особ., ч.* – № 7013: Грековичь); № 7364: Греко(ви)[ч](ь)

Григории, *особ., ч.* – № 7441: Григореи; № 642: Грего(рии); № 6988: Гр[и]цко

грѣшьникъ, *ч.* – № 7227: г[р]ѣшника; № 38: г[рѣ]шьникоу; № 6980: грѣшнице

грѣшьнъ, *прикм.* – № 7300: грѣшьнамоу; № 7310: грѣшному; № 7119 (ж.): гр[ѣшъ]нꙋю; № 632: грѣш[ьнаго]; № 7171 (ж.): грѣшьнаѧ; № 7399: гре(шьныи)

грѣхъ, *ч.* – № 132: грѣха; № 7310 (мн.): гр[ѣ]ха[ми]

Д

д, *цифр., 4* – № 7090: а҃хді; № 7137: ҂а҃хк҃д; № 7533: ҂а҃хнд

да, *спол., част.* – № 172: да

Дашкевичь, *особ., ч.* – № 7005: Дашъкевич(ь)

Даниилъ, *особ., ч.* – № 7463: Дан(иилъ); № 7005: Даниіл(ъ); № 7445: Даниі[л](ъ); № 7186: Данила

Демиѩнъ, *особ., ч.* – № 7021: Дем(иѩнъ)

Денисъ, *особ., ч.* – № 7467: Денис(ъ)

диаконъ, *ч.* – № 7400: [д]ѩк[ъ]; № 7478: дѧка

Димитрии, *особ., ч.* – № 7415, № 7533: Димко

дръва, *мн.* – № 172: дрова

Доуминовскии, *ч.* – № 7456: Думиновскіи

доуша, *ж.* – № 7162: дꙋшꙋ; № 7119, № 7134: д(ꙋ)шꙋ; № 7171: д(ꙋ)ше

дьнь, *ч.* – № 7241: дьнь; № 7513: д(ь)нь

Є

є, *цифр. 5* – № 7241: а҃хке

Євьстатии, *особ., ч.* – № 658: Овстатъ

Єпифании, *особ., ч.* – № 7099: Єпифа[н](ии)

Єръмолаи, *особ., ч.* –№ 662: Иръмолаи

Ѕ

ѕ, *цифр. 6* – № 633, № 644: ахкѕ; № 7000: а҃хкѕ҃; № 7124: ахлѕ; № 7534: ҂ахнѕ

ѕ, *цифр. 6000* – № 7282: ѕф и л; № 653: ѕ҃фма; № 288: ѕ҃ѳ҃ѳѵ; № 113: ҂ѕноехм҃з

Ж

Жасъко, *особ., ч.* – № 117: съ Жасъкомъ

Жиновъ, *особ., ч.* – № 7572: Жинов(ъ)

Ꙁ

з, *цифр. 7* – № 7241: з҃і; № 113: ҂ѕноехм҃з; № 6997: а҃хіз; № 7535: ахнз

Завадичь, *особ., ч.* – № 634: Завадич(ь)

Захариѩ, *особ., ч.* – № 7139: Захариѩ

И

и, *цифр. 8* – № 7113: ахи; № 7242: ахли; № 7531: ахми

и, *спол.* – № 132, № 171, № 172, № 7005, № 7282: и

Иванъ, *особ., ч.* – № 240, № 639, № 660, № 7315: Иванъ; № 7064, № 7483, № 7562 (двічі): Иван(ъ); № 7116: Ив(анъ); № 7481, № 7482: Іван(ъ); № 7092: Иванови

Игнатъ, *особ., ч.* – № 631: Игнатъ

иже, *займ.* – № 171: оже

избавити, *док.* – № 6980: избави

Иларионъ, *особ., ч.* – № 7210: Лариѡна

Илиѩ, *особ., ч.* – № 7181: Илиѩ; № 7041: Ильѧ

Ильець, *особ., ч.* – № 7176: Ильіцѩ

инокъ, *ч.* – № 7543: инокъ; № 7479: инокь

Иоакимъ, *особ., ч.* – № 6948: Иѡаки[мъ]

Иосифъ, *особ., ч.* – № 7011: Іос[иф](ъ)

Иона, *особ., ч.* – № 6959: Ион[а]; № 655: Іона

Иродионъ, *особ., ч.* – № 7030: Єрѡд(ионъ); № 7047: Родіѡна
Исаакъ, *особ., ч.* – № 172: Исакъ
истина, *ж.* – № 38: въ ыстъноу
июль, *ч.* – № 7526: и[у]л[ь]
Иꙗковъ, *особ., ч.* – № 6980: Иаковъ; № 7300: Ѧк[овоу]; № 7277: Ꙗко[ва]
Иѥзекиꙗ, *особ., ч.* – № 111, № 422: Ѥзекиꙗ; № 423: Изекиа
иѥреи, *ч.* – № 7277: іереѧ
иѥродиаконъ, *ч.* – № 7139: иеродиаконъ; № 7053: иродиакон(ъ)

І

і, *циф., 10* – № 7241: з҃і; № 240: :҂а҃фі:; № 7090: ах҃ді; № 6997: ах҃із
Іѡанъ, *особ., ч.* – № 7444: Іѡанъ; № 7276, № 7439: Іѡан(ъ); № 7030, № 7181, № 7183, № 7196, № 7417: Иоан(ъ); № 7126: Іоан(ъ); № 7311: Іоа(нъ); № 7528: Иоанноу; № 7304, № 7306: Іоана

К

к, *цифр., 20* – № 7210: ҂ах҃к; № 6959: ахка; № 7137: ҂а҃х҃к҃д; № 7241: ах҃ке; № 633, № 644: ахкѕ; № 7000: ах҃кѕ҃
Каденикъ, *особ., ч.* – № 7449: К[а]деник(ъ)
Каріѡнъ, *особ., ч.* – № 635: Каріонъ; № 7543: Каріо{нъ}
Карпъ, *особ., ч.* – № 7040: Карп(ъ)
Касперъ, *особ., ч.* – № 7447: Каспер(ъ)
Климъ, *особ., ч.* – № 7439: Климко
Кириловичь, *особ., ч.* – № 7393: Ки[рило]вич(ь)
Козевичь, *особ., ч.* – № 7030: Козевич(ь)
Константинъ, *особ., ч.* – № 7056: Кон(стантинъ); № 7262: Косте[тин]у; № 199: Констѣтиноу; № 7294: Кос[танти]на
Кратовичь, *особ., ч.* – № 6976: Кратович(ь)
Кристоферъ, *особ., ч.* – № 7451: Крисъ
Крышъ, *особ., ч.* – № 7565: Крышъ
къде, *присл.* – № 172: кде
кънѧзь, *ч.* – № 122: кнѧже; № 7346: кнѧж[е]
къто, *займ.* – № 310: кто
Кѵрилъ, *особ., ч.* – № 643: Кѵр(илъ)

Л

л, *цифр., 30* – № 7282: ѕф и л; № 7124: ахлѕ; № 7242: ахли
Лазарь, *особ., ч.* – № 7437: Лазарь; № 6973: Лазар(ь); № 7347: Лазорь; № 7294: Лазора
Лесковскии, *особ., ч.* – № 7361: Лесковски(и)
Лещина, *особ., ч.* – № 7479: Лещина
Лещинскии, *особ., ч.* – № 7021: Лещински(и)
Ломеровичь, *особ., ч.* – № 7196: Ломер[о]вич(ь)
Лораховъ, *особ., ч.* – № 7445: Лорах[о]въ
Лоука, *особ., ч.* – № 655: Лука
лъживо, *присл.* – № 6980: лживо
лѣто, *с.* – № 132 (мн.): лета

М

м, *цифр., 40* – № 653: ѕ҃фма; № 113: ҂ѕноех҃м҃ѕ; № 7161: ахм; № 7531: ахми; № 7532: ҂ах҃мѳ
Макарии, *особ., ч.* – № 7199: Макариі
Манеилъ, *особ., ч.* – № 7512: Манеило
Марина, *особ., ж.* – № 7358: Маринѹ
Мариꙗ, *особ., ж.* – № 7096: Марии
Маркъ, *особ., ч.* – № 634, № 7011: Марк(ъ); № 7439: Марко; № 7052: М[арка]
мартъ, *ч.* – № 7241: марта
Маѯимъ, *особ., ч.* – № 7416: Максꙗ; № 7450: Макс[ꙗ]
междоу, *прийм.* – № 122: межи
Мелетии, *особ., ч.* – № 7134: Милѣтіꙗ
Микола, *особ., ч.* – № 6954, № 7090: Микола
Микоула, *особ., ч.* – № 7256: Микула
Миронъ, *особ., ч.* – № 7478: Мир[о]шкоу
Митрофанъ, *особ., ч.* – № 7301: Митро[фан](ъ)

Михаилъ, *особ., ч.* – № 7044: Михаилъ; № 7393: Михаил(ъ); № 649: М[и]ха-и[л](ъ); № 7045: Миха(илъ); № 643: М(ихаилъ); № 7019: Михаило; № 7277: Михаила
Михаль, *особ., ч.* – № 7479: Михаль
младъ, *прикм.* – № 7573: молодъ
мозырскии, *прикм.* – № 6950: моз[ы]рски[и]
Моисии, *особ., ч.* – № 7032: Мо(исии)
мои, *займ.* – № 7171: моꙗ
мостъ, *ч.* – № 122 (дв.): мостома
Мотинъ, *особ., ч.* – № 7572: Мотин(ъ)
мъногъ, *прикм.* – № 132: (мн.): многа
мъногогрѣшьнъ, *прикм.* – № 7005: многогрешны(и)
мѣсѧць, *ч.* – № 7526: м(ѣсѧ)ць; № 6997: м(ѣсѧ)ца; № 7241: мес(ѧ)ца; № 7513: м(ѣ)с(ѧ)цѧ
мѣщанинъ, *ч.* – № 6950: м[ѣ]щанин(ъ)
мѫка, *ж.* – № 6980 (мн.): [м]оу[к]ъ

Н

н, *цифр. 50* – № 7533: ҂ах҃нд; № 7534: ҂ахнꙁ; № 7535: ахнз
на, *прийм.* – № 132 (двічі): на
недѣлꙗ, *ж.* – № 116: въ нед[ѣ]лѫ
недостоинъ, *прикм.* – № 7042: недостоиный; № 7005: недостоины(и)
Никита, *особ., ч.* – № 7418: Ники(та)
Николаи, *особ., ч.* – № 642: Ни(колаи); № 7363: Никола
Нилъ, *особ., ч.* – № 7514: Ніл(а)
новь, *прикм.* – № 310: новоѥ
ноѧбръ, *ч.* – № 7513: н[оѧбрѧ]

О

ѳ (о), *цифр. 80* – № 288: ꙁѳѳѵ
обрѣсти, *док.* – № 7289: обресть
овьца, *ж.* – № 7243 (мн.): овьце
овьчѧ, *с.* – № 172 (двічі): овъчѧ
огнь, *ч.* – № 172: огнь
Олисѣи, *особ., ч.* – № 7501: Олисѣо[у]
Олъговичь, *особ., ч.* – № 7039: Олъгови[чь]
Омелѧнъ, *особ., ч.* – № 6976: Ѿмелѧн(ъ); № 6977: Ѡм(елѧнъ)
оныи, *займ.* – № 310 (мн.): онѣмь
отьцъ, *ч.* – № 172: ѿче

П

Павьлъ, *особ., ч.* – № 7460: Па[вел](ъ)
Паисии, *особ., ч.* – № 7537: Паисиѧ
Пашковъ, *особ., ч.* – № 7229: Пашкова
Пелагеꙗ, *особ., ж.* – № 7575: Пелагию
Петровичь, *особ., ч.* – № 6973: Петровичь(ь)
Петрѧта, *особ., ч.* – № 7142: Петрѧте
Петръ, *особ., ч.* – № 7408: Пе[тръ]; № 288, № 642, № 654, № 7440: Петро; № 7345: Петр[о]; № 7479: Петрь; № 7180: Петро[ви]; № 7228: Петра
Плосинъ, *особ., ч.* – № 639: Плосинъ
Полинъ, *особ., ч.* – № 7301: Поли[н](ъ)
помагати, *недок.* – № 38, № 116, № 199, № 626, № 6978, № 7092, № 7096, № 7141, № 7142, № 7180, № 7246, № 7250, № 7262, № 7283: помози; № 7288: помо[з]и; № 7136, № 7528: помо[зи]; № 7510: [по]мози; № 7284: п[омо]зи; № 7300: [по]мо[з]и; № 7290, № 7527: по[мози]; № 7098: п[омози]; № 7131: по(мо)зи; № 7272: пом(ози); № 7523: по(мози); № 132: помъзи
помиловати, *док.* – № 7480: по[мі]луи; № 632: помилꙋ(и)
поминати, *недок.* – № 6975, № 7210, № 7575: помѧни; № 7267, № 7448: помѧ[ни]; № 7217: помѧ(ни); № 6946, № 7107, № 7120, № 7478: помꙗни; № 7478: помꙗн[и]; № 7394: пом[ꙗ]ни; № 7306: пом[ꙗ]н[и]; № 7306: п[о]м[ꙗ]ни; № 7514: по[м]ꙗн[и]; № 7367: пом[ꙗни]; № 7125: [пом]ꙗни; № 7055: по{мꙗни}; № 7134: помꙗ(ни); № 7186: пом(ꙗни); № 7111, № 7112, № 7244: по(мꙗни); № 7267: пома[ни]; № 7576: поманъ; № 6963, № 7051, № 7052, № 7132, № 7162, № 7191, № 7228: помени; № 7122: помен[и]; № 641, № 7115: помини
Поповичь, *особ., ч.* – № 7301: Попович(ь)

попъ, *ч.* – № 7296: попъ
приѧти, *док.* – № 7119: приими
проща, *ж.* – № 7275: проща
прощение, *с.* – № 132: прощение
прѣдъ, *прийм.* – № 7576: предъ
Пудъ, *особ., ч.* – № 7266: Пудъ
пустити, *док.* – № 6980: пусти
Путъко, *особ., ч.* – № 117: Путъко
пьсати, *недок.* – № 7345: пьсалъ; № 7500: пьсал(ъ); № 7512: п(ьсалъ); № 7363: псалъ; № 288: ѱ(а)хъ; № 117: ѱалъ; № 116: ѱсалъ; № 240: ѱ(а)лъ; № 7349: ѱ(ал)ъ; № 7041: ѱ(а)ль

Р

раба, *ж.* – № 7096: рабѣ; № 7125, № 7160, № 7277, № 7380, № 7575: рабѫ
рабъ, *ч.* – № 7005, № 7444: рабъ; № 7460: раб(ъ); № 7042: рабь; № 6946, № 6975, № 7051, № 7122, № 7563: раба; № 7294: [р]аба; № 38, № 199, № 626, № 7141, № 7142, № 7180, № 7246, № 7250, № 7283, № 7284, № 7510: рабоу; № 7527: рабо[у]; № 7300: [раб]оу; № 116, № 132, № 7092, № 7262: рабу; № 6978: р[а]бу; № 7160, № 7528: рабѫ
рѣшти, *недок.* – № 172 (тричі): рѣче
рокъ, *ч.* – № 6959, № 7000, № 7137: року; № 7242: [ро]ку; № 7081: рок(у); № 633, № 649, № 6997: рокѫ; № 7113: ро[к]ѫ; № 6997: рок(ѫ)
Романъ, *особ., ч.* – № 6973: Роман(ъ)
Рожинскии, *особ., ч.* – № 6973: Рожински(и)

С

Сава, *особ., ч.* – № 7399: Сава
самъ, *займ.* – № 7576: [са]мъ
свои, *займ.* – № 7051: свого; № 6975: св(о)го; № 7122: свое[го]; № 116, № 199, № 7180: своемоу; № 38: своемо[у]; № 7284: свое[моу]; № 7300: сво[емоу]; № 7250: св[ое]м[оу]; № 7527: св[оемоу]; № 7142: своем(оу); № 132, № 6978, № 7092, № 7283: своему; № 7262: свое[му]; № 7141, № 7528: своемѫ; № 626: своѥмоу; № 7510: своѥ[моу]; № 7310: [сво]ѥм[у]; № 7096 (ж.): своеи; № 7277 (ж.), № 7575 (ж.): свою; № 7125 (ж.): св[ою]; № 7380 (ж.): своѫ
сваштеноиереи, *ч.* – № 7047: с(ва)щеноирея
се, *частка* – № 172: се
сеи, *займ.* – № 310, № 7576: се
Селионъ, *особ., ч.* – № 7053: Силиѡнъ
Семенъ, *особ., ч.* – № 633: Семенъ; № 7573: Семен(ъ); № 7449: С[е]мен(ъ); № 7063: Се(менъ)
Семьюнъ, *особ., ч.* – № 7141: Семоунови
Симионъ, *особ., ч.* – № 7379: Симиѡн(ъ); № 7114: Семион(ъ); № 7114: [Се]ми-[он](ъ); № 7032: Сем(ионъ); № 7343: Сѣмион(ъ); № 38: Съмеон[о]въ
Симонъ, *особ., ч.* – № 7283: С[и]монѫ
Сокаль, *особ., ч.* – № 7159: Сокаль
Сомничь, *особ., ч.* – № 644: Сомнич(ь)
Соханивскии, *особ., ч.* – № 7064: Сохани[вск]ии
Софониꙗ, *особ., ч.* – № 7032: Софониꙗ
спасати, *недок.* – № 641, № 6955, № 7153, № 7380, № 7566: спаси; № 6933: спа[си]; № 7563: [с]пас[и]; № 6969, № 7127, № 7138, № 7537: сп(а)си; № 7304: спа(си); № 7469: сп(аси); № 7125: [спа]си
срамьнѣ, *присл.* – № 7303: соромьно
Станимиричь, *особ., ч.* – № 199: Станимирицоу
старъ, *прикм.* – № 641: старого
Стефанъ, *особ., ч.* – № 644: Стеф[а]н(ъ); № 6938: Стеф[анъ]; № 7296, № 7301: Стефан(ъ)
съ, *прийм.* – № 117: съ
съгрѣшити, *док.* – № 171: съгрѣшаеши
сьже, *займ.* – № 172: [с]ьже
сѫдъ, *ч.* – № 6980: въ соудѣ; № 132: на суди

Т

тако, *присл., спол., частка.* – № 7541: тако

Таровскии, *особ., ч.* – № 7052: Таро[в]скаго
твои, *займ.* – № 7576: [т]воемъ; № 310: твою
ти, *займ.* – № 7573: ти; № 38: ты; № 7576: тобож
Тимофеевичь, *особ., ч.* – № 6977: Тимофие[в]ич(ь)
Тимоѳѣи, *особ., ч.* – № 641: Тимоѳеиа
Титъ, *особ., ч.* – № 7514: Тіт(а)
Тиша, *особ., ч.* – № 7301: Т[и]ша
Тоудоровъ, *особ., прикм.* – № 116: въ Тоудорово(у)
Тоупаленичь, *особ., ч.* – № 7090: Тупаленич(ь)
тоутъ, *присл.* – № 7091: ту(тъ); № 6959: [т]ут(ъ); № 641, № 7021: тѹт(ъ)

ОУ

оу, *вигук* – № 6981, № 6982: оу
оузрѣти, *док.* – № 172: оу[з]ритъ
оутѣти, *док.* – № 171: оутѣти

Ф

ф, *цифр. 500* – № 7282: ѕф и л; № 653: ѕ҃фма; № 240: :҂а҃фі:
ѳ (ф), *цифр. 500* – № 288: ꙁѳѳѵ
федоръ, *особ., ч.* – № 7421: федоръ; № 7042: Хведор(ъ); № 6967: Ѳедор(ъ); № 6983: Ѳедо(ръ); № 7514: фе(дора)
филипъ, *особ., ч.* – № 6993: Ѳілипъ
филиповъ, *особ., ч.* – № 7537: филипова
филонъ, *особ., ч.* – № 6962: филонъ
флоръ, *особ., ч.* – № 7500: флор(ъ)
фотиниꙗ, *особ., ж.* – № 6955: [ф]отинию

Х

х, *цифр. 600* – № 113: ҂ѕноехм҃ѕ; № 7113: ахи; № 7090: ах҃ді; № 6997: ах҃із; № 7210: ҂ах҃к; № 6959: ахка; № 7137: ҂а҃хк҃д; № 7241: ах҃ке; № 633, № 644: ахкѕ; № 7000: ах҃кѕ҃; № 7124: ахлѕ; № 7242: ахли; № 7161: ахм; № 7531: ахми; № 7532: ҂ах҃мѳ; № 7533: ҂ах҃нд; № 7534: ҂ахнꙁ; № 7535: ахнз; № 7081: ах҃(...)
Харитонъ, *особ., ч.* – № 7570: Харко
хитръ, *прикм.* – № 7512: хитрьи
Хромꙗкъ, *особ., ч.* – № 6954: Хромꙗк(ъ)

Ц

цѣсарьствиѥ, *с.* – № 7576: цъс[а]ръсти[и]

Ч

Чега, *особ., ч.* – № 637: Чега
Чижовъ, *особ., ч.* – № 6950: Чижов(ъ)
чоудо, *с.* – № 310: чѹдо
чѧдо, *с.* – № 172 (двічі): чадо

Ш

Шимоновичь, *особ., ч.* – № 7440: Шимоновичь

Ѥ

ѥликъ, *займ.* – № 7039: ѣ[ли]къ

Ꙗ

ꙗко, *спол., частка.* – № 38: ѧко
Ꙗцко, *особ., ч.* – № 6971, № 7361: Ꙗцко

Ѳ

ѳ, *цифр. 9* – № 7532: ҂ах҃мѳ
Ѳеѡдосии, *особ., ч.* – № 637: Ѳеодос(ъ)
Ѳеѡдоръ, *особ., ч.* – № 7192: Ѳеѡдор(ъ); № 659: Ѳеодоръ; № 6978: Ѳеодоров[и]; № 7006: феѡ(доръ)

А

ἅγιος, '*свѧтъ*' – № 7298: αγηος
ἁμαρτωλός, '*грѣшьникъ*' – № 7525: [αμαρ]τολον

В

Βασίλειος, '*Василии*' – № 7298: Βαση(λη)ος
βοηθέω '*помагати*' – № 7175: βοηθι; № 7427: βωηθη; № 7525: βοη[θη]; № 657: βοι[θι]

Г

Γρηγόριος, '*Григории*' – № 7427: Γρηγορη

Δ

δοῦλος, ‘*рабъ*’ – № 7175: δουλον; № 7427: [δ]ȣλον

Ϛ

ϛ, *цифр., 6* – № 7427: ҂ϛφμζ

Z

ζ, *цифр., 7* – № 7427: ҂ϛφμζ

Θ

Θεός, ‘*Богъ*’ – № 7427: Θ(εο)υ

Θωμᾶς, ‘*Ѳома*’ – № 7244: Θομα

I

Ἰωάννης, *особ., ч.* ‘*Иоаннъ*’ – № 7507: Ιοαννοσ

K

Κωνσταντῖνος, ‘*Константинъ*’ – № 7175: Κονσ[τ]α[ντηνω]; № 7175: Κον(σταν)τηνω

Κύριος, ‘*Господь*’ – № 657, № 7175, № 7427, № 7525: Κ(υρι)ε

Λ

Λαῦρος, ‘*Господь*’ – № 7211: Λαβρος; № 7212: Λαβρο[ς]

M

μ, *цифр., 40* – № 7427: ҂ϛφμζ

П

Πετρός, *особ., ч.* ‘*Петръ*’ – № 7507: Πετρος

Σ

σός, ‘*твои*’ – № 7175: σον

Φ

φ, *цифр., 500* – № 7427: ҂ϛφμζ

Φλῶρος, ‘*флоръ*’ – № 7215: Φλορος

A

Adam, *особ., ч., ‘Адам’* – № 6979, № 7155: Adam

Alexander, *особ., ч., ‘Олександр’* – № 7195: Alexander; № 661: Al[exa]n[der]; № 640: [Ale]xandra[s]; № 6989: Ale[x]an[dr]us; № 7061, № 7084, № 7324: Al(exander)

Andrzey, *особ., ч., ‘Андрій’* – № 6970: Andrzey; № 7338: And[rzey]; № 7339: A[n]dr[zey]; № 7184, № 7194, № 7224: Andrzei; № 6934: Andrey

Anna, *особ., ж., ‘Анна’* – № 6932: Anna

annus, *‘рік’* – № 7084: an(n)o; № 7088: an(no); № 417, № 6944, № 7151, № 7338: a(nno)

Augustin, *особ., ч., ‘Августин’* – № 630: Augus[t]inu[s]

B

Baranowski, *особ., ч., ‘Барановський’* – № 7268: B[a]ran[o]wsky

Bartłomiej, *особ., ч., ‘Варфоломій’* – № 6947: Ba(rtłomiej)

Basilius, *особ., ч., ‘Василь’* – № 7458: Basily; № 7411: Wasyly

Benedict, *особ., ч., ‘Бенедикт’* – № 7538: Ben(edict)

Bielinski, *особ., ч., ‘Бєлінський’* – № 7395: Bielinsky

Bóg, *‘Бог’* – № 7077, № 7079: Boze

Bogdan, *‘Богдан’* – № 457: Bogdan

Broniewski, *особ., ч., ‘Броневський’* – № 7411: Bronewsky

być, *‘бути’* – № 6966, № 7075, № 7085: byl; № 7070, № 7123: bil

C

Chamiec, *особ., ч., ‘Хамець’* – № 7184: Hamiec

Chwalibog, *особ., ч., ‘Хвалибог’* – № 630: Chwalibog

Clemens, *особ., ч., ‘Климент’* – № 7148: Клименс

Czopowski, *особ., ч., ‘Чоповський’* – № 661: C[z]opowski

Czarnoleski, *особ., ч., ‘Чорноліський’* – № 7009: Czarnolesky

Czielużinski, *особ., ч., ‘Челюжинський’* – № 7360: Czieluzinsky

D

Dawid, *особ., ч. 'Давид'* – № 7035: David

Damian, *особ., ч. 'Даміан'* – № 7321: Da[mian]

Debski, *особ., ч. 'Дебський'* – № 629: [D]ebsky

Dominus, *'Божий'* – № 7088: D(o)-m(ini); № 417, № 6944, № 7151, № 7338: D(omini)

domine, *'священнослужитель'* – № 458: d(omine)

dzień *'день'* – № 7413: 6 dn[ia]

Dziankowski, *особ., ч. 'Дзянковський'* – № 6947: Dziankowsky

F

Fabian, *особ., ч., 'Фабіан'* – № 7037: Fabian

G

Gaczycki, *особ., ч.,* '*Гачицький*' – № 7046: Gaczycki

Georgius, *особ., ч., 'Георгій'* – № 7003: Georgij

Glinski, *особ., ч.,* '*Глинський*' – № 7255: Glinsky

Golski, *особ., ч.,* '*Гольський*' – № 7213: Golsky

Grzegorz, *особ., ч.,* '*Ґжеґож*' – № 7412: Grzegorz; № 7058: Grzeg[o]rz; № 629: Grzegor; № 7007: Grigor

H

Hann, *особ., ч., 'Ґанн'* – № 7034: Hann

Hanski, *особ., ч., 'Ганський'* – № 7286: Hanski

Hermolaus, *особ., ч., 'Єрмолай'* – № 7133: Hermolaj

hic '*тут*' – № 7037, № 7224, № 7248: hic

Hinek, *особ., ч., 'Гінек'* – № 6985, № 6986: Hinek

hołszaniec, *'гольшанець'* – № 7197: hołszanec

I

Iakobus, *особ., ч., 'Яків'* – № 7082: [Jako]bos

Iakub, *особ., ч., 'Яків'* – № 417 (двічі): Iakub; № 7182: Jakub; № 7291: Iakob

Ian, *особ., ч., 'Ян'* – № 6929, № 7026, № 7070, № 7075, № 7151, № 7398, № 7402, № 7403: Ian; № 656, № 6987, № 7027, № 7085, № 7086, № 7187, № 7226, № 7251, № 7257, № 7268, № 7270, № 7334, № 7405, № 7424, № 7425: Jan

Iliar, *особ., ч., 'Ільяр'* – № 7150: Ilyar

Ioan, *особ., ч., 'Йоанн'* – № 7185: Ioann; № 7038: Joan

Ioannes, *особ., ч., 'Йоанн'* – № 7333: Ioannes; № 7360, № 7506: Joannes; № 7413: [J]oan[n]es; № 7225: Joanes

Iow, *особ., ч., 'Йов'* – № 7054: Iow

J

Jadkowski, *особ., ч., 'Ядковський'* – № 7251: Jadkowsky

Jagodzinski, *особ., ч., 'Ягодзінський'* – № 7036: Jagodzisky

Janczuk, *особ., ч., 'Янчук'* – № 7185: Ianczuk

Janec, *особ., ч., 'Янець'* – № 7187: Janec

Jasinski, *особ., ч., 'Ясинський'* – № 7086, № 7405: Jasinsky; № 7253: Jasinsk[y]

Jaski, *особ., ч., 'Яський'* – № 7061, № 7070, № 7359: Jasky

Jarosz, *особ., ч., 'Ярош'* – № 7031: Ja-rosz

Jesienski, *особ., ч., 'Єсенський'* – № 7413: Jesiensky

Johannes, *особ., ч. 'Йоганн'* – № 7254: Joh(an)

Josef, *особ., ч., 'Йозеф'* – № 7102: Jozef

Jurkiewicz, *особ., ч., 'Юркевич'* – № 7085: Jurkiewicz

K

Kadinski, *особ., ч., 'Кадинський'* – № 457: Kadinsky

Klokowski, *особ., ч., 'Клоковський'* – № 425: Klokowski

Kobierski, *особ., ч., ‘Коберський’* – № 7058: Kobierski
Kobiński, *особ., ч., ‘Кобінський’* – № 7182: Kobins[ky]
Konstantyn, *особ., ч., ‘Костянтин’* – № 7223: Konstanty; № 7291: Ko[n]-stanty; № 7356: Konstan(ty)
Komorowski, *особ., ч., ‘Коморовський’* – № 7004: Komorowsky
Koronski, *особ., ч., ‘Коронський’* – № 7022: Koronsky
Kotlinski, *особ., ч., ‘Котлінський’* – № 6965: Kotlinsky
Kowski, *особ., ч., ‘Ковський’* – № 7226: Kowsky
Kozłowski, *особ., ч., ‘Козловський’* – № 7320: Kozlowsky
Krawski, *особ., ч., ‘Кравський’* – № 7066: Krawsky
Krokowski, *особ., ч., ‘Кроковський’* – № 6964: Krokowsky
Kuczinski, *особ., ч., ‘Кучинський’* – № 7087: Kuczinski

L

Łabeski, *особ., ч., ‘Лабеський’* – № 417 (двічі): Labesky
Lanski, *особ., ч., ‘Ланський’* – № 6930: Lansky
Laurentius, *особ., ч., ‘Лаврентій’* – № 7034: Laurentius
Lech, *особ., ч., ‘Лех’* – № 7022: Leh
Lesniewski, *особ., ч., ‘Лесневський’* – № 6966: Lesnewsky
Lochowski, *особ., ч., ‘Лоховський’* – № 7334: Lohowsky
Łomnicki, *особ., ч., ‘Ломницький’* – № 7103: Lomnicky
Lomakowski, *особ., ч., ‘Ломаковський’* – № 6951: [L]o[ma]kowsky
Łodzinski, *особ., ч., ‘Лодзинський’* – № 7257: Lodzinski
Łubkowski, *особ., ч., ‘Любковський’* – № 7270: Lubkowsky

M

Maciej, *особ., ч., ‘Мацей’* – № 6930: Ma[ciej]
Makowiecki, *особ., ч., ‘Маковецький’* – № 7271: Makowiecki; № 7195: Makowecky
Malski, *особ., ч., ‘Мальський’* – № 7008: Malsky
Masalski, *особ., ч., ‘Масальський’* – № 648: Ma[s]alsky
Martin, *особ., ч., ‘Мартін’* – № 6964: Martin; № 7330, № 7420: Marcin
Medowski, *особ., ч., ‘Медовський’* – № 7222: Medowsky
Michał, особ., ч., ‘*Міхал*’ – № 6931, № 7023, № 7069: Michal
Mideszko, *особ., ч., ‘Мідешко’* – № 7195: Mideszko
miłość, ‘*милість*’ – № 7079: mil[osci]
Mykolaj, *особ., ч., ‘Миколай’* – № 460, № 7222: Mikolaj; № 7325: Mik(olaj); № 6951, № 6965, № 7018, № 7197, № 7329: Mikolay; № 7140, № 7271: Mikolai

N

nasz, *‘наш’* – № 7085: nasz
Nicolaus, *особ., ч., ‘Миколай’* – № 7004: Nicolaus
Nowoszewski, *особ., ч., ‘Новошевський’* – № 7082: Nowoszewsky

O

Ochalski, *особ., ч., ‘Охалський’* – № 7035: Ochalsky
Odojewski, *особ., ч., ‘Одоєвський’* – № 6957: Odoiewsky
ojciec, ‘*отець*’ – № 7336: o(jciec)
Olechowski, *особ., ч., ‘Олеховський’* – № 7248: Olechowsky
Olewski, *особ., ч., ‘Олевський’* – № 6929: Olewsky
Olewinski, *особ., ч., ‘Олевінський’* – № 458: Olewinsky
Olszanski, *особ., ч., ‘Ольшанський’* – № 640: Olszansky
Ordicz, *особ., ч., ‘Ордич’* – № 7020: Ordicz

P

pater, *‘отець’* – № 458: p(ater)
Paulus, *особ., ч. ‘Павло’* – № 7253: P[au]l
Paweł, *особ., ч. ‘Павло’* – № 6943: Pawel
Pekus, *особ., ч. ‘Пекус’* – № 6987: Pekus
Piotr, *особ., ч. ‘Петро’* – № 425, № 7287, № 7395: Piotr; № 6944: [Pio]tr
pisarz, *‘писар’* – № 7085: pisar
prosić, *‘просити’* – № 7079: prosze
Powczenski, *особ., ч. ‘Повченський’* – № 6944: Powczensky
Prokop, *особ., ч. ‘Прокіп’* – № 7123: [Pro]kop; № 459: Pr[o]kopy
Przyłecki, *особ., ч., ‘Пшилецький’* – № 7331: Przyłecky

R

raczyć, ‘*благоволити*’ – № 7077: racz
ręka, ‘*рука*’ – № 6970: renka
reverendissimus, *‘превелебний’* – № 458: R(everendissime)
Roczynski, *особ., ч., ‘Рочинський’* – № 7287: Roczynsk[i]
rok, *‘рік’* – № 7082: rok; № 7009, № 7075, № 7123: roku; № 7287: r[o]ku; № 7255: ro[ku]
Rostek, *особ., ч., ‘Ростек’* – № 460: Rostek
Rostowski, *особ., ч., ‘Ростовський’* – № 7254: Rostow[s]ki

S

Samuel, *особ., ч., ‘Самуїл’* – № 7008: Siamuel
Sadkowski, *особ., ч., ‘Садковський’* – № 6943: Sadkow[sky]
september, ‘*вересень*’ – № 425: 7bris; № 7287: s(eptembri)
Seweryn, *особ., ч., ‘Северин’* – № 6939: Seweryn
Simon, *особ., ч., ‘Симон’* – № 628, № 7254: Simon
Skowronski, *особ., ч., ‘Сковронський’* – № 7003: Skowronski
Służewski, *особ., ч., ‘Служевський’* – № 7102: Sluzewsky
Sobierski, *особ., ч., ‘Соберський’* – № 7007: Sobiersky
Solonski, *особ., ч., ‘Солонський’* – № 7224: Solonky
Spyski, *особ., ч., ‘Списький’* – № 6974: S[p]ysky
Stanislaw, *особ., ч., ‘Станіслав’* – № 6966, № 7087, № 7401, № 7472: Stanislaw; № 7067, № 7128, № 7462: Sta[nislaw]; № 7390: [St]an[i]slaw; № 7390: [Stani]slaw; № 6942: Stani-(slaw); № 7320: Stanys[l]a[w]; № 7328: Stanys(law); № 7335: Stany(slaw); № 630, № 7326, № 7388: Sta(nislaw)
Starzechowski, *особ., ч., ‘Стажеховський’* – № 7151: Starzechowsky
Stefani, *особ., ч., ‘Стефані’* – № 7336: Stefany
Stephan, *особ., ч., ‘Стефан’* – № 7002: Stephan; № 6985: Stephanus; № 7066, № 7248: Stefan
sum, ‘*бути*’ – № 7037, № 7248: fuit; № 7430: [fu]it; № 7224: f[uit]
Suwoski, *особ., ч., ‘Сувоський’* – № 628: Suwosky
Szalinski, *особ., ч., ‘Шалінський’* – № 7291: Szalinsky
Szemnicki, *особ., ч., ‘Шемницький’* – № 7223: Szemnycky

T

Theodor, *особ., ч., ‘Федір’* – № 7336: T(heodo)r; № 6986: Fedor
tu, *‘тут’* – № 6966, № 7070, № 7075, № 7085, № 7123, № 7502: tu

W

Waclaw, *особ., ч., ‘Вацлав’* – № 7386: W[a]claw
Walenty, *особ., ч., ‘Валентин’* – № 7154: Walenty; № 7036: Walenti; № 7065: Wal(enty)
Walski, *особ., ч., ‘Вальський’* – № 7089: Walsky
Waszkowski, *особ., ч.,* ‘*Вашковський*’ – № 7075: Waszkowsky

Wierkowicz, *особ., ч.,* ‘*Веркович*’ – № 7121: Wierk[owicz]/Wierk[owski]
Wierkowski, *особ., ч.,* ‘*Верковський*’ – № 7121: Wierk[owski]/Wierk[owicz]
Wieseniewski, *особ., ч.,* ‘*Весеневський*’ – № 7259: Wieseniewsky
Wiczowski, *особ., ч.,* ‘*Вічовський*’ – № 7390: Wiczows[ky]; № 7390: Wiczow[sky];
Wigura, *особ., ч.,* ‘*Вігура*’ – № 459: Wigura
Witowski, *особ., ч.,* ‘*Вітовський*’ – № 7386: Witowsky
Witebsk, *‘Вітебск’* – № 7075: z Witebska
Wladesz, *особ., ч., ‘Владеш’* – № 7225: Wladesz
własny, ‘*свій*’ – № 6970: wlasna
Wojciech, *особ., ч., ‘Войцех’* – № 7259: Wojciech; № 7121: Wo[j]c[ie]c[h]; № 7327: Woj(ciech); № 7009: Woyciech; № 6974: Woy[ciec]h; № 7286: Woyceh
Woyski, *особ., ч., ‘Войський’* – № 7054: Woysky

Z

z, *‘з’* – № 7075: z
Zablocki, *особ., ч., ‘Заблоцький’* – № 7412: Zablocky
Zagorski, *особ., ч., ‘Загорський’* – № 7018: Zagorsky
Zagorowski, *особ., ч., ‘Загоровський’* – № 7123: Zahorowsky
Zalewski, *особ., ч., ‘Залевський’* – № 7140: Zalewsky
Zeromski, *особ., ч., ‘Зеромський’* – № 7037: Zeromsky
Zobowski, *особ., ч., ‘Зобовський’* – № 7506: Zobowsky
Żurkowski, *особ., ч.,* ‘*Журковський*’ – № 7027: Zurkow[s]ki

Թ

թվի, *‘рік’* – № 7043: թվ(ի)ն

Լ

լ, *цифр, 30* – № 7043: ոլ

Մ

Միսակ, *особ., ч., ‘Місак’* – № 7043: Միսակ

Ո

ո, *цифр, 1000* – № 7043: ոլ

Ս

Սիս, *‘Сіс’* – № 7043: Սիս[ցր]

Вказівки років

1022 – № 7282
1033 – № 653
1038/1039 – № 7427
1075/1076 – № 288
1139 – № 113
1510 – № 240
1581 – № 7043
1600 – № 7082
1602 – № 6944
1604 – № 7151
1608 – № 7113
1609 – № 7388
1610 – № 7439
1611 – № 7088
1613 – № 7224
1614 – № 7090, № 7287
1615 – № 425
1617 – № 6997
1619 – № 6966
1620 – № 7210
1621 – № 460, № 640, № 6959, № 7401
1624 – № 7137
1625 – № 457, № 7241
1626 – № 633, № 644, № 7000, № 7009, № 7123
1629 – № 7034, № 7035
1630 – № 7007, № 7338
1631 – № 7070, № 7103
1633 – № 7075
1636 – № 7124

1638 – № 7242
1640 – № 417, № 7084, № 7161
1648 – № 7531
1649 – № 7532
1654 – № 7533
1656 – № 7534
1657 – № 7535
16(…) – № 7081

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Августин-Станіслав Хвалибог, авт. гр. (№ 630) 12
Авель, авт. гр. (№ 444) 111
Аверкій, згад. в гр. (№ 6976) 50
Авраам, згад. в гр. (№ 172) 37, 51–52
Адам 140
Адам, авт. гр. (№ 6979) 53
Адам, авт. гр. (№ 7152) 105–106
Адам, авт. гр. (№ 7155) 106
Адріан, авт. гр. (№ 6975) 50
Акепсима, св. 155–156
Алецста Харитон, авт. гр. (№ 7570) 422
Андрій, св. ап. 10, 37, 51, 70–71, 73, 78–79, 82, 86, 89–90, 94–95, 97, 100, 108, 121, 123, 130–131, 136, 142, 147, 149, 151, 155, 164, 169–170, 172–173
Андрій, авт. гр. (№ 6934) 39
Андрій, авт. гр. (№ 7338) 160
Андрій, авт. гр. (№ 7339) 160
Андрій Гав(…), авт. гр. (№ 6970) 48
Андрій Кон(…)ський, авт. гр. (№ 7194) 118
Андрій Солонський, авт. гр. (№ 7224) 126
Андрій Хамець, авт. гр. (№ 7184) 116
Андрій, згад. в гр. (№ 7514) 407
Андроник, згад. в гр. (№ 204) 54
Анна, св. 10, 130–131, 492–493
Анна, авт. гр. (№ 7380) 170
Анна Гі(…), авт. гр. (№ 6932) 38
Анна, згад. в гр. (№ 6980) 53–55
Анна, згад. в гр. (№ 7277) 141
Антоній Великий, св. 71
Антоній Грекович, авт. гр. (№ 1945, № 7013, № 7364) 62, 167
Антоній Пашков, авт. гр. (№ 7229) 128
Аполлоній, св. 164–165
Афанаско Федір, авт. гр. (№ 659) 19
Барановський Ян, авт. гр. (№ 7268) 138
Барановські 139
Бенедикт, авт. гр. (№ 7538) 413
Беняш, авт. гр. (№ 7545) 415
Бєлінський Петро, авт. гр. (№ 7395) 175
Бєлінські 175
Богдан, авт. гр. (№ 7214) 122
Богдан Кадинський, авт. гр. (№ 457) 90
Богданович Федір, авт. гр. (№ 6967) 47
Бонецький А. 11, 42, 46–47, 53, 56, 60, 68, 75, 83–84, 88, 116, 122, 127, 134–136, 139, 145, 156, 159, 166, 175, 375
Броневський Василь, авт. гр. (№ 7411) 375
Броневські 375

Вакх, св. 136, 138
Валєвський В. 119
Валентин, авт. гр. (№ 7065) 77
Валентин Р(…)ський, авт. гр. (№ 7154) 105
Валентин Ягодзинський, авт. гр. (№ 7036) 68
Вальський, авт. гр. (№ 7089) 84
Варфоломій Дзянковський, авт. гр. (№ 6947) 42
Василів Семен, авт. гр. (№ 633) 12
Василь Анкірський, св. 149–150
Василь, авт. гр. (№ 7107) 90
Василь, авт. гр. (№ 7149) 104
Василь, авт. гр. (№ 7191) 117
Василь, авт. гр. (№ 7342) 161
Василь, авт. гр. (№ 7452) 387
Василь Броневський, авт. гр. (№ 7411) 375
Василь Голинець, авт. гр. (№ 7453) 387
Василь П., авт. гр. (№ 7458) 388

Василь Чижов, авт. гр. (№ 6950) 43
Василь, згад. в гр. (№ 7063) 77
Василь Васильович Тиша-Биковський, згад. в гр. (№ 7301) 150–151
Василь Федорович Тиша-Биковський, згад. в гр. (№ 7301) 150–151
Васильович Василь Тиша-Биковський, згад. в гр. (№ 7301) 150–151
Васильович Павло, авт. гр. (№ 7460) 389
Васов Іван, авт. гр. (№ 660) 19
Вацлав Вітовський, авт. гр. (№ 7386) 172
Вашковський Ян, авт. гр. (№ 7075) 80
Вединський Грицько, авт. гр. (№ 6988) 56
Веркович/Верковський Войцех, авт. гр. (№ 7121) 94
Верковський/Веркович Войцех, авт. гр. (№ 7121) 94
Весеневський Войцех, авт. гр. (№ 7259) 136
Висоцький С.О. 37, 51–52, 97, 100, 108–110, 123–124, 142–143, 147–148, 400, 408, 418–419
Вігура Прокіп, авт. гр. (№ 459) 398
Вігури 399
Віктор, згад. в гр. (№ 643) 15
Вітовський Вацлав, авт. гр. (№ 7386) 172
Вітовські 172
Вічовський Станіслав, авт. гр. (№ 7390) 174
Владеш Йоанн, авт. гр. (№ 7225) 126
Власій Севастійський, св. 149
Войський Йов, авт. гр. (№ 7054) 74–75
Войські 75
Войцех, авт. гр. (№ 7327) 157
Войцех Веркович/Верковський, авт. гр. (№ 7121) 94
Войцех Весеневський, авт. гр. (№ 7259) 136
Войцех Ганський, авт. гр. (№ 7286) 145
Войцех Списький, авт. гр. (№ 6974) 49
Войцех Стажиховський 105
Войцех Чорноліський, авт. гр. (№ 7009) 61–62
Володимир, авт. гр. (№ 132) 109
Володимир Мономах, князь 109
Володимирович Ярополк, князь 69
Всеволод Мстиславич, князь 69
Всеволод Ольгович, князь, згад. в гр. (№ 7039) 69

Габріель Олевінський, авт. гр. (№ 458) 398
Гаврило, згад. в гр. (№ 643) 15
Ганський Войцех, авт. гр. (№ 7286) 145
Ганські 145
Гачицький, авт. гр. (№ 7046) 72
Георгій, авт. гр. (№ 116) 143
Георгій Сковронський, авт. гр. (№ 7003) 60
Герасименко Н.В. 136, 142, 149
Гінек Стефан, авт. гр. (№ 6985) 56
Гінек Федір, авт. гр. (№ 6986) 56
Гінки 56
Гіпіус А.А. 51
Глинський, авт. гр. (№ 7255) 135
Гнат, авт. гр. (№ 631) 12
Голинець Василь, авт. гр. (№ 7453) 387
Гольський, авт. гр. (№ 7213) 122
Грекович Антоній, авт. гр. (№ 1945, № 7013, № 7364) 62, 167
Григорій Богослов, св. 170
Григорій, авт. гр. (№ 7427) 380
Григорій, авт. гр. (№ 7441) 384
Григорій Соберський, авт. гр. (№ 7007) 61
Григорій, згад. в гр. (№ 642) 15
Гриценко С.П. 422
Грицько Вединський, авт. гр. (№ 6988) 56
Ґанн Лаврентій, авт. гр. (№ 7034) 67–68

Ґжеґош Дебський, авт. гр. (№ 629) 11
Ґжеґош Заблоцький, авт. гр. (№ 7412) 375
Ґжеґош Коберський, авт. гр. (№ 6711, № 6868, № 7058) 75–76
Ґонсіровський А. 105

Давид Охальський, авт. гр. (№ 7035) 68
Даміан Ш(…)м(…)ло(…), авт. гр. (№ 7321) 156
Даниїл, ігумен 52
Данило, авт. гр. (№ 7186) 116
Данило, авт. гр. (№ 7463) 390
Данило Дашкевич, авт. гр. (№ 7005) 60
Данило Лорахов, авт. гр. (№ 7445) 385
Дашкевич Данило, авт. гр. (№ 7005) 60
Дебський Ґжеґош, авт. гр. (№ 629) 11
Дебські 11
Дем'ян Лещинський, авт. гр. (№ 7021) 64
Денис, авт. гр. (№ 7467) 391
Дзянковський Варфоломій, авт. гр. (№ 6947) 42
Дзянковські 42
Дмитро, авт. гр. (№ 7415) 376
Дмитро, авт. гр. (№ 7533) 412
Думиновський, авт. гр. (№ 7456) 388

Естрейхер С. 166

Євдокимова О.О. 380
Євстафій Плакіда, св. 10, 17, 19
Єзекія, цар-пророк 108–111, 124
Єпіфаній, авт. гр. (№ 7099) 87
Єрмолай, авт. гр. (№ 662) 20
Єрмолай, авт. гр. (№ 7133) 98
Єсенський Йоанн, авт. гр. (№ 7413) 376

Жаско, згад. в гр. (№ 117) 51
Жинов, згад. в гр. (№ 7572) 422
Журковський Ян, авт. гр. (№ 7027) 65–66

Заблоцький Ґжеґош, авт. гр. (№ 7412) 375
Заблоцькі 375
Завадич Марко, авт. гр. (№ 634) 13
Загоровський О.І. 54
Загоровський Прокіп, авт. гр. (№ 7123) 95
Загорський Микола, авт. гр. (№ 7018) 63
Залевський Микола, авт. гр. (№ 7140) 102
Залізняк А.А. 51, 54, 100, 109, 147, 418
Захарія, єродиякон, авт. гр. (№ 7139) 100–101
Захарова А.В. 136, 142, 149
Зеромський Фабіан, авт. гр. (№ 7037) 68
Зеромські 68
Зобовський Йоанн, авт. гр. (№ 7506) 404

Йоаким, св. 10, 130–131, 492–493
Йоаким, авт. гр. (№ 6948) 42
Йоанн, авт. гр. (№ 7126) 96
Йоанн, авт. гр. (№ 7183) 115
Йоанн, авт. гр. (№ 7276) 141
Йоанн, авт. гр. (№ 7304) 152
Йоанн, авт. гр. (№ 7306) 152
Йоанн, авт. гр. (№ 7311) 154
Йоанн, авт. гр. (№ 7333) 159
Йоанн, авт. гр. (№ 7444) 384
Йоанн, авт. гр. (№ 7528) 411
Йоанн А., авт. гр. (№ 7417) 377
Йоанн Єсєнський, авт. гр. (№ 7413) 376
Йоанн Владеш, авт. гр. (№ 7225) 126
Йоанн Зобовський, авт. гр. (№ 7506) 404
Йоанн Козевич, авт. гр. (№ 7030) 66
Йоанн Ломерович, авт. гр. (№ 7196) 118
Йоанн М., авт. гр. (№ 7038) 69
Йоанн Челюжинський, авт. гр. (№ 7360) 166
Йоанн Янчук, авт. гр. (№ 7185) 116
Йоанн, згад. в гр. (№ 7181) 115

Йоанн, згад. в гр. (№ 7439) 383
Йоанн, згад. в гр. (№ 7507) 405
Йов Войський, авт. гр. (№ 7054) 74–75
Йоган-Симон Ростовський, авт. гр. (№ 7254) 135
Йозеф Служевський, авт. гр. (№ 7102) 88
Йона, авт. гр. (№ 6959) 45
Йона, згад. в гр. (№ 655) 18
Йосип, згад. в гр. (№ 7011) 62

Іван Мазепа 53
Іван, авт. гр. (№ 240) 110
Іван, авт. гр. (№ 7092) 85
Іван, авт. гр. (№ 7116) 92
Іван, авт. гр. (№ 7315) 154
Іван, авт. гр. (№ 7481, № 7482 та № 7483) 395–396
Іван, авт. гр. (№ 7562) 420
Іван Васов, авт. гр. (№ 660) 19
Іван Соханівський, авт. гр. (№ 7064) 77
Іван Плосин, авт. гр. (№ 639) 14
Іларіон, авт. гр. (№ 7210) 121
Ілліч-Станимирович Костянтин 101
Ілля, авт. гр. (№ 7041) 71
Ілля, згад. в гр. (№ 7181) 115
Ільєць, авт. гр. (№ 7176) 114
Ільяр, авт. гр. (№ 7150) 104
Іраклій, св. 100
Ірина, св. 70
Іродіон, згад. в гр. (№ 7030) 66
Ісаак, згад. в гр. (№ 172) 52

Каденик Семен, авт. гр. (№ 7449) 386
Кадинський Богдан, авт. гр. (№ 457) 90
Казимир Ян II 83
Каріон, авт. гр. (№ 635) 13
Каріон, інок, авт. гр. (№ 7543) 414
Карп, авт. гр. (№ 7040) 70
Каспер, авт. гр. (№ 7447) 385
Кирило, згад. в гр. (№ 643) 15
Кирилович Михайло, авт. гр. (№ 7393) 175
Клачевський В. 105
Климент, авт. гр. (№ 7148) 104
Климко, згад. в гр. (№ 7439) 383
Клоковський Петро, авт. гр. (№ 425) 53
Клоковські 53
Коберський Ґжеґош, авт. гр. (№ 6711, № 6868, № 7058) 75–76
Коберські 75
Кобінський Яків, авт. гр. (№ 7182) 115
Ковський Ян, авт. гр. (№ 7226) 127
Ковські 127
Козевич Йоанн, авт. гр. (№ 7030) 66
Козловський Станіслав, авт. гр. (№ 7320) 156
Козловські 156
Коморовський Микола, авт. гр. (№ 7004) 60
Коморовські 60
Корнієнко В.В. 10, 13, 18, 53–54, 62, 71, 76, 122, 124, 131, 138, 143–144, 149, 155, 165, 170, 389, 398
Коронський Лех, авт. гр. (№ 7022) 64
Костянтин, авт. гр. (№ 7056) 75
Костянтин, авт. гр. (№ 7175) 113–114
Костянтин, авт. гр. (№ 7262) 137
Костянтин, авт. гр. (№ 7356) 165
Костянтин Станимирич, авт. гр. (№ 199) 100
Костянтин Ілліч-Станимирович 101
Костянтин-Яків Шалінський, авт. гр. (№ 7291) 146
Костянтин Шемницький, авт. гр. (№ 7223) 126
Костянтин, згад. в гр. (№ 7294) 148
Котлінський Микола, авт. гр. (№ 6965) 47
Котлінські 47
Кравський Стефан, авт. гр. (№ 7066) 77
Кратович Омелян, згад. в гр. (№ 6976) 50
Криш А., авт. гр. (№ 7565) 421
Кроковський Мартін, авт. гр. (№ 6964) 46
Кроковські 46

Кумін Б. 68
Куртика Я. 105
Кучинський Станіслав, авт. гр. (№ 7087) 84
Кучинські 84

Лабеський Яків, авт. гр. (№ 417) 151
Лавр, св. 121–122
Лаврентій Ґанн, авт. гр. (№ 7034) 67–68
Лазар, авт. гр. (№ 7347) 162
Лазар, авт. гр. (№ 7437) 383
Лазар, згад. в гр. (№ 7294) 148
Лазар Петрович, згад. в гр. (№ 6973) 49
Ланський Мацей, авт. гр. (№ 6930) 38
Лесковський Яцко, авт. гр. (№ 7361) 166
Лесневський Станіслав, авт. гр. (№ 6966) 47
Лесневські 47
Лех Коронський, авт. гр. (№ 7022) 64
Лещина Міхаль, згад. в гр. (№ 7479) 395
Лещинський Станіслав I 20
Лещинський Дем'ян, авт. гр. (№ 7021) 64
Літвін Г. 151
Лодзинський Ян, авт. гр. (№ 7257) 136
Лодзинські 136
Ломаковський Микола, авт. гр. (№ 6951) 43
Ломерович Йоанн, авт. гр. (№ 7196) 118
Ломницький, авт. гр. (№ 7103) 88
Ломницькі 88
Лорахов Данило, авт. гр. (№ 7445) 385
Лоховський Ян, авт. гр. (№ 7334) 159
Лоховські 159
Лука, згад. в гр. (№ 655) 18
Любковський Ян, авт. гр. (№ 7270) 138–139
Любковські 139

Мазепа Іван 53
Макарий, авт. гр. (№ 7199) 119
Маковецький-Мідешко Олександр, авт. гр. (№ 7195) 118
Маковецький Микола, авт. гр. (№ 7271) 139
Маковецькі 139
Максим, авт. гр. (№ 7416, № 7450) 377, 386
Мальський Самуїл, авт. гр. (№ 7008) 61
Мануїл, авт. гр. (№ 7512) 406
Марина, згад. в гр. (№ 7358) 165
Марія, авт. гр. (№ 7096) 86
Марко Завадич, авт. гр. (№ 634) 13
Марко, згад. в гр. (№ 7011) 62
Марко, згад. в гр. (№ 7439) 383
Марко Таровський, авт. гр. (№ 7052) 74
Мартін, авт. гр. (№ 7330) 158
Мартін Ка(…), авт. гр. (№ 7420) 378
Мартін Кроковський, авт. гр. (№ 6964) 46
Масальський, авт. гр. (№ 648) 16–17
Мацей Ланський, авт. гр. (№ 6930) 38
Медовський Микола, авт. гр. (№ 7222) 126
Мелетій, згад. в гр. (№ 7134) 99
Микита, авт. гр. (№ 7418) 377
Микола, авт. гр. (№ 7325) 157
Микола, авт. гр. (№ 7329) 158
Микола, авт. гр. (№ 7363) 167
Микола, гольшанець, авт. гр. (№ 7197) 119
Микола Загорський, авт. гр. (№ 7018) 63
Микола Залевський, авт. гр. (№ 7140) 102
Микола Котлінський, авт. гр. (№ 6965) 47
Микола Коморовський, авт. гр. (№ 7004) 60
Микола Ломаковський, авт. гр. (№ 6951) 43
Микола Маковецький, авт. гр. (№ 7271) 139
Микола Медовський, авт. гр. (№ 7222) 122

Микола Ростек, авт. гр. (№ 460) 389
Микола Тупаленич, авт. гр. (№ 7090) 85
Микола Хром'як, авт. гр. (№ 6954) 44
Микола, згад. в гр. (№ 642) 15
Микула, авт. гр. (№ 7256) 135
Мирошка, дяк, авт. гр. (№ 7478) 394
Місак, авт. гр. (№ 7043) 71
Митрофан Полін, згад. в гр. (№ 7301) 150
Михайло, авт. гр. (№ 649) 17
Михайло, авт. гр. (№ 7019) 63
Михайло, авт. гр. (№ 7044) 72
Михайло, авт. гр. (№ 7045) 72
Михайло Кирилович, авт. гр. (№ 7393) 175
Михайло, згад. в гр. (№ 643) 15
Михайло, згад. в гр. (№ 7277) 141
Мідешко-Маковецький Олександр, авт. гр. (№ 7195) 118
Міхал, авт. гр. (№ 6931) 38
Міхал Л., авт. гр. (№ 7069) 78
Міхал Сой(…), авт. гр. (№ 7023) 64
Міхаль Лещина, згад. в гр. (№ 7479) 395
Міхеєв С.М. 143
Мойсей, згад. в гр. (№ 7032) 67
Мономах Володимир, князь 109
Мотин, згад. в гр. (№ 7572) 422
Мстиславич Всеволод, князь 69

Несецький К. 16, 46–47, 53, 56, 60, 68, 75, 83–84, 105, 116, 139, 156, 158–159, 172, 375, 389, 399
Нил, згад. в гр. (№ 7514) 407
Нікітенко Н.М. 18, 71, 131, 144, 149, 170
Німчук В.В. 147–148
Новошевський Яків, авт. гр. (№ 7082) 82

Одоєвсський М., авт. гр. (№ 6957) 45
Озель В.І. 54
Олевінський Габріель, авт. гр. (№ 458) 398
Олевський Ян, авт. гр. (№ 6929) 38
Олександр, авт. гр. (№ 6989) 57
Олександр, авт. гр. (№ 7076) 80
Олександр, авт. гр. (№ 7084) 83
Олександр, авт. гр. (№ 7324) 157
Олександр Мідешко-Маковецький, авт. гр. (№ 7195) 118
Олександр Ольшанський, авт. гр. (№ 640) 14
Олександр Чоповський, авт. гр. (№ 661) 20
Олександр Яський, авт. гр. (№ 7061) 76, 79
Олеховський Стефан, авт. гр. (№ 7248) 133
Олісей, згад. в гр. (№ 7501) 403
Ольгович Всеволод, князь, згад. в гр. (№ 7039) 69
Ольшанський Олександр, авт. гр. (№ 640) 14
Омелян Кратович, згад. в гр. (№ 6976) 50
Омелян Тимофійович, авт. гр. (№ 6977) 50
Онуфрій, св. 54
Ордич, авт. гр. (№ 7020) 64
Охальський Давид, авт. гр. (№ 7035) 68

Павло, св. ап. 10
Павло Васильович, авт. гр. (№ 7460) 389
Павло Садковський, авт. гр. (№ 6943) 41
Павло Ясинський, авт. гр. (№ 7253) 134
Паїсій Филипов, авт. гр. (№ 7537) 413
Пашков Антоній, авт. гр. (№ 7229) 128
Пекус Ян, авт. гр. (№ 6987) 56
Пелагея, авт. гр. (№ 7575) 423
Петро, св. ап. 10
Петро, авт. гр. (№ 288) 143
Петро, авт. гр. (№ 654) 18
Петро, авт. гр. (№ 7180) 115
Петро, авт. гр. (№ 7228) 127
Петро, авт. гр. (№ 7345) 162
Петро, авт. гр. (№ 7408) 374

Петро Бєлінський, авт. гр. (№ 7395) 175
Петро Клоковський, авт. гр. (№ 425) 53
Петро Повченський, авт. гр. (№ 6944) 41
Петро Рочинський, авт. гр. (№ 7287) 145
Петро Шимонович, авт. гр. (№ 7440) 383
Петро, згад. в гр. (№ 642) 15
Петро, згад. в гр. (№ 7507) 405
Петро, інок, згад. в гр. (№ 7479) 395
Петрович Лазар, згад. в гр. (№ 6973) 49
Петрята, авт. гр. (№ 7142) 102
Пилип, авт. гр. (№ 6993) 58
Плосин Іван, авт. гр. (№ 639) 14
Повченський Петро, авт. гр. (№ 6944) 41
Полін Митрофан, згад. в гр. (№ 7301) 150
Попович Стефан, згад. в гр. (№ 7301) 150
Прокіп Вігура, авт. гр. (№ 459) 398
Прокіп Загоровський, авт. гр. (№ 7123) 95
Пуд, св. 138
Путко, авт. гр. (№ 117) 51
Пшибось К. 105
Пшилецький, авт. гр. (№ 7331) 158
Пшилецькі 158

Рейський А. 88, 136, 139, 159
Рибаков Б.О. 419
Родіон, згад. в гр. (№ 7047) 72
Рождественська Т.В. 418
Рожинський Роман, згад. в гр. (№ 6973) 49
Роман Рожинський, згад. в гр. (№ 6973) 49
Рочинський Петро, авт. гр. (№ 7287) 145
Ростек Микола, авт. гр. (№ 460) 389
Ростовський Симон-Йоган, авт. гр. (№ 7254) 135

Сава С., авт. гр. (№ 7399) 176
Садковський Павло, авт. гр. (№ 6943) 41
Самуїл Мальський, авт. гр. (№ 7008) 61
Сарабьянов В.Д. 136, 142, 149
Северин (…)кий, авт. гр. (№ 6939) 40
Семен Василів, авт. гр. (№ 633) 12
Семен Каденик, авт. гр. (№ 7449) 386
Семен, згад. в гр. (№ 7063) 77
Семен, згад. в гр. (№ 7573) 423
Семьюн, авт. гр. (№ 7141) 102
Сергій, св. 143
Силіон, ієродиякон, авт. гр. (№ 7053) 74
Симеон, авт. гр. (№ 38) 418
Симеон, авт. гр. (№ 7114) 92
Симеон, авт. гр. (№ 7343) 161
Симеон, авт. гр. (№ 7379) 170
Симеон, згад. в гр. (№ 7032) 67
Симон, авт. гр. (№ 7283) 144
Симон Сувоський, авт. гр. (№ 628) 11
Симон-Йоган Ростовський, авт. гр. (№ 7254) 135
Сінкевич Н.О. 53, 389, 398
Сковронський Георгій, авт. гр. (№ 7003) 60
Служевський Йозеф, авт. гр. (№ 7102) 88
Соберський Григорій, авт. гр. (№ 7007) 61
Собеський Ян III 389
Сокаль, авт. гр. (№ 7159) 106
Солонський Андрій, авт. гр. (№ 7224) 126
Сомнич Стефан, авт. гр. (№ 644) 15
Софонія, згад. в гр. (№ 7032) 67
Соханівський Іван, авт. гр. (№ 7064) 77
Сохацька А. 105
Списький Войцех, авт. гр. (№ 6974) 49
Стажиховський Войцех 105
Стажиховський Ян 105
Стажиховський Ян, авт. гр. (№ 7151) 104–105
Станимир 101

Станимирич Костянтин, авт. гр. (№ 199) 100
Станимирович-Ілліч Костянтин 101
Станіслав I Лещинський 20
Станіслав, авт. гр. (№ 6942) 40
Станіслав, авт. гр. (№ 7128) 96
Станіслав, авт. гр. (№ 7326) 157
Станіслав, авт. гр. (№ 7328) 158
Станіслав, авт. гр. (№ 7401) 177
Станіслав, авт. гр. (№ 7462) 390
Станіслав, авт. гр. (№ 7472) 393
Станіслав Вічовський, авт. гр. (№ 7390) 174
Станіслав Кл(…)нський, авт. гр. (№ 7067) 78
Станіслав Козловський, авт. гр. (№ 7320) 156
Станіслав Кучинський, авт. гр. (№ 7087) 84
Станіслав Лесневський, авт. гр. (№ 6966) 47
Станіслав Мі(…), авт. гр. (№ 7335) 159
Станіслав-Августин Хвалибог, авт. гр. (№ 630) 12
Станіслав Ч(…), авт. гр. (№ 7388) 173
Станіслав Челюжинський 166
Стефан, авт. гр. (№ 6938) 39
Стефан, авт. гр. (№ 7002) 59
Стефан, піп, авт. гр. (№ 7296) 149
Стефан Гінек, авт. гр. (№ 6985) 56
Стефан Кравський, авт. гр. (№ 7066) 77
Стефан Олеховський, авт. гр. (№ 7248) 133
Стефан Сомнич, авт. гр. (№ 644) 15
Стефан Попович, згад. в гр. (№ 7301) 150
Стефані Федір, отець, авт. гр. (№ 7336) 160
Сувоський Симон, авт. гр. (№ 628) 11

Таровський Марко, авт. гр. (№ 7052) 74
Тимофій, авт. гр. (№ 641) 15
Тимофійович Омелян, авт. гр. (№ 6977) 50
Тит, згад. в гр. (№ 7514) 407
Тиша-Биковський Василь Федорович, згад. в гр. (№ 7301) 150–151
Тиша-Биковський Василь Васильович, згад. в гр. (№ 7301) 150–151
Томкович С. 66
Тупаленич Микола, авт. гр. (№ 7090) 85
Тупиков М.М. 101
Турілов А.А. 52

Фабіан Зеромський, авт. гр. (№ 7037) 68
Федір, авт. гр. (№ 6978) 50–51
Федір, авт. гр. (№ 6983) 55
Федір, авт. гр. (№ 7006) 60
Федір, авт. гр. (№ 7042) 71
Федір, авт. гр. (№ 7192) 117
Федір, авт. гр. (№ 7421) 378
Федір Афанаско, авт. гр. (№ 659) 19
Федір Богданович, авт. гр. (№ 6967) 47
Федір Гінек, авт. гр. (№ 6986) 56
Федір Стефані, отець, авт. гр. (№ 7336)
Федір, згад. в гр. (№ 7514) 407
Федорович Василь Тиша-Биковський, згад. в гр. (№ 7301) 150–151
Феодосій Чега, авт. гр. (№ 637) 13–14
Феопістія, св. 10
Филипов Паїсій, авт. гр. (№ 7537) 413
Філон, авт. гр. (№ 6962) 46
Флор, св. 123–124
Флор, авт. гр. (№ 7500) 402
Фома, св. 131–132
Фотинія, авт. гр. (№ 6955) 44

Хамець Андрій, авт. гр. (№ 7184) 116
Хамці 116
Харитон Алецста, авт. гр. (№ 7570) 422
Хвалибог Августин-Станислав, авт. гр. (№ 630) 12
Хлєбовський С. 119
Христофор, авт. гр. (№ 7451) 386
Хром'як Микола, авт. гр. (№ 6954) 44

Чега Феодосій, авт. гр. (№ 637) 13–14
Челюжинський Йоанн, авт. гр. (№ 7360) 166
Челюжинський Станіслав 166
Челюжинські 166
Чижов Василь, авт. гр. (№ 6950) 43
Чоповський Олександр, авт. гр. (№ 661) 20
Чорноліський Войцех, авт. гр. (№ 7009) 61–62

Шалінський Яків-Костянтин, авт. гр. (№ 7291) 146
Шемницький Костянтин, авт. гр. (№ 7223) 126
Шимонович Петро, авт. гр. (№ 7440) 383

Щапов Я.М. 54

Юркевич Ян, згад. в гр. (№ 7085) 83
Юркевичі 83
Юшков С.В. 54

Ягодзинський Валентин, авт. гр. (№ 7036) 68
Ягодзинські 68
Ядковський Ян, авт. гр. (№ 7251) 134
Ядковські 134
Яків, авт. гр. (№ 7300) 150
Яків Кобінський, авт. гр. (№ 7182) 115
Яків Лабеський, авт. гр. (№ 417) 151
Яків Новошевський, авт. гр. (№ 7082) 82
Яків-Костянтин Шалінський, авт. гр. (№ 7291) 146
Яків, згад. в гр. (№ 6980) 53–55
Яків, ієрей, згад. в гр. (№ 7277) 141
Яковенко Н.М. 399
Ян II Казимир 83
Ян III Собеський 389
Ян, авт. гр. (№ 656) 18
Ян, авт. гр. (№ 7398) 176
Ян, авт. гр. (№ 7402) 177
Ян, авт. гр. (№ 7403) 177
Ян, авт. гр. (№ 7425) 379
Ян Барановський, авт. гр. (№ 7268) 138
Ян Вашковський, авт. гр. (№ 7075) 80
Ян Г., авт. гр. (№ 7424) 379
Ян Журковський, авт. гр. (№ 7027) 65–66
Ян З(…)ський, авт. гр. (№ 7026) 65
Ян Ковський, авт. гр. (№ 7226) 127
Ян Лодзинський, авт. гр. (№ 7257) 136
Ян Лоховський, авт. гр. (№ 7334) 159
Ян Любковський, авт. гр. (№ 7270) 138–139
Ян Олевський, авт. гр. (№ 6929) 38
Ян Пекус, авт. гр. (№ 6987) 56
Ян Стажиховський, авт. гр. (№ 7151) 104–105
Ян Стажиховський 105
Ян Юркевич, згад. в гр. (№ 7085) 83
Ян Ядковський, авт. гр. (№ 7251) 134
Ян Янець, авт. гр. (№ 7187) 116
Ян Ясинський, авт. гр. (№ 7086, № 7405) 83, 134, 178
Ян Яський, авт. гр. (№ 7070) 79
Янас Є. 105
Янець Ян, авт. гр. (№ 7187) 116
Янін В.Л. 51, 100
Янчук Йоанн, авт. гр. (№ 7185) 116
Ярополк Володимирович, князь 69
Ярош Родн(…), авт. гр. (№ 7031) 67
Ясинський Павло, авт. гр. (№ 7253) 134
Ясинський Ян, авт. гр. (№ 7086, № 7405) 83, 134, 178
Ясинські 83, 134,
Яський Олександр, авт. гр. (№ 7061) 76, 79
Яський Ян, авт. гр. (№ 7070) 79
Яський, авт. гр. (№ 7359) 165
Яцко, авт. гр. (№ 6971) 48
Яцко Лесковський, авт. гр. (№ 7361) 166

ПОКАЖЧИК ГРАФІТІ

38 *418*, 427, *482*
81 *123*, 125, 180, *300*
81a *123–124*, 180, *301*
92 418, *419*, 427, *483*
93 *408–409*, 419, 427, *471*
111 108, *109*, 180, *280*
113 *97*, 180, *267*
116 *142–143*, 180, *325*
117 *51*, 180, *200*
122 *147–148*, 180, *332*
132 108, *109–110*, 180, *283*
171 147, *148*, 180, *332*
172 51, *52–53*, 180, *202–203*
199 *100–101*, 180, *271*
240 108, *110*, 180, *284*
268 *37*, 180, *181*
269 123, *124*, 180, *300*
287 108, *110*, 180, *283*
288 142, *143*, 180, *326*
290 404, 418, *419*, 427, *484*
310 *400*, 426, *461*
417 *151*, 180, *338*
421 108, *110*, 180, *284*
422 108, *110*, 180, *280*
423 108, *111*, 180, *282*
424 108, *111*, 180, *285*
425 51, *53*, 180, *201*
444 108, *111*, 180, *285*
457 *89–90*, 180, *258*
458 *398*, 426, *459*
459 *398–399*, 426, *460*
460 *389–390*, 426, *450*
626 *10–11*, 21, *22*
627 10, *11*, 21, *24*
628 10, *11*, 21, *22*
629 10, *11*, 21, *23*
630 10, *11–12*, 21, *23*
631 10, *12*, 21, *24*
632 10, *12*, 21, *24*
633 10, *12*, 21, *25*
634 10, *13*, 21, *26*
635 10, *13*, 21, *26*
636 10, *13*, 21, *26*
637 10, *13–14*, 21, *27*
638 10, *14*, 21, *28*
639 10, *14*, 21, *27*
640 10, *14*, 21, *29*
641 10, *14–15*, 21, *29*
642 10, *15*, 21, *30*
643 10, *15*, 21, *30*
644 10, *15*, 21, *31*
645 10, *15–16*, 21, *31*
646 10, *16*, 21, *28*
647 10, *16*, 21, *30*
648 10, *16*, 21, *31*
649 10, *16–17*, 21, *32*
650 10, *17*, 21, *32*
651 10, *17*, 21, *33*
652 *17*, 21, *33*
653 17, *18*, 21, *33*
654 17, *18*, 21, *34*
655 17, *18*, 21, *34*
656 17, *18*, 21, *34*
657 17, *18–19*, 21, *34*
658 17, *19*, 21, *35*
659 17, *19*, 21, *35*
660 17, *19*, 21, *36*
661 17, *20*, 21, *36*
662 17, *20*, 21, *36*
663 17, *20*, 21, *36*
6919 *3*, 6, *7*
6920 *3*, 6, *7*
6921 *3*, 6, *7*
6922 *4*, 6, *7*
6923 *4*, 6, *8*
6924 *4*, 6, *8*
6925 *4*, 6, *8*
6926 4, *5*, 6, *9*
6927 4, *5*, 6, *9*
6928 4, *5*, 6, *9*

6929 *37–38*, 180, *181*
6930 37, *38*, 180, *182*
6931 37, *38*, 180, *182*
6932 37, *38*, 180, *182*
6933 37, *38–39*, 180, *182*
6934 37, *39*, 180, *183*
6935 37, *39*, 180, *183*
6936 37, *39*, 180, *183*
6937 37, *39*, 180, *183*
6938 37, *39–40*, 180, *183*
6939 37, *40*, 180, *184*
6940 37, *40*, 180, *184*
6941 37, *40*, 180, *184*
6942 37, *40*, 180, *185*
6943 37, *41*, 180, *185*
6944 37, *41*, 180, *186*
6945 37, *41*, 180, *186*
6946 37, *41*, 180, *186*
6947 37, *42*, 180, *187*
6948 37, *42*, 180, *187*
6949 37, *42*, 180, *187*
6950 37, *43*, 180, *188*
6951 37, *43*, 180, *188*
6952 37, *43*, 180, *189*
6953 37, *43–44*, 180, *189*
6954 37, *44*, 180, *190*
6955 37, *44*, 180, *190*
6956 37, *44*, 180, *191*
6957 37, *44–45*, 180, *191*
6958 37, *45*, 180, *192*
6959 37, *45*, 180, *192*
6960 37, *45*, 180, *193*
6961 37, *45*, 180, *193*
6962 37, *45–46*, 180, *193*
6963 37, *46*, 180, *194*
6964 37, *46*, 180, *194*
6965 37, *46–47*, 180, *195*
6966 37, *47*, 180, *195*
6967 37, *47*, 180, *195*
6968 37, *47–48*, 180, *196*
6969 37, *48*, 180, *196*
6970 37, *48*, 180, *197*
6971 37, *48*, 180, *197*
6972 37, *49*, 180, *198*
6973 37, *49*, 180, *198*
6974 37, *49*, 180, *199*
6975 37, *49–50*, 180, *199*
6976 37, *50*, 180, *199*
6977 37, *50*, 180, *200*
6978 37, *50–51*, 180, *200*
6979 51, *53*, 180, *201*
6980 51, *53–55*, 180, *204*
6981 51, 54, *55*, 180, *204*
6982 51, 54, *55*, 180, *204*
6983 51, *55*, 180, *204*
6984 51, *55*, 180, *204*
6985 51, *56*, 180, *205*
6986 51, *56*, 180, *205*
6987 51, *56*, 180, *206*
6988 51, *56–57*, 180, *206*
6989 51, *57*, 180, *207*
6990 51, *57*, 180, *207*
6991 51, *57*, 180, *207*
6992 51, *57*, 180, *207*
6993 51, *57–58*, 180, *208*
6994 51, *58*, 180, *208*
6995 51, *58*, 180, *209*
6996 51, *58*, 180, *209*
6997 51, *58*, 180, *209*
6998 51, *58–59*, 180, *210*
6999 51, *59*, 180, *210*
7000 51, *59*, 180, *211*
7001 51, *59*, 180, *212*
7002 51, *59*, 180, *212*
7003 51, *59–60*, 180, *213*
7004 51, *60*, 180, *214*
7005 51, *60*, 180, *215*
7006 51, *60*, 180, *215*
7007 51, *61*, 180, *216*
7008 51, *61*, 180, *216*
7009 51, *61*, 62, 180, *217*
7010 51, *61*, 180, *217*
7011 51, *62*, 180, *218*
7012 51, *62*, 180, *218*
7013 51, *62*, 167, 180, *219*
7014 51, *62–63*, 180, *219*
7015 51, *63*, 180, *220*
7016 51, *63*, 180, *220*

7017 51, *63*, 180, *220*
7018 51, *63*, 180, *220*
7019 51, *63*, 180, *221*
7020 51, *64*, 180, *221*
7021 51, *64*, 180, *222*
7022 51, *64*, 180, *222*
7023 51, *64–65*, 180, *223*
7024 51, *65*, 180, *223*
7025 51, *65*, 180, *224*
7026 51, *65*, 180, *224*
7027 51, *65–66*, 180, *225*
7028 51, *66*, 180, *225*
7029 51, *66*, 180, *226*
7030 51, *66*, 180, *226*
7031 51, *67*, 180, *227*
7032 51, *67*, 180, *227*
7033 51, *67*, 180, *228*
7034 51, *67–68*, 180, *229*
7035 51, *68*, 180, *229*
7036 51, *68*, 180, *230*
7037 51, *68*, 180, *230*
7038 51, *69*, 180, *231*
7039 51, *69*, 180, *231*
7040 *70*, 180, *231*
7041 *70*, 180, *232*
7042 70, *71*, 180, *232*
7043 *71*, 180, *233*
7044 *71–72*, 180, *233*
7045 71, *72*, 180, *234*
7046 71, *72*, 180, *234*
7047 71, *72*, 180, *235*
7048 71, *72–73*, 180, *235*
7049 71, *73*, 180, *235*
7050 71, *73*, 180, *236*
7051 *73–74*, 180, *236*
7052 73, *74*, 180, *237*
7053 73, *74*, 180, *237*
7054 73, *74–75*, 180, *238*
7055 73, *75*, 180, *238*
7056 73, *75*, 180, *238*
7057 73, *75*, 180, *238*
7058 73, *75–76*, 180, *239*
7059 73, *76*, 180, *239*
7060 73, *76*, 180, *240*
7061 73, *76*, 165, 180, *240*
7062 73, *76*, 180, *241*
7063 73, *77*, 180, *241*
7064 73, *77*, 180, *241*
7065 73, *77*, 180, *242*
7066 73, *77*, 180, *242*
7067 73, *78*, 180, *242*
7068 73, *78*, 180, *243*
7069 73, *78*, 180, *243*
7070 78, *79*, 165, 180, *244*
7071 78, *79*, 180, *244*
7072 78, *79*, 180, *244*
7073 *79–80*, 180, *243*
7074 79, *80*, 180, *244*
7075 79, *80*, 180, *245*
7076 79, *80*, 180, *245*
7077 79, *80–81*, 180, *246*
7078 79, *81*, 180, *246*
7079 79, *81*, 180, *247*
7080 79, *81*, 180, *247*
7081 79, *81–82*, 180, *248*
7082 79, *82*, 180, *248*
7083 79, *82*, 180, *249*
7084 82, *83*, 180, *249*
7085 82, *83*, 180, *250*
7086 82, *83–84*, 134, 178, 180, *250*
7087 82, *84*, 180, *251*
7088 82, *84*, 180, *252*
7089 82, *84*, 180, *252*
7090 82, *84–85*, 180, *253*
7091 82, *85*, 180, *253*
7092 82, *85*, 180, *253*
7093 82, *85*, 180, *254*
7094 82, *85–86*, 180, *254*
7095 82, *86*, 180, *254*
7096 82, *86*, 180, *254*
7097 82, *86*, 180, *255*
7098 *87*, 180, *255*
7099 *87*, 180, *255*
7100 *87–88*, 180, *256*
7101 87, *88*, 180, *257*
7102 87, *88*, 180, *257*
7103 87, *88–89*, 180, *257*
7104 87, *89*, 180, *258*

7105 87, *89*, 180, *258*
7106 87, *89*, 180, *258*
7107 89, *90*, 180, *259*
7108 89, *90*, 180, *259*
7109 *90–91*, 180, *259*
7110 90, *91*, 180, *259*
7111 90, *91*, 180, *260*
7112 90, *91*, 180, *260*
7113 90, *91–92*, 180, *260*
7114 90, *92*, 180, *260*
7115 90, *92*, 180, *261*
7116 90, *92*, 180, *261*
7117 90, *93*, 180, *261*
7118 90, *93*, 180, *261*
7119 90, *93*, 180, *262*
7120 90, *93–94*, 180, *263*
7121 *94*, 180, *262*
7122 *94–95*, 180, *263*
7123 94, *95*, 180, *264*
7124 94, *95*, 180, *265*
7125 94, *95*, 180, *265*
7126 *96*, 180, *266*
7127 *96*, 180, *266*
7128 *96*, 180, *266*
7129 *96*, 180, *266*
7130 96, *97*, 180, *266*
7131 97, *98*, 180, *267*
7132 97, *98*, 180, *268*
7133 97, *98*, 180, *268*
7134 97, *98–99*, 180, *269*
7135 97, *99*, 180, *269*
7136 97, *99*, 180, *269*
7137 97, *99*, 108, 176, 180, *270*, 376, 397
7138 100, *101*, 180, *271*
7139 100, *101*, 180, *272*
7140 100, *102*, 180, *272*
7141 100, *102*, 180, *273*
7142 100, *102*, 180, *273*
7143 100, *103*, 180, *273*
7144 100, *103*, 180, *274*
7145 100, *103*, 180, *274*
7146 100, *103*, 180, *274*
7147 100, *103*, 180, *274*
7148 100, *104*, 180, *275*
7149 100, *104*, 180, *275*
7150 100, *104*, 180, *275*
7151 100, *104–105*, 180, *276*
7152 100, *105*, 106, 180, *276*
7153 100, *105*, 180, *277*
7154 100, *105–106*, 180, *277*
7155 100, *106*, 180, *277*
7156 100, *106*, 180, *278*
7157 100, *106*, 180, *278*
7158 100, *106*, 180, *278*
7159 100, *106*, 180, *278*
7160 100, *107*, 180, *279*
7161 100, *107*, 180, *279*
7162 100, *107*, 180, *279*
7163 100, *107*, 180, *280*
7164 100, *107–108*, 180, *280*
7165 100, *108*, 180, *281*
7166 100, *108*, 180, *282*
7167 108, *111–112*, 180, *285*
7168 108, *112*, 180, *286*
7169 108, *112*, 180, *286*
7170 108, *112*, 180, *286*
7171 108, *112*, 180, *286*
7172 108, *112–113*, 180, *286*
7173 108, *113*, 180, *287*
7174 108, *113*, 180, *287*
7175 108, *113*, 114, 180, *288*
7176 108, *114*, 180, *288*
7177 108, *114*, 180, *288*
7178 108, *114*, 180, *289*
7179 108, *114*, 180, *289*
7180 108, *115*, 180, *290*
7181 108, *115*, 180, *290*
7182 108, *115*, 180, *291*
7183 108, *115*, 180, *291*
7184 108, *116*, 180, *291*
7185 108, *116*, 180, *292*
7186 108, *116*, 180, *292*
7187 108, *116–117*, 180, *293*
7188 108, *117*, 180, *293*
7189 108, *117*, 180, *293*
7190 108, *117*, 180, *293*
7191 108, *117*, 180, *294*

7192 108, *117–118*, 180, *294*
7193 108, *118*, 180, *294*
7194 108, *118*, 180, *294*
7195 108, *118*, 180, *295*
7196 108, *118*, 180, *295*
7197 108, *119*, 180, *296*
7198 108, *119*, 180, *296*
7199 108, *119*, 180, *296*
7200 108, *119*, 180, *296*
7201 108, *119–120*, 180, *297*
7202 108, *120*, 180, *297*
7203 108, *120*, 180, *297*
7204 108, *120*, 180, *297*
7205 108, *120*, 180, *297*
7206 108, *120*, 180, *297*
7207 108, *121*, 180, *298*
7208 108, *121*, 180, *298*
7209 *121*, 180, *298*
7210 *121–122*, 180, *298*
7211 121, *122*, 180, *299*
7212 121, *122*, 180, *299*
7213 121, *122*, 180, *299*
7214 121, *122–123*, 180, *299*
7215 123, *124*, 126, 180, *300*
7216 123, *124–125*, 180, *301*
7217 123, *125*, 180, *301*
7218 123, *125*, 180, *302*
7219 123, *125*, 180, *302*
7220 123, *125*, 180, *302*
7221 123, *125–126*, 180, *302*
7222 123, *126*, 180, *303*
7223 123, *126*, 180, *303*
7224 123, *126*, 180, *304*
7225 123, *126–127*, 180, *304*
7226 123, *127*, 180, *305*
7227 123, *127*, 180, *305*
7228 123, *127*, 180, *306*
7229 123, *128*, 180, *306*
7230 123, *128*, 180, *307*
7231 123, *128*, 180, *307*
7232 123, *128*, 180, *307*
7233 123, *128–129*, 180, *307*
7234 123, *129*, 180, *308*
7235 123, *129*, 180, *308*
7236 123, *129*, 180, *308*
7237 123, *129–130*, 180, *309*
7238 123, *130*, 180, *309*
7239 *130*, 180, *310*
7240 *130*, 180, *310*
7241 130, *131*, 180, *311*
7242 130, *131*, 180, *312*
7243 *131–132*, 180, *311*
7244 131, *132*, 180, *312*
7245 131, *132*, 180, *312*
7246 131, *132*, 180, *313*
7247 131, *132–133*, 180, *313*
7248 131, *133*, 180, *314*
7249 131, *133*, 180, *314*
7250 131, *133*, 180, *315*
7251 131, *134*, 180, *315*
7252 131, *134*, 180, *316*
7253 131, *134–135*, 180, *316*
7254 131, *135*, 180, *317*
7255 131, *135*, 180, *317*
7256 131, *135*, 180, *317*
7257 131, *135–136*, 180, *318*
7258 131, *136*, 180, *318*
7259 131, *136*, 180, *319*
7260 *136–137*, 180, *318*
7261 136, *137*, 180, *318*
7262 136, *137*, 180, *319*
7263 136, *137*, 180, *320*
7264 136, *137*, 180, *320*
7265 136, *138*, 180, *320*
7266 136, *138*, 180, *320*
7267 136, *138*, 180, *320*
7268 136, *138–139*, 180, *321*
7269 136, *139*, 180, *321*
7270 136, *139*, 180, *321*
7271 136, *139–140*, 180, *322*
7272 136, *140*, 180, *322*
7273 136, *140*, 180, *322*
7274 136, *140*, 180, *323*
7275 136, *140–141*, 180, *323*
7276 136, *141*, 180, *323*
7277 136, *141*, 180, *324*
7278 136, *141*, 180, *324*
7279 136, *141–142*, 180, *325*

7280 136, *142*, 180, *325*
7281 136, *142*, 180, *325*
7282 142, *144*, 180, *327*
7283 142, *144*, 180, *327*
7284 142, *144*, 180, *327*
7285 142, *145*, 180, *328*
7286 142, *145*, 180, *328*
7287 142, *145*, 180, *329*
7288 142, *145–146*, 180, *329*
7289 142, *146*, 180, *329*
7290 142, *146*, 180, *330*
7291 142, *146*, 180, *330*
7292 142, *146–147*, 180, *331*
7293 142, *147*, 180, *331*
7294 147, *148*, 180, *333*
7295 147, *149*, 180, *334*
7296 147, *149*, 180, *334*
7297 147, *149*, 180, *331*
7298 149, *150*, 180, *334*
7299 149, *150*, 180, *331*
7300 149, *150*, 180, *335*
7301 149, *150–151*, 180, *336*
7302 149, *151*, 180, *337*
7303 *151–152*, 180, *332*
7304 151, *152*, 180, *336*
7305 151, *152*, 180, *337*
7306 151, *152*, 180, *339*
7307 151, *152–153*, 180, *339*
7308 *153*, 180, *339*
7309 *153*, 180, *339*
7310 *153*, 180, *339*
7311 153, *154*, 180, *340*
7312 153, *154*, 180, *340*
7313 153, *154*, 180, *340*
7314 153, *154*, 180, *340*
7315 153, *154*, 180, *341*
7316 153, *155*, 180, *341*
7317 *155*, 180, *341*
7318 *155*, 180, *341*
7319 *155–156*, 180, *341*
7320 155, *156*, 180, *342*
7321 155, *156*, 180, *342*
7322 155, *156*, 180, *343*
7323 155, *156–157*, 180, *343*
7324 155, *157*, 180, *343*
7325 155, *157*, 180, *343*
7326 155, *157*, 180, *343*
7327 155, *157*, 180, *344*
7328 155, *158*, 180, *344*
7329 155, *158*, 180, *344*
7330 155, *158*, 180, *345*
7331 155, *158*, 180, *345*
7332 155, *158–159*, 180, *345*
7333 155, *159*, 180, *346*
7334 155, *159*, 180, *346*
7335 155, *159*, 180, *346*
7336 155, *159–160*, 180, *347*
7337 155, *160*, 180, *348*
7338 155, *160*, 180, *348*
7339 155, *160*, 180, *349*
7340 155, *160–161*, 180, *349*
7341 155, *161*, 180, *350*
7342 155, *161*, 180, *350*
7343 155, *161*, 180, *350*
7344 155, *161*, 180, *351*
7345 155, *161–162*, 180, *352*
7346 155, *162*, 180, *353*
7347 155, *162*, 180, *353*
7348 155, *163*, 180, *353*
7349 155, *163*, 180, *354*
7350 155, *163*, 180, *354*
7351 155, *163*, 180, *354*
7352 155, *164*, 180, *355*
7353 155, *164*, 180, *355*
7354 *164*, 180, *354*
7355 *164*, 180, *355*
7356 164, *165*, 180, *355*
7357 164, *165*, 180, *356*
7358 164, *165*, 180, *356*
7359 164, *165–166*, 180, *356*
7360 164, *166*, 180, *357*
7361 164, *166*, 180, *357*
7362 164, *166*, 180, *358*
7363 164, *166–167*, 180, *358*
7364 164, *167*, 180, *359*
7365 164, *167*, 180, *359*
7366 164, *167*, 180, *359*
7367 164, *167–168*, 180, *359*

7368 164, *168*, 180, *360*
7369 164, *168*, 180, *360*
7370 164, *168*, 180, *360*
7371 164, *168*, 180, *360*
7372 164, *168*, 180, *360*
7373 164, *168–169*, 180, *360*
7374 164, *169*, 180, *361*
7375 *169*, 180, *361*
7376 *169*, 180, *361*
7377 *169–170*, 180, *361*
7378 169, *170*, 180, *361*
7379 169, *170*, 180, *362*
7380 169, *170*, 180, *362*
7381 *171*, 180, *363*
7382 *171*, 180, *363*
7383 *171*, 180, *363*
7384 *171*, 180, *363*
7385 *172*, 180, *364*
7386 *172*, 180, *364*
7387 *173*, 180, *364*
7388 *173*, 180, *365*
7389 *173–174*, 180, *365*
7390 173, *174*, 180, *366*
7391 173, *174*, 180, *366*
7392 173, *174*, 180, *367*
7393 173, *174–175*, 180, *367*
7394 173, *175*, 180, *367*
7395 173, *175*, 180, *368*
7396 173, *175*, 180, *368*
7397 173, *175–176*, 180, *369*
7398 *176*, 180, *368*
7399 *176–177*, 180, *369*
7400 176, *177*, 180, *369*
7401 176, *177*, 180, *370*
7402 176, *177*, 180, *371*
7403 176, *177*, 180, *371*
7404 176, *177–178*, 180, *371*
7405 176, *178*, 180, *372*
7406 *373*, 425, *428*
7407 *373*, 425, *428*
7408 *374*, 425, *428*
7409 *374*, 425, *429*
7410 *374*, 425, *429*
7411 374, *375*, 425, *430*
7412 *375*, 425, *430*
7413 *375–376*, 425, *431*
7414 375, *376*, 425, *432*
7415 375, *376*, 425, *432*
7416 375, *376–377*, 386, 425, *433*
7417 375, *377*, 425, *433*
7418 375, *377*, 425, *433*
7419 375, *377–378*, 425, *434*
7420 375, *378*, 425, *434*
7421 375, *378*, 425, *434*
7422 375, *378*, 425, *435*
7423 375, *378–379*, 425, *435*
7424 375, *379*, 425, *435*
7425 375, *379*, 425, *436*
7426 *379–380*, 425, *436*
7427 379, *380*, 425, *437*
7428 379, *380*, 425, *438*
7429 379, *380–381*, 425, *438*
7430 379, *381*, 425, *438*
7431 379, *381*, 425, *438*
7432 379, *381*, 425, *438*
7433 379, *381–382*, 425, *438*
7434 379, *382*, 425, *439*
7435 379, *382*, 425, *439*
7436 379, *382*, 425, *439*
7437 379, *382–383*, 425, *440*
7438 379, *383*, 425, *440*
7439 379, *383*, 425, *440*
7440 379, *383*, 425, *441*
7441 379, *384*, 425, *441*
7442 379, *384*, 425, *441*
7443 379, *384*, 425, *442*
7444 379, *384*, 425, *442*
7445 379, *385*, 425, *443*
7446 379, *385*, 425, *443*
7447 379, *385*, 425, *444*
7448 379, *385*, 425, *444*
7449 379, *386*, 425, *445*
7450 379, *386*, 425, *445*
7451 *386*, 425, *445*
7452 386, *387*, 425, *446*
7453 386, *387*, 425, *446*
7454 386, *387*, 425, *447*
7455 386, *387*, 425, *447*

7456 386, *388*, 425, *447*
7457 386, *388*, 425, *448*
7458 386, *388*, 425, *448*
7459 386, *388–389*, 425, *448*
7460 386, *389*, 425, *449*
7461 389, *390*, 426, *447*
7462 389, *390*, 426, *449*
7463 389, *390*, 426, *449*
7464 389, *390–391*, 426, *450*
7465 389, *391*, 426, *451*
7466 389, *391*, 426, *451*
7467 389, *391*, 426, *451*
7468 389, *392*, 426, *452*
7469 389, *392*, 426, *452*
7470 389, *392*, 426, *452*
7471 389, *392–393*, 426, *452*
7472 389, *393*, 426, *453*
7473 389, *393*, 426, *453*
7474 389, *393*, 426, *453*
7475 389, *393*, 426, *454*
7476 389, *394*, 426, *454*
7477 389, *394*, 426, *454*
7478 389, *394*, 426, *455*
7479 *394–395*, 426, *454*
7480 394, *395*, 426, *456*
7481 394, *395*, 396, 426, *456*
7482 394, *395–396*, 426, *457*
7483 394–395, *396*, 426, *457*
7484 394, *396*, 426, *458*
7485 396–397, 426, *455*
7486 396, *397*, 426, *457*
7487 396, *397*, 426, *458*
7488 *397*, 426, *458*
7489 398, *399*, 426, *458*
7490 398, *399*, 426, *458*
7491 398, *399*, 426, *459*
7492 398, *399*, 426, *460*
7493 *400*, 426, *460*
7494 *400–401*, 426, *460*
7495 400, *401*, 426, *462*
7496 400, *401*, 426, *462*
7497 400, *401*, 426, *463*
7498 400, *402*, 426, *463*
7499 400, *402*, 426, *464*
7500 400, *402*, 426, *464*
7501 400, *403*, 426, *464*
7502 400, *403*, 426, *465*
7503 400, *403*, 426, *465*
7504 400, *403–404*, 426, *466*
7505 400, *404*, 426, *466*
7506 *404*, 427, *467*
7507 *404–405*, 427, *467*
7508 404, *405*, 427, *468*
7509 404, *405*, 427, *468*
7510 404, *405*, 427, *468*
7511 404, *406*, 427, *468*
7512 404, *406*, 427, *469*
7513 404, *406*, 427, *469*
7514 404, *407*, 427, *469*
7515 404, *407*, 427, *470*
7516 404, *407*, 427, *470*
7517 404, *407–408*, 427, *470*
7518 404, *408*, 427, *470*
7519 404, *408*, 427, *470*
7520 408, *409*, 427, *470*
7521 408, *409*, 427, *471*
7522 408, *409*, 427, *471*
7523 408, *409*, 427, *471*
7524 408, *410*, 427, *471*
7525 408, *410*, 427, *472*
7526 408, *410*, 427, *472*
7527 408, *410–411*, 427, *472*
7528 408, *411*, 427, *473*
7529 408, *411*, 427, *473*
7530 408, *411–412*, 427, *473*
7531 *412*, 427, *474*
7532 *412*, 427, *474*
7533 *412*, 427, *474*
7534 *412*, 427, *474*
7535 412, *413*, 427, *475*
7536 412, *413*, 427, *475*
7537 412, *413*, 427, *475*
7538 412, *413*, 427, *476*
7539 412, *413–414*, 427, *476*
7540 412, *414*, 427, *476*
7541 412, *414*, 427, *476*
7542 412, *414*, 427, *476*
7543 412, *414*, 427, *477*

7544 412, *414–415*, 427, *477*
7545 412, *415*, 427, *478*
7546 412, *415*, 427, *478*
7547 412, *415*, 427, *479*
7548 412, *415*, 427, *479*
7549 412, *415*, 427, *479*
7550 412, *415–416*, 427, *479*
7551 412, *416*, 427, *480*
7552 412, *416*, 427, *480*
7553 412, *416*, 427, *480*
7554 412, *416*, 427, *480*
7555 416, *417*, 427, *480*
7556 416, *417*, 427, *481*
7557 416, *417*, 427, *481*
7558 416, *417*, 427, *481*
7559 416, *417*, 427, *481*
7560 418, *419*, 427, *483*
7561 418, *420*, 427, *485*
7562 418, *420*, 427, *485*
7563 418, *420*, 427, *486*
7564 418, *420–421*, 427, *486*
7565 418, *421*, 427, *486*
7566 418, *421*, 427, *487*
7567 418, *421*, 427, *487*
7568 418, *421*, 427, *487*
7569 418, *422*, 427, *487*
7570 418, *422*, 427, *488*
7571 418, *422*, 427, *488*
7572 418, *422–423*, 427, *489*
7573 418, *423*, 427, *489*
7574 418, *423*, 427, *490*
7575 418, *423*, 427, *490*
7576 418, *423–424*, 427, *491*

ЗМІСТ

Розділ V. Графіті у другому ярусі
південної внутрішньої галереї 3

Розділ VI. Графіті на фресках арки другого ярусу
між вімами головного вівтаря та
Йоакима й Анни 10

Розділ VII. Графіті на фресках південних хорів
(колишнього приділу св. апостола Андрія) 37

Розділ VIII. Графіті південної сходової вежі 373

Післямова 492

Afterword 493

Поділ епіграфічних пам'яток за категоріями 494

Вказівник слів 497

Іменний покажчик 509

Покажчик графіті 518

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Вячеслав Васильович Корнієнко

КОРПУС ГРАФІТІ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ (XI – початок XVIII ст.)

Ч. X, т. 2:

Південні хори та сходова вежа

Оригінал-макет, верстка – *В. Корнієнко*
Редагування – *Д. Гордієнко*
Переклад англійською– *Н. Тимошенко*
Дизайн обкладинки – *А. Кальченко*

Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
вул. Трьохсвятительська, 4
01001 Київ

Видавець ФОП Брехуненко Наталія Андріївна
Свідоцтво про державну реєстрацію Серія ВОО №2662148
e-mail: wbrekhunenko@ukr.net
тел.: +380 (67) 656–21–49

Підписано до друку 30.04.2020.
Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум.-друк. арк. 42,9. Обл.-вид. арк. 43,9